ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1
DIMANCHE
1er FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 113

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 16 413 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.413

ԲԱԼԷՏՈՍՔՈՓ

արուեստաւէրի մը օրագրեմ

ՍԻՐՈՎ՝ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՋԵԱՆԻՆ

Փարիզ Յունուար 15, 1987

1.- Նաւակ Ռոպէրին

Բարե՛ւ Ռոպէր։

Ուրեմն քառասուն տարիները լրացեր են։

Դո՛ւն, ի՞նչպէս կը զգաս ինքզինքդ այս պիչեր։

Ինքնին հաղուագէպ զէպք մը չէ խորհիս զուցէ քառասուն տարի գրականութեամբ զբաղիլը։

Եթէ զբաղում մնար միայն, այո՛։

Բայց քու պարագայիդ կարեւոր դարձաւ։

Հաստատուն դործ մը մէջտեղ բերիր։

Հունձքը բերրի է։

Ծօգքս գրական վերլուծող բնոյթ չո՛ւնի։

Ողջերէ՝ ողջոյն միանգամայն, անցնող ու գալիք տարիներուն։

Ուղղութիւնն է գործիդ ծայր աստիճան իմաստալից՝ նաեւ յարաբերութիւններդ անոր հետ։

Ընթացքին՝ նշանակելի ոչ մէկ գրական ձիրքդ լքեալ մնաց։ Մէկէ աւելի գրական ածուներ կրցիր լաւագոյնս մշակել։ Եւ այդ ճիգը հետեւողականօրէն զարգացնելով, գիտակցօրէն ուղղութիւն տուիր ընդհին ձիրքերուդ։ Ու յետոյ անոր համար որ ինքզինքդ զարգացնելու ճակատամարտին մէջ, օգտուիլ գիտցար ներկայացող առիթներէն։ Պիտի տարուիմ ըսելու՝ յարմար նկատած առիթներդ անհրաժեշտ զարձուցիր։

Ու չանգիր եղար ինքզինքդ զերազանցելու անդադար, առաղձ ունենալով ուսումնական բարձր պաշարդ ու երեւեալ առօրեայ փորձառութիւնդ։

Նաեւ գիտենալու սուր կարողութիւնդ։

Եւ առ այս քու սեւեռեալ զաղափարը կազմեց՝ զրականութիւնը։ Գրելը։ Ու գրելը եղաւ յետոյ զործդ։ Եւ ոչ թէ հակառակը։ Այո՛, զուզադիպութիւններն իսկ կոյր չէին։

Ունինք յիշատակներ բոլոր չրջաններէն։

Մինչեւ իսկ պինուորական։ Երեսուներկուց տարի։ Սակայն գիտե՞ս թէ այդ թուականէն ալ առաջ կը յիշեմ կարզացած ըլլալ քու մէկ քանի գրուածիններդ։ Եւ զանոնք չատ սիրած։ Հետաքրքրուած՝ թէ, ո՞վ է Ռոպէր Հատտէճեանը։

Գրնալը՝ նաւամատոյցին մօտիկը, գրնդաձեւ չաղանակենիին չուքին՝ կարզացիր Զահրատի գլխու ցաւի մասին գրած պատմուածքը։ Այո՛։ Ու հիմա՛, յետադարձ ակնարկով երբ վերսին կը վերադառնամ այդ օրերուն, կասկած մը մրտքիս մէջ։

Հարց կու տամ՝ ա՛յդ գրիչը, այդքան սիրուած, չի՞ը կրնար մատամբ դէթ անծանօթ մնալ, տրուած ըլլալով սփիւռքի տարածքին վրայ տիրող պայմանները։ Քանի, ընթերցող չունէիր։ Աւելի ճիշդ՝ սահմանափակ թիւով։

Ու չունենալով բանաստեղծին յատուկ ինքնապաշտպանութեան ամուր զրահը՝ զրմով աւելի երկար կրնայ տոկալ ան առանձնութեան՝ երեւակայել որ... պատմուածքներդ, «Բառասխալը», «Կեանքի մը երեք կիրակիները», «Կիրակնօրեայ հաչուեչափը», «Օրագրիդ տանըհինդ էջերը», «Առաստաղը» կամ տակաւին միւս

ւած՝ հակառակ անոր որ կային ճակատագրի պիծերուդ մէջ թաքնուած տարբեր ակօսներ բախտ։

Ու ընտրեցիր պիտակցօրէն։ Գրելը։ Ամէն օր։ Տպարանի մը մթնոլորտին մէջ։ Անդիմադրելի ախորժակով մը որ փորձառութենէ աւելի գրական հուրէն էր ծընունդ առած։ Միւս կողմէ արուեստագէտը կը կարօտի առաւել ժամանակի ազատութեան ու ինքնամփոփման։

Երբ կը տեսնեմ քեզ միշտ այդպէս ոտքի՝ կազմ ու պատրաստ առօրեային կըշռոյթին յարմարելու՝ կ'ըսեմ՝ ունի՞ արդեօ՞ք նոյնքան ժամանակ քան երեսուն տարիները առաջ՝ գրական իր զործին նըւիրելու։ Միայն անոր։ Քանի քմահաճ է ստեղծագործ մեքենան։ Առաջադրանքը անոր խոտոր կը համեմատի երբեմն մեր երեւակայութեան։ Ներքին ժամանակի ելեւէջներուն։

Կա՛յ, ահա՛ւասիկ սակայն արդիւնքը։ Շինարար ոգին մշակելով անդադար մէջդ, «արուեստը արուեստին համար» բնաբանը եռիդ ձգելով որկրամոլութեամբ արտադրեցիր վերջին տարիներու ընթացքին։

Եւ յանդուգնար առօրեայ աչխատանքիդ զուգահեռ մնայուն էջեր ալ տալ։ Ու կան անոնց մէջ հայ գրականութեան անցնող մնայուն էջեր, որոնք պիտի կազմեն նաեւ արեւմտահայ արձակին յանդող նըմոյշները։

Եղա՛ր Քէչեաններու, Աւետեաններու, Միսաքեաններու, Շամլեաններու արժանի՝ պատասխանատու անձ։

Լրագրող։ Լա՛ւը։

Ու եթէ կ'ուզես վաղը աւելի հեռուներ երթալ, կը մնայ կանգնիլ քննադատը դուն քու անձին, պարտիզպանը գրական ածուիդ, որ միշտ ալ կը պահանջէ արի անձնուրացութիւն։

Զոհողութեան գիծը՝ մչտորոշ սկեպտիկ կեցուածք աւարտած արուեստի գործին դիմաց։

Քանի կ'աւարտի հոն նաեւ նորին փըսորսուքը։ Ու գիտեմ թէ քեզ առաւելապէս փորձութեան մատնած են նոր ուղիները։ Ամէն մարզի մէջ։ Որովհետեւ չանացած ես հինը նորին ծառայ դարձնել միշտ, մաքառելով երբեմն դժգոհութեան զգացումի մը դէմ, աւելի լաւին տենչանքովը։ Հիմա՛, թոյլ տո՛ւր որ, սրտով՝ հեռուէն ընկերանամ բոլոր անոնց, Սիբելի Ռոպէր՝ որոնք ուրախութեամբ պիտի ողեկոչեն այս գիչեր, անցնող գրական տարիներուդ վաստակը։

Մենք զոհունակ՝ կը քաղենք ստուար աչխատութեանդ համեղ պտուղը։

2.- Մօրիս Էսթելի

Երէկ գիչեր աւարտեցաւ Կրան Փալէի յետահայեաց ցուցահանդէսը իր հին ու նոր նչանակալից գործերը ամփոփող։ Սոյն ընդարձակ նկարահանդէսը կը բերէր լաւագոյն ապացոյցը, թէ՝ Մօրիս Էսթելի, ութսուներկու տարեկան՝ կու գայ գրաւել երիտասարդ սրտով իրեն յատուկ դիրքը մեծերու պատուանդանին վրայ։ Վերջապէս։

Ճանչցայ գինքը վաթսունական թուականներուն եւ անմիջապէս բարեկամացանք։ Մեր պատկերասրահը հեռու էր մնացած վերացական գպրոցէն։ Ուստի նախ վարանեցայ՝ բայց յետոյ պաչտպանեցի իր արուեստը։ Որովհետեւ սիրեցի։ Շատեր քննադատեցին։ Ոմանք հեռացան իսկ։ Այդ տարիներուն, պայքարը աւելի սուր բնոյթ ունէր հակադիր նըկարչական ուղղութիւններուն միջեւ քան այսօր։ Մակերեսային խաղեր միայն կը նկատէին իր պատառոները։ Մինչ գոյներու եւ գիծերու տարօրինակ խաչաձեւումներով կ'արժեւորէր ան մակերեսը ու կը ստեղծէր ներքին միջոցի մը պատկերացումը։

Առաւելապէս համայիչ գոյներու պըրիսմակ մը ունէր։ Մշնջենական ներհայեցողութեան մը արդիւնք, Էսթէվ դանդաղօրէն կը համադրէր իր տեսիլքին բոլոր տուեալները։ Ջրաներկերն իսկ խիստ ծանր կշռոյթով մը կ'աչխատէր։ տեսած եմ ամիսներով աչխատիլը Ջրաներկ կամ խիժանկարի մը վրայ։ Մինչ նկարիչներու ստուար մեծամասնութեան համար այդ կարգի գործը կը վիժի կամ կը յաջողի քանի մը ժամուան ընթացքին։ Ու չատ անգամ կարելի չըլլար վերսին ձեռք առնել զայն։ Բայց Էսթէվ գաղտնիքը գըտած էր նրբացնելու, խորացնելու սկսած գործը, օգտուելով գոյացած նախորդ ամենայետին արատներէն, նոր ձեւեր յղանալով։ Բազմահարիւր անգամներ կը մօտենար թուղթին՝ միշտ զարգացնելով։ Երբեմն ժամանակավրկռ նահանութիւններու տեղի կու տան իր գործերը բնութեան կողքին, բայց առհասարակ նմանցընել չկրնալու ոչ մէկ փորձ իր կողմէ։

Չէ սիրած երբեք իր արուեստին նկատմամբ սակայն «վերացական» որակումը։

Իրա՛ւ ալ, ի վերջոյ ամէն արուեստի գործ վերացական գրոչմ մը ունի. ամէն պատառ, ինքնանկարն իսկ, եթէ իրաւ արուեստի գործ է, իր վերացականութեամբն է մեզի հասկնալի, անկախ իր ձեւական կերպաւորումէն։

Ուստի աւելորդ բան մը կայ այդ յորջորջման մէջ։ Դպրոցական հանգամանք մը միայն։

Ամէն գիծ, ամէն արատ, իր աւարտումին հասնելէ առաջ կարծես կչռուած, չափուած, դուրս կու գայ Էսթէվի ձեռքէն։ Ճարտարապետական կնիք մը ունին իր գործերը։

Սակայն ըսեմ՝ յուզումով արտայայտուղ համբերատար երկրաչափ մը ըլլար, հրաչալի հանելուկներ յօրինող։ Բայց ոռոնց գաղտնիքը կարենայիք լուծել ժամանակի ընթացքին, զանազան լոյսերով, զանազան նայուածքներով։ Իսկ ջրաներկի աչխարհէն ներս՝ իր ստեղծագործութիւնները թափանցիկ փոխակերպութիւններով, դիւթական հրապոյր մը ունին։ Իմաստալից լուսարձակ արատներ կը բռնցավառեն թուղթը, շաղուիչ գոլքերով։ Ձեւեր, գիծեր, արատներ որոնք կ'ընթանան ստեղծուած միջոցներու ընդմէջէն կենսալից հեւքերով ու աչխոյժ կարմիր, կապոյտ, մանիչակ, կանաչներով՝ բիւրեղանալու համար յանկարծ թուղթին վրայ, կշռութեաւոր համանուագի մը ներդաշնակութեամբ։

Դժուար է գտնել նոյնքան հաւատարիմ արուեստագէտ իր սկզբնական ուղիին։ Կան անշուշտ իր եռին՝ Սեզան, Մաթիս, Լէժէ, Պոնարի նման գինքը ներչընչող տիտաններ։ Այս յուցահանդէսով սակայն ան կու գայ չափուիլ անոնց հետ։ Գրաւելու համար իր տեղը՝ մեհեանին մէջ։ Մօրիս Էսթէվ՝ վերացական դըպրոցին Ֆրանսացի ապրող մեծը։

3.- Արիանի Ակնարկեն

Երփնագեղ ակնարկներ։ Զայներու, գոյներու երբեմն չռայլ երբեմն ալ ծայր աստիճան մեղմիկ ելեւէջներով։ Ներքին մաստ, ցայտուն պատկերներ։

Սուր մտածումներու ալ տեղի տուող։ Այս էր Արմենուհի Թէրզեանի վերջին դիրքին ձգած ապաւորութիւնը։

Որքան ուրախալի պիտի ըլլար իմանալ թէ, ծարաւ յագեցնող արեւմտահայերէնով մը գրի առնուած այս երկը՝ տասը հազար տպաքանակով է հրատարակուած։ Եւ ապառած։ Դեռ ի՞նչ։ Բայց ինչո՞ւ չէ։ Օր կայ՝ կ'երազես։ Արիանի ակնա՞րկը· պարզ, անչեղ· խորունկ։ Իր առօրեան իմաստաւորող անխարդախ նայուածք մը։ Երբ կը զգաս թէ հարազատ է՝ դո՛ւն ալ նոյն կշռոյթով կը չնչես։

4.- Աստղեր, աստղեր

Գիրքս հայրենիքէն կու գար։ Քանի մը պրակ՝ բայց միջուկը ծանր։ Մակագրութիւնը, Ցուլիս 83՝ յանձնուեցաւ ինծի Դեկտեմբեր 86–ին։

Ինչի՞ մասին խորհիլ երբ ձեր հատցէին զրկուած, մակագրուած գիրք մը երեք տարի ետք ձեր ձեռքը կը հասնի։ Պարզ է՝ ուչացում մը կայ։ Մտերիմ ընկերոջ մը ձեռքով էր զրկուած։

Բայց յետո՞յ, կը խորհիք նաեւ ժամանակի յարաբերականութեան մասին։ Բեբելու, յանձնելու սրատաչարժ զործողութիւնը ստանձնողը աստղագէտ է։ Լաւ գիտէ թէ աստղերէն հեռու կ'ապրիմ։

Իրաւացիօրէն կրնայ խորհած ըլլալ որ այժմեական ընթերցում մը չէ լինել համար «Աստղերու յառաջացումը ու զարգացումը»։ Ու ըսել՝ յարմար օր մը ձեռքովս կը յանձնեմ։ Կրակ չկայ։ Զար զուգադիպութեամբ մըն էր որ այդ օրը հանդիպած էր, երեք տարի առք՝ կաղանդի օրուան։ Ու ես իրը նուէր ընդունեցայ։

Տեսէ՛ք սակայն որ ամենազիւրահասկընալի ոճով մը չարադրուած այս զրքոյկը, կ'երեւի այդ իսկ պատճառաւ՝ հետաքրքրեց զիս առաւելապէս ու երկու զիշերուան ընթացքին մէկ ումպով կարդացի։ Կը յանձնարարեմ՝ որովհետեւ մեծամասնութեամբ կրցի հասկնալ։ Երկասիրութի՛ւնը՝ Լուիվիզ Միլզոյեանի զործըն է։

Հարցում մը հիմա՝ ես լինձի։

Արդեօ՞ք բոլոր Սփիւռքահայերս զարգացման կարօտ աստղերուն կը նմանինք։ Բռնկող աստղերուն՝ որոնց յառաջացումը ապահովելու համար, հարկ ըլլար դանել զիւրըմբռնելի ոճով արտայայտուղ զործօն քանի մը ազգային զործիչներ։

Որպէսզի նախ ուզենք զարգանալ։

Բռնկող աստղերուն նման։

Մեր իսկ ուժերով։

5.- Սուրամի բերդը

Անհամբեր կը սպասես, որովհետեւ երկու դլուխ-զործոցներ զէզ հեռուները քըշած տարած են իրենց սահմռկեցուցիչ խորհուրդով. ոճաւորումով ու հաղորդականութեամբ մը անմիջական ուր՝ բեմադիր, նկարիչ, երաժիշտ երբեակը՝ նոյնինքն Պարաճանովի կողքին հէքեաթային չունչով մը պարուրած է հոդիդ։

Սպասումը ուրեմն Սուրամի բերդին այս հոգեվիճակով կ'արդիւնէ ինձ առաջին տպաւորութիւնս իսկական ու վերջնական նկատելու։

Թեթեւ յուսախաբութիւն մը։ Ո՞ւր։ Ինչո՞ւս։

Պակաս տարածոյթի մը զգացումը։

Ի՞նչու առաջին տեսարաններէն իսկ չէի կրցած զսպել յուզումս Հրեղէն Ձիերու պատկերասփռումի տեւողութեան։ Եւ զրեթէ նոյն ուժգնութեամբ չորս անդամ։

Եւ ի՞նչու յափշտակուած, մնացած էի անշարժ ամբողջ ժապաւէնին ընթացքին, Նռան Գոյնի պարագային։

Մինչ Սուրամի Բերդը դիտեցի մեծ հետաքրքրութեամբ։ Երբեմն յուզումով։

Բարոյական տարողութի՞ւնն էր որ պիտի անհանդստացուց, երաժշտական անբաւարարութիւնը, թէ կարդ մը տարերքականերուն մէջ գոյներու որոշ տկարութիւնը։ Վերստին տեսնել։ Անուրանալի կը մնայ տպաւորիչ բեմադիրին զործածած զմայլելի կերպընկալ ոճը, ուր աչքերուդ առջեւ, ճակատէն՝ ուղղակիօրէն գլխէդ ներս կը տահեցնէ պատկերները այնպիսի ազդարարութեամբ մը, որ իսկոյն կ'ուզես ետ տանիլ բոպէ մը Ֆիլմը, զայն զարձեալ կարենալ դիտելու համար։ Կան՝ անմոռանալի չարժուն նկարներ առաւելապէս խորհրդաւոր։ Հեռու կը մնայ Պարաճանով իրապաշտ մերձեցումէն։

Գերիրական տարազներով տպաւորութիւնը կը պտակի մեր ներաշխարհէն փրցուած լարծուն զեպիններու վրայ։

Դանդաղ կէտոյթն ալ ինքնայատուկ հրապոյր մը կ'ապահովէ կարդ մը մասերուն։

Միւս կողմէ տպաւորութիւնը, ինքն իր մէջ՝ ինքնաբաւ ամէն մէկ մասը Ֆիլմին չի պարփակեր ժապաւէնին ամբողջութեանը յատուկ կեդրոնաձիգ խորհուրդը։ Զօրութիւնը անոր կը տկարանայ, առատապէս խորհուրդը կը մչուշտի, կեդրոնախոյս զիրար չեզոքացնող նկարներով, որոնք երբեմն կարկատանի երեւոյթը կուտան։

Ու յայտնի կ'ըլլայ թէ Ֆիլմի ամէն պատկերներու նկարահանման առեն աշխատութեան պայմանները այնքան ալ յարմար չեն եղած։ Շատ անգամ նկարիչն ու երաժիշտը չեն նոյնացած հոս բեմադիրին հետ։ Յարգուած էր այդ երբորդութիւնը նախորդ իր երկու Ֆիլմերուն մէջ։ Կը մնայ անկեղծ, անպիղծ անվիճելի իր ուրոյն ոճովը հրապուրող բեմադիրը, որ կ'իշխէ տպաւորչն իր անեղը հաւատքին անձնատուր։ Բազմաթիւ անդամներ տեսնուելու արժանի ժապաւէն մը եւս։

6.- Ռոսթրոպովիչ

Պատերազմ եւ խաղաղութիւն։ Թոլսթոյի մասին չէ խօսքը՝ այլ Փրոքոֆիեւվի։ Ռոսթրոպովիչի մականին յանձնուած էր վիթխարի աշխատութիւն մը զոր ստանձնելու յանդգնութիւնը ունեցած էր մեծ թաւջութակահարը։

Գործ որ իրեն համար անտարակոյս ուխտադնացութեան մը հանդամանքը ունէր։ Փարիզի զանազան բեմերուն վրայ տալ իր բարեկամին ընդհանուր ատեծագործութեան գրեթէ մէկ երրորդը։ Մօտաւորապէս չիտուն զործեր։

Ու անոնց մէջ՝ ամենաերկարաչունչը նաեւ՝ Պատերազմ եւ խաղաղութիւնը։ Նրուագախումբ, խմբերգ, մեներգող տարրեր ու Կալինա Վիշնէվսկայան։ Անկրկնելի։ Ոչ միայն տիրական յաղող մեկնաբանութիւնը, այլ նա՛եւ կենճռոտութիւնը զործին կրկնութիւնը զժուարին պիտի զարձնէ։ Փարիզի մէջ՝ առաջին ունկնդրութիւն։ Իրօք խենթութեան բաժին մը կայ այս ծրագրին մէջ. բայց՝ յաղող քննութիւն մը նաեւ վաթսունի սեմին Ռոսթրոյի համար։

Ան զեկավարեց՝ երգահանի նման։

Ու նուագեց՝ անդուլ համոզումով։

Այնպիսի թելադրական մթնոլորտ մը ստեղծելով, որ չէիք կրնար ուրիշ կարելի մեկնաբանութեան մը մասին մտածել այդ պահուն։ Ու կարեւորն ալ ա՛յդ է։

Երաժշտութիւնը նախ պէտք է ապրիլ ուզել։ Ուժով սիրել։ Յետոյ լաւ ապրիլ զայն։

Երբ Սլաւա «Ցիւրոո» յորջորջուած իր զմայլելի սթրատիվարիւս թաւջութակով կը հրամցնէր մեզի՝ 1951–ին իրեն ձօնուած համանուագային քոնսէրթօն՝ տպաւորութիւնը այն էր թէ Փրոքոֆիեւվ չէր կրնար չսիրել այդ հզօր հնչականութեամբ մեր սիրտերուն եկող մեզեդինեը։ Անզուգական հաղորդականութեամբ մը առջեւն։ Ուր կարծես միատեղ կը կարդայինք երաժշտութիւնը նօթատեսրին մէջէն։

Եւ երբ մենակատարը կը թողուր ճապաը, վերցնելու համար վարիչին ցպիկը, հեզհեզակ կը մոռնար իր զործիքն ու վաթսուն տարիները, եւ կը զգենուր այնպիսի կանաչագեղ երիտասարդական տարազներ, որոնցմով վազվզել կրնար մի՛այն հեզասահ, իր հերոսին երբորդ համանուագին հաստատ ու խորհրդաւոր զարձուածքներուն մէջ։ Դասական այս պեղեցիկ համանուագը, Ռոսթրոպովիչ արուաւ խիստ արտայայտիչ երանգաւոր լուսանգներով։ Փարիզ պարտի մեծ չնորհակալութիւն մը՝ մեծ արուեստագէտին։

7.- Կայարանէն բանգարան

Հինգ հարիւր մեթր հեռու՝ նոր թանգարան մը ունիմ։ Պիտի փափաքէի զէթ ամիսը անդամ մը երթալ հաղորդուիլ իմ սիրած զործերուս հետ։ Յերեկուան զադարին։ Գլուխ – զործոցներ ժամադրըւած են Օրսէի հին կայարանը, ցարդ նըկուղային չտեմարաններու արժանի տեսնուած ուրիշ զործերու հետ միատեղ։

Այս թանգարանը իրօք պիտի չնմանի միւսներուն, քանի չունի որոշ ոճաւորում մը։ Չոն կը տեսնէք բազմակողմանի ուղղութիւններ ձեզ չփոթեցնող։ Ի՞նչ լա՛ւ։

Կայարան մը, ուր՝ արուեստի զործերով լեցուն կառքեր անցեր են անլուր անընդհատ՝ չես դիտեր հասնելու համար պատմութեան ո՞ր տարածքին։ Արդեօ՞ք չեն հասած կը մտածես վերջնական իրենց պատուանդանին ու հիմա ալ հո՛ս այստեղ կը չարունակեն անչարժացած. ուրիշ զնացք մը երազային այս վերջին անդրդուելի փորձով։

Թանգարանը որ անյոյս վայրկեաններ ապրեցաւ 1977–ին՝ այսօր իրականութիւն է զարձած։

Ֆրանսական ստեղծագործ հանճարին անտարակելի մէկ յաղող զործն է։ Ո՛չ անոր համար որ ամէն ինչ զեղեցիկ է հոն։ Ընդհակառակն։ Կան բազմաթիւ տղեղ երեւոյթներ ալ։ Սկսելով առաջին մուտքի յարկին ճարտարապետական ներքին ծանր կառուցուածքէն։

Ան կը հանդիսանայ սակայն աշխարհի լաւագոյն թանգարանը՝ տանըլիններորդ դարը ներկայացնող։ կերպընկալ արուեստները՝ ամբողջութեամբ։ Նաեւ անոր համար որ զիւրաւ կ'ըմբռնես նորանոր ձգտումներու ծագումն ու զարգացումը եւ պատճառները։ Երբեմն ընկերային։ Ահաւասիկ նկարահանդէս մը որ ձեզ կը տիպէ քննադատական սկեպտիկ մօտեցում մը ունենալ՝ երբ Գառօլիւս Տիւրայէն անմիջապէս յետոյ Մանէի պատուանդանին ճամբորդը կ'ըլլաս։ Եւ գիտես թէ, առաջին կառքը համբաւի աւելի արագ ընթացած է որոշ ատեն մը։ Հոյակապ ծուղակ մըն է լարուածը մեր դիմաց, եւ մենք հաճոյքով կը դեղերինք անծայրածիր այդ բաւիղներուն մէջ, ոտեղը գեղեցիկէն զանդանելու պատրանքով։

8.- Փորձն ու համարձակ

Չէի նչմարած մօտենալը։ Մազաստառ սակաւ յանկարծ նեռի մը արագութեամբ վեր կանգնեցաւ ու աչքերովն ալ գիս նոյնը ընելու հրաւիրեց։ Մեր քարեզընդակի խաղը այդ ցերեկ անաւարտ մընալու զատապարտուած էր։

Պարոնը եռեւս էր կեցած ու յայտնապէս բան մը ունէր ըսելիք։ Մենք Պարոն կ'ըսէինք Յովհաննէս Հինդլեանին։

Վախցայ որ անկարզապահ գանուած ըլլամ, – չատ կը պատահէր – ու գիտողութեան արժանի։

Բայց, նիւթը ա՛յդ չէր։ Անոյշ չեչտով՝ եկո՛ւր ներս Գրիդոր, բաւ եւ հեռեւեցայ իրեն՝ զբաեենեակը։

Օրերէն Հինդշաբթի էր։ Տասը տարուէի։ Նոր բացուած էր զպրոցը՝ Սեպտեմբերի երրորդ չարաթը։ Տարին՝ 1934։

«Տղա՛ս, պիտեմ որ նուագը կը սիրես. կրնա՞ս յառաջիկայ Հինգշաբթի՝ նուագ սիրող ընկերներուդ համար համերգ մը կազմակերպել։ Յերեկուան զադարին՝ մանկապարտէզի սրահը։ Յարմա՞ր է»։

Ա՛յո՛ Պարոն։

Երբ ոգիսականս Մազաստին պատմեցի, երկուքս ալ տխրեցանք։ Ո՛չ միայն Հինգշաբթիի «մայրաքաղաքներ» էին կորսուած՝ խաղ մը որ երկուքս ալ երաժըշտութենէն աւելի կը սիրէինք՝ այլ նա՛եւ Զորեքշաբթիի մեծ դաղարը։ Քանի, սարքուելիք համերգները փորձի ալ կը կարօտէին։ Ստանձնուած պարտականութիւնը լուրջ նկատեցինք խորհրդակցելէ ետք։ Կարելի չէր մերժել որեւէ պատճառաբանութեամբ։

Երկու տարի տեւողութեամբ, գրեթէ ամէն Հինգշաբթի եռանդով կատարեցի պաշտօնս։ Երբեմն միայն կը պատահէր, որ առանց փորձի ալ համերգ կազմակերպեմ։ Այն առեն ձախող դուրս կու գար նուագի ժամը ու լինձի կը վիճակէր զաշնակին առջեւ անցնիլ, ժամը լեցնել՝ անհամբեր սպասելով զադարավերջի զանգակին։

Ու որքա՜ն բան սորվեցայ այդ նուագի ժամերուն ընթացքին։ Յայտագիր կազմել, ունկնդիրը հետաքրքրող, ուշադրութիւնը կեդրոնացնող զործեր գտնել, ճաշակ զարգացնել, ընկերովի կարենալ աշխատիլ, համբերատար մնալ, որակը քանակին չզոհել, աշխատուած զործերը վերատին ձեռք առնել առեն մը եռք, կատարելագործելու մտքով։ Այդ ժամերը իմանալ տուին լինձի նաեւ փորձերուն արժէքն ու իմաստը։

Ու երեսուն տարի եռք բնաւ չզարմացայ։

Երբ յամրաքայլ դուրս կ'ելլէինք սրբահէն՝ Տավիտ Օյսթրախ կ'ըսէր հետեւեալը՝ չորսուկէս ժամ տեւող դժուարին փորձէ մը յետոյ.

«Գիտցի՛ր, հասատատ գիտելիքը փորձերէն կը ծնի.

Համերգը աղուոր արկածախնդրութիւն մըն է։ Համեղ պտուղ՝ երբեմն։ Փորձը ծառն է՝ անոր է որ կրնաս կոթնիլ»։

Եւ պատմած էր Հէրսլէրթ Ֆօն Գարաեանի հետ ունեցած իր մէկ փորձառութիւնը։

Զեմ մոռցած խրատը։

Ու գիտեմ թէ իմ ալ, զպրոցական տարիներէն եռք, պարբերաբար սարքած հարիւրի չուրջ համերգներէն, լաւագոյն բաժինս առած եմ փորձերու ընթացքին։

Մեկնաբանութեան վերացնող ուժին անձնատուր ըլլալու իրաւունքը աւելի սրահին մէջ գտնուող ունկնդրին է չնորհըւած։ Պատասխանատուն, բեմին եռեւը, պարտի կեդրոնանալ անբաւարարութեանց վրայ, զսպել յուզումը եւ անուղղակիօրէն օգնել համերգի կատարեալ կըշռոյթով զնացքին։

Վերջինը՝ Նոյեմբերի ընթացքին՝ առաւելապէս գոհացուց զիս։ Վեց ամիս անընդհատ աշխատեցանք։ Նոր զործեր յայտագրուեցան։ Ու զանազան թէական զօրութիւններ պարունակող յայտագիրը յաղողութեամբ ընթացաւ։ Ո՛չ ոք բոլորովին զժգոհ բաժնուեցաւ սրահէն։ Մըտքիս մէջ տեղ գրաւող եօթը – ութ համերգներէն մին էր։ Որովհետեւ սկիզբ մը կրնար ըլլալ աւելի կատարեալը կազմաւորելու։ Համերգի աւարտին սակայն երբ ազգային բարձրաստիճան զործիչներու –Սփիւռքէն եւ Հայրենիքէն – տպաւորութիւնը կ'ուզէի ունենալ, անփոփոխ սա՛ պատասխանը առի.

«Ինչո՞ւ չէ՝ լաւ էր», «հա՛, լաւ էր»։

Այդ երկու բառերը կարծես լեզի համ մը ունենային։

Համերգին երկու ժամերը բաւ չէին եղած «տարողութիւն» մը ըմբռնել տալու։

Նուագահանդէսը աւարտած էր, ինչպէս կ'աւարտի պարահանդէս մը։ Լաւ էր։ Եւ վերջ։

Մինչ միամտօրէն խորհած էի թէ անզղողիչ զործօնի մը զերը կրնար խաղացած ըլլալ՝ եւ ըմբռնելու առիթն ալ ընծայած՝ հետեւողական՝ այսպիսի աշխատանքի մը բարի ազդեցութիւնն ու պարտութիւնը, մեր մշակութային անդաստանէն ներս։

Ցիչեցի սակայն Օյսթրախի խօսքը, ու ըսի՝ փորձերուն ներկայ չէին՝ մի՛ գարմանար։

9.- Եւ յիշատակ... ու՝ վերջինը

Ո՛չ, Առնօ Բաբաջանեան՝ բնաւ պիտի չթառամի ան։ Բայց, իրա՛ւ է, թէ, փարիզ՝ քու այնքան սիրած քաղաքդ ոչինչ կրցած է ընել յաւերժացնելու համար զայն։

Ո՛չ մէկ լուրջ ունկնդրութիւնը զործերուդ։

Ո՛չ մէկ առաջին ունկնդրութիւն։

Ո՛չ մէկ կանոնաւոր համերգ իսկ տեղի չէ ունեցած վերջին երեք տարիներու ընթացքին։ Քեզմէ եռք։ Պատահական քանի մը ժպտուն երեցթներ միայն։ Լաւ է մոռնալ։ Զվիրաւորելու համար հոգիդ եւ նամանաւանդ՝ չնեռմացնելու տաղանդդ։

Բացառութիւն մը։

Ա՛յո՛, Մարսէյլ յիշեց քեզ։ Զմոռնալ՝ համերգը յանձն առնող անվեհեր արուեստի սիրահարը՝ Արշամ Պապայեան։

×

Հաւատա՛, այս տողը գրուած էր երկի դիշեր սիրելի Արշամ։

Յետոյ չարունակեցի. քանի մը խօսք Առնոյին։

Եւ այս առաւօտ՝ Յունուար 16, 1987՝ անսպասելի բօթը։ Տարածուած յանկերգը՝ «անփոխարինելի մարդ չկայ»՝ այնքան ալ իրաւ չէ՝։

Գիտէ՛ք լինձի Արշամ Պապայեանի նման արտաք, առատաձեռն արուեստասէր մը, որ խելացիօրէն, խենթութեամբ եւ անձնազոհութեամբ մը անսովոր, ուզէր իր ժամանակն ու կարողութիւնը տրամադրել հայ մշակոյթին ու արուեստին տարածման։ Կիրքով։ Դո՛ւն, սէր եւ կեանք զըրած էիր քու աշխատանքիդ մէջ, զոր կերտեցիր անսպառ աշխոյժ կամքով։ Անխախտ համոզումով։ Իր կենսագրականը՝ կ'ապացուցանէ ինքնին առհասարակ յատկութեանց ժառանգումը, կեանքին իրեն բերած բարկ փորձառութեան կողքին։

Որքա՜ն նչանակալից է սա՛ յիշատակը։ Վերջինը։ Երեք չարաթ առաջ կու գար իմանալու թէ ինչ նորութիւններ կան հայ երգահաններու առաջին ունկնդրութեան պատրաստ յայտնի առեղծագործութիւններուն մէջ։ Համոյքով մատնանչեցի հինգ – վեց զործեր։

Արշամ նօթ կ'առնէր՝ լրջախոհ։

Հայրենիք պէտք է զրեմ կ'ըսէր նուագախմբային մասերը ապահովելու համար։ Ունենալ կ'ուզէր նաեւ բոլոր կարելի մանրամասնութիւնները։ Ու աչքերը կը խայտային ուրախութեամբ այդ յառաջիկայ ունկնդրութիւններուն հեռատեսիլքովն համայուած։

Միակն էիր այսպիսի հարցումներ ուղղող։

Ուժով նկարագրի տէր, պարզ, խոնարհ, զգայուն սրտով՝ բառին բուն իմաստով իրաւ արուեստասէր ընկերէ՝ որ կը կորսնցնենք։ Եւ ի՜նչ բարի ընկեր։

Արի մեկնում։ Երիտասարդ հոգիով։

×

Կար նաեւ յանձնարարած զործերուս մէջ, քու վերջին քաւեակդ սիրելի Առնօ. կային նաեւ երիտասարդ սերունդին պատկանող երգահաններուն զործերը։

Գիտէր թէ բեռը առաւելապէս ծանր է, բայց ընկրկիլ չէր գիտեր խոչընդոտին առջեւ. ու գիտէր նաեւ թէ գեղջուկ ապուր երգ մ'իսկ ամբողջ ազգի մը փիլիսոփայութիւնը կրնայ արտացոլացնել։ Ապացուցանելով թէ միայն մերը կրնայ լալ ան։ Եթէ երգը կայ՝ մենք ալ կանք։ Այսպէ՛ս, սիրելի Առնօ, պատուոյ նախապահը Քաթրայի՝ ու Սիրելի Արշամ՝ բարերար անդամ անոր. այսօր ընդունեցէ՛ք միատեղ ազօթքս, որքան ալ հեռու ներս զտնուիք։ Ազօթք՝ որպէսզի զարձ-

Préface

Le désastre nous parvient par le récit.

La formulation «*il y a des discours sur le désastre*» ne nécessite aucune justification. Elle ne pose pas le désastre comme objet, ne prétend pas être à l'origine d'un discours qui va se saisir de son objet pour le représenter, en dire la vérité en produisant des énoncés descriptifs. En cela, elle évacue d'emblée la problématique sujet d'énonciation / objet de représentation, c'est à dire la métaphysique.

On peut définir le récit comme représentation d'événements réels ou fictifs au moyen du langage sous forme orale ou écrite. Cette définition simple par son évidence a l'inconvénient de masquer ce qui pour nous fait problème : que le récit va de soi, que rien n'est plus naturel que d'agencer un ensemble d'actions sous forme d'histoires. Nous devons mettre l'accent sur l'aspect singulier et artificiel de l'acte narratif en interrogeant sa fonction et son fonctionnement.

Construire un récit du désastre implique qu'il y ait un sujet, un héros du récit et que le narrateur soit affecté au préalable, qu'il ait reçu les phénomènes dans une espèce de passivité. La réalité est alors posée comme extérieure; elle affecte le narrateur qui la restitue sous forme de représentation; la réalité est alors objet d'une connaissance. Le récit de témoignage est le récit d'un témoin occulaire. Ses énoncés canoniques sont : voilà ce que j'ai vécu, ce que j'ai vu. C'est le style direct avec ses privilèges quant à la vérité de l'événement. En se propageant, le récit de témoignage devient récit rapporté : je raconte ce qui m'a été raconté par des témoins. Ce type de récits qui conserve le privilège quant à la vérité, va fournir la matière aux récits historiques. Sur le discours de savoir (voilà ce qui s'est passé, ce qui est vrai) va s'imbriquer un commentaire ne relevant pas seulement du vrai / faux, mais le plus souvent du juste : voilà ce qu'il faut faire. Le récit historique est le lieu de cette articulation.

La publication en 1922 du «*Golgotha arménien*» par le Rev. P. K. Balakian (1) inaugure la série des récits historiques portant sur le désastre. Une préface de 9 pages introduit un texte de 780 pages. C'est dans la préface que l'auteur prépare le lecteur à recevoir correctement le texte ; c'est là que le texte s'articule et se déploie en cherchant ses effets. L'importance de ce texte réside (outre sa date de publication) dans le fait que l'auteur est un témoin et qu'il construit un récit historique sur son propre témoignage.

«*A toi peuple arménien*». «*C'est à toi, cher peuple arménien, que j'offre cette gerbe composée des épisodes de ton martyre*» : tels sont le titre et la première phrase de la préface. Le destinataire est d'emblée nommé et tutoyé. Le tutoiement crée à la fois une solennité et une familiarité. Il marque la proximité de l'auteur avec le destinataire, le peuple. Mais celui qui écrit s'en détache car il est détenteur de quelque chose dont il fait don. Le destinataire est ainsi plaçé dans une situation où il ne pourra pas refuser le don obligatoire du récit qui va suivre. La nature du don est précisé quelques lignes plus loin : «*Ce livre plein de sang est ton livre sacré; lis sans ménager ta peine*». Il s'agit d'un récit sacré qui fait office de bible et comme tel, il doit être vénéré ; il est source de vie. Il révèle une vérité à laquelle il faut croire («*en aucune façon n'aies de doute au sujet de mon récit de la tragédie*»). Mais le récit, en tant que sacré, a aussi une fonction d'initiation : pour faire partie de la communauté des survivants, il faut lire et entendre le récit du désastre; c'est à cette condition que la communauté demeure le peuple. On peut comprendre la référence biblique autrement : l'écriture annonce la fin des persécutions et elle est porteuse d'une prophétie. Le désastre n'est qu'un moment négatif dont le récit s'empare pour lui donner un sens et annoncer un moment positif inéluctable : celui de la résurrection car tel est le plan du sujet métaphysique de l'Histoire (qui se nomme Dieu ou la Raison). L'auteur est celui qui est dépositaire de cette connaissance, et en écrivant, il se fait l'intermédiaire du Sujet de l'Histoire. Balakian écrit : Je suis «*profondément convaincu qu'un peuple qui a une histoire si ancienne et de si hautes valeurs morales et intellectuelles peut être brisé* (*massacré*) *mais qu'il ne meurt pas; on dirait un cadavre qu'on porte au cimetière mais il réssuscite miraculeusement*». Une phrase comme celle-ci n'est pas une simple opinion. Il s'agit d'une prédiction énoncée par un témoin privilégié qui peut attribuer un sens aux événements (qui en a le pouvoir). L'auteur occupe une place privilégiée : il est le transcripteur des messages qu'il reçoit en tant que porte parole (du Dieu) de l'Histoire. La stratégie du don vise à rendre cette position acceptable. Elle s'accompagne d'éloges et de menaces : éloges de la dédicace et prédiction d'un avenir,

par

Raffi OUCHAKLIAN

plaisir offert au lecteur en lui livrant un message, plaisir procuré par l'attribution d'un sens. Menaces : «*Si tu abandonnes ne serait-ce qu'un jour, une heure ta propre certitude de vivre en tant que peuple, tu est déjà perdu* (..) *et tu auras toi-même de tes propres mains tiré un trait sur ta glorieuse histoire, et ton nom ancien sera effacé de l'histoire des nations*». La prédiction ne se réalisera qu'à la condition que le peuple (la communauté des survivants) soit animé par l'idée qu'il forme une nation. Le mot «peuple» placé dans le titre s'est transformé en «nation» et deviendra «état» à la fin de la préface. «*Il suffit que tu te hâtes de révéler désormais aux yeux émerveillés du monde les qualités individuelles propres à ta race, et ceci de manière collective en tant que nation ayant un état*».

Nous énoncerons ici les trois points suivants :

— En faisant don de son récit au peuple, l'auteur le (re)constitue autour de l'idée de nation et d'état.

— En tutoyant le peuple en position de narrateur, l'auteur s'instaure comme l'intermédiaire nécessaire pour que l'Histoire se réalise. Il est alors le transcripteur de la finalité de l'Histoire, celui qui la révèle et la rend explicite. En ce sens, il est à la fois l'agent de l'Histoire et celui qui la fait.

— L'Histoire n'enregistre que les nations-états. En tant qu'agent de l'Histoire, l'historien est agent de l'état (à venir). Le désastre est saisi dans ce dispositif comme un moment de l'Histoire en train de s'accomplir. Il est dépouillé de toute singularité et mis en relation avec une Idée de l'histoire. Dans cette optique, la production d'un sens (unique) est une nécessité et aucune ambiguïté ne doit persister.

A plusieurs reprises, l'auteur avoue qu'il se pose un problème à propos de l'écriture et éprouve le besoin de se justifier. Il dit : «*Je n'ai pas voulu écrire*». La raison invoquée est la suivante : il est humainement impossible de représenter le désastre. Cette impossibilité ne tient pas à la nature de l'événement mais à la capacité de celui qui écrit : «*Humainement, il est impossible de décrire ton terrible et inénarrable martyre*». (On retrouvera ces mêmes adjectifs, «inénarrable», «impossible» sous la plume de ceux qui tenteront d'écrire, de raconter, de représenter le désastre.) Ainsi, l'auteur signale un paradoxe (une défaillance) pour le supprimer aussitôt. La tâche d'écrire excède les possibilités de l'homme (sa nature). Alors seul quelqu'un qui a une capacité surnaturelle peut accomplir cette tâche. C'est à cet endroit que l'auteur prend position à cette place privilégiée, «*au dessus des humains*» comme interlocuteur et transcripteur du Sujet de l'Histoire. Il écrit : «*J'ai en vain attendu* (...) *que d'autres plus capables que moi accomplissent ce devoir pénible.* (...) *Cependant, le récit tragique de ton inénarrable sacrifice n'a pas encore vu le jour*». Il s'agit d'écrire le récit du massacre d'un peuple. Raconter n'est pas le simple fait de la volonté de l'auteur, c'est un devoir. Le récit de quelques témoins ne suffit pas. Il faut un grand récit : récit où le peuple soit le sujet, celui qui écrit et s'inscrit. Récit historique (qui appartient à l'Histoire) et récit unificateur. Le récit historique est conçu comme pouvoir d'état déjà à l'œuvre, pouvoir en sommeil que le texte cherche à activer. Dans un récit conçu de cette manière, il y a bien récit d'événements mais ceux-ci sont ordonnés par rapport à une rationnalité absolue et intemporelle qui les réalise. C'est pourquoi l'événement comme historique est *neutralisé*, *annulé* par le récit qui l'énonce, finalisé par la production de sens, placé dans une série comme accomplissement du passé et attente du futur. L'écriture est conçue comme représentation : le récit doit se substituer aux événements et réaliser une identité parfaite entre le réel et son image représentée.

«*Je ne voulais pas écrire car je ne me sentais pas à la hauteur...*» Il s'agit d'occuper sans contestation le poste privilégié d'énonciation réservé à l'historien.D'où les multiples précautions marquées par la répétition des mots «*je ne voulais pas écrire*». Le récit historique relève d'un stratagème et d'une machination dont un des ressorts est constitué par la répétition de ces mots. La succession des phrases qui débutent par cette hésitation à écrire marque un aller-retour incessant de la position d'énonciateur privilégié à la position de simple individu appartenant au peuple à qui il s'adresse. Ce repli sur la position de témoin est destiné à rappeler que le récit qui va suivre est vrai, la qualité de témoin étant suffisante pour légitimer un discours de vérité (connaissance).

Ce mouvement de va et vient révèle un autre ressort de la machination. Le «*je*» qui énonce tente de se dissimuler dans le «nous» à qui il s'adresse; il tente d'y trouver un anonymat. Il est essentiel que celui qui écrit et qui dit «je» n'écrive pas une histoire singulière, la sienne, mais l'Histoire qui a pour sujet «nous», le peuple. Autrement dit, «je» est à la fois le narrateur et le narré; il est énoncé par sa propre énonciation. Le destinateur occupe à la fois le poste d'historien (par l'acte d'écriture) et celui de destinataire (individu du groupe). Cette coïncidence opére à son tour sur le lecteur (le survivant) en le liant au texte. Celui-ci peut s'identifier à celui qui écrit («je» en position de survivant / destinataire) et écouter sa prophétie («je» en position d'historien / destinateur). C'est la loi du discours qui lie le lecteur. Dans cette liaison, les lois de l'Histoire peuvent s'énoncer et l'articulation entre le vrai et le juste peut s'opérer; il devient alors possible de légitimer des énoncés prescriptifs au moyen d'énoncés de connaissance portant la marque de la vérité.

Avant d'exposer les raisons qui l'ont poussé à écrire et de fixer sa mission, l'auteur établit une transition de la manière suivante : «*Et si maintenant j'ai écrit, ce n'est pas parce que je voulais devenir un héros*, (...) *Car tous* (les Arméniens) *sont véritablement devenus des héros*». Tous les survivants sont des héros : ceci peut paraître tout à fait surprenant. Il faut voir là le travail pour produire du sens là où il est absent. Mourir (survivre) sans raison est inconcevable: la volonté (pure) de supprimer un peuple est impensable. On peut mourir pour une cause ou un pays mais mourir sans raison, au nom de rien, est un défi pour l'esprit. Un accident de l'Histoire est dépourvu de sens. C'est pourquoi les victimes sont implicitement assimilées aux victime d'un conflit. Dans une guerre, la mort est concevable et même dans la défaite, les victimes peuvent s'appeler des héros. C'est le rôle des récits:

●▸

10.- Վիրկէնչթայն

Մոլութիւնս է : Շատ դիրք կը դնեմ : Ջանազան : Կը պատահի որ կարենամ մի-այն թղթատել, մանաւանդ դեղարուեստի ճիւղին պատկանողները, բայց չեմ կրնար զսպել իմ մէջ այդ կիրքը :

Տարուան առաջին ընթերցումս սկսայ բարակ դրքոյկով մը :

Կենսագրական գիծեր՝ նօթեր իր տեսութեան մասին :

Լութվիկ Վիթկէնչթայն : Մաքի ազատութեան տիպար մը : Պարկեշտ, բայց առաւելապէս հակասական իր տեսակէտներուն մէջ : Վերջին տարիներուն՝ իր մահուընէ եաք՝ աւելի քան տասը գիրքեր լոյս տեսան, թէ՛ իր եւ թէ գործերուն մասին :

Անկլեսաքսոն դպրոցին տրամաբան – տարրալուծող յայտնի ճիւղին կը պատկանի : Գիտուն – փիլիսոփայ արուեստագէտ մը : Առաջին իսկ դիրքէն՝ «Թրաքթաքիւս», կապուեցայ իր տրամաբանութեան :

Փիլիսոփայութիւնը ինձ համար մրոտ խաղ է : Ամէն՝ անձնական երկիւղ սութեան : Կեցուածք նաեւ՝ կեանքի ըմբռնում :

Իրը՝ մօտիկ էր իմ զգալու կերպիս :

Ուսոի վաթսունական թուականներուն կարդալէ եաք առաջինը, փնտռելի երկրորդը՝ «Հետազօտութիւնները» :

Որոշապէս կը հակասէին իր առաջին մտածումներուն : Մօտաւորապէս հետեւեալն է առաջին գիրքին մէջ Վիթկէնչթայնի միտքը :

«Լեզուական հարց է տրամաբանութեան հիմքը : Գրեթէ քերականական : Վարկած՝ որ նշանակութիւնը յառաջ բերել կու տայ նախադասութեան կազմութենէն : Ցոյց տալով թէ սահրոգելիներուն կարգի ու դիրքի փոփոխութիւնը նշանակութիւնը ինքն իր վրայ գոցելով ինչպէս կրնայ ամլացնել իմաստը : Եւ չուրջարար կրնանք գառնալ առանց արդիւնքի՝ մեր անպատասխանի մնացած էական հարցումներուն դիմաց : Որովհետեւ գոց է դուռը մեր առջեւ լեզուական համբով : Գէշ ալ կը գործածենք զայն» :

Երբ քանի տարի առաջ, կարդացի այդ երկրաչափական ցուցակի մը ճշդրտութեամբ մտուզուած բանաձեւերու չոր դիրքը, չատ սիրեցի իր վարկածը :

Կը խորհէի թէ՝ միայն բառերով արտայայտութիւնը, մարդս աւելի նոյնաբանութեան կը մղէ քան թէ նորաբանութեան : Այդ մէկը գործքով՝ գարգացման կը կարօտի :

Ուրեմն հազիւ թէ համոզուած՝ կը կարդամ իր երկրորդ դիրքը : «Հետազօտութիւնները» : Ջարմանք : Բաժմաթիւ օրինակներով կ'աստիճանաւորէ իր առաջին վարկածը ու խիստ անպարարութեամբ կը ջանայ բանալ զոցած դուռը :

Մորացնելով տուեալները, անցնելով լեզուական գետինէն բնախօսական, արուեստի ու բնագանցական հարցերու :

«Փիլիսոփայական հետազօտութիւնները» ժամանակին ապառած ըլլալով, «կալիմաս» անցեալ ամիս վերհրատարակեց Վիթկէնչթայնի ընդհանուր տեսութիւնը ամփոփող գոյգ այդ գիրքերը մէկ կողքով :

Երկրորդ մասը, նուազ հաճոյքով, վերլուծելի կարդացի : Կը տարուիմ խորհելու թէ մեծապէս կրնայ օգտակար ըլլալ անոր ընթերցումը՝ մեզի Հայերուս : Քանի՝ արահետը մարդկային իրարհասկացողութեան, հայ համայնքները իրարու կապող, Սփիւռքը Հայրենիքին հասցնող, կարծես Վիթկէնչթայնի երկու հակատեզ տեսակէտներուն միջին չափազանց կ սալարկուած :

Քիչ խօսիլ, լաւ տրամաբանել՝ արագ մտածել, չատ գործել : Որպէսզի՝ «մութ համբաներով լապտեր տեսնենք ու փոքր բաներով ալ ուրախանանք» :

Գ. Հ.

Յ. Գ.– Նոր շարքի Քալէիտոսկոպի երրորդ հատորը մամուլի տակ է :

transformer des victimes en héros. Ici cette transformation pose problème. Dans la volonté d'écrire de l'auteur, se dissimule le sentiment de l'impossibilité de penser le désastre. Cette impossibilité n'est ni évoquée, ni effleurée. La préface est là pour refouler ce sentiment afin que le récit puisse être reçu tout naturellement. La narration est toujours disponible; le récit historique se donne comme toujours possible et se passe de toute légitimation. Son élaboration (production du sens, articulation d'énoncés descriptifs et prescriptifs, unification...) relève, en tant que forme construite, du domaine de la pensée. L'illusion qu'il veut entretenir est de se donner comme telle : faire oublier qu'il est récit et se faire valoir comme pensée. L'écriture travaille alors à s'attribuer une hégémonie et tente d'occuper tout le champ de la pensée en l'investissant d'un grand récit qui prend en charge le destin d'un peuple et véhicule des normes. Tous les autres genres sont déclarés hors jeu. «*Car tu* (le peuple arménien) *as eu beaucoup d'écrivains, de poètes, de romanciers, de dramaturges, et surtout beaucoup de journalistes et d'éditorialistes, mais tu n'as jamais eu d'historien.* (il faudrait) *que celui-ci, d'une plume sévère, libre et sans retenue fasse l'analyse critique de ta véritable vie intérieure, la dévoile et exhibe les causes réelles de ton malheur continuel*». L'historien a le pouvoir de dévoiler et d'exhiber. Il est celui qui a accès aux coulisses de la grande scène où se jouent les tragédies. Les gouvernants ne sont que des acteurs et ne peuvent en tant que tels gérer la mise en scène. L'historien est alors le conseiller du pouvoir politique. A la fois stratège et expert, il prodigue ses lumières à des exécutants. Il a tout pouvoir de les juger. Dans la préface, l'auteur les accable de toutes les tares et les traite d'incapables et de corrompus. Il les accuse de tromper le peuple et d'être responsables de tous ses malheurs. «*Quant à tes gouvernants, sans distinction de classe, de rang ou de parti, ils ont agi sans vergogne, sans craindre le jugement de l'histoire, puisque tu n'avais pas d'histoire...*» L'affirmation est claire : le peuple arménien n'avait pas d'histoire faute d'historien pour l'inscrire. Mais cela signifie également que le désastre ne fait pas partie de l'histoire. Il faut donc que l'histoire enregistre tous ceux qui sont morts «de façon héroïque au nom du peuple et de la religion» pour qu'ils ne soient pas morts pour rien. Ailleurs, l'auteur ajoute ceci : «*Aux temps anciens, le peuple arménien avait en commun une seule histoire. Mais aujourd'hui hélas, chaque survivant qui a échappé aux persécutions, possède une histoire de ses propres jours de malheur; et ceci est l'une parmi ces milliers d'histoires*». Il y a là une réelle contradiction : s'agit-il d'un récit singulier semblable à d'autres et parmi d'autres ? ou s'agit-il d'un récit historique qui a le peuple pour sujet ? ou bien encore s'agit-il de la juxtaposition d'une multitude de récits identiques et équivalents dont le nombre prétendrait réaliser l'unité : récit unique et unificateur ? Est-il possible de substituer à la multiplicité infinie des récits individuels un seul et grand récit qui les unifierait? On peut tout au plus affirmer qu'une volonté d'unification est ici à l'œuvre et qu'elle prétend agir par la juxtaposition de la multitude de récits singuliers. «*Une capacité surnaturelle était nécessaire*». Le pouvoir de l'hisotrien serait le pouvoir de la vérité. Cette puissance accordée à la vérité est nécessaire à la transformation «d'un récit parmi les milliers d'histoires» en un récit historique. c'est à dire unique et totalisant la multitude. Elle prend appui sur une inversion des termes et sur une manipulation du temps. En effet, la vérité n'est vraie que parce qu'elle est affirmée par une force qui triomphe. Mais la critique qui s'exerce après coup ne peut contraindre l'événement. Il y a là une croyance en un pouvoir merveilleux de la vérité qui présuppose un lieu où elle puisse s'inscrire et un Sujet de l'Histoire qui serait là pour la mettre au crédit d'un futur idéal.

La décision d'écrire est justifiée de la manière suivante : «*J'ai écrit car j'étais tenu par les dernières volontés sacrées de tes enfants sacrifiés.*» L'auteur explique que ses compagnons de déportation lui ont demandé d'écrire le récit de leurs souffrances. L'écriture du livre est la promesse faite à ces compagnons à jamais disparus. Elle est la conséquence de leur dernière volonté. L'auteur est celui qui a été choisi pour l'écrire. Il a reçu le récit et ne fait que le restituer conformément à une volonté sacrée, celle des victimes. Il est la médiation entre l'événement et l'histoire. Qui écrit ? Les victimes ou celui qui dit «je» ? Cette indétermination permet au récit de témoignage de se glisser dans le récit historique sans qu'il devienne possible de les discerner.

Le récit de témoignage, dont le prototype est le récit familial (le récit oral), répond à un besoin de raconter qui recoupe une demande provenant des autres. Il y aurait un méta-prescriptif qui place le témoin dans l'obligation de raconter ce qu'il a vu. De ce point de vue, il y a équivalence entre les témoins. Cette obligation apparaît ici dès que se pose le problème de l'écriture. L'auteur a attendu que d'autres écrivent. Désormais, la tâche lui incombe et l'écriture correspond à une promesse. Il y a bien un prescriptif mais la place du prescripteur est vide. L'instance narratrice est le neutre (il). Personne ne prescrit; c'est en cela que le récit parait naturel et qu'il va de soi. Mais celui qui dit «je» et qui se place en position de narrateur rompt l'équivalence entre les témoins. La qualité de témoin confère à l'auteur une autorité légitimée par l'authenticité du contenu narratif. Le témoin est automatiquement investi d'une compétence absolue; il révèle une vérité. Le narrataire reçoit des énoncés qu'il ne doit pas mettre en doute. Il est tenu de croire librement. Le référent est saisi par les énoncés comme devant être correctement exprimé. Mais ce qui est impliqué par ce type de discours, c'est qu'il y a un être du référent qui n'a qu'un seul sens. Le récit du témoignage fonctionne comme un discours de savoir mais toute argumentation sur le vrai / faux est autoritairement évacuée. La vérité du désastre doit s'énoncer dans le récit. Elle doit s'y inscrire et produire une trace matérielle (l'écriture) qui pourra échapper au temps et circuler afin de produire un espace public de communication.

La préface travaille à construire un espace commun. De ce point de vue, le récit est le discours le plus élémentaire de (re)construction d'une communauté qui a perdu ses fondements. Le récit a en effet une propriété intrinsèque remarquable : il suffit de l'entendre pour pouvoir le répéter; la répétition est productrice d'identité qui est l'élément minimum pour que des individus se conçoivent comme communauté. L'auteur précise que ce sont les générations à venir qui sont les destinataires privilégiés de son récit. Pour que la communauté se perpétue, il faut que ces générations aient connaissance de ces récits et de la prescription qui les accompagne : les répéter et croire en leur vérité, c'est à dire en leur pouvoir.

Le récit historique / récit de témoignage fonctionne de la manière suivante : le narrateur tire sa compétence et son autorité de sa qualité de témoin. Le destinataire, par le seul fait d'entendre, accède potentiellement à la même autorité. L'un et l'autre sont narrés par le récit qui opère ainsi une permutation. Le droit d'occuper le poste narrateur se fonde sur le seul fait d'avoir occupé celui de destinataire et d'avoir été, par le nom que l'on porte, déjà raconté par un récit, c'est à dire placé en situation de référent. En fonctionnant ainsi, ces récits prennent en charge la cohérence de la communauté issue du désastre. Le récit constitue un savoir. Il détermine ce qu'il faut dire pour être entendu, ce qu'il faut écouter pour pouvoir parler, ce qu'il faut jouer pour faire l'objet d'un récit. Sa circulation définit des critères de compétence où se jouent les rapports de la communauté avec elle-même et avec son environnement. Le récit transmet la forme du lien social et se fait tradition; il conserve et s'oppose à l'innovation (en particulier au sein du langage). Dans sa circulation, il trace la frontière entre un dedans et un dehors et produit la distinction entre celui qui sait (récite) et l'étranger. Il donne sa légitimité aux institutions et propose des modèles d'intégration sociale. A la limite, une communauté qui accorde la prééminence à la forme narrative n'a pas besoin d'autre procédure de légitimation. Les diverses compétences y sont enveloppées dans l'unité d'une tradition, ce qui implique un horizon de non-développement et l'exclusion de tout discours interrogatif ou délibératif. De même, nous pouvons penser qu'une communauté qui fait du récit la forme clé de la compétence n'a pas besoin de se souvenir de son passé. Elle trouve la matière de son lien social non pas seulement dans la signification des récits mais dans l'acte de leur récitation. A mesure que se produit la répétition du même, que le récit produit des identités, le temps cesse d'être le support de la mise en mémoire; il ne subsiste alors qu'un simple battement immémorial.

De ce qui précède, il apparait que le récit du désastre qui prend appui sur le témoignage fonctionne *comme* un récit mythique : il fabrique à chaque récitation l'événement fondateur de la communauté et le perpétue identique à lui-même sous la forme de tradition qui forme tout le lien social. Comment un événement qui programme la mort de la communauté peut-il fonder cette même communauté ? Le récit fonctionne comme un récit fondateur mais ne fonde rien. Il mime un récit des origines mais c'est l'origine qui précisément fait défaut. Car la mort comme événement ne peut constituer un événement originaire. C'est ce que le récit tente de masquer en faisant référence à l'histoire ancienne (Vartanantz). Le récit des ancêtres viendrait en quelque sorte se dissoudre dans l'événement en y déposant sa qualité de récit des origines. Mais s'agit-il (comme ce qui est supposé) de la même communauté ? Le désastre fait-il partie de la suite des malheurs du peuple arménien ? Pris comme événement fondateur, le désastre s'est déjà toujours passé, mais comme événement qui tente d'être fondateur sans y parvenir, le désastre est un événement qui ne s'est pas produit et règne alors le vertige du sens absent. La préface travaille à produire du sens afin de procurer au désastre le statut d'événement, sans que la tradition (le récit des ancêtres) soit interrompue; le récit pourra alors fonctionner comme un récit fondateur d'une communauté de survivants sans qu'il soit nécessaire de poser la question de la filiation.

Un vouloir politique historique s'échange immédiatement avec un désir d'écrire. Les actes de cette volonté vont être universalisés. Le désastre doit être neutralisé, nié dans sa dimension singulière et converti en occasion d'exercice de cette volonté.

Le désastre a dissout le système des représentations qui assure à une communauté la dimension totalisante qui permet aux individus qui la composent de se reconnaître dans la société. La communauté est devenue invisible à elle-même, incapable de se rendre intelligible à elle-même. Elle a perdu tout fondement, toute unité symbolique à l'aide de laquelle l'individu trouve son accès au réel, construit son identité et acquiert la capacité de penser et d'agir. La préface tente de (re)construire une unité symbolique. Cette opération nécessite un passage à l'écriture comme pratique de la séparation : séparation du réel et de son double représentatif, séparation du présent et du passé. L'écriture doit permettre l'entrée dans l'historicité, c'est à dire l'accès au temps linéaire dont une communauté a besoin pour échapper à l'absorbtion de son présent par son passé et la coïncidence du futur avec son présent. En renvoyant le réel hors champ, l'écriture le représente et le liquide dans un même mouvement.

Balakian écrit : «*Chacune de nos montagnes, chacune de nos vallées est votre tombe. Vous y êtes tombés ensemble, côte à côte, sous les coups de hâche ou d'épée, sans distinction aucune, quelles que soient l'opinion, la couche sociale, ou l'appartenance politique et ainsi vous nous avez légué une union indissoluble de toute la communauté nationale*». Il y a donc entre les survivants une identité parfaite, une équivalence totale qui est l'effet du désastre. La mort programmée de la communauté réalise l'unité de celle-ci, elle la rend homogène; toutes les différences ont été abolies. C'est le règne de l'identité comme idéal (national), l'absence de toute altérité. Comment est-il possible d'unifier des éléments tous identiques ? L'unité ne suppose-t-elle pas une multiplicité qui la précède ?

L'écriture (de l'historien) est ce qui cherche à substituer à la dispersion une représentation sous la figure de l'Un. Elle travaille à la formation d'une unique volonté rationnelle. Elle fonctionne par totalisation et homogénéisation et refoule la division et le conflit. Elle restaure. Cette activité de restauration se nomme idéologie. L'idéologie est ce qui cherche à occulter la multiplicité pour simuler une maitrise de son objet par un sujet fictif. Elle travaille à réduire ce qui advient à du déjà-connu, à le rapporter à des causes et à des origines répertoriées. Ce discours fournit ainsi aux destinataires le plaisir de la certitude et leur permet de savoir à quoi s'en tenir quant aux fins et au devenir de la communauté. L'idéologie est activité instituante mais elle dénie à celle-ci sa singularité, sa pluralité et sa fragmentation. Elle simule un savoir général et définitif sur la réalité. Il y a donc le paradoxe suivant : l'écriture, en même temps qu'elle tente de restaurer une historicité, engendre dans le même mouvement *une société sans histoire*.

Nous avons tenté de poser ici la question du récit. Le récit est le mode de réception privilégié du désastre. Ce qui est en question, c'est le récit en tant que représentation, image de la réalité qui va de soi et savoir qui se donne comme (toute) la pensée. Ce qui est en question, c'est l'idéologie qui en découle. Les récits ne constituent pas des archives. Ce qui est reçu, ce serait plutôt ce qui se présente dans les ratés, les défaillances du projet implicite (du récit) de l'historien et que l'idéologie rend inaudible.

Mais peut-être n'y a-t-il pas de question du récit, mais seulement une *demande* de récit, c'est à dire une exigence, une mise en demeure. Demande : tentative d'extorquer quelque chose qui se nommerait la vérité de ce qui a eu lieu «au juste», comme un secret sans secret.

Reste la question du temps.

R. O.

---

(1) Հայ Golgotha arménien. 2 *volumes. Pour la* 1*ère édition : volume* 1, *Vienne* 1922, *volume* 2 : *Paris* 1959. *Réédition : Beyrouth:* 1977 - 2 *volumes.*

Krikoris Balakian est né en 1879 *à Tokat. Il accomplit ses études supérieures en Allemagne où il étudie la théologie et l'archéologie. A son retour il entre au couvent d'Armach. Il devient le prélat des Arméniens dErzindjan. Il est déporté avec la première vague d'intellectuels en avril* 1915. *Il traverse toute l'Asie mineure avec ses compagnons de déportation, jusqu'aux confins de la Syrie, avant de s'échapper «miraculeusement», déguisé en Allemand (une carte de son parcours se trouve à la fin du 1er volume). Il retourne à Constantinople, puis se rend en Cilicie pour rendre compte de la vie des déportés. En* 1923, *il s'installe à Marseille. Il y meurt en* 1934.

Balakian est l'auteur de plusieurs études non publiées. Leurs titres montrent l'intérêt que l'auteur a porté à l'histoire: Etudes, consacrées à des personnalités contemporaines (1894 - 1914): *La question arménienne pendant la guerre des Balkans et les réformes dans les six provinces arméniennes* (1912 - 1914); *La dissolution de la nation arménienne et ses causes internes* (1914 - 1918): *Miettes de la politique arménienne.*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
3
MARDI
3 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.414 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.414

UDF-Ի ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՄԷԿ ՆՇԱՆԱԽՕՍՔ՝

ԿԵԴՐՈՆ, ԿԵԴՐՈՆ, ԿԵԴՐՈՆ

ԵՒ ԱՆ ՈՐ «ՆԵՐԿԱՅ» Է ...
ԲԱՑԱԿԱՅԵԼՈՎ՝

Ռ. ՊԱՌ

«Ֆրանսական ժողովրդավարութեան համար միութիւն»ը (ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ) ազգային իր համագումարին ընթացքին, միութիւն քարոզեց եւ բոլորն ալ մէկ նշանախօսք ունէին եւ ելոյթներն անոր չուրջ կը դառնային՝ կեդրոն: 6000 պատգամաւորներ հաւաքուած էին Փարիզ եւ հակառակ անոր որ նախագահական ընտրութիւններու մասին խօսք չեղաւ, ոչ ալ թեկնածուի, ոմանք, մանաւանդ Ժ. Փ. կօտէն, իակալ թեկնածուի դիմագիծը տալով ուրիշ մէկը չէր նկարագրեր, եթէ ոչ՝ Ռեմոն Պառ: Ան վերջինը յայտնած էր անգամ մը եւս իր ռազմավարութիւնը: Ամաւասիկ մարդ մը, որ ուշադրութիւն կը դրաւէ լռելով եւ իր «չը– սած»ներով, Շարաթ ալ, հաւատարիմ նոյն սկզբունքին, ներկայ էր, որովհետեւ ... չէր եկած: Եւ բացակայութիւնն ալ շատ բանաւոր էր, քանի որ – ի՛նչ դիպուած – համաշխարհային տնտեսական հանդիպումի մը կը մասնակցէր, Ջուլիկերիա:

Ժիսքար, Լըքանիւէ, Կօտէն, Լէոթար, Պարօ, Սանթինի, բոլորն ալ խօսք առին: Ամէնէն հետաքրքրականը, անշուշտ, զօր· Պիժարն է իր պատկերալից ոճով: ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ–ը նմանցուց պերճաշուքի մը, որ «կ'երթայ կուգայ եւ ի վերջոյ Լըքանիւէի թեւին տակ կը հանի»: Ասկէ զատ, ինչպէս վերը ըսինք վիճաբանութեանց կեդրոնը կը կազմէր՝ կեդրոնը: Պիտի չխօսուէր նախագահական թեկնածուութեան մասին, բայց դիմանկարը գրծուելու էր: Հարկ էր ... կեդրոնի մարդ մը: Այս կեդրոնին վրայ այնքան շատ աչք ունեցող կայ, նաեւ ընկերվարականները դէմ չեն քիչ մը ձայն հաւաքելու այդ կողմերը, որ այդ առաջարկներուն ակնարկողներ ալ եղան: Մարսէյլցի կօտէն, սրամտութիւններ փորձեց բան չր վողութեան, ըսելով· – «Ընկերվարական կուսակցութիւնը այլեւս գլխակից չունի: Պարտաւորուած ամուրիութեան մէջ է, ուրեմն պզտիկ ծանուցումներ կուտայ· – «Անկէ զեռնի վրայ պատուաւոր կուսակցութիւն մը ընկերակից կը փնտռէ կառավարութիւն բաժնելու համար»: Բայց եթէ տղերուն արանքը կարգացուի, ան– կիա կը վերածուի սա ձեւի տղի մը· – «Շուարած կուսակցութիւն ընկեր կը փնտռէ, որպէսզի անոր չնորհիւ իշխանութեան հասնի եւ ապա զայն գործածէ որպէս օժանդակ անիւ: ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ–ը այդ հասցէին չի բնակիր»:

Ժիսքար տ'Էսթէնն այն տպաւորութիւնը թողուց, որ կամաց – կամաց կը համակերպի նախագահական թեկնածու ըլլալու եւ խրատ տուողի դերը կը ստանձնէ:

Երկուշաբթի առաւ, թերթերը ընդհանրապէս լայն տեղ կուտային այս ժողովին եւ շատ չսպղոց ծաղրանկար մը կը հրատարակէր «Մաթէն», որ կը ներկայացնէր նաեւ Պառը: Լիոնի երեսփոխանը, քմծիծաղով մը եւ ձեռքերը բերնին վրայ, կ'ըսէր՝ «Ուշադրութիւն ըրի՞ք, հոն էի՛»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՁԻՀԱԴԸ նոր սպառնալիք մը ըրաւ, վերջերս առեւանգուած չորս ամերիկացի պատանդներու համար: Կը սպառնայ մեռցնել չորսն ալ եթէ Իսրայէլ ազատ չարձակէ 400 բանտարկեալներ, մէկ չաբթուան ընթացքին: Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը՝ յայտնեց թէ՝ «Դժուար է խորհիլ որ, Իսրայէլ կրնայ բանտարկեալներու միջազգային դրամատուն մը վերածուիլ, որու կրնան դիմել ամերիկացի կամ պերմանացի քաղաքացիները առեւանգողները: Միւս կողմէ, ոչ մէկ լուր կայ անպլիացի բանագէնէն եւ այլեւս հաւանական կը նկատուի որ Թէրի Ուէյթ ալ առեւանգուած է: Սուրիա եւ Իրան կը փորձեն լուրեր տարածել: Ուաշինկթըն չատ կնճռոտ երկընտրանքի մը առջեւ է եւ Արտաքին նախարար՝ Շուլց ակնարկեց նոյնիսկ դիմել միջամտութեան մը: Վալիա Ճումպլաթ ալ ինքզինքը պատանդ կ'առաջարկէ, Թերի Ուէյթի փոխարէն ...

ԵՐԵՔ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ փառպայի բաժնեթուղթեր գներ են, ինչ որ աննախընթաց յաջողութիւն մըն է, ինչպէս հաստատեց Ելմտական նախարարը եւ ցաւով աւելցուց թէ նոյնիսկ կարելի չէ գոհացում տալ բոլոր դիմումներուն, անշուշտ՝ «փոքր խնայողներ»ու որոնք 10 բաժնեթուղթ կ'ուզեն եւ որոնց գործարաս 3 – 6 հատ կարելի է տալ: Այս «լաւ» լուրին կողքին, դէշ լուրն ալ այն է որ Յունուարին, դիները պէտք եղածէն աւելի բարձրացան եւ գրամատնտութեան տակը Յունուարին 0·5–էն 0·6% կրնայ ըլլալ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1–ԷՆ Ի ՎԵՐ պարտաւորիչ է դրոշմաթուղթ դնել Ընկերային Ապահովութեան (Սեքիւրիթէ – սոսիալ) ուղղուած նամակներուն, որոնց առաքումը, ցարդ ձրի էր ղրկողին համար:

ՓԱՐԻԶԻ հռչակաւոր «Փոմփիտու կեդրոն»ը իր տասնամեակը տօնեց Շաբաթ օր, Յունուար 31–ին: Պօտուռ մշակութային այս կեդրոնը, եթէ արտաքնապէս ցարդ չէ յաջողած միաձայնութիւն ըստեղծել իր ճարտարապետութեամբ, բոլորին՝ հաւանութիւնը կը վայելէ ներքնապէս, քանի որ աշխարհի ամէնէն չատ այցելու ունեցող հաստատութիւնն է (74 միլիոն, 1977–էն ի վեր): Հանրապետութեան նախագահը մանչուկի մը ձեռքէն բռնած, որ 2000–ին 20 տարեկան պիտի ըլլայ, բացումը կատարեց տարեդարձին հանդիսութեանց: Իրեն կ'ընկերանային Տիկին Փոմփիտու, ժաք Շիրաք, Պալատիւր, Շապան Տէլմաս, Լէոթար:

ԻՎ ԱԼԼԵԿՐԷ, ֆրանսացի ծանօթ բեմադիրներէն, որու գործերէն առաւելաբար կը յիշուի՝ «Տէյտ տ'Անվերս»ը, մեռաւ 79 տարեկանին: Վերջերս, քիչ մը մոռացութեան տրուած էր, բայց յետպատերազմեան շրջանի ամէնէն իրապաշտ ֆիլմերու հեղինակն է: 1950–ին կ'ամուսնանար Սիմոնն Սինեոռէի հետ, որմէ ապրիլ մը ունեցած է՝ Ֆաթըրին Ալլեկրէ:

ԲՐԵԺՆԵԻԻ փեսան ձերբակալուեր է կաչառակերութեան համար: Ըստ չշուկներու, տասնեակ հազար ռուբլի առացեր է իր ազդեցութիւնը գործելու համար, զանազան առուծախերու վրայ: Հաւանական կը նկատուի որ Ջուբրանովի դատավարութիւնը մեծ ծաւալ առնէ, օրինակ ծառայելու համար: Կորբաչով կ'ուզէ ամբողջ դատակարգի մը դառը տեսնել եւ Բրեժնեւի փեսան առաջին քաւութեան նոխազն է:

ՇԱՄՓԻՆԵԼԻԻ դեր – չուկայ մը, Լըքլէրի պատկանող, արիւնալի հոլտ – ըսի մը թատերաբեմ եղաւ Շաբաթ օր: Երբ դրամը փոխադրողները եկան, 3 աւազակներու յարձակման ենթարկուեցան եւ հրացանաձգութենէն մէկ դրամ փոխադրող մեռաւ, 5 վիրաւոր կայ (մէկը՝ աւազակներէն) եւ 14 տարեկան աղջնակ մը խոր մահաքունի մէջ էր դեռ, երկուշաբթի եւ բժիշկները վերապահ էին: Լըքլէր 500 հազար ֆրանք կը նուիրէ անոր որ թոյլ տայ յարձակողներու ձերբակալու– թիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐԷՆ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼՈՎ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»)· –

Կիրակի, Յունուար 18, 1987 :

Իտալական հեռատեսիլը ցոյց կուտայ Սուրբ Ղազարի պանդակատունն ու ժամացոյցը· առաւօտեան ժամը 11: Ապա կը տեսնուի Վանքին քառանկիւնի ներքին պարտէզը՝ ձիւնի տակ, կ'երեւին սուրբին սրահի նորաչէն պղինձեայ պատերը, յանկարծ կը ցոլայ կղզիին ընդհանուր տեսարանը՝ օդէն, եւ Վենետիկի կապոյտ լճակին մէջ՝ նոճիներու թափօրը:

Միաժամանակ՝ հեռատեսիլը խօսնակը կուտայ Սուրբ Ղազարու պատմականը Մխիթար Աբբահօր մուտքը՝ 1717–ին, կղզիին փոխակերպումը՝ Հայ մշակոյթի եւ հոգեւոր կեանքի որպէս կեդրոն:

Կը տրուին հակիրճ տեղեկութիւններ Հայոց մասին, հայ գաղութներու, Հայաստանի եւ Սփիւռքի մասին:

Եւ ահա՛ պատառին վրայ կը բացուի Սուրբ Ղազարի Մայր տաճարը, զեղանըկար մոզայիքներով, հայ սուրբերու պատկերներով, գունագեղ ապակիներով Սահակի ու Մեսրոպի:

Մոմերով, խաչով ու խունկով՝ թափօրը կը մտնէ եկեղեցւոյ գռնէն ու կը յառաջանայ դէպի խորան:

«Խորհուրդ Խորին» ... սկիզբ կ'առնէ Սուրբ Պատարագը, Դասին աստիճաններուն առջեւէն, չորս երիտասարդ սարկաւագներու սպասարկութեամբ:

Պատարագիչն է Միաբանութեան ընդհ· մեծաւոր՝ Հ· Ներսէս Վրդ· Տէր – Ներսէսեան:

«Թագաւոր երկնաւոր ... զեկեղեցի Ֆո անշարժ պահեա՛ ի խաղաղութեան»:

Եկեղեցին լեցուն է, ծնողական մեծ օրերու նման, բազմաթիւ հաւատացեալներով· Հայեր՝ Միլանոյէն, Փատովայէն, Մեսթրէէն, Լիւորէն, իտալացի բարեկամներ՝ քաղաքէն, Մուրատ – Ռափայէլեանի աշակերտութիւնը բոլոր:

Խմբերգը՝ կազմուած Սուրբ Ղազարու ժառանգաւորներէն, զօրացած է Միլանոյէն ժամանած Ժան Անսըրլեանի քաղցր ձայնով· դաշնակով կ'ընկերանայ՝ Մխիթար Լուրեան, կը ղեկավարէ՝ Հ· Վրթանէս Վրդ· Ուլուհոճեան:

Քրիստոնեայ բոլոր եկեղեցիներուն միութեան նուիրուած աղօթքի շաբթուան բացման օրն է: Պատարագին կը հետեւին հեռատեսիլէն՝ միլիոնաւոր իտալացի հաւատացեալներ:

«Բարեխօսութեամբ վերին fo զօրաց՝ միշտ անշարժ պահեա՛ զԱթոռ Հայկազնեայց»:

Կը հնչէ սարկաւագին քարոզը (իտալերէն թարգմանութեամբ), աշխարհի խաղաղութեան համար, սուրբ եկեղեցւոյ հաստատութեան եւ պայծառութեան համար, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի եկեղեցիներուն պետերուն եւ իրենց հաւատացեալներուն համար աղօթքի հրաւիրելով ժողովուրդը:

«ՏԷ՛ր, ողորմիա» կ'արձագանգեն կամարները:

«Սուրբ Աստուած»ին Աւետարան համբուրելու կը հրաւիրուին հայ եւ իտալացի ժողովուրդին երկու ներկայացուցիչներ, Պր· Աբրուն Թոքաճեան եւ Վենետիկի Ծովակալ՝ Ֆանֆանի:

Պօղոս Առաքեալի նամակը կը կարդացուի իտալերէն, Եփեսացիներուն ուղղուած խրատէն հատուած մը նշանակալից· – «Մէկ Աստուած, մէկ մկրտութիւն, մէկ հաւատք», բոլոր Քրիստոսի հետեւողներուն նշանաբան:

Աւետարանը կը կարդայ Հ· Սահակ Վրդ· Ձեմճեմեան, ոլորուն ձայնով, խունկի ծուխներու մէջէն: Յիսուսի կը– տակի խօսքերն են: Իտալացի խօսնակը ներքեւէն կուտայ թարգմանութիւնը· – «Անոնք թող մէկ ըլլան, ինչպէս դուն՝ Հա՛յր, եւ ես՝ մէկ ենք»:

Պատարագիչը՝ իտալերէն կարուկ եւ իմաստալից քարոզով մը կը մեկնաբանէ Քրիստոսի կտակը· յիշատակներ կ'արձարծէ Յովհաննէս ԻԳ· Պապի եւ Իգմիրլի երբեմնի առաջնորդ՝ Յովակիմեան Սըբազանի յուզիչ հանդիպումներէն, համաքրիստոնէական «էքիւմէնիք» խորհրդաժողովութիւններով:

«Հաւատամք»ը կ'արտասանուի բոլոր ներկաներուն կողմէ միասին· կը հետեւին՝ իտալերէնով՝ չուրջ եօթը միլիոն ունկնդիրներ:

Սուրբ Ղազարի ազօթքը կը ճառագայթէ՛ Ալպեռներէն մինչեւ Սիկիլիա:

Կը յաջորդէ հանդիսաւոր վերաբերումը, կը բաշխուի Սուրբ Ողջոյնը: Հրեշտակներուն հետ խումբը կ'երգէ «Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ»ը: Սրբազործո՛ւմ հրաշալի:

Անշուշտ, հեռատեսիլէն պահանջուած յիսուն վայրկեանին մէջ ամփոփելու համար մեր հայկական հանդիսաւոր Սուրբ Պատարագը, կը կատարուին որոշ յարմարցումներ, առանց երբեք զոհելու մեր տոհմիկ ծէսին վեհ ընթացքը, ըստ նախակարգ ծրագրի:

Ցուզիչ էր «Հայր Մեր»ի պահը, ուր՝ մեր երդին ամէն մէկ նախադասութեան աւարտին՝ լռութեան մէջէն կը լսուէր թարգմանիչ իտալացի խօսնակին թաւ ձայնը: Նոր Պենտեկոստէ եւ հրա՛շքը լեզուներու:

Մինչ Պատարագիչը բազկատարած կ'աղօթէր, կամ Սուրբ Նշխարը կը բարձրացընէր, հեռատեսիլին պատառը կը դուռնաւորուէր Ս· Ղազարու եկեղեցիին մոզայիքէ հրեշտակներով, փալփլուն քշոցներով, հայ սուրբերու նկարներով· վերջապէս դեղեցիկ պատկերացումներ կուդային ստեղծել հոգեկան վերելքի եւ աղօթքի խորունկ պահեր:

Կը գործածուէր երկու անգամ նաեւ մեծ վարագոյրը թաւիշեայ, անոյշ խորհրդաւորութիւն մը ստեղծելով:

Հայոց «ՏԷ՛ր, ողորմիա»ն, կը գոչէր յանկարծ խօսնակը՝ յուզումով, եւ երգի ընթացքին՝ կուտար ամբողջ թարգմանութիւնը, ներքեւէն·

«Տուր աշխարհիս խաղաղութիւն...
«Եկեղեցւոյ պայծառութիւն...
«Ազգիս Հայոց՝ սէր, միութիւն...:

Բազմաթիւ հաւատացեալներ արգունքով կը մօտենան Ս· Հաղորդութեան սկիհին:

«Որ օրհնես զայնոսիկ»էն մինչեւ «Օրհնեալ եղերուք» կ'ունենայ փառաւոր սրփոռում, վեհ դնացքով:

Ժողովուրդը, մանաւանդ իտալացի ներկաները կը մասնակցին Հայոց ազօթքին՝ մեծ ոգեւորութեամբ:

Հեռատեսիլի ղեկավար «ըէժիսոր»ն էր Տոն Աթթիլիոյ Մոնճէ, իսկ բացատրող խօսնակը՝ Պենետեթթօ Նարտաչչի:

Ս· Ղազարի նաւամատոյցին՝ երկու օրէ ի վեր կանգնած էին բացառիկ մեծութեամբ բեռնանաւեր, որոնց վրայ զետեղուած էին լուսաւորութեան եւ պատկերատիպումի ծփուն մեծ կեդրոնները, հսկայ լինքնաշարժերու մէջ, ամբողջ Իտալիոյ տարածքին վրայ սփռելու Հայոց պատարագը:

Շնորհաւո՛ր ըլլայ ձեր վաստակը, սիրելի՛ Մխիթարեան Հայրեր· ընդունելի՛ ըլլայ ձեր Սուրբ Պատարագն ու Աղօթքը:

Յունուար 18

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ՁԱՐԳԱՑՄԱՌԵՐԸ

Միջնադարի հայ նկարիչների ստեղծագործական վառ երեւակայութեան եւ վարպետութեան չնորհիւ զարերի խորքից մեզ է հասել գեղանկարչական հարուստ մի ժառանգութիւն՝ հազարաւոր գրչագիր մատեանների զարդաոտառերը: Հայկական զարդագրերի ուսումնասիրութեամբ զբաղուել են Գ. Յովսէփեանը, Գ. Լեւոն-եանը, Մ. Մաքսուտեանը, Ս. Տէր – Ներսէսեանը, Օ. Աւետիսեանը, Տ. Իզմայլովան եւ ուրիշներ: Մեսրոպեան տառերի ինքնուրոյն ձեւերը ներշնչել են միջնադարեան նկարիչներին՝ յօրինելու այլ ժողովուրդների տառերի ձեւաւորումներից խիստ տարբեր զարդագրեր: Զարդաոտառերը, ձեւաւորման եղանակից ելնելով, բաժանւում են մի քանի տեսակների:

Ծաղկագրերը, որոնք միւս տառերի համեմատութեամբ առաւել պարզ նկարագիր ունեն, կազմուած են ծաղիկներից եւ այլ բոյսերից:

Զարդաոտառերի աւելի բարդ տեսակն են հանդուցագրերը, որոնց ձեւաւորման մէջ մեծ տեղ են գրաւում զանազան հիւսուածքներն ու հանգոյցները:

Հայկական մանրանկարչութեանը նուիրուած գրականութեան մէջ կարելի է հանդիպել թռչնագիր, ձագագիր կամ ճրնճղագիր անուանումներին, որոնք վերաբերում են տարբեր թռչուններով զարդարուած տառերի: Վիշապագիր անուան տակ միաւորում են օձերի, վիշապների եւ այլ առասպելական կենդանիների տեսքով տառերը, սակայն երբեմն ուսումնասիրողները գործածում են նաեւ օձագիր բառը:

Հայկական ձեռագրերի էջերում հանդիպում են մարդկանց փոքր կերպարանքներից յօրինուած տառեր, որոնք կոչւում են մարդագրեր: Մարդագրերը, վիշապագրերը եւ թռչուններով ձեւաւորուած տառերը երբեմն միաւորում կենդանական կոչուող ընդհանուր խորագրի ներքոյ:

Կենդանականից բացի, զանազանում են նաեւ զարդատառերի դասակարգիր տեսակը: Գազանագրերը կազմուած են տարբեր կենդանիներից՝ վագրերից, առիւծներից, եղնիկներից եւ այլն:

Այս զարդատառերից զատ յայտնի է նաեւ փոտագիր կոչուող տեսակը, որը Գ. Լեւոնեանը բնորոշել է հետեւեալ ձեւով. «...երբ մի որեւէ սկզբնագիր, գլխատապէս գրքի առաջին երեսի չարադրանքում սկսուող առաջին տառը շատ չքեղ էր զարդարւում, կոչւում էր վոտագիր»:

Փոտագրերի ձեւակերպման հարցում մի ընդհանուր կարծիք գոյութիւն չունի, եւ Գ. Լեւոնեանի բնորոշումը, թերեւս, կարօտ է լրացման, որովհետեւ նոյն անուանումը օգտագործւում է այլ տիպի զարդատառերի համար եւս: Օրինակ, Ս. Զօ-պանեանը, որն իր խմբագրած «Անահիտ» հանդէսի էջերում մեծ տեղ էր տալիս հայ գրքարուեստի գոհարներին, փոտագիր անուանումը կիրառում է Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց վանքի գրադարանի թիւ 2555 ձեռագրի զարդագրերի համար, որոնք ձեւաւորուած են կէտերով:

Վերջին տարիներին այլ լեզուներով հրատարակուած հետազօտութիւնների չնորհիւ յայտնի են դարձել հայկական տառերը ծաղկելու միջնադարում քիչ յայտնի եղանակներ: Այսպէս, Եդեսիայում նկարագարդուած 1171 թուականի ձեռագրին նուիրուած ուսումնասիրութեան մէջ Տ. Իզմայլովան նշել է տառերը զարդարելու բացառիկ օրինակներ:

Հայ գրքարուեստում տառերը զարդարելու փորձերը սկիզբ են առնում 10–րդ դարից: Այդ մասին են վկայում էջմիածնի 989 թուականի նշանաւոր Աւետարանի մէջ O կամ Ծ տառերի ներսում հանդիպող մարդկային գէմքերի պատկերումները եւ 10–րդ կամ 11–րդ դարերին վերագրուող երուսաղէմեան վերոյիշեալ մատեանի փոտագրերը:

11–րդ դարի երկու չքեղ ձեռագրերում՝ Կարսի եւ Տրապիզոնի աւետարաններում սկզբնատառերի ուղղահայեաց ձողի վերայ նկարուած են թռչուններ: Որոշ դէպքերում այդ թռչունները կազում են Ա. տառի էջը: Մի այլ օրինակում եղջերաւոր կենդանու գլուխը կապուած է տառի ուղղահայեաց ձողին: Ս. Տէր – Ներսէսեանը նշում է, որ 11–րդ դարի վերջից զարգացրերը անբաժան են նկարագարդ մատեաններից: Ըստ որում, դրանք զարդաժամեանների սկզբնատառ, այլեւ որպէս պարբերութիւնների սկզբի տառ:

Հայկական զարգատառերի արուեստում Ս. Տէր – Ներսէսեանը 11–րդ դարի վերջից երկու իրարից տարբեր տոհմանքներ է զանազանում: Բուն Հայաստանի վարպետները նախընտրում էին «արեւելեան գրոշմ ունեցող» երկրաչափական եւ բուսական բովանդակութիւն: Այս վարպետների աշխատանքներում տառի ձողը շատ անգամ բաժանւում էր ուղղանկիւն կամ քառանկիւն մասերի, եւ հատուածների մէջ նկարւում էին երկրաչափական կամ կեռախաչ զարդեր, հիւսուածքներ, փոքր տերեւներ կամ վարդեակներ:

Կիլիկեան վարպետների ստեղծագործութիւններում զգալի է բիւզանդական ազդեցութիւնը: Բիւզանդական զարդատառերի հետ համեմատութիւնը թոյլ է տալիս մատծել, որ «Հայ ծաղկողների երեւակայութիւնը աւելի վառ է, կիլիկեան զարդերը շատ աւելի ճոխ են, հետեւաբար, կենդանագրերը եւ մարդագրերը աւելի հետաքրքրական են»:

Բուն Հայաստանի եւ Կիլիկիայի հոսանքներն անխառն ձեւով հանդէս չեն գալիս, այլ որոշ փոխազդեցութիւն են գործում միմեանց վրայ: Կիլիկեան նկարիչ Գրիգոր Մլիճեցու 1173 թուականին Սկեւռայում ծաղկած Գրիգոր Նարեկացու «Մատեան ողբերգութեան» պոէմի ձեռագրում եւ 12–րդ դարի կիլիկեան այլ մատեաններում յայտնւում են թռչնագրեր, իսկ այդ նոյն ժամանակ Կիլիկիայում գործող Ներսէս Շնորհալուն պատկանած Աւետարանում (1066 թ., Սերաստիա) գեռեզում են նկարագարդ թեր – թեր, որտեղ յայտնւում է եւ մարդագրի տեսակը: Այս ձեռագրում թեւաւոր առիւծի վրայ կանգնած Քրիստոսի մանրանկարով ձեւաւորուած տառը հատատում է, որ մարդագրերն ու կենդանագրերն սկսում են միահատուած ներկայացուել:

Կարինում 1181 թուականին ծաղկուած աւետարանում անուանաթերթի տառերը բնորոշւում են արտակարգ կոթողայնութեամբ: Անուանաթերթերից մէկում Գ. տառը գերիշխող դեր է կատարում ձեւաւորման միւս մասերի նկատմամբ: Այսօրինակ կատարումը հիմնականում յատկանշական է բուն Հայաստանի վարպետների աշխատանքներին, մինչդեռ կիլիկեան նկարիչներն իրենց ուշադրութիւնը կենտրոնացնում էին տառերի նրբագեղութեանը եւ չքեղութեանը: Բուն Հայաստանի վերը նշուած ձեւաւորումը որոշ արձագանգներ է գտնում 13–րդ դարի կիլիկեան մեծանուն վարպետ Թորոս Ռոսլինի ու նրա ժամանակակիցների աշխատանքներում: Ռոսլինեան մանրանկարներից յատկապէս յիշարժան է 1256 թուականի Զէյթունի աւետարանի բնագրում հանդիպող Զ տառը, որը ձեւաւորուած է երկու սիրամարգերի միահիւսուած պարանոցներով: Երկու թռչունների միութեամբ ստեղծուած այդ պատկերը շատ սիրուած, տարածուած է հայ միջնադարեան արուեստում:

Հայկական զարդագրերի ձեւաւորումներում պահպանուել են հեթանոսական արարողութիւնների, ծօների յիշողութիւնները, նոյնիսկ տոհմի ու տոտեմիզմի պաշտամունքի հետ առընչուող երեւոյթների, ծէսերի կնիքը:

«Հին ծօնահանդէսների թատերական արարողութիւնների յուշը» կրող օրինակներից յիշարժան է 1304 թ. աւետարանի եզան պատկերով զարդարուած Ք տառը:

Նկարիչը մի քիչ վերեւ է բարձրացրել տառը պատկերող եզան գլուխը՝ ցոյց տալով նրա տակ թաքնուած դերակատարի դէմքը:

Հայկական զարդագրերը չարունակում են հետաքրքրել ուսումնասիրողներին, եւ անցեալի այդ հոյակապ ժառանգութիւնը այսօր մեծ չափով կարող է օգտակար լինել դեղարուեստական գրականութեան, դասագրքերի, ուղեգրների, չնորհաւորական բացիկների, հրաւիրագրերի ձեւաւորման համար:

Այս իմաստով հայ միջնադարեան ձեռագրերի զարդատառերը չարունակում են պահպանել եւ միշտ կը պահպանեն իրենց դեղարուեստական արժէքը:

ԼԵՒՈՆ ԶՈՒՔԱՋԵԱՆ

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԻՐ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ 10ԱՄԵԱԿԸ

Շաբաթ, Յունուար 24–ին, Օշ պողոտայի համանուն պանդոկի սրահներէն մէկուն մէջ, ուր ունեցաւ Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութեան ճոխ երեկոյթը՝ նուիրուած հիմնարկութեան եւ գործունէութեան 10ամեակին:

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր ոչ միայն փարիզաբնակ գաղութի ընտրանիով, այլ նաեւ հոն փութացած էին՝ բերելու իրենց մասնակցութիւնը, անձնուրութիւններ զատաէն, ներկայացուցիչներ՝ զանազան մրուիւններէ, աւելի քան 200 հոգի, առեղծելով մաեմիկ ու սիրալիր մթնոլորտ՝ հանդիպումի եւ զազափարներու փոխանակութեան...:

Սրահին կեդրոնը տեղ բռնած էին օրհասի պատուոյ հիւրերը, երէք համայնքներու հովուապետերը, Գիւտ եպիսկ. Նազարէեան, Գրիգոր Եպիսկ. Կասպրոեան, Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան, Նիւ–Եորքէն, հիմնադիր եւ նախագահ՝ Երկիր եւ Մշակոյթի Ամերիկայի մասնաճիւղին, վեր. Որնէ Լեւոնեան, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Տիրան եւ Ամյոտ Կարվառենց եւ Տիկին Լուիզ–Սիմոնն Մանուկեան, այս տռթիւ ժամանած Ամերիկայէն:

Օրուան բնաբանն էր՝ Հոգին Զայնը, որ կանչն էր մեր հայրենի հողին եւ մեր յուշարձաններուն, ի սիրուս ցրուած հայութեան:

Բարի գալուստի եւ չնորհակալութեան խօսքը ուղղելէ ետք ներկաներուն՝ իրենց մասնակցութեան համար սոյն երեկոյթին, Պր. Գեղամ Գեւոնեան՝ նախագահ եւ հիմնադիր անդամ Կազմակերպութեան, անթերի հայերէնով եւ ձեռնհասութեամբ տուաւ իմաստը այս հաւաքոյթին, ներկայացուց նպատակը Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութեան եւ ըսաւ համառօտ պատմականը եւ նկարագրականը տասնամեայ գործունէութեան:

Նկարիչը մի քիչ վերեւ է բարձրացրել տառը պատկերող եզան գլուխը՝ ցոյց տալով նրա տակ թաքնուած դերակատարի դէմքը:

Հայկական զարդագրերը չարունակում են հետաքրքրել ուսումնասիրողներին, եւ անցեալի այդ հոյակապ ժառանգութիւնը այսօր մեծ չափով կարող է օգտակար լինել դեղարուեստական գրականութեան, դասագրքերի, ուղեգրների, չնորհաւորական բացիկների, հրաւիրագրերի ձեւաւորման համար:

Այս իմաստով հայ միջնադարեան ձեռագրերի զարդատառերը չարունակում են պահպանել եւ միշտ կը պահպանեն իրենց դեղարուեստական արժէքը:

ԼԵՒՈՆ ԶՈՒՔԱՋԵԱՆ

Ան իր խօսքին մէջ նշեց թէ ինչպէս պատմական Հայաստանի մէկ ու մեծ կարեւոր մասը կը մնար կալանաւոր եւ ուր պատմական մեր յուշարձանները, եկեղեցիներն ու վանքերը ենթարկուած են փըլուզումի: Մեր բոլորին պարտականութիւնն է զանոնք կանգուն պահել ու փըրկել փլուզումէ, կործանումէ:

«Այս գործը, չեշտեց ան, մենաշնորհը չէ միայն Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութեան, այլեւ բոլոր գաղութներու անդամներուն անխտիր...: Իւրաքանչիւրը մնալով հաւատարիմ իր գաղափարախոսութեան եւ միութեան ծիրին մէջ, կըրնայ հաւաստարապէս մասնակցիլ այս Կազմակերպութեան աշխատանքներուն եւ ամառուան արշաւներուն, զգալով ու չօշափելով հողը, ունկնդրելով հողի ձայնին եւ պահանջներուն, փոխադրելով իրենց համոզումները գրական դեռնի վրայ, պահելով կապը մայր հողին հետ: Մենք վիտակից ենք, աւելցուց Պր. Գեւոնեան, որ անմիջական հրաշք լուծումներ չենք սպասեր մեր պատմական հողերու ազատագրման համար, սակայն երբ օր մը պայմանները փոխուին եւ դառնան նպաստաւոր, երբ անկարելին դառնայ կարելի, այդ օրը, մեր ապագայ սերունդը կարենայ պատրաստ գտնել եւ տէրը դառնալ այս ժառանգութեան»:

Փակելէ առաջ իր դեկուցումը, Պր. Գեւոնեան ըրաւ հաշուեկշիռը տասնամեայ աշխատանքներուն, նախ սկսած Ատրպատականի Ս. Թադէի եւ Ս. Սահակ-Նոսի վանքերու վերանորոգութեան աշխատանքներով. ապա փոխադրուած Սուրիոյ հիւսիսը, հայկական կիլիկիոյ ծայրամասը եղող Քեսապ հայարնակ գիւղը, Թերեւս ներկայիս Հայաստանէն դուրս միակ հայկական գիւղը, հոն նորոգութիւններ եւ գիւղատնտեսական աշխատանքներ կատարելով...:

Ապա խօսք առաւ Պր. Ժերար Լուսինեան, փոխ – նախագահ եւ գանձապահ Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութեան, նոյն պատասխանատու պաշտօնները արդէն վարած Ֆրանսաբէնով, ոչ հայախօս հաստարակութեան համար: Խօսքը փակելէ առաջ ան ընելով գործակցութեան եւ օժանդակութեան:

Հուսկ խօսք տրուեցաւ Հարտարապետ Պր. Արմէն Չախնազարեանի, գործադիր անդամ Կազմակերպութեան եւ վերատեսչ-պատասխանատու յուշարձաններու նորոգութիւններու, որ յատկապէս ժամանած էր Պարսկաստանէն՝ Գերմանիոյ ճամբով: Ան չեշտեց թէ կարիքը չէր զայր չնորհակալութիւն յայտնելու ներկայ ու բացակայ հայ հաստարակութեան, քանի այս յուշարձանները եւ պատմական հնութիւնները կը պատկանին Հայութեան, զանոնք պահել ու պահպանելն ալ պարտականութիւնն է ամբողջ Հայութեան:

Յուզումով պատմեց Ատրպատականի եւ Տայք գաւառներու մէջ կորսուած գիւղերու մննակ ու մինուճար ապրող ալեհեր Հայերու մասին, որոնք տակաւին հպարտութեամբ կը կրկնէին՝ Մեցի Հայ յիցի...:

Ճաշի վերջաւորութեան ներկայացուած չարժանկար մը նուիրուած Քեսապի եւ շրջակայքի բնութեան տեսարժան վայրերուն, լեռնարնակ հայկական գիւղակներու ապրած կեանքի եւ գործունէութեանց շուրջ: Հարցազրոյց՝ 100ամեայ մամիկներու հետ, ջարդերէն վերապրած, հարցումներ Քեսապի անցեալի ու ներկայի մասին, զանազան անձնաւորութիւններու հետ, յիշատակներ աքսորի ճամբաներէն՝ մեկնած 6·000 հոգիով ու վերադարձած միայն 2·000 հոգի, նկարահանումներ մատաղօրհնէքի եւ խաղողօրհնէքի արարողութիւններէն՝ Ս. Աստուածածնի տօնին առիթով, հուսկ տեսարաններ արշաւին մասնակցող երիտասարդներու աշխատանքէն, հին մատրան մը վերանորոգման պահուն:

Դժբախտաբար այս բոլորին կը պակսէր տրամաբանական պիծ մը եւ չարժանկարը կը մնար տարտամ, առանց կարենալու ամբողջապէս ներկայացնելու Քեսապի եւ քեսապցիներու կեանքն ու սովրելակերպը:

Ցմոռնանք նշելու որ ճաշասրահի մուտքին ցուցադրուած էին դանազան պեղումներէ նկարներ մեր պատմական յուշարձաններէն եւ վանքերէն Ատրպատականի, Կիլիկիոյ եւ Քեսապի շրջաններէն. բանական ճոխ ու օրակարգ ցուցադրութիւն...:

Նորանոր յաջողութիւններ, յարատեւութիւն եւ բեղուն տասնամեակներ մաղթելէ ետք Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան, թող թոյլ տրուի մեզի կատարելու ուրիշ փոքրիկ անդրադարձ մը եւս. արդեօք աւելի լաւ ու արդիւնաւէտ գործունէութիւն պիտի չըլլա՞ր, եթէ պատմական եւ գեղարուեստական որեւէ արժէք չներկայացնող յուշարձաններու տեղ՝ կազմակերպութիւնը իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնէր եւ բերէր իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը, փաստանեական եւ այլ միջոցներ ստեղծելով, որպէսզի կանգուն մնայ հայ գիւղը եւ հայ գիւղացին կառչած իր հողին, աչքերը չերկարէ հեռո՛ւն, լքելով հող ու ընտանիք...:

Կը կարծենք որ այս տեսակէտն ալ դուրս չի մնար կազմակերպութեան ծրագրէն եւ չեղած չըլլար իր հիմնական նպատակէն...:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Ի՞նչ եղած է հայազգի բեմադիրներու դերը չարժանկարի արուեստին համաշխարհային զարգացման մէջ եւ ո՞ւր հասած է հայկական չարժանկարը, միջազգային չափանիշով դիտուած: Հարցումները, որոնց կարենալ պատասխանելու համար, Նիսի Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ կազմակերպուեցաւ «Շարժանկարի Հայկական Շաբաթ» մը, որու ընթացքին, Յունուար 15–էն 18 չորս օր յաջորդաբար ներկայացուեցան չորս յատկանշական Փիլմեր Մանիանի Մէկտն ալ ֆէյնէկս է ալ լա Քիւլթիւր սրահին մէջ, այդ հաստատութեան բարեհաճ գործակցութեամբ:

Ընտրուած Փիլմերն էին. Ռուբէն Մամուլեանի «Քրիստինա Թագուհին», Մերկկ Փարաճանովի «Սայաթ Նովա» («Նռան Գոյնը») ու «Ձրեղէն Ձիերը», եւ Ալբեր Մկրտչեանի «Մեր Մանկութեան Թանկօն», ինչպէս նաեւ Ժ. Քեպատեանի «Արմենի 1900»ը, այս վերջինը՝ իր ազգային վաւերագրութիւն:

Որչ է թէ Ռուբէն Մամուլեան կը նկատուի Հոլիվուտի մեծագոյն բեմադիրներէն մին: Իր Փիլմերը բոլորն ալ անվիճելի գլուխ – գործոցները են եւ չարժանկարի արուեստը յեղաշրջած են նկարահանման ու բեմադրման թէքնիքի բազմապիսի նորութիւններով: Իր մականին տակ խազալով, աչխարհահռչակ դերասաններ իսկ տուած են իրենց արուեստին լաւագոյնը, ինչպէ՛ս կրնար Կրեթա Կառպօ՝ «Քրիստինա Թագուհի»ին դերով: Շարժանկարի աչխարհը Մամուլեանի կը պարտի նաեւ գունաւոր նկարահանման առաջին փորձը, «Պէքի Շաուի» Փիլմին մէջ:

Պրպտուած էր ներկայացնել նաեւ Մամուլեանի (*) «Լէ գ'Առէն Սանկլաւիբ» Փիլմն ալ, առնուած՝ Վլասքօ Իպանիէզի «Մանկուկ ի Առէնա» (Արիւն եւ Աւազ) վէպէն, Փիլմ, որուն մէջ փայլած են Ռիթա Հայվըրթ, Թայրըն Փաուէր, Լինտա Տարնել ու Ֆնթրըն Քուին, բայց հնարաւոր չեղաւ ստանալ այդ ժապաւէնը, զոր ծպտուլերուն եւ ձիւնին պատճառաւ:

Բոլորովին այլ ուղիէ մը կը յառաջնայ Փարաճանով: Իր Փիլմերը պատմութիւն մը չեն պատմեր, եւ ո՛չ ալ կացութիւններ կամ դէպքեր կը նկարագրեն: Կարծես թէ հոգեվերլուծումի փորձեր են որոնք կը ձգտին չարժումներու, գոյներու եւ խորհրդանչաններու միջոցաւ բացատրել ժողովուրդներու հոգեբանութիւնը, իրենց կենցաղին, արուեստին ու հաւատալիքներուն ընդմէջէն: Տեսակ մը արուեստի արդիական փիլիսոփայութիւն, որուն հիմնական գործիքն է հոգեվերլուծումը, եւ վերլուծական առարկան ալ՝ ժողովուրդին հաւաքական ոգին որ կ'արտացոլայ արուեստի գործերուն ու ստանդարթիւններուն մէջ: Եւ որովհետեւ այդ ոգին անմահ է ու յարութիւն կ'առնէ միշտ, Փարաճանով իր հայկական Փիլմին իրը անուն կ'ընտրէ «Նռան Գոյնը» (հին դիցարանութեան մէջ նռուը ընդունուած ըլլալով իրը անմահութեան խորհրդանչան) եւ իրը հերոս ալ կ'օգտագործէ Սայաթ – Նովան, որուն ստազանի անունն է՝ Յարութիւն անուն, որ յաճախ կը կրկնուի Փիլմին մէջ:

Բարեդիպ զուգադիպութեամբ մը, նոյն օրերուն Նիսի գեղարուեստական սրահներէն մէկուն մէջ, կը ներկայացուէր Փարաճանովի վերջին Փիլմը «Սուրամի Բերդին Առասպելը», որուն մասին չատ խօսուեցաւ վերջերս: Այս ձեւով, Փարաճանովի արուեստին սիրահարները, որոնց մէջ Ֆրանսացիներ չէին պակասեր, կրցան իր երեք Փիլմերն ալ դիտել յաջորդաբար:

Սիրուն անակնկալ մը եղաւ Ա. Մկրտչեանի «Մեր Մանկութեան Թանկօն», որ չես գիտեր ի՛նչ հրաչքով բոլորովին կը հեռանայ սովորական մելոդրամէն – բէն, որոնց վարժեցուցած էր մեզ Հայաստանի Փիլմարուեստը: Աժան յուզումներ չկան հոն, եւ տագնապներ կացութիւններէն իսկ փոխանակ արցունք հոսեցնելու, խընդուք կը պատճառեն հանդիսականին, ինչ որ նորութիւն է անշուշտ հայկական Փիլմի մը համար, որ կրնայ իտալական կամ սպանական ալ նկատուիլ, եթէ լեզուն փոխուի: Ըսինք իտալական, որովհետեւ ի՛նչ որ տեղի կ'ունենայ իտալական Փիլմերու մէջ, պիւզական փոքր հրապարակի մը վրայ, հոս տեղի կ'ունենայ նեբքին բակի մը մէջ, ուր երիտասարդները կը պարեն (ո՛չ միշտ թանկօ), մանուկները կը խաղան, մեծերը կը բամբասեն ու կեանքը կը քալէ առօրեայ անքակտելի հակասութիւններուն ընդմէջէն: Արդէն Փիլմին հերոսն ալ հակասութեանց զոհ մարդ մըն է, որ երկու կնոջ միջեւ կը տատանի, ճիշդ այն կարասիին պէս զոր չի յաջողիր մէկուն կամ միւսին տունը դեռ տեղել, եւ զոր ի վերջոյ երկաթուղիին վրայ կը նետէ, ինքն ալ բանտ փոխադրուելով, իրը վերջնական լուծում:

Ցուսալի է որ այս Փիլմը նախաքայլ մը դառնայ համամարդկային հարցերու մշակման ուղղութեամբ, եւ հայկական չարժանկարները չպատրաստուին միա՛յն Հայոց համար:

«Հայկական Շարաթ»ի ծրագրին մէջ կար նաեւ Համօ Բեկ – Նազարեանի համբաւաւոր «Պէպօ»ն Արբի Յովհաննիսեանի «Աղբիւրը», ինչպէս նաեւ կարճ ժապաւէններէն Փէլէչեանի «Մենք»ը ու «Եղանակները» եւ Մանարեանի «Տժվժիկ»ը, բայց դժբախտաբար այդ Փիլմերն ալ ժամանակին չհասան Նիս, զոհ ծպտուլերուն եւ ձիւնին պատճառաւ:

Այսուհանդերձ, Մշակութային Միութիւնը ծրագրած է «Պէպօ»ն ներկայացընել անչատաբար, Փետրուար 8–ի կիրակին, էմ – փիւսէ Կորպէլլայի մէջ:

Ինչպէս լսինք, Շարժանկարի այս «Հայկական Շարաթ»ը կարելի եղաւ իրագործել Նիսի Հայ Մշակութային Միութեան կարգադրութեամբ, եւ ջանքերով՝ Միութեան նախագահ՝ Պր. Եդ. Յովակիմեանի ու Օր. Սօսի Անտէգեանի:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵՄԱՆ

(*) Կը տեղեկանանք թէ Ռուբէն Մամուլեանի մասին լուրջ ուսումնասիրութիւն մը պատրաստած է Պր. Արբի Յովհաննիսեան, եւ կը սիրենք յուսալ որ մօտ ատենէն զայն սեփականութիւն դարձնէ հայ ընթերցողին:

ՓՈԽԱՆ ՁԻՒՆԱԳՆԴԱԿԻ

ՁԻՒՆԷ ԵԿԱՒ ԲԱԶՄԵՑԱՒ, ՄԻՆՉ ԵՐԷԿԻ ՓԱՈՍԷ ՓԱՐԱՏԵՑԱՒ

Տարօրինակօրէն յատկանշական սա երեւոյթը, պէտք էր որ ձմրան սպիտակահիւս թագուհին՝ ձիւնը, թէւ – թէւթ արած իր սիրականին առնամանիք ցուր – տին, դար բազմէր յորդառատ, երկրին բոլոր մասերուն վրայ, որպէս զի դէմ նոր երկկի տակնուվրայութիւնը յանկարծօրէն անհետանար: Ո՞վ կը խօսի այսօր հանրային սպասարկութեանց գործադուլին մասին:

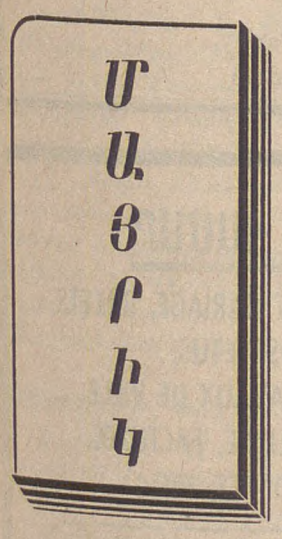
Ամբողջ երեք չարաթ, երբ կոխէիր կամ ձայնասփիւռի կամ հեռատեսիլի կոճակին վրայ, առաւօտեան ժամը 0–էն մինչեւ կէս գիշեր, միակ տեղեկութիւնները որոնք կը հրամցուէին լրագրողներու կողմէ ըլլայ երկաթուղիի, ըլլայ հանրակառքերու, ըլլայ փոստուղիին կամ էլեկտրականութեան վերաբերեալ էր միայն: Քանի կառախումբեր կը մեկնին կամ երթեք չեն մեկնիր, մայրաքաղաքի կամ գաւառի պլիւսաւոր կայարաններէն: Փոստուղիի ո՞ր պիծը կը բանէր համեմատօրէն, կամ ա – նոնք որ բոլորովին փակուած կը մնային: Էլեկտրական հոսանքի բաչխումին աւելի կամ նուազ երկար ատեն ընդհատումի եւայլն: Ձիւնը եկաւ ու այդ ամբողջ լուրերը դարակը նետուեցան: Այդ ամբողջ չրջանին, մոռցուեցաւ Պէյրութը, մոռցուեցաւ Իրաք – Իրան պատերազմը, որ ընդհանրապէս հրապարակ կը նետուի երբ լուրերու բացարձակ սով կը տիրէ: Մոռցուեցաւ նաեւ այլեւս համը – հոտը փախած տագտակալի թերթօնին՝ Քարը – Փուր տէ Տէվըլոփմանի անվերջանալի չարունակութիւնը, որ իր ամէնօրեայ ափսոսմով կը դէպ կ'անցնի Տալլաս ու Տինասթին...: Եւ նկատեցիք որ, ընդհանուր ձիւնապատումի նկարագրութիւններու ընդմէջէն, դարձեալ ծնունդ առաւ իր սկզբնաւորութիւնէն մինչեւ ծայրը, այդ քարֆուրին երկոյս ձանձրացուցիչ պատմութիւնը, որ, սիրելի ընթերցող, իր բարեբաստիկ կողմն ալ ունի, դիտէ ու մտիկ ըրէ զայն, եթէ իսկապէս կը տա – ռապիս անքնութենէ, պէտքը պիտի չունենաս ղեզահատի, ան չուտով քեզի պիտի տանի երազներու գիրկը ... Պիտի թողլատրէ՞ք արդեօք որ ես ալ փոքրիկ պատմուածք մը հրամցնեմ ձեզի, որպէսզի քիչ մը աւելի եւս տաքնանք զուարճանալով: Գիտէք որ գոյութիւն ունի եւս «անցեալ կատարեալի ծառայութիւնը» որ թարգմանի՝ «եթէ ինծի ըսէիր»· քանիցս վկան եմ եղած այդ եզակի զաւեշտին: Այն օրերուն, բարեկամի մը կը յայտնէի որ մեծ դժուարութեան բախած էի, Փարիզին բաւական հեռու վայր մը երթալու համար, կառախումբերու նուազութեամբ: Բարեկամս, չնորհաւորելի փութկոտութեամբ առաջարկեց որ յառաջիկայ կիրակի, հաճոյք պիտի ըլլար իրեն համար, զիս նոյն քաղաքը տանիլ իր կառքով, քանի որ ինք չարաթը ամէն անգամ հոն կ'երթայ զբօսիլ: Հաճոյքով կ'երթայի ժամադրութեան, մինչ բարեկամս ցաւը կը յայտնէր ըսելով որ անսպասելիօրէն այդ օրը իր ամբողջ ընտանիքով պիտի մեկնէր, որով ինծ համար տեղ չկար կառքին մէջ: Յառաջիկայ կիրակի, չմոռնաս անպայման: Դարձեալ լաւ կ'ըսէի ու կրկին կ'երթայի իր մօտ· չքմեղանքային դժգոհութեամբ· այս անգամ կ'աւելցը – նէր – սիրելիս, ներողութիւն, կառքիս չարժիչը յանկարծ խանգարուեցաւ ... Արար առաջին: Արար երկրորդ – Ուրիշ ծանօթի մը, խօսակցութեան մը ընթացքին, կը յայտնէի թէ նոր սառնարան մը դնած էի· բայց ան իսկոյն ցաւ յայտնեց ու ըսաւ· – եթէ ինծի ըսէիր, աղջիկս այդ մեքենաները հայթայթող հաստատութեան մը գրասենեակը կ'աչխատի· հաւրիւրէն երեսուն զեղչով կը գնէիր: Ուրիշ առեն առիթը ներկայանայ, եկո՛ւր օգտուէ: Այնոր ալ ստիպողական չնորհակալութիւնս կը յայտնէի իր վայրկեանի հաճոյակատարութեան համար: Ու եղաւ որ, կրկին դիմեմ իրեն բարեկամի մը համար, որ մտադրած էր ինք եւս գնել սառնարան մը: Մեր պարոնը գիտէ՞ք ինչ ասաց· – ամենայն սիրով, բայց տես որ աղջիկս այնքան ծանօթներու արդէն զեղչեալ գիներով գնել տուաւ որ, տնօրէնը սկսաւ տրտռալ ... ու այժմ կը ներէք չի համարձակիր կոր... Ու ես կ'աղաչակէի ներքնապէս – ողբամ զքեզ, «եթէ ինծի ըսէիր» ի չնաչխարհիկ ծառայութիւն կամ օգտակարութիւն...:

...Բայց այս մէկը կատակ չէ: Դեռ ձիւնը չհալած, Պալատիւր իմ ինչ ձիւն բերաւ մեր գլխին: Տուրքի ընդհանուր դումարին մէկ երրորդի նախազանծումին, հարիւրին քանեւհինգ յաւելումի լախտի հարուածով: Պարոնայք, կրկնեցիք ու կրկնեցիք, Տէրունական ազօթքի նման, որ այս տարի ոչ մէկ յաւելում պիտի ըլլայ տուրքերուն վրայ: Ի՞նչ եղաւ այս:

Նախընտրելի է որ ձեր խոստումները եւս յանձնուին Փարիզ – Տաքարին աւազաներուն, որպէսզի ծիծաղելի չըլլալու համար, զէթ զառնան անլսելի, ինչպէս ձայն բարբառոյ յանապատի...:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ – ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Անոնք ցած ձայնով կը խորհրդակցէին ու բազմաթիւ երթ ու դարձերէ եւք իրենց ընտրութիւնը կեդրոնացուց հազուստի մը վրայ, որ «կոլֆ» կոչուած, մինչեւ ծունկերը, ուռած տափատ մը ունէր: Վարանումով մը նշմարել տուի իրենց, թէ այդ տեսակի հագուստ մը հագած ոչ մէկ տղայ տեսած էի: Տեղի չտուին, իրենց ընտրութեան չափանիշը կեցած ըլլալով ծունկերուս ձմեռը չմսելուն վրայ: Կիրակի օրերու համար նոյն կերպասէն յաւելուածական կարճ տափատի մը իրաւունք ունեցայ, սակայն արունքներս ծածկելու համար անոնք որոչեցին նաեւ «պարմանուհի»ներու մասէն ինծի զոյգ մը բուրդ դուլպայ գնել:

Այս փորձանքէն փրկուելու միակ յոյս մը միայն ունէի· մեր չրջապատէն մոռնալ վերջնաւորութեան այս գնումը: Վերարկուս հոյակապ էր: Խաչաձեւ կոճակներով, սկովտական բուրդէ, դորչ, կալէսի իչխանի ոճէնով էր ան: Իմ ճաչակիս համաձայն քիչ մը երկար էր, սակայն յոյսս Աննա մօրաքրոջս հետ մեր առանձին պատյտներուն վրայ էր, որպէսզի անկէ խնդրէի որ 10 մմ. մը կարճեցնէր զայն:

Ինծի գնեցին նաեւ չատ գեղեցիկ փիւլ–օվըր մը, որ յարմար հանդերձանք էր զէպի հարաւային բեւեռ ճամբորդութեան մը, նաեւ զոյգ մը կաչի ներբանով, սուր քիթով սեւ մոյկ:

Բեռնաւորուած մեր տուփերով որոնք վաճառատան յուցանիչը կը կրէին, երբ դուրս կ'ելլէինք ինքն իր վրայ չրջան ընող դռնէն, անսահմանելի անհանգստութեան մը զգացումը ունէի: Ճիշդ այդ պահուն էր, որ Աննա մօրաքոյրս ճիչ մը արձակեց·

– Աստուա՛ծ իմ, դուլպանները մոռցանք:

Դրան թեւերը մեզ կրկին ներս մղեցին, զէպի «պարմանուհի»ներու բաժինը:

Ապագայ վաչելչութեանս նկատմամբ զգացած տարտամ խռովքս, երկու մայրերուս պիս տաքուկ մը հագցնելու վախաքին հետեւանք չէր միայն: Ի վերջոյ, քիչ քիչ վիճելով դուրսի ջերմութեան մասին, կրնայի իրենց «միայն թէ պաղ չառնէ»ներուն պատասխանել· ո՛չ, օդը չատ մեղմ է»:

Իմ վրդովումիս պղրիւրը բնազդական տարօրինակ ու տարտամ զգացում մը, խորհրդաւոր նախազգացում մըն էր· միւսներուն նման հագուստ պիտի չըլլայի:

Այսքան տարի ետք, կրկին կը տեսնեմ ես զիս, նոր զգեստս հագած, մոյկերս ոտքս, թեւերս փարատելով վաճառատան հայելիին առջեւ, ու պատկերս կը ցոլանար: Վաճառորդը առեւտրական ընթացիկ քանի մը չոքզորթութիւն չարելով չուրջս կը գառնար, իսկ Աննա մօրաքրոջս ու Մայրիկիս զէմքերը հպարտութեամբ կը ճառագայթէին:

Այն ատեն, ի դին այնքա՛ն զոհողութիւններու կատարուած այս գնումէն ետք, գիրենք յուսահատ չընելու համար լայն ժպիտով մը բաց էի իրենց·

– Շատ գեղեցիկ է:

Սակայն, այս զգեստներուն փոխարէն պիտի նախընտրէի բոլորին համար պարտաւորիչ, ոսկեզօծ կոճակներով համազգեստ մը, որ դասակարգերու տարբերութիւնները հարթելով գիս պիտի փրկէր իմ ամչկոտութենէս:

— 15 —

Սեպտեմբեր 30–ի գիշերը կարճ եւ յուզումնալի եղաւ: Գիտնալ թէ միայն քանի մը ժամեր գիս կը բաժնէին վերամուտէն, քնանալուս արգելք կ'ըլլար: Արդէն երկու անգամ, մօրս ամէն իրիկուն խոհանոցի սեղանին վրայ ձգած ժամացոյցին սլաքներուն նայելու համար անկողինէս դուրս սպրդած էի:

Ժամը վեցին ոտքի վրայ էի: Գայեանէ մօրաքոյրս հագիւ արթընցած թէյամանին մօտ փութաց· կարծես յանցանքի վրայ բռնուած ըլլար: Մայրիկս եւ Աննա անխռով կը քնանային: Փսփսացի·

– Չէի ուզեր քեզ արթնցնել:

– Ժամը քանի՞ն է:

– Ոհ ... գրեթէ ... եօթը:

(Շար· 34)

Տիկին Նուարդ Մխիթէրեան,
Տէր եւ Տիկին Շաւղ Մխիթէրեան
զաւակները ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Մխիթէրեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մխիթէրեան
եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Ժան Իշխանեան
զաւակները ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Փիէր Մխիթէրեան,
Տէր եւ Տիկին Սիմոն Զիքիրեան
եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Սէֆէրեան
եւ զաւակները,
Պր. Ժիլպէր Մխիթէրեան,
Տէր եւ Տիկին Պերնար Մխիթէրեան,
Տէր եւ Տիկին Ալեքս Դաշնակեան
զաւակները ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մխիթէրեան
զաւակները ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Մխիթէրեան
եւ զաւակը,
Պր. Շաւղ Մխիթէրեան,
Պր. Մարիուս Գուլումճեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ աղգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԻՒՃԻՐԻՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 28–ին, Քոլոմպ, 80 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Փետրուար 3, ժամը 14·30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի ժամը 16·15–ին՝

Cimetière Nouveau de Colombes
Rue Cerisaie

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

141, *rue Hoche*
92700 *Colombes*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նազպաշեան եւ Մխրանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի օր, Փետրուար 8–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգե – հանդիստ կը կատարուի իրենց սիրեցեալ մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻՐԱՄԱՑՐ ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԶԳԱՇԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան առաջին տարելիցին առիթով։

Ի պիտութիւն հանդուցեալ Տիրամօր յիշատակը յարգողներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ափչի Շաւիլի մանաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Վարդուհի Օհանեանի, Տիկին Լուսին Օհանեանի, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ակպաւեանի Մարտիրոս Օհանեանի զաւակներուն մահուան առիթով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Այրի Տիկին Յասմիկ Ալեքսանեան, զաւակները ու թոռները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց ծանր սուգին, ծաղկեպսակով թէ փոխան ծաղիկի նուէրներով։ Մասնաւոր շնորհակալութիւններ՝ Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի, Վեր. Հէյվազեանի, Պր. Ալեքսան Պապայեանի, Մխիթարեան եղբայրներուն, Պր. Յարութիւն Ստեփանեանի որոնք իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՋԱՐՄԱՅՐ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ

հիւանդութեան օրերուն այցելութիւններով մխիթարեցին։

Շնորհակալութիւններ նաեւ Փարիզի կարմիր Խաչին, Մշակութային Միութեան կեդր. վարչութեան, Եկեղեցւոյ եւ Տիկնանց Օժանդակ մարմիններուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Մարտիկ Տակաուեան, Պր. Վարդգէս Տակաուեան իրենց սիրելի կարմիկին Անդրանիկ Տէտէեանի (Nice) կանխաւ մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն։ – Մարսէյլի Համազգային Վարժարանին 1·000 Ֆ., Դպրոցասէր Վարժարանին 1·000 Ֆ., Ռատիօ – Ազգ–ին 1·000 Ֆ. (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Ցառաջ»ին։

×

Շիրինեան – Տակաուեան ընտանիքը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Թագուհի Տէտէեանի եւ զաւակներուն՝ Տէր եւ Տիկին Սարհատ Գըլըճեանի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Անդրանիկ Տէտէեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 500 Ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՔԼԵՐՄՈՆ – ՖԵՐԱՆ

իրենց ծնողաց՝ Զաֆաք Զաֆարեանի մահուան 14–րդ եւ Մարի Զաֆարեանի մահուան 8–րդ տարելիցներուն ի յիշատակ Տէր եւ Տիկին Միշէլ Սոնեքի 300 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սելիմեկեան Հրաչ Հաճտալեանի եւ Յովնան Աբրահամեանի յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «սիրելի Ցառաջ»ին։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Երամեան իրենց մօր՝ Տիկին Զերչեանի յիշատակին 200 Ֆ.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ առացած է Կարպիս Կարապետեանի մահուան առթիւ Տիկին Գառնիկ Սիլիքանեանէ 500 Ֆ., Օր. Օր. Գալփակճանէ 100 Ֆ.։

ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՁՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԵՒ
ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ
ՓԷՐ ԼԱՇԷԶԻ
ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ Բ. ՅԱՆԿ

Նախորդ գումար՝ 3050 Ֆ.։
Գիւտ Եպիսկ. Նազլաչեան 500 Ֆ., Գ. Գործունեան 500 Ֆ., Կարապետ Յակոբեան 500 Ֆ., Ս. Գործունեան 300 Ֆ., Վ. Զիլինկիրեան 200 Ֆ., Արամ Պետրոսեան, Յարութիւն Եաղճեան, Վարդգէս Տակաուեան, Ռիշտունի Վարդան, Մի Ոմն, Մի Ոմն, Եդուարդ Խմիրկեան, Յակոբ Թահան, Արմենակ Գուլումճեան, Մովսէս Պետիրեան, Կարօ Շիմշիրեան, Պալթայեան 100–ական Ֆ., Ալեքս Քհնյ. Պալըզ 50 Ֆ., Մի Ոմն 50 Ֆ.։

Ընդհ. Գումար՝ 6350 Ֆրանք։

Նուիրատուները կրնան իրենց չէքերը ղրկել հետեւեալ հասցէով. –

A.A.A.S. (Sépulture)
B. P. 425 09
75424 Paris Cedex 09

կամ՝

U.G.A.B. (Sépulture)
11, square Alboni
75016 Paris

ԿՈՉ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒՆ

Կը փափաքինք հաղորդակցութեան մէջ մտնել աշխարհով մէկ ցրուած Դպրոցասէր նախկին սան – սանուհիներուն հետ՝ կազմելու անոնց ամբողջական ցանկը ու պահանք տեղեակ պահելու վարժարանի կեանքին մասին։

Արդ պիտի խնդրէինք Դպրոցասէրի նախկին սան – սանուհիներէն որ մեզի ուղարկէին իրենց ներկայ հասցէները՝ ինքնակենսագրական քանի մը տողի ընկերակցութեամբ։

Նամակները յղել հետեւեալ հասցէին.–
ECOLE PRIVEE TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord — 93340 Le Raincy
FRANCE

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻԻՆ

Արտառամանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

organise
une *RENCONTRE* autour de
«...*C'EST PAS CARRE*» *Tentative II*

publié aux Editions Kirk
de

JEAN - JACQUES
VAROUJEAN

le Samedi 7 Février à 20 h 45
— *Présentation*
— *Signatures*
— *Lectures d'extraits par l'auteur et Serge AVEDIKIAN, (comédien)*
dans le cadre d'une
EXPOSITION
DE CARTE POSTALES
ANCIENNES
«*ARMENIE* 1900 - 1920»
(*Turquie, Caucase*)
Collection privée
de Gilbert TOLMADJIAN
reproduites par Archo MELKONIAN

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

HOMMAGE AUX CINQ DE LISBONNE

Projection vidéo des dernières paroles
des cinq combattants de l'ARA
suivi d'un débat
organisé par la F.R.A. Nor Seround de Paris

Vendredi 6 Février à 20 heures

Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bleue — 75009 Paris (métro : Cadet)

Grégoire à CAPPADOCE

La Cuisine Libanaise

SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
du 10 au 15 Février
AVEC LE CHANTEUR

Paul BAGHDADLIAN

— *IL EST PRUDENT DE RESERVER* —

Tél. : 43. 78. 56. 34 **Tél. : 43. 75. 05. 30**
67 bis, quai Auguste Blanqui — 94140 ALFORTVILLE
(près de la piscine municnpale)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՅՏԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
4
MERCREDI
4 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.415 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.415

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՔՈՐԻ ԱՔՈՒԻՆՕ յաջողութենէ աւելի յաղթանակ մը տարաւ, թէեւ երեքշաբթի օր արդիւնքները վերջնական չէին, բայց արդէն իսկ ապահոված էր ճայներու 80 առ հարիւրը: Հանրավճիռը կը վերաբերէր Սահմանադրութեան վաւերացման, բայց միաժամանակ վոտահութեան քուէ մըն էր Տիկին Աքուինոյի հանդէպ, որ այս ձեւով կ'ապրեցնէր իր դիրքը եւ դրեթէ վոտահ է որ, իշխանութեան կը լուի կը մնայ մինչեւ 1992: Եթէ նոյնիսկ քուէարկողներուն մեծ մասը լուր անդամ չունէին թէ ի՞նչ կայ Սահմանադրութեան մէջ, քուէարկութեան օրինական ընոյթը եւ այն իրաւութիւնը որ ոչ մէկ միջադէպ պատահած է դրաւական մըն է իշխանութեան համար: Շատեր իրենց քուէն տուած են, այն դառն համոզումով թէ ուրիշ ելք չկայ եւ Տիկին Աքուինօ փրկութեան միակ լաստը կը թուի պինուտական իշխանութենէ մը խուսափելու համար: Առաջին անգամն է, ամէն պարագայի մէջ, որ օրինաւոր ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան Փիլիպպիններու մէջ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԵԱՆ հետ կառավարութեան բանակցութիւնները ձախողեցան: Երկուշաբթի օր է որ, նախապէս Հերվէ տը Շառէթ եւ եօթը արհեստակցական ընկերակցութիւններու ներկայացուցիչներ բանակցութիւնները վարեցին, որոնք դրական ոչ մէկ արդիւնք տուին: Կառավարութիւնը 1·7% յաւելում կ'առաջարկէ 1987–ի համար, երեք անգամէն (0·6%, 0·6% եւ 0·5%), բայց բացարձակապէս կը մերժէ այն յաւելուածական պարբերութիւնը զոր սենոթիքանները կը պահանջեն, որպէս տեսակ մը «պաշտպանութիւն» դրամահոսութեան դէմ: Ալ խօսքով, կ'ուզեն որ յաւելումը կախում ունենայ դրամահոսութենէն, նոր համեմատութեամբ կատարուի, ինչ որ կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ, որովհետեւ նման կարգադրութիւն մը զարկ կուտայ դրամահոսութեան: Շաբաթ կ'առարկէ նաեւ որ ոչ մէկ արհեստ նման առանձնաշնորհ կը վայելէ երկրին մէջ: Սենոթիքանները մինչեւ Ուրբաթ կըրնան տալ իրենց պատասխանը, որ բացասական ըլլալու պարագային (ինչ որ աւելի քան հաւանական է) կառավարութեան կը թողու միակողմանի որոշում մը տալու պատասխանատուութիւնը: Սենոթիքաներու անկիւղդ դիրքը քիչ մըն ալ Գալտաիւրի կը վերագրուի, որ նախորդ օրը, ցաւ եւ մահոզութիւն յայտնած էր դիներու յաւելման առթիւ, Յունուարին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 4–ԻՆ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ցոյցեր կազմակերպուած են Մոնորիի նոր կարգադրութեան դէմ: Կրթական նախարարը դասատու – տեսուչի դրութիւն մը ստեղծած է, որ կը վերահսկէ դասաւանդողները: Անոնք չեն ուզեր «Փոքրիկ տասնապետներ» ունենալ իրենց պլուխը եւ Շիրաքին էր որ իւղ լեցուց կրակին վրայ, երբ չոր կերպով բաւ թէ պիտի ստորագրէ հրովարտակը, մամուլի իր ատելութիւնն ընթացքին: Շատերու համար անհասկնալի կը մնայ դասատու – տեսուչներու այս նշանակումը, երբ դպրոցները արդէն իսկ տեսուչ ունին: Մոնորի սկզբունքի հարց կ'ընէ եւ «Ֆիկարօ»ի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, կը յանայ արդարացնել իր որոշումը եւ վճռապէս կը կրկնէ թէ տեղի պիտի չտայ: Ընդունելով հանդերձ թէ կան արդէն տեսուչներ, որոնք լաւ դործ կը տեսնեն, Մոնորի կ'ըսէ թէ իրենց պաշտօնին լրիւ գործադրութիւնը յաճախ կախում ունի իրենց անհատականութենէն եւ նոյնիսկ տեղական կեանքէն: Ահա կերտները պէտք է իրենց դիմաց դանեն որպէսզի լրիւ եւ պատասխանատու դասատու տեսուչ մը եւ լաւագոյն ուսուցիչները տեսուչ կ'ըլլան:

ԻՐԱՆԵԱՆ ազբիւրներու համաձայն 68 աշակերտուհիներ մեռած են Միանէի դպրոցի մը մէջ իրաքեան ռմբակոծութեան մը հետեւանքով: Քաղաքներու պատերազմ մկրտուած կռիւները նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուին երկու երկիրներու միջեւ:

ԹԵՐԻ ՈՒԼՑԹ, Անկլիքան եկեղեցւոյ բանագնացը որ պատանդներ ազատ արձակել տալու համար, Պէյրութ զացած էր կրկին, ինք ալ պատանդ է այլեւս ասիկա, եթէ սկիզբը դեռ կասկածի տակ էր, այլեւս հաստատուած է: Այս առընչութեամբ, կ'ըսուի որ Վալիտ Ճումպլատ կատղած է պատահածէն, մանաւանդ այն պատճառով որ ինք պնդեր է որ Ուլցթ կրկին Պէյրութ դայ: Անգլիացի այս համբաւաւոր բանագնացը իր այս պաշտօնին ձեռնարկած էր 1980 Դեկտեմբերին, երբ Թեհրան կ'երթար բանակցելու համար երեք Անգլիացիներու ազատ արձակման համար: Ինչ որ բացայայտ է, արեւմուտքի անկարողութիւնն է Լիբանանի նկատմամբ: Եւ կը թուի որ ուրիշ ելք չկայ քան ըսել Պէյրութի համար՝ «Երթալիք տեղ չէ» (Շիրաք), կամ՝ «Միջնադարեան ժանտախտ վարակուած է» (Շուլց): Ճիշդ է որ Լիբանանը բոլոր փորձանքներու երկիրը դարձաւ «չնորհիւ» ոչ այնքան Լիբանանցիներուն, որքան Սուրիոյ, Իրանի, Իսրայէլի, որոնք անչուշտ բոլորովին ինքնագլուխ ալ չեն գործեր, մանաւանդ Սուրիա եւ Իսրայէլ: Գալով Ուաշինկթընի, կը պարզուի որ զէնք ծախելը Իրանի, ոչ միայն իրեն համար ձախաւեր գործ մը եղաւ (Իրանկէյթ) այլեւ ոչ մէկ օգուտ ունեցաւ ճիհատին «սիրտը առնելու» համար, ընդհակառակն քաջալերեց առեւանգումները: Ամերիկացիներու զինեալ միջամտութեան մը սպառնալիքն ալ չատ դեր չխաղաց, քանի որ ճիհատը յայտարարեց թէ հոս – հոն ցրուած է ամերիկացի պատանդները եւ զանոնք հեռացուցած Պէյրութէն:

*ՄԱՌՇԷ յայտարարեց թէ ոչ ոքի մեկնումը կը փափաքի եւ զարմանք յայտնեց Փոփըրէնի եւ Ռիկուի քաշուելուն առթիւ: Համայնավար կուսակցութիւնը, կ'ըսէ Մառշէ «ժողովրդավար կուսակցութիւն մըն է» (ըստ երեւոյթին Ռիկու եւ Փոփըրէն չէին անդրադարձած) եւ բարեկորոգող ընկերները կրնային ներսը արտայայտուիլ: Պատասխանելով լրագրող մը հարցումին, չուզեց եւ անոնել «մաքրադործող» որակումը, բայց տարբերութիւն մը կ'ուզէ դնել անոնց միջեւ որոնք տարակարծիք են կուսակցութեան դիծին հետ եւ անոնց որոնք անջատողական չարժումներ կը ստեղծեն: Քարզական չարժումներ կը ստեղծեն: Քարոզչական չարժումներ կը ստեղծեն: Քարոզչական չարժումներ կը ստեղծեն: Քարոզչ

ՅԱՐՋԱԿՈՒՄ ԿԻՆԵՐՈՒ ԲԱՂՆԻՔԻ ՎՐԱՅ

ԱՐՄԻՆ ՎԵԿՆԵՐ

Երեք անգամ մինարէթի բարձունքէն չեփորի սուր ճիչը ճեղքեց ջինջ երկինքը:

Մզկիթի վարպետը, որու երկու կողմը պահակներ կանգնած էին, կը շարժէր եւ ու առաջ: Մարզկային դեղին հոսք մը դուրս թափեցաւ: Վերարկուներու տակ սուրեր կը մերկանային, ձեռքեր վեր կը բարձրանային: Անոնք մոլեգնած, ծառուղիէն վար սլացան ու խուժեցին շուկայ:

Մեծ ուրբաթօրեայ ազօթքէն եաքն էր: Քաղաքի լքուած թրքական թաղամասերը քնացած էին ճիւնի ծածկոցի տակ, իսկ քրիստոնեաներու կիները հաւաքուեր էին բաղնիքը՝ տան հոգերէ յետոյ վայելելու համար հանգիստի քաղցը նիրհը: Շուկան խաղաղ էր: Հայ վաճառականները, ոչ մէկ բանէ կասկածելով, մուշտակներու փաթթուած նստած էին իրենց խանութներու լարու վրայ ու կը ծխէին: Կը թրթռային անոնց մատղից քթանցքները: Երբ նկատեցին մօտեցող խուժանը, սարսափած վեր թռան իրենց տեղերէն:

Ոստիկանները կը զոռային.

– Մենք եկած ենք ձեր պահած զէնքերը փնտռելու: Ըսէ՛ք, ո՞ւր են անոնք:

– Հոս ոչ մէկ զէնք կայ:

– Հոս պէտք է ըլլան անոնք:

Դանիէլ Մելքոն փարթամ պեխերուն տակ բերնին անկիւնները զողզոզացնելով ու ժպտելով խոնարհեցաւ.

– Կը վստահեցնեմ ձեզի որ հոս ոչ մէկ զէնք կայ:

Սպիտակ վաթթոցներու չարան մը յայտնուեցաւ առջեւը. մոլեգնած մը բարձրացուց ու զորդ մը քաշեց վար:

– Ի՞նչ կ'արժէ:

– Երկու ֆունտ: Ձեզի կը նուիրեմ, ի պատիւ այս այցելութեան:

– Ախերա՛յ:

– Հանեցէ՛ք զէնքերը...

Հայը եաեաի դնաց: Ձեռք մը բռնեց անոր զոգնոցէն, հայը վար իջնակ՝ ուսովը զարնուելով աթոռին եզերքին: Անոնք խանութեան լումայափոխի սեղանին առջեւ, եւ ճմրթկած թղթադրամ մը թռաւ անոր ոտքերուն տակ.

– Փոխանակէ՛ մեր դրամները:

Սակայն երբ ծերունին դարձաւ որ քաշէ իր անուշկին դարակը, ձեռք մը խլեց ֆէսը՝ մերկացնելով ճաղատ գլուխը, ուրիշ բռունցք մը այնպէս հարուածեց դուրս քաշուած դարակը, որ ոսկեդրամները ցան ու այն կողմ թռան:

Ցանկարծ հեռուէն կրակոցի ձայն լսուեցաւ: Ծերունիին աչքերը սարսափէն սեւցան:

Եկեղեցիի դրան չեմին հայ եպիսկո – պոսի մը կերպարանքը յայտնուեցաւ: Անոր սեւ գլխարկը, որու տակէն դուրս թափած էին կաթնասպիտակ մազերը, ցցուել էր մարդոց գլուխներուն վերեւ: Ան փորձեց խօսիլ, սակայն խուժանը թոյլ չտուաւ:

– Լռէ՛: Դուք խախտած էք հերիֆի օրէնքը: Ռեֆորմնե՞ր կ'ուզէք: Մենք ալ եկած ենք կենսագործելու ձեր ռեֆորմները: Ցանձնեցէ՛ք հրացանները:

Եպիսկոպոսը բարձրացուց ձեռքերը.

– Ջատակներս ... կ'երդնում, հոս ոչ մէկ զէնք կայ:

Ցանկարծ մարտին հրացանէ արձակուած զնդակ մը փրցուց անոր դէմքին ձախ կէսը մինչեւ ականջի եաեաը, եւ ան վար իջնակ: Ծնօտը կախուեցաւ, մերկ առամներու եաեաէն երեւաց թորշոմած լեզուն:

Ներքնօգը կը դղրդար: Հայերը բոլորովին յանկարծակիի եկած թուրք ամբոխի այս գրոհէն, որ սովէն բորբոքած եւ պալատի դաշնի հրամանէն (*) ոգեւորուած՝ յարձակեր էին իրենց վրայ, կը փորձէին փակել կրպակները: Սակայն բռունցքները կը կառչէին փայտէ կրպակներու դուռներուն ու կրկին կը բանային դանդակ: Գորգերը, խայտարղէտ կտորներու հակերը կը չպրտուէին փողոց: Հայերը կը փորձէին փախչիլ: Մոլլաները կը բանային սեւ վերարկուները եւ դուրս կը քաշէին եաթաղաններն ու հրացանները: Հայ վաճառականները պաշտպանուելու համար իրենց ձեռքերը կը բարձրացընէին, սակայն դանակները կը կտրատէին անոնց յօդերը, եւ կոկորդներէ արիւնը կը ժայթքէր մետաքէ զգեստներու վրայ: Թուրք մրզավաճառներն ու չամիչ ծախողները կը կոտրէին տուներու դռները, զղրդիանով կը բարձրանային սանդուխներէ ու պատուհաններէ դուրս կը չպրտէին բարձերը, նաեւ կը լեցնէին անոնց վրայ ու կը հրդեհէին:

Թուրք քօղածածկ կիներ ու տղաք նըրբանցք կը նետուէին:

– Մեզի զէ՛նք տուէք:

Անոնց կ'ընկերանային զինապահեստները, ու անոնք կը զինուէին ժանգոտած չղթաներով եւ մետաղէ ձեռնաչղթաներով: Քօղերու տակէն կիներու սուր ճայները կը տարածուէին ճմեռնային պարզ օդին, անոնց սուր եղունգները կը ճանկրտէին մեռնողներու դէմքերը:

Մաշած համազգեստներու փաթթուած համիտիէ զունդերու զինուորները իրենց սպաներու առաջնորդութեամբ կը մեկնէին իրենց զօրանոցներէն: Վեց ամիսէ ի վեր անոնք չէին վարձատրուած: Ընչաքաղց աչքերով զլուխները հաղիւ պահելով նիհարցած վիզերու վրայ՝ կը քալէին քաղաքի սառցակալած թաղամասերէն. երէց վամփուչաներով լեցուած հացի տոպրակները կը զրնգային: Քիւրտ զինուցիներ որոնք չուկայ եկած էին, բամմութեան մէջ կացիններ թափահարելով կը կոտորէին Հայերը: Ձիէ մը տարածուեցաւ փողոցն ի վար:

– Ցանուն վտտիչահի: Մա՛հ կամ իսլամ:

Սուինները պատեանները դրած, իրենց գլուխներէն կը խլէին փաթթոցները եւ անոնցմով կը փաթթէին փախչողներու վիզը, կը քաշէին մինչեւ որ աչքերը ըսպիտականային: Ոտքերով կը հարուածէին գլխաւորուած Հայերու գլուխները, հանուած աչքեր կը թափէին գետին: Կը կտրէին անպաշտպաններու անդամները, զանոնք կը խցկէին մեռնողներու բերանները:

Եկեղեցիի դրանդիին կապկպուած երկու Հայու կաշին սկսան քերթել դանակով: Հայերը ցաւէն կ'ոռնային. անոնց կտրուած արիւնատար անօթներէն գոլորշի կը բարձրանար սառն օդին: Ցանկարծ մէկուն երակը պատռեցաւ ու արիւնը ցայտեց մօրթոզի դէմքին: Խոշտանգուողները կը գոռգոռային ու կ'ուշաթափէին. զիրենք կրկին ուշքի բերելու համար քացախ հոտոտել կուտային:

Վայրի չուները կատաղութեան ասթիճան զրգռուած, դեղին վոհմակներով կը սուրային անոնց մօտէն, պապակած լեզուներէն կը կաթկթէր մօրթուածներու աւիշը: Շուներու ոռնոցային հաչոցը, խոշտանգուողներու ճիչը, խանճած մազերու հոտն ու հարատեւող երդերու ոգը միաձուլուելով՝ զարձած էին ազմուկի ու աւերութեան կարմիր ամպրոպ մը ու կը ճախրէին քաղաքի տանիքներուն վրայ:

Էրզրումի միջնաբերդի աշտարակէն ծանօթ կանաչ զրօշակը կարծես թունաւոր լեզու ըլլար: Կառավարութեան չէնքին՝ ձմեռուան ցուրտէն սառցակալած պատուհաններուն եաեւ նարկիլա ծխելով՝ ծալապատիկ նստած էր վալին: Գլխաւոր դատաւորները, ոստիկանական սպաները, խորհրդատուները, բաղկաթոռներու կեղտէն վայլող մութաքաններուն յենած, չրջապատած էին զայն: Պատին վրայ կը ճչար մեռաքսի վրայ զործուած ոսկեթել արձանագրութիւն մը. «Փառք ալլահին, դատաստանի օրուան Թագաւորին»: Անոնց դէմ ճատրակի տախտակ զրուած էր:

– Համիտիէ զունդերը արդէն ճամբա՞ն են: Պէտք է պատրաստել թնդանօթները եւ ուղղել Այգեստանի կողմը:

Եաքիր փաշան մաքրեց իր նարկիլային խողովակը: Սպան ձեռքը դրաւ ճակատին:

Ատիճաններու վրայ լսուեցաւ սուրի չառաչիւն, ոտնաքայլերը արագ մօտեցան եւ երբ դուռը բացուեցաւ, սենեակ մտաւ կապոյտ համազգեստով, փայլուն զանգականներով երիտասարդ սպայ մը՝ վալիի որդին: Ան ուսանած էր Փրուսիա – ացի վանականներու մօտ, յաճախած էր Պոլսոյ ռազմական դպրոցը: Սպային դունատ ձեռքերու եղունգները ներկուած էին վարդափոչիով, անմօրուս դէմքը յուզումէն կ'այրէր: Դուրսը, զօրանոցի բակէն, կոպիտ դղրդիւն կը լսուէր:

– Թող ալլահի օրհնութիւնը իջնէ ձեր վրայ, – բացագանչեց Լուտֆին: – Ի՞նչ կը նշանակէ այս, ի՞նչ կ'ըլլայ դուրսը:

– Ռեֆորմներ, սիրելիս: Եւրոպան այլպէս փափաքած է: Ահա այդ ռեֆորմները կ'իրականացուին:

Եաքիր փաշան վերցուց ճատրակի ձին, ականջը տուաւ պատուհաններուն, որոնց կը զպչէր հրացանի կրակոցներու պիլ արձագանգը, կարծես թռչունները կը կոպտահարէին:

– Ռեֆորմնե՞ր: Երբեք հայրիկ: Ասիկա ջարդ է:

Շուրջը քար լռութիւն էր: Վալիին ծեր դլուխը սեւ զառնուկի մօրթէ գլխարկին տակ զայրոյթէն կարմրած էր: Ան անշարժ կը նայէր պատուհանէն դուրս: Խոր լռութիւն էր, սենեակին մէջ կը լսուէր միայն նարկիլային կլկլոցը: Ծերունին ջրակալած աչքերը զարձուց որդիին.

– Ի՞նչ է, դուն միւսլիման չե՞ս: Մուհամմէտի որդիները պէտք է կատարեն իրենց պարտքը, ոչ մէկ Հայու պէտք է խնայեն: Պալատին հրամանն է:

Երիտասարդին չրթունքները դողացին: Վալին վերցուց զանգը: Պահակները ներս խուժեցին:

– Որքա՞ն:

– Երեք հարիւր ոսկանոսած ձորզերի:

Եաքիր փաշա փեսուրով թուղթի վրայ թիւերը գրի կ'առնէր.

– Ցիսուն ոսկանոսած թաւէմի մէջ, եօթանասուն՝ վանքը, երկու հարիւր – ուիսուն՝ Հիրլէ, երեք հարիւր ձորզերի:

– Շուտ ըրէք, դեռ հազարը չէ լրացած, հարիւր ոսկանոսած կը պակսի դեռ:

Տուիչն կարմիր աւազափոշի թափեցաւ թաց զրութեան վրայ:

Վալին ոտքի ելաւ, ոստիկանները բռնեցին անոր մուշտակը: Երբ կը հագուէր խօսք ուղղեց սպաներուն.

– Ցիսուն գինուոր առէք եւ գացէք պէպի Գում, ոտքի տակ առէք Թէրզանը, Գեափին, Հուքալէչը, ոչ ոքի խնայեցէք, ամէն ինչ ոչնչացուցէք: Եթէ անհրաժեշտ ըլլայ դիմեցէք քիւրտ գիւղացիներու օգնութեան: Պէտք է ամբողջութեամբ՝ խլել կեանքերու սեփականութիւնը, իսկ անոնց գլուխները կառավարութեան կը պատկանին: Երեկոյեան կը սպասեմ ձեզի:

Քանի համանուշի կը բերէք հոս, ոչ խոշոր, խոշոր կուրծքերով, սեւ աչքերով, դէր յետոյքներով: Կապուտաչեաները չեմ սիրեր, չար դէմք ունին:

Սպաները փութացին սանդուխէն վար. բազրիքէն կախուած՝ վալին անոնց հետեւէն գոռաց.

– Արարկի՛ր ալ գացէք:

Ցետոյ կոճկելով մուշտակը՝ ձի նստաւ ու ըսաւ.

– Ջարդը ջրծաղիկի նման է. բոլորն ալ պէտք է հիւանդանան անով եւ ան ալ միայն մէկ անգամ:

Լուտֆին կեցած էր ոստիկաններուն տակ: Ան տեսաւ, թէ հայրը ինչպէս սըլայաւ իր քովէն, անոնց նայուածքները չհանդիպեցան իրարու: Լուտֆին սկսաւ վազել ներքնայքէն, սահեցաւ բլուրին տակ: Ոտքերը կը կպչէին խոհանոցային մնացորդներով կեղտոտած քարերուն, կը սայթաքէր: Ներքնայքը չուկայ կը տանէր. ներքնայքի վերջին ոստիճաններուն վրայ քիւրտ տղայ մը ելաւ դիմացը:

– Անոր տունը պարապ է, դինքը չտեսայ, – ըսաւ Քիւրտը:

Լուտֆին կծեց չրթունքները ու երկու մատը խրելով գօտիին տակ՝ խոր թախիծով առաջ նայեցաւ: Ցանուէներու փայտէ տանիքներու խոռոչները սեւեռուն գինքը կը դիտէին, որպէս հանւած աչքեր: Ան դանդաղ բացաւ թուղթը ու կարդաց իր զրած հեռաւոր, անիրական բառերը. «Սրբուհի Կարմիրեանին»: Դրամ մը նետեց տղուն ձեռքը, երկու քայլ առնելէետք զարձաւ.

– Ե՞րբ գացեր է:

– Ճաշի ժամուն:

– Տունը ոչ ոքի չհանդիպեցա՞ր:

– Երկու գինուոր խորտակեր էին դուռը: Անոնք գլխուս թաս մը ալիւր թափեցին, փախայ:

– Իսկ երախա՞ն:

Քիւրտ տղան գլխարկը թափահարեց:

Լուտֆի մահացու անհանգստութեամբ սկսաւ վազել. ոտքերը խփելով փղոցը թափած կոտրատած աթոռներու փայտերուն: Կը սայթաքէր: Ծերեր հանդչող մարմիններով պարիսպին յենած էին: Տուներէն կը լսուէր կոտրտող փայտէ իրերու ճիչն ու հառաչանքը:

Ցանկարծ տեսաւ զայն: Երբ կը քալէր հայուհիին երկար մազերը եաեւէն դեռնին կը քաշէին: Շրթունքները ամուր սեղմած, ցնցուելով ան կը փորձէր ազատիլ: Երբ Լուտֆին մօտեցաւ, տեսաւ որ սխալած է: Զինուորականները աքցանած էին կնոջ ձեռքերը եւ կը ժպտէին իրենց իւղոտ շրթունքներով: Լուտֆի անոնց քովէն անցաւ: Այո, այդ իր փնտռած կինը չէ:

(*) Ապտիւլ Համիտի հրամանը՝ 1896:

(Շար. 1)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

«ԳԱՐՈՒՆ» Մանկանց երգչախումբի պատասխանատուներուն հետ

ԽՄԲ. – «Գարուն» երգչախումբի հիմնադրութենէն իսկ, մեր մնայուն աշխատակիցը՝ Կարօ Յովսէփեան քազմիցս անդրադարձած է անոր, զանազան առիթներով («Յառաջ», 1985, Ապրիլ 23, Մայիս 18 / 19, 1986 Մարտ 28): Նաեւ Լիոնի մեր աշխատակիցը՝ Վաղինակ Միսքենեան, ուրեմն սխալ է երբ կ'ըսուի՝ «շատ բիչ բան գիտենք» եաւի որ այդ ուղղութեամբ, գոնէ «Յառաջ» լայնօրէն արձագանգած է: Այս հարցազրոյցով, ուելի մանրամասն տեղեկութիւններ կուտան պատասխանատու հիմնադիրներն իսկ, իրրեւ՝ լրացուցիչ:

×

Աւելի քան երկու տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող եւ Մարաէյլի երաժշտական կեանքէն ներս նոր աշխուժութիւն եւ խանդավառութիւն բերող «Գարուն» մանկանց երգչախումբի հիմնադրութեան նպատակները, աշխատանքի ձեւը եւ զրծունէութիւնը հասարակութեան մօտէն ճանչցնելու մտօք պատրաստեցինք հարցազրոյց մը հիմնադիր անօրէնուհի՝ Ժիւլիէթ Երմազեանի, եւ դեզարուեստական դեկավար՝ Պր. Խաչիկ Երմազեանի հետ:

×

ՀԱՐՑՈՒՄ. – Տիկին Երմազեան, աւելի եան երկու տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող ձեր այս փոքրերու երգչախումբին հիմնադրութեան պարագաներուն եւ նպատակներուն մասին շատ բիչ բան գիտենք, ուրեմն նախ սկսինք այդ մասին: Ինչո՞ւ, ե՞րբ եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ հիմնեցիք «Գարուն»ը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. – Ձիշդ երկուուկէս տարիներ առաջ գաղափարն ունեցանք կազմելու մանկանց խումբ մը, նկատի առնելով զազութիս տարիներ չարունակ երաշտ մնացած երաժշտական դաշտը, Սահակ – Մեսրոպ կամ՝ Գուսան երգչախումբերու համար պատրաստուած, երաժըշտութեան մէջ հասակ նետած անդամ – անդամուհի հասցնելու կենսական պարագան, եւ յատկապէս այսպիսի արմատական աշխատանքի մը բերելիք նպատոր՝ հայ ապագային, մշակութային եւ ընկերային կեանքէն ներս: Մեր անմիջական չուրջը գտնուող մի քանի ծնողքներ համոզելով զործը սկսանք, հաղիւ քանի մանուկներով: Երաժշտասէր, Մարսէյլցի Պր. Փերանեանի յամառ չանքերով գտանք փոքր ատեղի մը, Պօմոնի Քրանսական մըչակութային տան մէջ, ուր ցայսօր կը չարունակենք մեր փորձերը:

Հ. – Ուրեմն, «Գարուն»ը ծնունդ առաւ բոլորովին ձեր անձնական ջանքով:

Պ. – Այո՛, բոլորովին, սակայն պէտք չէ մոռնալ քանի մը ծնողքներու թափած ջանքերը սկզբնական չրջանին, ուր ամէն ինչ նոր էր եւ դժուար:

Հ. – Այդ առաջին եաւ մանուկները եւ այնուհետեւ միւսները ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ կ'ընդունիք, եւ ի՞նչ է ձեր աշխատանքի ձեւը:

Պ. – *Ինչպէս վերեւ ըսինք այդ քանի մանուկները մեր չուրջը գտնուող երաժըշտական ծնողքներու զաւակներն էին, որոնք արդէն չատ մօտ էին երաժշտութեան եւ նոյնիսկ կը սորվէին Ջութակ, դաշնակ Մարսէյլի երաժշտանոցի մէջ, կամ ուղղակի մեր մօտ: Նորածին, մանուկ ու անմեղ երախային՝ Գարունի ձիչը բարեբախտաբար չատ չուտ լսելի դարձաւ զազութիս մէջ: Առաջին տարին արդէն ներկայացան քանի մանուկներ եւս, զորս ընդունեցանք չատ պարզ քննութենէ մը վերջ, ուր ուշադրութիւն դարձուցինք իրենց լսելու, երգելու, ռիթմ զարնելու կարողութեանց վրայ: Գալով մեր աշխատանքի ձեւին. խումբը բաժնած ենք երկուքի: 5–էն 9 տարեկան եղողները մտան Բ. խումբի, իսկ 9–էն 14 եղողները Ա. մէջ: Իւրաքանչիւր փորձէն առաջ կ'ընենք ձայնական վարժութիւններ, անշուշտ սահմանուած՝ երգախաներու համար, ինչպէս նաեւ կը սորվեցնենք երաժշտութեան ամենահիմնա-*

Գ. – Ինչպե՞ս կարող է ստացվել, որ մարդը ոչ միայն չի զգում, որ ինքն է ստրուկ, այլև ամեն կերպ պաշտպանում է իր ստրկությունը։

Պ. – Ստրկությունը ստրուկի համար դառնում է բնական վիճակ, որից դուրս գալու մասին նա չի էլ մտածում։ Ստրուկը ստրկության մեջ ծնվում է, ստրկության մեջ է մեծանում, ստրկության մեջ է ամուսնանում, ստրկության մեջ է երեխաներ ունենում, ստրկության մեջ է մահանում։ Ստրկությունը նրա համար դառնում է կյանքի ձև, որից դուրս գալու մասին նա չի էլ մտածում։ Ստրուկը ստրկության մեջ է ծնվում, ստրկության մեջ է մեծանում, ստրկության մեջ է ամուսնանում, ստրկության մեջ է երեխաներ ունենում, ստրկության մեջ է մահանում։ Ստրկությունը նրա համար դառնում է կյանքի ձև, որից դուրս գալու մասին նա չի էլ մտածում։

Գ. – Ինչպե՞ս կարող է ստրուկը ստրկության մեջ ծնվել, մեծանալ, ամուսնանալ, երեխաներ ունենալ, մահանալ, եթե նա ստրուկ չէ։

Պ. – Ստրուկը ստրուկ է, որովհետև ստրուկ է ծնվել։ Ստրուկը ստրուկ է, որովհետև ստրուկ է մեծացել։ Ստրուկը ստրուկ է, որովհետև ստրուկ է ամուսնացել։ Ստրուկը ստրուկ է, որովհետև ստրուկ է երեխաներ ունեցել։ Ստրուկը ստրուկ է, որովհետև ստրուկ է մահացել։

Գ. – Ստրկությունը, ըստ էության, ոչ մի տարբերություն չունի մահվան հետ։

Պ. – Ստրկությունը մահվան պես ահավոր է, ոչնչացնող է, ոչնչացնում է մարդու անհատականությունը, նրա ինքնությունը։ Ստրկությունը մահվան պես ոչնչացնում է մարդու կամքը, նրա ցանկությունները, նրա ձգտումները։ Ստրկությունը մահվան պես ոչնչացնում է մարդու ազատությունը, նրա ինքնուրույնությունը, նրա ինքնավարությունը։ Ստրկությունը մահվան պես ոչնչացնում է մարդու ինքնագիտակցությունը, նրա ինքնաճանաչողությունը, նրա ինքնահաստատումը։ Ստրկությունը մահվան պես ոչնչացնում է մարդու ինքնարտահայտումը, նրա ինքնադրսևորումը, նրա ինքնակատարելագործումը։ Ստրկությունը մահվան պես ոչնչացնում է մարդու ինքնակերտումը, նրա ինքնաստեղծումը։ Ստրկությունը մահվան պես ոչնչացնում է մարդու ինքնությունը, նրա ինքնաճանաչողությունը, նրա ինքնահաստատումը, նրա ինքնադրսևորումը, նրա ինքնակատարելագործումը, նրա ինքնակերտումը, նրա ինքնաստեղծումը։

Գ. – Ստրկությունը ստրուկի համար ոչ միայն մահ է, այլև ամենասարսափելի մահ է, որովհետև

«ՑԱՌԱԶ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՋՈՑԱԻ

Վ. Ներսէսեանի *մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սարաճեան եւ զաւակները* 100 *ֆրանք:*

×

Պր. Օհանեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Սուքիասեան 250, *Օհանեան ընտանիք* 250 *Ֆ., Պր. Խորէն Ուրուսեան* 100 *Ֆ.:*

«ՑԱՌԱԶ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1Էն

Մահապդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·ՎԷ·Ա· *(տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):*
Այս դիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 *տող) մահազդներու պարագային եւ* 1/8*րդ* (12-13 *տող) մնացեալին:*
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՎԻԷՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Փետրուար 8, *կիրակի, առաւօտեան ժամը* 10*ին, Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, կը մատուցուի պատարագ:*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Կը յիշեցուի Վիէնի եւ շրջանի Հայութեան, թէ ամառան երկրորդ կիրակիները նոյն մատրան մէջ պատարագներ կը մատուցուին:

Սիրով կը հրաւիրուի մեր հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Էլիզա Գարագաշի մահուան առիթով, եկեղեցւոյ պայծառութեան. – Տէր եւ Տիկին Յակոբ Օլչէր 200 *Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ճամբազուլու* 200 *Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յաւակ Ճամբազուլու* 200 *Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պաստուկեանան* (*Զէյթիք*) 300 *Ֆ.:*

Նոյն առիթով չրջանի նոր դպրոցի վերնութեան. – Տէր եւ Տիկին Պարզեւ Սայրիմ 200 *Ֆ., Տէր եւ Տիկին Նչան Սայրիմ* 200 *Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արեւ Սայրիմ* 200 *Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սայրիմ* 200 *Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սայրիմ* 200 *Ֆ.:*

×

Նոյն առթիւ Պր. Պարզեւ Սայրիմ «Յառաջ» թերթին կը նուիրէ 150 *Ֆ. եւ Իսիի Կապոյտ Խաչին* 150 *Ֆ.:*

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը Պելֆոնթէյնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ անօրէններ:
Վկայեալ անօրէն Շրջանի կայանի համար:
Վարիչներ:

Կը խնդրուի դիմումնագրերը զրկել առաջնորդարանի հասցէին. –

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է. – Օր. Լիւսի Տէրտէրեանէ եւ Պր. Հրաչ Սիսեռեանէ 1·000*–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յակոբեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Երամեանէ* 700*–ական Ֆ., Մր Ոմն (Փարիզէն)* 500 *Ֆ., Տիկին Արտեմիս Միքայէլեանէ* 300 *Ֆ., նաեւ ոտնական հաշիւ առիթով վիճակահանութեան համար բազմաթիւ նուէրներու կարգին՝ Մարոք երթ – դարձ օդանաւի տոմսակ – մուչտակէ վերարկու Պր. Մխիթարեանէ եւ* 30 *բրդեղէն Տիկին Անահիտ Սանոսեանէ իր ազգական մահուան* 2*–րդ տարելիցին առթիւ:*

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

organise
une *RENCONTRE* autour de
«...*C'EST PAS CARRE*» *Tentative II*

publié aux Editions Kirk
de

JEAN - JACQUES VAROUJEAN

le Samedi 7 Février à 20 h 45
— *Présentation*
— *Signatures*
— *Lectures d'extraits par l'auteur et Serge AVEDIKIAN, (comédien)*
dans le cadre d'une
EXPOSITION DE CARTE POSTALES ANCIENNES
«*ARMENIE* 1900 - 1920»
(*Turquie, Caucase*)
Collection privée
de Gilbert TOLMADJIAN
reproduites par Archo MELKONIAN

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ՆԿԱՏԻ ՌԻՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն – Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մեծարանքի հաւաքոյթը Շահան քահանայի քահանայութեան 25*–ամեակին առթիւ, Փետրուար* 22*–ին:*

Grégoire à CAPPADOCE

La Cuisine Libanaise

SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
du 10 au 15 Février
AVEC LE CHANTEUR

Paul BAGHDADLIAN

— *IL EST PRUDENT DE RESERVER* —

Tél. : 43. 78. 56. 34 **Tél. : 43. 75. 05. 30**
67 bis, quai Auguste Blanqui — 94140 ALFORTVILLE
(près de la piscine municnpale)

HOMMAGE AUX CINQ DE LISBONNE

Projection vidéo des dernières paroles
des cinq combattants de l'ARA
suivi d'un débat
organisé par la F.R.A. Nor Seround de Paris

Vendredi 6 Février à 20 heures

Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bleue — 75009 Paris (métro : Cadet)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱԶ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՅԱՌԱԶ 60

ԾԱՂԿԱՓԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՅԱՓԱՅԾՈՆԵՐԻՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

512 էջ

Ներկիրով մը (անփառ)՝ **ՉԱՐԹ էն**
նուիրուած «Յառաջ»ի վաթսունամեակին

Գրութիւնները ընտրուած են հետեւեալներէ. –

Վ. Մավեան – Ա. Ծառուկեան – Ու. Սարոյեան – Գր. Քէօսէեան – Հ. Գեղամեան – Կ. Փոլատեան – Լիւք-Անտրէ Մարսէլ – Գուրգէն Պօյաճեան – Հրաչ Զարդարեան – Ժ. Մ. Թիէրի – Զարեհ Որբունի – Զուլալ Գազանճեան – Բարգէն Գավէզ – Անն-Մարի Մուրատեան – Ժ.–Փ. Մահէ – Ալեքսան Պէրէնիքեան – Պետրոս Թերգեան – Տիգրան Հաճեան – Խաչիկ Թէօլէօլեան – Տիգրան Գույումճեան – Յակոբ Փափազեան – Գր. Պըլտեան – Հ. Լեւոն Զէքիեան – Լեւոն Սոփոկլեան – Գեղամ Ֆէնէրճեան – Արփի Թոքոյեան – Պերնար Ուրթէ – Մ. Պչաճճեան – Ա. Պէյլէրեան – Վահէ Օշական – Գր. Տարօնեան – Մարկ. Նշանեան – Մարզպետ – Հ. Անէմեան – Տիգրան Շիրվանեան – Կ. Զրբաշեան – Ժ. Միրիճեան – Վազգէն Անդրէասեան – Կարօ Յովսէփեան – Արփիկ Միսաճեան:

Գինն՝ 130 *Ֆր. – Թղթատարի ծախքով՝* 150 *Ֆր.:*
Դիմել՝ «Յառաջ»ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
5
JEUDI
5 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.416
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.416

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԾՈՑԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Իրան – Իրաք պատերազմը սկսած է հեռվեհէ աւելի մօտէն հետաքրքրել զբաղած երկիրը մը՝ Թուրքիան, որու սահմաններու ապահովութիւնը վտանգուած կրնայ թուիլ, երբ բախումները կը տեւականան: Երկար տարեն չէզոք կեցուածք մը պահելու տրամադիրը այս երկիրը այսօր արտաքին գրգռումներէ ալ առաջնորդուելով կը սկսի որոշ դիրք մը բռնել, աւելի մօտէն հետաքրքրուիլ անոյշ դարձածով:

Արդարեւ, անցեալ շաբթուան ընթացքին Ազգ· Ապահովութեան Խորհուրդի նիստին Ծոցի հարցը օրակարգի նիւթ դարձաւ զօրավար Էվրէնի, նախարարապետ Իօզալի եւ սպայակոյտի նախագահ՝ Իրտուղի միջեւ: Մինչ այդ, Անգարայի զինուորական եւ քաղաքական շրջանակներուն մէջ կրկին վէճերը, կարծիքի փոխանակումները կ'ըլլան «Քէրքիւքի եւ Մուսուլի Թրքական միջամտութեան» մը մասին:

Անգարայի զինուորական եւ քաղաքական շրջանակները հետեւեալ ազդանշանները կը նկատեն Ծոցի լարուածութեան սաստկացումին մէջ·

– Ամերիկեան վեցերորդ նաւատորմին պատկանող երկու սաւառնակիրներ ուղղուած են Միջերկրականի արեւելեան շրջանը, ուրիշ մը մտած է Ծոց, իսկ ամերիկեան ռազմանաւ մըն ալ Անթալիա պիտի այցելէ:

– Թուրքիոյ ամերիկեան ռազմափոքրը փոխանակ սովորական վայրին՝ Էրզրումի, տեղի կ'ունենան Արարատի շրջակայքը, ու այս պատրուակով որոշ զօրաժիններ հոն կը փոխադրուին:

– Իրանի նախարարապետին օդնակնէն ետք, նոյնինքն նախարարապետը՝ Մուսէվի այս ամսուան ընթացքին պիտի այցելէ Թուրքիա:

– Հարաւային Կիպրոսի երկու կայան – ներուն մէջ անգլիական ու ամերիկեան ռազմական սաւառնակներ սկսած են կուտակուիլ:

– Ատանայի ամերիկեան կայանին օդակին երթեւեկը աշխուժացած է վերջերս ու հոն բերուած են Ֆ – 11 տիպի սաւառնակներ, որոնք զործածուած էին Լիբիոյ յարձակումին ընթացքին:

Թուրք կառավարութիւնը պահել չկրնալով հանդերձ անկողմնակալ իր կեցուածքը, կ'ուզէ հասկցնել Իրանի, որ անոտարբեր պիտի չմնայ, եթէ շրջանին մէջ Իրաքի կացութիւնը փոփոխութեան ենթարկելիք վերիվայրումներ տեղի ունենան:

Թուրքիա մինչ կը յայտնէ թէ ոչ մէկ կերպով պիտի արտօնէ իր սահմաններուն կից չէզոք զօտիներու ստեղծումը, միւս կողմէ ոչ – պաշտօնական աղբիւրներ կ'ըսեն թէ կրնայ օրակարգի նիւթ դառնալ Քէրքիւքի եւ Մուսուլի Թրքական միջամտութիւնն մը:

Այս մասին ամէնէն բացորոշ արտայայտութիւնը ունեցած է նախկին աւագ դեսպան Էրէն, որ կը յանձնարարէ շրջանի զերիչխանութիւնը բաժնելու առաջարկ մը ներկայացնել Իրաքի: Էրէն նման միջամտութեան մը պարագային ՕԹԱՆ-ի նեցուկն ալ ապահով կը նկատէ ու կը յիշեցնէ ՕԹԱՆ-ի անդամ երկրի մը աւագ դեսպաններէն մէկուն խօսքերը, թէ նման հաւանականութեան մը պարագային Թուրքիա կը փրկուի ԱՄՆ-է ու ՕԹԱՆ-ի դաշնակիցներէն տեւական նպաստ ինդրողի իր դիրքէն: Էրէնի արտայայտութենէն դժուար չէ հետեւցնել

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿՐԿՆՈՒՈՂ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հայոց պատմութեան դասն է:

Չինաստանի հիւսիսը ապրող Մոնկոլ – Թաթարները, 13–րդ դարու սկիզբներուն, ձեռնիկ խանի գլխաւորութեամբ, շուրջ հսան տարուան մէջ, կը գրաւեն Մոնկոլիան, Ռուսիան, Կեդրոնական Ասիան, Հնդկաստանը, Պարսկաստանը, Միջա– գետը ու կը հասնին մինչեւ Կիլիկիա:

Աշակերտներս կ'իմանանք, թէ Մոնկոլ – Թաթարները ունէին տնկուած սեւ մազ, ցանցառ մօրուք, տափակ բիբ, դեղնորակ մորթ, ցցուն այտոսկրներ: Անոնք կ'իմանանք նաեւ, թէ Մոնկոլ – Թաթարները ունէին վարպետ ձիաւորներ եւ նետաձիգ – ներ, թէ աւելի ատելութիւն ունէին իսլամներու հանդէպ հան բրիստոնեաներու, թէ անգութ էին դիմադրել փորձող բըշնամիներուն նկատմամբ:

Աշակերտներս գոհունակութեամբ կը լսեն այն մասին, թէ շնորհիւ կիլիկիոյ թագաւոր Հեթում Ա·ի դիւանագիտութեան, Մոնկոլ – Թաթարները ոչ միայն չեն աւերեր Հայոց երկիրը, այլեւ պատնաո կ'ըլլան, որ Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորութիւնը աւելի զօրանայ եւ տեւականանայ:

Դասէն դուրս ելած էի, երբ Մոնկոլ – Թաթարներու կեցուածքը *դիմադրութիւն* փորձողներու նկատմամբ զիս դէմ յանդիման դրաւ շոգեկառքի մը մէջ պատահած դէպքի մը:

Մարքիկէն նամբայ ելլող շոգեկառքին մէջ տեղ գրաւած էր Նատին Տոպեր իր երկու տարեկան աղջնակին հետ, երբ իր խուցին մէջ կը մտնէին չորս երիտասարդներ: Քանի մը վայրկեան անց, ամենքս մէկը կը սկսէր նեղել երիտասարդուհին, մտերմական հպումներով կ'ուզէր գայթակղեցնել զայն ու կը պահանջէր որ Նատին գոհացում տայ իր ցանկութեան:

Երբ կինը կը *դիմադրէր*, երիտասարդը, որ Անգլիացի մըն էր եւ կը կոչուէր Սթիվըն Քօքս, կը յարձակէր անոր վրայ, կը դառնար աւելի բիրտ: Անօգուտ: Նատին կը շարունակէր պաշտպանուիլ եղունգներով, մինչեւ որ կատաղած՝ ընկերոջ մը օգնութեամբ, Սթիվըն կինը շոգեկառքին պատուհանէն դուրս կը շպրտէր:

Սթիվըն գիւմ ձերբակալող ոստիկաններու հարցումներուն պատասխանելէ ետք, կ'ըսէր, թէ գէշ տպաւ չէ ինք, թէ կնոջ *դիմադրելու* եղանակն է որ զայրացուցած էր զինք, թէ մայրը շոգեկառքին պատուհանէն դուրս նետելէ ետք, իր սեփական բանկոնով ծածկած էր Նատինի աղջնակը, որպէսզի աւ չմսխ, չհիւանդանայ:

Երբ այս երկու *դիմադրութիւնները* կը հակադրուին իրարու, հարց կուտամ ուղեղիս, թէ աւ ի՞նչպէս կրնայ բաղդատել վաչկատուն, բարբարոս, խաղաթներ եւ երկիրներ խարուխափնդ ընող ժողովուրդ մը խաղաղիկրթ ժողովուրդի մը մէկ զաւկին հետ:

Բացատրութիւն կը փնտռեմ, հաշիւ կը պահանջեմ:

Ուղեղս նախ կ'ըսէ, որ մարդուն հա – մար ետքը դարը հսկայական ժամանակ է, իսկ պատմութեան համար ակնթարթ մ'իսկ չէ, ապա կը մրմնջէ անհասկնալի խօսքեր, ապա կը բացատրէ, թէ անհատները կրնան ժողովուրդներու նմանիլ, ինչպէս ժողովուրդները անհատներու ու վերջապէս, համակարգիչին մէջ շատ ժամանակ առաջ գետեղուած տեղեկութիւններ վերարտադրելով, ուղեղս իր պատասխին վրայ կը յայտնաբերէ մեծ Պետութիւններու եւ փոքր դաշնակիցներու յարաբերութիւններուն մասին պատմական փաստեր, դրժուած խոստումներ, դաւաճանութիւններ, ընդգծելով այն իրողութիւնը, թէ մեծ նկատուող բազմաթիւ Պետութիւններ ձգեցին որ նահատակուին հայերն ու մայրերը, որ – պէսզի իրենք որքանոց բանան անտէր, անպաշտպան մնացած մանչուկներու եւ աղջնակներու համար:

– Բայց ի՞նչպէս···, – երբ նոր հարցում մը ընելու կը պատրաստուիմ, ուղեղս կծու նայուածքով մը կը սաստէ զիս ու կը հրահանգէ անցնիլ ուրիշ մտածումի:

Ինծի կը մնայ հպատակիլ: Ուրիշ ելք չունիմ:

Կը ձգեմ Անգլիացիին օձիքը ու ես ալ կը մասնակցիմ Հեթում Ա·ի Մոնկոլ – Թաթարներու կարակորում մայրաքաղաքը մեկնող պատուիրակութեան: Ճամբան, մտածումիս մէջ կը բացուի Սթիվըն Քօքսի դատավարութիւնը ու չեմ զարմանար, երբ դատաւորը կը յիշատակէ անոր աղջնակը ծածկելու գործողութիւնը ու զայն կը նկատէ մարդասիրական նշանակալից արարք մը:

Դաշինքի ստորագրութենէն ետք, կը խնդրենք Մանգու խանէն, որ մեզմ գըտնուի նաեւ Հայաստանի Հայերուն համ – դէպ ու թեթեւցնէ տուրքերը:

Ճամբայ ելած էինք 1254–ին: Կիլիկիա կը վերադառնանք 1255–ին ու կը պատրաստուինք Հուլաղուի հետ արշաւելու Հալէպի վրայ:

Մ· ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՀԻՆՏԷՄԻԹ ԴԱՇՆԱԿԻ
ՄԻԱՋԱԶԴԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅ ՄԸ ԸՆՏՐՈՒԱԾ Է

Փետրուար 2–էն Փետրուար 8, Ֆրանքֆուրթի մէջ տեղի կ'ունենայ դաշնակի միջազգային Հինտէմիթ մրցումը, որու կը մասնակցի, յանուն Թուրքիոյ՝ Սայաթ Զաման, ընտրուած Պոլսոյ Երաժշտանոցին կողմէ որպէս լաւագոյն թեկնածուն: Բացի Հինտէմիթի մէկ կատրէն, Սայաթ Զաման պիտի նուագէ Պախ, Մոցարթ, Շոփէն, Տէպիւսի, Ձէմալ Էրգին, Պարան եւ Խաչատուրեան: Մրցումը վերապահուած է մինչեւ 17 տարեկան պատանիներու: Կը մասնակցին 13 երկիր:

ՔԱՆԻՆ՝ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՏԱԼԱ, այն որ ենթադրեալ պետն է «Լիբանանեան յեղափոխական զինեալ խմբակներուն» Փարիզի ոճրային Ատեանին առջեւ պիտի քաշուի Փետրուար 23ին եւ, ինչպէս ըսինք, առանց ժողովրդական դատական կազմի այլ միայն ի պաշտօնէ 7 դատաւորներու: Այս դատավարութեան ամբաստանութիւնն է՝ մեղսակցութիւն ամերիկացի զինուորական կցորդին սպանութեան, նաեւ Իսրայէլի դեսպանատան Բ. խորհրդատուին եւ Սթրազպուրկի ամերիկացի հիւպատոսի մահափորձին (հիւպատոսը ազատած էր): Իր պաշտպան փաստաբանին համար – մէքը վերժէս – «քաղաքական» դատավարութիւն մըն է: Լիբանանցի վկաներ պիտի բերէ եւ բախում մըն է, ըստ իրեն, Մ· – Նահանջներու եւ արաբ ռազմիկներու միջեւ:

ՊԷՅՐՈՒԹի Զալզա արուարձանը կատարուած ոճրափորձին հետեւանքով (Ուրբաթ, Յունուար 30) երկու մեռեալ – մէկը՝ դպրոցական – եւ 40 վիրաւոր կայ: Բանուկ երթեւեկի ժամու մըն է, որ ահաւոր պայթում մը աւեր գործած է, ճիշդ այն պահուն, երբ դպրոցականներու հանրակառք մը կ'անցնէր: Մեռեալներէն մէկն է պատանի՝ Գառլօ Թօփալեան: Վիրաւորներու մէջ են· – Հ· Խանճեան, Մարալ Գապրալեան, Թանէթ Նէմերճեան:

ՖՐԱՆՍԱՑի Մշակութային նախարարութիւնը 45 միլիոնի վարկ մը բացաւ Փոմփիտու կեդրոնին, արդիական արուեստի ազգ· թանգարանին յատկացման:

ՊԷՅՐՈՒԹի արեւմտեան զօտիին մէջ, ցոյցեր կատարուեցան արեւմտեան քաղաքացիներու առեւանգումներուն դէմ:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Յաւուց լմացանք որ Փարիզի Լատինպուազիէռ հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր քանի մը օր առաջ, երեքշաբթի, Փետ· 3, վաղ առաւօտեան, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Արշալոյս Թադէոսեան, իւռեմիի հետեւանքով:

Ողբացեալը, որ ծնած էր Պոլիս դարուս սկիզբը, հինէն ծանօթ դէմք մըն է ոչ միայն Փարիզի, այլեւ բովանդակ Ֆրանսայի Հայութեան, մանաւանդ որպէս գործունեայ եւ ժրաջան անդամուհի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին:

Նախնական ուսումը կատարած է Պէշիքթաշի Մաքրուհեան վարժարանը եւ Պոլիսէն իսկ նետուած է կարի ասպարէզ և դարձած ձեռնհաս կարուհի մը ազնուական դասակարգի կիներուն: Նոյն արհեստով է որ ապրուստը կ'ապահովէր Ֆրանսա հաստատուելէն ետք, երբ տակաւին դժուարութիւն ունէին չափի վրայ մասնաւոր յաճախորդուհիներու համար տունը աշխատող կարուհիներ:

Արշալոյս Թադէոսեան բեղուն գործունէութիւն ունեցած է Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մէջ, թէ որպէս անդամուհի Փարիզի մասնաճիւղին եւ թէ Շրջ· Վարչութեան, որու քարտուղարութիւնը վարած է երկար տարիներ, Տիրուհի Միսաքեանի, Էլլէն Բիւզանդի նախագահութեան օրերուն: Շուրջ տասը տարի առաջ ալ ինք էր նախագահուհին Շրջ· Վարչութեան: Դժուար է հակիրճ տողերու մէջ լրիւ պատկերը տալ բազմամսնեակ տարիներու իր վաստակին կանանց այս կազմակերպութեան մէջ, ուր անսակարկ աշխատած է եւ կարեւոր դեր ունեցած նաեւ օգտախնութեան կայաններու հաստատման եւ զարգացման գործին մէջ, օժանդակութեամբ իր ամուսնոյն՝ Ռուբէն Թադէոսեանի: Սերտ գործակիցը Տիրուհի Միսաքեանի, կողք կողքի աշխատած են երկար տարիներ: Արշալոյս Թադէոսեան պարբերաբար կ'աշխատակցէր նաեւ «Յառաջ»ի յօդուածներով թէ թղթակցութիւններով, գլխաւորաբար Կապոյտ Խաչի վերաբերեալ: Ամիս մը առաջ, հանդիպած էր «Յառաջ»ի խմբագրատունը ինչպէս ամէն տարեդարձուն, կարգ մը նուէրներ ալ ընելով ամանորի առթիւ: Կը զանգատէր առողջութենէն, բայց պահած էր միշտ իր կենսունակութիւնը եւ արթուն միտքը: Հիւանդանոց փոխադրուած էր Ուրբաթ օր եւ քանի մը օր ետք կը կընքէր իր մահկանացուն:

×

Արշալոյս Թադէոսեան կը պատկանէր Կապոյտ Խաչի ռահվիրաներու այն սերունդին, որու չնորհիւ է որ ցարդ ոտքի է եւ կը գործէ կանանց այս ժողովրդական կազմակերպութիւնը: Անոնք դժին ու յաճախ մոռցուեցան: Եւ որպէսզի իրենց զազաղներուն հետ չթաղուի նաեւ իրենց անունը, այս տխուր առթիւ, յիշենք զոնէ մէկ քանին՝ Զ· Շանթ, Ս· Տէր – Դաւթեան, Անոյշ Շահլամեան, Ֆ· Շէօհլէեան, Էլլէն Բիւզանդ, Սաթօ Ցակոբեան, Հ· Յոնդկարեան, Տիրուհի Սէրբէնկիւլեան եւ քանի քանի ուրիշներ, Փարիզին դաւառ, որոնք իրենց ձեռնհասութեամբ եւ նուիրումով նաեւ սերունդ պատրաստեցին:

×

Մեր ցաւակցութիւնները իր զոյգերուն եւ ընտանեկան պարագաներուն (Փարիզ եւ Պրիւսէլ): Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով:

ՅԱՐՋԱԿՈՒՄ ԿԻՆԵՐՈՒ ԲԱՂՆԻՔԻ ՎՐԱՅ

ԱՐՄԻՆ ՎԵԿՆԵՐ

Կրկին Լուսիփի մատաղատիերին մէջ երեւաց անոր կերպարանքը, ճակատին վրայ բոցավառող սեւ մազերը, օտար մաշկի գունատութիւնը: Կնոջ հանդէպ տեղը չատ դիչերներ հալումաչ էր ըրած պինքը: Զրկուելով ամուսինէն, զոր ծեծելով սպաններ էին, ան հիմա միայնակ կ'ապրէր իր որդիին հետ: Ինք ի զուր չատ դիչերներ մթնշաղի ժամերուն, զրոյցի յոյսով կ'անցնէր անոր տան գռիին, մութին մէջ պատկերացնելով անոր ուրուանդկարը, որու գառն անարատութիւնը կը մերժէր Լուսիփին:

Ցոյսը գնել ուժի՞ վրայ: Պաչատմունքը Լուսիփիի հոգին կը լեցներ մեղմ ակնկալումով, եւ կը վախնար այն պահէն, երբ ան յանկարծ անպաչատան իր իշխանութեան կը յանձնուէր: Սիրտը անհանգիստ կը տրոփէր, ան մարդոց մէջ խցկուելով կը յառաջանար: Արդեօք կի՞րքն էր որ պինք առաջ կը մղէր: Ամօթէն ատանջահար ան եա նայեցաւ ու պատրաստ էր փախչելու իր իսկ ցանկութենէն:

Մարդոց հրմշտուքը հեռուհեռ կ'աւելնար: Հրապարակի վրայ աղազակողներու խումբ մը խռնուած էր: Անոնք զգաստեղով կը զարնէին պղինձէ կաթսաներու: Շրթայակապ քան Հայեր մասամճաուին խռնութին առջեւ զետին ինկած էին, իսկ մոլլա մը, դանակը սրելով, կը քալէր անոնց մարմիններուն վրայէն:

– Ցանո՞ւն սիրոջ, որ մարդը ստեղծած է հոսող արիւնէն: Դուք ունիք չորս զոյդ՝ երկու զոյդ ոչխար եւ զոյդ այծ: Տէրը մերժեց երկու արուն՞ը, թէ երկու էգերը:

Թուրք կիներ թեւերնին վեր բարձրացուցին, կարծես կը սպասէին անյայտի օրհնութեան: Մոլլան բութ մատով ատուզեց դանակին սրութիւնը եւ շրթայուածներէն մէկուն գլուխը մէկզի թեքելով՝ սկսաւ բոս սովորութեան վիզի երակին քովէն, ականջին մօտէն կլոր կտրուածք մը քաշել:

– Ո՛վ հաւատացեալներ: Անասուն կայ, որու մէջքը արգիլուած է ուտել, ինչպէս նաեւ արգիլուած է ուտել լեչ կամ խոզի միս: Դուք պէտք է մէջքէն եւ ազիքներու վրայէն փրցնէք ճարպը, կամ ինչ որ կպած է ոսկորներուն: Կերէք այն ամէնը որ ալլահն է պարգեւած ձեզի: Մի՛ երթաք սատանային հետքերով:

Մորթուող մարդոց մարմինները կապուած էին պարաններով. երբեմն մեռնողներէն մէկուն ձեռքը կ'արձակուէր կապանքներէն: Անոնք դիակները կը նետէին մորթատեղաններու վրայ, յօղերէն կը կորէին մարմնի անդամները եւ զանոնք կը կախէին միսի կեռէն: Մսագործ Հասան Թեսիկը, որու ուսերը գրեթէ կը հասնէին խռնութի առաստաղին, վեց զլուխ անցուցեր էր իր չամփուրին: Օդին մէջ թափահարելով ծխացող միսի կտորները՝ կը պոռար.

– Երզրումի մարդիկ, ո՞վ կ'առնէ: Թեւ, ոտք, ոտնաթաթեր, զլուխներ, աժան կուտամ:

Լուսիփ յենուեցաւ պատին, անոր զարկերակները կը թրթռային:

Հայկական մայր տաճարին զրան առջեւ խռնուած էր հեւացող խուժանը: Եկեղեցին լեփ – լեցուն էր փախստականներով: Ներսէն երգի ձայն կը հնչէր, պինուորները կը ծիծաղէին, ծափ կը զարնէին: Փակուած զարպաններու ատիճաններուն վրայ, ձեռքերը ատրճանակներուն զամբուած երկու հայ երիտասարդ կանգնած էին: Անոնց ոտքերուն տակ թափուած էին նաեթով թաթախուած լաթեր, ցախեր: Զինուորականները չրջապատած էին հրապարակը: Ժողովուրդը կը դոռար.

– Ո՞ւր են ձեր կիները: Դո՛ւրս բերէք ձեր կիները:

Գամուած երիտասարդներու հայեացքները ահաւոր սարսափէն քարացած էին: Ծուխը կը զարնուէր անոնց երեսներուն: Ցանկարծ մէկը գոռաց.

– Բաղնիքն են:

Դող մը անցաւ խուժանին մէջէն: Գրւխները չրջուեցան, վիզերը առաջ ըգցած, իրար հրմշտկելով՝ անոնք դէպի նրբանցք նետուեցան: Լքուած հրապարակը կը լեցուէր մայր տաճարին ծուխով. բոպի լեզուները արդէն կը հասնէին գողացող մարդոց: Հազարներու չունչը կը կտրէր: Աբլուճակալած աչքերը բոցով լեցուած էին:

Առջեւէն վազողները, կիրքէն մոլեգնած, կը սլանային գատարկ փողոցին մէջ: Սեւ խուժանը գունտ մը գարձած, սաստիկ ցանկութենէ գողալով, կը հեւէր անոնց, կոխկրտուած երախանեերու ճչոցներու վրայէն: Ան սուրաց բարձունքէն վար, անցաւ ժայռափորին մէջէն, հրապարակէն ու հասաւ բաղնիքի գարպասին:

Կլոր գմբէթներով, լուռ բարձրացող չէնքի անցքերէն սպիտակ գոլորշին կը բարձրանար ցուրտ երկինքը:

Մերկ բաղնեպանուհի մը գլուխը երեւցուց չէմին.

– Փորը թափէ՛:

Չինուորը բարձրացուց սուինը: Կինը, բարձրացնելով ձեռքերը, մէջքին վրայ փռուեցաւ սալաքարին: Անոնք խուժեցին կամարապատ սենեակը, ուր կիներ չոգլոզանքներէ յոգնած կը հանգստանային փայտէ մահճակալներու վրայ: Գմբէթի երդիկէն երկնագոյն լոյսը թափանցած էր ներս, օփիումի եւ գլանակներու բուրմունքը տարածուած էր սենեակներուն մէջ: Փափուկ սաւաններով փաթթուած կիներ վեր թռան սաստիճան առ սաստիճան դասաւորուած փայտէ մահճակալներու վրայէն, որոնք ազեղ կազմելով կը չրջափակէին սենեակը:

– Դուք իսլամ չէ՞ք, կնոջ սեփականութիւնը ձեզի համար սուրբ չէ՞:

Չինուորները պահ մը վարանեցան: Սուրճի գաւաթները վար ինկան: Անոնց աչքերը բոցկլտացին, քակելով իրենց չալվարներու կապերը՝ նետուեցան մերկ մարմիններու վրայ: Քամիէն կոչտացած ձեռքերը կը կպչէին կիներու նուրբ մարմիններուն: Ամբողջ սենեակին մէջ կը լսուէր բռնաբարուողներու սուր ճիչը: Կիներ մերկ ոտքերով կը զարնէին մոլեգնածներու փորերուն, որոնք նորէն կ'իյնային ցնցուղ մարմիններու վրայ:

Բաղնիքին դրան առջեւ խռնուած էր խուժանը, որ կը փորձէր տեղահան ընել նեղ դարպասը: Ցաւով ազդրերը մարդոց մէջ քաչքչելով, երեւաց Լուսիփին: Մօրթէ գլխարկը քրտնած ճակատին քաշած, մարդոց գլուխները ուժով աջ ու ձախ հրելով, ան առաջ կ'երթար.

– Ճամբա՛յ բացէք վալիին տղուն:

Երբ Լուսիփին սենեակ մտաւ, քթին զարկաւ թարմ արեան հոտը: Երիտասարդ մայր մը ծունկի էր եկած զրան մօտ ու սառած աչքերով կը նայէր խեղդուած երախային: Ցղի կին մը փռուած էր յատակին:

Լուսիփին քալեց օճառի փրփրուրէն փայլող սենեակին մէջ: Ծունկերը կը դողային: Հրելով կը բանար լոզասենեակներու դուռները, ուր հաւաքած էին վալիին համար ընտրուած կիները: Մարմարէ պուտերուն մէջ կը ցայտէր տաք ջուրը, զետինը սանտրեր ու խոզանակներ թափուած էին: Լուսիփ տանջահար հայեացքով կը նայէր չարքերը եւ զայն գտաւ ամէնէն եռեւի սենեակին մէջ: Մերկ էր: Սլացիկ մարմինը կքած, հալուտները փութով հաւաքելով, որ ծածկէ մերկութիւնը, թաց մազերուն տակէն վրդովումով ու չփոթահար կը նայէր Լուսիփին: Ձանչցաւ զայն:

– Ես այրի եմ: Ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ:

Լուսիփին սիրտը սկսաւ ուժգին բաբախել, չունչը կը կտրուէր: Ցետոյ բարձրացուց գլուխը:

– Ես կ'ուզեմ օգնել քեզի Սրբուհի:

Ան գուռը գոցեց ու գլխով նշան ըրաւ պահակին:

– Վալիին համար:

Երբ զարձաւ, հայրը տեսաւ սրահին մէջ կանգնած: Ձեռքերով փակեց սենեակին մուտքը, անոնց նայուածքները հեռուէն հանդիպեցան իրարու: Վալին ըսաւ.

– Քեզի կը նուիրեմ, որդի՛ս, սորվէ, տես, թէ ինչպէս կը սպաննեն անհաւատները:

Լուսիփին թեւերը թուլցան, դող մը անցաւ ամբողջ մարմնէն, հանելով մինչեւ մատներու ծայրը:

Ներս բերին երկու հայ երիտասարդ, որոնք փողոցը բռնած էին: Քիւրտ հեծեալները նետուեցան Հայերու վրայ, զանոնք մերկացնելու: Վալին բարձրացուց ձեռքը.

– Կապեցէ՛ք:

Չինուորները բռնեցին կիները ու պարաններով կապկպեցին այրերուն, զանոնք դրին մահճակալի վրայ.

– Անոյշ քուն, աղաներկիներս:

Վալիին սուրը կարեց անոնց գլուխները ու խրեցաւ կնոջ մազերու մէջ: Լուսիփի քունքերուն ետին արիւնը սկսաւ ուժեղ կոտաչ: Դողդողացող ոտքերով ուղղուեցաւ դէպի դուռը. իրեն կը թըւէր, թէ սառոյցի վրայէն կը քալէր: Վալին թռաւ ձիուն վրայ: Չիուն սըմբակները կը տրորէին փողոցը ինկած սպանուածներու դիմքերը: Բազմութիւնը երկու մասի բաժնուեցաւ, անոնց մէջէն անցաւ վալին, արշաւեց դէպի բարձունքը ու զոչեց.

– Ապրի՛ք զաւակներս: Միշտ այդպէս զործունեայ եղէք: Շարունակեցէ՛ք կոզոպտել, սպաննել՝ յանուն մեծ սուլթանի:

Երբ Լուսիփ վերազարձաւ, մութ էր: Թեւին վրայ կանացի վերարկու մը կը տանէր: Պահակը հեռացնելով լոզասենեակի մուտքէն՝ բացաւ դուռը.

– Եկո՛ւր:

Ցուրտէն զողալով, Սրբուհի դուրս եկաւ: Ան մեռածներու վրայէն հանեց արիւնաշաղախ չրջազեստները եւ հագուեցաւ: Սրբուհիին մարմինը կը սրսփար արիւնոտ հագուստներու տակ: Քալեցին անոնք: Փողոցը դիակներէ սեւցած էր: Քաղաքի հայկական թաղամասերէն հրացանի կրակոցներ կը լսուէին: Միջնաբերդէն նոռնակ մը թռաւ տանիքներու վրայէն ու փոչիի ամպ մը ժայթքեցաւ գիշերուան խաւարին մէջ:

Այգեստան խրճիթի մը առջեւ կանգ առին անոնք: Այրած մարդու միսի հոտ կար: Արճիճին պատուհանի փեղկերը հովին կը ճոնչային: Սրբուհի հարցուց.

– Ո՞ւր է որդիս:

Ան բացաւ ալիւրի ամբարի ծածկը: Անոր յատակը գաղանի խուփ մը կար, պարանով իջաւ մութ անցքը:

(Շար. 2)

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ Պատրիարքարանը հրատարակած է 1987–ի պատի օրացոյց մը, զունաւոր, պատկերազարդ, երկլեզու, կրօնական ու աշխարհիկ տօներու նչումներով:

Ինչ որ հետաքրքրական է ու մեծապէս դնահատելի, այն 13 էջնոց համայնապատկերն է, որ հոն կը տրուի պոլսահայ կեանքին մասին: Հոն խտացած է պոլսահայ կրօնական ու աշխարհիկ կառոյցը՝ հոգեւորական դասով, եկեղեցիներու, եկեղեցական կազմակերպութիւններու, համայնքային հաստատութիւններու, միութիւններու, վարժարաններու չարքով ու մամուլով:

Այս բոլորը կը տրուին ամփոփ տեղեկութիւններով – չինութեան կամ հիմնարկութեան թուական, պատասխանատու կամ վարչական կազմ, աշակերտութեան թիւ, հասցէ, հեռաձայնի թիւ եւայլն:

Ուրեմն Պոլսահայութեան հոգեւորականն դասը Շնորհք Պատրիարք Գալուստեանի (ընտրուած՝ 1961–ին) գլխաւորութեամբ ունի չորս վեզարաւորներ, 24 ամուսնացեալ քահանաներ, որոնց երեքը կը զործեն դաւառի – Վաքըֆգիւղ, Անատոլու ընդհ., Իսքէնտէրուն – մէջ:

Պոլսոյ Պատրիարքարանը ունի կրօնական ժողով մը, իսկ վարչական կազմը կը բազկանայ ինը չանձնախումբերէ, չորս կտակէ ու հրատարակութեան ֆոնտէ մը:

Գալով հայկական եկեղեցիներու. Պոլսոյ մէջ կան 38 եկեղեցիներ. տրուած է ամէն մէկուն չինութեան ու վերանորոգումի թուականները, երէցը, թաղային խորհուրդի կազմը: Առանցքէ ամէնահինն է Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին որու չինութեան տարի որպէս կը տրուի 1360 (?) թուականը. թէեւ ենոնք մերկացնելու: Վալին բարձրացուց ձեռքը.

– Կապեցէ՛ք:

Չինուորները բռնեցին կիները ու պարաններով կապկպեցին այրերուն, զանոնք դրին մահճակալի վրայ.

– Անոյշ քուն, աղաներկիներս:

Վալիին սուրը կարեց անոնց գլուխները ու խրեցաւ կնոջ մազերու մէջ: Լուսիփի քունքերուն ետին արիւնը սկսաւ ուժեղ կոտաչ: Դողդողացող ոտքերով ուղղուեցաւ դէպի դուռը. իրեն կը թըւէր, թէ սառոյցի վրայէն կը քալէր: Վալին թռաւ ձիուն վրայ: Չիուն սըմբակները կը տրորէին փողոցը ինկած սպանուածներու դիմքերը: Բազմութիւնը երկու մասի բաժնուեցաւ, անոնց մէջէն անցաւ վալին, արշաւեց դէպի բարձունքը ու զոչեց.

– Ապրի՛ք զաւակներս: Միշտ այդպէս զործունեայ եղէք: Շարունակեցէ՛ք կոզոպտել, սպաննել՝ յանուն մեծ սուլթանի:

Երբ Լուսիփ վերազարձաւ, մութ էր: Թեւին վրայ կանացի վերարկու մը կը տանէր: Պահակը հեռացնելով լոզասենեակի մուտքէն՝ բացաւ դուռը.

– Եկո՛ւր:

Ցուրտէն զողալով, Սրբուհի դուրս եկաւ: Ան մեռածներու վրայէն հանեց արիւնաշաղախ չրջազեստները եւ հագուեցաւ: Սրբուհիին մարմինը կը սրսփար արիւնոտ հագուստներու տակ: Քալեցին անոնք: Փողոցը դիակներէ սեւցած էր: Քաղաքի հայկական թաղամասերէն հրացանի կրակոցներ կը լսուէին: Միջնաբերդէն նոռնակ մը թռաւ տանիքներու վրայէն ու փոչիի ամպ մը ժայթքեցաւ գիշերուան խաւարին մէջ:

Այգեստան խրճիթի մը առջեւ կանգ առին անոնք: Այրած մարդու միսի հոտ կար: Արճիճին պատուհանի փեղկերը հովին կը ճոնչային: Սրբուհի հարցուց.

– Ո՞ւր է որդիս:

Ան բացաւ ալիւրի ամբարի ծածկը: Անոր յատակը գաղանի խուփ մը կար, պարանով իջաւ մութ անցքը:

ՋՈՒԹԸԿԱՀԱՐ ԱՐԱ ՄԱԼԻՔԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ամենամեծ Թէլիքա – Մէնտրեսեան Պարթհոլոմի մրցոյթին առաջին մրցանակը այս տարի Հանովրի երաժշտանոցի ուսանող՝ Ջութակահար Արա Մալիքեանին չնորհուած է: Սոյն մրցոյթին մէկայն Արեւմտեան – Գերմանիոյ եւ Պըրլինի տասնըվեց երաժշտանոցներու լաւագոյն մենակատարները կրնան մասնակցիլ: Յանձնին Արա Մալիքեանի, որդին վարիպարետակ Մալիքեան ամոլին, Հանովրի երաժշտանոցի ուսանողներէն մին տասը տարուան ընդհատումէ մը վերջ կ'արժանանայ վերոյիչեալ մրցոյթի առաջին մրցանակին:

Կը չնորհաւորենք երիտասարդ արուեստագէտը, իրեն մաղթելով նորանոր յաջողութիւններ:

Բ. Ք.

կեղեցին ապատեփականացումի ենթարկուած է 60–ական թուականներուն ու 1965–ին նոյն տեղւոյն վրայ կառուցուած է ներկայի նոր եկեղեցին (1965): Այսօր կանդուն տաճարներէն ամէնէն հինը կը հանդիսանայ Սամաթիոյ Ս. Գէորգը – նախկին աթոռանիստ – (1461), որ վերանորոգուած է 1887–ին:

Իսկ զաւառի մէջ ալ կը զործեն վեց հայկական եկեղեցիներ – Կեսարիա, Տիզրանակերտ (2), Համթայ (2), Մարտին, Իսքէնտէրուն–: Այս բաժնին մէջ կ'ըսուի թէ զաւառի մէջ զոյութիւն ունին նաեւ մեծ կամ փոքր համայնքներ – Անդարա, Ամասիա, Պօզպզլեան, Էլազըզ, Գասթամոնու, Գօնիա, Պիւրլիս, Մալաթիա, Մէրսին, Սասուն, Սեբաստիա, Թոքատ, Եօզկատ – որոնք զուրկ են եկեղեցիի չէնքէ: Այցելու քահանայ մը տարին դէթ անգամ մը կը չնորհայ այցելել իրենց՝ կիրարկելու համար անհրաժեշտ խորհրդակատարութիւնները:

Եկեղեցիներէ եաք եղած է 19 երդչախումբերու թուումը. հոս եւս տրուած է իւրաքանչիւրին պաշտօնավայրը, հիմնութեան թուականը, վարիչը, անօրէն խորհուրդի կազմը, հասցէն:

Կրօնական դասէն ու հաստատութիւններէն եաք կարգը կուգայ համայնքային հաստատութիւններու. այս մասին մէջ կան եօթը անուններ, որոնցմէ ամէնէն հինն է Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը, հիմնուած՝ 1833–ին, իսկ ամէնէն նորը կազդուրման կայանը՝ (1966), ուր ամառուան արձակուրդին օդափոխութեան կը տրուին 200 պատանիներ:

Պոլսահայ համայնքը ունի տակաւին ինը զպրոցական միութիւններ, երկու – պարի համոյթ մը եւ երկու մարզական միութիւն:

Այս չնդհանուր պատկերին վերջին մասին մէջ կը տրուի հայկական վարժարաններու վիճակը, այդ ոստանը, որքան ալ յաճախ կ'ըսենք թէ կրօնաղուցած է իր երբեմնի փառքը, չքեղութիւնը, կը պահէ հինգ բարձրագոյն, չորս միջնակարգ եւ 12 նախակրթարաններ. աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է 4288: Այս բաժնին կ'ընկերանայ նոթագրութիւն մըն ալ, ուր կ'ըսուի. – «Դժբախտաբար քիչ չէ թիւը օտար կամ պետական վարժարաններ յաճախող հայ աշակերտներու»: Ինչ որ արդէլք կ'ըլլայ մօտաւոր պնահատում մը ընելու պոլսահայութեան թիւին: Վարժարաններու մէջ կան հեռաւոր թաղերու մէջ զտնուող մէկ – երկու հատ, որոնց աշակերտութեան թիւը հազիւ երկու տասնեակի չուրջ է, եւ որոնք տնօրէն չունին, ինչպէս Սկիւտարի ձեմարանը: Այս երեւոյթին զանազան պատճառներէն հաւանաբար ամէնէն կարեւորն է այն՝ թէ վերոյիչեալ վարժարաններու զտնուած թաղերը գրեթէ հայ բնակչութենէն չ'մնացած:

Պոլսահայ համայնքին հաստատութիւններու ցանկը կ'ամբողջացնէ մամուլը. հոն լոյս կը տեսնեն երկու օրաթերթեր – «Մարմարա», «Ժամանակ» – եւ երկու պարբերաթերթ. Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի համանուն ամսաթերթը, ու Քուլիս կիսամսեան:

ՀՈԳԵՒՐՏԻՒՔ

ՆՇԱՆ ԱԴԱՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունուար 22–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Պօսթըն, կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը ապրիլեան սեբաստիոնցի անդամներէն՝ Նշան Ադամեանի: Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Գրիգորիս Քհնյ. Քէշիշեան վեր առաւ հանդուցեալին ազգային ծառայութիւնները եւ չեշտեց անոր ատնդապաշտ բծախնդրութիւնը ընտանեկան յարկէն ներս: Իր հայրենակիցը՝ կարապետ Տէրտէրեան երկկիտան յիշատակներու կարօտովը ոգեկոչեց մարդը եւ Հայը:

Նշան Ադամեան ծնած է 1909–ին, Խարբերդի եղիպի գիւղը: 1915–ի ջարդերուն կը կորսնցնէ իր ամբողջ ընտանիքը եւ ինք հրաշքով կ'ազատի եւ կ'երթայ, այդ փոքր տարիքին, որպէս մշակ աշխատելու գիւղի ազաներուն մօտ: Որբահաւաք ընկերութեան մը միջոցաւ, հազարաւոր բախտակիցներու հետ, 1923–ին կուգայ Ֆրանսա: Մի քանի տարի կը թափառի զանազան գիւղաքաղաքներու մէջ եւ յատկապէս Հօթ – Լուար նահանգի ջրջաններուն հողագործութեան աշխատանքներ ընդելով: 1927–ին է որ, կուգայ Մարսէյլ, ու կը գտնէ ազգականներ, հայրենակիցներ: կը ձգէ հողագործութիւնը, կը մտնէ կօշկակարութեան ճիւղին մէջ եւ կը գառնայ վարպետ արհեստաւոր: 1930ին, կ'ամուսնանայ իր այնքան սիրած գիւղի աղջկան մը հետ՝ Սառա Մակարեան: 1939–ին, զօրակոչի կ'ենթարկուի, կը կռուի առաջին գիծերու վրայ եւ կը վիրաւորուի:

Նշան Ադամեան առաջին օրէն կը մտնէ եղիպի գիւղի Հայրենակցական Միութեան մէջ, երկար տարիներ ըլլալով դանձապահ: Մինչեւ Երկրորդ Աչխարհամարտի սկիզբը Միութիւնը կ'ապրի խանդավառ օրեր եւ Նշան Ադամեան կ'ըլլայ գործօն եւ նուիրեալ անդամներէն մին: Նոյնպէս մաս կը կազմէ Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ զինուորներու եւ Դիմադրականներու Միութեան:

Մաքուր նկարագրի տէր, պարզ եւ անկեղծ մարդ, սիրուած էր չրջապատէն, Նշան Ադամեան ապրեցաւ միշտ անցեալի կարօտը սրտին եւ ձգեց իր ընտանիքէն ներս ատնդ մը, որուն իր զաւակները պիտի մնան հաւատարիմ, անկասկած:

Սիրելի Նշան, այս քանի մը տողերը թող ըլլան անցեալի մեր ապրումներէն, յուշերէն անթառամ ծաղիկներ քու թարմ հոգակոյտիդ վրայ:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

զուարթ երեկոյթ մը Սեն Շամոնի մէջ

Քաղաքիս՝ Հայ Մշակոյթի Միութիւնը հրաւիրած էր Տիկին Այտա Ազնաւուր – կառավարիչը իր ամուսնոյն ընկերակցութեամբ, խօսելու համար իր գրած – Ազբարիկս – գրքին շուրջ:

Յունուար 23, Ուրբաթ օրը ժամը 21–ին մեր Մատրան մեծ սրահը բազմութեամբ լեցուած էր – Ազնաւուր – կառավարիչ յայտնի եւ փայլուն անուններուն արձագանգ տուած էին – հետաքրքիր կը սպասէին յարդելի հիւրերուն, որ երկար ծափահարութեամբ ընդունուեցան: Անոնք՝ ծանօթ մի քանի անձեր բարեւելով, բարձրացան բեմին վրայ: Ամենէսպէս խօսք առաւ, Ռօպէր Դաւիթեան, որ զուարճալի ձեւով, մասնագէտի յատկութեամբ բացատրեց մի առ մի պատեհութեան զեղեցուած Ազնաւուրի տասնեակ մը հանրագիրերու նիւթը, մասնակցող դերասաններու անունները, վայրը, թուականը – տարին մանրակրկիտ եւ մեծ հանդիսութեամբ: Այս անակնկալէն յետոյ է որ օրուան խօսնակը, Անդրիկ Պօյաճեանի բարի գալուստի խօսքերէն յետոյ հանդէսը բացաւ Շառլ Ազնաւուրին մէկ երգապնակով: Ցետոյ «Ազբարիկս» գրքի յառաջաբանի ընթերցումով՝ հասարակութեան ներկայացուց այդ գիրքը եւ ներկայ հիւրերու հակիրճ կեանքը, հուսկ խօսքը տուաւ հեղինակին այլ եւ այլ հարցումներով, որոնց պատասխանեցին Տիկին Այտան եւ Ժ. կառավարիչը:

Տեղւոյն Նոր – Սերունդականներու – գրքի նիւթէն դուրս – հարցումներուն ալ պոհացուցիչ պատասխաններ տուաւ Ժ. կառավարիչը, Հայութիւնը հետաքրքրող մերօրեայ չարժումներուն չուրջ:

Մեր համակրելի հիւրերը մէկ ժամ եւս մնացին բեմին վրայ, համբերութեամբ, յիսուն գիրքերու վրայ այլ եւ այլ մաղթանքներ եւ անուններ չարադրելով եւ ստորագրելով:

Ուշ ատեն մինչ ժողովուրդը կը թողուր կը հեռանար սրահէն ուրախ եւ մխիթարուած զուարթ երեկոյթի մը ներկայ գտնուելէն:

Քաղաքիս լաւագոյն ճաչարանին մէջ իրենց պատուոյն ճաչ մըն ալ սարքուած էր, ուր անոնք չարունակեցին իրենց հաճելի խօսակցութիւնը, քան հոգինոց ճաշկից միջին սերունդի զոյգերուն:

Ցաջորդ օրերուն ալ տեղական լրագիրները կ'արձագանգէին նկարներով եւ յօդուածներով Սէն – Շամոնի հայ երեկոյթին:

ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

GIA-Ի ՋԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ՝ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇ՝ ԱԼԷՔՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

«Հայկ. Միջարհեստակցական Խմբակը» (Կոուփըման էնթէռփրոֆէսիոնէլ Ամէնիէն կամ՝ ԺԷ. Ի. Ա.) պարբերաբար կը կազմակերպէ զուսախօսական երեկոյթներ, որոնք առիթ կու տան հետաքրքրքրուող հասարակութեան մը աւելի մօտէն ճանչնալու հայ թէ օտար գործի մարդիկ, գանազան ասպարէզներէ:

Յունուար 23–ին, Մեհիխէն պանդոկին սրահին մէջ, տեղի կ'ունենար նման հետքրքիր դասախօսութիւն մը եւ օրուան դասախօսն էր՝ Ալէքն Մանուկեան, որ իսկապէս երեւոյթ մըն է այլեւս, մանաւանդ երբ նկատի առնուի այս կարճ, չատ կարճ ժամանակը, որու ընթացքին արտակարգ ծաւալ առած է Ալէքն Մանուկեանի ձեռնարկը Ֆրանսա եւ արտասահման, մինչեւ Միացեալ – Նահանգներ, որու չուկան ալ ձեռք կ'առնուի ի մօտոյ:

Հազիւ 40 տարեկան, Ալէքն Մանուկեան Ռոմանցի է (Տոմի նահանգ): Փորձած է մէկ–երկու տարի աչխատիլ հօրը հետ, որ կօշիկի գործատուն ունի, բայց չուտով անդրադարձած է (մանաւանդ՝ հայրը) որ իր գործը չէ: «Ալէքն Մանուկեան» փիլէրու ստեղծիչն է իր կինը, ծադումով Ֆլամանտ, մինչ ինք առաւելարար մատակարարման պատասխանատուութիւնը ստանձնած է: Ինչպէս ըսինք, ուշադրաւ է մանաւանդ արագընթաց զարկը զոր առած է գործը, քանի որ իր անունով առաջին խանութը բացած է 1979–ին Քոլմար եւ 1985–ին արդէն արժեթուղթերով մուտք կը գործէ Լիոնի սա–կարանը, իսկ 86–ին Ֆրանսայի մէջ կան մօտ 370 խանութներ (60–ը՝ սեփականութիւն, մնացեալը՝ ֆռանշիզ) եւ օրէ օր կը բազմանան խանութները սքանչինաւեան երկիրներ, Գերմանիա, Զուիցերիա, եւլն.: Այսինքն ի մօտոյ կը ստանայ նոյնքան մեծ ծաւալ որքան իր վլխաւոր մրցակիցը՝ Պենեթօն, որ սակայն 15 տարեան անցեալ մը ունի:

Ալէքն Մանուկեան նախապատուութիւնը տուաւ նաեւ լուրի մը, որ Յունուար 31ին ալ կը հաղորդուէր մամուլով: Այն էր դրամագլուխի մեծաւոր յաւելում մը, դրամը ապահովելու համար վլխաւորաբար ամերիկեան ծաւալումին: Այս յաւելումը 120 միլիոն ֆրանքի վրայ է, ամէն նոր բաժնեթուղթ 600 Ֆր.ի հրապարակ կը դրուի հինգ հինի համար: Գործողութիւնը կը սկսի Փետ. 9–ին:

Աւելցնենք որ Ալէքն Մանուկեանի ոտքը գետնէն կտրած չէ, նման յաջողութեան մը ի տես, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ է եւ խիստ դնահատելի: Լուրջ, իրատես, իրապաչտ, ան լաւագոյնս պատասխանեց նախ Միչէլ Բազումեանի հարցումներուն, որ չատ լաւ վարեց հարցազրոյցը, ապա ներկաներու հարցումներուն, որոնք միչտ տեղին չէին:

Այս խիստ չահեկան դասախօսութեան բացումը կատարեց Ժէ – Ի – Ա–ի նախագահ՝ Մանուէլ Տէյիրմէնճեան, խօսքը ապա փոխանցելով Մ. Բազումեանի: Ձոխ Ռոմբէյլ մը փակեց այս չահեկան երեկոյթը:

Այս առթիւ յիչենք, որ Հայկական Միջարհեստակցական այս խմբակցութիւնը ներկայիս ունի հետեւեալ վարչական կազմը:

Նախագահ՝	Մ. Տէյիրմէնճեան
Փոխ–նախագահ՝	Ալէքն Մարսըռու
Քարտուղար՝	Ալէքն Տարօնեան
Օգն. քարտուղարներ՝	Լ. Տէր–Յակոբեան եւ Միչէլ Պուռուչեան
Գանձապահ՝	Շառլ Կարապետեան
Փոխ–գանձապահ՝	Ռոժէ Գազեան

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԵՐՄԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹԸ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՄԱՍԻՆ

Տօնաթեւ Թէմմէն հրատարակչութեան դիրքերը կը չարունակեն գրաւել գերման մամուլին ուչադրութիւնը: «Տի Ցայթ» չաբաթաթերթին վերջ (Յառաջ», Յունուար 4) այս անգամ կարդը եկած էր ձախակողմեան «Ֆրանքֆուրթեր Րունտչաու» օրաթերթին, որուն Յունուար 6 թիւին մէջ աւելի քան երեք քառորդ էջ վերոյիչեալ հրատարակչութեան մօտ, վերջերս լոյս տեսած վեց դիրքերու տրամադրուած էր: Առանց լոյսին եւ «Ցեղասպանութեան ուրիչ օրինակ մը եւս. «Հայաստան» խորագրին տակ գերման թերթին աչխատակիցը պատմականը կ'ընէ Մեծ Եղեռնին՝ մեզի ծանօթ ձեւով: Երկարատենէ ի վեր այս դիրքերու վրայ կը գտնուի «Ֆրանքֆուրթեր Րունտչաու»ն, հիմնականօրէն հետեւ մնալով տակէ աւելի քան տասը տարիներ առաջ իր բռնած ուղիէն, ուր Եղեռնը կը ներկայացուէր իբրեւ «պնդումը (՞) հայ ազգայնական շրջանակներու»:

Ց. Կ.

րակ կը դրուի հինգ հինի համար: Գործողութիւնը կը սկսի Փետ. 9–ին:

Աւելցնենք որ Ալէքն Մանուկեանի ոտքը գետնէն կտրած չէ, նման յաջողութեան մը ի տես, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ է եւ խիստ դնահատելի: Լուրջ, իրատես, իրապաչտ, ան լաւագոյնս պատասխանեց նախ Միչէլ Բազումեանի հարցումներուն, որ չատ լաւ վարեց հարցազրոյցը, ապա ներկաներու հարցումներուն, որոնք միչտ տեղին չէին:

Այս խիստ չահեկան դասախօսութեան բացումը կատարեց Ժէ – Ի – Ա–ի նախագահ՝ Մանուէլ Տէյիրմէնճեան, խօսքը ապա փոխանցելով Մ. Բազումեանի: Ձոխ Ռոմբէյլ մը փակեց այս չահեկան երեկոյթը:

Այս առթիւ յիչենք, որ Հայկական Միջարհեստակցական այս խմբակցութիւնը ներկայիս ունի հետեւեալ վարչական կազմը:

Նախագահ՝	Մ. Տէյիրմէնճեան
Փոխ–նախագահ՝	Ալէքն Մարսըռու
Քարտուղար՝	Ալէքն Տարօնեան
Օգն. քարտուղարներ՝	Լ. Տէր–Յակոբեան եւ Միչէլ Պուռուչեան
Գանձապահ՝	Շառլ Կարապետեան
Փոխ–գանձապահ՝	Ռոժէ Գազեան

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Հանդստացած, ան խոչոր ուղղանկիւն քառանկիւն ծրար մը ցոյց տուաւ ինծի, որ դրուած էր անկողնիս ու վարաւանին միջեւ: Մեղսակից ակնարկով մը նչան ըրաւ որ բանամ: Հին սովորութեան մը համաձայն, նախ կը չնայի ծրարին առասանին հանդոյցը քակել, ապա զայն կծիկի վերածելու համար: Աւիկա անակնկալի պահը երկարաձգելու եւ առասանը յետագայ գործածութիւններու համար պահելու կերպ մըն էր: Սակայն այս անգամ կապը տեղի չտուաւ: Ծրարին պարունակութեան ժամ առաջ տեղեկանալու ճամպարանքիս մէջ, կարուկ չարժում մը ընելով թուղթը պատռեցի: Առաւօտեան լուսթեան մէջ թուղթին պատռելու ազմուկը արթնցուց Մայրիկս ու Աննա մօրաքոյրս, որոնք ելան նստան իրենց անկողնին մէջ: կամացուկ մը բացի խաւաքարտէ տուփին կափարիչը. մութ կարմիր սքանչելի պատյուսակ մը կը հանդչէր փափուկ թուղթերու վրայ: Փականքէն փոքր պիտակ մը կախուած էր հետեւեալ արձանագրութեամբ. «իսկական կաչի»:

Մայրիկս, Աննաս, Գայեանէս, այդ դեռատի տարիներուս քանի՛ չապիկ, քանի՛ օգակ ու քանի՛ կռճակ կարած էին գիշերային իրենց լամբարին ժժգոյն լոյսին տակ, ինծի այս անմեղ երջանկութիւնները պատճառելու համար: Եւ եթէ ճիշդ է որ ես արամաբանող տղեկ մը եղայ, որ ոչինչ կ'ուզէր, թերեւս պատճառն այն է որ անոնք ինծի արդէն այնքա՛ն բան տուած էին:

Նախաճաչեցի մէկ կողմէն պայուսակիս կաչին փայփայելով. համայուած էի այն փոքրիկ բանալիով, որ փականքը կը կղպէր գիրքերուս ու տետրակներուս վրայ: Մայրս կը պատրաստուէր ինծի ընկերանալու: Ժամացոյցը դասատուին անցընելէ եւ բազմաթիւ անգամներ թօթվելէ յետոյ ականջին տարաւ, վստահ ըլլալու համար թէ կեցած չէր ան: Վեց օր կը բանէր իր փոքրիկ ժամացոյցը, եւ եթէ ժամը 6–ը քիչ մը անցած ցոյց չէր տար, առաւօտ կանուխ այդ իրաբանցումին յանցաւորը խոռվքս էր: Ամբողջ տունը այդքան կանուխ արթնցուցած ըլլալուս համար քիչ մը ամօթ զգալով, պայուսակս կռնակս, դէպի մեր փոքրիկ պատչգամը կ'ուղղուէի, հոն մեկնումի ժամուն սպասելու համար:

Երբ հօրս տիւանին քովէն կ'անցնէի, նչմարեցի յանկարծ, թէ անկողինը ւարուած չէր: Ցայտնի էր, որ ան այդ գիչեր հոն չէր քնացած:

Արմուկներս մեր պատչգամի բաղրիքին յենած, բոլորովին անբընական այս բացակայութեան պատճառ մը դտնել կը չնայի, սակայն այդ գիչերուան անսովոր ընթացքը անբացատրելի թուեցաւ ինծի:

Վարը, փարատի փողոցը կամաց կամաց կ'արթննար: Անցորդները ցանցառ էին տակաւին, սակայն հանրակառքերը կը սուրային արդէն երկաթուղիին վրայէն, իրենց վեր ցցուած երկար ձողերով երկինքը չրջանակող հատ թելերէ էլեկտրականութիւն առնելու համար:

Երբեմն, այս ձողերու ծայրին զետեղուած ճախարակները երբ էլեկտրալարերու խաչաձեւումի մը հանդիպէին, կայծերու տարափ մը վար կը թափէին, էլեկտրականութեան մեծ զաղտնիքին դէմ չլացած աչքերուս առջեւ:

Հանրակառք մը կեցաւ:

Դանդաղօրէն, մարդ մը իջաւ դանդաչելով: Զորրորդ յարկի իմ բարձրութենէս կըսած իր ուրուականին չրջագիծերը կրնայի նչմարել, սակայն ինծի կը թուէր, թէ մարդը կըսած էր տառապանքի մը բեռան տակ: Քանի մը քայլ առաւ դէպի ասլ մը, կռնակը տուաւ ծառին, կարծես պուտ մը ուժ վերագտնելու համար, ու ապա յամրաբար ուղղեց իր ողնայարը: Երկար պահ մը մարդն ու ծառը չփոթուած մրնացին, յետոյ գլուխը կուրծքին հակած մարդը ծանրաքայլ դիմաց անցաւ ու տեսողութենէս անհետացաւ:

×

Մեր սենեակին դուռը բացուեցաւ:

Ու պատչգամէն դիտած կորաքամակ մարդս ներս մտաւ:

Հայրս էր:

(Շար. 35)

(Շար. Ա. Էջէն)

թէ ան կողմնակից է Մուսուլի նաւթահանքերու չրջանը կառավարելիք միջմարզային մը:

Նոյն հարցին մասին արտայայտուած է նաեւ Ք. Ինան Սթրազպուրգի եւրոպական Մարհուրդի նիստէն վերադարձին. Ինան հատանական չի նկատեր որ ԱՄՆ Թուրքիան բռնադատէ միջամտութեան մը, այսուհանդերձ կ'ըսէ թէ Թուրքիա չի կրնար անտարբեր մնալ Քէրքիւքի եւ Մուսուլի դրաւումին: «Այդ չրջանին մէջ պատմական եւ անտեսական իրաւունքներ ունինք. եթէ Քէրքիւք եւ Մուսուլ ձեր փոխեն, Թուրքիա պարտաւոր է իր բաժինը փնտռելու» ըսած է ան:

Նոյն ձեւով խօսած է նաեւ զօրավար Սունալփ, որու կարծիքով «եթէ ԱՄՆ Թրքական միջամտութիւն մը փափաքի, պէտք է ընթացք տալ»:

«Ազգայնական Աչխատանք» կուսակցութեան նախագահ Ա. Քոչ եւս յիշեցնելով թէ Քէրքիւք եւ Մուսուլ պատկանած են Թուրքիոյ, ուզած է որ իչխանութիւնը յայտնէ, թէ այդ չրջանները պէտք է Թուրքիոյ պատկանին. «Ցունաստան կը պնդէ թէ ինք է ձէրը կիպրոսի, որ 400 տարի մեր իչխանութեան տակ գտնուած է. մենք ինչո՞ւ չպաչտպանենք այն թէզը, թէ Մուսուլ եւ Քէրքիւք Թուրքիոյ մաս պէտք է կազմեն» ըսած է ան:

Այս բոլորէն եառք Թուրք մամուլին մէջ յայտնուած կարծիքներու տիրական վիճակը այն է, թէ կառավարութիւնը այս մասին բաւարար տեղեկութիւն չի փոխանցեր ժողովուրդին ու անհրաժեչտ լրջութեամբ ձեռք չառնուիր հարցը Ազգ. մեծ ժողովին ու մամուլին մէջ:

×

ՕԹԱՆ–ի պաչտպանողական 24–րդ սէմինարին ԱՄՆ–ու պաչտպանութեան նախարարի օգնականը ըսած է, թէ պէտք է դաչնակից երկիրներու օժանդակութիւնը աւելնայ Թուրքիոյ, որպէսզի ան զօրանայ ու վանէ խորհրդային յարձակումի մը հաւանականութիւնը, արգելք ըլլալով Մոր. Միութեան դէպի Հարաւ ծաւալումի փափաքին: «Վտանգի սպառնալիքը ուղղուած չէ Եւրոպայի, ուր ամուր է Արեւմուտքի պաչտպանութեան դիծը, այլ Հարաւ–արեւելեան մասին, ուր աւելի թոյլ է ան, այսինքն՝ Թուրքիոյ»:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՕՄ–ի կեդրոնական վարչութիւնը կ'ողբայ իր կազմակերպութեան վեթերան ընկերուհի, Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան երկարամեայ պատասխանատու անդամուհի՝

ԱՐՇԱԼՈՑՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փարիզ, Փետրուար 3–ին:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կ'ողբայ իր վեթերան վաստակաւոր ընկերուհիին, բազմամեայ անդամուհի Շրջ. Վարչութեան՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՑՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փարիզ, Փետրուար 3–ին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը խոր ցաւով կը ծանուցանէ երկար տարիներու իր վաստակաւոր եւ գործունեայ ընկերուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՑՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ

մահը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխանակ ծաղիկի, կայանին համար. – Սարգիս Տեփանեանի մահուան առթիւ. –

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ստամպոլցեան 200 Ֆ., Օրիորդներ՝ Գեղա եւ Վերա Ստամպոլցեան 200 Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Պր. Վրթաներս Ներսէսեանի մահուան եւ մահուան քառասունքին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Սարաճեան եւ զաւակները 200 Ֆ., Պր. Հայկ Ադէմեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ադէմեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սահակ Բէքմէճեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սարաճեան եւ Սարաճեան եղբայրները 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալէն Պագրճեան 100 Ֆ., Գուսան երգչախումբ 100 Ֆ., Տիկին Պէշեանի յիչատակին առթիւ. – Տիկին Անկիզեան 50 Ֆ.:

×

Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Հայկ Ադէմեան 100 Ֆ., Տիկին Միսքիճեան 100 Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Արարատ Մարկարեանէ:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գապամաճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աբելեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաչտօն կը կատարուի Կիրակի, Փետրուար 8, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԳԱՊԱՏԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիչատակը յարգողներուն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը Պելֆոնթէնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ տնօրէններ:
Վկայեալ տնօրէն Շրջուն կայանի համար:
Վարիչներ:

Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել առարեւ յիչուած հասցէին. –

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՅԵՏԱՁԳՈՒՄԱԾ Է

Նախ Հայ Մչակութային Միութիւնը կը խնդրէ ճչդել թէ կամքէ անկախ պատճառներով յետաձգուած է Պէպօ Ֆիլմին ներկայացումը (նախատեսուած Փետրուար 8–ին):

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

organise
une *RENCONTRE* autour de
«...*C'EST PAS CARRE*» *Tentative II*

publié aux Editions Kirk
de

JEAN - JACQUES
VAROUJEAN

le Samedi 7 Février à 20 h 45
— *Présentation*
— *Signatures*
— *Lectures d'extraits par l'auteur et Serge AVEDIKIAN,*
(*comédien*)
dans le cadre d'une
EXPOSITION
DE CARTE POSTALES
ANCIENNES
«*ARMENIE* 1900 - 1920»
(*Turquie, Caucase*)
Collection privée
de Gilbert TOLMADJIAN
reproduites par Archo MELKONIAN

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
——— Tél. : 43 - 76 - 55 - 89 ———

Grégoire à CAPPADOCE
La Cuisine Libanaise

SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
du 10 au 15 Février
AVEC LE CHANTEUR
Paul BAGHDADLIAN

— *IL EST PRUDENT DE RESERVER* —

Tél. : 43. 78. 56. 34 **Tél. : 43. 75. 05. 30**
67 bis, quai Auguste Blanqui — 94140 ALFORTVILLE
(près de la piscine municnpale)

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՅԱՒԻՍ 60

ԾԱՂԿԱԲԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ
ՀԱՒԱԲԱԾՈՆԵՐԷՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

——— 512 էջ ———

Ներկիրով մը (անխտիր)՝ **ՃԵՐԹ էն**
նուիրուած «*Ծառայ*»ի վաքսունամեակին

Գրութիւններ ընտրուած են հետեւեալներէ. –

Վ. Մավեան – Ա. Ծառուկեան – Ու. Սարոյեան – Գր. Քէօսէեան – Հ. Գեղամեան – Կ. Փոլատեան – Լիւս–Անտրէ Մարսէլ – Գուրգէն Պօյաճեան – Հրաչ Զարդարեան – Ժ. Մ. Թիէրի – Զարեհ Որբունի – Զուլալ Գազանճեան – Բարգէն Գավէզ – Անն–Մարի Մուրատեան – Ժ.–Փ. Մահէ – Ալեքսան Պէրէնիէլեան – Պետրոս Թերզեան – Տիգրան Հաճեան – Խաչիկ Թէօլէօլեան – Տիգրան Գույումճեան – Յակոբ Փափազեան – Գր. Պըլտեան – Հ. Լևոն Զէհիեան – Լեւոն Սոփոկլեան – Գեղամ Ֆէնէրճեան – Արփի Թոթոյեան – Պերճար Ուքիէ – Մ. Պչաճճեան – Ա. Պէյլէրեան – Վահէ Օշական – Գր. Տարօնեան – Մարկ. Նշանեան – Մարզպետ – Հ. Ադէմեան – Տիգրան Շիրվանեան – Կ. Զրբաշեան – Ժ. Միրիճեան – Վազգէն Անդրէասեան – Կարօ Յովսէփեան – Արփիկ Միսաճեան:

Գին՝ 130 Ֆր. – Թղթատարի ծախքով՝ 150 Ֆր.:
Դիմել՝ «Ծառայ»ին:

56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique
métro : Invalides

պատրաստուած եւ մասնակցութեամբ Միութեան խմբապետերուն, խմբապետուհիներուն, թեւիկներուն, գայլիկներուն, արենուչներուն եւ սկաուտներուն կողմէ:

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց պետերը եւ սկաուտական խումբը, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբեր

եւ

Հայ Արիներու Միութեան 4 Շրջանները

ՅԱՏՈՒԿ

Շրջանային ներկայացում, ուղերձ եւ ողջոյններ
Զաւեչտ մը՝ (հայերէն) խմբապետերուն կողմէ
Ներկայացումներ, պաւեչտներ, հայկական պարեր
Արտասանութիւններ: Բոլորովին նոր յայտագիր:

ՄՈՒՏՔ՝ 50 Ֆրանք *Միջնաբարին*
Հիւրասիրութիւն եւ ցուցադրութիւն

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
6
VENDREDI
6 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.417 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.417

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ (գոնէ մէկ մասը) փողոց լլած էին Զորեքշաբթի օր: Ինչպէս միշտ չարժումին ծանրը նոյն ձեւով չի գնահատուիր, բան կոդմերու: Կը թուի սակայն թէ թիւերու տարբերութիւնը այնքան ալ մեծ չէ, քանի որ «Ֆիկարօ» կը խօսի ձախողութեան մը մասին 20–էն 30 հազար հաշուելով գուցարարներու ամբողջութիւնը Ֆրանսայի մէջ եւ «Լիպերասիոն» ալ 9 հազար գուցարներ կը տեսնէ Փարիզ եւ 30 հազար՝ գաւառը: Սենտիքաները նոր եւ աւելի ծանրը գոյց մը որոշած են զալ Զորեքշաբթի օրուան համար, վճռած ըլլալով չընդունիլ հրովարտակ մը, որ արդէն իսկ հրատարակուած է Պաշտօնաթերթին մէջ (այլ խօսքով՝ «Տըվաքէ օրինագիծը» չէ): Մոռորի գոհ է հանրային կարծիքի քննութեան մը արդիւնքէն եւ բան որուն Ֆրանսացիներուն 70%–ը կողմնակից է ուսուցիչներու հեղինակութեան ամրապնդման: Փարիզի մէջ 9000 ուսուցիչի տոդանգը կը նշանակէ որ 5–ի վրայ մէկը միայն տոդանցած է եւ հոս ալ կացութիւնը փափուկ դարձած է, որովհետեւ ուսուցիչներու ուսանդական սենտիքան (ԼՄԷն – ի) ակբը չէ կացութեան, որովհետեւ՝ «ուսուցիչներու համակարդում» մըն ալ հոս ծնած է եւ գոյցը տարբեր բնոյթ կ'առնէ:

ՍՊԱՆԻՈՑ մէջ, ուսանողական չարժումը ծայրայեղ բնոյթ կը ստանայ եւ գոյցերը ծանրակշիռ դարձան առջի գիշեր Մադրիտի մէջ, բախումներն թուռն ըլլալով գուցարարներուն եւ ապահովութեան ուժերուն միջեւ: 14 վիրաւորներ կան, 17 ձերբակալութիւն կատարուած է: Ֆելիփէ Կոնսալէսի համար, փափուկ կացութիւն մըն է, որմէ պէտք է յաղթականդուրս գայ: Հարցը հոն է որ ուսանողները նոր գոյցերու որոշում տուած են, առանց սպասելու բանակցութեանց արդիւնքին: Բողոքի պատճառներէն մէկն է զումը, այսինքն՝ ուսանողները քննութիւն չեն ուզեր համալսարան մտնելու համար, ինչ որ անկարելի կը նկատէ նախարարը, ընդունելով թէ ձեւակերպութիւնները կրնան վերաքննուիլ: Կարելի չի նկատուիր նաեւ ուսանդական այն պահանջը, որ կը վերաբերի ՍՄԻՖ–ի վճարման բոլոր այն ուսանողներուն, որոնց ընտանիքին եկամուտը 150 հազար ֆռանքէն (7500 Ֆր·) վար է:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 3–էն 6%–ի յաւելում մը պիտի ընեն կառքերու ապահովագրութեան համար: Աւիկա հետեւանք է արկածներու բազմացման եւ կառաւարներու կառքերու նորոգութեան սակերու յաւելման:

ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ ԳԻՆԵՐՈՒ յաւելումը 0·6 % եղած է, ինչպէս մտահոգութեամբ կը նախատեսէր էր. Պալատիւր: Որքան ալ որ խուճապի պէտք չէ տալ, հարկ է զգոյշ ըլլալ, որովհետեւ յաւելումը հետեւանք չէ միայն ձմրան եղանակին եւ քարիւղի գինին, այլեւ գիներու ազատութեան, զոր ոմանք չհասկցած են: Ճիշդ է որ Գերմանիա տարիներէ ի վեր կը վայելէ գիներու ազատութիւն եւ աւիկա պատճառ չէ եղած որ դրամահոսութիւնը գլուխ առնէ երթայ, թէեւ ճիշդ է որ Գերմանացիք աւելի կարգապահ են:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՖԵՔՈՒՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 – 29)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի բնակչութեան թիւի ամբ, որ ներկայիս չուրջ 3 միլիոն 300 հազար հոգի է, կը գերազանցէ միութենական միջին չափանիշերը: Ամէն տարի բնակիչներու թիւը կ'աւելնայ 60 – 70 հազարով: Բնակչութեան աճի վրայ կ'ազդէ նաեւ իւրայատուկ ժողովրդագրական վերելքը: Տակաւին քանի մը տարի առաջ Հայաստանի մէջ կ'արձանագրուէր մօտ 20 հազար ամուսնութիւն. անցեալ տարի այդ թիւը աւելցած է հինգ հազարով: Տարուէ տարի Հայաստանի բնակիչները աւելի ու աւելի կ'երիտասարդանան: Քաղաքացիներու գրեթէ կէսը մինչեւ 25 տարեկան երիտասարդներ են: Փոխուած է նաեւ բնակչութեան կառուցուածքը: Կը հաւասարակշռուի նաեւ այրերու եւ կիներու թիւի յարաբերակցութիւնը, որ խախտուած էր Բ. Աշխարհամարտի հետեւանքով: Զգալի կերպով աճած է քաղաքներու բնակչութիւնը, որ առաջին հերթին պայմանաւորուած է արդիւնարերութեան բուռն զարգացումով: Ժողովրդապետիրներու կարծիքով, մինչեւ դարա – վերջ Հայաստան կ'ունենայ 4·5 միլիոն բնակիչ:

×

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԷՆ ԵՐԵՔ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ

Երեւանի մէջ սկսած են ցուցադրուիլ Յովհաննէս Թումանեանի երեք հէքեաթներու՝ «Ոսկու կարասը», «Աբգադանդ» եւ «Մկնիկի մահը», հիման վրայ պատրաստուած չարժանկարները: Հայ չարժարուեստագէտներ յաճախ կը դիմեն հէքեաթներու եւ բանահիւսական նիւթերու, զանոնք չարժանկարի վերածելու համար:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՍԷՆ ԹԱՆԹՈՒԱՆ ԴՈՒԲՍ ԿՐ ՄՆԱՑ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Միայն Միջերկրականի չրջանին մէջ կարելի եղած է խաղալ անցեալ կիրակի, ի հաչիւ Փրովանսի բաժակին (1 / 16րդ), Սէն Թանթուանի Հայ Մարզական Երիտասարդութիւնը – այս է անունը ակումբին – կարտանի մէջ պարտուած է, 3 – 1: Հեղինակ կարտանի կոլերէն երկուքին՝ Պարոյեան: Հ· Մ· Լ· Մ· – Արծիւ արդէն, նախապէս, դուրս մնացած էր Փրովանսի բաժակի մրցաչարքէն:

Ցառաջիկայ կիրակի, Փետրուար 8, ախոյենական դծով, Արծիւ, իր համակիրներուն առջեւ, կը մրցի Կափի դէմ, Սէն Թանթուան ալ կ'ընդունի Տինեի խումբը: Մեր ակումբները պէտք է յաղթեն: Անհրաժեշտ է որ բարելաւեն իրենց դիրքերը դասաւորումի տախտակին վրայ:

Նիսի մէջ, Հայ Մարզականը չէ կըրցած խաղալ Սէն Ռօքի դէմ, այս վերջինը անկատար կազմով ներկայացած ըլլալուն: Հաւանական է որ յաղթանակի կէտերը տրուին մեր խումբին:

Ռոն – Ալփ չրջանին մէջ, մրցաչարքերը կը վերսկսին Փետրուար 15–ին միայն: Մինչ այդ, 8–ին, լիկի բաժակին ի հաչիւ, Հ· Մ· Լ· Մ· Լիոն – Տէսին կը խաղայ Լիմոնէյի ակումբին դէմ. հաւանաբար յաղթէ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԱՒ ԲԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Անցեալները բարեկամուհի մը կը գանգատէր, որ մեր առօրեայէն միայն բացասական բաներու մասին կը գրեմ: Ու իր դժգոհութիւնը յայտնելէետք կը հարցնէր, թէ մեր իրականութեան մէջ երբեմն «լաւ բաներ» ալ չէի՞ն պատահեր, որոնց արժէր արձագանգել:

Պէ՛տք էր լաւ բաներ մը ըլլային անշուշտ. որոշեցի գրել անոնց մասին ալ, հոգ չէ թէ «լաւ բան» նշանակէր «բնականոն ընթացքի մէջ գտնուող» *բան*:

Ահա ուրեմն մէկ երկու լաւ բան:

Մեզ կ'ուրախացնէ, կը խանդավառէ տեսնել թէ «հայ ըլլալ»ու պարագան հետզհետութիւն առթող հանգամանք մը ըստացած է, յատկապէս փրանսահայ նոր սերունդին մօտ: Կը հետաքրքրուին հայ դատով, երբեմն պատմութեամբ, նոյնիսկ կ'ըլլան հայերէն սորվողներ ալ:

Այս յորձանքէն վարակուեր էր կ'երեւի նաեւ երիտասարդ դրացիս, որ հանի մը տարիէ ի վեր Փարիզ հասած է Անտոլուի մէկ գաւառէն. կիրակիները կ'անցընէ տեսոյցի փոխ առած թրխկան ժապաւէնները դիտելով ու յաճախ գանգատելով, որ Ֆրանսայի մէջ ոչ ոք թրխերէն կը հասկնայ, երբ փոդոցը կը պարտադրուի տեղեկութիւն խնդրել մէկէ մը: Անցեալ օր տեսայ որ իր կառքին վրայ «*Հայ*» գրուած պիտակ մը փակցուցած է:

×

Երկու օր ետք կը խօսակցէինք ընկերոջ մը հետ որ հայ գրականութեան հաղորդումներ կը ներկայացնէ Ռատիօ – Ազգէն. ան ալ ըսաւ թէ տիկին մը հեռաձայնած ու իր գոհունակութիւնը յայտնելէ ետք հարցուցած է, թէ ինչու նոյն հաղորդումները փրանսերէնով ալ չեն ըլլար, որպէսզի իր երիտասարդ աղջիկն ալ կարենայ հետեւիլ անոնց:

×

Իսկ այսօրուան «լաւ բաներ»ու վերջին օրինակը՝ սփիւռահայ մամուլէն. օրաթերթ մը, որ վերջերս կարեւոր փոփոխութիւններ, ճորտարարութիւններ կիրարկեց տպագրական իր սարքաւորումներուն մէջ, այս մասին իր ընթերցողներուն ուղղուած տեղեկատու գրութեան մը մէջ, կ'ըսէ հետեւեալը. – «*...Թերթի բովանդակութիւնը «անչքացաւ» եւ ինքնաբերաբար նուազեցաւ մեր ընթերցողներու թիւը, հակառակ այն իրողութեան որ տպաքանակի նուազում չարձանագրեց թերթը, ընդհակառակը*»:

Փիչ մը անիրաւութիւն կը թուի թէեւ այս վերջին լուրը եւս դասել սովորական «լաւ բաներ»ու կարգին, քանի որ հայ մամուլին արմատական ու ամենամեծ հարցն է որ կը լուծուի այս տարազով. ընթերցող կորսնցուցիք, սակայն չպակսեցաւ մեր տպաքանակը. եւ ընդհակառակն, կ'ըսէ թերթը. անշուշտ այս հրաշք լուծումին գաղտնիքը միայն իրեն պահելու եսասիրութիւնը պիտի չգործէ ան, վերջ տալով մեր մամուլին տարիներու մղձաւանջին:

Է՛հ, այսքանով իսկ, իրաւ՛պէս ապերախտութիւն է այլեւս աւելի յամենալ յոռետեսութեան դիրքերուն վրայ ու չգրել «*լաւ բաներ*»ու մասին եւս:

Թ· ԱՐՓԻ

«ՅԱՌԱՋ 60»

Տասը տարի առաջ, 1976–ին, «Ցառաջ»ի հիմնադրութեան 50ամեակին առիթով, թերթին խմբագրութիւնը կը հրատարակէր 416 էջնոց ծաղկաքաղ մը՝ «Ցառաջ 50» անունով:

Տասը տարի ետք, թերթին 60ամեակը նշելու համար՝ մեզի կը հրամցուի ա՛լ աւելի ծաւալուն հատոր մը՝ «Ցառաջ 60» 520 էջնոց այս երկրորդ ծաղկաքաղը – որ միանգամայն նուիրուած է նաեւ թերթին հիմնադիր Շաւարշ Միսաքեանի մահուան երեսնամեակին – կը պարունակէ 86 հատընտիր յօդուածներ՝ երեսունէ աւելի հեղինակներու կողմէ գրուած զանազան նիւթերու շուրջ: Գրութիւններ՝ որոնք հակառակ ըստ ճաշակի ընտրութեան՝ ընդհանուր գաղափար մը կու տան «Ցառաջ»ի վերջին տասնամեակի բովանդակութեան մասին: Բովանդակութիւն մը՝ որ դլխաւորաբար կը յատկանշուի իր զանազանութեամբ:

Բաղդատաբար «Ցառաջ 50»ի հեղինակներուն՝ «Ցառաջ 60»ի յօդուածագիրները յարաբերաբար նոր անուններ են, ինչ որ կ'ապացուցէ սփիւռքահայ մտաւորականութեան եւ լրագրութեան վերանորոգումը: Բայց հակառակ նոր անուններուն եւ նիւթերու տարբեր ընոյթներուն՝ «Ցառաջ» վաթսուն տարիներէ ի վեր կը մնայ նոյնը:

Այնչափ՝ որ արագ ակնարկով մը դժուար է զանազանել Կիրակի, Օգոստոս 2, 1925–ի առաջին թիւը՝ Ուրբաթ, Օգոստոս 2, 1985–ի 16020րդ թիւէն:

Հաւատարմութիւն մը – կամ չարունակականութիւն մը – որուն «Ցառաջ» ամբօրէն կառչած կը մնայ, թերեւս անտեղիօրէն արհամարհելով որոչ այժմէականացում մը դէթ թերթին արտաքին տեսքին: Բայց ասիկա չէ կարեւորը:

Կարեւորը այն երեւոյթն է – հայ մամուլին համար հազուագիւտ երկարակեցութեան երեւոյթը – զոր կը պարզէ «Ցառաջ»:

Բացի պատերազմի ընթացքին հինգ տարուան կամովին դադարէն (1940 – 45), ան մօտ երեսուն տարի հրատարակուեցաւ իր հիմնադիր եւ խմբագիր Շաւարշ Միսաքեանի ձեռքով: Եւ ահա երեսուն տարի կ'ընէ որ ան լոյս կը տեսնէ առանց Շ·ին, բայց միշտ անոր չունչով:

Առանց հիմնականօրէն չեղելու իր ընկերվարական ուղիէն՝ «Ցառաջ» եղաւ եւ կը մնայ սփիւռքահայ մամուլին մէջ իր իւրայատուկ տեղը ունեցող թերթը 60 տարի չարունակ: Միեւնոյն ժամանակ ան չարունակեց ըլլալ բեմ մը սփիւռքահայ երիտասարդ մտաւորականութեան համար, ինչպէս ժամանակին ան առաջինը եղած էր իր սիւնակները բանալու Շահնուրեան սերունդին առջեւ:

Վստահաբար ասոնք են «Ցառաջ»ի ներկայութեան գլխաւոր պատճառները որոշներ: Առանց մոռնալու անոր առողջ մատակարարումը:

Օգոստոս 2, 1925–ի առաջին թիւին մէջ հրատարակուած իր «երկու խօսք»ը եզրակացնելով՝ Շաւարշ Միսաքեան կը գրէր. «Բայց աւելի լաւ է թողուլ որ գործը իմ խօսի»:

Հասարակ տեղիք պիտի ըլլար ըսել թէ «գործը» խօսեցա՛ւ – եւ կը չարունակէ խօսի՛լ: Որովհետեւ «գործը» եղաւ ամէնօրեայ խօսք, հայեցի պատգամ, հայկականութեան աղբիւր: Տասնամեակներ չարունակ՝ հազարաւոր սփիւռքահայեր լսեցին այդ խօսքը եւ կառչեցան անոր՝ հո՛ս եւ այլուր: Այլուր՝ որովհետեւ «Ցառաջ» եղաւ ոչ միայն Ֆրանսահայ օրաթերթ մը, այլ նաեւ համայն սփիւռքահայութեան թերթ մը:

Որեւէ մէկէն թերեւս աւելի լաւ գիտնալով թէ ինչ կը նշանակէ օրաթերթ մը հրատարակել սփիւռքեան պայմաններուն մէջ՝ յարգանքով է որ կ'ողջունենք հոս «Ցառաջ»ի վաթսունամեակը «Ցառաջ 60»ին հրատարակութեան առիթով: Եւ կը մաղթենք որ Շ·ին չունչը միշտ ներկայ ըլլայ անոր մէջ:

Ցանուն հայ գիրին եւ հայ թերթին:

Տ· Շ·

«Կամք» (Փետ· 3)

ՅԱՐՋԱԿՈՒՄ ԿԻՆԵՐՈՒ ԲԱՂՆԻՔԻ ՎՐԱՅ

ԱՐՄԻՆ ՎԵԿՆԵՐ

(Շար. 3 եւ վերջ)

Սրբուհի երեք օր մնաց ատորերկրեայ ապաստանին մէջ, զոր փորած էին հայ դիմադիրները, Թուրքերու յարձակումներէն պաշտպանուելու համար: Լուսիկի վերէն անոր համար տոպրակով ուտելիք կը ձգէր: Սրբուհի խարխափելով կ'երթար տուներու տակ բացուած այդ քարայրներու խաւար պատերու երկայնքին, փընտռելով իր զաւակը: Այրեր ու կիներ իրարու կպած պզպզած էին ապահովութենէ հոտած օդին մէջ: Հրացանները իրարու վրայ դիզուած՝ անկիւնները լեցուցած էին, ջուր չկար: Գիշեր էր, երբ Լուսիկի հեռացաւ մէկնաբերդէն: Վալիին սենեակի նաւթի լամպի դեղին չորը կը թափանցէր դրան ճեղքերէն, որու հետ ան կը հանդըստանար: Մահճակալներու երկու կողմը քանի մը տախտակով ուս

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ճևևական խաղեր

Խորհրդային ախոյեանութիւններու նախօրեակին եւ մարզական նախապատրաստութիւններուն առընթեր Հայաստանի ոտնագնդակի խումբերը քննական հանդիպումներ կ՚ունենան, անոնցմէ իւրաքանչիւրը կարենալ գտնելու եւ գործադրելու համար իր ոճը, ռազմավարութիւնը: Այս խմաւորով ալ Արտաշատի մարզադաշտին վրայ իրարու հանդիպած են «Արարատ»ը եւ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը:

Խաղը տեղի ունեցած է Յունուար 15ին: Լաւ ապաւորութիւն ձգած են Հոկտեմբերեանցիները, որոնք՝ ինչպէս պիտենք, հանդէս կուգան Բ. դասակարգէն եւ որոնք առնուած են ախոյեանութեան հարաւային գօտիի խմբակին մէջ: «Սպարտակ»ի տղաքը առաջին կէս ժամուան մէջ կրցած են լուրջ դիմադրութիւն ցուցաբերել եւ քանի մը անգամ ալ ձեղքել «Արարատ»ի պաշտպանութեան դիծը, սակայն չեն յաջողած արդիւնքի հասնիլ: Պ. Գալստեան նշանակած է «Արարատ»ի հաշուոյն առաջին կոլը: Երկրորդ կիսախաղին «Արարատ» տիրապետած է դաշտին եւ յաջողած երկու կոլեր նշանակել՝ Մխիթարեանի եւ Մարգարեանի շնորհիւ:

Խումբերու երկրորդ կազմերու հանդիպումն ալ վերջ գտած է «Արարատ»ի յաղթանակով (2 – 0):

«Արարատ» հանդիպում մըն ալ ունեցած է Տալլինի «Սպորտ» խումբին հետ, որու յաղթած է 3 – 1 արդիւնքով: Երկու խումբերու երկրորդ կազմերու հանդիպումն ալ վերջ գտած է «Արարատ»ի յաղթանակով (2 – 0):

Քննական հանդիպումներու շրջագիծին մէջ Արովեանի «Կոտայք»ը ընդունած է Տալլինի «Սպորտ» խումբը, որ առաջին անգամ ըլլալով պիտի մասնակցի համամիութենական մրցումներու: Ի դէպ, էստոնացիներու խումբը մարզական իր պատրաստութիւնները կ՚անցընէ Հայաստանի մէջ:

«Կոտայք» – «Սպորտ» խաղը եւս տեղի ունեցած է Արտաշատի մարզադաշտին վրայ: Արովեանցիները ցուցաբերած են հմուտ, կազմակերպուած եւ արագ խաղարկութիւն մը եւ առաջին իսկ կիսախաղին նշանակած են չորս կոլեր, երկուքը՝ Ռ. Խալայճեան, մէկը՝ Բ. Պետրոսեան, չորրորդը՝ Ս. Բաղդասարեան: Հիւրերը՝ իրենց կարգին, նշանակած են երկու կոլեր, մէկը՝ առաջին կիսախաղին, փենալթիով, միւսը՝ երկրորդ կիսախաղին:

Տալլինի «Սպորտ»ը հանդիպում մըն ալ ունեցած է Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ի հետ եւ խաղը վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (1 – 1):

Միւս կողմէ, Մոսկուա տեղի ունեցած է Ա. Սաարոստինի յիշատակին նուիրուած մրցաշարք մը, որուն մասնակցած են «Սպարտակ» անունը կրող խումբեր, այդ կարգին նաեւ՝ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը: Հայրենի խումբին մրցակիցը եղած է Մոսկուայի «Սպարտակ»ը, որ անցեալ ախոյեանութեան պրոնզէ մետալակիրն էր: Ուժերու անհաւասարութիւնը նկատի ունենալով ակնկալուած է որ Հոկտեմբերեանցիները ծանր պարտութեամբ հեռանան դաշտէն, սակայն հայ մարզիկները բուռն պայքար մը ցուցաբերած են եւ մինչեւ խաղին վերջին վայրկեանը 1 – 0 արդիւնքով զիջած են մրցակիցին. վերջին վայրկեանին կրկնապատկուած է հաշիւը:

Հ. Ա.

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՕՍՆԱՊՐԻՒՔԻ ՄԷՋ

Շորեքշաբթի, Յունուար 21–ին Արեւմտեան – Գերմանիոյ Օսնապրիւք քաղաքի պատմական «Լէյտընհոֆ»ին մէջ տեղի ունեցաւ հայերգերման գրական երեկոյթ մը՝ «Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հանդիպումը» խորագրին տակ: Երեկոյթին կազմակերպիչներն էին Օսնապրիւքի Մշակութային Հարցերու Գրասենեակը եւ տեղւոյն Գերման Գրական Ընկերակցութիւնը: Հայկական բաժինը ստանձնելու համար հրաւիրուած էր Րաֆֆի Քէպապճեան (Քանատեան): Այն երեկոյթը բացաւ Օսլոյի Մանաւոյեցիներու «Ճամբորդութիւն դէպի Հայաստան» հատորէն քաղուած հատուածով մը, ապա անցնելով Դանիէլ Վարուժանի, Եղիշէ Չարենցի, Գէորգ Էմինի, Պարոյր Սեւակի եւ Զարեհ Խրախունիի: Այն զեմանեերէնով ներկայացուած քերթուածներու կողքին տուաւ վերոյիշեալ հեղինակներու ամփոփ կենսագրականը: Րաֆֆի Քէպապճեան ներկայացուց նաեւ իր իսկ մէկ պատմուածքը՝ «Իրականութիւնը»: Վերջին խօսքը տըրուեցաւ 20–րդ դարու գերման քերթողութեան տիրական դէմք Կօթֆրիտ Պէնիին, որուն քերթուածներէն մին հնչեց՝ հայերէն, ներկաներուն – գրեթէ ամբողջութեամբ Գերմանացիներ – անակնկալ մը պատճառելով: Ցաւարտ երեկոյթին ներկաները անմիջական արտայայտութիւններ ունեցան, որոնք մենք ընդհանրապէս «խանդավառ» ածականով կը բնորոշենք, արտայայտութիւններ, որոնցմէ յայտնի կ՚ըլլար թէ ներկայացուած նմոյշները չատերուն ցարդ անծանօթ գրականութեան մը դուռը կը բանային:

Յունուար 24, «Նոյէ Օսնապրիւքեր Ցայթունկ»ը կ՚արտայայտուէր երեկոյթին մասին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՏՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐ

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

Հրատարակութիւն՝ Դանիէլ Վարուժան գրական հիմնադրամի – 2
Տպարան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան
Անթիլիաս, 1986

ԳԱՂՈՒԹԸ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ «Աբարատ» կազմակերպութեան «Կոմիտաս» սրահին մէջ, Յունուար 15–ին եւ 16–ին, տեղի ունեցած են երաժշտական երեկոյթներ, մասնակցութեամբ Ջութակահար Յաչիկ Բաբայեանի եւ դաշնակահարուհի Լիլի Սարգսեանի: Յայտագիրը բաղկացած է դասական վեց գործերէ:

×

ՊՈՍԹՈՆԻ Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 11–ին, տեղի ունեցած է Ծննդեան շարականներու համերգ մը: Ներկայ եղած են աւելի քան 500 հոգի: «Կոմիտաս» երգչախումբը, դեկավարութեամբ Ռուբէն Գրիգորեանի եւ երգչուհի ընկերակցութեամբ Պերճ Ժամկոչեանի, մեկնաբանած է տասնըմէկ շարականներ՝ Խորհուրդ Մեծ, Ով զարմանալի, Այսօր ձայնն հայրական, Մեծացուցէ, Բազմութիւնք եւայլն: Մեներգներով հանդէս եկած են տիրանս Նենսի Թիւթիւնճեան եւ Թենոր Աշոտ Ձելալեան:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Աղերեան ակումբի «Ատուր Գապազեան» սրահին մէջ, Յունուար 3–ին, տեղի ունեցած է Լ. Օ. Խաչէ կազմակերպած օղնական հիւանդապահուհիներու վկայագիրներու բաշխման հանդէսը: Բացումը կատարած է Առողջապահական Յանձնախումբի ներկայացուցիչ Սեդա Պաղտասարեան: Խօսք առած են Շրջ. Վարչութեան տեղապահ տուհին եւ հիւանդապահուհիներու դասընթացքի տնօրէնը: Առաջին հունձքը եղած է 14 հիւանդապահուհի:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, Յունուար 14–ին, տեղի ունեցած է Լ. Օ. Խաչէ դաստիարակչական յանձնախումբի կազմակերպած դասախօսութիւնը՝ «Հայ ժողովրդական երգը» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարած է Ն. Գայթանճեան: Դասախօսը՝ Զարեհ Եպիսկոպոս Աղնուրեան, երգին զանազան տեսակները ներկայացնելով՝ աշուղականէն մինչեւ եկեղեցական երգը, ժողովրդականէն՝ ազգային – քաղաքային երգերը, նոր ժամանակներու էսթրատային երգերը, ծանրացած է այդ բոլորին ակունքը եղող ժողովրդային երգին էութեան եւ հիմքին վրայ:

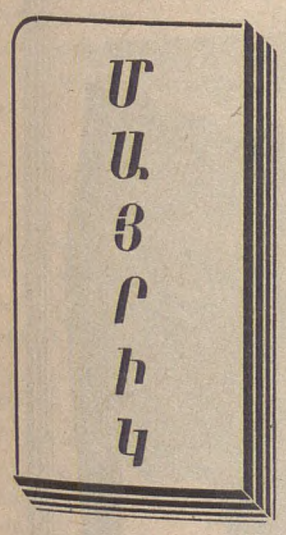
Վերամուտի այս մեծ առաւօտուն առաջին իսկ ժամերէն չուտով հասկցայ, թէ «կիսով» միայն ընդունուած մը պիտի ըլլայի, թէ տակաւին երկար տարի պիտի քաշկռտէի «տարբերութեան»ս բեռը: «Լա Պէլ Ժարտինիէռ»ի վախերս լիուլի արդարացած էին. ես միւսներուն նման հազուստ չէի:

Ապագայ ընկերներուս մակարդակին բարձրացնելու համար դիս ծածկած էին ամէնէն ընտիր բրդեղէններով, կաշեղէնով ու կերպասներով. սակայն իմ վայելչութիւնս խարուսիկ հով մը ունէր: Ընկերներս իրենց բամպակեայ հագուստներով, դամով կօշիկներով, լայնացած դուլպաներով կրնային «անխնամութեան» մրցումի մը ելլել, առանց որ մարդ կասկած ունենար անոնց ընկերային դասակարգին մասին: Ընդհանուր երկխմաստ սուլոցով մը դիմաւորուեցայ հիացական ու ծաղրական: Սակայն, մեծ վաճառատուներու ցուցափեղկերու անշարժ մանրքէնները կապկելով, ես ալ մասնակցեցայ իրենց քրքիջներուն: Առաջին կէս ժամը անցաւ զպրոցական պիտոյքներու – տետրակ, մատիտ, ռեհին, գրիչ ու նոփզնոր, տպարանի մելանի հոտը վրան մեր գիրքերուն – բաշխումը ուրախ մթնոլորտին մէջ:

Գրասեղանին լիցած քանակի իր հարուածներով վերահաստատուած լռութեան մէջ Օր. Փոզոլի սկսաւ ներկայութիւնը ստուգել: Ռոպէրներու, Հանրիներու, Փօլ կամ Ֆրանսուաներու յաջորդած Մէրսիէներու, Մարթէններու, Փաժէսներու, Ֆապրերու, Կարպէններու «եռագոյն» տոզանցքէն եաք, մեր ուսուցչուհին անուններու յաջորդականութեան իր ամանակը ընդհատելով, պահ մը կանգ առաւ, քիչ մը եւս հակելու համար իր ցանկին վրայ: Հազիւ նշմարելի այդ միջոցին հասկցայ, որ կարգը իմս էր:

(Շար. 36)

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

«Ի» գիրին նման ուղիղ կեցած էր, աչքերուն մէջ գորովի չողեր կային, ու յոգնութեան աւերը քօղարկելու համար կը ժպտէր ան: Համբուրեց զիս, ու այդ համբոյրը որ կը խայթէր ու քրտինք կը հոտէր, յանկարծ լուսաբանեց այն «լուծում»ը, զոր լսելու արգելք եղած էր փարաւանը: Հայրս աշխատանքի իր ժամերը փոխադրած էր գիշերուան, որպէսզի աշխատավարձը կրկնապատկուի:

Սիրոյ մեծ համայնապիտարանին մէջ, երբ մարդ սպառած ըլլայ գիրար փնտռող բերաններու, իրարու խառնուող լրծունքին եւ լաւագոյն պարագային փոքր ցնցումով մը վերջացող հաճոյքներու պատմութիւնը, երբ մարդ յաւիտենական երդումներ ըրած ըլլայ վաղանցուկ կիրքերու եւ չանթահար սիրտերու համար, երբ երդած ըլլայ սիրոյ հմայիչ ծաղումին դերապոյն բերկրանքը, որ այնքան յաճախ վերսկսելու փափաքը կ՚արթնցնէ, երբ այդ մասին ամէն բան ըսուած ըլլայ հրայրքոտ իշխաններու եւ աշխարհի մեծ հրապուրողներուն կողմէ, եւ վերջապէս երբ քերթողներ որ երաժիշտներ մարդոց յիշողութեան մէջ անմահացուցած ըլլան Ռոմէոներ կամ Թրիսթաններ, որոնք այնքան քաջ պիտեն մեռնիլ ոսկեվարս Իզոլաներու համար, սիրոյ հերոսներու այս համաշխարհային անծիր համայնապիտարանին մէջ ո՞վ պիտի պատմէ իր ծառին յենած այս մարդուն Գողգոթան:

Սիրոյ պարզունակ պատմութիւնը մարդու մը, որ խոր կնճիռներ ունի ճակատին վրայ, աչքերուն տակ ուռեցքներ գոյացած են, ունի քանի՞ օրուան մօրուք մը, եւ որ գործատան մը վերութեան երկար գիշերներուն փոխարէն, չհած է գաւկին լաւագոյն վաղորդայններու վարձատրութիւն մը:

Կքած այդ մարդուկէն մի միայն վերապրող անցեալ մը պիտի մնայ յիշողութեան մէջ անոր, որուն իր կարգին պիտի չհնայէ ժամանակը: Ու անծանօթ այս հօր դամբանին վրայէն, խոտերու խեղթութիւնն ու ժամանակի բորբոսը պիտի ջնջեն փորագրուած անուն մը:

Այրի Տիկին Մարիամ Սահակեան,
Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան,
Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ճիպիլեան,
Տէր եւ Տիկին Սահակ Սահակեան,
Տոքթ. Շահան Սահակեան,
Տէր եւ Տիկին Մխիթար Յովսէփեան
զաւակները ու թոռները,
Այրի Տիկին Լուսաբեր Փափազեան
զաւակները ու թոռները,
ինչպէս նաեւ Մուրատեան, Գիլիբեան եւ Տէր – Ստեփանեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր, հօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՀԱՃԻ ՅՈՎՍԷՓ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 5–ին, 93 տարեկանին, իր բնակարանը, Սէն – Մօրիս:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Փետրուար 6, ժամը 10·30–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ԾԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Սահակեանի, Զօհրապ եւ Արամի Մուրատեանի, ինչպէս նաեւ Ճիպիլեան եւ Սահակեան ընտանիքներուն:

Այրի Տիկին Անի Քորսաք (Պրիւսէլ),
Այրի Տիկին Արմենուհի Կավրիլօֆ,
Պր. Վիաչիկ Քորսաք (Պրիւսէլ),
Տիկին Հռիփսիմէ Էմիրեանեան
եւ զաւակները (Պոլիս),
Տիկին Արուսեակ Թիւզկերեան
եւ զաւակները (Լոս – Անճըլըս),
ինչպէս նաեւ Թէրզեան (Պոլիս), Իսկէնտէրեան եւ Թիւզկերեան ընտանիքները (Լոս – Անճըլըս) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԻԼ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Յուստիանէ Արշալոյս Գրլըճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 3–ին, Լաոիպուագիէր հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Փետր. 10, ժամը 10·15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէօն – Փարիզիէն գերեզմանատունը ժամը 11·30–ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ, ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

×

Ըստ ողբացեալին վերջին կամքին, ընտանիքը 1·000 Ֆ. նուիրեց «ԾԱՌԱՋ»ին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Վահրամ եւ Գեղամ Տէվէճեան եղբայրները Տիկին Ադաւնի Գապատայեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ 300–ական Ֆրանք կը նուիրեն Ս. Ղազարի Օժանդակ Ֆոնտին – ՍԻՔՈՄ (ստանալ «ԾԱՌԱՋ»էն) եւ 200–ական Ֆրանք «ԾԱՌԱՋ»ին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը Պելֆոնթէնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ ախօրէններ:
Վկայեալ ախօրէն Շրջուն կայանի համար:
Վարիչներ:
Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին. –

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նազդաչեան եւ Մխիթարեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ կիրակի օր, Փետրուար 8–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանդիստ կը կատարուի իրենց սիրեցեալ մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻՐԱՄԱԾՐ ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան առաջին տարելիցին առիթով:

Ի գիտութիւն հանդուցեալ Տիրամօր յիշատակը յարգողներուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն – Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մեծարանքի հաւաքոյթը Շահան քահանայի քահանայութեան 25–ամեակին առթիւ, Փետրուար 22–ին:

×

Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 12–ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՀՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

— CUISINE SOIGNEE —

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

Grégoire à CAPPADOCE
La Cuisine Libanaise
SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
du 10 au 15 Février
AVEC LE CHANTEUR
Paul BAGHDADLIAN
— IL EST PRUDENT DE RESERVER —
Tél. : 43. 78. 56. 34 Tél. : 43. 75. 05. 30
67 bis, quai Auguste Blanqui — 94140 ALFORTVILLE
(près de la piscine municnpale)

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՅԱՒԱՋ 60

ԾԱՂԿԱՓԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

512 Էջ

Ներդիրով մը (անխտիր)՝ ՀԵՐԹ ԷՆ
նուիրուած «ԾԱՌԱՋ»ի վաթսունամեակին

Գրութիւններ ընտրուած են հետեւեալներէ. –

Վ. Մավեան – Ա. Ծառուկեան – Ու. Սարոյեան – Գր. Քէօսէեան – Հ. Գեղամեան – Կ. Փոլատեան – Լիմ–Անտրէ Մարսէլ – Գուրգէն Պօյաճեան – Հրաչ Զարդարեան – Ժ. Մ. Թիէրի – Զարեհ Որբունի – Զուլալ Գազանճեան – Բարգէն Գավէզ – Անն–Մարի Մուրատեան – Ֆ.–Փ. Մահէ – Ալեքսան Պէրճիքլեան – Պետրոս Թերզեան – Տիգրան Հաճեան – Խաչիկ Թէօլէօլեան – Տիգրան Գույումճեան – Յակոբ Փափազեան – Գր. Պըլտեան – Հ. Լեւոն Զէֆիեան – Լեւոն Սոփոկլեան – Գեղամ Ֆէնէրճեան – Արփի Թոթոյեան – Պերճար Ուքիէ – Մ. Պչաճճեան – Ա. Պէյլէրեան – Վահէ Օշական – Գր. Տաթօճեան – Մարկ. Նշանեան – Մարզպետ – Հ. Անէմեան – Տիգրան Շիրվանեան – Կ. Զրբաշեան – Ժ. Միրիճեան – Վազգէն Անդրէասեան – Կարօ Յովսէփեան – Արփիկ Միսաճեան:

Գինն՝ 130 Ֆր. – Թղթատարի ծախքով՝ 150 Ֆր.:
Դիմել՝ «ԾԱՌԱՋ»ին:

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «ԾԱՌԱՋ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
7-8
SAMEDI-DIMANCHE
7-8 FÉVRIER
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.418
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.418

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—×—

Գանատայի «Հորիզոն» չաբաթաթերթը ամավերջին երեք հարցումներով հարցաբան մը ներկայացուցած է արուեստագէտ – մտաւորական ու գրողներու : Աւելի անձնական բնոյթի երկու հարցումներէ եաք, կայ հետեւեալը.– «Տարեվերջի առթիւ ի՞նչ մտածումներ ունիք մեր կեանքին մասին, կեանքի այլազան երեւոյթներէն մէկուն կամ միւսին մասին, որ պիտի ուզէիք քաժնել մեր ընթերցողներուն հետ» :

Տրուած պատասխանները կը կրեն ստորագրութիւնները մեր արուեստի ու գրականն աշխարհէն ծանօթ անուններու. ինչպէս՝ Վ. Օշական, Մ. Պէյքճեան, Յ. Կարապենց եւայլն :

Այս պատասխանները կարելի է ամփոփել հետեւեալ դիծերուն մէջ. Սփիւռքը, հակառակ ամէն ժամանակներու մտաւորական ամէնէն փայլուն տուեալները ներկայացնելուն, չունի զանգուածներու ուղղութիւն տալու անհրաժեշտ կառոյցը :

Ի՞նչ ընել այս անհամաձայնութենէն եաք. ստրուած պատասխանները առհասարակ դարման չեն կրնար կենսական դերը կը վերագրեն Սփիւռքի մտաւորականութեան, ապա հայկական եկեղեցիին, դպրոցին ու մամուլին :

Նկատելով որ եկեղեցին այլեւս դրեթէ ընելիք չունի որպէս գործօն իշխանութիւն մեր հանրային – ընկերային կեանքին մէջ, – Շնորհք Պատրիարքներ տրուած չեն մեր բոլոր զազութներուն – ու մամուլ – մտաւորականութիւն աւելի ամրողջութիւն մը կը ներկայացնեն քան երկու անջատ թեւեր, ուրեմն կարելի է ըսել, թէ դարման – կորիզը կը մնայ մտաւորականութիւնը :

Ու այս հետեւութիւնը՝ նոյնինքն իրենց, մտաւորականներու պատասխաններէն, որոնց իսկ ուղղուած էին վերոյիշեալ հարցարանները :

Մեր, ու ազգերու ընդհանուր պատմութեան մէջ ամէն շրջանի ալ զազափարականն է, որ նախապատրաստականը կ'ըլլայ ընկերային չարժումներու, յեղաշրջումներու, յեղափոխութիւններու. զազափարական՝ որ կ'արտածորի մտաւորականներու գրիչէն ու խօսքէն : Մտաւորականն է ընկերային կեանքի յառաջապահը, որու կը հետեւին զանգուած – ները ուշ կամ կանուխ : Մտաւորականը այն է, որ կը կանխէ պահանջը, կը նախասեւ ապագան, կը նախապատրաստէ :

Մեր մօտ, ինչ որ կ'երեւի «Հորիզոն»ի հարցարանին տրուած պատասխաններէն, մտաւորականութիւնը մնացած է անհամաձայնութեան հանդրուանին վրայ. ճգնաժամի հանդրուանին վրայ. ճգնաժամը կը սահմանուի կացութիւնը, յստակօրէն կը նշուին թերիները, կարիքները, ու հոդ կը վերջանայ ամէն բան : Մինչդեռ, այսօր, երբ այսքանը այլեւս քիչ չատ մեր ընկերային կեանքով հետաքրքրուած ամէն հայ ալ կ'ընէ դրեթէ, իրենցմէ ուրիշ բան կը սպասուէր :

Վերոյիշեալ մտաւորականներէն ոչ մէկը բան մը կ'ըսէ դարմանի մը, ծրագրի մը մասին. բացի Վ. Օշականէ, որ կը մտածէ «ՄԻԱՑՆ արուեստագէտներու եւ գիտնականներու համար համագումար՝ առանց մամուլին...» : Պատասխանատուութեան, պարտականութեան ամէն տոպրակ կը դրուի «մտաւորականութիւն» կոչեցեալի մը կռնակը, որ կարծէք առասպելական արարած մըն է, որ իրենց հետ ոչ մէկ կապ ունի, ու երբեմն օր մը պիտի գայ մեր ցաւին դարման բերելու, եթէ բարեհաճի :

Մեր մտաւորականներէն ոչ մէկը տեսած է, որ կը կանխէ պահանջը, կը նախասեւ ապագան, կը նախապատրաստէ :

*Մեր մօտ մտաւորականութիւնը չունի ոչ մամուլ, ոչ ալ ընկերային կեանքի մասնակցութիւն : Ան կը մնայ ինքնամոռաց, ինքնամոռանալու չափ ինքնակեդրոնացած, ինքնասիրահարուած, ինքնագոհ, ինքնաբաւ, ինքնահաճոյ, ինքնահիացող, ինքնաբաւական, ինքնակուռ, ինքնակուրծք, ինքնակուրացող, ինքնակուրացուած, ինքնակուրացուցիչ, ինքնակուրացուցիչ, ինքնակուրացուցիչ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ընդ եղեգան փող ծուխ ելանէր,
Ընդ եղեգան փող բոց ելանէր,
Եւ ի բոցոյն վազէր խարտեաշ
պատանեկիկ...

Ասիկա հայ բանաստեղծական առաջին Թանկ վկայութիւնն է, որ մեզի հասած է մեր պատմահօր լայնախոհութեան շնորհիւ, հին ժամանակներէն մինչեւ ներկայ օրերը ընդլայնելով մեր հոգեկան ու մտաւոր աշխարհը, մինչեւ վաղնջական ժամանակները հասցնելով ժողովրդական պաշտաւունքը դեղեցիկի հանդէպ, նաեւ հաւատալով գողթան երգիչներու ազնիւ ճաշակն ու բարձր մտածողութիւնը: Եւ ժամանակներու ու դարերու վրայէն միշտ վազած է հայ բանաստեղծութեան այդ «խարտեաշ պատանեկիկ»ը, վկայելով անոր յաւերժ երիտասարդութեան ու գեղեցկութեան մասին: Եւ այդ գեղեցիկ պաշտամունքէն ծնած են Արտաշէսի ու Սաթենիկի մասին պատմող վէպը եւ երգի հատուածները, որմէ միայն երեք (բայց եւ այնքան Թանկ) պատառիկներ հասած են մեզի: Դարձեալ պատմահօր շնորհիւ հասած են քանի մը հատ եւս, կնքուելով Գողթան երգեր նուիրական անունով, վկայելով հեթանոս մեր նախնիներու հոգիի շռայլ պոռթկումներու մասին: Իսկ ժամանակները կը փոխուէին, դարերը կը յաջորդէին իրարու, եւ հնօրեայ անցած փառքն ու մնայուն կարօտը կը փոխանցուէին սերունդէ սերունդ:

Գողթան երգերու արձագանգները, ժողովրդական անգիր ու անգին գրոյցներու պատառիկները պիտի հիւսէին Սասնայ ծռերու մասին մեծ վիպասքը՝ Հայոց դիւցազնավէպը: Եւ այդ դիւցազնավէպին մէջ, չատ մը բանասացներու շրթներուն պիտի յարատեւէր փոքր հատուած մը Սասնասարի ու անոր եղբօր կռիւէ Սասնոյ անուանադրութեան մասին: Ահա անա – պական ջուրի պէս դարերու փոթորիկներու եւ աղէտներու, տեղահանութիւններու եւ բռնագաղթերու, ճակատամարտերու եւ կռիւներու, յաղթանակներու եւ պարտութիւններու մէջէն կ'անցնէին ժողովրդական զուլալ խօսքը, սիրոյ եւ աշխատանքի, արդարութեան ու բարութեան գովքը, պանդխտութեան տառապանքներն ու տուայտանքները, սակայն եւ ապագայի հանդէպ անսահման հաւատքը:

Լոյս կը բացուի վեր աշխարհուն
Դուռ կը բացուի խեղճկներուն...

Ահա այսպէս պիտի յարատեւէր ժողովրդական երգն ու խօսքը Վահագն վիշապաքաղ աստուծմէ մինչեւ Ի. դար, այդ երկար ճամբուն վրայ ստեղծելով անդին գոհարներ: Անոր զուգահեռ, փոխազդելով ու ազդուելով անկէ, հայկական տառերու գիւտէն անմիջապէս ետք պիտի պոռթկար ու ծաղկէր, համաշխարհային մշակոյթի մէջ իր արժանի լուսունքը պիտի հաստատէր Հայոց դրաւոր գրականութիւնը՝ ստեղծելով մնայուն արժէքներ եւ գլուխ – գործոցներ:

Դարերու հոլովոյթի մէջէն սերունդներուն պիտի հանդիպին նաեւ Մեսրոպ Մաշտոց բանաստեղծի հոգիին տուայտանքները, Սահակ Պարթեւի վիշտ ու հեծութիւնները, Մովսէս Խորենացիի գովաբանական երգերը, Դաւթակ քերթողի առաջին աշխարհիկ պոեմը Աղուանից աշխարհի քալ ու մեծ իշխան Ջուանշիրի նենգ սպանութեան առթիւ, Կոմիտաս Ազգեցիի «Անձինք նուիրեալք»ը, բանաստեղծուհիներ Խորովադուխտ Գողթնեցիի եւ Սահակդուխտ Սիւնեցիի չարականները, Մեծն Նարեկացիի աքսանէլի տագերն ու հոչակաւոր ողբերգութեան մատեանը, Յովհաննէս Սարկաւագի խմաստալից խօսքը, Գրիգոր Մագիստրոսի հայրենասէր տագերը, Ներսէս Շնորհալիի «Ողբ Եղեսիոյ» առաջին քաղաքական պոէմն ու Գրիգոր Տղայի չարականները: Աւելի ալ կ'ուսումնասիրուի «Հայ դասական քնարերգութիւն» երկհատոր գիրքի առաջին հատորը, որ կը բովանդակէ վաղ քնարերգութիւնը, միջնադարեան ժողովրդական երգեր, հին շրջանի եւ վաղ միջնադարու բանաստեղծութիւնը (Ե. – ԺԲ. դարեր):

Եւ այս բոլորը լուրջ ընդունութեամբ գիրքին մէջ զետեղած են Լեւոն Մկրտչեան եւ Արշակ Մադոյեան, որոնք կազմած են նաեւ ծանօթագրութիւններն ու բառացանկը: Լեւոն Մկրտչեան գրած է «Պոէզիայի հատակը» յառաջաբանը – ուսումնասիրութիւնը: Նկարիչ Միհրան Սոսոյեան ձեւաւորած է գիրքը:

ԳԷՈՐԳ ԴԵՒՐԻԿԵԱՆ

ՊԵՌԼԻՆ՝ 750

Արեւելեան ու արեւմտեան քաղաքի մը երկու հատուածները միաժամանակ կը պատրաստուին տօնելու 750–ամեակ մը: Ոչ իակ հազարամեակ մը, եւրոպական քաղաքի մը համար չատ ալ մեծ բան չի նշանակեր: 750ամեակ մը, որ հիմնուած է ոչ թէ յատկանշական պատահարի մը վրայ, այլ գտնուած ամենահին վաւերագրի մը, որ կը կրէ Հոկտեմբեր 28, 1237 թուականը:

Ու տօնակատարութիւնները տեղի պիտի ունենան զուգահեռ ելոյթներով, պատին երկու կողմն ալ, յատկանիշ գարունէն սկսեալ մինչեւ տարեվերջ: Գերմանիոյ ու ամբողջ աշխարհի ամէնէն նշանաւոր օփերաները, նուագախումբերը, պալէտները եւ թատերախումբերը պիտի տողանցեն քաղաքին երկու մասին մէջ ալ: Տեղի պիտի ունենան համդիսութիւններ, դասախօսութիւններ, թանգարաններու վերաբացում, ցուցահանդէսներ եւայլն:

Սակայն, անշուշտ միայն «մշակութային» բնոյթ չունին ձեռնարկները, որովհետեւ կրկնակի երեսակով այս տօնակատարութիւնը մինչ մէկ կողմէն պիտի նշէ մօտալուտ տարեդարձ մը, միւս կողմէ չեչտը պիտի դնէ նաեւ բաժանումին վրայ:

Պատմութիւնը անաքօղ ներկայ է Պեռլինի մէջ, սակայն մարդ կը վարժուի ամէն բանի. մեթրոն որ կ'անցնի քաղաքի մէկ հատուածէն միւսը, պատը, որուն որմնանկարները այլեւս քաղաքաշինութեան մէկ տարրը դարձած են, առօրեայ կազապարատիպ բաներ կը նկատուին ընդհանրապէս. սովորական ժամանակներու ոչ ոք այլեւս կ'երթայ հոն «ես Պեռլինցի մըն եմ» ազազակելու եւ արեւմտեան – Պեռլինցիներն ալ իրենց հանգստաւէտ առօրեային մէջ պատահարները մոռնալու ձգտումը ունին. սակայն ահա տարեդարձ մը, որ կուգայ թօթափել թմրութիւնը ու հարցադրում մը բերել ապագային համար:

Հարցադրում մը՝ արեւմտեան չէջանին մէջ որ ինքզինք կը կոչէ «Եւրոպական ոստան» եւ որ ենթակայ է Արեւմուտքի հմայքին. եւ հարցադրում՝ արեւելեան բաժնին համար, որ կ'ուզէ էջը զարձնել բռնագաւթելով պատմութիւնը, բառամբարձութիւնը ու միջազգային իրաւագիտութիւնը եւ որ ինքը կը հռչակէ «ժողովրդավար Գերմանիոյ Հանրապետութեան մայրաքաղաք»ը:

Երկուքին միջեւ, այս հերձուածին – որ խորքին մէջ ամբողջ Եւրոպային է–, երկայնքին, կան պահապան չուները. ընկերվար ծերուկներ, որոնք պոչեր կը պոյացնեն արեւելեան կողմը, զնուամներ լռնելու համար: Կան բաժանուած սէրերու պատմութիւններ, փախուստի երազներ, որոնք կ'աւարտին հրաշքով մը կամ արիւնի մէջ: Պեռլին՝ անհեթեթութեան մայրաքաղաքը, կը տօնէ իր տարեդարձը:

Քաղաքին արեւմտեան մասը, որ դարձած է արտաքին աշխարհին, այս դաշտավարը ծնունդ առած է բազմաթիւ տարիներ առաջ: 1937–ին Կէօպէլս ըսած էր որ Ռայխի մայրաքաղաքին մէջ նացիական զօրահանդէս մը պէտք էր տարբել 700–ամեակին առիթով: Այսօր, յիսուն տարի ետք յարմար ժամանակը չէ՞ նաեւ պատմութեան լայն անդրադարձի մը:

Արեւմուտքցի դիւանագէտներ որոնք կը պաշտօնավարեն արեւելեան – Պեռլինի մէջ, կը չանան տեղեկութիւններ քաղել. նոյն ձեւով արեւմտեան – Պեռլինի Ծերակոյտն ալ կը փորձէ գիտնալ թէ Արեւելեան բաժնին մէջ ինչ պատրաստութիւններ կը տեսնուին: Սակայն ոչ մէկ պատասխան կ'ունենան: 1985–ի ընթացքին, անակնկալօրէն, կուսակցութեան օրաթերթը կը յայտնէր թէ 750–րդ տարեդարձի տօնակատարութեան համար կոմիտէ մը կազմուած էր, նախագահութեամբ Հանրապետութեան Նախագահ Հոնէքէրի: Ադիէ իսկ, Արեւմուտքը գիտէ թէ մեծ գաղտնապահութեամբ մը կարեւոր բաներ կը պատրաստուին, սակայն ասելի որոշ տեղեկութիւն պիտի ունենան երբ հրապարակուի Արեւելքի յայտագիրը:

Արեւելեան – Պեռլինի համար ուրախալի է այն պարագան, որ պատմական կեդրոնը կը գտնուի արեւելեան բաժնին մէջ: Ասելի յարմար առիթ մը կարելի չէր երեւակայել ժողովրդավար Գերմանիոյ համար, որ կ'ուզէ միջազգային ճանաչում գտնել որպէս ամբողջական պետութիւն:

Այս կը նշանակէ, թէ անոր բնակիչները արեւելեան – գերմանացի քաղաքացիները են եւ ոչ պարզապէս՝ Գերմանացի, թէ «երկաթէ վարագոյրը» իրական ու անանցանելի սահման մըն է, եւ թէ Արեւելեան – Պեռլին իրական մայրաքաղաք մըն է, եւ ոչ թէ քաղաքի մը խորհրդային հակակշռի ենթակայ մէկ մասը, որուն միւս մասերը ամերիկեան, բրիտանական եւ ֆրանսական խնամատարութեան տակ են:

Այս կը նշանակէ նաեւ մշակութային եւ քաղաքական գետնի վրայ թէ ժողովրդավար Գերմանիոյ Հանրապետութիւնը նոյն տեղն ու արժէքն ունի ինչպէս միւս Գերմանիան, նոյն պատմական ժառանգութիւնը, եւ ոչ թէ առանց արմատի, 1949–ին սահմնուած Պետութիւն մը:

Տարիներէ ի վեր արեւելեան – գերման պատմաբաններ վերաքննութեան կ'են – թարկեն վարդապետութիւնները. պատմութիւնը այլեւս պարզ ժամանակագրութիւն մը չէ ու հերոսները միմիայն մարքսականութեան մարդարէները չեն: 1981–ին արդէն հատաքանութեան յիշողութեան յանձնուած են Բրանտոյ Ֆրէտերիք Բ.ը, 1983–ին՝ Լուտէրը ու 1987–ին կը թուի կարգը հասած ըլլալ Պիսմարքի:

750–րդ տարեդարձը կը միտի մշակութային աննախընթաց յայտագիր մը նուիրելու բոլորին, եւ ոչ միայն կուսակցութեան անդամներուն եւ համակիրներուն:

Այս յայտագրով, քանի մը ամսուան մէջ կերպարանափոխուած է քաղաքը. վերանորոգուած են եկեղեցիները, թատրոնները, թանգարանները: Ամէն չանք կը թափուի «հին Պեռլինի ջերմ մթնոլորտ» մը ապահովելու համար, սրճարաններով, խանութներով, գրամատուներով ու չքեղ պանդոկներով:

Իսկ Արեւմուտքի չրջանը վէճեր ու վիճարկումներ իրարու կը յաջորդեն. պէ՞տք է արեւելեան – Պեռլին տրուելիք երգահանդէսին ներկայ ըլլալ. ի վերջոյ հատատական պատախանի մը կը յանգին վէճերը. այո՛, որովհետեւ հրաւէրը ստորագրուած է Պ. Հոնէքէրի կողմէ, ո՛չ որպէս Արեւելեան – Գերմանիոյ Հանրապետութեան Նախագահը, այլ՝ 750–ամեակի Կոմիտէի նախագահը:

Իրենց համար հարց է թէ ինչ ուղղութիւն պիտի ունենայ այս յօբելեանին պատմական մասը: Այս մարդին մէջ ամէնէն կարեւորը պիտի ըլլայ չատ մը ուրիչներու կարդին Պեռլինի մասին պատրաստուած յետադարձ ակնարկ – ցուցահանդէս մը:

Կայ նաեւ այլ մտահոգութիւն մը, արդեօք պատմական այս տօնակատարութիւնները թանգարան – քաղաքի մը նկարագիրը պիտի չտա՞ն Արեւմտեան – Պեռլինի: Աչնան այս հարցին մասին վիճաբանական տուլիւնները տեղի պիտի ունենան, որոնց պիտի մասնակցին քաղաքական միջազգային դէմքեր: Այս մասին քաղաքապետը հետեւեալը կ'ըսէ.– «Պէտք է ցոյց տանք, որ Արեւմտեան – Պեռլին ապրուելիք քաղաք մըն է ու կենդանի: Պէտք է երկխօսութիւն մը հաստատենք Արեւելքի հետ: Եւրոպայի բաժանումը յաւերժական չէ»:

Արեւմուտքցիները հրատարակած են 750–ամեակի դրքոյկ մը, ուր Արեւմուտքի եւ Արեւելքի տօնակատարութեան յայտագիրները կը տրուին. իսկ Արեւելեան – Գերմանիոյ կողմէ հրատարակուածին մէջ կ'ըսուի. – «Արեւմտեան – Պեռլինը, զոր ստեղծեցին աշխարհակալ ուժերը, տարիներէ ի վեր միջազգային յարաբերութիւններ կը մշակէ ի վնաս քաղաքացիներու եւ Եւրոպացիներու»:

Արեւմտեան կողմը կը նշուի Արեւելքի ձեռնարկները քանի որ քաղաքին մասին ամբողջական գաղափար մը կայ հոն. «Պեռլին՝ Փարիզի եւ Մոսկուայի միջեւ» արտայայտութիւնը տեղ կը գրաւէ ամէն կարգի ճառախօսութեան մէջ, որպէս մեղմացած մէկ ձեւը «Պեռլին՝ գերման ժողովուրդին մայրաքաղաքը» բանաձեւին:

Ա. Թ. Թ.

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻ ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

—×—

Պոլսոյ Հիլթըն պանդոկի կից համադումարի ընդարձակ սրահին մէջ, Յունուար 17–ին տեղի ունեցած է Շնորհք Պատրիարքի գահակալութեան 25ամեակի հանդիսութիւններու եզրափակիչ երեկոյթը՝ ճաշով մը, որուն ներկայ եղած են 900 հրաւիրեալներ: Յայտարիրը վարած է Նազարէթ Պալ: Հանդէս եկած են երգիչներ Ալեքս, Սեւան Շէնճեան, Տիրան Լօքմաճեօղեան, Արեգ Տոլոսեան, ինչպէս նաեւ արտասանող Սիլվա Կոմիկեան:

Ծօսք առնելով «Մարմարա»ի խմբագրապետ Ռուպէր Հատտէճեան, գրուատած է Շնորհք Պատրիարքին մէջ «իրաւ հաւատացեալը, չերմեռանդ ու անկեղծ հաւատացեալ մարդը, որ 25 տարիէ ի վեր անձնական կեանք չունի այլեւս եւ կը մտածէ միայն իր հօտին մասին»: Ապա բեմ հրաւիրած է հանդիսութեանց կազմակերպիչ մարմնի ատենապետ Փիլօ Աթամը, որպէսզի Պատրիարքական նոր Աստ մը յանձնէ Շնորհք Պատրիարքին, իբրեւ յուբելենական նուէր, յանուն հայ համայնքին: Աստ գեղարուեստական թանկագին գլուխ–գործոց մը եղած է, ձոյլ ոսկիի վրայ քանդակուած եկեղեցական խորհրդանշաններով ու ազամանդակուռ անուշով: Նուէրը գծագրած է Մանուէլ վրդ. Երկաթեան, իսկ Գրիգոր Ինճէյեան փորագրած է զայն: Յատկապէս երեկոյթին համար պատրաստուած է Կաթողիկէ ներկայացնող հոկայ կարկանդակ մը, զոր կտրած է Շնորհք Պատրիարք՝ ըսելով. «Երանի թէ մեր բոլոր գործերը կարկանդակ մը կտրելու չափ դիւրին եւ քաղցր ըլլային»:

Ուղերձներ արտասանած են Շահան Սիսլեան. Սվաճեան եւ կաթողիկէ Հայոց վիճակաւոր Յովհաննէս Արք. Զօլաքեան:

Հուսկ բանքը արտասանած է Շնորհք Պատրիարք, որ ինքզինք նմանցուցած է նաւավարի մը որ ամբողջ աշխարհի շրջանը ընելէ ետք կը զարմանայ, որ դինքը կը դիմաւորեն մեծ պատիւներով, մինչդեռ իր ամբողջ ըրածը եղած է տոկալ, համբերել եւ նաւը ուղիղ ճամբուն վրայ պահել: Ապա Շնորհք Պատրիարք աւելցուցած է. «Ես կը փորձուիմ իմ պատկերս տեսնել այս նաւավարին մէջ: Մեր պատրաստին ալ՝ 25 տարիներուն մէջ նաւավարութեան ընթացքին դրեթէ բացառիկ ոչինչ կը նշմարենք արժանի ըլլալու համար նման բացառիկ ընդունելութեանց: Իսկ եթէ բացառիկ բաներ ալ պատահած են՝ անոնք մեծահարանքի պատճառներ չեն:... Այս Պատրիարքութեան յատուկ Սահմանադրութեան կիւրակուիթեան գըլուխէն ասդին, այսինքն 98 տարիներու ընթացքին, առաջին Պատրիարքը եղայ, որ ընտրուելէն յետոյ չունեցայ իրեն օժանդակ՝ ոչ կեդրոնական վարչութիւն, ոչ երեսփոխանական ժողով եւ ոչ ալ որեւէ համայնական խորհուրդ: Մեր միակ ունեցածը կրօնական ժողովն էր, մեզի հետ միասին ընտրուած, որով քալեցուցինք մեր կրօնական գործերը: Դիւանապետ անդամ չունեցանք, որ այնքան կարեւոր պաշտօնեայ մըն է Պատրիարքարանի նըման հաստատութեան մը մէջ: Իսկ Պատրիարքարանի պաշտօնէութի՞ւնը... բացի թերեւս զանճապահէն ու փատտալանէն, հաւանաբար տկարագոյն կազմն էր այս Պատրիարքութեան ամբողջ պատմութեան ընթացքին:

«Ձիչեցինք որ Պատրիարքական պաշտօնի ձեռնարկեցինք առանց կեդրոնական վարչութիւն մը ունենալու: Այս կապակցութեամբ կ'ուզենք յիշատակել որ բազմիցս անգամներ, թերեւս աւելի քան հօմին անգամներ Այնտարա պացած ենք, մեր Պատրիարքութեան սկզբնական չրջաններուն, յատկապէս խնդրելու, որ վերահաստատուի Ազգային վարչութիւնը, որուն գործունէութեան եւ գոյութեան վերջ տրուած էր նախորդ Պատրիարքի վերջին տարին, 1960–ի անարիւն յեղափոխութենէն յետոյ: Բայց այս մասին նախապաշարումները, այսինքն սխալ հասկացողութիւնները եւ սխալ մեկնաբանութիւնները, եւ հետեւաբար ժխտական դիրքաւորումը, այնքան գօրաւոր էին (եւ դիտեմ թէ մինչեւ օրս ալ այնպէս են) որ այլեւս միամտութիւն էր այս մասին որեւէ դիմում կատարել պատկան տեղեր»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԻՄՆՈՒԱԾ

Երեւանի մէջ, Յունուար 19–ին, դուռ մարուած է Հայաստանի թատերական գործիչներու Միութեան հիմնադիր ժողովը, որուն մասնակցած են նաեւ կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Ռ. Արզումանեան, փոխ – վարչապետ Մ. Աւետիսեան:

Զեկուցումով հանդէս եկած է Հայաստանի թատերական Ընկերութեան նախագահ Հրաչեայ Ղափլանեան: Մխոքեռու փոխանակութիւն ունեցած են երեւանի Օփերայի գլխաւոր բեմադիր Տ. Լեւոնեան, Պարոնեան թատրոնի բեմադիր Կ. Աւետիքեան, Մ. Դարոնեան, Խորհ. Միութեան թատերական գործիչներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Ռ. Մեհրաբով, Երեւանի Սունթուլաւակի ռուսական թատրոնի բեմադիր Յ. Գասպարեան, Լ. Հախվերդեան, Դրամատիկ թատրոնի բեմադիր Ա. Խանդիկեան եւ Սօս Սարգսեան:

Խօսք առնողներ անդրադարձած են թատրոն հասկացողութեան: Թատրոնը կը սկսի թատերգութենէն, մինչդեռ մեր թատերագիրները, դրողները քիչ կ'օգնեն թատրոնին, որպէսզի բեմերուն վրայ երեւայ ժամանակի կեանքը իր ամբողջութեան մէջ, դիտել տուած են անոնք: Անդրադառնալով բեմադրական ստեղծագործութեան հարցին, ժողովականները չեզոած են բեմադիրի դերին կարեւորութիւնը իրրեւ թատերգութեան մեկնաբան, ներկայացման հեղինակ: Նշուած է նաեւ, որ բեմադիրներու պատրաստութեան, ընտրութեան, նշանակման ամբողջ համակարգը արմատական փոփոխութեան եւ նորոգման կարիք ունի: Միւս կողմէ, ժողովականները նշած են, թէ միայն լաւ թատերախաղը, տաղանդաւոր բեմադիրը չեն կրնար ապահովել թատրոնին յաջողութիւնը: Թատրոնին գլխաւոր անձը եղած է ու կը մնայ դերասանը: Միայն համապատասխան կարողութիւններու տէր դերասանի միջոցով է, որ թատրոնը կրնայ մարմնաւորել իր ստեղծագործական յղացքները:

Ժողովին խօսուած է նաեւ հանդիսականի – թատրոն փոխ–յարաբերութիւններու մասին, չեշտելով որ այսօր թատրոնը չատ մը պարագաներու մէջ սկսած է կորնցնել իր հանդիսականը: Եւ այս երեւոյթը, ընդհանուր է դրեթէ բոլոր թատրոններուն համար, նշած են ժողովականները: Հետեւաբար անհրաժեշտ նկատուած է, որ թատերական գործիչները իրենց լուրջ մտահոգութեան առարկայ դարձնեն հարցը:

Ժողովի աւարտին պաշտօնապէս հիմնուած է Հայաստանի թատերական գործիչներու Միութիւնը, որուն նախագահ ընտրուած է Հրաչեայ Ղափլանեան:

ՖԷՐԻԳԻՒՂՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Ֆէրիգիւղ Սանուց եւ Բարեկամաց Միութիւնը, Շաբաթ, Յունուար 31–ի իրիկունը, Փարիզի «Ալեք Մանուկեան» Մշակութային կեդրոնի սրահին մէջ կը տօնէր Բաժակի պահը, տեղաններու չուրջ բոլորելով աւելի քան 130 հոգի:

Ժամը 21–ին, յանուն Միութեան վարչութեան եւ երեկոյթը կազմակերպող Մարմնին բարի գալուստ կը մաղթէր ներկաներուն Թանիա Եափար, որմէ ետք բացման խօսք կ'արտասանէր վարչութեան առենապետը՝ Հայկազ Կէօրէկպաք, յիշելով Միութեան կազմութիւնը երկու տարի առաջ եւ անոր գործունէութիւնը: Իր խօսքի աւարտին առենապետը կարդաց Իսիի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Վրդ. Գրմրգեանի ողջոյնի պէրը: Ապա խօսք կը տրուէր Միութեան պատուոյ նախագահուհի եւ Ֆէրիգիւղի վարժարանի նախկին տնօրէնուհի Տիկին Այտա Դանիքեանի, որ կը նշէր. – «Բաժակի պահը ինծի համար միայն ճաշի պահ չէ: Մարդ կ'ապրի իր անցեալով, ներկայով եւ ապագայով: Ֆէրիգիւղի Սանուց եւ Բարեկամաց Միութիւնը եւս պիտի ունենայ իր ապագան, որուն հետ պիտի ապրինք: Միութիւնը իր անունը առած է Ֆէրիգիւղի վարժարանէն, որ այսօր ունի 600 աշակերտ: Որպէս մանկապարտէզ եւ նախակրթարան, վարժարանը հիմնուած է 1918–ին. Թուական մը՝ որ մեզ կը տանի մեր պատմութեան յուզիչ չրջանը: Հարկ է նշել, որ Ֆէրիգիւղի վարժարանը մասնաւոր համբաւ մը չէ ունեցած կեդրոնականի, Խասեանի կամ կարզ մը այլ վարժարաններու պէս, սակայն ան աշակերտներ հասցուցած է հրաշակաւոր կրթական այդ հաստատութիւններուն: 1952–ին է որ վարժարանը կը դառնար միջնակարգ: 1961–ին կը հիմնուէր Սանուց Միութիւնը: Բաժակի այս պահուն չենք կրնար չյիշել Ֆէրիգիւղի վարժարանը ,անոր կրթական մթնոլորտը, բակին ազմուկը, դասարանները, տնօրէնութեան սենեակը, եկեղեցւոյ զանգակին ղօղանջները»: Իր խօսքի աւարտին, նախկին տնօրէնուհին՝ իր կողքին ունենալով Սանուց Միութեան Վարչութեան անդամները, բաժակ կը բարձրացնէր վարժարանի բարգաւաճման համար:

Ու կը սկսէր երեկոյթին խրախճանական բաժինը: Հայկական նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ Ռոպին Թաշճեան ժողովրդական եւ աղգպրական երգերու մեկնաբանութեամբ կը ստեղծէր հաճելի պահեր:

Խօսք առնելով Թանիա Եափար դիտել կուտար թէ Սանուց Միութիւնը՝ հիմնուած երկու տարի առաջ, այսօր ունի 80 անդամ – անդամուհիներ: Իսիի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Միութեան տրամադրութեան տակ դրած է «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը, որպէս հաւաքավայր, ուր տեղի կ'ունենան նաեւ Միութեան երգչախումբին եւ պարախումբին փորձերը: Որպէս երախտագիտութիւն եւ բարոյական պարտականութիւն Միութիւնը այդ եկեղեցւոյ վիճակահանութեան տոմսերէն զոյացած եկամուտը որոշած է տրամադրել Իսիի մէջ հայկական ամէնօրեայ վարժարան մը կառուցելու համար հոգաբարձութեան հաստատած Ֆոնտին: Այս յայտարարութենէն ետք կարճ ժամանակուան մէջ կը սպառէին հրապարակ հանուած 200 տոմսերը, 10 հազար Ֆրանքի գումար մը ապահովելով յիշեալ Ֆոնտին: Վիճակահանութեան նուէրները տրամադրած էին հայ անհատներ եւ հաստատութիւններ:

Երեկոյթը կը շարունակուէր Ռոպին Թաշճեանի տոհմիկ երգերով, հայ երիտասարդներու հայկական չուրջպարերով ստեղծուած մթնոլորտի մը մէջ:

Գնահատանքի արժանի են ձաշի յանձնախումբի անդամները, որոնք ոչինչ խնայած էին անթերի սպասարկութիւն մը ապահովելու համար:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂԱՒԻԹԷ ԳԱՂԱՒԻԹ

ՊԷՅՐՈՒԹի քաղինօ ատէ Լիպանի սրահին մէջ, Յունուար 18–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի Հանդանակիչ Կեդրոնական Մարմնի կազմակերպած հանդիսութիւնը, նուիրուած՝ ձեմարանի հաստատութեան կառուցման, հովանաւորութեամբ հայ երեք կրօնապետներուն՝ Գաբրիէլեան Բ. Կաթողիկոսի, Յովհաննէս – Պետրոս ԺԵ. Կաթողիկոս Պատրիարքի եւ վեր. Յովհաննէս Գարճեանի: Ներկայ եւած են երեսփոխանները, պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւ հոծ բազմութիւն մը: Խօսք առած են յանուն Համազգայինի մէթր ժաղ Զուխտաբեան, Երուանդ Փամպուքեան, Յովհաննէս – Պետրոս ԺԵ. եւ Գարեգին Բ.: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Համազգայինի պարախումբը, Յակոբ Կիւլոյեան (արտասանութիւն), Կարապետ Զատըրեան (երգ), Սոնա Քիւրքչեան եւ Արփի Ջրոյեան (դաշնակ) եւ Գրիգոր Գոճեան (ջութակ): Եղրափակիչ իր խօսքին մէջ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս յայտնած է, թէ ազգային մը մէկ միլիոն լ.ոպի կը նուիրէ համազգայինին կառուցման:

LIVRES REÇUS

LA MACHINE INDOMPTABLE
(Dr. R. Damadian)
par SONNY KLEINFIELD
traduit de l'anglais par
Mary-Alice Bégou et Françoise Robert
Ed. Londreys, Paris 1987.

ԼԻՈՆ

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի մէջ, Հ. Յ. Դ.եան կազմակերպութիւններուն կողքին, կը պակսէր պատանեկան միութիւն մը: Քանի մը ամիսներէ ի վեր, ջանքեր կային այդ ուղղութեամբ: Փետրուար 1–ի կիրակի օրը, Ազգային Տան սրահին մէջ, պաշտօնապէս կեանքի կոչուեցաւ Քրիստոփոր Միքայէլեան պատանեկան խումբը:

Անուանակոչութիւնը տեղի ունեցաւ բեմին վրայ, խարոյկի մը չուրջ՝ որ «կը յատկանշէ» ըստ Միքայէլ Ղազարեան «Ծիծեռնակաբերդի բոցը»: Միքայէլ Ղազարեան կնքահայրն էր այս արարողութեան:

Անկէց առաջ, երկու տասնեակ աղջիկներ եւ մանչուկներ, դիրք բռնած բեմին վրայ, թնդացուցին սրահը յեղափոխական երգերով, արտասանեցին – լաւ առոգանութեամբ – հայրենասիրական բանաստեղծութիւններ , խանդավառելով ներկաները՝ բազկացած մեծ մասամբ ծնողքներէ, նոր կամ հին, նոր սերնդականներէ:

Ելոյթներու չարքին, կ'արժէ յիշատակել Կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիսի միջնադարեայ դպրոցի աշակերտներէն Վրէժ Ճելոյեանի եւ Վերոնիք Ճելոյեանի արտասանութիւնները Յովհաննէս Շիրազէն, Դերենիկ Դեմիրճեանէն, Պարոյր Սեւակէն:

Հանդիսավարներն էին Նիւանեան եւ Օրիորդ Մակէսեան: Լաւանս Մակէսեան բացատրեց, Ֆրանսերէն լեզուով, պատանեկան միութեան նպատակները, առաջինը՝ անշուշտ, մնալ հաւատարիմ Հայրենեաց, Հայ Դատին: «Մոռնալ կը նշանակէ դաւաճանել» ըսաւ:

Տէսինի պատանիները եւս եկան մեզի ի վերջոյ Լիոնցիներուն բեմին վրայ ուերգերը վերսկսան, մինչ հանդիսատեսները, հաւաքուած սեղաններուն չուրջ, իրենց զոհունակութիւնը կը յայտնէին ծափահարութիւններով:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

– Աքոտ Մալաքեան :

Անունիս «չ» տառը «ք» հնչած էր: Որպէսզի այդ սխալը ամբողջ տարին չչարունակուի, երկչոտութեամբ սրբագրեցի զայն, սակայն արդէն մրմունջներ, կրկոցներ, զսպուած խնդուքներու ուրախ աղմուկ մը ծայր տուաւ: Հեղնական բացականչութիւններ կը թռչէին բոլոր կարգերէն, ծաղրասէրներու սրամտութիւնները կը զառնային այս Աչոտ անունին չուրջ, զոր կը վերածէին «օ չոտ»ի, «չօ լէ մատրոն»ի կամ «չոչոթ»ի: Ցանկարծ, ծիծաղներն ու գոչիւնները կայծակի արագութեամբ զադրեցան բացարձակ լռութեան մը մէջ: Զեռքերը եռին, յայտնուեցաւ պարոն Մէլիքեանի կարճուկ ուրուանկարը: Բոլոր աշակերտները միակ չարժումով մը ոտքի կանգնեցան: Օրիորդ Փոդոլի չիկնեցաւ քիչ մը: Դպրոցի նայուածքներու այս տարափին մէջ մեր տեսուչը սպառնաց Հինգշաբթի օրը ամբողջ դասարանը պատժել, եթէ արարքը կրկնուէր: Երբ դուռը փակեց, հանդարտութիւնը վերահաստատուած էր եւ չարունակուեցաւ անուններու թուումը:

Մինչ կապոյտ, ճերմակ, կարմիր անունները կը յաջորդէին իրարու, ես կը մտածէի իմ չատ սիրուն անունիս մասին, որ հոչակաւոր թագաւոր մը կը յիշեցնէր: Բայց այդ առաւօտուն Լուի մը, կամ Հանրի մը, նոյնիսկ առանց կարպաթիւի, զործս կարզադրած պիտի ըլլար:

×

Եթէ տակաւին համարկումի յոյսեր ունէի, զբօսանքին չքացան բոլորն ալ, երբ կարգը եկաւ Փութպոլի խումբերու կազմութեան: Դասարանին երկու «մեծ զլուխ»ները զպրոցին մէջ հին ըլլալու իրենց հանդամանքով իրենք զիրենք խմբապետ հռչակեցին ու իրենց խումբերը կազմեցին, զուրս ձգելով զիս: Ոչ մէկ բողոք, ոչ ալ իրենց խաղերուն մասնակցելու զոյզն փափաք մը յայտնեցի, սակայն անոնք պէտքը զգացին հեղնական պատճառաբանութեամբ մը արդարացնելու իմ անտեսումս. առիւծ՝ «զեղեցիկ, սրածայր մոյկերս չփճացնելու» համար էր:

Ոչինչ դիտնալով խաղին կանոններուն եւ պայմաններուն մասին, այս մեկուսացումը ինծի ոչ մէկ վիշտ պատճառեց: Միայն ընդհանուր տխրութեամբ մը համակուած էի:

Տիկին Օրթոլիի դպրոցը ինծի լայնախոհութեան եւ եղբայրութեան բոյն մը կը թուէր բաղդատելով այս մէկուն հետ, զոր այնքան մեծցուցեր էի երեւակայութեանս մէջ, եւ որ առաջին ժամուն իսկ պիս լուսանցքի վրայ ձգած էր:

Օրիորդ Փոդոլի որ պիս կը դիտէր, ապահովաբար տրամութիւնս վերագրելով խաղէն պարտադիր այս զրկումիս, ուժգին միջամտեց:

Խաղը կեցուց.

– Մալաքեան, հոս եկէք:

Զգեցի բակին ձորերը, որոնց կոթնած էի ու խաղացողներուն մէջէն մօտեցայ իրեն: Ուսմբերէն մէկը ցոյց տուաւ ինծի, եւ որոշեց որ մաս կազմեմ անոր:

Անընդունելի, անբարեացակամ ու ամօթալի վարմունքներու մասին քանի մը խօսք ընելէ ետք հեռացաւ, մինչ խաղը կը վերսկսէր:

Ուսուցչուհիս յուսախաբ չընելու համար ամէն ուզդութեամբ կը վազվզէի, առանց դիտնալու թէ ինչ ընել պէտք էր, երբ սուլոց մը կեցուց խաղացողները: «Փէնալթի» բառը արձակուեցաւ: Բողոքներ, վէճեր եղան, սակայն սուլողը որ բարձր դասարանէ մըն էր, իր հեղինակութիւնը պարտադրեց եւ ամէն մարդ խաղավայրէն քաչուելով երկու կողմի վրայ չարուեցաւ: Կը մնար միայն զնդակը, դարպասէն տասը մեթր հեռաւորութեան մը վրայ: Լռութեան մէջ լսուեցաւ խմբապետիս ձայնը.

– Օ'ն, Աքոտ ցոյց տուր թէ ինչ կրնաս ընել, եւ ուշադրութի'ւն մոյկերուդ:

Դիտումնաւոր կերպով անունս «ք»ով մը արտասանած էր, առանց տալու Մալաքեան մականունս, որ նուազ կը խոցէր Ֆրանսական ականջները, քանի որ դասարանին մէջ Մալիպրան մըն ալ կար:

– Ուժո'վ զարկ:

(Շար. 37)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց հօր՝ Մկրտիչ Պէօճէէեանի *մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ – Մարք Չէվլէեան* 1000 *Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։*

Նոյն տխուր առթիւ, իրենց մեծ – հօր յիշատակին. – Տէր եւ Տիկին Քափրան 500 *Ֆ., և Տոքթ. Ք. Չէվլէեան* 500 *Ֆ. կը նուիրեն Ս. Ղազարի Օժանդակ Մարմնին – ՍԻՔԱՄ (ստանալ «Յառաջ»էն)։*

×

Տէսինէն դերասան Պր. Թրապօշ 50 *Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Պր. Սարգիս Չէօքէճեանի (Մարսէյլ) զառն մահուան առթիւ, եւ Տիկին Աշխէն Պօյաճեանի (Տէսինէն) յիշատակին։*

×

Տիկին Մարկրիթ Ինճէեան իր ամուսնոյն՝ Թաթուլ Ինճէեանի, իր ծնողացն եւ եղբօր՝ Բաբգէն Թէրզեանի անմոռանալի յիշատակին կը նուիրէ 200 *Ֆ. Աղքատասիրնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ* 200 *Ֆրանք «Յառաջ»ին։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մարտիրոս Օհանեան, Այրի Տիկին Կղեմէս Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աքպաշեան եւ ընտանեկան բոլոր պարապանները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք դամբանականով, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր յաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, զաւկին եւ եղբօր՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժան Թիւթիւնճեան Իսիլ Հայ դպրոցի Վինուէեան կը նուիրեն 2000 *ֆրանք իրենց ծնողաց Հայկազուն և Հայկանոյշ Թիւթիւնճեանի քառասունքի հոգեհանգստեան առիթով։*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն – Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մեծարանքի հաւաքոյթը Շահան քահանայի քահանայութեան 25–ամեակին առթիւ, Փետրուար 22–ին։

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
16 AVRIL	01 MAI
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Levon **BAGHDASSARIAN**
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Sonia **COUMRYANTZ**
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan **SARKISSIAN**
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques **CHELELEKIAN**
VOCA TOURS
10, ave. du Prado
13006 MARSEILLE
Tél. 91 - 37 - 58 - 58

Lic. A 130

56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

կիրակի, Մարտ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique
métro : Invalides

պատրաստուած եւ մասնակցութեամբ Միութեան խմբապետերուն, խմբապետուհիներուն, թեւիկներուն, դայլիկներուն, արենուշներուն եւ սկաուտներուն կողմէ։

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց պետերը եւ սկաուտական խումբը, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբեր

եւ

Հայ Արիներու Միութեան 4 Շրջանները

ՅԱՅՏԱՓԻՐ

Շրջանային ներկայացում, ուղերձ եւ ողջոյններ
Զաւեշտ մը՝ (հայերէն) խմբապետերուն կողմէ
Ներկայացումներ, զաւեշտներ, հայկական պարեր
Արտասանութիւններ։ Բոլորովին նոր յայտագիր։

ՄՈՒՏՔ՝ 50 *Ֆրանք*

Միջնարարին
հիւրասիրութիւն եւ ցուցադրութիւն

Grégoire à CAPPADOCE
La Cuisine Libanaise

SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
du 10 au 15 Février
AVEC LE CHANTEUR
Paul BAGHDADLIAN

— *IL EST PRUDENT DE RESERVER* —

Tél. : 43. 78. 56. 34 **Tél. : 43. 75. 05. 30**
67 bis, quai Auguste Blanqui — 94140 ALFORTVILLE
(près de la piscine municnpale)

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՅԱՌԱՋ 60

ԾԱՂԿԱՓԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԿԻ
ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԻՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

— 512 էջ —

Ներդիրով մը (անխտիր)՝ **ՔԱՐԹ** *էն*
նուիրուած «Յառաջ»ի վաթսունամեակին

Գրութիւնները ընտրուած են հետեւեալներէ։ –
Վ. Մավեան – Ա. Ծառուկեան – Ու. Սարոյեան – Գր. Քէօսէեան – Հ. Գեղամեան – Կ. Փոլատեան – Լիմ–Անտրէ Մարսէլ – Գուրգէն Պօյաճեան – Հրաչ Զարդարեան – Ժ. Մ. Թիէրի – Զարեհ Որբունի – Զուլալ Գազանճեան – Բարգէն Գավէզ – Անն–Մարի Մուրատեան – Ֆ.–Փ. Մահէ – Ալեքսան Պէրէնիքեան – Պետրոս Թերզեան – Տիգրան Հաճեան – Խաչիկ Թէօլէօլեան – Տիգրան Գույումճեան – Յակոբ Փափազեան – Գր. Պըլտեան – Հ. Լեւոն Զէֆիեան – Լեւոն Սոփոկլեան – Գեղամ Ֆէնէրճեան – Արփի Թոթոյեան – Պերնար Ուբիէ – Մ. Պչաճճեան – Ա. Պէյլէրեան – Վահէ Օշական – Գր. Տարօնեան – Մարկ. Նշանեան – Մարզպետ – Հ. Անէմեան – Տիգրան Շիրվանեան – Կ. Զրբաշեան – Ժ. Միրիճեան – Վազգէն Անդրէասեան – Կարօ Յովսէփեան – Արփիկ Միսաճեան։

Գինն՝ 130 *Ֆր. – Թղթատարի ծախքով՝* 150 *Ֆր.։*
Դիմել՝ «Յառաջ»ին։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
10
MARDI
10 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.419
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.419

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԴՐՈՒՄԸ ՅԱՋՈՂԵՑԱՆ

—×—

14 ժամ վիճաբանութիւններէ եւ մաքեր-ու փոխանակութիւններէ ետք, ընկերվարական կուսակցութիւնը կրցաւ համոզել տարբեր հոսանքները, այլ խօսքով՝ միթերանականներն ու ռոքարտեանները համաձայնեցան մէկ ընդհանուր բանաձեւի մը շուրջ, ուր փոխադարձ զիջումներ կատարած էին փրկելու համար՝ ինչ որ ստիպողական անհրաժեշտութիւն մըն էր՝ կուսակցութեան միասնականութիւնը:

Շարաթէն կիրակի լուսնալիք դիշերուան ընթացքին է որ բանակցութիւնները յանգեցան ղրական արդիւնքի մը:

Հիմնական տարակարծութիւնները կեդրոնացած էին երեք հարցերու վրայ.- նախագահական ընտրութիւն, Ազգ. Ժողովի լուծում նախագահական ընտրութենէն ետք, հուսկ՝ զինակցութիւններու հարցը: Առաջին հարցը զոր կը դնէին Միթերանի կողմնակիցները Միթերանի թեկնածութեան մը ոգեկոչումն էր բանաձեւին մէջ: Այս առղը ընդունեցաւ զոհացում տալով Ռոքարի կողմնակիցներուն: Համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ որ կուսակցութիւնը միայն մէկ թեկնածու պիտի ներկայացնէ եւ բոլորը պիտի ընդունին: Պարզ է որ եթէ այդ թեկնածուն Միթերան ըլլայ, հարց չի ծագիր, բայց եթէ չըլլայ Մառիանին «վեհացու»ները չատ են: Երկրորդ հարցը մէջտեղ դրած էր, եւ սպառնական ձեւով՝ Փոխըրէնի: Մահոդ էր յետագայ զինակցութիւններ, քանի որ բազմաթիւ ընկերվարականներ աչք կը քթթեն կեդրոնին եւ Փոխըրէնի նմանները պատրաստ են դուրս քաշելու, եթէ նման տրամադրութիւններ մարմին առնեն: Այս ուղղութեամբ, համայնավարներն ալ իւղ կը լեցնեն կրակին վրայ, անդադար խօսելով ընկերվարականներու համաձայնագրի մը մասին աջին հետ: Երկուշաբթի օր, Քլօտ Ֆայան «Իւմանիթէ»ի խմբագրականով կը կրկնէ այս մեղադրանքը, հակառակ բանաձեւին երկու հատուածներուն, զոր իր ուզած ձեւով կը մեկնաբանէ: Հոն կ'ըսուի, արդարեւ.- «Զախի համախմբումը որ կ'արտայայտուի նախագահական յառաջիկայ ընտրութիւններուն, թոյլ պէտք է տայ մէջտեղ հանելու յառաջդիմութեան մեծամասնութիւն մը, բայց՝ բոլոր անոնց որոնք կը մերժեն աջին յետադիմական քաղաքականութիւնը: Հարց չի կրնար ըլլալ այդ մեծամասնութիւնը կազմելու աջի ներկայ համախմբումին սա կամ նա կուսակցութեան հետ: ... 88-էն ետք, ոչ դէպի կեդրոն չեղում կ'ըլլայ, ոչ ալ «երրորդ ուժ»ի յարութիւն:

Բոլորը զոհ են: Եւ կուսակցութեան համագումարին, որ տեղի կ'ունենայ Լիլ, Ապրիլին, գործերը կը դիւրանան:

—

ԳՈՒԼԱԳԻՆ ԴՈՒՐՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ

42 ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ ԱԶԱՏ ԿԱՐՁԱԿՈՒԻՆ

Սախարով եւ կիներ են, որոնք առաջին անգամ հաղորդեցին լուրը օտար մամուլի թղթակիցներուն: 42 այլախոհներ ազատ կ'արձակուին, ամանք նոյնիսկ բոլորովին անձանօթ արեւմտեան չրջանակներուն, ուրիշներ քիչ-չատ աւելի ծանօթ: Նոյն առեն, Վիէննայի մէջ, արդարութեան խորհրդային նախարարը կը պատասխանէր սա հարցումին՝ քաղաքական քանի՞ բանտարկեալ կայ Խորհրդային Միութեան մէջ: Իր տուած թիւը – 200 – հաւանաբար թերագնահատուած է, բայց ինչ որ ուշագրաւ է, այն է որ ցարդ նմանատիպ հարցումներ պատասխանի չէին արժանանար: Նախարարը ըսած է նաեւ թէ պատժական օրինադիրքը պիտի վերաքննուի եւ կարգ մը «ոճիրներ» ինչպէս Պետութեան դէմ քարոզչութիւն աւելի թեթեւ պատիժներու կրնան ենթարկուիլ:

«Լիպերասիոն», այս 42-էն 11-ին նկարները կը հրատարակէր երկուշաբթի օր: Կը դիէր թէ կարգ մը տեղեկութիւններ կային անոնցմէ 21-ին մասին եւ կուտար: Առանց կարգին՝ Սերգէյ Գրիգորեանց, որու դիմաց գրուած է.- Ռուս, 46 տարեկան, ղրական քննադատ, սամիզդատ, բերանացի քարոզչութիւն: Դատապարտուած 1983-ին, եօթը տարի արգելափակման եւ 3 տարի աքսորի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՐԺ – ՊԱՐԱԺՆԷՀ դպրոցականին Պաղեստինցիները, որոնք 72 օրէ ոչ մէկ անունդ կը առանան, չեի քաղաքագօրքերու հաստատած արգելքին պատճառով, դիմում ըրած են մահմետական կրօնապետնեուն, որպէսզի արտօնութիւն տրուի իրենց մարդկային միս ուտելու: Պէյրութի մամուլի արեւմտեան գործակալութեան մը հասած հաղորդումի մը մէջ, անոնք կ'ըսեն թէ իմամ Խոմէյնիի, չէյխ Խալեթի (սիւննի), չէյխ Շամսետտինի (չիի) եւ չէյխ Ֆաթալլահի (Հեզպոլլահ) դիմած են, այդ արտօնութիւնը ստանալու համար, որպէսզի կարենան ուտել միսը առնոց որոնք չդիմանալով սովին, մեռած են: Ուրիշ ելք չունին, քանի կատու եւ շուն չէ մնացած: Շուրջ 25 հազար Պաղեստինցի կայ կայանին մէջ: Կիրակի իրիկուն, Իպրահիմ Սուս ՊԱԿ-ի Ֆրանսայի բանբերը կոչ մը կ'ընէր Ֆրանսայի եւ բոլորին օգնութեան հասնելու համար: Երկուշաբթի առտու, կ'ըսուէր թէ արդէն 2 մանուկներ մեռած էին, բայց հաւանաբար աւելի է զոհերուն թիւը եւ համարակ ալ պէտք է ըլլայ, քանի ոչ դեղ, ոչ ալ որեւէ բժիշկ կրնայ մտնել:

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐ»ու Ֆրանսական խումբին տասը պատանդները ազատ արձակուեցան, առանց որեւէ փրկագինի եւ Փարիզ վերադարձան Շարաթ իրիկուն, ուր դիրենք ընդունեցաւ նաեւ նախարարապետ Շիրաք: Զիրենք առեւանդողն էր՝ Սոմալիական Ազգ. Շարժումը, որ հաւանաբար կ'ուզէր իր մասին խօսեցնել տալ:

ՀԱՎԱՍ քաշեց իր թեկնածութիւնը հեռատեսիլի Ա. կայանի հաւանական պրն որդներու ցանկէն: Հավաս Թէ – Էֆ– 1-ի բաժնեթուղթերուն (50%-ը, 3 միլիառի) 15 առ հարիւր պիտի դնէր, Հաչեթի հետ՝ 25%: Հրապարակ հանուած զեկոյցով, Հավաս կը բացատրէ թէ չատ սուղ է եւ խոր քննութիւն մը այն եզրակացութեան բերած է, որ նման գնում մը երկար ժամանակի մը վրայ այնպիսի հետեւանքներ կրնայ ունենալ, որ ծանր վտանգներու կ'ենթարկէ ընկերութեան հաչիւները:

ՇԻՐԱՔ հիւրն էր, կիրակի օր, «Եւրոպա 1» ձայնասփիւռի մամուլի ակումբին: Շեչտեց թէ ոչինչ կրնայ զիրենք հրաժարեցնել իրենց հետանկարներէն՝ Քրանսայի վերաշնորհել ուժ եւ բարգաւաճում: Կ'ընդունի որ խօսակցութիւնը անհրաժեշտ է ընկերային մարզին մէջ, բայց ոչ՝ աշխատավարձերու համար, այլ միայն աշխատանքի պայմաններուն եւ կազմակերպութեան: Աշխատավարձի որեւէ յաւելում նոր գործազուրկներ կը ստեղծէ: Ինչ կը վերաբերի հարցախոզերու մէջ իր ժողովրդականութեան անկումին մինչ Պաս զէնիթի կը հասնի, Շիրաք կ'ըսէ մօտաւորապէս, ով որ գործ մը կը տեսնէ, ձեռքերը կ'աղտոտէ: Ինք՝ չի վախնար ձեռքերը աղտոտելէ, երբ լաւ դատի մը համար է, յետոյ, կ'աւելցնէ, կան անոնք որոնք դուրսն են, կարծիք կը յայտնեն: Պարզ՝ Պաս կրնայ դառ տալ, որովհետեւ քան մը չըներ, Քրանսական առածը կ'ըսէ՝ «Քրատողները վճարողները չեն»:

ԴԱՀՈՒԿի համաչխարհային ախոյեանութեան մրցումներուն, որոնք վերջ գտան առջի օր, Քոան – Մոնթանա (Զուիցերիա), Քրանսացիք ամէնէն տկար մասնակցութիւնը բերին 1952-էն ի վեր: Ոսկի 10 մետաղներուն ութը Զուիցերացիք խլեցին, մէկը՝ Լիւքսանպուրկ, մէկն ալ Կերմանիա: Քրանսացիք վերադարձան ձեռնունայն: Հիմա՝ յանցաւոր կը փընտրուի:

ԻՍՐԱՑԻԼ «ո՛չ» պատասխանեց իսլամական ձիհատին, որ 400 արաբ բանտարկեալներու ազատ արձակումը կը պահանջէր, ամերիկացի չորս պատանդներու փոխարէն:

ՇԻՐԱՔԻ ԵԻՐՈՊԱՆ՝

ԴՈՒՐՍ ԸՆԵԼ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ ՆԵՐՍ ԱՌՆԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

—

ԵԹԷ մարդուն ապագան կինն է, ըստ Առակոնի, Եւրոպայի ապագան ալ Թուրքիան է, ըստ Շիրաքի: Քանառ-Անչէնէն է որ անցեալ չաբթու արձագանգ կը հանդիսանար Շիրաքի մէկ խօսակցութեան Քոթուկալի վարչապետին հետ: Այս վերջինը այնքան արտառոց դտած է Քրանսայի նախարարապետին խօսքերը, որ հոս – հոն պատմել սկսեր է, առնուազն ... դուարճանալու համար: Քավաքօ Սիլվա մէկ նմանութիւն ունի Շիրաքի հետ, իր նախադահն ալ ընկերվարական է (Մարիօ Սոարէս) մինչ ինք կեդրոն աջ է: Փարիզէն անցած առեն, ճաչեր են մխասին ու խօսեր՝ հոսկէ – հոնկէ եւ անշուչտ Եւրոպայի մասին ալ: Ու Շիրաք սա դիւտը ըրեր է.- «Եւրոպայի բոլոր երկիրներուն մէջ, ընկերվարականները ձախողեցան: Եւրոպային դուրս պէտք է ընել Ցունաստանը եւ այդ ընկերվար – ամբռխավար Փափանդրէուն»: Ցետոյ կը սկսի Թուրքիոյ դովքը (Ցունաստանի ժառանգական թշնամին, կը չեչտէ թերթը) ու Շիրաք կ'ըսէ.- «Թուրքերուն 5000 Քրանքնոց զործ մը կուտաք, աչխատանք մը կը տանին որ 150 հազար Քրանք կ'արժէ: Ամէն բան պէտք է ընել, որպէսզի Հասարակաց Շուկայի մէջ մտնեն»:

Քոթուկալի նախարարապետը պարտ համարած է դիտել տալ թէ Թուրքիա մեծ նատիրական վարչակարգ մը ունի եւ ատիկա խնդիր կրնայ յարուցանել, բայց Շիրաք մտահոգ չէ.- «Այո՛, բայց ժողովրդավար դառնալու վրայ են»:

Հոս ալ, Ամերիկացիներուն պէս, մէկ խորհրդածութիւն միայն կարելի է ընել՝ no comment !

—

բանալի վերաչնորհել ուժ եւ բարգաւաճում: Կ'ընդունի որ խօսակցութիւնը անհրաժեշտ է ընկերային մարզին մէջ, բայց ոչ՝ աշխատավարձերու համար, այլ միայն աշխատանքի պայմաններուն եւ կազմակերպութեան: Աշխատավարձի որեւէ յաւելում նոր գործազուրկներ կը ստեղծէ: Ինչ կը վերաբերի հարցախոզերու մէջ իր ժողովրդականութեան անկումին մինչ Պաս զէնիթի կը հասնի, Շիրաք կ'ըսէ մօտաւորապէս, ով որ գործ մը կը տեսնէ, ձեռքերը կ'աղտոտէ: Ինք՝ չի վախնար ձեռքերը աղտոտելէ, երբ լաւ դատի մը համար է, յետոյ, կ'աւելցնէ, կան անոնք որոնք դուրսն են, կարծիք կը յայտնեն: Պարզ՝ Պաս կրնայ դառ տալ, որովհետեւ քան մը չըներ, Քրանսական առածը կ'ըսէ՝ «Քրատողները վճարողները չեն»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԱՐԱՄ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, Յունուար 24-ին, իր մահկանացուն կնքած է Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի նախագահութեան անդամ եւ քիմիական ու երկրաբանական գիտութիւններու գաժնի քարտուղար Արամ Բագրատի Նալբանդեան, 80 տարեկանին:

Ակադեմականին գիտական գործունէութիւնը սկսած է 1931-ին, Լենինգրադի քիմիական բնագիտութեան հիմնարկին մէջ, ուր ղրկուած էր Երեւանի համալսարանի բնագիտութեան եւ ուսուցչագիտութեան լսարանը աւարտելէ ետք: Հոն թթուածինի հետ ջրածինի խառնուրդներու ինքնաբռնկումի նոր օրէնքներու ուսումնասիրութեան ուղղութեամբ իր աչխատանքները հռչակ բերած են գիտնականին: Իր հետազօտութիւններուն առաջին հանդրուանին, ինչպէս նաեւ խորհրդային եւ արտասահմանեան այլ գիտնականներու աչխատանքներուն արդիւնքները Նալբանդեան հաւաքած է 1949-ին հրատարակած «Ջրածինի օքսիտացումը եւ այրումը» մենադրութեան մէջ:

Բ. Աչխարհամարտէն ետք Արամ Նալբանդեան նչանակուած է Մոսկուայի քիմիական բնագիտութեան հիմնարկի ածխաջրածիններու օքսիտացման տարրալուծարանի վարիչ, պաչտօն մը՝ զոր վարած է մինչեւ 1971: Նոյն չրջանին, իր նախաձեռնութեամբ Երեւանի մէջ հիմնուած է նմանօրինակ տարրալուծարան մը, որ 1975-ին վերածուած է հիմնարկի: 1960-ին ընտրուած է Հայաստանի ակադեմիայի թղթակից անդամ, իսկ երեք տարի ետք՝ իսկական անդամ:

Ակադ. Ա. Նալբանդեան անդամ էր Նիւ – Եորքի ազգային ակադեմիայի, ինչպէս նաեւ կարգ մը գիտական խորհուրդներու: Մաս կը կազմէր Հունգարիա հրատարակուող «Օքսիտացման հարցեր» միջազգային գիտական ամսագրի խմբագրութեան. խմբագրապետն էր «Հայկական քիմիական ամսագիր» հանդէսի: Իր ղեկավարութեան տակ պաչտպանուած են աւելի քան տասքսորայի 60 աւարտաճառներ:

Ողբացեալին թաղումը կատարուած է Յունուար 28-ին: Դագաղը զրուած է ակադեմիայի պրեզիտիումի չէնքին մէջ, ուր հրաժեչտի վերջին յարգանքը ընծայած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքեր, ողբացեալին ծանրընդավայր կիրովականէն ներկայացուցիչներ: Ապա, մարմինը փոխադրուած է Երեւանի քաղաքային գերեզմանատունը:

—

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրէՍ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2)

—

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆ ՄԸ ՀԱՅ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆԻՆ ԴԻՄԱՆԿԱՐՈՎ

Որհ. Միութեան Թղթատարի նախաձարութիւնը, ի չիչատակ ակադեմական Նորայր Մարտիրոսի Սիսակեանի, դեղարուեստական պահարան մը հրապարակ հանած է՝ անոր դիմանկարով: Այսպէսով նչուած է տիեզերական կենսաբանութեան մարզի առաջնակարգ մասնագէտներէն մէկուն՝ Որհ. Միութեան Գիտութիւններու ակադեմիայի քարտուղար, կենսաքիմիագէտ Նորայր Սիսակեանի ծննդեան 80-ամեակը:

ՅՈՒՆԱՍ ԳՐՈՂԸ

ԳՐԻՉ, ՊՈՒՐԱԿԱՎԱՐ ՆԻՎՈՒՐԴ

«Գեա՛, իմ ձախ, պարտէզդ
կեցի՛ր ա՛ պաչէ»

ԵՎԵՔԱՐԱՆ ՊՈՒՐԱԿԱՎԱՐ, ՆՅԱՐԿ ՎԱՅՈՑ

Ես ամէն տարի Զատկուան առաջին օրերուն կ՚այցելեմ Եղեգնաձորի գերեզմանատունը։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։ Ամէն տարի կ՚ուզեմ ուրիշ ճամբայ մը գտնել, որպէսզի ոտքս չդիպչի անոնց գերեզմաններուն, որոնք ինծի համար սուրբ են։

վերջ. հաճեցէք քիչ մը ատիթ տալ որ հարցը լուծենք, – խնդրեց Յովհաննէս սուրճի գաւաթը ձեռքը առնելով. – ասկէ դատ, փորելու աշխատանքները լաւ կ'ընթանա՞ն:

– Լաւ, լաւ. ամէն բան բնական է. մէկ չաթաթէն կը հասնինք քարիւղին, կափարիչը կը դնենք ու կը մեկնինք ուրիշ տեղ:

– Ամբողջ աշտարակը պէտք է քակո՞ւի:

– Ո՛չ, ո՛չ, – պատասխանեց Լէրատի ծիծաղելով, – ինքնին նաւ մըն է այս. գործի աւարտին ոտքերը ծռելու յատակէն վեր կը քաշենք, վարի յարկը կը ծփայ ու օգնական նաւերով կ'երթանք ուրիշ տեղ:

– Հրաշալի՛, – բացագանչեց Յովհաննէս, – վե՞րջը:

– Մեր ձգած տեղը ուրիշներ կուգան, խզովակները կը նետուն դէպի ցամաք, քարիւղը կը ծախեն ու հարստութիւնը կը դիզեն, – բացատրեց Լէրատի խնդալով:

– Ի՜հ աշխարհ ասանկ է, – մխիթարեց Յովհաննէս, – վերջապէս դոնէ ձեզ հասցնող, Ամերիկա քշող չկայ. այս ճարտարուեստը հոս դուք հիմնեցիք եւ դեռ քիչ թէ շատ ի պատուի էք:

– Քիչ մը գառնացած կը թուխս ըլլալ. ձեր Լիբանանցիներուն գլխուն ասանկ բան մը եկա՞ւ:

– Չէ, Լիբանանցիներուն գլխուն ուրիշ պատմութիւն եկաւ, բայց Հայերուս գլխուն ասանկ պատմութիւն մը եկաւ:

– Հայերո՞ւն, ուրկէ ուր, – հարցուց Լէրատի թերահաւատ չեշտով մը, աչ կօշիկը գետին իջեցնելով:

– Հայաստան, Ատրպէյճան գիտե՞ս ուր են:

– Այո, պաքուի նաւթահորերու մասին կարդացած եմ:

– Գրա՞ծ էին որ հարիւր չիսուն տարիներ առաջ Հայերը հիմնեցին ու ծաղկեցուցին քարիւղի արդի ճարտարարուեստը, այն հողերուն վրայ ուր զրադաշտականները ուխտագնացութիւն կ'ընէին մշտնջենական կրակներուն պաշտամունք մատուցանելու, – չարունակեց Յովհաննէս ծաւալող եռանդով մը:

– Չէ՛ անանկ բաներ չկային. գրութիւնը խորհրդային չրջանի մասին էր:

– Մեր պատմութիւնը տասնըվիններորդ դարու կէսերուն է. Մանթաշեան ընտանիքը այն ատեն ձեր ընկերութեան մէկ նմանակը հիմնած էր՝ Պաքուի նաւթահորերը զարգացնելու ու չահագործելու համար. Հայ երկրաչափներու, մասնագէտներու, ու բանուորներու բանակներ տարիներու իրենց աշխատանքն ու փորձառութիւնը տրամադրելէ եառ ստիպուեցան տեղացիին լքել ամէն բան՝ բիրտ ճնշումի, հրկիզումի ամէնէն վայրագ ու անմարդկային պայմաններուն տակ:

– Մենք ալ երբեմն հոս նախատական վերաբերմունքի կը հանդիպինք, բայց տարբը ողբերգական ըլլալէ շատ հեռու է տակաւին, – լրջցինք մխիթարեց Լէրատի աթոռը կրկին պատուհանին ուղղութեամբ դարձնելով:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Որովհետեւ ամէն ինչ պատրաստած եւ կարզադրած էր, որովհետեւ իր մահէն երկու օր առաջ խմբագրած, ատորագրած ու ուղարկած էր հրատիրագիր նամակները, Արամ Խաչատուրեան կրթաթոշակի բաշխումի հանդիսութեան համար, Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի վարչութիւնը ուղեց իր հիմնադիր նախագահին՝ Արշամ Պապայեանի յետ մահու, վերջին նախաձեռնութիւնը եւս կիրարկել, կամքը կատարել, ու անոր նախատեսած ձեւով կազմակերպել ձեռնարկը Մարսէյլի Երաժշտանոցի մեծ սրահին մէջ, Յունուար 26–ին:

Ու այսպէս ալ եղաւ: Հիմնարկի անդամները, օտար եւ հայ անձնաւորութիւններ, մամուլը, բարեկամներ, հարազատներ եկած էին ոչ միայն ներկայութիւն մը բերելու համար, այլեւ յարգելու անդամ մը եւս յիշատակը անոր որուն առանձնապէս կը պատկանի Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի ստեղծումը եւ գործունէութիւններու ծաւալումն ու զարգացումը:

Վարչութեան ամէնէն երիտասարդ անդամը՝ Միշէլ Դուէլհեան վարեց ձեռնարկը, բացատրեց սիրող արտասովոր յուզումը եւ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան լռութեան, ամփոփումի, ի յարգանս հիմնարկի հիմնադիր նախագահին՝ Արշամ Պապայեանին:

Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի փոխ – նախագահը՝ փրոֆ. Ռ. Ասատուրեան արտասանեց կուռ ճառ մը թուելով Արշամ Պապայեանի արձանագրած յաջողութիւնները, արժանիքները, ընդգծելով անոր հսկայ աշխատանքն ու անչահախնդիր նուիրումը ի սպաս հայ մշակոյթին եւ մասնաւորապէս երաժշտութեան եւ յայտարարելով. – «Դժուար է նմանիլ եւ հետեւիլ անոր ֆայլերուն, դժուար պիտի ըլլայ մեզի համար իր յաջորդութիւնը, բայց եւ այնպէս, եւ թերեւս այլ ոճով, պիտի շարունակենք սկսուած գործը նոյն բծախնդրութեամբ եւ վճռակամութեամբ»:

Փիէռ Պարպիզ՝ տնօրէնը Մարսէյլի Երաժշտանոցին եւ նախագահը հիմնարկի պատակազմին ողեկոչեց իր եւ Արշամ Պապայեանի միջեւ հաստատուած բարեկամական կապերը եւ յիշեց մի քանի դէպքեր իրենց մտերիմ գործակցութեան պահերէն:

Մէթր Մարսէլ Փաօլի, Մարսէյլի քաղաքապետին կցորդը Մշակութային հարցերու, բաւ. – «Պահելով այսօրուան բուականը, կրթաթոշակին բաշխումին համար, կը մնայինք հատատարիմ վաստակի մը, կամքի մը եւ փափաքի մը»: Յետոյ, վերյիշեց Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի նպատակը, որ քաջալերել եւ օգնել է խոստմնալից աշակերտներու նկատի ունենալով անոնց արժանիքները ընկերային եւ դեղարուեստական գետնի վրայ:

Հուսկ, Ժան Շառլ Պապայեան, զոր կը ողբացեալ նախագահին, ներկայացուց Արամ Խաչատուրեան կրթաթոշակի 1986–ի պահակատորը՝ Վերոնիք Թերլէքի – Ուզունեան: Ջութակի ուսումներ կատարած է, 1980–էն 1985, Սէն – Մօռ տէ Ֆոսէի, եւ ապա (1985 – 1986) Պուլոներ Պիյան քուռի Ազգային երաժշտանոցը աշակերտելով Մարիվոն լը Տիզէսի: Հետեւած է ամառնային փորձաշրջաններու Փիէռ Տուքանի դեկավարութեամբ: Վերոնիք Թերլէքի – Ուզունեան աւարտած է իր զանազան դասարանները առանալով միշտ ոսկէ մետալներ եւ գատակազմերու շնորհատրութիւնները: Այժմ ընդունած է Փարիզի երաժշտանոցը Սիլվի Կազդի դասարանը: Իր նպատակն է չարունակել ջութակը այլ երկիրներու մէջ, մեծ վարպետներու հետ: Վերոնիք Թերլէքի – Ուզունեան պզտիկ նմոյշ մը տուաւ իր խոստմնալից տաղանդէն մեկնարանելով Պախի Փրելիւտէն երրորդ բաժինը դրուած միայն ջութակի համար: Վարուժան Պօզաճեան, դանձապահը հիմնարկին, յանձնեց 20 հազար ֆրանքի չէքը մաղթելով յաջողութիւն եւ փայլուն ապագայ օրուան մրցանակաւորին:

Նկատի առնելով բացառիկ պարագաները, ընդունելութեան փոխարէն, կըթաթոշակի բաշխումը վերջ գտաւ պարզ գինեձոնով մը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

ԱՓՈՓԱԽՕՍՔ

ՏԷՐ-ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԹՈՒՂԹԻ ՎՐԱՅ ԳՈՐԾԵՐ

մինչեւ Փետրուար 28, կը ներկայացուին. –

Galerie Gorosane
18, rue du Roule
75001 Paris

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Ատանդական այս հատաքոյթը տեղի ունեցաւ Յունուար 18–ին Հ. Բ. Ը. Մ.Ի վերանորոգուած սրահին մէջ, ու նչեց նաեւ Կիլիկոսի Մելգոնեան վարժարանի վաթսունամեակը:

Հակառակ անձրեւաստ օդին, սրահը լեցուած էր երկտեւ ներկաներով:

Հատաքոյթի վարիչը, միութեան քարտուղար Յ. Վէզիրեան բեմ հրաւիրեց Նախագահ Կարպիս Սարաֆեանը, որ տեղեկութիւններ տուաւ միութեան գործունէութեան եւ հայրենիքի մէջ 17 տարի առաջ հիմնադրուած Նոր Կեսարիա ատանի զարգացման մասին. ան կոչ ըրաւ որ արտասահմանի կեսարացիները զարկ տան անոր բարգաւաճման: Այդ ատեն այսօր ունի գործատուներ, մշակութային հաստատութիւններ եւ աւելի քան 2000 բնակիչ:

Նախագահին խօսքերէն ետք միութեան տիկիններէն ներկաներուն սպասարկեցին իրենց պատրաստած քէթէները, բոլորին դնահատանքին արժանանալով:

Օրուան հրաւիրեալներուն մէջ էր նաեւ Նուպարեան մատենադարանի տնօրէն, հայրենակից Արտաշէս Գարտաշեան որ յուշեր պատմեց ու ըրաւ Մելգոնեանի հիմնադրութեան պատմութիւնը, որ իրականութիւն դարձած էր շնորհիւ կեսարացի Մելգոնեան եղբայրներու նուիրատուութեան. ան քանի մը յուշանկարներ ալ նուիրեց միութեան:

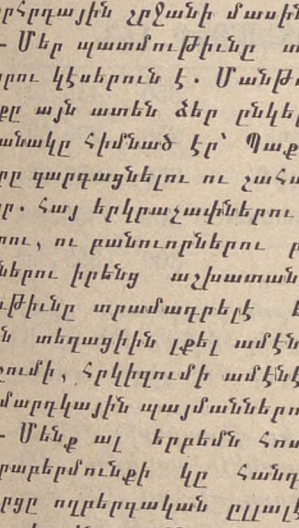
Երեկոյթը ունէր նաեւ դեղարուեստական բաժին մը, ուր տիկին Աստղիկ Ճանիկեան երգեց Սերորի, Անդրանիկի, Մուրատի նուիրուած հայրենասիրական երգեր. փոքրիկն Սոֆի Համբարձումեան մասնակցեցաւ այս բաժնին մանկական արտասանութիւններով ու երգերով: Հընդհմիմէ Վէզիրեան արտասանեց Ե. Զարենցի՝ «Ես իմ անոյշ»ը եւ Սիլվա Կապուտիկեանի «Ծօսք իմ որդուն»ը, Գէորգ Ալէքսանեան՝ Սիամանթոյի «Պարը», եւ Պարոյր Սեւակի «Քիչ ենք բայց Հայ ենք»ը: Օրիորդ Գոհարիկ Գէորգեան յիշատակներ պատմեց Մելգոնեան հաստատութենէն, իսկ Պ. Նիլ Ակորֆ արտասանեց Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին Հայկական»ը Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ: Բիւզանդ Ֆընտըքեանի երգերուն ձայնակցեցան ներկաները, ու ան նաեւ արտասանեց:

Երեկոյթի աւարտին խօսք առաւ պուլկարահայ հայրենակից Պր. Օհանեան, որ ներկաներուն մէջ կը գտնուէր, ու արտայայտեց իր խանդավառութիւնը ի տես տիրող մթնոլորտին:

Պ. Վէզիրեան հանդէսը փակելէ առաջ կարդաց Վահան Թէքէեանի «Կաղանդը Կեսարիոյ մէջ» գրութիւնը:

Ներկաները Ապրիլի ճաշին համար ժամադրուելէ եառ գոհունակութեամբ մեկնեցան սրահէն:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Մումբէյ խաղացողի մը այս խրախոյսը մօտաւոր գաղափար մը տուաւ ինձմէ սպասուածին մասին:

Դանդաղօրէն յառաջանալով դէպի գնդակը, տեսայ որ հակառակորդ զարպասին մէջ միակ խաղացող մը կար որ կը ցատկռտէր, ձեռքերը պատրաստ՝ գնդակը բռնելու: Այն ատեն կատարելապէս հասկցայ, թէ պէտք էր ընէի: Երկու – երեք քայլ անդիէն թափ առի ու ամբողջ ուժովս ահ ոտքի հարուած մը տուի գնդակին:

Մոյկերուս սուր քիթը որ այնքան ծաղրանքի առարկայ եղած էր դիպուածով դպաւ գնդակին ճիշդ մէջտեղին, որ թռաւ ռումբի մը պէս, չանթահարելով բերդապահը տեղաւորուեցաւ զարպասին ուղղաձիգ երկու ձողերուն մէջեւ:

Մումբիս աղաղակներուն ու հակառակորդներուս չարգանքին ընդմէջէն ես վայելեցի հերոսներու վերապահուած գինովութեան պահերը: Մոռցուած էին «օտարականը», մոյկերս ու անունս: Կ'ապրէի աշխարհի մեծ ախոյեանութիւններու մէկ փոքր պահը, ուր մարդ պատրաստ է տապալելու ցեղային ամէն պատուար, իր խումբին մէջ ունենալու համար «գնդակի հարուածներու ախոյեան»ը:

Կը բաւէ որ ոտքով կամ բռունցքով հարուածէ գունաւոր մարդը, որպէսզի ամէնէն առատաձեռնին դրօշակին փաթթուած ան յանկարծ մեր եղբայրը դառնայ ... յաւերժել կէտի մը համար:

Ներկայի խուռներամ կրկէսներուն մէջ ազմկարար, ոռնացող, սուլող, փողահարող ամբոխ մը՝ ուրախ կամ տխուր, համաձայն իր մենամարտիկներու յաղթանակին կամ պարտութեան, յիմարաբար պատրաստ է ազգայնացնելու մարզադաշտերու ուրիշ տեղէ եկած այդ աստուածները, պայմանաւ որ անոնք իրենց համակրած խումբին գոյները կրեն:

Նշած ակամայ բայց անզուգական կէտս ինծի բերած էր այս չնորհը, որ ամբողջական փոփոխութիւն մը կրելով, հիմա կը ներէր ծագումիս ու նախինեներուս:

Ապագայ ախոյեանները կերտող այդ դոյզն բաժինէն ղրկուած, չուտով կորնդուցի չհասած:

Մեր մանրակերտ մարզադաշտին վրայ ես կը մարմնաւորէի բոլոր ձախաւերութիւնները, որոնք ամէն անգամուն խաղացիկներուս անխնայ ոռնոցներուն պատճառ կը դառնային: Ես կը փախցնէի ինծի ղրկուած բոլոր գնդակները, եւ երբ դիպուածով անոնք մինչեւ ինծի կը հասնէին, զանոնք կ'անցընէի հակառակորդներուս ... մինչեւ այն հարուածը, որ ինծի համար ճակատագրական եղաւ:

Ջեմ դիտեր ինչպէս, հոն, առջեւս էր գնդակը, զարպասէն հազիւ քանի մը մեթր հեռու, որ կը յիշեցնէր առաջին յաղթանակս:

Բերդապահը ուղղահայեաց ձողին յենած, բոլորովին անտարբեր, ինծի թուեցաւ լքած ըլլալ ամէնէն տարրական հսկողութիւնն իսկ: Այն ատեն հրաշադործ մոյկիս քիթով տրուած ուժգին հարուածով մը գնդակը ղրկեցի զարպասէն ներս:

Նախ սահմռկեցուցիչ լռութիւն մը տիրեց, որուն յաջորդեցին սուլոցներ, վարկաբեկիչ աղաղակներ, գոռում – գոչում, խառնուած՝ մեր հակառակորդներուն ծաղրական «պռաւօ»ներուն: Մեր խմբապետը զայրոյթէն խելայեղ, կատաղութենէն ձայնը խեղդուած, փոչիի ամպի մը մէջ ոտքերը գետին կը զարնէր, մատնուած ջղային նոպայի մը:

Հայհոյչներու այս որոտին մէջ, ուր անարդանքներ կը բախէին իրարու, հասկնալ կարծեցի թէ կանոնի մը համաձայն, զոր կ'անգիտանայի մինչ այդ, եւ ուր կիսախաղի հարց մը կար որու ընթացքին փոխանակուած էին խաղաղաչները, ես պարզապէս գնդակը ղրկած էի մե՛ր զարպասէն ներս:

Առանց սպասելու արտաքսումի մը, որ պիտի չուշանար, հեռացայ դաշտէն, եռիս թողլով վիրաւոր կինճերու որսորդներուն աղաղակները, մինչ հեգնութիւններու եւ ծաղրանքի սլաքներ նոր վէրքեր կը բանային:

Ութ տարեկանս սիրելի ընկերները, ի՞նչ եղաք արդեօք յետագային:

(Շար. 38)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Վիէն · – *Տիկին Վ* · *Արզումանեան* 400 *ֆրանք* :

Տէսին · – *Ռուբէն Կէնճոյեան* 100 *Ֆ* · :

Ռոման · – *Տիկին Էլիզ Պօղոսեան* 200 *ֆրանք* :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Հաճի Յովսէփ Սահակեանի մահուան առթիւ, Շիրլենեան – Տակառեան ընտանիքը 500 *Ֆ* · *կը նուիրէ Ս* · *Ղազարի Օժանդակ մարմնին – ՍԻՔԱՄ (առանձին Յառաջ»էն)* :

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Ուրբաթ օր, Փետրուար 13, *երեկոյեան ժամը* 5–*ին, Փարիզի Ս* · *Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Տեառնընդառաջի հանդիսաւոր Նախատօնակ Աւուրհատ եւ Մոմավաճառք* :

Ծանօթ · – *Տարուան Առաջին Աղտաստանն է այս որ կը կատարուի այսօր* : *Վերջին Աղտաստանը տեղի կ'ունենայ Խաչվերացի տօնին երեկոյեան՝ Սեպտեմբեր* 13–*ին* :

×

Շաբաթ օր, Փետրուար 14–*ին, Տեառնընդառաջ է* : *Տօն է քառասնօրեայ պատանեան Քրիստոսի ի տաճարն* :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս · *Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը* 10–*ին պատարագ կը մատուցուի* :

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

32, rue Pompéry
26500 Bourg-lès-Valence

COMMUNIQUE

La Maison de la Culture Arménienne de Valence, en la présence de toutes les associations arméniennes de Valence, organise une exposition culturelle :

« *l'Arménie, hier et aujourd'hui* »

sous la présidence de M. FRANÇOIS LEOTARD, Ministre de la Culture et de la Communication, à la Maison de la Culture Arménienne, 32, rue Pompéry, 26500 Bourg-lès-Valence, du vendredi 13 au dimanche 15 février 1987, de 10h à 19h L'entrée est libre. Le vernissage aura lieu le jeudi 12 février à 9h30 (matin), en présence du Ministre, M. François Léotard.

Pour des renseignements supplémentaires, veuillez contacter M. H. Gabeyan
Le Puits
26760 Beaumont-lès-Valence
tél. 75. 59. 50. 35

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կրընօպլէնի՝ Ղեւոնդ Թորոսեան 200 *Ֆ* · *կը նուիրէ «Յառաջ»ին Հրաչ Հանտալեանի եւ Յովնան Աբրահամեանի յիշատակին* :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ողբացեալ Տիկին Արշալոյս Թադէոս – եան իր քրոջ զաւկին յանճնած է իր մահուան առթիւ հրատարակելի հետեւեալ նուէրները · –

«Յառաջ»ին 1·000 *Ֆ* ·, *կապոյտ Խաչին* 1·000 *Ֆ* ·, *կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին* 1·000 *Ֆ* ·, *Փարիզի Մշակոյթի Տան* 500 *Ֆ* ·, *Ռատիօ – Ազգ–ին* 500 *Ֆ* · :

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ· Բ· Ը· Մ· 1987

11–*րդ Նաւասարդեան Համաշխարհային*

Փառատօն

Ժընեւի մէջ – Ապրիլ 17–*էն* 19

մասնակցութեամբ՝ Միջին – Արեւելքի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու, Եւրոպայի, Աւստրալիոյ մարզիկներու եւ անդամներու :

Պասքէթ – պոլ, վոլէյպոլ, Մինի – ֆութպոլ, փինկ – փոնկ եւ արտասահմանեան մրցում :

Ընկերակցողներու համար պանդոկի եւ կեցութեան կարգադրութիւն նպաստաւոր պայմաններով :

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Հ· Բ· Ը· Մ·ի 11, *Սքուար Ալպոնի Փարիզ*, 16–*րդ* :

Հեռ· – 45 – 20 – 03 – 18

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ· Բ· Ը· Մ· – ՌՕՆ – ԱԼՓ

ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՄՆԱՁԻԳ

Ընդունելութիւն, ի պատիւ Ֆրանսայի Շրջ· յանճնաժողովի անդամներու, Կիրակի, Փետրուար 15, *ժամը* 16–*ին Աբովեան Մշակ· Տան մէջ – Վիէն – :*

Գեղարուեստական բաժին :

Մասնակցութեամբ՝ Հ· Բ· Գ· Ը· Մխիթեան երիտասարդներուն՝ նուագով եւ Վիէնի միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան՝ երգերով եւ արտասանութիւններով :

Հիւրասիրութիւն – մուտքը ազատ է :

Սիրալիր հրաւէր բոլորին :

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը Պէլֆոնթէնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ տնօրէններ :

Վկայեալ տնօրէն Շրջուն կայանի համար :

Վարիչներ :

Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին · –

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Ծաղիկեան Հերոսամարտի 72–*րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ* 12–*ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան* 80–*ամեակին* :

Grégoire à CAPPADOCE
La Cuisine Libanaise

SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
du 10 au 15 Février
AVEC LE CHANTEUR
Paul BAGHDADLIAN

— *IL EST PRUDENT DE RESERVER* —

Tél. : 43. 78. 56. 34 **Tél. : 43. 75. 05. 30**
67 bis, quai Auguste Blanqui — 94140 ALFORTVILLE
(près de la piscine municnpale)

Լ ՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՅԱՌԱՋ 60

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱԻԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

— 512 էջ —

Ներդիրով մը (ալպոմ)՝ **ՇՈՒՐԹ** *էն նուիրուած «Յառաջ»ի վաթսունամեակին*

Գրութիւնները ընտրուած են հետեւեալներէ · –

Վ· Մավեան – Ա· Ծառուկեան – Ու· Սարոյեան – Գր· Քէօսէեան – Հ· Գեղամեան – Կ· Փոլատեան – Լիւս–Անտրէ Մարսէլ – Գուրգէն Պօյաճեան – Հրաչ Զարդարեան – Ժ· Մ· Թիէրի – Զարեհ Որբունի – Զուլալ Գազանճեան – Բարգէն Գավէզ – Անն–Մարի Մուրատեան – Ժ·–Փ· Մահէ – Ալեքսան Պէրէնիէլեան – Պետրոս Թերզեան – Տիգրան Հաճեան – Խաչիկ Թէօլէօլեան – Տիգրան Գույումճեան – Յակոբ Փափազեան – Գր· Պըլտեան – Հ· Լևոն Զէֆիեան – Լեւոն Սոփոկլեան – Գեղամ Ֆէնէրճեան – Արփի Թոքոյեան – Պերնար Ուլիէ – Մ· Պչաճճեան – Ա· Պէյլէրեան – Վահէ Օշական – Գր· Տարօճեան – Մարկ· Նշանեան – Մարգպետ – Հ· Անէմեան – Տիգրան Շիրվանեան – Կ· Զրբաշեան – Ժ· Միրիճեան – Վազգէն Անդրէասեան – Կարօ Յովսէփեան – Արփիկ Միսաճեան :

Գինն՝ 130 Ֆր· – *Թղթատարի ծախքով՝* 150 Ֆր· :
Դիմել՝ «Յառաջ»ին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Մկնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·ՎԷ·Ա· (*տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը*) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 *տող*) *մահազդներու պարագային եւ* 1/8*րդ* (12-13 *տող*) *մնացեալին* :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՑԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՀԱՐԱՒԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՐԱՏՉ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F

C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.

Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
11
MERCREDI
11 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.420

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

62e ANNÉE — No 16.420

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՔ ԲԱՐԵԿԱՄ ՈՒՆԻ՞Ն

ՀԵՋՊՈԼԼԱՀԻ ՇԷՅԽ ՄԸ
ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՏԱՑ
ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՄԻՍ ՈՒՏԵԼՈՒ

—×—

Յաղթել՝ սովի մատնելով։ Ահա կը թուի ըլլալ չիմներու որոշումը, քանի որ տասնեակ հազարաւոր Պաղեստինցիներ սովամահ կ'ըլլան Պուրժ-Պարաժնէհի գաղթակայանին մէջ, 104 օրէ «բանտարկեալ» ըլլալով, չիմ քաղաքացօրքերուն կողմէ։

Պաղեստինցի քերթող մըն է՝ Մահմուտ Տարվիշ, որ կ'ըսէ.– «Հասկցայ որ Ա-րաբ եմ իսրայէլեան բանտերուն մէջ, հասկցայ որ Պաղեստինցի եմ արաբական բանտերուն մէջ»։ Արդարեւ, կը թուի որ Պաղեստինցիին համար մանաւանդ, աւելի լաւ է Իսրայէլի նման թշնամի մը ունենալ – գոնէ չի ծածկեր որ թշնամի է – քան արաբ Պետութիւններու նման բարեկամներ։ Առնց մեծ մասին համար, պաղեստինեան դատը մնայուն հաշուեյարդարի մը որպէս զէնք ծառայած է, Իսրայէլի կամ նոյնիսկ միջարաբական հարցերու համար։

Եւ այսօր, ի պատասխան սովահարնելու դիմումին, Հեզպոլլահի կրօնապետ մը ուրիշ լուծում չի գտներ քան ... արտօնել որ մարդկակերութեան անցնին։ Իրանամիտ, Աստուծոյ կուսակցութեան (Հեզպոլլահ) հոգեւոր առաջնորդն է՝ Մոհամէտ Ֆատլալլահ որ ըսած է.– «Ի չդոյէ կեանքը պահպանող որեւէ սրնունդի, արտօնուած է սատկած կենդանի ուտել եւ ծայրագոյն պարագային ալ՝ մարդկային դիակներու միս»։ Դեռ լաւ որ Աստուծոյ կուսակցութեան այս ծառան «բարի ախորժակ» մըն ալ չէ աւելցուցած։ Լիբանանը դժոխքի մը վերածուած է Պաղեստինցիներուն համար, քշուած հոս ու հոն, բոլորին կողմէ վռնտուած, բոլորին կողմէ չհասկցուած։ Այսօրուան կացութեան պատասխանատու կը նկատուի նոյնիսկ Արաֆաթը, որովհետեւ Պէյրութէն արտաքսուելէ ետք, պաղեստինցի ռազմիկները վերադարձան, քալլաերուած, անսպասելի կերպով հին թշնամիներէ՝ Ճեմայէլ եւ լիբանանեան ուժերու քրիստոնեայ քաղաքացօրքերը։ Աւոնք ալ, դիրք կը փոխէին, իրենց նոր հաշիւներուն համար, քալլաերել Պաղեստինցիները, որպէսզի տկարանայ Ամալի, օրէ օր աճող ազդեցութիւնը եւ անուղղակի, նաեւ անոր «կնքահօր», այսինքն՝ Սուրիոյ։

×

15 հոգի մեռած են եւ չուրջ 40 հոգի վիրաւորուած թակարդ – կառքի մը պայթումէն, Պէյրութի հարաւային արուարձանին՝ Ռուէյսի չիի թաղամասը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷյԻ «Ինայոզութեան անուսկին» (զէս տ'Էվփարները) մէկ մասնաճիւղին դէմ գործուած հոլտ – ըփը, Երկուշաբթի օր, մղձաւանջի վերածուած էր ամբողջ օրը, քանի որ եօթը չարագործները 23 յամախորդ պատանդ բռնած էին եւ սպառնալիքի տակ կը պահէին։ Ամէն ինչ, ի վերջոյ լաւ, վերջացաւ ... պատանդներուն համար, բայց եօթը չարագործները ա-ոօք – փառօք եւ 620 արկղ պարպելէ ետք, մեկնած էին կոյուղիներու դողունի ճամբաներէ, մինչ բոլոր ելքերուն առջեւ ապահովութեան բազմաթիւ ուժեր կը սպասէին զիրենք դիմաւորելու համար։ Ժամը 19·30–ին էր, որ Պրուսաբի ոստիկանները կը յարձակէին դրամատան վրայ, առաուան 8–էն ի վեր սպասելէ ետք, ներսը կը գտնէին միայն պատանդները։

ՎՃԱՐՈՎի ՇԷՖԵՐՈՒ դէմ չարժում մը ծագած է ժողովուրդին մօտ, որու մեծամասնութիւնը կ'ուզէ որ իշխանութիւնները միջամտեն դրամատուներու մօտ եւ որոշումը ջնջուի։ Ցաճախորդներ արդէն չրջաբերական նամակներ ստացած են իրենց դրամատուներէն, ուր կը բացատրուի թէ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս պիտի կիրարկուի այդ վճարումը։ Սպառումի ենթանախարարութիւնը մտադիր է «մրցակցութեան Պորտուրդին» դիմել, եւ արդէն իսկ յետաձգել տալ գոնէ որոշումին գործադրութիւնը, որ նախատեսուած է Ապրիլ մկկէն եւ ... կատակ չէ։

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՁԻՀԱՏԸ ցնոր տնօրինութիւն երկարաձգեց իր վերջնադրին պայմանաժամը երեք ամերիկացի եւ մէկ հնդիկ պատանդներուն վերաբերեալ։ Ծանօթ է որ կը սպառնար մեռցնել չորան ալ Երկուշաբթի կէս գիշերին, եթէ Իսրայէլ ազատ չարձակէր 400 արաբ բանտարկեալները։ Սկիզբը՝ անդիջող, Իսրայէլ աւելի ճկուն դիրք բռնած էր յետագային, յիշեցնելով սակայն թէ Ուաշինկթըն ոչ մէկ դիմում ըրած էր Իսրայէլի այդ ուղղութեամբ։

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԴԱԴԱՐԸ ՎԵՐՋ ԿԸ ԳՏՆԷ

o—o—o—○—o—o—o

Մէյէրկրաականի կլխմայէն տակ, կարելի եղած է կանոնաւորապէս խաղալ անցեալ Կիրակի։ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Մարաէյլ եւ Հ. Մ. Ե. Սէն – թ'Ալնթուան, իրենց իսկ համակիրներուն առջեւ, չեն յաջողած արդիւնարեր խաղարկութիւն մը ցոյց տալ. Սէն – թ'Ալնթուան հաւասար է մրնացած Տինեըի հետ (1 – 1) եւ Արծիւ պարտուած է Կաիէ (1 – 0)։ տարբերութիւնը պղտիկ է անշուշտ, եթէ յիշենք որ, երթ մրցման, Սեպտեմբերին, Կաի չած էր 6 – 1–ով։

Հայանուն երկու ակումբներն ալ կը մնան դասաւորումի անբաղձալի աստիճաններուն վրայ եւ դժուար է յուսալ որ դալ Կիրակի բարելաւեն իրենց դիրքերը, քանի որ պիտի խաղան հակառակորդ դաշտի վրայ։ Արծիւ պիտի մրցի Վալօրիսի մէջ եւ Սէն – թ'Ալնթուան Մարսէյլի Փրըմիէ Քանթոնէն դէմ։ Երթի մրցումներուն արդիւնքները՝ մեր երկու խումբերն ալ յաղթական, 2 – 1 եւ 2 – 0։ Մաղթենք որ կրկնեն նոյն յաջողութիւնները, եթէ նոյնիսկ լաւատես չենք։

Նահանգային ախոյեանութիւններու ղեկավ նախատեսուած խաղերէն չատեր յետաձգուած են։ Լիոն – Տէսինի երկրորդ կազմը յաղթած է Ֆրանսվիլի 2 – 0–ով։

Ձմրան երկար դադարը վերջ կը գտնէ այս Կիրակի բոլորին համար ալ։ Բոլոր խումբերն ալ հրաւիրուած են դաշտ իջնելու։ Այսուհանդերձ մարզաղաչտերը, լեռնային չրջաններուն մէջ, կրնան տակաւին անզործածելի մնալ։

Այդպէս կրնայ ըլլալ պարագան Թուվոյի՝ ուր պէտք է խաղայ Վալանսի Հայ Մարզականը Ֆրանսայի առաջնութեան գծով։ Նոյնպէս, Մութիէ դաշտը ուր նախատեսուած է որ Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին խաղայ, յաճախ ձիւնածածկ է Փետրուարին։

Եթէ այս խաղերը տեղի ունենան, Վալանս՝ որ առաջատար է, կրնայ կրկնել երթ մրցման իր լաւ արդիւնքը (4 – 0)։ իսկ Լիոն – Տէսին, ի հաչիւ լիկի ախոյեանութեան, պիտի չանայ գոնէ հաւասար արդիւնք մը ձեռք բերել, ինչ որ ըրած էր Սեպտեմբերին Տէսինի մէջ։

Վալանսի պահեստին, աւելի վար դասակարգի մը մէջ կրնայ յաղթել վերատին Լ'Էթրայի, ինչպէս երթի մրցման (2 – 0), Վալանսի մէջ։ Ցիշենք որ Վալանսի պահեստին ալ առաջատար է իր խմբակին մէջ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԱՔՃԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԻԱԹՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2)

ԱԿՆԵՐ ԳԻՒՂԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Թումանեան չրջանի Ակներ գիւղի մշակոյթի տան մէջ ներկայացուած է Գ. Բոբեանի «Նոյն յարկի տակ» թատերախաղը։ Ակներ գիւղի թատերախումբը Հայաստանի ամէնէն հին խումբերէն է։ Ծննդեան թուականն է 1909։ Կը պատմեն, թէ ինչ որ ցերեկը տեղի կ'ունենար գիւղին մէջ, իրիկունը կը ներկայացուէր բեմին վրայ։ Այսինքն, բեմադրութիւններու համար իրական դէպքեր կ'առնուէին տեղւոյն կեանքէն։ կ'աւելցուէր միայն արտայայտիչ դունաւորում. երբ մէկը լաւ արարք մը գործէր, բեմին վրայ գինք գրեթէ հերոս կը դարձնէին։ Իսկ եթէ ոեւէ մէկը մեղանչէր, այդ պարագային ժողովրդական հեգնանքի ու ծաղրանքի առարկայ կը դառնար։ Ակներ գիւղի բեմին վրայ ներկայացուած են Րաֆֆիի «Սմուռլ»ը եւ դասական այլ գործեր։

×

«ՁԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԱՐԶՐՈՒՄ» ՆՈՐ ՕՓԵՐԱՆ

Երեւանի Ալ. Սպենդիարեան օփերային մէջ մօտ ատենէն կը սկսի ներկայացուիլ «Ճանապարհորդութիւն դէպի Արզրում» նոր օփերան, որուն երաժշտութիւնը գրած է Էդգար Յովհաննիսեան։ Պուշկինի նոյնանուն գործի վրայ հիմնուած բնագիրը ամբողջացած է անոր բանաստեղծութեամբ, հարստացած հայ ժողովուրդի կեանքին անմիջականօրէն առընչուող առանձին դէպքերով։ Բնագրին հեղինակն է բեմադիր Գ. Անսիմով։ Հրաչեայ Ղափլանեանի եւ Տիգրան Լեւոնեանի գեղարուեստական աշխատանքները կը տարուին։ Ներկայացման երաժշտական դեկավարն է Ցակոբ Ոսկանեան։ Գլխաւոր դերերը կը մարմնաւորեն Գեղամ Գրիգորեան, Բարսեղ Թումանեան, Սերգէյ Շուչարեան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԻՆԱՆ ՊԱԼԵԱՆ ԿՈՒՓԻ ՀԱՄԱՁԱՐԱԿ

—×—

Ցաճախ, գանագան առիթներով թուրք մամուլը, մտաւորականներ կը պնդեն, կը գրեն, թէ Սինան հակառակ յարուցուած բազմաթիւ վէճերու, այլազան կարծիքներու, հայ չէ, ոչ ալ յոյն կամ ուրիշ բան, այլ՝ էրիստոնեայ թուրք։

Վերջերս ԱՄՆ–ու մէջ բացուած Սուլթան Սուլէյմանի շրջանի օսմանեան արուեստը ներկայացնող ցուցահանդէսի մը առթիւ թուրք մամուլը կրկին կ'արծարծէր Սինանի ծագումի հարցը. թուրք փրոֆէսէօր մըն ալ գանագան փաստարկումներ ներկայացնելով կը կրկնէր նոյն պնդումները։

Այո՛, ո՞վ ըսաւ որ հայ է Սինան. թո՛ւրք է, ինչպէս Պալեանները՝ իտալացի Պալեանիներն ենք ու Հայերը կը ջանան գանոնք ալ որպէս հայ ներկայացնել։

Ու ինչպէս կ'ըսէ տեղ մը Վ. Պետրոսեան, մէկուկէս միլիոնն ալ 1915–ին մեռած է կոխփի համաճարակէ մը...։

Թ. ԱՐՓԻ

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԱՐԵԳ ՏԻՐԱԶԱՆ

Փետրուար 6–ին, Իվրիի հիւանդանոցը իր մահկանացուն կնքած է Արեգ Տիրազան, բուն անունով՝ Յովհաննէս Պաամաճեան, վաստակաւոր կրթական մշակ եւ դրող։

Ծնած էր Պուրսա 1898–ին։ Ցաճախած Պալըքէսիրի Ազգ. վարժարանը, ապա՝ Հինդլեան։

1920–ական Թուականներէն 1950–ական Թուականները, Պոլսոյ վարժարաններուն մէջ (Հինդլեան, Պէրպէրեան, Մեսրոպեան), ապա՝ 1956–էն 75 Սուրիա, Լիբանան եւ Կիպրոս դաստիարակած է Հայ լեզու եւ գրականութիւն։

Սկզբնական իր գործերը հրատարակած են 1920 – 1950 երեսնամեակի ընթացքին, պոլսահայ մամուլի մէջ կամ առանձին հատորով։ Ցիշենք՝ «Արիւն եւ ծաղիկներ» վիպակ, 1929, «Լուսթեան հմայքը», արձակ էջեր, 1920 – 1930, «Երրորդի աստերով», վիպագրութիւն, 1933, «Գազանը Աստուած մը կ'ուզէ», խորհրդավէպ, 1955, իսկ 1979–ին «Փորձի կաւ» լայնաշունչ վէպը, որ յուշագրութեան ձեւին տակ պատմութիւնն է տարբեր բարեխառնութեամբ երեք տիպարներու։

Մինաս Թէօլէօլեան «Դար մը գրականութիւն» Բ. հատորին մէջ, սակայն կը ընորոշէ Արեգ Տիրազանի գործը. – «Ան կը միտի արծարծել մարդկութիւնը յուզող ընկերային եւ հոգեբանական հարցեր. կ'առաջադրէ խուզարկել մարդոց ներաշխարհը, քքթել սիրոյ եւ տարփանքի խոովքեր, որովհետեւ կը հաւատայ թէ վէպին կոչումներէն մէկն է մարդկային հոգիին ցոյացումը՝ միջավայրի ընդմէջէն»։

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ Դ. էջ։

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մ. Զաքարոսեանի եւ Պաամաճեան ընտանիքներուն։

ԾՈՑԷՆ

ՅԵՍՈՒՍ ԳԱՍԹՐՕ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

Ահմէտի զրասենեակը նոյն միջանցքին վրայ, կից էր Լերաիի զրասենեակին: Ներքին տարածութիւնը զրեթէ ամբողջ – ջուլին լեցուած էր մեծ, փայտաչէն զրասեղանով մը, որուն լերկ մակերեսը իր տարածութեան համեմատութիւնները աւելի եւս կը չեշտէր: Ահմէտ, լաւ արուկուած չապիկով, անարուած մազե – դուկուած չապիկով, անարուած մազե – րով ու համալսարանաւարտի իր մատանիով նորահաս «թեքնօքրաթ»ի տիպարներէն էր, որուն նմանը այլեւս կարելի էր դանել ամերիկացի ամէն բարձրաստիճան պաշտօնեայի զրասենեակին կից:

– Լերաին քեզի մեր տատակէտը պարզեց յուսամ, – ուղղակի նիւթին եկաւ Ահմէտ՝ առանց սովորական զարդարուն նախաբաններու:

– Այո՛, բայց մեր առարկութիւնը դեռ տեղին կը մնայ, մեր համաձայնութիւնը բեռնակրութեան վրայ չէ՛, այլ չինութեան, նորոգութեան եւայլն, բոլորն ալ արհեստաւոր են ու արդահատական կը դանեն բեռնակրութիւն ընել՝ նոյնիսկ պարբերաբար, – բսաւ Յովհաննէս վճռական չեշտով:

– Այդ ձեռին ծոյլին մէկն է ու միակ դժուարացողը: Եթէ գինք պահենք վախնամ միւսներն ալ վարակէ: Կ'ըսէ թէ քիմիական նիւթի տոպրակները գինք կը հիւանդացնեն, – պատասխանեց Ահմէտ՝ ձայնը մեղմացնելով:

– Կրնայ իրաւունք ունենալ, – հատատեց Յովհաննէս, – թող անգամ մը քընոտի զարմանատունը:

– Առաջարկեցինք բայց մերժեց. եթէ հիւանդ է պէտք է գինք ձեզի վերադարձընենք. հոս հիւանդ չի պահուիր:

– Ինչո՞ւ, – հարցուց Յովհաննէս զարմանքով:

– Եթէ փորելու ընթացքին կազի գըրպաններու հանդիպինք ահազանգը կը հնչէ եւ ամէն մարդ պէտք է մէ՛կ վայրկեանէն վերը՝ ուղղաթիռի կայանը ըլլայ: Կազը՝ անտեսանելի հեղուկի մը պէս կը յորդի ու իր ընթացքին մէջ չնչահեղձ կ'ընէ ամէն ողջ էակ ու հոս հիւանդ մարդ չի պահուիր, – եզրակացուց Ահմէտ, – եթէ ստիպուած ըլլանք գինք գրկելու մեծ խընդիր չէ. իր օդնական Խմթիյազ Ալին բաւական լաւ առաջնորդ դարձաւ. պաշտօնի պզտիկ բարձրացում մը կուտաք ու գինք կը փոխարինէ:

– Լաւ Պր. Ահմէտ, – եզրակացնելու համար բսաւ Յովհաննէս մտերմական ձայնով մը, – ձեռիին հետ քիչ մը համբերող եղէք տեսնեմ ինչ կարելի է ընել թէ՛ լերան եւ թէ՛ Խմթիյազին նկատմամբ: Հիմա կ'ուզեմ գինք ալ տեսնել. իր սենեակը ո՞ւր է:

– Վարի յարկը՝ Թիւ եօթը, – տեղեկացուց Ահմէտ ու դարակէն հանելով օրթաթերթը զայն բացաւ տեղանին վրայ:

Նեղ աստիճաններն ու առանց լուսամուտի միջանցքը վերջապէս խնկական նաւու մը մէջ զտնուելու տպաւորութիւնը տուին Յովհաննէսի, որ Թիւ եօթը դուռը թակելէ եառ բացաւ ու ներս մտաւ առանց պատասխանի սպասելու: Ըստ իր ակնկալութեան՝ սենեակը պարապ էր: Ելեկտրական ճերմակ լոյսը՝ զովացուցիչի խուլ աղմուկին հետ թոյլ ու միապաղաղ մթնոլորտ մը ստեղծած էր լուսամուտ չունեցող այս սենեակին մէջ: Երկյարկանի երեք անկողինները՝ յարաբերաբար՝ մահուր ծածկոցներու տակ, արեւ չտեսած սաւաններու խոնաւ ու քիչ մը նեխած հոտով լեցուցած էին ներսը. պատերուն վրայ փակցուած մերկ նկարներուն ու «թակալոկ» լեզուով թերթերէ կտրուած դրութիւններուն վրայ արագ աչք մը պրտցնելէ եառ անկողիններէն մէկուն վրայ նստաւ, սրունքները երկնցուց ու դլուխը պատին կռթնցնելով խորասուզեցաւ դէպի Մանիլա կատարած իր համբորդութեան մօտակայ յիշատակներուն մէջ:

×

Մանիլայի տաքն ու խոնաւութիւնը մեծ յուսախաբութիւն պատճառած էին Յովհաննէսի, որ այս ճամբորդութեան մէջ Արեւելեան չրջան մը հեռացած ըլլալու վարդագոյն գոհունակութիւնը երազած էր չաթաթներու տեւողութեան. օդակայանի սրահին մէջ ծխախոտի ու քրտինքի անհաճոյ հոտը մարդկային խճողումին հետ հաղիւ տանելի մթնոլորտ մը ստեղծած էր մանաւանդ երկարատեւ թռիչք կատարած ճամբորդներուն համար: Հրիւրաւոր դլուխներուն վերեւ ճօճուող խաւաքարակ պաստառը՝ «Պր. Յովհաննէս» արձանագրութեամբ, անկարելի էր չնկատել: Իր ուսով ու ձեռքի պայուսակով բազմութիւնը ճեղքելէ եառ, սրահի ելքին մօտ Յովհաննէս կանգ առաւ՝ չպիկին դուրս ելած եղերքը տափատին մէջ թխմեց ու ձեռքը երկարեց պաստառը կրող ու չատ խնամուած դէմքով երիտասարդին:

– Կրնաք պաստառը վար առնել՝ «Պր. Յովհաննէսը» հոս է արդէն:

– Օ՛, Պր. Յովհաննէս, բարի եկաք Մանիլա. յուսամ լաւ էր ճամբորդութիւնը ... ա՛հ, ինքզինքս չներկայացուցի ... փաստաբան Փունիօ ... զիրար կը ճանչնանք արդէն «թելեքս»ներու փոխանակութեամբ ու խօսեցաւ Փունիօ թարմ ու ինքնավստահ ոճով մը՝ դրեթէ զգեստնելով իր յոգնաբեկ խօսակիցը:

– Գործի թղթակցութեան մէջ աւելի ծեր կ'երեւիք, – ըսաւ Յովհաննէս՝ սրամիտ դովաբանութիւն մը ըրած ըլլալու համար:

– Շնորհակալ եմ. ձեր պայուսակը առնեմ ու դուրս ելլենք հոսկէ. վարիչը մեզ կը սպասէ:

Հակառակ կլիմայի «կպչուն» ըլլալուն փաստաբան Փունիօ չատ հանգիստ կը զգար իր մուխ զոյնով ու եւրոպական ճակատով ձեւուած հագուստին մէջ: Կանաչ չապիկին վրայ ծաղկաւոր փողկապը վայելչութեան ու անճաչակութեան ճակատագրական սահմաններուն վրայ դրած էր իր արտաքին ամբողջ երեւոյթը: Պայուսակը ոտնակին մէջ գնելէ եառ Յովհաննէս եւ փաստաբան Փունիօ տեղատուորութեան ինքնաշարժի եառին նստարանին վրայ:

– Օ՛խ, այս զովութիւնը արժեց, – բացագանչեց Յովհաննէս թաւիշէ աթոռին մէջ սուզուելով, – զործերը լաւ ըլլալու են հոս. ինծի ըսուեցաւ թէ ամերիկեան ինքնաշարժները ահռելի կերպով սուղ են ձեր քով:

– Այդ նկատողութիւնները երկրորդական են մեզի համար. մենք կ'ուզենք, որ մեր յաճախորդները գոհ եւ ուրախ ըլլան մեզմէ՝ ամէն տեսակէտով:

– Հասկնալի՛ է, բայց պէտք է միջոցներն ալ ունենալ չէ՞, – հարցուց Յովհաննէս առանց կիրքի, քիչ մը անտարբերութեամբ դիտելով փողոցի խճողումը իր ծանրացած կոպերուն տակէն:

– Փառք Աստուծոյ մենք մեր մրցակիցներէն չատ աւելի բարզաւաճ ենք՝ մանաւանդ Արաբիոյ եւ Ծոցի չուկային վրայ. մեր նշանաբանն է «չահու փոքր հատմամասութիւն, զործի մեծ ծաւալ». արդէն եթէ առաջին պայմանը կիրարկես ու դիմանաս ,երկրորդ պայմանը ինքնաբերաբար կ'ընկերանայ. հիմա ձեր երկրին մէջ զրեթէ մրցակից չունինք:

– Գիտեմ, – հատատեց Յովհաննէս, – ձեր գինները միւսներէն բաւական ցած էին. յուսամ որ պահանջուած ծառայութիւնը կարենաք մատուցանել իր բոլոր պայմաններով:

– Հանգիստ եղէք, – ժպտեցաւ Փունիօ՝ ճկոյթ մատի մանուկ խնամքով երկընցած եղունդով իր քիթը քերելով, – ձեր ապպրանքը չարաբերաբար պզտիկ է, բայց մեր նպատակը ձեզ որպէս չահախորդ սիրաչահիլն է. անոր համար «պըլխու» գլուխ զրեթէ խորհրդանշական գին մը զրինք, բայց մենք կը նայինք ձեր չայորդ ապպրանքին ... եւ չայորդին... եւ չայորդին...

– Ձեր ընկերութեան նախորդ տարուան հաչուեկչիռը նիւթական մեծ զօրութիւն չի ներչնչեր.

– Անվախ եղէք Պր. Յովհաննէս, այս տարի երկու հազար աշխատաւոր զըրկեցինք ձեր կոզմերը զժգոհ չաճախորդ չունինք՝ ո՛չ ալ զժգոհ աշխատաւոր: Մեր կարելիութիւնները չատ մեծ են, Ի. Մ.–ն ալ մեր ընկերութեան տէրերէն մէկն է, – փսփսաց Փունիօ՝ ձեռքը զէմքին առջեւ պատուար ձեւացնելով:

– Ի. Մ.–ն ո՞վ է, – հարցուց Յովհաննէս թմրած հետաքրքրութեամբ:

– Տիկին Իմելտան, զիտէք Առաջին Տիկինը, – պատասխանեց Փունիօ միչտ փըսփսալով:

– Օօ՛, լաւ, լաւ ուրեմն եթէ զժգոհութիւններ ունենանք ուղղակի Ֆիլիփինի դեսպանատան կը ներկայացնենք մեր բողոքները, – ծիծաղեցաւ Յովհաննէս՝ յուսալով որ փաստաբան Փունիօ ալ հաճելի գտնէ իր պատմութիւնը:

– Դժգոհութիւն չէ՛ք ունենար, – վրդովմատհեցուց Փունիօ, – ահատուածիկ պատկերը. ձեր սենեակի ամէն կարզադրութիւնները եղած են. ես ձեզի չեմ ընկերանար, որովհետեւ մայր մուտքի խուզարկութենէն կ'ուզեմ խուսափիլ. գիտէք այս պատդոկին կէսն ալ Ի. Մ.–ին կը պատկանի. առ ի ապահովութիւն ամէն «հիւր» պէտք է խուզարկուի:

– Հասկնալի է, հասկնալի, – ըսաւ Յովհաննէս ու ինքզինք ինքնաչարժէն դուրս նետեց, մղուած անկողին ու բարձ դանելու իր բուռն ու երկարատեւ մարմաջէն:

×

Առաւօտեան մշուշը չղարչային մարմին մը տուած էր տասներորդ յարկի պատըշգամին դիմաց փռուած բնութեան, երբ Յովհաննէս առաջին անգամ ըլլալով փեղկերը բացաւ չատ արագ ընթացած դէպքերու ու տեղերու ժապաւէնին մէջ իր ներկայ կայանին դիտակցութիւնը քիչ մը աւելի խորացնելու համար իր մաքին ու զգայարանքներուն մէջ: Աչքին՝ քաղաքի համայնապատկերին վրայ կանաչ զոյնի անզիջող ալրապետութիւնը զօրաւոր հակաստութիւն մը կը ստեղծէր Մէջինին – Արեւելքի իր ճանչցած քաղաքներուն չոր ու դեղնօրակ երեւոյթին հետ: Հոն քաղաքները կը ծնկէին ու համեստօրէն կը կանաչնային յատիտենական պայքարի մէջ մանելով ներխուժող անապատին դէմ, հոս քաղաքը կ'քաշ՛ ըլլալ կը թուէր խիտ ու կանաչ անտառի տեւականին ճնշումին տակ: Ծառերու մակերեսէն պարբերաբար վեր կը ցցուին միջազգային համբաւով պանդոկներու գոռոզ ու անզոյն չէնքերը՝ անտառի ժողովուրդը պաչտամունքի հրաւիրող տաճարներու նման:

Դիմացը Մանիլայի ծոցն էր՝ խաղաղ ու երազային օրուան այս ժամուն:

Յովհաննէս տարօրինակ արձագանգ մը զգաց իր ներսէն՝ ծոցի տեսարանին առջեւ. այնքան մտերմիկ ու ընտանի երեւոյթ մը ունէր ան իր զծուածքով, զոյներով, դէպի Խաղաղականի բացերը ուղղուող նաւերու սահուն ընթացքը, որ Յովհաննէս վայրկեան մը զգայնութիւնը ունեցաւ իրեն ծանօթ տեսարանի մը առջեւ զտնուելու:

– Ծօ՛ տխմա՛ր, խելքդ զլուխդ հաւաքէ ու զործիդ դնա. զառանցելու պէտք չըլլայ, հոս երբե՛ք չես եղած նախապէս, – մրթմրթաց Յովհաննէս ինքզինքին ու պատչգամը ձգեց փաստաբան Փունիոյի, հետ իր ժամադրութեան հասնելու:

– Բարիլո՛յս Պր. Յովհաննէս, – դոչեց Փունիօ պանդոկի դրան առջեւ՝ յաջող ու անփոյթ մարդու իր սովորական եռանդով:

– Բարիլո՛յս փաստաբան, – պատասխանեց Յովհաննէս, – այսօր լաւ կը զգամ. աչխատելու ախորժակս ալ սուր է. մարդիկդ պատրա՞ստ են:

– Այո՛, այո՛, – հատատեց Փունիօ երբ արդէն երկուքը տեղաւորուած էին ինքնաչարժի եառի նստարանին վրայ.– ձեր պահանջած իւրաքանչիւր պաչտօնին համար երկու – երեք թեկնածու ունինք զորս կրնաք հարցափորձել: Մենք պէտք եղած արհեստաւորի պետական քննութեան վկայագրերը արդէն ապահոված ենք. բոլոր թեկնածուներն ալ լաւ են իրենց արհեստին մէջ. դո՛ւք ընտրեցէք այլեւս:

– Ե՛ս պիտի ընտրեմ, բայց գիրար լաւ հասկնանք. ասիկա ձեր պատասխանատուութենէն բան մը չի պակսեցներ. եթէ մեր քով հասնելէ եառ անպէտքին մէկը դառնայ գինք կրկին օդանաւ կը հանենք, – զգուչացուց Յովհաննէս կատարեալ լրջութեամբ:

– Անկասկած, անկասկած, – հատատեց փաստաբան Փունիօ, իր հիմնովին փոխուած տարազին մաս կազմող գծուած փողկապը չոկելով, – առաջին երեք ամիսները ձեզի ամէն ապահովութիւն ձրիարար փոխարինելու բոլոր անպէտքները. բայց ձեզի կը վստահեցնեմ, որ մեր որակի զոտւմը այնքան խիստ ու մանրակրկիտ է, որ ընտրութիւնները զրեթէ չեն ձախողիր ու դուք անկասկած գոհ կը մնաք:

– Յուսանք վերջին հաչուով մեր նպատակն ալ գիրենք հոն պահել է՝ գործ ունինք աչխատելիք:

Փաստաբան Փունիոյի զրասենեակը, որ քաղաքի բնակութեան ահմանուած, առանձին տուներու մէկ չրջանին մէջ էր, չրջակայ տուներէն չատ տարբեր երեւոյթ չունէր, բայց աչքառու կը դառնար ճակատին զետեղուած խոչոր ցուցատախտակով ու մայթին վրայ հատուքուած զործի թեկնածուներու խճողումով: Ինքնաչարժը ձգելէ եառ, փաստաբան Փունիոյի հետեւելով, Յովհաննէս՝ հերոսի զգայնութիւններով լեցուած, ձեղքեց ամէն կողմէ իրեն ժպտող ու բարի գալուստ մաղթող զործի թեկնածուներուն խումբանը:

Գրասենեակին մէջ քարտուղարուհիներու կարեւոր թիւ մը զրամեքենայի անսովոր ազմուկով կը լեցնէր մթնոլորտը: Յովհաննէս վայրկեան մը դանդաղեցաւ, աչքը ամէն ուղղութեամբ պտըտցուց ու չարունակեց հետեւիլ փաստաբան Փունիոյին:

– Կարծեմ մեր զրասենեակին մէջ պատկերութեան մակարզակը պնդահատեցիք, – դարձաւ Փունիօ Յովհաննէսին՝ խրամանկ ժպիտով մը, – եթէ ուզէք զործի ժամանակացոյցը կրնանք վերատեսութեան ենթարկել:

– Ձեր զրասենեակը քիչ մը մանրամասնօրէն քննել ուզեցի. ասքան, – պատասխանեց Յովհաննէս ժպտելով, – ժամանակացոյցը կը մնայ ինչպէս որ է. տեսակցութիւնները ո՞ւր տեղի կ'ունենան:

– Ահատա՛կ, իմ սենեակիս կից. յուսամ հանդիստ կը զգաք. քարտուղարուհի մը ձեր տրամադրութեան տակ կը դնեմ. ի՛նչ որ փափաքիք, խնդրեմ մի՛ տատամսիք:

– Շնորհակալութիւն, ամէն բան չատ լաւ է, զուք միայն հետապնդեցէք որ թեկնածուները առանին ներկայ ըլլան, – պատուիրեց Յովհաննէս եւ ուչադրութեամբ աչքէ անցուց սեղանին վրայ զետեղուած անուանացանկը:

Կէսօրէ անց էր, երբ ձեռին Գասթրօ ժպտուն ու լրակեաց կեցաւ զրան մէջ՝ ներս մտնելու արտօնութիւն խնդրելով:

– Հրամմէ՛ նստիր, – ըսաւ Յովհաննէս թղթածրարները պզտկտելով, – անո՞ւնդ:

– Ցեսուս Գասթրօ, սը՛ր, – պատասխանեց ձեռի լայն ժպիտ մը դէմքին:

– Ծօ՛ այս անուանովդ քեղ ինչպէս կըրնանք Արաբիա տանիլ, – կատակեց Յովհաննէս, թեթեւ մտավախութեամբ մը, որ թերեւս ալ կատակ չըլլար իր ըրածը, – Ցեսուս մէ՛կ խնդիր է՝ Գասթրօն ուրի՛շ մը:

– Հոգ չէ, սը՛ր, գիս կրնաք ձեռի կոչել՝ իմ ընտանիքիս ու բարեկամներուս պէս:

– Արհեստդ ի՞նչ է:

– Աստղաձագործ սը՛ր, վարպետ աստղաձագործ, – հատատեց ձեռի հպարտ չեշտով մը:

– Կ'ենթադրեմ որ հօրդ անունն ալ Ձոզֆ է չէ՞, – ծիծաղեցաւ Յովհաննէս իր սրամտութեան վրայ:

– Ո՛չ, սը՛ր, Գարլոս է, – հղկեց ձեռի բայց մատնակցեցաւ Յովհաննէսի ծիծաղին՝ առ ի քաղաքավարութիւն:

Ձեռիի ախորժաբեր խնդուքին հետ կըլորը զէմքն ու լեցուն մարմինը կը թրթռային ամէն ուղղութեամբ. սեւ մազերը ճակատն, ու կլոր այտերը առատ խոզով օծուած ըլլային կարծես իրենց անսովոր ճաճանչին տակ:

– Կը տեսնեմ որ Սուպիքի ամերիկեան խարիսխ ալ աչխատած ես, – ըսաւ Յովհաննէս Թղթածրարին էջերը զարձընելով:

– Այո՛, սը՛ր, մօտ եօթը տարի. բոլոր տախտակի նորոգութիւններն ու չինութիւնները ես կ'ընէի. չատ դոհ էին ինծմէ.

– Ինչո՞ւ ձգեցիր:

– Վճարումը լաւ էր, սը՛ր, բաւական դրամ խնայելէս եառ ձեզի իմ անձնական տունս չինելու համար. տեղը քաղաքին չատ հեռու է դիտես, սը՛ր, մենք քաղաքին հոզ չենք կրնար պնել. հիմա ընտանիքս տեղաւորելու չափ չինած եմ. դեռ չատ չինուելիք կայ բայց դրամ չունիմ այլեւս. կրնամ մէկ քանի տարի պրծկուիլ, վերջը կը չարունակեմ:

– Անձնական հոգդ, տունդ ունենալը, մանաւանդ քո՛ւ երկիրդ մէջ հաճելի բան ըլլալու է չէ՞, – հարցուց Յովհաննէս իրանի տալով ձեռիի, որուն առջեւ յանկարծ ատորադատի դիրքին մէջ կը գտնէր ինքզինք:

– Այո, սը՛ր, չատ լաւ բան է. հնդկկովկոյզի ծառերուն տակ, երբեմն նոյնիսկ ծառերուն չուրջը չինած եմ. պէտք է անպայման տեսնէք. հրամեցէք մեզի ճաչենք, ընտանիքս չատ ուրախ կ'ըլլայ

ու առաջ նետուեցաւ ձեռի իր վայրկեան այտերուն տակ ճաճանչող ժպիտով։

– Դուն եկուր մեր մօտ ղրամդ չհաշ, հիւրի սենեակ մը ունեցուր, այն տաեն ես ալ ընտանիքովս քեզի այցելութեան կուգամ, – եղբակցուց Յովհաննէս տեսակցութիւնը վերջացնելու համար, – մինչ այդ քեզ կ'ընդունինք «վարպետ աստղագործ»ի մակարդակով ու ամոսկանով։ Անցագիրն ու ճամբորդութիւնը փոստարան Փունիօն կը կարծաղրէ· յաջողութիւն։

– Շնորհակալ եմ, սը՛ր, ձեզ դոհ կը ձգեմ, միայն մէկ քանի տարի եաք ձեր խոստումը չմոռնաք, – յիշեցուց ձեռի իր ճառագայթող ժպիտը պահելով սենեակի դռնէն ալ անդին։

×

Վերի յարկէն լսնող աստիճաններուն վրայ աչխատաւորի ծանր կօշիկներու ձայնը իր յիշատակներու աշխարհէն ընդոստ դուրս նետեց Յովհաննէսի դիտակցութիւնը։ Ան ոտքի ելաւ՝ աչքերը չփեց ու սենեակին մէջ աննպատակ երթեւեկ մը բռկրսաւ ձեւացնել։ Դուռը տատամսումով մը բացուեցաւ ու ձեռի երեւցաւ աչխատանքի իր կապոյտ հագուստին մէջ։

– Բարեւ, սը՛ր, – լսաւ ան իր սովո – րական քաղաքավարութեամբ ու ձգուած մօրուքին տակէն հազիւ երեւելի ժպիտով մը։

Յովհաննէս լուռութեամբ դիմաւորեց դինք՝ բան մը խօսելէ առաջ չնախալով բացատրել ինչ որ կրնար, ձեռի արտաքին երեւոյթէն։ Դէմքի ու մարմնի կլորութիւնները զրեթէ չքացած էին նախորդ ամիսներու ընթացքին, այտերուն ոսկորները ցցուած էին անհնամօրուքին վերեւ ու մորթին իւղոտ փայլքը տեղի տուած էր մթադնած ու կընճռոտած մակերեսի մը։

– Բարեւ ձեռի, – պատասխանեց վերջապէս Յովհաննէս՝ բոլոր արտայայտութիւնները զսպելով, – նստի՛ր, խօսինք տեսնելու համար թէ ինչ ունիս Լերտիի ու Ամմէտի բոզոքներուն նկատմամբ։

– Սը՛ր, ես աչխատանքէ չեմ վախնար, տաժանակիր աչխատանքէ ալ չեմ վախնար, բայց այս քիմիական փոչիին տոզրակները կրելը դիս չատ անհանգիստ կ'ընէ· խնդրեմ սը՛ր, եթէ կրնաք, եթէ չնուելիք դուռ – պատուհան չունին խոհանոցը կ'աչխատիմ, խոզովակները կը ներկեմ, եթէ կարենաք...

– Պիտի աչխատինք այս բեռնակրութիւնը բոլորին ալ ուսէն վերցնել, բայց մինչեւ յաջողինք չեմ կրնար կոզմնակցութիւն ընել· միւս բոլորը անկարելի կ'ըլլայ զսպել, սակայն եթէ հիւանդ ես ըսէ՛։

– Սը՛ր, սը՛ր, հիւանդ չեմ, հիւանդ չեմ, բայց եթէ կրնաք ինծի քաղաքին դարման մը ապահովել այս ձեռքերուս, – լսաւ ձեռի խեղդուկ ձայնով ու կապոյտ հագուստին թեւերը վեր սոթեց։

– Ատուած իմ, – դոչեց Յովհաննէս տպղնապած՝ արմուկէ վար ձեռի երկու թեւերը ամէն ուզղութեամբ դարձնելով՝ ուշադրութեամբ քննելու համար չորցած ու ճաթռտած մորթը, որուն կարգ մը ճեղքերուն մէջ արիւնը հազիւ չորցած կ'երեւէր, – պատրաստուէ հետս քաղաք դառնալու անմիջապէս։

– Խնդրեմ սը՛ր, խնդրեմ, – հեծկլտաց ձեռի թեւերը կրկին ծածկելով, – ես հիւանդ չեմ, բան մը չունիմ, ձգեցէք որ գործս չարունակեմ։

– Ձեռի պէտք է բժիչկ տեսնես, հարցը լուրջ կրնայ ըլլալ· դիտես խնամքը ընկերութեան հաչուոյն է· եթէ բժիչկը չարտօնէ աչխատիլդ թերեւս նոյնիսկ ստիպուած ըլլաս Մանիլա մեկնելու։

– Ինչ կ'ըլլայ սը՛ր, խնդրեմ, չեմ կըրնար դառնալ։

– Ձեռի, ի հարկին, եթէ բժիչկը պնդէ, վերադարձն ալ ընկերութեան հաչուոյն է· չէ՞ս նախընտրեր ընտանիքիդ մօտ ըլլալ՝ տանդ մէջ, հնդկընկոյզի ծառերուն տակ։

– Թերեւս նախընտրելի է մեռնիլ սը՛ր, – լացը չարունակեց ձեռի՝ հագուստին աջ թեւով աչքերն ու այտերը չորցընելով։

– Քիչ մը պազարիւն եղիր, հարցը այնքան ալ ողբերգական չէ կարծեմ· գործ մըն է կ'երթայ· ուրիշը կը գտնես, – փորձեց մխիթարել Յովհաննէս։

– Չէ՛, սը՛ր, պէտք է խոստովանութիւն մը ընեմ, – լսաւ ձեռի միաժամանակ ողբերգական ու խորհրդաւոր երեւոյթով մը, – փոստարան Փունիօն կը յիշէք...

– Այո՛։

– Փոստարան Փունիօն ինծի պարտադրեց երեք հազար տոլար վճարել այս գործին միրանալու համար։

– Ի՞նչ, – ապշեցաւ Յովհաննէս ձեռքը ճակտին զարնելով, – այդ սրիկան ձեզմէ՞ ալ դրամ առաւ։

– Այո՛, սը՛ր, առանց այդ վճարումին հոս չէինք կրնար գալ։

– Բայց ... բայց դուն մէ՛կ տարի աչխատելու պէտք ունիս այդքանը խնայելու համար, – լսաւ Յովհաննէս թերահաւատի ժպիտով մը։

– Այո՛։

– Այո՛, սը՛ր, բայց ամէն մարդ վճարեց· երկրորդ – երրորդ տարիներուն եւ անկէ եաք ի՛նչ որ խնայենք մեզի կը մնայ։

– Բայց դո՛ւն, ստախօ՛ս, ողբացիր որ անհնկացած ես, – բռնկեցաւ Յովհաննէս ջղայնութեամբ։

– Այո՛, սը՛ր, ճչմարիտ կ'ըսեմ, չունէի որ վճարեմ, փոստարան Փունիօն պարտք արձանագրեց ու իրեն ի նպաստ դրաւի տակ առաւ իմ տունս· կը հասկըննաք, սը՛ր, խնդրեմ տուն մի ղրկէք դիս։

– ..՞։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՆԻՍ. – («Ցարաջ»). –

Ճարտարապետ Տիգրան Համեան, որ մեծ ձեռնհասութեամբ կը վարէ Հայ Մշակոյթի Ակումբին չրջապատին մէջ տարիներէ ի վեր կեանքի կոչուած դրբասէր յանձնախումբին համակարգիչի պարտականութիւնը, այլապէս չահեկան հակիրճ խօսքերով բացումը կատարեց նոր տարեչրջանի դասախօսութեանց չարքին կազմակերպուած երեկոյթին, Ուրբաթ, Յունուար 30, Օշական սրահը 70–ի հասնող ունկնդիրներու առջեւ։

Օրուան նիւթին եւ դասախօսուհիներուն մասին անդրադառնալով յայտարարեց, թէ երգիծական դրականութիւնը աննպատակ արուեստ պէտք չէ նկատել, քանի անիկա կը հետապնդէ քաղաքական եւ ընկերային, – կենցաղն ալ, անշուշտ, մէջն ըլլալով, – առաջադրութիւններ։ Այդ դրականութիւնը կը միտի ծիծաղելիութեան հասնելու ուղիներով ձաղկել եւ քննադատել քաղաքական – հանրային կեանքին ցաւազնոտ երեւոյթները, ցաւալուկ իրադարձութիւնները եւայլն։ Ծիծաղը գործադրութեան կը դրուի իբրեւ զէնք կամ միջոց եւ ո՛չ թէ նպատակ։

Պատմական կարճ ակնարկով մը ան ցոյց տուաւ, թէ Ազգային Սահմանադրութեան (1863) եւ ինչպէս նաեւ 1908–ի Օսմանեան խափուսիկ Սահմանադրութեան ընծայած հնարաւորութիւններէն օգտուելով հրապարակ կ'ելլեն Յակոբ Պարոնեանի նման երգիծանքի անվիճելի դէմքեր, Երուանդ Օտեան, նաեւ Երուանդ Թոլայեան, Յ. Ալփիար, Յակոբ Համեան, Օննիկ Զիֆթէ – Սարաֆ եւ ուրիշներ։

Առաջին դասախօսուհին՝ Տիկին Անոյշ Սերովբեանի վիճակուած էր խօսիլ մեր եզակի երգիծաբաններէն Յակոբ Պարոնեանի մասին։

Խնամուած ուսումնասիրութեամբ մը դասախօսուհին նախ ներկայացուց մեր երգիծաբանին կեանքը։ Մանկութենէն՝ պատանեկութիւն, երիտասարդութենէն մինչեւ հասուն տարիք։

Անկասկած, մինչեւ Պարոնեան հայ իրականութեան մէջ երգիծելու եւ հեգնելու տարերք ունեցած ենք, թէեւ ոչ բերդական ու խորհրդաւոր երեւոյթով մը, – փոստարան Փունիօն կը յիշէք...

– Այո՛։

– Փոստարան Փունիօն ինծի պարտադրեց երեք հազար տոլար վճարել այս գործին միրանալու համար։

– Ի՞նչ, – ապշեցաւ Յովհաննէս ձեռքը ճակտին զարնելով, – այդ սրիկան ձեզմէ՞ ալ դրամ առաւ։

– Այո՛, սը՛ր, առանց այդ վճարումին հոս չէինք կրնար գալ։

– Բայց ... բայց դուն մէ՛կ տարի աչխատելու պէտք ունիս այդքանը խնայելու համար, – լսաւ Յովհաննէս թերահաւատի ժպիտով մը։

– Այո՛։

– Այո՛, սը՛ր, բայց ամէն մարդ վճարեց· երկրորդ – երրորդ տարիներուն եւ անկէ եաք ի՛նչ որ խնայենք մեզի կը մնայ։

– Բայց դո՛ւն, ստախօ՛ս, ողբացիր որ անհնկացած ես, – բռնկեցաւ Յովհաննէս ջղայնութեամբ։

– Այո՛, սը՛ր, ճչմարիտ կ'ըսեմ, չունէի որ վճարեմ, փոստարան Փունիօն պարտք արձանագրեց ու իրեն ի նպաստ դրաւի տակ առաւ իմ տունս· կը հասկըննաք, սը՛ր, խնդրեմ տուն մի ղրկէք դիս։

– ..՞։

ընդգծուած եւ չեչտուած չափանիչով, քանի ընկերային – քաղաքական կեանքը չուքի մէջ մնացած է։ Բայց պարտաւոր ենք խոստովանիլ, թէ օրինակ առակագիր Վարդան Այգեկցիի կամ Մխիթար Գոչի միջնադարեան երկերուն մէջ երգիծելու – ծաղրանքի ենթարկելու չափա – նիչներով խօսքը զերզօր ազդակներ մնացած են։ Ընկերային յարաբերութիւններու ճամբով։ Հայաստանի ծանօթ պատմաբաններէն Աչոտ Յովհաննիսեան, խօսելով 1860–ական թուականներուն իբրեւ թէ անծանօթ հեղինակի մը մասին զրած է Թ. Կրկրիկեանի երգիծական մէկ զբրքոյկին մասին, ըսելով թէ ո՞վ էր նոր հայ երգիծական գրականութեան սկզբնաւորումը ազդանչող այդ զրքոյկին հեղինակը։ Ծանօթ է, որ այդ կեղծանուն – նին տակ ծածկուած կը մնային Խաչատուր Մխաքեան եւ Ճանիկ Արամեան, ո – րոնք, 1856–ին Ընդունելութիւն ընծայի խորագիրով հատորիկ մը հրապարակ հանած էին։

Առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու՝ հայ երգիծական զրականութեան նախնական վկայութիւնները բերելով, ըսենք, թէ դասախօսուհին 1841–ին Ազբիանապոլիս (Լարնակ) ծնած ապագայ եզակի երգիծաբանին պատանեկան – երիտասարդական լման ուսանողական տարիներու կեանքը լուսաբծակումբ պատկերին մէջ բոլորեց։ Յայտարարեց, թէ ինքնաչխատութիւնը առաւել զեր կատարեց անոր խմացական զարգացումին մէջ, յատկապէս օտար լեզուներու իմացութեամբ՝ պուլկարերէն, իտալերէն, թրքերէն, ֆրանսերէն եւ այլ։

Դասախօսուհին այնուհետեւ յիչատակեց Ազբիանապոլիսէն Պոլիս հաստատուած երգիծաբանին դաստիարակչական կարճ զործունէութեան մասին. ուսուցիչ Սկիւտարի ձեմարանը, ուր իբրեն աչակերտած է Պետրոս Դուրեան. զնահատած է անոր տաղանդը։ Աչխատասիրութիւններու հրատարակութիւններ՝ Ատամնաբոյժն Արեւելեան եւայլն։ Յակոբ Պարոնեան խմբագիրի պաչտօն վարած է Սիմոն Ֆելեկեանի Եփրատ–ին մէջ, զբրեթէ եօթը ամիսներ՝ 1871 – 1872։ Նոյն տարին ստանձնած է Ցար. Սվաճեան Մեղու–ի խմբագրութիւնը, աւելի քան տարի մը չարունակ։ Ց. Սվաճեան իր արտօնատէրի իրաւունքները փոխանցելով Պարոնեանի, այս վերջինը սկսած է հրատարակել Թատրոն–ը, մինչեւ 1877, չաբաթաթերթ։ Ապա 1884–էն սկսեալ Խիկար–ը մինչեւ 1888։

Տիկին Ա. Սերովբեան յիչատակեց Պարոնեանի հիմնական երկերը՝ Ազգային ջոջեր, Մեծապատիւ մուրացկանները, Քաղաքավարութեան վնասներ, Պատկառ մը Պոլսոյ թաղերուն մէջ, Պաղտասար ադբար, Առանին տեսարաններ, Կամիտաներ, Հոսհոսի ձեռնտեսերերը եւայլն։

Հաստատումներու եւ ընթերցումներու ճամբով ան ցոյց տուաւ, թէ երգիծաբանը իր բոլոր զործերուն մէջ ունեցած է ճչմարտութիւնները կեանքի երեւոյթներուն մէջ յայտնաբերելու զիտակից ձգտում մը։ Իրականութեանց վիճակներով պատկերացուցած է իր ժամանակաչրջանի հանրային կեանքը, վարիչ դէմքերը, մտաւորականութիւնը, յոռի երեւոյթները, մեծատուններու ընչաքաղցութիւնները՝ սրատես աչքերով եւ, մանաւանդ, անվրէպ խիզախութեամբ։ Նաեւ օտար եւ Օսմանեան դիւանագիտութեանց նենգ քաղաքականութիւնները։ Մեռած է 1891–ին, թշուառ, հիւծախտէ։

Նուպար Սերովբեան կարդաց Մեծապատիւ մուրացկաններէն հատու հատուածներ։

Օրուան երկրորդ դասախօսուհին՝ Տիկին Ալիս Թաչճեան մեզի ներկայացուց մեծ երգիծաբաններէն երկրորդը՝ Երուանդ Օտեան։

Ան նոյնպէս նախ պարզեց Երուանդ Օտեանի կեանքը, որ եզած է զրեթէ աստանդական։ Եղբօրորդին ծանօթ անուններէն Գրիգոր Օտեանի, մատղաչ տարիներէն իսկ երկիրէ երկիր թափառած է՝ Ֆրանսա, Իտալիա, Ռումանիա, Յունաստան, Եգիպտոս, ուր իր մահկանացուն կնքած է 1926ին։ Ծնած էր 1869ին, Պոլսոյ Ենիդիւզ արուարձանը։ Օտար աստղերու տակ պատանին չատ մեծ դժուարութեամբ սերտած է հայերէնի նախադիտելիքները, այն ալ ընտանեկան չրջանակին մէջ։ Պատանի՝ հազիւ 15 տարեկան, Պոլիս վերադառնալով չուրջ երկու տարի յաճախած է Սկիւտարի Պէրպէրեան կրթարանը եւ հոն է, որ արդէն թերթ հրատարակելու իր անվիճելի տեն–

ԷՋԵՐ ՊՐՈՖԻԼ

Էսայիան Թատրոնը (*) և «ԱԶԱՒԱՅԻ»ն կերուքիւնը կը ներկայացնեն Ժան Ժաք Վարուժանի «Փափիէ տ'Արմէնի» գործը, Փետրուար 11–էն Մարտ 15։

Թատերախաղը ներչնչուած է գլխաւորապար ռումանացի բանաստեղծ Միխայէլ Էմինեսքուի (1850 – 1889) պարագայէն։ Ան քիչ ծանօթ ու քիչ հրատարակուած է Ֆրանսայի մէջ, հայկական ծագում ունի։

Ժան Ժաք Վարուժանի գործը հիմնուած է ծուզակի, արդելափակումի ու զանգազ քայքայումի թեմաներուն վրայ։

Ներկայացման բեմադիրն է Փիէռ Քոնսթան, բեմայարդարումը պատրաստած է Սիմոն Տիւամել եւ զգեստները Ռ. Սապունկի։

(*) Théâtre Essaion de Paris
6, rue Pierre au Lard — 75004

գը երեւան եկած է՝ Վառարան, ապա՝ Անհաչտ, ձեռագիր, հակառակ անօրէնին Ռ. Պէրպէրեանի գրած արդելքներուն։ 1893–էն սկսեալ գրիչը չարժուն եղած է Մասիս–ի, Մանզումիէ Էֆքեարին, Արեւելք–ին, ապա՝ Հայրենիք–ին մէջ, որուն խմբագրական կազմին մաս կազմած է մինչեւ 1896։ Պանք Օթոմանի դէպքէն եաք փախուստա կուտայ դէպի Աթէնք· աչխատակցութիւն Միութիւն Թերթին։ Այնուհետեւ Լմնաոն, գործակցելով Նոր կեանք–ին, Փարիզ՝ խմբագրելով Ազատ Խօսք–ը։ Եգիպտոս, Հնդկաստան, կըրկին բուրգերու երկիրը, ուր մինչեւ 1908 լոյս ընծայած է Ազատ Բեմ, Ազատ Խօսք, Կրակ, Օրէնք, այլ մանաւանդ Արեւ։

Օսմանեան խափուսիկ Սահմանադրութեան հռչակումով վերադարձ իր ծննդավայրը՝ աչխատակցելով՝ Արեւելք–ի, Ազատամարտ–ի, Հայրենիք–ի, Բիւզանդիոն–ի, Շանթ–ի։ Արեւմտահայ մտաւորականութեան հետ աքսոր, մինչեւ Տէր – Զօր։ Մազապուրծ ազատած՝ Զինադադարին վերստին երեւցած է Պոլսոյ մամուլին մէջ, – 1919 – 1922, – ժամանակ, Վերջին Լուր, Ճակատամարտ։ Քեմալական չարժումին հետեւանքով դինք կը գտնենք Պուքրէչ, հոնկէ Սուրիա եւ վերջապէս Եգիպտոս։

Ինչպէս իրաւամբ հաստատեց դասախօսուհին, Երուանդ Օտեան ամէնուր թերթ հրատարակելու կամ աչխատակցելու այրող կիրքով յայտնուած դրիչ մը եղած է։ Օրինակները արդէն վկայ։

Երգիծաբանին հիմնական աչխատութիւնները յիչելէ եաք, ինչպէս, օրինակ, Սալիհա Հանըմ, Թաղականին Կնիկը, Մէջնորդ Տէր Պապան, Դատաստանական Որհնութիւնին Առջեւ, Մատնիչը, Առաքելութիւն մը ի Ծապլվար, Ընկեր Փանջունին, Ընտանիք, Պատիւ, Բարոյական, Ապտիւլ Համիտ եւ Շէրլոք Հոլմս, Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն եւ այլ վէպեր, վիպակներէն Ազգային բարերար–ը, Վաճառականի մը նամակները, Ցեղափոխութեան մակարոյծները եւ այլ վիպակներ, նաեւ յուչագրութիւններ, ինչպէս, օրինակ, Տաներկու տարի Պոլսէն դուրս, Օրը Օրիներ, Թարգմանութիւններ, ան ընդգծեց թէ Օտեան չատ արագ արտադրող մը եղած է, յաճախ քանի մը թերթեռներ միաժամանակ դրելով։

Անոր արտաես աչքը եւ մասամբ նաեւ անոր երկբայող – փիլիսոփայող ներքին եռքը մեծ ուչադրութեամբ խուզարկած, պրպտած եւ քննութեան բովէն անցուցած է իր տարիներուն հանրային կեանքը լայն խմաւորով՝ դէմքեր, դէպքեր, իրադարձութիւններ, ասոնց թերիներով, սայթաքումներով, մոլորութիւններով։ Արտակարգ յանդգնութեամբ խարանած է հաւատական թէ անհատական զրեթէ բոլոր արատները։ Շատ զրելու, արագ արտադրելու միտումն ալ, անշուշտ, տըկար էջերու զոյութեան պատճառ դարձած են։

Դատախօսուհին նոյնպէս հատուածներ կարդաց քանի մը կարեւոր երկերէ։ Տիկին Հոիփոիմէ Պոչնաքեան եւ Նուպար Սերովբեան երկխօսութեամբ Թաղականին կնիկը երգիծավէպին մասեր կարդացին։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Տէր եւ Տիկին Սահակ Պամամճեան,
Այրի Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան,
Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Պամամճեան
եւ զաւակները Արէն եւ Ռաֆֆի,
Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պամամճեան
եւ զաւակները Սահֆան եւ Սօֆի,
Այրի Տիկին Նուարդ Արամ Պամամճեան,
Այրի Տիկին Մաքրուհի Բէչոմալճեան
եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Մաքրուհի Խօրասքեան
եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Նատիա Պամամճեան
եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Պամամճեան, Խօրասքեան, Օհանեան, Տէր – Գալուստեան, Ապուլեան, Սամսոալճեան եւ Գըթլէր (Ամերիկա), Զաուիկեան, Թէրզիպաշեան (Պոլիս) ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի եղբօր, հօրեղբօր, տատրոջ, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՄՄԱՃԵԱՆԻ
(ԱՐԵԳ ՏԻՐԱՋԱՆ)

մահը որ պատահեցաւ Փետրուար 6–ին Իվրիի հիւանդանոցին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Փետրուար 13, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար Հայ մատուռականներու դամբարանը։

Ոչ մէկ մահազդ ղրկուած ըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, նախընտրաբար նուէրներ՝ կրթական թէ բարեսիրական հաստատութեանց։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արշալոյս Թադէոսեանի
մահուան առթիւ

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ· կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանին (ստանալ «Ցառաջ»էն)։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Փետրուար 14, ժամը 16–ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 rue – Պլէօ, մէթրօ Քատէ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարեկան պարահանդէսը՝

ՄԱՐՏ 28–ԻՆ

Փարիզի Նիքօ պանդոկի սրահները։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ալեքսան Սարաֆեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ Տիկին Մանուշ Զուլհակեան եւ զաւակները՝ Յարութիւն եւ Հրաչեայ կը նուիրեն հազար Ֆրանք Ազգապահպանամին (ստանալ «Ցառաջ»էն)։

×

Տէր եւ Տիկին Զօհրապ եւ Արաքսի Մուրատեան իրենց հօր՝ Հաճի Յովսէփ Սահակեանի յիշատակին հազար Ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլի Ս· Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ միջոցաւ հետեւեալ նուէրները եղած են։ –

Տիկին Աբշամ Պապայեան եւ զաւակները եկեղեցւոյ 2·500, Սահակ – Մեսրոպ Երկչախումբին 2·500, Հ· Բ· Ը· Միութեան 2·500 Ֆ·, եկեղեցւոյ Դպրոցին 2·500 Ֆ·, Ecole Notre Dame du Sacré Cœur 2000 F Համազգայինի զպրոցին 2·000 Ֆ·, «Ցառաջ»ին 2·000 Ֆ· եւ «Աչխարհ»ին 1·000 Ֆրանք։

Տէր եւ Տիկին Ժաք Կարապետեան եկեղեցւոյ 3·000 Ֆ·, «Սէնք Աւընիւ»ի Առեւտրականներու Միութիւնը Արամ Խաչատուրեան Ֆոնտին 3·000 Ֆ·, Ֆիլիփ եւ Կասթօն Փափազեան Արամ Խաչատուրեան Ֆոնտին 1·000 Ֆ·, եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ· եւ «Ցառաջ»ին 1·000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Արման Ենովքեան եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Շարլ Օհանեան եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Պր· Վարուժան եւ Վալէռի Պօղոճեան եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Սէն – Ժեռմի Հայց· Առաքել· Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցի 1000 Ֆ· եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Գիւտեան եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւնը Սէն – Ռաֆայէլի Ծերանոցին 1·000 Ֆրանք եւ Արամ Խաչատուրեան Ֆոնտին 1·000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Շարլը Կուրտիկեան եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Մէյլեան (Թրիքօ Մէյլեան) եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Ֆէսճեան (Նիւ – Եորք) եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Արիս Դաւիթեան (Պանտոլ) ընտանիք եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Սահակ – Մեսրոպ Երկչախումբ եկեղեցւոյ 1·000, Հ· Ց· Դաշնակցութեան Մարսէյլի Կոմիտէ Արամ Խաչատուրեան Ֆոնտին 1000, Société Européenne de Textiles եկ· 1000, Տէր եւ Տիկին Քլօտ Մինասեան եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Պերճ Ձէկվէճեան եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ· եւ Սահակ–Մեսրոպ Երկչախումբին 1·000 Ֆ·։

(Շար·)

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Ուրբաթ օր, Փետրուար 13, երեկոյեան ժամը 5–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Տեառնընդառաջի հանդիսաւոր Նախատօնակ Աւետաստան եւ Մուխաւառութիւն։

Ծանօթ· – Տարուան Առաջին Աղտաստանն է այս որ կը կատարուի այսօր։ Վերջին Աղտաստանը տեղի կ'ունենայ Խաչվերացի տօնին երեկոյեան՝ Սեպտեմբեր 13–ին։

×

Շաբաթ օր, Փետրուար 14–ին, Տեառնընդառաջ է։ Տօն է քառասնօրեայ պատանեան Քրիստոսի ի տաճարն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ· Բ· Ը· Մ· 1987

11–րդ Նաւատարզեան
Համաշխարհային

Քառաօր

Ժընեւի մէջ – Ապրիլ 17–էն 19

մասնակցութեամբ՝ Միջին – Արեւելքի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու, Եւրոպայի, Աւստրալիոյ մարզիկներու եւ անդամներու։

Պասքէթ – պոլ, վոլէյպոլ, Մինի – Ֆութպոլ, փինկ – փոնկ եւ արտասահմանեան մրցում։

Ընկերակցողներու համար պանդոկի եւ կեցութեան կարգադրութիւն նպաստաւոր պայմաններով։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Հ· Բ· Ը· Մ·ի 11, Աքսաւ Ալպոնի Փարիզ, 16–րդ։

Հեռ· – 45 – 20 – 03 – 18

Grégoire à CAPPADOCE
La Cuisine Libanaise
SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
du 10 au 15 Février
AVEC LE CHANTEUR
Paul
BAGHDADLIAN
— IL EST PRUDENT DE RESERVER —
Tél. : 43. 78. 56. 34 Tél. : 43. 75. 05. 30
67 bis, quai Auguste Blanqui — 94140 ALFORTVILLE
(près de la piscine municnpale)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արշալոյս Թադէոսեանի
մահուան առթիւ

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ· կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանին (ստանալ «Ցառաջ»էն)։

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ· Բ· Ը· Մ· – ՌՕՆ – ԱԼՓ
ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

Ընդունելութիւն, ի պատիւ Ֆրանսայի Շրջ· յանձնաժողովի անդամներու, Կիրակի, Փետրուար 15, ժամը 16–ին Արուեստ Մշակ· Տան մէջ – Վիէն – ։

Գեղարուեստական բաժին։

Մասնակցութեամբ՝ Հ· Բ· Գ· Ը· Միութեան երիտասարդներուն՝ նուագով եւ Վիէնի միօրեայ զպրոցի աշակերտութեան՝ երգերով եւ արտասանութիւններով։

Հիւրասիրութիւն – մուտքը ազատ է։

Սիրալիր հրաւէր բոլորին։

ԿՈՉ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒՆ

Կը փափաքինք հաղորդակցութեան մէջ մտնել աչխարհով մէկ ցրուած Դպրոցասէրի նախկին սան – տանուհիներուն հետ՝ կազմելու անոնց ամբողջական ցանկը ու զանոնք տեղեակ պահելու վարժարանի կեանքին մասին։

Արդ սիրտ խնդրէինք Դպրոցասէրի նախկին սան – տանուհիներէն որ մեզի ուղարկէին իրենց ներկայ հասցէները՝ ինքնակենսագրական քանի մը տողի ընկերակցութեամբ։

Նամակները յղել հետեւեալ հասցէին.–
ECOLE PRIVEE TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord — 93340 Le Rainey
FRANCE

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը Պելֆոնթէնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ ախօրէններ։

Վկայեալ տնօրէն Շրջանի կայանի համար։

Վարիչներ։

Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել առարեւ յիշուած հասցէին. –

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique
métro : Invalides

պատրաստուած եւ մասնակցութեամբ Միութեան խմբապետերուն, խմբապետուհիներուն, թեւիկներուն, գայլիկներուն, արենուշներուն եւ սկաուտներուն կողմէ։

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց պետերը եւ սկաուտական խումբը, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբեր

եւ

Հայ Աղիներու Միութեան 4 Շրջանները

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Շրջանային ներկայացում, ուղերձ եւ ողջոյններ
Զաւեշտ մը՝ (հայերէն) խմբապետերուն կողմէ
Ներկայացումներ, զաւեշտներ, հայկական պարեր
Արտասանութիւններ։ Բոլորովին նոր յայտագիր։

ՄՈՒՏՔ՝ 50 Ֆրանք

Մի՛նչեւ արեւին
հիւրասիրութիւն եւ ցուցադրութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանուած	300	(355,80)
Մեռնող	300	(355,80)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·Վէ·Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
12
JEUDI
12 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.421
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.421

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՒԼԱԳԸ ԿԸ ՊԱՐՊՈՒԻ

140 ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ ԵԻՍ
ՆԵՐՈՒԻՄ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ

———×———

Կորբաչով կը չարունակէ զարմացնել արեւմտեան աշխարհը, իր «ազատական» քաղաքականութեամբ: 42–էն եաք, 140 քաղաքական բանտարկեալներ եւս ներում կ'արժանանան, կրեմլինի խակ յայտարարութեամբ: Հարկ է, սակայն, որ դիմումնագիր մը կատարեն, ուր յանձնառու կ'ըլլան այլեւս հակախորհրդային քաղաքականութիւն չընել: Կը թուի որ ոմանք մերժած են, ինչպէս ծագումով հրեայ՝ Պեկուն եւ այդ պատճառով է որ ազատ չէ արձակուած:

Քանաւ – Անշէնիէ լաւագոյնս օգտա – գործած էր այս նորութիւնները, Զորեքշաբթի օր: Նախ, կ'անդրադառնար «Իմանիթէ»ի մեծ յայտնութիւններուն: Արդարեւ, համայնավար պաշտօնաթերթը ցարդ ուրացած էր թէ Գուլագ բառած բան մը գոյութիւն իսկ ունենայ եւ նման զրպարտութիւններ կը վերագրէր «նախնական հակահամայնավարներու» կամ կը գրէր թէ «կենդանային հակախորհրդայնութեան մը հնարքն է»: Եւ այսօր, չի վարանիր խորագրելէ (Փետրուար 9) «Ազատագրումներ Գուլագը»: Ուրիշ ծագրանկարով մըն ալ, երկիծաթերթը կը ներկայացնէ Մառչէն որ կը հեռաձայնէ Կորբաչովի, ու կ'ըսէ· – «Պրաւօ', Միխայէլ, Սիպիր տեղ կը բացուի Ռիկուի, Փոփըրէնի, Ժիւքէնի եւ համախոհներուն համար»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՍՈՍԻԼԷԹ ԺԵՆԵՒԱԼԸ, առաջին դրամատունն է որ պիտի ապագրայնացուի մինչեւ տարւոյն վերջ: Մէկն էր այն երեք դրամատուներէն (երմէ զատ՝ Քրեաի Լիոնէ եւ Պանք Նասիոնալ տը Փարի) որոնք ազգայնացուեցան Տը Կօլի կողմէ, 1945–ին: «Սոսիէթէ Ժենեռալ»ը կը գնահատուի 18–էն 22 միլիառի: Արդէն 16%–ը հանրութեան կը պատկանի, դրամատունը, 1984–ին, առաջինը եղած էր ներդրումի վկայականներ հրապարակ հանող:

ՌԵՄՈՆ ՊԱՌ, անգամ մը եւս «կը խանդարէ» իր մեծամասնութիւնն իսկ, կարծիք յայտնելով անցուդարձերու մասին: Թելեռամայի փոռոմին էր, որ վարժապետական իր չէչոով, Պառ վերապահութիւններ յայտնեց հեռատեսիլի Ա· կայանի վաճառքի պայմաններուն չուրջ: Լիոնի երեսփոխանը անկատար կը դտնէ Մշակոյթի նախարարին օրէնքը հաղորդակցութեան ազատութեան չուրջ: «Կարելի չէ, կ'ըսէ Պառ, անկախութեան սկզբունքները հաստատել, զանոնք յարգել տալու համար, հիմնարկներ առեղծել եւ միաժամանակ չանալ զանազան խաղեր մէջտեղ դնել, ուր Պեռութիւնը ներկայ է»: Ասիկա բառեցաւ հակառակ անոր որ Հալաս (Պեռութեան հակակշռի տակ ընկերութիւն մը) քաշած էր իր թեկնածութիւնը որպէս դնորդ Թի – Էֆ – 1–ի եւ թէ Շիրաք բացարձակապէս հերքած էր Մաթիւնեոնի որեւէ միջամտութիւն այդ վաճառքին մէջ:

5–ՐԴ ԵՒ 6–ՐԴ կայաններուն համար, թեկնածուներու կոչին պայմանաժամը վերջ դաւ Երեքշաբթի իրիկուն: «Հաղորդակցութեան եւ ազատութեանց Ազգ· Խորհուրդն» է, որ պիտի ընտրէ 5–րդին համար, կը կարծուի որ Հերսանի պիտի վիճակուի, նախընտրարար Կոլոմբէյէն: Երեք թեկնածու ալ կայ 6–րդ կայանին համար: Որոշումը կը տրուի Փետրուար 24–ին:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ մերժեց տատրադրել այն հրովարտակը, որ կը տեղափոխէր Վալանսի դատախազը, իրեւ հետեւանք այն կարգ մը արտայայտութիւններուն, զորս ունեցած էր Ժորժ Ափափ (դատախազը) Յունուար 8–ին, վերամուտի առթիւ իր ելոյթին ընթացքին, թմրեցուցիչի հարցին առընչութեամբ: Դատախազը դէմ էր Արդարութեան նախարարին պատժական ծրագիրներուն թմրեցուցիչ գործածողներուն դէմ եւ չեչտած էր որ ալքոլամոլութենէ մեռնողներու թիւը աւելի մեծ է: Արդարութեան նախարարութիւնը կրնայ անշուշտ կախակայել դատախազը, բայց անկարելի չէ որ համակերպի, որքան ալ դարմանք յայտնէ Միթերանի ընթացքին առթիւ: Մնաց որ խնդրոյ առարկայ օրէնքն ալ, առ այժմ բարձի թող եղած է, ինչպէս բոլոր այն որոշումները, որոնց ձախաւորութիւնը, յապաղումով կը տեսնուի, այլ խօսքով 23 տարուան փորձառութիւնով հպարտացող մեծամասնութիւնը, որ կը ձազկէր ընկերվարականներու «աչկերտութիւնը», նոյնքան անփորձ երեւցաւ բազմաթիւ մարզերու մէջ:

ԻՆԸ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ քնարեր դեղահատ կը գործածեն եւ չեն վարանիր նոյնիսկ իրենց փոքր զաւակներուն ալ տալ, մանաւանդ երբ կուլան: Հանդարտեցուցիչ եւ քնարեր դեղահատներու ճոզ գործածութիւնը չատ մտահոգիչ է: Հաստատուած է որ նորածիններու (երեք ամսու) 7%–ին քնարեր կուտան ծնողքները ծծակին հետ: 9 ամսուան նորածիններուն համար, այս համեմատութիւնը 15·7%–ի կը բարձրանայ:

ԺԱՔ ՏԷՐՈԺի, հեղինակը՝ «Նեմէսիս գործողութիւն» հատորին, վերաքննութեան դիմեց, առջի օր, դատապարտուելէ հաք, Փարիզի դատարանին կողմէ, 30 հազար ֆրանք վնասուց հատուցում վճարելու Ֆիլիփ տը Սէն – Ռոպէրի: Այս վերջինը, դիրքի մը մէջ, զոր խորագրած էր՝ Բաց նամակ անոնց որոնք կորնսուցած են իրենց Ֆրանսերէնը» յարձակած էր Տէրոժիի վրայ, զայն որակելով «Ոստիկան – լրագրող»: Էնֆորմասիոն Ժիւիվի մէջ հրատարակած իր պատասխանով, Տէրոժի Ֆ· տը Սէն – Ռոպէրը կը ներկայացնէր որպէս «կողմնակից մը բռնատիրական վարչակարգերու տեսակէտներուն ցեղի մասին»: Դատարանը կ'ընդունի որ Ժաք Տէրոժիի դէմ ըսուածը անուանարկիչ է, բայց վնասելու միտում չկայ: Տէրոժիի ըսածները, սակայն, նախատական են Ֆ· տը Սէն – Ռոպէրի համար:

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ աւագերէցը դատարանի առջեւ, պարտի ինքզինքը արդարացնել, որովհետեւ սեռային խլրտականութեան կրկնակի «մեղքեր» գործած է: Կարդինալ Սիմոնիս, ձայնասփիւռէն, դատապարտած էր ֆեմինիզմի կողմնակից աստուածարան կիները, չեշտելով այր մարդուն նախապատուութիւնը կնոջ վրայ, բայց ինչ որ աւելի մեղադրելի կը դտնուի, դատապարտած էր միասեռականութիւնը, որ կը սպառնայ ընկերութեան: Միասեռականներն որ դատի կը քաշեն Ծիրանաւորը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈԹԵՐ՝ ԵՐԵԿՈՅԹԷ ՄԸ

———×———

Անցեալ իրիկուն փոքր սրահի մը մէջ բաւական մեծ ու կարեւոր հարցեր բերուեցան սեղանի վրայ· կարճ խօսքով՝ մեր ներկան: Պարզուած իրականութենէն միեւնոյն վերլուծում, միեւնոյն անհրաժեշտ ու կարելի ըլլալիքներ, ի սէր՝ առողջ վաղորդայնի մը:

Ութսուն – հարիւր հազարնոց գաղութէ մը միայն երեք տասնեակ հոգի կար սրբահը· անոնց ներկայացուցչական կարողութի՞ւնը աւելի մեծ պէտք էր նկատել արդեօք, թէ բացակայ եօթանասունը իրը հազար իրը հարիւր եօթանասունին անհատատուութիւնը՝ իրենց իսկ ապագային հանդէպ:

×

Նոյն երեկոյթին մատնանշուած կէտերէն մէկը եղաւ մեր անմիաբանութիւնը· յատկապէս, երբ ան ամէն անգամ կը յայտնուէր Ապրիլ 24–ի ոգեկոչումներու կազմակերպութեան հանգրուանին: Ճիշդ է, որ երեք թափօրները այսօր վերածուած էին երկուքի, սակայն բաւական չէր այդ ալ: Բաւական չըլլալը չէ անշուշտ, սակայն տուեալ երկու կէտերէ սա կամ նա ճամբաներով դէպի թրքական հիւպատոսարան ճլոր երկու թափօրներէ զատ դժբախտաբար միշտ գոյութիւն ունի երրորդն ալ· այն, որ ոչ կը ճալէ, ոչ պատառ կը պարգէ, ոչ ալ լոգունգ կ'արձակէ, այլ մնացած իր անկիւնը, անհաւատութեան ցնցուղով կը ջրէ անտարբերութեան մշտադալար իր ծառը:

Ու թափօրներու ամէնէն քազմամարդը ա՛ն է:

×

Տնտեսական ենթակառոյց – ժողովրդավարութիւն – ստեղծագործութիւն: Այս եռոտանին ներկայացաւ որպէս առողջ համայնիքի մը չափանիշ: Կրնա՞յիք արագին երկու ազդակները իրականացնել, որպէսզի ունենայիք երրորդն ալ՝ ստեղծագործութիւնը, որ ընդհանուր գիծերու մէջ թարգմանի՝ մշակոյթ:

Կրնա՞ք· եթէ ոչ ԻԱ· դարու գիտա – պատմաբանական հանդէս մը, օր մը ճանի մը էջերու մէջ պիտի ջանայ վերլուծել տարօրինակ երեւոյթը այն անհող ժողովուրդին, որ ամէն բանէ աւելի սիրեց երազը· երազեց՝ ամէն ճգնաժամու մէջ ալ ու ճախընտրեց մեռնիլ, քան՝ չերազել:

×

Խորհրդակցական ասուլիս, վիճաբանական երեկոյթ, կարծիքի փոխանակումներու բեմ, կլոր սեղան, հրապարակային ժողով· այս կարգի բոլոր հաւաքոյթներն ալ – ժամէ, ժամացոյցէ անկախ – պէտք է վերջացնել այն պահուն, երբ մարդիկ – առանց որ իրենց հարցում ուղղուի – սկսին խօսիլ ու պատմել իրենք իրենց – ըրածին ու չըրածին – մասին:

Թ· ԱՐՓԻ

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2 – 5)

ՓՐՈՖ· Ռ· ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է փրոֆ· Ռաֆայէլ Աբրահամեանի «Հնդկաստան – ՍՍՀՄ» գիրքը, ուր կը խօսուի Խորհրդային Միութեան եւ Հնդկաստանի տնտեսական եւ մշակութային բազմամեայ կապերու մասին: Հեղինակը կարեւոր տեղ տուած է նաեւ Հնդկաստանի եւ Հայաստանի սերտ կապերուն: Հայաստան ներկայիս Հնդկաստանի կը մատակարարէ եւ լեկտրոնիք հաշուիչ մեքենաներ, չափող գործիքներ, սարքեր: Երեւանի մէջ մասնագիտութիւններու տիրացած են եւ վարժընթացներ անցուցած հարիւրաւոր հընդիկներ: Հայ ընթերցողը ծանօթ է հընդկական արձակի եւ բանաստեղծութեան լաւագոյն նմոյշներուն:

Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս Ռաֆայէլ Աբրահամեան իր գիտական գործունէութեան 30 տարիները նուիրած է հայ – հնդկական կապերուն: Այդ թեմայով ան գրած է յիսունէ աւելի հետազօտութիւններ: Մօտ առենէն Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնէ իր նոր գիրքը՝ հայ – հնդկական փոխ – յարաբերութիւններու մասին, հին ժամանակներէն մինչեւ ԺԸ· դարու վերջը: Ան աւարտած է նաեւ Հնդկաստանի վերաբերեալ հայկական աղբիւրներուն նուիրուած աշխատութիւնը, որ կը բովանդակէ Հնդկաստանի 1756 – 63 թուականներու առաջին ապստամբութիւնը, Մայսորի պետութեան պատմութիւնը, հայ ճամբորդներու եւ առեւտրականներու նոթերը եւայլն:

ԱՐԱՄԱՇՈՏ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ «ՓԵՍԱՏԵՍ» ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԸ ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ուկրանեոյ ձայնասփիւռի դրական գեղարուեստական հաղորդումներու խմբագրութիւնը ունկնդիրներուն ներկայացուցած է Արամաչոտ Պապայեանի «Փեսատես» ծանօթ թատերախաղը: Հանդէս եկած են առաջնակարգ դերասաններ: Արամաչոտ Պապայեանի «Աչխարհն, այո, չուռ է եկել» գործը մաս կը կազմէ Պուշկինի դրամատիկ թատրոնի խաղացանկին:

×

ԱՍՏՂԱԳԷՏ ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՒՐԶԱԴԵԱՆԻ ՁՐԱՆԵՐԿԵՐԸ

Գառնիի մէջ Գրիգոր Գուրզադեանի ջրանկարներու ցուցահանդէսի բացումը զուգադիպած է այն լուրին հետ, որ դիւանականը ընտրուած է Հայաստանի ակադեմիայի իսկական անդամ: Ցուցահանդէսի բացման ժամանակ Գուրզադեանի բարեկամներն ու գործակիցները կրցած են լաւ արժանաւոր գնահատել ոչ միայն հիւթեղ բնանկարները, այլեւ լեռներու մէջ իր իսկ ձեռքերով հիմնուած պարտէզի խնձորներու բոյրը: Գրիգոր Գուրզադեան ծանօթ անուն մըն է «աստղագիտական» աշխարհին: Ինք է, որ առեղծած է հռչակաւոր երկնացուցարանները՝ «Օրիոն» հեռադիտակները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԻՆՈՓԱՌԱՏՕՆԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱՀԱՐԸ ԸՆԴՄԻՋՄԱՆ ՊԱՀԻՆ...

Խորհ. Միութեան ժողովրդական արտիստ, պետական մրցանակի դափնեկիր Սօս Սարգսեանը այս տարի Ալմա Աթայում կայացած 19–րդ միութենական կինոփառատօնում արժանացաւ տղամարդու լաւագոյն դերակատարման համար սահմանուած մրցանակին՝ «Հայֆիլմ»ի կինոստուդիայում նկարահանուած «Խնճորի այգին» կինոնկարի գլխաւոր դերակատարման համար :

×

Նկարահանումների պատճառով նա փառատօնին չէր մասնակցում: Հանդիպեցինք «Հայֆիլմ»ում, որտեղ ձայնադրւում էր բեմադիր Հ. Հախվերդեանի բազմասերիանոց «Մատենադարան» ֆիլմը, որում Սօս Սարգսեանը հանդէս է գալիս որպէս Աստուած: Մենք ականատես՝ եւ ունկնդիրը ենք եղել այն ոգեւորութեանը, որ բառիս բուն իմաստով համակել էր նրան դեռեւս այն ժամանակ, երբ Ֆիլմը գտնւում էր նախապատրաստական շրջանում: Տպաւորուել է յատկապէս այն հիացմունքը, որով նա պատմում էր Մատենադարանի հին մագաղաթների լուսանցքներում իր տեսած զրառումների մասին: «Ձեռագրերում արձանագրուած պատմութեան հետ մէկտեղ իրագեկ ենք դառնում բազմաթիւ այլ պատմութիւնների, մարդկային ճակատագրերի: Իմանում ենք, թէ ինչ արժէք է ունեցել հայ մարդու համար գիրքը, թէ ինչպիսի փորձանքներ են վճարուել, որ այս կամ այն գիրքը ազատուի ղերութիւնից»: Նրա խօսքի մէջ այն ժամանակ կար բանահաւաքի զարմանք եւ գիտնականի ոգեւորութիւն: Այդ օրը ձայնադրման սրահում նա պէտք է իր ձայնի միջոցով հազորդէր այդ ամէնը, այնպէս սակայն, որ չէզոք պատմութիւն ներկայացնողի վերացական, էպիկական հանդարտ ու ծանրակշիռ չեշտադրութիւնից: Եւ այս ծանր, «սեւագործ» աշխատանքը կատարելու համար նա համբերութեամբ ու բծախնդրութեամբ չպէտք է զիջէր իր նախնիներին:

Դիտելով ու լսելով մի քանի անգամ գրուող հատուածները, փորձում էինք պատկերացնել, թէ ինչպէս է ներկայացուելու զարերի յաջորդականութիւնը, թէ էկրանից ինչպէս է հնչելու դերասանի ձայնը՝ Մաշտոցի վեհ – հանդիսաւոր խըրատ – յորդորը՝ «Ձանաչէիր զրանս հանճարոյ...», Դաւիթ Անյաղթ՝ «ինչպէս կարող է բանականութիւնը սահման ունենալ, քանի որ անսահման է բնութիւնը», Հերացի ու Շիրակացի, Գոշ, Նարեկացի ... եւ Քուչակ ընթերցելիս...:

Ընդմիջման պահին լրագրողի յամառութիւնը, թէ իր վիճակի հետ դերասանի հաշտ լինելը ստիպում են Աստուծոյն դառնալ այսօրուայ ղէպքերին...:

– Մրցանակի լուրն ինձ իսկապէս ուրախացրեց, – ասում է նա: – Երեւի պատճառն այն է, որ գիտես՝ կոչումը քո տարիների աշխատանքի արդար վարձատրութիւնն է, որ վազ թէ ուշ առանալու ես, իսկ մրցանակը տրւում է մէկ աշխատանքի համար, ու կարեւորը՝ այնպիսի մարդկանց կողմից, ովքեր քո անձնանօթ կամ ծանօթ գործընկերներն են, որ շատ լաւ գիտեն կինոն: Եւ յետոյ, – այստեղ դերասանը ժպտում է, – իմ տարիքի մարդու համար մրցանակներն աւելի կարեւոր են, քան երիտասարդների: Երիտասարդ դերասանը, ի հարկէ իսկական դերասանը, կոչումով դերասանը, այնքան չօգտագործուած պաշարներ ունի, որ նրան տարաքին խթաններ այնքան էլ հարկաւոր չեն: Իսկ երբ քեզ սպառուած, պարպուած ես զգում, նման բաները ոգեւորում են, նոր լիցք են հաղորդում:

Սակայն կարո՞ղ է սպառուած լինել մի մարդ, որ քիչ առաջ ձայնադրման վահանակի մօտ ներկայացնում էր իր ժողովրդի պատմութիւնը եւ քիչ յետոյ դարձեալ վեր էր ածուելու Աստուծոյ:

– Ես ինձ դերասան չեմ համարում: Միշտ էլ ասում եմ, որ դերասանութիւն անել չեմ կարողանում: Երբեմն ինձ սխալ են հասկանում: Գուցէ դանուեն մարդիկ, որ ասեն. «տե՛ս, ինքն է խոստովանում, թէ դերասան չէ»: Պարզապէս ես դերասան ասելով մի չատ վեհ, մի չատ անհասանելի, մի չատ զօրեղ մեծութիւն եմ պատկերացնում: Հաւատացէք, եթէ ասեմ, որ իմ աշխատանքի ընթացքը ինձ երբեւէ հրճուանք չի պատճառել: Ի՞նչ հրճուանք կարող է լինել չինք կատուցելու համար քար կրող բանուորի աշխատանքը: Աշխատում եմ ամէն օր: Ու եթէ յանկարծ մի օր պարապ եմ մնում, ինձ չատ մեղաւոր եմ համարում: Երբեմն ուրախանում եմ մի քիչ էլ դերասանի նման ապրել, մի քիչ վայելել կեանքը, բայց այստեղ էլ խանգարում է սովորութեան ուժը...:

Խանգարո՞ւմ է արդեօք, – դեռ մտմտում ենք ասե՞լ, թէ՞ չասել բարձրաձայն, երբ նա առանց նկատելու, որ հակասում է իրեն, բնականօրէն չարունակում է միտքը:

– Սովորութիւնը չատ է օգնում: Այս իմաստով կոչումներն ու մրցանակները ոչինչ չեն փոխում...: Աշխատում եմ նոյն ձեւով, նոյնչափ, նոյն ռիթմով, եւ ինքս էլ նոյնն եմ ներքուստ...: Թէեւ չէ, տարիքն անում է իրենը...: Երեք տարի առաջ, երբ հիւրախաղերով կիեւում էինք, մի կին ոեժիսոր ինձ չնորհաւորեց Ջոն արքայի առիթով եւ ասաց, որ բան հոգեբանների վկայութեան դերասանը յիսունից յետոյ ոչ մի նոր բան չի ստեղծում եւ հարցրեց տարիքս: Այն ժամանակ յիսունչորս էի :

– Ի վերջոյ, ձեր այս «մրցանակակիր» դերը Գրիգոր Մելիք – Ասագեանի «Խնձորի այգին» ֆիլմում մէկ տարի էլ չկայ, որ խաղացել էք: Եւ այնուամենայնիւ, դա մի նոր որակ էր ինչպէս Մարտին ապօր կերպարի աւանդական պատկերացման; նոյնպէս եւ ձեր միջեւ այս ստեղծած կերպարների համեմատութեամբ: Ձեր Մարտին ապերը կարծր քնաւորութիւն է: Նրան հեշտ չէ մոլորեցնելը, նա գիտէ իր հաշիւը, գիտէ իր շրջապատողների ինչ լինելը, եւ այսպիսի խառնուածքի մէջ, սէր ֆնիշաւիճ ի յայտ բերելն էլ այս կերպարի էկրանային տարբերակի բանալին է, նրա նոր մեկնաբանութիւնը, գուցէ եւ զուտ գօրեսնականը:

– Այո՛, Ֆիլմում Մարտին ապերը չատ հեռու է սենտիմենտալութիւնից: Նա իր պահուածքով, իր ներկայ նկարագրով պէտք է ենթադրել տայ հերոսի նախապատմութիւնը, նրա ապրած ողջ կեանքը, տառապանքը: Ինձ տանջում էր այն միտքը, թէ վերջին տեսարաններից մէկում ինչ ապրումներ կարող էր ունենալ մեռնող Նունուֆարի կողքին կանգնած Մարտին ապերը: Յա՞ւ էր զգալու արդեօք, որ ահա մի ջահել կին հեռանում է կեանքից, կամ որ ինքը այսուհետեւ էլ մենակ է մնալու: Ու եկայ այն եզրակացութեան, որ չատ դժբախտութիւններ տեսած այդ մարդուն մահը, թէկուզ սիրելի մէկի մահը, չէր կարող ցնցել: Եւ որ նա մեղադրում է Նունուֆարին ... եւ վչտացած է, չի հասկանում, թէ ինչո՞ւ նա իր հետ պիտի այդպէս վարուէր: Ծերունին խռովում է Նունուֆարից...: Ու ես համոզուած էի, որ եթէ կարողանամ այդ խռոված վիճակը ցոյց տալ (կարծում եմ, մէկ – երկու տեղ դա իսկապէս յաջողուել է), ապա ամէն ինչ ճիշդ կը լինի :

– Բարձր պարգեւներ ստանալուց յետոյ դերասանները սովորաբար ասում են, որ դա իրենց վրայ, առաւել մեծ պարտականութիւններ է դնում: Ի՞նչ կ'ասէիք դուք պարտականութեան մասին: Կարո՞ղ են արդեօք կոչումը, մրցանակը ոգեշնչող դեր կատարել:

– Երբեմն մտածում եմ, թէ անձամբ ինձ համար ես ի՞նչ կ'ուզենայի կեանքից: Ու տեսնում եմ, որ մի այդպիսի չօչափելի բան գոյութիւն չունի: Եթէ ուզում եմ, երազում եմ որեւէ մեծ բան, ապա միայն ժողովրդիս համար, գուտ կենսական, առօրեական, որոշ բարեկեցութիւն՝ մերձաւորներիս համար...: Իսկ ինձ համար, երեւի, միայն ուզում եմ, որ չխանգարեն աշխատել: Իսկ ի՞նչ է աշխատանքը· պարտականութի՞ւն, պարտքի զիտակցութի՞ւն: Այդ պարտքը ճիշդ է, որ մեծանում է ժողովրդի կողմից ընդունուած, սիրուած, մեծարուած լինելու հետ մէկտեղ: Զղիտեմ, թէ ո՞րն է դերասանի մուսան, երբեւէ չեմ ապաւինել ոգեշնչման պահերի...: Ֆրանսիացի յայտնի ռեժիսորներից մէկը իր հիմնադրած նոր թատրոնը անուանել է «Ազբլիէ», այսինքն՝ արհեստանոց: Ես կարծում եմ, որ սա սխալ չէ: Դերասանը աշխատում է եւ պէտք է աշխատի առանց ուժերը խնայելու, քանի որ դա է իր արհեստը: Իսկ արուեստը երեւի թէ արդիւնքն է:

– Ձեր հրապարակած յօդուածները վկայում են գրելու հիանալի ձիրքի մասին: Չէ՞ք մտածում արդեօք գիրք գրել:

– Այդ գիրքը փաստօրէն արդէն գրուած է: Պարզ է, որ դա վէպ չի լինելու: Դրանում կը լինեն մեր մեծերի, ընկերներիս հետ կապուած յուշերը, մտորումներ դերասանի աշխատանքի, դերասանի ոգերեղական մասնագիտութեան մասին: Երբ ծերանամ եւ այլեւս չկարողանամ խաղալ, այն ժամ կ'աւարտեմ գիրքս:

– Դուք խօսեցիք տարիքի մասին, ակնարկեցիք «սպառուած լինել»ը: Չի՞ պատահել, որ շատ երիտասարդ տարիքում էլ նման տրամադրութիւններ պաշարած լինեն ձեզ:

– Պատահել է, – ասում է Սօս Սարգսեանը: – Ամէն ինչում խառն է բնութեան մասը: Չէ՞ որ դիշերին միշտ յաջորդում է ցերեկը, տեղատուութեանը՝ մակընթացութիւնը: Այնպէս որ չեմ կորցնում այն ոգեւորութեան յոյսը, որով երբեմն այնքան անապահովօրէն վարձատրւում է արուեստագէտը:

Հարցազրոյցը վարեց՝

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ 10

ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԸ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Ժորժ Փոմփիտուի անունը կրող կեդրոնը, կամ պարզապէս Պօպուռը, կը ծանչ իր տասներորդ տարեդարձը: Քարիւղի գտարան մը, կամ անտառուտ չինութիւն մը չի չեչեղնող արտաքինը մինչ մէկ կողմէն կը չարունակէ այսօր եւս թեր ու դէմ այլազան կարծիքներ յարուցանել, Պօպուռ այսօր կը հանդիսանայ աշխարհի ամէնէն աւելի այցելու ընդունող կոթողը: Տասը տարուան ընթացքին Պօպուռ այցելած են 74 միլիոն հոգի: Էյֆէլի աշտարակը, Վէրսայլի պալատը, Եղիսեոսի բուրգերը բոլորը կուգան անկէ եաք: Այս կեդրոնը որ հոգեզատական է Լուվրի, Ֆըրանսան ծանօթացնելու գործին մէջ չատ աւելին կ'ընէ քան ռեւէ մարզիկ մը, կամ ճարտարարուեստի մարզին մէջ ծանօթ դէմք մը: Ու այս իրողութիւնը չատ մը Ֆրանսացիներ կ'անդիտանան: Պօպուռ ոչ միայն այցելուներու ամէնէն բարձր թիւը ունեցած է, այլեւ այցելուներու ամէնէն երիտասարդ խաւը· այցելուներու միջին տարիքը քսանըվեցն է:

Պօպուռ այս յաջողութեան հասած է նախ հոն կազմակերպուած մեծ ցուցահանդէսներով, ապա դրադարանով, ուր կը դիմէ այցելուներու կէսը, երաժշտական պրպտումներու բաժանումով եւ Արդի արուեստներու ազգային թանգարանով, որ հոն կը գտնուի, եւ որ աշխարհի ամէնէն հարուստներէն մէկն է:

×

Ժորժ Փոմփիտու առաջին անգամ 1962–ին կը խօսի իր կնոջը ժամանակակից արուեստի կեդրոն մը հիմնելու ծրագրին մասին: Սակայն միայն 1969–ին, երբ նախագահ կ'ընտրուի ինքզինքը պատրաստ կը նկատէ իրագործելու սրտին մօտիկ այդ ծրագիրը:

Ծանօթ է արուեստի ու յատկապէս նկարչութեան հանդէպ Փոմփիտուի մեծ սէրը· ան կ'երազէր Արդի արուեստի թանգարանի պահեստանոցէն դուրս հանել տալ հոն քուն մատած գործերը: Սակայն նոր կեդրոն մը հաստատելու ծրագիրը ուրիչ նպատակ ունէր· պէտք էր փոխել թանգարաններու աւանդական պահպանողական դիծը:

Մշակոյթի այս կեդրոնը իր մէջ պիտի համախմբէր զանազան տեսակի գործունէութիւններ· այցելուն հոն մշակոյթ ընկալողի կրաւորական դիրք մը պիտի չունենար, այլ գործօն մասնակցութիւն:

Ոչ միայն իր արտաքինը, այլեւ ծրագիրը իրագործելու համար հարկաւոր յատկացումն ալ զուտ կը բանայ այլազան կարծիքներու: Կեդրոնին բացումէն չորս տարի առաջ ժամանակի մշակոյթի նախարարը՝ Ժ. Փիրու հարցազրոյցի մը ընթացքին կ'ըսէր, թէ Պօպուռ հասուցած ձեռնարկ մը չէր:

1977 Փարիզի քաղաքապետի ընտրութեան տարին է· չրջանը աւելի խնայողութիւն կը պահանջէ· անդործութիւնը սկսած է մտահոգիչ համեմատութիւններու հասնիլ եւ նախարարապետ Ռ. Պառ կը վարէ ծախքերը սահմանափակելու քաղաքականութիւն մը: Իսկ Ժաք Շիրաքի համար որ թեկնածու է քաղաքապետութեան ու հոգեւոր ժառանգորդ Փոմփիտուի, պէտք է ծրագիրը աւարտի: Թեկնածուներու մէջ կան նաեւ համայնավարներ ու ընկերվարականներ, որոնք դէն միայն որոշ ընտրանիի մը համար կը նկատէին: Մշակոյթի յատկացուած պետական վարկին մէկ եօթներորդը տրուած էր Պօպուռի ու հակայական գան էր սումիկա:

Դիւրին գան չէր նաեւ սովորութիւններու աշխարհին մէջ տեղ տալ այս արտակարգ կառոյցին: Երբ ան յայտնուեցաւ Փարիզի սրտին վրայ այդ հին թաղամասին մէջտեղը, մեծ մասով անհաճոյ տրամադրութիւն մը առեղծեց: Ժորժ Փոմփիտու դժ պիտի մնա՞ր: Կը կարծուի, թէ մեծ անակնկալ մը եղած է ընդհանրապէս ընտրուէր անկողմնակալ դատակազմի մը կողմէ: Ու դատակազմը առանց ծանօթ ըլլալու անուններուն, Յունիս 15, 1971–ին մէկ ձայնի դէմ ութով բնորեց իտալացի Ռէնցօ Փիանոլի եւ իր ընկերոջ՝ անգլիացի Ռիչըրտ Ռոճըրսի յատակագիծը, 681 յատակագիծերու մէջեւ:

Շինութեան աշխատանքները սկսան 1972–ին· Ժորժ Փոմփիտու մահացաւ 1974 Ապրիլ 2–ին, այնպէս որ իր «ձեռնասուն»ին միայն մանրաքանդակը տեսած եղաւ:

Պօպուռի կեդրոնը արժեց 2·344 միլիոն ֆրանք, ներառեալ պնուած դեսինը: Այս գումարը հաւասար է երեք Գանզորա տաւտնակի արժէքին:

Բացումը կատարուեցաւ 1977 Յունուար 31–ին, Փոմփիտուի յաջորդ Ժիսքար տ'Էսթէնի կողմէ:

ԸՍՏ ԱՐՍԵՆԻՈՅ

Պրինս Թերլեքի – Ուզունեան, երիտասարդ դաշնակահար որ կը յաճախէ Փարիզի էֆոլ Նորմալը, Փետրուար 14–ին, ժամը 20·30–ին դաշնակի ունկնդրութիւն մը պիտի տայ Ժուանվիլ – լը – Փոնի քաղաքապետարանի փոնկրէներու սրահը:

Յայտագրին մէջ՝ Պախ, Տէպիւսի, Աչխարհեան, Շոփէն:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ ԸՍՏ ԵԻԱՑԻ

— o —

Եդեմական պարտէզին դլխաւոր հերոսը ան է որ եղած է յանդուգն, համարձակ, ինքնավստահ. այսինքն՝ Եւան: Եւ ո՛չ անշուշտ Ադամը, որ նոյնիսկ քաջութիւնը չունեցաւ հակաճառելու օձին դէմ ու երբ Աստուծոյ զայրոյթը տեսաւ, վատարար յանցանքը վերագրեց իր կողակիցին:

Աստուածաշունչի այս նոր մեկնութիւնը դոյութիւն ունի դրեթէ դարէ մը ի վեր. հրատարակուած է 1895–ին Փէմպրոքի մարակի մը նախաձեռնութեամբ. մարակին պարապուխը Տիկին Սթանթըն կը յայտարարէր թէ կարելի է միաժամանակ փէմինիսթ ըլլալ եւ քրիստոնեայ: կարդալով այս Աստուածաշունչը մարդ կը տեսնէ, թէ գնոջ յղութիւնը Աստուծոյ մէկ պատիժը չէ կին արարածին, այլ՝ ընդհակառակն. «կրօնաւորները մայրութեան մասին կը խօսին, որպէս թէ ծանր բեռ մը ըլլար ան, ու յետոյ երկրպագուներ բոլոր տաճարներուն մէջ «Մեծացուցէ» կ'երգեն»: Արդեօք իրականութիւնը հակառակը չէ՞ ներկայացուածին, ու նահրնարութեան մը հետեւանքը չէ՞ որ Աստուած կիներու չնորհած է ծնանելու ձիրքը:

Գալով Աբրահամի, ան ալ Ադամէն աւելի փայլուն ոեւոար մը չէ. ամէն անդամ որ կնոջմէն հնազանդութիւն կը պահանջէր, իր փրկութիւնը աստուածային հրաչքի մը կը պարտէր, առանց նկատի առնելու, որ դրամի սիրոյն իր կինը կը ծախէր Փարաւոնին: «Այսօրուան մեծահարուստներուն նման, Աբրահամ «ինքնաչխատութեամբ» պատրաստը – ւած մէկը չեզաւ, այլ՝ «կնոջը չնորհիւ» մէկեղ ելած մէկը»:

Յեղափոխական այս գործին հրատարակութեան խոտիւ հակազդեց կղերը. «Առիկա կնոջական գործ մըն է, ուրեմն՝ դիւային...»: Կիները պատասխանեցին.– «Նորին վսեմութիւն Սադայէլը Աստուածաշունչի վերաքննութեան յանձնախումբին մաս կազմելու չհրաւիրուեցաւ, որովհետեւ այդ յանձնախումբը միմիայն կիներէ կը բաղկանար...»: Ամէն պարագայի, կ'եզրակացնէ Տիկին Սթանթըն, «Նորին վսեմութիւն Սադայէլը չատ զբաղած կը Սինոդներով եւ եկեղեցական ընդհանուր ժողովներով»: Եւայի փաստաբանները բաւական սուր դրիչներ ունէին...:

Այս Աստուածաշունչը վերհրատարակուած է Անգլիոյ մէջ. Եսայի, Եսու եւ միւսները ապահովաբար կը դառնան ու կը դառնան իրենց շիրիմներուն մէջ:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒՍՈՑ մէջ, Յունուար 19–ի գիշերը, եղերական արկածի մը զոհ գացած է 22–ամեայ երիտասարդ մը՝ Միհրան Պիլէքճի: Արդարեւ, Գումգափու բնակող իր մէկ ընկերոջ այցելելէ եւ հոն երաժշտութիւն ուսանելէ ետք, երբ Սկիւտարի իր տունը վերադառնալու համար ուղած է չոդեկառք ելլել, աճապարանքին մէջ ոտքը սահած է եւ ինկած անիւներուն միջեւ, ճզմուելով: Միհրան Պիլէքճի ծանօթ էր մանաւանդ Սանուց Միութեանց չրջանակին: Ուստ կը նուագէր: Նախակրթութիւնը ստացած է Սկիւտարի Ներսէսեան – Երմոնեան վարժարանը, ապա՝ աւարտած Գատըգիւղի Արամեան – Ունճեան միջնակարգը եւ 1983–ին չրջանաւարտ եղած Կեդրոնականէն: Ամուսնութեան ընդունուած էր Պոլսոյ Համալսարանի անասնաբուժութեան բաժինը: Մասնակցած է «Մարալ», «Սայթ Նովա» եւ Պզտճեան Սանուց Միութեան տոհմիկ երգերու աչխատանքներուն: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունուար 24–ին, Սկիւտարի Ս. Խաչ Եկեղեցին, ուր ներկայ եղած են բոլոր թաղերէն իր երիտասարդ ընկերները ու դործակիցները: Դամբանական մը խօսած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մուրատեան:

×

ՊՈՒՍՈՑ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է վաստակաւոր ուսուցիչ եւ բժիչկ Հայկ Տանոին Աքսայ, խոր ծերութեան մէջ: Ծանօթ անձնաւորութիւն մը դաղութին, ողբացեալը հասցուցած էր հազարաւոր աչակերտներ. տարիներ ուսուցչական պաչտօններ վարած է Խասեան, Կեդրոնական եւ այլ վարժարաններու մէջ, պատասխանատու դերեր ստանձնելով նաեւ Ուսուցչաց Հիմնարկի եւ Միութեան մէջ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունուար 27–ին, Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցին, ուր դամբանական մը խօսած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մուրատեան, վեր առնելով ողբացեալին ծառայութիւնները համայնքին:

×

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Յարութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 18–ին, ոդեկոչուած են Խասեան հարազատները: Պատարագած է Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան: Քարոզած է Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան: Յաւարտ արարողութեանց, Սանուց Միութեան սրբարհին մէջ տեղի ունեցած է ճաչ մը, որուն ներկայ եղած են նաեւ 25 տարի առաջուան չրջանաւարտուհիներ: Հանդիսութիւնը վարած է մանկապարտիզպանուհի Պերճուհի Պէրպէրեան: Ուղերձ մը կարդացած է Խասեան Սանուց Միութեան տեղեկատու Լեւոն Աբգարեան: Թագաւորհուրդի տեղեկատու տոքթ. Արամ Ֆընճըլը դրուատանքով արտայայտուած է Սանուց Միութեան տարած աչխատանքներուն մասին: Խասեանի նախկին հիմնադիրներէն տոքթ. Վարդ Շիլհաճեր ոգեկոչելով իր չրջանի փայլուն օրերը Խասեանի, յիչած է որ «1961–ին 1100 աչակերտ ունէր ան եւ Օր. Հերմինէ Գալուստեանի մականին ներքեւ կը բոլորէր փայլուն չրջան մը», յոյս յայտնելով որ ներկայ կենսունակութիւնն ալ չուտով իր արժանի մակարդակին պիտի բարձրացնէ վարժարանը: Խօսք տրուած է երիցադոյն Խասեանցիին՝ Տիկին Հերմինէ Դերձակեան (Գասպարեան), 1922 – 23–ի չրջանաւարտ: Վարժարանին անօրէնուհին՝ Տիկին Սաթենիկ Նշան, տեղեկութիւններ տուած է նորութիւններու եւ արդիակատման աչխատանքներուն մասին՝ համակարդիչի աչխատանոցներու հաստատում, մանկապարտէզի բաժնի վերաբացում, հասարակաց ճաշի դրութեան վերահաստատում եւայլն: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է նաեւ Սիլվա Կոմիկեան՝ արտասանութիւններով: Յուչեր պատմած է տոքթ. Հերմոն Արաքս:

×

ՊԷՅՐՈՒԹի եղիչէ Մանուկեան ազգային երկրորդական վարժարանի աչակերտներու երաժչտական ունկնդրութիւնը տեղի ունեցած է Յունուար 20–ին: Ներկայ եղած են ծնողքներ, բարեկամներ եւ վարժարանի վերի կարգերու աչակերտներ: Մեկնաբանուած են հայ եւ օտար երաժիչտներէ գործեր՝ դաչնակի եւ կիթառի վրայ: Փակման խօսքը արտասանած է վարժարանին տնօրէնը՝ տոքթ. Բ. Փափազեան:

×

ՊՈՒՍՈՑ Կեդրոնական Սանուց Միութեան հաւաքատեղիին մէջ, Յունուար 25–ին, ներկայացուած է Արմենուհի Թէրզեանի «Արիանի ակնարկէն» դիրքը: Տոքթ. Զարեհ Մակար տուած է գրագիտուհիին կենսագրականը: Բանախօսած է «Մարմարա»ի խմբագիրներէն՝ Երուանդ Կոզէլեան, վերլուծելով Արմենուհի Թէրզեանի գրականութիւնը եւ «Արիանի ակնարկէն» դիրքը, յատկապէս: Տոքթ Միքիճանեան հատուածներ կարդացած է դիրքէն: Սիլվա Կոմիկեան երեք քերթուածներ արտասանած է Թէրզեանէ: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է դրագիտուհին: Փակման խօսքը արտասանած է Շնորհք Պատրիարք նչելով. – «Ամէն անգամ երբ դիրք մը լոյս կը տեսնէ՝ ուրախութիւն կը պատճառէ ինծի, քանի որ գիրքերը ժողովուրդի մը հարստութիւնը կը կազմեն, նաեւ իրենց հեղինակները կ'անմահացնեն»: Ապա Պատրիարքը գնահատած է Արմենուհի Թէրզեանի վաստակը եւ հայ գրականութեան բերած անոր նպաստը:

×

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Յունուար 5–ին, բացումը կատարուած է Հ.Օ.Մ.Ի գրասենեակի մը, որ կոչուած է Սոֆիա Յակորեանի անունով: Հանդիսութիւնը վարած է Անի Տէր – Յակորեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը: Խօսք առնելով Հ. Օ. Մ.Ի Շրջ. Վարչութեան տեղեկատուհին՝ Արփի Զարխուտեան, անդրադարձած է Միութեան ընդհանուր ծրագրին եւ տարած աչխատանքներուն:

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ Սաներու Հիմնարկութիւնը, որ ըստեղծուեցաւ 1924–ին Պրիւսէլի մէջ, հանդուցեալ Պօղոս Նուպար Փաչայի նախաձեռնութեամբ ու նուիրատուութեամբ, պարտականութիւն ստանձնած է նպաստել երիտասարդ Հայերու մտաւոր զարգացումին, հնարաւորութիւն տալով իրենց ուսումը կատարելագործելու:

Այս ծրագրէն ներչնչուելով, Հիմնարկութիւնը նախատեսուածէն պիտի յատկացնէ 1987 – 1988 տարեչրջանին համար 6 կրթաթոշակ, իւրաքանչիւրը 75·000 պելժիական ֆրանք, ուսանողներու որ արդէն վկայուած են «Մասգեր»ի համապատասխան ստիճանով մը, եւ կը պատրաստուին մէկ կամ երկու տարիէն տոքթորական աւարտաճառ մը ներկայացնելու, կամ թէ լրացուցիչ մասնագիտութիւն մը աւարտելու, Եւրոպայի համալսարանի մը կամ հետազօտութեանց կեդրոնի մը մէջ:

Թեկնածուները պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէին. Ֆրանսերէն կամ անգլերէն ձեռագիր նամակով, ըրկելով նաեւ իրենց վկայագրին պատճէնը, ստանալու համար հարցաթուղթ մը, որ լեցուած վերադարձնելու են Մայիս 1–էն առաջ: Ընտրութիւնը կը կատարուի Յունիսի սկիզբը:

ŒUVRE DES BOURSIERS ARMENIENS
A. S. B. L.
Fondation Boghos Nubar Pacha
Avenue Louise, 192
B-1050 BRUXELLES (Belgique)

Կը յիչէ՞ք արդեօք տակաւին այդ մրցումը, այն անունը, որ այնքան կը խնդացնէր ձեզ, ձախաւեր այն տղեկը, որուն ձախաւերութիւնը այնքան սրտանց կը փափաքիք կապել իր հեռաւոր ծագումին՝ զոր աչխարհագրական անդիտութեամբ մը կը զետեղէիք Ալի Պապայի մէկ քարանձաւին մէջ:

Այդ Հոկտեմբեր 1–էն ասդին անցած չրուան տարիները անկասկած ձեր յիչողութենէն չնչած են այդ յաղթական օրը: Իմս, որ այնքա՛ն դէմքեր տեսած ու մոռցած է չուտով, կէս դար եւոք անաղարտ պահած է տակաւին ձեղմէ ամէն մէկուն յիչատակը:

Կէսօրին մայրս եկաւ դիս առնելու:

Դուրսը ճաչողներու սակը բնականաբար աւելի ածան ըլլալուն, յարմար տեսնուած էր որ դպրոցը ճաչեմ բացառապար, չատ անձրեւոտ օրերու:

Դպրոցէն ելլելով նկատեցի, թէ միակ դուրսը ճաչողը ես էի: Ես էի նաեւ միակ օտարականը, միակը՝ որ միւսներէն տարբեր հագուած էր, միակ ոչ – կաթոդիկէն, միակը՝ որ կ'անդիտանար Ֆութպոլի կանոնները...: Ունէի բոլոր այն «միակ»ները, որոնցմով առանձնութիւն մը կը կերտուի...:

Վերադարձի ճամբուն վրայ մայրս հազարումէկ բան հարցուց այս առաջին առաւօտեանս մասին: Պէտք էր հազարումէկ սուտ հնարել, որոնք դասընկերներս պիտի փոխակերպէին պաչտելի ընկերներու, իսկ մեր դասարանը ուսումնատենչ եղրայրութեան տիպար բոյնի մը:

Նախկին դպրոցէս ի վեր, չատ մօտէն ծանօթ էի առանձնութեան ապրումին, սակայն չէի կրնար հանդուրժել մօրս դէմքին, երկու մօրթաքոյրերուս գլխահակ մնալուն ու կորաքամակ հօրս վշտին, անոր՝ որ պատրաստ էր բռնելու գործատան ճամբան: Ուստի այդ վարժարանի հինգ տարիներուս ընթացքին ստեցի: Իրենց աչքերուն մէջ ապագայի երազներ տեսնելու համար բարեկամական ու փոխադարձ յարգանքով օծուն մթնոլորտի մը մասին պատմութիւններ պատմեցի իրենց. մթնոլորտի մը՝ որ այս բարձր դասուն կողմէ ընդունուած ըլլալուս մասին ոչ մէկ կասկած կը թողուր այլեւս:

Այնքա՛ն դիւրին է յոյս որոնող մարդիկը խաբել: Իրենց առօրեայի ժժդունութեան մէջ, որ կը տեւէր մինչեւ ուչ դիչեր, ցնծութեան պահեր կ'ըլլային իմ պատմածներս: Աչեղները իրենց կարին վրայ տակաւ, երանաւէտ դէմքերով մտիկ կ'ընէին բիւր մանրամասնութիւններով զեղեցկացած թերթօնս, որ դպրոցս կը ներկայացնէր որպէս ապագայ յաղողութիւններու քուրայ մը:

Ֆութպոլի նչանաւոր խաղս, յարմարցուած, պարագաներու համաձայն զեղեցկացած, պահած էր միայն յաղթանակի մը զագաթնակէտին արձանագրուած առաջին կէտս, եւ առնական ողջագուրումներ:

Գիտէի, թէ առաւօտ կանուխ իր վերադարձին, երեւակայութեանս ամբողջ այս յօրինումը ամենայն հարազատութեամբ պիտի պատմուէր հօրս:

×

– Ի՞նչ կ'ընէ հայրդ:

Պէտք էր խուսափողական «քեզի՛ ինչ»ով մը պատասխանէի, մեր տարիքի տղոց յատուկ միամիտ ոճով մը: Սակայն կէս տարով մը պատասխանելու անխոհեմութիւնը գործեցի.

– Զկնորսանաւեր ունի:

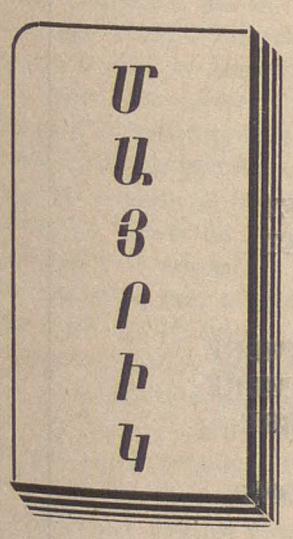
Ինչ որ ճիշդ էր այդ երկրին համար ուրիչ կուգայինք:

Այս խօսքս տարաճայնուեցաւ, ձեւափոխուեցաւ երթալ վերջնալու համար բրաձուկներու, թիւնիկներու, տղկերներու, տառեխներու եւ ջրային աչխարհի այլ արարածներուն վերաբերեալ պղպջակ կատակներու մէջ. ինծի վերագրեցին ձուկերու կպչուն թեւերուն միջեւ սահող կեանք մը, ուր ամէն ժուռի ձուկի ապուր կը խմէի:

Այն տեղն վճռեցի յարաբերութիւններս սահմանափակել զպրոցական պարզ եւ մեկին միասնութեամբ մը ... եւ հրաժարեցայ զրոսանքներէ:

(Շար. 39)

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Պր. Հայկազ Պալեան,
Տէր եւ Տիկին Սահակ Սաղաթելեան,
Տէր եւ Տիկին Նուբհան Անտոնեան
եւ զաւակը՝ Ժեռար,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Անտոնեան
եւ զաւակը՝ Ֆրէտէրիք,
Պր. Օհան Թիւտարեան եւ զաւակները՝
Րաֆֆի եւ Թիէրի,
Տէր եւ Տիկին Ալէքս Մազլումեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Պերճ Անտոնեան
(Գանատա) եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արման Անտոնեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Նուպար Թաշճեան
եւ զաւակները (Պոլիս),
Օր. Ազնիւ Անտոնեան (Գերմանիա),
ինչպէս նաեւ Պարթիզպանեան եւ Ղարիպեան ընտանիքները եւ մտերիմ բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ կնոջ, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍՈՆԱ ՊԱԼԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Անտոնեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 8–ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Փետրուար 12, ժամը 15·45–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն – Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Ցաւակցութիւնք տոմարի ստորագրութեամբ:

Մասնաւոր մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, կը խնդրուի կամեցողներէն, ընել նուիրատուութիւններ հայկական բարեգործական հաստատութիւններու:

×

Այս առթիւ կ'ըլլան հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Սաղաթելեան 500 Ֆ. Դպրոցասէրին, 300 Ֆ. Որբերու Օգն. Մարմնին, 300 Ֆ. Կարմիր Խաչին, 200 Ֆ., Ռատիօ Ազգ–ին, եւ 200 Ֆրանք «Ցառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Նուբհան Անտոնեան 500 Ֆ. Դպրոցասէրին, Տէր եւ Տիկին Միհրան Անտոնեան 500 Ֆ. Կեդրոնական Սանուցի Ուսանողներու Ֆոնտին եւ 100 Ֆ. «Ցառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Ալէքս Մազլումեան 500 Ֆ. Դպրոցասէրին, (առանձ «Ցառաջ»էն):

Տէր եւ Տիկին Սեւիան Պասմաճեան,
Այրի Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան,
Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Պասմաճեան
եւ զաւակները Արէն եւ Ռաֆֆի,
Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պասմաճեան
եւ զաւակները Սեւֆան եւ Սօֆի,
Այրի Տիկին Նուարդ Արամ Պասմաճեան,
Այրի Տիկին Մաքրուհի Բէչիմալճեան
եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Մաքրուհի Խօրասքեան
եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Նատիա Պասմաճեան
եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Պասմաճեան, Խօրասքեան, Օհանեան, Տէր – Գալուստեան, Ապուլեան, Սանտալճեան եւ Գրիգէր (Ամերիկա), Ջաւիկեան, Թէրզիպաշեան (Պոլիս) ընտանիքները յաւուր կը ծանուցանեն իրենց սիրելի եղբօր, հօրեղբօր, տագրոջ, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ
(ԱՐԵԳ ՏԻՐԱԶԱՆ)

մահը որ պատահեցաւ Փետրուար 6–ին Իվրիի հիւանդանոցին մէջ:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Փետրուար 13, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար Հայ Մատուռական–ներու դամբարանը:

Ոչ մէկ մահագդ ղրկուած ըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, նախընտրաբար նուէրներ՝ կրթական թէ բարեսիրական հաստատութեանց:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Պր. Քերովբէ Գալայճեան,
Պր. Արա Գալայճեան,
Տէր եւ Տիկին Լուիվիկ Գալայճեան,
Ալպան Գալայճեան,
ինչպէս նաեւ Գալայճեան, Խաչիկեան, Վահանեան, Համբարձումեան, Օհաննէսեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԻԶԱՊԷԼ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 8–ին, իր բնակարանը:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Փետրուար 13, ժամը 9–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին:

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՑԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Վահանեան, Խաչիկեանի եւ Գալայճեան ընտանիքներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ առացած է փոխանակ ծաղկեպսակի Հանի Յովսէփ Սահակեանի մահուան առթիւ Պր. Աւետիս Քիւրկեան 250 Ֆ., Պր. Կիւրեղ 100 Ֆ.:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարիամ Սահակեանի, Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեանի, ինչպէս նաեւ Սահակեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն եւ ազգականներուն՝ Յովսէփ Սահակեանի մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ միջոցաւ հետեւեալ նուէրները եղած են. –

Տէր եւ Տիկին Ժան Մելգոնեան Արամ Խաչատուրեան Ֆոնտին 1·000 Ֆ., Տիկին Էլիզ Զրբաչեան Արամ Խաչատուրեան Ֆոնտին 1·000 Ֆ., Տիկին Էլիզ Զրբաչեան եկեղեցւոյ 1·000 Ֆ., Ռէալ Թրիքօին պաշտօնեաները եկեղեցւոյ 1·300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Զաւէն Քիւրա Եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Անարէտ Գիւրեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ռաֆայէլ Պօտիքեան եկեղեցւոյ 500, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան Համազգային դպրոցին 500 Ֆ., Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծուէն Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին 500 Ֆ., Ալիքսանեան ընտանիք Հ. Բ. Ը. Միութեան 600 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փիէր Պիսքիճեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մահտէսեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Ս. Կարապետ Գամբաներ Ֆոէզի եկեղեցին եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Սէն – Թ'Անթուանի Խարբերդցիներու Միութիւն եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արթաքին Ճակոբեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի (Պօմոն) եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ճերմանեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Էքս – Ան – Փրովանսի Հայերուն Մշակոյթի Միութիւնը եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճոլաքեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժեռմի մասնաճիւղը Արամ Խաչատուրեան Ֆոնտին 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ուրնէ Ժիրօ եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Այրի Տիկին Սիւզան Պօյաճեան եւ զաւակները եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վարդան Պարսամեան եկեղեցւոյ 500, Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը Արամ Խաչատուրեան Ֆոնտին 500 Ֆ., Տիկին Ասրինէ Գրիգորեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Էքէրեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ճերանեան եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Նշան Կիւզել եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Թէրզեան ընտանիք եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տիկին Սիւզան Անտրանեան (Ծնեալ Պապայեան) Սահակ–Մեսրոպ Երգչախումբին 500 Ֆ., Տիկին Սիւզան Անտրանեան (Ծնեալ Պապայեան) եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Պուք Պէլ – Էո–ի Հայ. Միութիւնը Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին 500 Ֆ., Արփիկ Միսաքեան Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ դպրոցին 500 Ֆ.:

(Շար.)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան կը նուիրեն «Ցառաջ»ի բարգաւաճման համար 200 Ֆ. ի յիշատակ Հաւուրքո Գրակէօզեան անխնայ սան՝ Անդրանիկ Տէտէեանի, որ վերջերս մեռաւ Նիսի մէջ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՏԵՍՈՒՆԸՆԴՈՒՆԱՋ

Ուրբաթ օր, Փետրուար 13, երեկոյեան ժամը 5–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Տեսունընդունաջի հանդիսաւոր Նախատօնակ Աւետաստան եւ Մոմավառութիւն:

Ծանօթ. – Տարուան Առաջին Աղտաստանն է այս որ կը կատարուի այսօր: Վերջին Աղտաստանը տեղի կ'ունենայ Նաչվերացի օրին երեկոյեան՝ Սեպտեմբեր 13–ին:

×

Շաբաթ օր, Փետրուար 14–ին, Տեսունընդառաջ է: Տօն է քառասնօրեայ պատանեան Քրիստոսի ի տաճարն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարեկան պարահանդէսը՝
ՄԱՐՏ 28–ԻՆ
Փարիզի Նիքօ պանդոկի սրահները:

×

Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձի յոբնակատարութիւնը Ապրիլ 12–ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին:

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. 1987

11–րդ Նաւասարդեան
Համաշխարհային

Փառատօն

Ժրնեւի մէջ – Ապրիլ 17–էն 19

մանակցութեամբ՝ Միջին – Արեւելքի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու, Եւրոպայի, Աւստրալիոյ մարզիկներու եւ անդամներու:

Պատգէթ – պոլ, վոլէյպոլ, Մինի – ֆութպոլ, փինկ – փոնկ եւ սրտատոնութեան մրցում:

Ընկերակցողներու համար պանդոկի եւ կեցութեան կարգադրութիւն նպաստաւոր պայմաններով:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Հ. Բ. Ը. Մ.ի 11, Սքուար Ալպոնի Փարիզ, 16–րդ:

Հեռ. – 45 – 20 – 03 – 18

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՌՕՆ – ԱԼՓ
ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Ընդունելութիւն, ի պատիւ Ֆրանսայի Շրջ. չանճաժողովի անդամներու, Կիրակի, Փետրուար 15, ժամը 16–ին Արուեան Մշակ. Տան մէջ – Վիէն – :

Գեղարուեստական բաժին:

Մանակցութեամբ՝ Հ. Բ. Գ. Ը. Միութեան երիտասարդներուն՝ նուագով եւ Վիէնի մէօրեայ զպրոցի աշակերտութեան՝ երգերով եւ արտասանութիւններով:

Հիւրասիրութիւն – մուտքը ազատ է:

Սիրալիր հրաւէր բոլորին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Փետրուար 14, ժամը 16–ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ – Պէօ, մէթրօ Քատէ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
16 AVRIL	01 MAI
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
13
VENDREDI
13 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.422 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.422

L'EUROPE ET LA TURQUIE

(DANS QUELQUES SEMAINES, ANKARA COMPTE FRAPPER A LA PORTE DE LA C E E)

BRUXELLES (Haratch). -

Tandis que quelques poussées encore limitées d'intégrisme musulman se manifestent en Turquie, les autorités d'Ankara, saisies d'une intense fièvre européaniste, s'apprêtent à présenter incessamment la demande d'adhésion de leur pays à la CEE. En témoigne leur empressement à tenter de régler les contentieux qui les opposent à la Grèce. Ainsi, la toute récente décision d'Ankara d'abroger le décret de 1964 qui restreignait jusqu'à présent les droits des Stambouliotes d'origine grecque à hériter, racheter ou vendre des propriétés immobilières a été appréciée par la Commission européenne à Bruxelles, mais dénoncée comme poudre aux yeux par Athènes, étant donné le nombre infime de Grecs vivant en 1987 encore, en Turquie. Pour que la nouvelle loi ait un sens, il faut, réclame la Grèce, qu'elle s'applique de façon rétroactive à partir de 1964. Cela concernerait, selon les Turcs, 2000 habitations. D'après le consulat grec à Istanboul, c'est de 8000 à 10.000 propriétaires grecs dépossédés de leurs biens depuis 1964 qui devraient être financièrement dédommagés.

UNE NEGOCIATION SERREE

Le dossier de l'adhésion turque prend de plus en plus aux yeux des responsables de la CEE. des allures de casse-tête oriental. La CEE reconnait qu'elle n'a pas pu tenir certains engagements qu'elle avait pris envers Ankara dans le cadre de l'Accord d'association CEE-Turquie de 1963. Accord qui prévoyait la libre-circulation des travailleurs turcs à travers les pays de la CEE à partir du 1er décembre 1986. «Ce n'est vraiment pas le moment avec tous les problèmes de chômage que nous avons sur le dos» se sont excusés les Européens.

Assurément, ce n'est pas le moment non plus d'accueillir la Turquie comme nouveau membre, à l'heure où la CEE n'a même pas encore digéré les difficultés de son récent élargissement à l'Espagne et au Portugal.

La CEE n'opposera pas de refus abrupt à la demande d'adhésion turque. Mais elle laissera traîner les choses. Après tout, elle n'a même pas rejetté officiellement la demande d'adhésion pourtant beaucoup plus extravagante du Maroc. «Il y a encore beaucoup de progrès à faire en Turquie en matière de droits de l'Homme» souligne-t-on du côté européen. Et le Commissaire européen aux relations méditerranéennes, Claude Cheysson — qui passe pour dire tout haut ce que chacun pense tout bas — a précisé dans une récente interview au journal «Milliyet» : «Je ne dis pas que votre demande sera refusée, mais l'acceptation sera difficile».

Les principales raisons avancées par le Commissaire sont le manque de libéralisme de l'économie turque qui repose encore beaucoup trop sur une politique de subventions étatiques aux entreprises, le taux d'expansion démographique galopant, le fait que la Turquie soit de tradition musulmane, enfin les frontières communes qu'Ankara partage avec l'URSS, l'Iran, l'Irak et la Syrie font craindre aux Européens d'être confrontés, par solidarité avec la Turquie, au cas où celle-ci serait membre de la CEE, dans des conflits qui ne les concernent pas.

Parallèlement, on connait les réponses turques : «Nous sommes membres de l'OTAN, du Conseil de l'Europe, de l'OCDE. Par notre position géopolitique, nous représentons une valeur stratégique unique pour le bloc occidental. Nous ne voulons plus nous contenter d'être les chiens de garde de l'Europe, nous voulons en être des membres à part entière!».

Ou encore : «C'est précisément pour arrêter l'avance de l'intégrisme musulman que nous souhaitons entrer dans la CEE. Ce serait la meilleure garantie pour notre gouvernement héritier de l'enseignement laïc d'Ataturk, de se prémunir contre l'action des hezbollahs!».

En réalité, si les Européens restent sceptiques sur le degré encore très relatif de démocratisation en Turquie, comparé aux critères occidentaux, il se montrent plutôt impressionnés par la bonne tenue économique du pays, le dynamisme de ses industriels et la qualité professionelle de sa main-d'œuvre qui a, très tôt, incité de grandes firmes occidentales à s'implanter en Turquie. Ankara vient même d'accorder plus de place aux sociétés européennes dans ses appels d'offre.

Après avoir développé, à l'époque du boom pétrolier des années 70, leurs exportations vers le Moyen-Orient, les autorités turques, confrontées aujourd'hui à la baisse du pouvoir d'achat dû à la chute des revenus pétroliers de leurs clients arabes, veulent opérer un virage en profondeur en direction de l'Europe.

«Mais les Turcs se sentent-ils Européens?». Je pose la question à un journaliste turc venu d'Ankara. «Croyez-moi» répond-t-il «il se développe chez nous un mouvement très dynamique de cercles intellectuels où la jeunesse turque discute de cinéma, théâtre, des dernières créations artistiques parues en Europe avec plus d'enthousiasme qu'on n'en trouve parmi les publics occidentaux!».

«Soit, mais les Turcs, au fonds d'eux-mêmes se sentent-ils européens?» répétai-je. Une mimique embarrassée puis : «Non, pas réellement. Nous sommes Turcs avant tout, c'est à dire un monde à part, avec des attaches en Europe, des attaches en Orient, mais fiers de notre propre identité et de notre passé ottoman. Et puis même si, parfois, surtout parmi certaines classes élitistes, nous affichons un comportement, disons, un peu méprisant vis-à-vis des pays arabes, nous sommes de tradition musulmane, non judéo-chrétienne». «Ceci dit, l'adhésion à la CEE ne serait pas seulement profitable à nos industriels et hommes d'affaires, elle serait également une assurance politique pour aider le processus de démocratisation de notre pays!».

Et en s'enflammant soudain, il ajoute : «Et puis, l'Europe nous doit bien cela. Les Européens ont une dette de justice envers nous ; ils ont toujours méconnu la Turquie!».

Une dette de justice !

LE DOSSIER ARMENIEN

Malgré tous les efforts d'Ankara pour le faire enterrer, le rapport «Relatif au génocide Arménien» rédigé par le Belge Jaak Vandemeulebrouke, va finalement pouvoir être discuté et présenté au vote de la commission politique du Parlement européen, dans la semaine du 24 au 27 février. Voilà huit mois que les discussions de fonds avaient été bloquées sous des prétextes de procédure invoqués par la droite allemande pro-turque et les conservateurs britanniques, pour qui «le Parlement européen n'a pas la compétence requise pour se transformer en tribunal de l'Histoire et représente une instance politique, non de juristes chargés de réécrire l'Histoire...» Une attitude dénoncée par les députés socialistes : «Il est temps que la commission politique prenne ses responsabilités,clairement, sur le fonds du rapport et abandonne la méthode qui consiste à revêtir un manteau d'hypocrisie dans des carcans de procédure pour ne pas avoir, courageusement et politiquement, à s'exprimer sur le fonds» s'exclamait le 27 juin 1986, le socialiste français Henri Saby.

A la même époque, l'ambassadeur turc auprès de la CEE, à Bruxelles, envoyait une lettre de protestations au service de presse du Parlement européeen qui avait relaté les débats sous le titre : «Vers une reconnaissance ou non du génocide arménien?»

Début 1987, suite notamment à une lettre de l'ancien président de l'Assemblée européenne, Pierre Pflimlin, le bloquage de procédure est enfin levé. Le rapport qui passera aux voix en cette fin du mois de février ne se limite pas à dénoncer le génocide de 1915 et le refus des autorités turques à assumer leurs responsabilités. Il réclame également la reconnaissance des Arméniens de Turquie, à l'heure actuelle, en tant que minorité ethnique, culturelle, linguistique et religieuse; la préservation de leur système d'enseignement et la protection de leur patrimoine architectural. Il évoque aussi les difficultés rencontrées par la Communauté arménienne d'Iran concernant la pratique de sa religion et l'organisation d'un enseignement spécifique.

Le rapport de forces entre partisans et opposants de la proposition Vandemeulebroucke est extrêmement serré, avec sauf imprévu, un infime avantage en faveur des partisans. Sont pour la reconnaissance du génocide : la majorité des députés français, l'ensemble des Grecs, les représentants socialistes et communistes toutes nationalités confondues. Sont contre : l'extrême droite et la droite essentiellement allemande et britannique, certains libéraux de diverses nationalités.

Grand nombre de députés reconnaissent que très récemment encore, avant le dépôt du rapport, ils ignoraient quasiment tout de la question arménienne...

ANNE - MARIE MOURADIAN

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ

ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՉԷ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԲԱՅՑ ԹԵԿՆԱԾՈՒ Է՛ ԱՅԼՈՒՐ

«Ճշմարտութեան ժամ»ուն, Զորեքշաբթի իրիկուն Հանրապետութեան նախկին նախագահն էր Անթէն 2–ի հիւրը: Ժիսքար ունէր նաեւ իր հիւրերը, ի շարս որոնց ամէնէն յատկանշականն էր Հէլմութ Շմիթի ներկայութիւնը: Ժիսքար, ըստ երեւոյթին, ինք ալ կ'ուզէ քիչ մը խանգարել իր մեծամասնութիւնը (հին հաշիւները չեն մոռցուիր...) եւ այդ առընչութեամբ, երկու յայտարարութիւններ կամ՝ ծրագիրներ, կը նեղեն ոչ միայն Լը–Փէ–Լը–ը այլեւ՝ Իւ – Տէ – Լֆ–ը: Ժիսքար յստակ կերպով ճշդեց թէ թեկնածու չէ Հանրապետութեան նախագահութեան, («արդէն ծառայած եմ»...), բայց ասիկա չի նշանակեր թէ կրաւորական դեր մը կը ըստանձնէ այլեւս, ո՛չ, Ֆրանսացիք պէտք է դիմանան թէ ի հարկին՝ Ֆրանսացիներու տրամադրութեան տակ է: Թեկնածու է, սակայն, այլուր: Նախ, Ազգ. Ժողովի արտաքին յանձնախումբի նախագահի ատեռն, եթէ իր հոսանքը (Իւ – Տէ – Լֆ) իր թեկնածուն դնէ (ներկայիս թեկնածուն է՝ Սթազի), նաեւ յայտնի է որ եթէ օր մը որոշուի Եւրոպայի նախագահ մը՝ չէ չըսեր:

Ժիսքար այլ առաջարկով մըն ալ կը խանդարէ: Կրկին խօսեցաւ նախագահական պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանի կրճատման մասին (5 կամ 6 տարիի): Հանրաքուէ մը կ'ուզէ, մէկ բառ մը փոխելու համար Սահմանադրութեան մէջ՝ «Նախագահը ընտրուած է եօթը տարուան համար», միայն այդ «եօթը» կայ փոխուելիք: կառավարութիւնը պէտք է առա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՇԽԱՐՀՆ ՈՒ ՄԵՆՔ

Երէկ՝ Բաֆֆի կը գրէր, թէ պաշարուած Բայազիտի բերդին մէջ ամբացած ափ մը Հայու ջուրի պաշարը սպառած էր· ամէն գիշեր մութին, երիտասարդներ գինեալ պահակներու շղթան ճեղքել փորձելով, կ'երթային պապակածներուն ջուր բերելու· յաճախ անոնցմէ ոչ մէկը կը վերադառնար, կամ լաւագոյն պարագային արձակուած գնդակներէն պրծած մը, արիւնով պղտորած ջուրի տիկով մը հազիւ կը յաջողէր բերդ վերադառնալ:

Այսօր, աւելի քան դար մը ետք, Պուրժ – Պարաժնէհի պաղեստինեան կայանները պաշարուած են ամալ ուժերու կողմէ: Սովը ամէն օր կը հնձէ կայաններու գաղթականութիւնը: Սովահար բազմութիւնը իր կրօնապետէն արտօնութիւն խնդրած է մեռեալներու միսը ուտելու:

Դուրսէն գաղթակայանի պաշարեալներուն ալիւր բերելու գացած երեք երիտասարդ Պաղեստինցիներ գնդակահարուած են պաշարող ուժերու կողմէ:

Աշխարհ հոն սննդեղէն հասցնելու ոչ մէկ հնար կը գտնէ:

Մինչ երկրագունտի մնացեալ մասերուն վրայ մեծեր կը շարունակեն խաղաղութեան սրտապնդիչ կոչեր ընել, զէնքերը սահմանափակելու առաջարկներ հրամցնել իրարու, ու ամէն մէկ զեկոյցի անոնք ֆիչ մը աւելի լաւ ատելութեամբ նայիլ կը թուին մարդկութեան ապագային:

×

Իսկ մենք կը շարունակենք գանգատիլ, որ մարդկութիւնը պատ անտարբերութիւն ցոյց կուտայ մեր անիրաւուած ժողովուրդին արդար դատին հանդէպ:

Թ. ԱՐՓԻ

«TRIBUNE JUIVE»

L'ÉPOPÉE ARMÉNIENNE

×

Այս խորագրով, Թրիպիւն – Ժիւիվ 9 / 15 Յունուար (թիւ 954) խիստ չհեկեան յօդուած մը լոյս ընծայած է, որու կ'անդրադառնանք առանձին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Ուտեստեղէնի անհրաժեշտ քանակութեամբ եւ որակով բնակչութեան պահանջները ապահովելու հարցը միջազգային երեւոյթ կը պարզէ: Գիւղատնտեսութեան մթերքներու արտադրութեան յատկացման համար կառավարութիւնները չատ յաճախ անհրաժեշտ նկատուղ վարկեր կը տրամադրեն, կը ձգտին ագրոտեխնիկի միջոցները մեքենայացնել, արտադրութիւններուն յանձնել նոր թեխնոլոժիներ, գիւղատնտեսութիւնը ճարտարարուեստականացնել:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, ինչպէս կը մատնանշեն մասնագէտները, անհրաժեշտ կը նկատուի մշակելի տարածութիւնները աւելցնել, առաւելաբար, երկրագործութեան առաջնահերթ մշակոյթներուն յատկացնել նոր ջրվէժներ, գիւղատնտեսական կայուն բերքին արտադրութիւնները: Բերքը, օրինակի համար, աւելի անդադար կը նկատուի: Այսպէս խաղողը, որուն չաքարի պարունակութիւնը կը բարձրանայ 30 տոկոս: Բազմազան պտուղներու եւ բանջարեղէններու պարագային անդամահիւթերու եւ հանգնիւթերու քանակը անհամեմատ կերպով կ'աւելնայ, գանոնք աւելի համեղ դարձընելով:

Այժմ, Հայաստանի մէջ, – բաւծր այդպէս կ'ըմբռնուի, – մեքենայացուած աշխատանքին ցած մակարդակը կը խանգարէ տուեալ ջրվաններու հողերուն արդիւնաւէտ մշակումը: Նաեւ, պէտք է նկատելի ունենալ ասոնց թեք վիճակը, ծովի մակերեսէն ունեցած բարձր կայքը, հողերուն քարքարոտ պատկերը, ողողումները, աղ պարունակող հողերուն գոյութիւնը:

Այս հարցերու լուծումով կը զբաղի, կ'ըսէ Կ. Ալեքսանդրեան, Հայաստանի Գիտութիւններու Թղթակից – անդամ եւ «Հայդիւմքենայացում» Հիմնարկութեան տնօրէնը:

Կարեւոր կը նկատենք հետեւեալ հաստատումը. Հայաստանի հողերուն քարքարոտութիւնը, առաւելաբար երկաթաքարի՝ պազալթ, տեսակները, յաճախ կը կազմեն մէկ հեկտարի հաշուով 2·000 թոն:

Այս հողերուն մշակումն եւ իւրացումը կը նշանակէ նոր Արարատեան դաշտ մը հիմնել:

Ցմոռնանք ասոր կարեւորութիւնը: Լեռնային եւ նախալեռնային մշակելի թէ մշակութեան կարելիութիւնները ընծայող հողերուն իւրացումով նոր Արարատեան դաշտ մը հաստատումը կը նշանակէ կրկնապատկել մեր Հայրենիքին գիւղատնտեսութիւնը: Զէ՞ որ Արարատեան դաշտը Հայաստանի համար կ'ապահովէ գիւղատնտեսական արտադրութիւններուն դրեթէ կէսը:

Կ. Ալեքսանդրեանի խօսքերը կը վերաբերին միայն գիւղատնտեսութեան արտադրութիւններուն: Բայց կարելի կ'ըլլայ ենթադրել ո՛չ միայն անոր անտեսական հեռանկարները, այլեւ, խորքին մէջ այս վերջնոյն ազգային նպատակները: Արդարեւ, լեռնոտ գիւղերու եւ ասոնց մերձ նախալեռնայիններու ծաւալումով հայ բնակչութիւնը առաւել պատճառ կ'ունենայ մնալ – հաստատուելու այդ չրջաններուն մէջ: Գիւղերէն դէպի քաղաքները «գաղթը» ընդհանրապէս արտեսական պատճառներու հետեւանքով կ'ըլլայ: Նոյնպէս մշակութային չօչափելի իրողութեան պատճառով: Հայ տարբը իր հողերուն վրայ մնայուն կայք հաստատելու ձգտումը մեր պատասխանատու մարմիններուն վերջին տարիներու հիմնական ձգտումը կը նկատուի: Վերջին հաշուով՝ գացողին, – հայուն, – տեղ Ազրբէջանցին է, որ կը հաստատուի՝ Թրքաստանի, Թրքահայաց եւ Խորհրդային Հայաստան:

Ժ. Մ.

«ՑԿԱՐՆԵՐՈՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ»

ՏԻՒՐՔԻՆԵՐԸ

Ժողովուրդ մը՝ որու բնակավայրն են Սուրիոյ ու Լիբանանի լեռնային չրջանները. ակը են խիտ բարքերու, կեզեքուած ու ճնշումի ենթարկուած են թէ՛ մահմետականներու (Օսմանցիներ, Եգիպտացիներ), եւ թէ Դամասկոսի ու Պէյրութի մարոնի քրիստոնեաներուն կողմէ: Իրենց պատմութեան էջերը լեցուն են հրկիզուած գիւղերով, կոտորածներով ու աքսորներով: Այսօր տիւրզիները քաղաքական գլխաւոր ուժերէն մէկը կը ներկայացնեն պառակտուած Լիբանանի մէջ:

Տիւրզի ազանդը երեւան եկած է երբեմն հերձուածով մը: Ժ. դարուն անոնք բաժնուած են Իսմայէլեաներէ, որոնք իրենց կարգին կուգան չիի ազանդէն: Տիւրզի ազանդին հիմնադիրն է պուխրացի մը՝ Մուհամմատ ալ – Տարագի, որու անունով ալ կոչուած է ան: Ազանդը ծագում առած է Եգիպտոսի մէջ. այսօր տիւրզիներու թիւը 470 հազարի չուրջ է, որոնք կ'ապրին Սուրիա, Լիբանան ու Իսրայէլ:

Ուր որ ալ գտնուին, փոքրամասնութիւն մը ըլլալով կը ներկայանան անոնք. Սուրիոյ մէջ կրօնական խճանկարին մէկ տարրն են, սակայն Լիբանանի եւ Իսրայէլի մէջ, իրենց յարաբերութիւնները այլ փոքրամասնութիւններու եւ Պեւութեան հետ բաւական կնճռոտ վիճակ մը կը պարզեն:

Տիւրզի ազանդը, ինչպէս ըսինք, յայտնուած է Եգիպտոսի մէջ. այդ չրջանին խալիֆան էր ալ – Հաքիմ (996 – 1021): Ան ծանօթ էր թէ՛ իբր բարոյական առաքինութիւններու տէր անձ մը, եւ թէ քրիստոնեաներու դէմ գործադրած իր հալածանքով: Իր ամէնէն վայրագ արարքներէն մէկն է Գահիրէն հրդեհելու տրամանը (1020), զոր արձակած է պատժելու համար քաղաքի բնակչութեան կրօնական անփութութիւնը:

Իր մեծամասնութիւնը իր չուրջը կը ըստեղծէ երկրպագուներու չրջանակ մը, որոնք կ'ըլլան Տիւրզի ազանդին հիմնադիրները: Անոնք կը դաւանին որ ալ – Հաքիմ սովորական իմամ մը չէ, այլ Աստուծոյ մարդեղութիւնը ու մահուընէն ետք կրկին աշխարհ պիտի գայ ճշդելու կեղծաւորներն ու հաւատարիմները: Այս թեման բոլորովին կը զօրանայ ալ – Հաքիմի խորհրդաւոր անյայտացումով. ան իրիկուն մը չրջապտելու կ'ելլէ ու երբեք չի վերադառնար իր պալատը. միայն իր դգեստները կը գտնուին, որոնք ծակծկած են դաչոյնի հարուածներով: Հաւանարար սպաննուած է քրոջը ղրղումով, որ կը վախնար անկէ: Ալ – Հաքիմի անյայտացումը իր հաւատարիմներուն կողմէ կը մեկնաբանուի յարութեան մը հեռանկարով:

Եգիպտոսի մէջ կը խամրի տիւրզի չարժումը, սակայն կը ծաղկի Սուրիոյ լեռնային չրջաններուն մէջ: Ապա կը դառնայ ինքնամփոփ, փակ ազանդ մը: Անոնք պահպանելով իրենց վարդապետութիւնը, ինքնավար կեանքով մը կ'ապրին, մեծապէս թծախնդիր ամուսնական կապերու (չատ հազուադէպ են ոչ – տիւրզիներու հետ ամուսնութիւնները):

Տեղական պերդաստաններ կը զեկավարեն այս համայնքը, որ տեւական բախումներու մէջ է նախ Օսմանեան Պետութեան, ապա Լիբանանի քրիստոնեաներուն հետ:

Իրենց կրօնքին գլխաւոր տեղը կը գրաւէ Աստուած, գերագոյն Մէկը, որ մարմնացած է ալ – Հաքիմի անձին մէջ: Անոր գործունէութիւնը կ'ընթանայ աստուածային յուշմունքներով:

Ալ – Հաքիմ բացարձակ Մեսիան է. անկէ վար կը գտնուին հինգ արարածները, որոնք կը մարմնաւորեն տիեզերքի սկզբունքները, իսկ անոնցմէ աւելի ցած աստիճանի մը վրայ են քարոզիչներն ու ազանդը տարածողները:

Իրենց սրբազան գիրքը եօթը պատուիրաններ ունի, որոնք կը թելադրեն հաւատացեալներու հանդէպ անկեղծութիւն եւ ուղղամտութիւն, նախկին ամէն կրօնքներու ուրացում, հաւատք՝ Աստուծոյ միութեան հանդէպ ու Անոր հրամաններուն հնազանդութիւն: Տիւրզին պէտք է ընդունած ձեւանայ իշխող դասակարգին կրօնքը, որպէսզի կարենայ իր սեփական կրօնքին խորհուրդը պահպանել:

×

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

Սուրիոյ եւ Լիբանանի լեռնարնակ Տիւրզիներու զեկավար դերդաստանները չուտով աւատապետական կարզեր կը հաստատեն: Իշխանութեան գլուխ գտնուող ընտանիքներ, որոնց մէջէն Բ. դուրզ ամիրներ (կառավարիչ) կ'ընտրէր, ունէին իրենց հաւատարիմները, մարզիկը. ու երբեմն անոնց միջեւ բախումներ կը վերածուէին եղբայրասպան կռիւներու: Օսմանեան քաղաքականութիւնը բաւական բարդ ընթացք մը ունէր անոնց հանդէպ. երբեմն թիկունք կը կանգնէր մէկուն կամ միւսին, խաղաղեցնելով չրջանները: Տիւրզի ծանօթ ընտանիքներէն են Ճումպլաթները:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սուրիոյ հոգատարութիւնը յանձնուած էր Ֆրանսայի, Տիւրզիները յուսացած էին պահ մը, անկախութիւն կամ գոնէ ինքնավարութիւն ունենալ. 1922–ին, արդարեւ, Ֆրանսացիները Սուրիոյ մէջ ինքնավար նահանգներու դաշնակցութիւն մը կը ստեղծեն: Սակայն աւելի ուշ Սուրիա իր անկախութիւնը կը ստանայ, իսկ Լիբանանի տիւրզիները կ'ընդունին Ֆրանսական հոգատարութիւնը:

×

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՏԻՒՐԶԻՆԵՐՈՒ ԶԱՐԹՕՆՔԸ

Սուրիոյ Տիւրզիները աստիճանաբար կը համարկուին սուրիական նոր Հանրապետութեան մէջ: Իսկ Լիբանանի մէջ տարբեր է պարզուած պատկերը: 1943–ի ազգային դաշնագրութիւնը Ազգային ժողովին մէջ 99 ձայներէն 6–ը անոնց կուտայ. իրենց պարագլուխն է Քամալ Ճումպլաթ: 1949ին կը կը հիմնէ յառաջդիմական ընկերվար կուսակցութիւնը, որուն խաղաղասէր ու ազատական միտումները քաչոզական ազդեցութիւն կ'ունենան ինչպէս Տիւրզիներու, նոյնպէս ոչ Տիւրզիներու վրայ: Ճումպլաթի հեղինակութիւնը զայն ձախ ընդդիմութեան պարագլուխը կը դարձնէ Ազգ. Ժողովին մէջ:

Տիւրզիներու գաղթօնքին դրգռապատճառները կ'ըլլան Իսրայէլ – Արաբ պատերազմը, ու Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմը: Այս վերջինին ընթացքին կը սպաննուի Ք. Ճումպլաթ, հաւանօրէն սուրիական գործակալներու կողմէ, սակայն Տիւրզիները այս ոճիրը կը վերագրեն քրիստոնեաներու ու փոխադարձութեան կը դիմեն: Սպաննուած զեկավարին զաւակը Վալիտ Ճումպլաթ մաս կը կազմէ Քարամէի (սիւննի) ազգ. միութեան կառավարութեան:

Ներկայիս Լիբանանի տիւրզի բնակչութիւնը ապաստանած է Շուֆի լեռներուն վրայ:

×

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՏԻՒՐԶԻՆԵՐԸ

Գալիլիոյ Տիւրզիները կ'ապրին լեռնային գիւղերու մէջ: Անոնց երիտասարդներէն մաս մը գացած է Էյլաթի նաւահանգիստին մէջ աշխատելու: Ոմանք վերադարձած են, իսկ անոնք, որ մնացած են հոն, ոտք յարմարցուցած են իսրայէլեան կեանքին:

Տնտեսական, ընկերային եւ կրօնական մարզերու մէջ Իսրայէլի տիւրզիներուն պայմանները աւելի բարւօք են այսօր: Տարեցները ճիշդ է որ կապուած են իրենց հոգեզործական կեանքին, սակայն երիտասարդները չեն վարանիր լեռնեն իջնելու եւ աշխատելու նաւահինարաններու, կամ գործատուներու մէջ: Տակաւին տիւրզի այրերը գինուորական պարտադիր ծառայութիւն մըն ալ կը կատարեն ու կրօնական լրիւ ազատութիւն կը վայելեն:

Այս երկրին մէջ տիւրզի փոքրամասնութեան ու Պետութեան յարաբերութիւնները ընդհանրապէս հակասական են, գեկավարները դէմ են ամէն տեսակ համարկումի. անոնք ոչ իշխանութիւն, ոչ ալ հարստարուեստով հայթայթուած հարըստութիւն կ'ուզեն. այլ՝ իրաւունքը միայն, առանց կեդրոնական իշխանութեան միջամտութեան իրենց կրօնական-հոգեմշակութեան կեանքը վարելու իրաւունքը: Իսկ երիտասարդները որոնք զօրաւմի ընկերութիւններու մէջ ապրած են, պատրաստ են սպառազէն քաղաքացի-ներ դառնալու: Տիւրզիներ կը մասնակցին հոն քաղաքական կեանքին ալ, սակայն ինչ որ անկարելի է անոնք չեն կըրնար կառավարութեան մաս կազմել: Իսրայէլ հրեայ Պետութիւն մըն է ժողովրդավարութիւն մը ըլլալէ առաջ, ու կարելի չէ խորհիլ, որ Տիւրզի մը կըրնայ հոն նախարարի պաշտօնի տիրանալ, ինչպէս պարագան է Լիբանանի:

Տիւրզիներու ապագան որոշ չափով կախեալ է Իսրայէլ – Արաբ բախումին ճակատագրէն, եթէ օր մը իրական առումով արաբ ժողովուրդ մը կազմուի Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ, պիտի գրաւէ նաեւ Իսրայէլի Տիւրզիները: Իսկ հակառակ պարագային Իսրայէլի Տիւրզիները եւ յատկապէս անոնք որ ներկայիս համարկուած են իսրայէլեան ընկերութեան, կրնան իրենց մահմետական «զարմիկներ»ուն միանալ, ինչպէս պատահեցաւ Լիբանանի մէջ:

Ա. Թ. Թ.

LIVRES REÇUS

KHATCHADOUR ABOVIAN
ET
LA RENAISSANCE LITTERAIRE
EN ARMENIE ORIENTALE
Thèse de doctorat de troisième cycle
Université de Paris III
HRANT ADJEMIAN
Directeur de recherches
M. le Professeur FREDERIC FEYDIT

Publication du prix littéraire
Haïg et Dirouhi Seringulian
Antélias, Liban 1986

ՄԵՆՔ ՈՒ ՄԵՐ ՅԱՒԵՐԸ

Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւնը հրապարակային ասուլիս մը կազմակերպած էր Փետր. 6, Ուրբաթ իրիկուն, Փարիզի իր հաւաքատեղիին սրահը: Ասուլիսի ընթացքին, իւրաքանչիւր մասնակցող իր պնդահասութը պիտի ներկայացնէր 1986 տարուան Սփիւռքի ու Հայաստանի կեանքին, նաեւ պիտի խօսէր 1987–ի հեռանկերներու մասին: Կը մասնակցէին «Աշխարհ» թերթի խմբագիր Պարգեւ Շահմիկեան, Նշան Սամուէլեան, Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան ընդհանուր քարտուղար՝ Ժորժ Սարեան, եւ Կարապետ Տաքէսեան: Ասուլիսը կը վարէր Օրիորդ Ի. Պատմաճեան:

Ան նախ խօսք տուաւ Ժորժ Սարեանի, որ ամփոփ դիծերը տուաւ 1986–ի համայնքի կեանքէն. յիշեց ծանօթ դէմքերու մահեր, հրատարակութիւններ, գեղարուեստական կարեւոր դէպքեր եւայլն:

Իրեն յաջորդեց Կարապետ Տաքէսեան, որ խօսեցաւ առաւելապէս գաղութի կրթական կեանքին մասին: Ան նախ փորձեց տեսնել Սփիւռքի երեւոյթը, հոն տիրող երկու մեծ բացակայութիւններու՝ հողի ու իշխանութեան – ընդգծումով: Ապա յիշեց Շնորհք Պատրիարքին խօսքը. «գաղութ մը կենսունակ է, եթէ դպրոցները խանդավառ են»: Ու այս արտայայտութեան հակադրեց Ֆրանսահայութեան պատկերը, ուր միջին հաշուով հազար աշակերտէ միայն մէկը հայկական վարժարան կը յաճախէ: Պոլսահայ կրթական կեանքէն թուական տուեալներ ներկայացնելէ ետք Կարապետ Տաքէսեան հարց տուաւ. – «Հոս անտեսական հարցը յուսահատեցուցած է անօբէններ. այս պայմաններուն մէջ ի՞նչ կրթական ծրագիր, ի՞նչ հեռանկար կարելի է յուսալ»: Ան չեշտեց, թէ հայկական վարժարանը իր պատկանած ընկերութեան կրթական հաստատութիւններու լաւագոյններէն մէկը ըլլալու պարագային միայն ապրելու իրաւունք կրնայ ունենալ ու կատարել իրմէ ակնկալուած առաքելութիւնը՝ ապրեցնել լեզուն: Ու տրուած ըլլով որ Սփիւռքի պատմութեան մէջ չունինք օրինակը գաղութի մը, որ չունակէ իր գոյութիւնը, լեզուն կորսնցնելէ ետք, աւելի եւս յստակ է անհրաժեշտութիւնը անյապաղ տնտեսական առողջ հիմերու վրայ զետեղելու հայկական կրթական մեր հաստատութիւնները:

Իրմէ ետք խօսք տրուեցաւ Պր. Նշան Սամուէլեանի, որ անդրադարձաւ եկեղեցական մարզին. ան յիշեց Վազգէն Ա.ի այցելութիւնը, Էջմիածին – Անթիլիաս անհամաձայնութիւնը, Երուսաղէմի պարագան, ու եզրակացուց թէ, եթէ Հայութիւնը չկարենայ լուծել այս հարցերը շատ բան պիտի կորսնցնէ, ինչպէս՝ Փարիզի Ազգային Տունը. ու առաջարկեց՝ հաւատքով վերկել մեր հոգերը վայրագներու ճիրաններէն: Անչուշտ ներկայ – նաեւ բացակայ – հատարակութիւնը, որ մեր հաւատքի բերդէն՝ եկեղեցիէն, մեր համայնքի հարցերուն շատ աւելի համեստ մասնակցութեամբ մըն ալ պիտի բաւարարուէր, քիչ մը դժուարութիւն քաշեց ներկայի պարզուած պատկերին մէջ տեղաւորելու «հաւատքով վերկենք մեր հոգերը վայրագներու ճիրաններէն» առաջարկը:

Վերջին արտայայտուողը՝ Պր. Շամիկեան եւս թուելէ ետք համայնքի ընկերային կեանքին մէջ կարեւոր դէպքերը, յատկապէս Ծանրացաւ Ապրիլ 24–ի ոգեկոչումներու առթիւ պարզուած տխուր պատկերին, երկփեղկումին վրայ: Ան կրկնեց միասնականութեան, այս նպատակին համար հարկաւոր ջիջումներու անհրաժեշտութիւնը, ի նպաստ Ֆրանսահայութեան ապագային:

Ասուլիսի երկրորդ մասին մէջ մասնակցողները խօսեցան 1987–ի ընծայած հեռանկարի կարելիութեան վրայ, ընդհանրապէս յայտնելով այն զգայփարը, թէ պատկերը հեռու է լաւատեսութիւն ու դրական վազորդան մը ներշնչել, այնքան առեն որ հիմնական միջոցներու չենք դիմեր:

Պզտիկ սրահի մը մէջ բաւական կարեւոր ու մեծ բաներ ըսուեցան ու խօսուեցան այդ իրիկուն: Ժողակցութիւններու ընթացքին յաճախ զանգատ յայտնուեցաւ կամ պարզապէս մատնանշուեցաւ ընդհանուր անտարբերութիւնը, ոչ – յանձնառու կեցուածքը ու պատասխանատուութիւններէ խուսափումը:

Անտարբերութիւնը այդ երեկոյթին եւս դէմաւոր ներկան էր, քանի որ ութսուն – հարիւր հազար դնահատուած համայնքէ մը երեք տասնեակի չուրջ հետաքրքիրներ միայն եկած էին լսելու՝ իրենց ցաւերուն, ու պահ մը զոնէ անդրադառնալու, մտածելու առաջարկուած լուծումներու մասին:

Արդեօք այս իրականութիւնը վերլուծելու տեղին սկզբնաքայլ մը չէ՞ր ըլլար, – ինչպէս ներկաներէն մէկը դիտել տալ – լուծումներու մասին մտածելէ առաջ, փնտռել այս անտարբերութեան պատճառները: Ան պարզապէս յանգուցեալ կեցուա՞ծք մըն է մեր ժողովուրդին մօտ, եւ չունի որեւէ արդարացում, թէ կը թարգմանուի աւելի ծանրակշիռ իրողութեամբ մը. անով, որ մեր ժողովուրդը կորսնցուցած, կամ կորսնցնելու մօտ է հաւատքը՝ իր ներկային ու ապագային հոգը բառնալու սահմանուած կազմակերպութիւններու եւ դեկավար տարբերին հանդէպ:

Ա. Թ.

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ ԹԱՂՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Արշալոյսն ալ գնաց յաւիտենականութեան:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ամենամշակութային անդամուհիներէն մէկն էր, իր ամուսնոյն՝ Ռուբէն Թադէոսեանի օժանդակութեամբ:

Տէր եւ Տիկին Թադէոսեան, երկար տարիներ անձնուիրաբար ծառայած են Կապոյտ Խաչի Պէյֆոնթէնի մանուկներու կայանին:

Արշալոյս Թադէոսեան չնորհալի օժտուած դեղարուեստական յատկութիւններով, ծառայած է Ֆրանսահայ թատրոնին, երբ, տարիներ առաջ դեռ ողջ էին մեր բեմին տաղանդաւոր դաւակները, Ա. Շահխաթունի, Արտաշէս Գմբէթեան, Գրիգոր Վահան, Աբրինէ Պինեճեանի եւ ուրիշներ, որոնց անունները չեմ յիշեր դժբախտաբար:

Արուեստի հետ, Արշալոյս ունէր նաեւ արհեստ մը, ասի՛ղ կը քաշէր, իւր եւ ծերունի մօր ապրուստը հոգալու համար: Կը կարէր կանացի ճաշակաւոր շրջազգեստներ, անօրինակ համբերութեամբ եւ բծախնդրութեամբ:

Պարթեւահասակ, գեղադէմ Ռուբէն Թադէոսեան եւ կինը Արշալոյս, շատ հիւրասէր էին, յաճախ Զորեքշաբթի օրերը, ճաշի կը հրաւիրէին կովկասահայ մեծ բարերար Պր. Վաչեանցը, մօտ հարիւր տարեկան, որ արտակարգ յիշողութեամբ կը պատմէր դէպքեր անցեալէն եւ սրամիտ պատմութիւններ ներկայէն:

Արշալոյս Թադէոսեան, տարիներ շարունակ, կռթնած Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դրան, բռնած Կապոյտ Խաչի պնակը, կը դոչէր «անտե՛ս մի՛ առնէք»:

Իրրեւ անձնուէր քոյր, Արշալոյս յաճախ կ'երթար Պելժիա, տեսնելու եւ խրնամելու իր հիւանդ կրտսեր քոյրը: Վերջերս ալ՝ իր կորսուած, վտարանդի միւս քոյրը գտնելով, կը պատսպարէր իր տանը մէջ:

Լոյսերու մէջ հանգչի իր քաղցր հոգին:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Իրախանայ յուշեր

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ ԹԻՒ 9 – 86

Չեռամբ Թեմիս Բարեխնամ Առաջնորդ Գերաչնորհ Տ. Աւագ Եպիսկոպոս Առաուրեանի եւ խարտուլլակութեամբ Արժ. Տ. Օշական Ա. Քահանայ Գըլըճեանի տեղի ունեցաւ կիսաստարկաւազական ձեռնադրութիւն Ս. Աստեփանոս տօնին յաջորդ օրը՝ 1986 Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 26–ին յընթացս Սուրբ եւ անմահ պատարագի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Առաջնորդարանական Եկեղեցւոյ մէջ:

Հոծ բազմութեան մը ներկայութեան հինգ դպիրներ՝ Անդրանիկ Արշակեան, Սիմոն Գաբրիէլեան, Ձորճ Ազիզեան, Վարդան Միրզայեան եւ Արծրունի Բարսեղեան ծնրադիր մօտեցան Առաջնորդ Սրբազան Հօր, առանալու համար բազկուրար կրելու արտօնութիւն ըստ Մաշտոցի:

Սոյն հոդեպարար արարողութեան իրենց մասնակցութիւնը բերին Քահանայից, Սարկաւագաց ու Դպրաց Դասերը, ընծայեալներուն ծնողներն ու պարագաները եւ խուռներամ հաւատացեալներ:

Ցետ ձեռնադրութեան խորհուրդին Առաջնորդ Սրբազան Հայրը տուաւ իր հայրական պատգամն ու խրատականը «Մտից առաջի սեղանոյ Աստուծոյ, առ Աստուած որ ուրախ առնէ զմանկութիւնս իմ» սաղմոսներէն առնուած բնաբանին ներքոյ:

Պատարագի աւարտին ժողովուրդը՝ բարձր տրամադրութեամբ տոգորուած, չնորհաւորեց նորոդ կիսաստարկաւազները:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ԻՐԱՒՔԻ
ՀԱՅՑՈՑ
(ԿՆԻՔ)

ՊԱՂՏԱՏ
10 – 1 – 1987

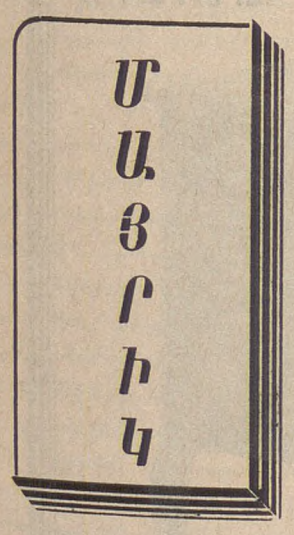
ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ Հ. Մ. Ը. Մ. Նուպար վերանորոգուած եւ ընդարձակուած սրահին բացումը կատարուած է Յունուար 17–ին: Սրահին եւ մարզադաշտին լուսաւորութիւնը յանձն առած է Լեւոն Գաղթացեան: Բացումին ներկայ եղած են եգիպտահայ համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հ. Մ. Ը. Մ. Նուպարի առենապետ Գրիգոր Շահպենտէրեան: Փակման իր խօսքին մէջ թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Սրբ. Զինչինեան, դրուատած է Միութեան գործունէութիւնը:

×

ՄՈՆՐԻԱԼԻ «Քլօտ Շամփանեը» սրահին մէջ, Յունուար 25–ին, տեղի ունեցած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Նայիրի» պարախումբի երեկոյթը, որ անդրանիկ ձեռնարկը կը հանդիսանայ Միութեան քառասնամեակին առթիւ կազմակերպուած հանդիսութեանց չարքին: Մանօթ է որ խումբը մարզուած էր Հայաստանէն հրաւիրուած գեմապարի անուանի դէմքերէն Ռուդոլֆ Ասատեանի կողմէ:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris*, 1985

Այդ հինգ տարիներու ընթացքին ոչ իսկ անգամ մը իջայ պրօսանքի ու հանդիստի վերապահուած բակը:

Ի վերջոյ սկսայ սիրել իրենց իրարանցումէն զատարկուած այդ դասարանները:

Ցնորական վարկածներ մշակելու յարմար լուութեան մը քաղցրութեան մէջ դասարանին դուռը կը բացուէր, միշտ դեղեցիկ ու ժըպտադէմ երիտասարդուհի մը զարմացած՝ պիս հոն առանձին դտնելով, կուզար քովս նստելու: Ոչ մէկ չխօթ կար միամիտ այս երազանքիս մէջ: Քանի որ դուռ մը պէտք է բացուէր, ես կը նախընտրէի որ այդ ըլլար միշտ թեթեւ ու հաճելի կանացի չնորհով մը:

Երբեմն կը բացուէր դասարանին դուռը, սակայն տեսածս միայն ծեր ուսուցչի մը դլուխը կ'ըլլար ու ձեռքը՝ դրան բռնակին վրայ. որպէս թէ պիս յանցանքի վրայ բռնած ըլլար, հարց կուտար.

– Ի՞նչ կ'ընէք դուք հոս:

Կրկին սկզբնաւորութիւն մը, կամ կոկորդի ցաւ մը պատրուակել լիուլի կը բաւէր եկուորին հետաքրքրութիւնը դոհացնելու, ու ես կրկին կը վերադառնայի խորհրդաւոր փոքրիկ ափինքսի կերպարանքիս, խորասուզուած՝ իր առանձնութեան մէջ:

Ներանցքին մէջ ոտնաձայներու աղմուկը կը յայտնէր թէ զբօսանքը վերջացած է. ամէն մարդ կ'անցնէր իր զբաղեղանին առջեւ, քանալու համար նահանդներու քարտէսը կամ Տօտէի չաղացքէն քանի մը նամակ:

Այն առեն կը վերադառնայի մենութեան մէջ կերտուած փոքրիկ աշխարհս, որ բնակիչներ ունէր հիմա:

Առաջին եռամսեայի չարադրութեան մէջ քանի մը անգամ առաջին եղայ, ուրիշ անգամներ չորրորդ կամ վեցերորդ, սակայն վիճակացոյցս պիս կը դասէր «հինգ առաջիններ»ուն միջեւ:

Այն անորոշ երկդիմութիւնը, որ կ'ընկերանայ առաջիններու, մշուշի մէջ ձգելով ճշդրիտ տեղը, անապահութեան ամէնէն չարամիտ արտայայտութիւններէն մէկն է:

Ուրեմն, պարկեշտօրէն խոստովանիմ որ դասարանին հինգերորդը եղայ:

Տեղացիի մը պարագային բոլորովին ընդունելի ստիճան մըն էր ասիկա, սակայն բաւական չէր վիպական պատկերումի մը, ուր աղքատը ամբողջ տարին պէտք է զուսպ ըլլայ, պատուաւորը, համեստ, քաջ եւ դասարանին առաջինը, ունենալով հանդերձ ստեղծագործ, կոմպակտ եւ օտարատեայ ուսուցիչ մը: Մինչդեռ օրիորդ Փոդոլի յուսահատեցնելու չափ պարկեշտ էր, ու չորս փոքր ստիճաններ պէտք էին ինծի, տեղ գրաւելու համար ժողովրդական այն մեծ մելոտրամներուն մէջ, ուր միշտ ի վերջոյ անմեղութիւնը կը յաղթանակէ:

Այդ հինգերորդ դիրքով ոչ մեծ նախանձներու առարկայ կ'ըլլայի, ոչ ալ հաստատուած կարգ կանոնը կը խանգարէի:

Դպրոցական կարճատեւ այս ուսումին հետ, որ մեզ մինչեւ պաքալորէա պիտի առաջնորդէր միայն, պէտք էր նաեւ մեր հոգիները պատրաստել, ու այս անդամ յաւիտենականութեան համար:

Այս դժուարին պարտականութեան ծրագիրը բաղկացած էր դըպրոցի մատուռին մէջ չաբաթական պատարագէ մը, խոստովանանքէ, հաղորդութենէ, կրօնքի դասէն ու կրօնական դաստիարակութենէն:

Կրօնքի մեր ուսուցիչը Ֆ. Աբրան էր ... նիհար, շատ ծերուկ վարդապետ մը, որուն մասին կարելի էր հարց տալ, թէ այդ նիհարութիւնը արդեօք հետեւանք էր խստակրօն, ժուժկալ ապրելակերպի՞ մը, թէ կուզար պարզապէս ներծոր զեղձերու ճարպային պահեստի անբաւարարութենէ մը:

Ան որպէս օգնական ունէր աւելի երիտասարդ վարդապետ մը՝ Կ. Աբբան...:

– 17 –

Զբօսանքի մենաւոր պահերէս մէկուն ընթացքին դասարանիս պատուհանին առջեւ կեցեր էի, երբ առաջին անգամ տեսայ Ֆ. Աբբան: Բակէն կ'անցնէր, գլուխը իր ազօթագրքին վրայ, որուն էջերը կը գարձնէր երբեմն:

(Շար. 40)

(Շար. Ա. Էչէճ)

Ջարկէ հանրաքուէն խակ եթէ կառավարութիւնը չընտէ, ինք կ'առնէ նախաձեռնութիւնը Ազգ. Ժողովին մէջ։ Կ'ուզէ որ գարնան ըլլայ։

ԱՀԱԲԵԿՋՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԷՄ

«ԱՍԱԼԱ»–Ի ԶԵԿՈՑՑԸ

Էաշիէթքըտ Փրէսի Պէյրութի գրասենեակն է որ Հորեքշաբթի օր առացած է արաբերէն ձեռագիրը գեկոյց մը, ուր Ա.ՍԱԼԱ–ն կը սպառնայ վերսկսիլ ոճրափորձերը Ֆրանսայի մէջ, եթէ Ֆրանսական իշխանութիւնները «ազատ չարձակեն իր եւ արաբ գինուորեալները արգելափակուած Ֆրանսայի բանտերուն մէջ»։ *Զեկոյցը դեռ կ'ըսէ որ՝* «պայթուցիկներու շարքը պիտի վերսկսի Ֆրանսայի փողոցներուն մէջ։ Ցարձակումները պիտի գործուին երկրին բոլոր շահերուն դէմ, տրուտեսական կեդրոնները պիտի խափանուին, եւսահանգիստներն ու օդակայաններն ալ գինուորական թիրախ պիտի ըլլան։ Հանդարտութեան շրջան մը որ կը նմանի դադարի մը մեր եւ ֆրանսական կառավարութեան միջեւ պէտք է համոզած ըլլայ հանրային կարծիքը, որ կը յարգենք Ֆրանսացիներուն եւ միւս ժողովուրդներուն շահերն ու ապահովութիւնը։ Ֆրանսա զօրավիգ է թուրք ֆաշիստ վարչակարգին»։ *Ա.ՍԱԼԱ. կոչ կ'ընէ* «բոլոր կուսակցութիւններուն եւ քաղաքական ուժերուն որ ճնշում բանեցնեն սիոնիստ Միթերանի վրայ որ վերջ դնէ Ամերիկա – Իսրայէլ դաւին, մեզի եւ մեր Հայ ժողովուրդին դէմ»։

Աւելի առիթ է անշուշտ, որ Հայերը «չմոռցուին» մամուլէն եւ Հինգշաբթի օր կրկին կը յիշուէին Ա.ՍԱԼԱ–ի վերագրուած ոճրափորձերը, անցեալ աշնան։

Ա.ֆսիոն Տիռէֆթ ալ կը սպառնայ բնաջընջել զատական յատուկ մարմինները, *որոնք սատնձած են հակահարեկչական պայքարը։*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ցոյցը Օփերայէն Նասիոն զգալի յաջողութիւն մը արձանագրեց, Հորեքշաբթի օր, եթէ նոյնիսկ ինչպէս ամէն անգամ, տարակարծութիւններ կան թիւերու շուրջ։ Ոստիկանապետութենէն 26 հազարը 60–ի կը հասնի «Լիպերասիոն»ի մէջ, 70–ի՝ «Մարթէն»ի, 80 հազար է կազմակերպիչներուն համար եւ հարիւր հազար՝ «Իւմանիթէ»ի։ Փորձ – ցոյց մըն էր, որու տարողութեան համաձայն պիտի որոշուէին յետագայ շարժումները, թէեւ Հինգշաբթի օր «Ֆիֆնի» եւ նախապարին միջեւ տեսակցութիւն մը տեղի կ'ունենար։ Պարզ է, որ կացութիւնը փափուկ է եւ Մոնորիի դիրքն ալ բաւական կնճռոտ։ Ուսուցիչները վճռած են չընդունիլ «դասատու – տեսուչ»ի դրութիւնը, Մոնորի քանիցս կրկնած է որ պիտի չընդունի տրուած որոշումը, որ արդէն Պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած հրովարտակ մըն է։ Ցուցարարները, որոնք համախմբուած էին Օփերա, «յաղթական» նաեւ վայրը, երգերով Օփերայի եղանակներ (օրուան յարմար բառերով, անշուշտ) եւ բեմապարեր ալ ներկայացնելով։ Լողունդներն ալ էին պակսեր եւ ամէն կողմէ կը լսուէին մանաւանդ՝ Ձայներ գաւառէն, քանի որ Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն եկած էին։ Կուսակցութիւններ ալ մասնակցեցան ցոյցին, ընկերվարական, համայնավար եւ յեղափոխական համայնավար լիկա (Տրոցկիստ)։

Շէֆերը պիտի չվճարուին, այդպէս թելադրեց (չի կրնար պարտադրել) Պալատիւր եւ «Քրէպի Լիոնէ»ն անմիջապէս տեղ խոտաւ։ Միւսները չեն կրնար տարբեր վարուիլ, բայց կառավարութիւնը կրկին հակասութեան մէջ է, քանի որ մէկ կողմէ պիներու ազատութիւնը կը հռչակէ, միւս կողմէ՝ արգելքներ կը դնէ։ Եւ ինչ որ յատկանշական է, այս անգամ ալ ժողովուրդն է (հարցախոյզի մը արդիւնքը) որ նահանջել կուտայ իշխանութիւններուն։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՑԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՄԹԻՒ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ միջոցաւ հետեւեալ նուէրները եղած են.–

Տէր եւ Տիկին Կանիզաթը եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հրաչ Այտըն Համազգային դպրոցին 500 Ֆ., Պր. Փօլ Մասա եկեղեցւոյ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գասպարեան եկեղեցւոյ 400 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ճոն Գարամեան եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մուշեղեան եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Ժ.Մ.Ֆ. Մարսէյլ (երկու անգամ) եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինասեան եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Բարակեան եւ զաւակները եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Տիկին Մատըէն Խօքսիւզեան եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տրդատ Տէր – Պօղոսեան Սահակ – Մեսրոպ երկչախումբին 300, Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն (Մարսէյլ) եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Ֆրանսահայ Մշակ. Միութիւն (Մարսէյլ) Սահակ – Մեսրոպ երկչախումբին 300 Ֆ., Ֆրանսահայ Մշակու. Միութիւն (Մարսէյլ) Արամ Խաչատուրեան Ճօնտին 300, Տէր եւ Տիկին Ալպան Լօժիէ եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Ժան Փիէր եւ Անարէ Լըբէզը եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Գալուստ Հարունեան Հայ Մշակոյթի եւ գուարճութեան միութեան 300 Ֆ., Ախոյեան ընտանիքներ եկեղեցւոյ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Սերոբեան Արամ Խաչատուրեան Ճօնտին 250 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Սերոբեան 250 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Յակոբ Վարժապետեան ընտանիք եկեղեցւոյ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Միհրանեան Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Միհրանեան եկեղեցւոյ 250 Ֆ., Պր. Խոսուար Սարգիսեան եկեղեցւոյ 200, Ֆրանսահայ Մշակ. Միութեան Տիկնանց Միութիւն եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Ֆրանսահայ Մշակ. Միութեան Տիկնանց Միութիւն Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին 100 Ֆ., Ֆրանսահայ Մշակ. Միութեան Տիկնանց Միութիւն եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ճարութիւն Ստեփանեան եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ճարութիւն Մամալեան եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Պր. Նալպանտեան եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Խօրտէքեան ընտանիք եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Ռուբէն Ասբլըքեան ընտանիք 200 Ֆ. եկեղեցւոյ։

(Շար.)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ՍԷՆ – Ժողովի վարչութիւնը փետրուար 14–ին Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները թաղիս Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ։

LE CLUB FRANCO-ARMENIEN D'ANTONY

Կը կազմակերպէ պարահանդէս – ճաշ մը, փետրուար 28, երեկոյեան ժամը 20·30–ին։

Նախագահութեամբ՝
երեսփոխան – քաղաքապետ
ՓԱՓՐԻԿ ՏԷՎԼԵՃԵԱՆԻ

Théâtre Firmin Gémier
Place du Marché — ANTONY

Կը մասնակցին ՅԱՂԹԱՆԱԿ նուագախումբը և երգիչ՝ Երուանդ Նահապետեան

Տոմսերուն համար դիմել՝ Անթօնիի մէջ. –

Հետաձայն. –
Պր. Արմենակ Մովսէսեան
46 – 68 – 31 – 13
Պր. Միշել Գէօլէկեան
42 – 37 – 43 – 87
Պր. Էմի Աւետիսեան
46 – 66 – 45 – 90
Տիկին Անահիտ Մոմճեան
46 – 66 – 09 – 75
Երեւան նպարավաճառ
(Գլամար) 46 – 38 – 20 – 20

Տոմսերը սահմանափակ են։ Տեղւոյն վրայ վաճառում չկայ։

Փոքրիկներուն մուտքը տոմսով։

- ANTENNE 2 - LE GRAND ECHIQUIER

Հորեքշաբթի, փետրուար 18, հեռատեսիլի Անթէնէ 2–ի երեկոյեան (ժամը 20·30–էն) յայտարարին, Ժաք Շանսէլի հիւրերն են բժիշկ Ժիւաէ եւ բժիշկ Վիլէն։

Գեղարուեստական բաժինն իր մասնակցութիւնը բերելու հրաւիրուած է՝
ՆԱԻԱՍԱՐԴ
պարահումբը, որ հաւանաբար վակումբ կատարէ։

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Ուրբաթ օր, փետրուար 13, երեկոյեան ժամը 5–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Տեառնընդառաջի հանդիսաւոր Նախատօնակ Աւդաստան եւ Մոմավառութիւն։

Ծանօթ. – Տարուան Առաջին Աղտաստանն է այս որ կը կատարուի այսօր։ Վերջին Աղտաստանը տեղի կ'ունենայ Խաչվերացի տօնին երեկոյեան՝ Սեպտեմբեր 13–ին։

×

Շաբաթ օր, փետրուար 14–ին, Տեառնընդառաջ *է։ Տօն է քառասնօրեայ պատանեան Քրիստոսի ի տաճարն։*

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՅՈՒՃԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՌՕՆ – ԱԼՓ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Ընդունելութիւն, ի պատիւ Ֆրանսայի Շրջ. յանձնաժողովի անդամներու, Կիրակի, փետրուար 15, ժամը 16–ին Աբովեան Մշակ. Տան մէջ – Վիէն – :

Գեղարուեստական բաժին։

Մասնակցութեամբ՝ Հ. Բ. Գ. Ը. Մխիթեան երիտասարդներուն՝ նուագով եւ Վիէնի միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան՝ երգերով եւ արտասանութիւններով։

Հիւրասիրութիւն – մուտքը ազատ է։

Սիրալիր հրաւէր բոլորին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, փետրուար 14, ժամը 16–ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ – Պլէօ, մէթրօ Քատէ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարեկան պարահանդէսը՝
ՄԱՐՏ 28–ԻՆ
Փարիզի Նիքօ պանդոկի սրահները։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA–ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49
3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
— CUISINE SOIGNEE —
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գնով «Ցարաչ»ի քաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
14-15
SAMEDI-DIMANCHE
14-15 FÉVRIER
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.423 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.423

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2 – 5)

ԵՐԵՒԱՆԻ
ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԷՆ ՄԻՆ
ԿՈՉՈՒԱԾ Է Վ· ԹԷՔԷԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Երեւանի կրթական օճախներէն մին՝ թիւ 92 միջնակարգ վարժարանը, կոչուած է Վահան Թէքէեանի անունով: Այս առթիւ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը: Դպրոցին աշակերտներէն շատեր ներկայած ընտանիքներու զաւակներ են եւ մասնաւոր սէր կը տածեն բանաստեղծին գործերուն նկատմամբ: Կարդ մը ծնողքներ եղած են Թէքէեան Մշակութային Միութեան անդամներ: Հանդիսութեան ընթացքին խօսք առնելով Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար Նորայր Ադալեան ի մէջ այլոց բաած է.– «Թէքէեանի անունով դպրոցն անուանակոչելու մէջ մեծ խորհուրդ կայ: Թէքէեանը իր ողջ կեանքը, բոլոր ուժերը, պիտելիքներն ու եռանդը նուիրել է մարդասիրական գաղափարներուն տարածման գործին: Նրա բանաստեղծութիւնները իրենց արժանի տեղն են գտել հայ գրականութեան գոհարներուն չարքում: Դպրոցի համար պատասխանը է Վահան Թէքէեանի անունը կրելը եւ միեւնոյն ժամանակ պարտաւորեցնող»: Արուեստագիտուհի Վարդուհի Վարդերեսեան եւ Ազգ· Գործակատար Արտաշես Մ· Մուրադեան արտասանած են Թէքէեանի քերթուածներէն:

×

ՆԿԱՐԻՉ ՌԱՖԱՅԷԼ ԱԹՈՅԵԱՆԻ
ԱՐՈՒԵՍՏԸ

60–ական թուականներուն Հայկական կերպարուեստ եկած «Թարմ հոսանք»ին մէջ այսօր չջնջուելի կերպով կ'առանձնանայ նկարիչ Ռաֆայէլ Աթոյեանի անունը, որուն գործերը ցուցահանդէսներու մէջ կը ճանչցուին անմիջապէս, կը ճանչցուին գոյներու մեղմ, անվրդով համադրումներով ու խորհրդաւոր անդորրով: Անոնցմէ շատեր արդէն դարձած են Խորհրդային Միութեան զանազան թանգարաններու սեփականութիւնը, կամ ներկայացուած՝ արտասահման: Արուեստագէտին առեղծագործական ինքնատիպ հաւատարմութիւնը գարձած է անոր անհատական ոճագիտութիւնը, որ բացուած է Հայաստանի Նկարիչներու Տունը: Խօսք առնելով Նկարիչներու Միութեան նախագահ Ս· Մուրադեան եւ արուեստաբան Մ· Սահինեան Աթոյեանի նկարչութիւնը բնութագրած են որպէս քնքուշ, քնարական երգ հայրենի երկրի մասին: Գոյնի մաքրութիւնեամբ, խօսքի պայծառութեամբ Աթոյեան չոայլօրէն պատկերացուցած է հայրենի Լենինականը, անոր դաշտերն ու հողերը, բնակչութիւնը: Ռաֆայէլ Աթոյեան ուսանած է Լենինականի Մերկուրով նկարչական դպրոցը եւ Երեւանի Թերլեմեզեան դեղարուեստական դպրոցը, ապա՝ 1959–ին, աւարտած է Երեւանի դեղարուեստա – թատերական հիմնարկը: Անհատական փոքր ցուցահանդէսներ ունեցած է Եուկոսլաւիա, Աւստրիա, Երեւան արժանանալով հանդիսականներու ուշադրութեան եւ գնահատանքին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՍԹԱՋԻ քաշեց իր թեկնածութիւնը Ազգ· Ժողովի արտաքին յանձնախումբի նախագահութեան աթոռէն, ժխտական յայտարարութենէն առաջ: Տարբեր ելք չունէր արդէն, քանի որ Լըքանիւէ եւ Ժ· Ք· Կօաէն չէին ծածկած իրենց նպաստաւոր դիրքը ժխտարի նկատմամբ, Շիրաքեանները դէմ չէին բոլորովին եւ անցեալի վտրձառութիւնը (ծանօթ է որ Սթաղիի տեղ ընկերվարական Ռոլան Տիւման ընտրուեցաւ, անցեալ անգամ, շնորհիւ քանի մը Շիրաքեաններու եւ Ազգ· ձակատի) այլ բան չէր կրնար թելադրել Սթաղիի, որ քիչ մըն ալ ոխ պահած պէտք է ըլլայ:

ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐՈՒ յայտարարութիւնը, որու պայմանաժամը, ընդհանրապէս փետրուար 28 է, երկարաձգուեցաւ մինչեւ Մարտ 4, Եւմտական նախարարութեան որոշումով:

«ԵՍ, ՍԵՐԳԻՑ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ, 45 տարեկան, 9–ը՝ արգելափակման կայանը» խորագրին տակ «Ռոքիտիէն տը Փարի», Ուրբաթ օր, կը հրատարակէը հատուածներ այն յայտարարութենէն, զոր ենթական ըրած է Մոսկուա, Ա – էֆ – Փէ–ի ինչ որ ինքնին նորութիւն մըն է: Ինք ալ կը խոստովանի, որ փոխուած բան մը կայ: 1983–ին, Գրիգորեանց, գրական քննադատ, 7 տարուան արգելափակման դատապարտուած է եւ 5 տարուան ալ աքսորի «հակախորհրդային քարոզչութեան համար»: Այսօր, մաս կը կազմէ այն 140 քաղաքական բանտարկեալներուն, որոնք ներումի արժանացան, հակառակ անոր որ ինք մերժած է ստորագրել այն դիմումագիրը, ուր յանձն պէտք է առնէ այլեւս հակախորհրդային «մեղքեր» չգործել եւ որ պարտաւորիչ էր, բանտէն ազատ արձակուելէ առաջ: Իր յայտարարութեանց մէջ, Գրիգորեանց կը խօսի Մարչենկոյի մահուան մասին (Յունուար 8), թէեւ լուրը ուշ առած է: Չիստոպոլի բանտին հիւանդներու բաժնին մէջ է, որ զգալով Մարչենկոյի ներկայութիւնը, դիրքի մը պատճառաւ, լուրեր ուզած է եւ երբ իմացած է թէ կամաւոր ծոմի դիմած է, ինք ալ սկսած է նոյնն ընել: Կը պատմէ նաեւ իր երկու ամէնէն դէշ յիշատակները· – Մէկը երբ Փետրուարին, բամպակէ հագուստով դինքը բաց կառքով փոխադրած են, հինգ ժամ, զերոյէն վար 20 աստիճան ցուրտով: Միւսը՝ երբ խոշտանգած են դինքը, որովհետեւ կը չանայէն վիզէն խաչը պոկել: Երեք օր ուշաթափ մնացած է:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ մէջ, 1980–էն ի վեր 149 հոգի մեռած է, ըստ մարդկային իրաւանց Թրքական միութեան: Ասոնցմէ 97–ը չարչարանքի տակ մեռած է, միւսները՝ անճնասպանութեան, կամաւոր ծոմի կամ խնամքի պակասի հետեւանք են:

ՏՈՔԹ· ԼՈՒԻ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ, բաց նամակով մը Վալանոի դատախազին՝ «Ո՛չ, Պր· Դատախազ» խորագրին տակ, կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ դատախազը կը սխալի, երբ կ'առաջարկէ որ թմրեցուցիչներու վաճառքը ազատ ըլլայ, որովհետեւ, կը պատճառաբանէ, արգելքը առիթ կուտայ չահարներ կողմնակի առուծախներու, ինչպէս եղաւ Ամերիկա, երբ ալքոլը արգիլուեցաւ: Յովհաննեան, որ թմրեցուցիչի Ազգ· Կոմիտէին ընդհ· քարտուղարն է եւ ընդհանուր բժիշկ, կ'առարկէ որ նման կարծիք մը ցոյց կուտայ թէ դատախազ Ափափ բնաւ լուր չունի թմրեցուցիչի մոլութենէն: Նոյն թերթին մէջ, փրոֆ· Շվարցընպերկ ալ «ազէտալի» կ'որակէ դատախազին առաջարկը:

ՄՈՆՈՐԻի եւ Ֆէն–ի ներկայացուցիչներու տեսակցութիւնը ոչ մէկ դրական արդիւնք տուաւ: Երկու կողմերն ալ անզիջողական մնացին իրենց դիրքերուն վրայ:

ԱՄԱԼԻի չէի քաղաքացիները թոյլ տրուած են որ մօտ 250 պաղեստինցի կին եւ մանուկ, 107 օրէ ապաստանած Պուրժ – Պարաժնէհի գաղթականատնը, դուրս ելլեն: Անհատ նկարագրութիւններ կ'ըլլան պետ ներսի կացութեան մասին: Պաղեստինցի գաղթականներու ՄԱԿ–ի դրասենեակը այնպիսի ողբերգական հարդարտութիւն մը ստացած է (Վիէննա փոխանցելու համար կազմակերպութեան ընդհ· մարզպանին) որ անհատատալի կըլլայ թուիլ: Հոն կ'ըսուի·– «Կատու, շուն, ջորի եւ այլ կենդանիներ ուտելէ ետք, մայր մը իր 5 զաւակներով քարիւղ խմեցին, որպէսզի խուսափին անխուսափելիէն՝ մարդակերութիւն:

Բայց ուրիշ տեղ ալ չէի՞ կարդացած այս թատրոնին մասին:

Կը յիշեմ: Ոչ թէ մէկ, ոչ թէ երկու, այլ երեք անգամ:

Եթէ նկատի չունենամ *Ժուռնալ տիւ Տիմանչը*, որու մէջ եղածը պարզ ինֆորմացիոն մըն էր, լրագնաշուրջի փառաբանութիւն մը Փաւոմի տաղանդին ու զայն շրջապատող երիտասարդ դերասանուհիներուն, «*Լիպերասիոն*» անգամ մը կը հրատարակէր Փաւոմի նկարը ու բանի մը տող անոր գործերուն մասին, ապա ուրիշ թիւի մը մէջ համակրանքով կը խօսէր դերասանուհիին այս երրորդ գործին մասին՝ միակ մեղադրանք մը ընելով, թէ Փաւոմ կտորին լաւագոյն պատասխանները վերապահած էր ինֆզինֆին:

Այս մասին գրած պէտք է ըլլան նաեւ ուրիշ թերթեր:

Հիմա, որո՞ւ հաւատալ, ո՞ր ինֆորմատին խորհուրդին հետեւիլ: Հաւատա՞լ մանաւանդ երբ կը յիշեմ որ բաւական ժամանակ առաջ, նոյն «*Լը Մոնտ*»ի մէկ ինֆորմատը երկար թղթակցութեամբ կ'ուզէր բացատրել թէ որքան ծանծրալի եւ տաղտկալի գտած էր Փոլանսքիի *Ամաչէլուը*, մինչ նոյն գործը կը շարունակէր ներկայացուիլ յաջողութեամբ ու երկար ամիսներու, թէ՞ տարիներու, կեանք մը կ'ունենար:

Բայց ո՞վ են սա ինֆորմատները, գրադատները··· : Ճի՞շդ է երբ կ'ըսուի, թէ անոնք ինչող մեծամասնութեամբ ձախողած թատերագիրներ կամ բեմադրիչներ են, նախկին գրողներ կամ գեղանկարիչներ:

Բայց ի՞նչ են այդ ինֆորմատներուն հիմնակէտերը կամ ալ կարելի՞ է իր սեփական փնտռածը չգտնելու պարագային, դատապարտել որեւէ արուեստի գործ:

Ու ինչ մըն ալ ետ կ'երթամ, ինչ մըն ալ կը ճամբորդեմ ժամանակին մէջ, մինչեւ որ կը հասնիմ Միսաք Մեծարենցին դէմ խաչակրութիւն կազմակերպած ենովք Արմէնին, որ մեր գրականութեան մէջ կը յիշատակուի միայն մեր կատարելապաշտ բանաստեղծին հետ՝ որպէս ժխտական ներկայութիւն:

Անշուշտ կարելի չէ բաղդատել Մեծարենցն ու Փաւոմը, ինչպէս կարելի չէ բաղդատել պուլվարներու ներկայ գլուխները, որոնք տեղը գրաւեցին միւսներուն, միւս ուանդութիւն եւ ծանրութիւն ունեցող գլուխներուն հետ:

Մ· ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԻՐԱՆ – ԻՐԱՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

ՀԱՅ ԶՈՀԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Թհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիֆ»ի Փետրուար 2–ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Յունուար 31–ին՝ Իրանի Ուրմիա քաղաքին վրայ կատարուած իրաքեան ռմբակոծումներու հետեւանքով նահատակուածներու եւ վիրաւորներու մէջ կան նաեւ Հայեր: Զոհ դացած է երկու տարեկան մանչ մը՝ Սագօ Մեսրոպեան: Վիրաւորուած են Համազասպ Յովհաննիսեան, Նազանի եւ Ժապլին Մեսրոպեան, Հայրիկ Մկրտչեան, Զուզեքս Բաբայեան, Սերոժ Իսկանդարեան, Եղիսաբէթ Ֆարհադեան, Վարսենիկ Փաթրեկին եւ Թոդիկ Բագալդադէ (4 տարեկան):

Վիրաւորներէն՝ Հայրիկ Մկրտչեան եւս իր մահկանացուն կնքած է Փետրուար 2–ին: 75–ամեան ծերունին գործօն մասնակցութիւն բերած է Ռահուա դիւղի ազգային կեանքին, տարիներ ըլլալով հոգաբարձութեան անդամ:

Միւս կողմէ, այն հինգ հայ պինուորներուն՝ որոնք Սոմարի ճակատը, Դեկտեմբեր 31–ին, քիմիական ռումբի թիրախ դարձած էին, ներկայիս բաւականաչափ կազդուրուած են եւ անոնցմէ մին՝ Ժորա Գարրիէլեան, Թհրանի մէջ բուժուելէ ետք վերադարձած է ռազմաճակատ: Քիմիական ռումբը մնասած է անոնց աչքերն ու թոքերը: Վիրաւորներն են՝ Սահակ Մուրադեանեան, Արտուշ Ամիրջանեան, Րաֆֆի Մուրադեան եւ Մկրտիչ Վարդումեան:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՍԻՐԱՆԷՍ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

Պատմական Սիւնիքի գաւառներէն էր վայոց ձորը, որուն տարածութիւնը կը համապատասխանէ ներկայի Եղէգնաձորի եւ Ազիզբեկովի շրջաններուն: Վայոց ձորը իր ճարտարապետական բազմաթոյթ յուշարձաններով՝ վանական համալիրներով եւ եկեղեցիներով, բերդ – ամրոցներով, խաչքարերով, կամուրջներով եւ աշխարհիկ այլ կառուցուածքներով ու շինութիւններով, որոնք մնացած են միջնադարէն՝ Հայաստանի ամենահարուստ վայրերէն է: Այդ յուշարձաններու մեծ մասը կը վերաբերի մեր պատմութեան երկու կարեւոր շրջաններուն: Առաջին շրջանը կ'ընդգրկէ Ժ. – ԺԱ. դարերը, այսինքն Բագրատունեաց հարստութեան շրջանը: Այս շրջանին հոս կառուցուած են մեծարժէք յուշարձաններ, ինչպէս՝ Գնդեվանքը, Ցախաց քարի համալիրը, Մոռաւակերաց վանքը, Կնեվանքը, Հերհերի սուրբ Սիոն եկեղեցին եւ պաշտամունքի ու աշխարհիկ բնոյթի այլ շինութիւններ:

Վայոց ձորի երկրորդ ծաղկուն շրջանը կը վերաբերի ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն: ԺԳ. դարու սկիզբը այս տարածութիւնը տպատագրուեցաւ Թուրք – սելճուքներէն եւ Զաքարեաններու կողմէ արուեցաւ Օրբելեաններուն եւ Պռոշեաններուն իբրեւ ժառանգական կալուածք՝ ի տրիտուր անոնց ցուցաբերած ռազմական օգնութեան: Օրբելեանները ստացան Արփա գետի ստորին հոսանքի, իսկ Պռոշեանները՝ վերին հոսանքի ձորահովիտները: Եւ այս տէրութիւններու բնական սահմանն էր Արփայի եղէգիս վտակը: Պռոշեաններու իշխանական նստավայր դարձաւ Սրկզունք աւանը, իսկ Օրբելեաններունը՝ Եղէգիս աւանը եւ Արփա գիւղը:

Թէ՛ Օրբելեան եւ թէ՛ Պռոշեան իշխանները զիւանագիտական եւ ռազմագիտական ունակութիւններու հետ օժտուած էին բարձր ճաշակով եւ կը հովանաւորէին գիտութիւնն ու արուեստը: Անոնց օրով ծաղկեցաւ Գլաձորի համալսարանը, յետագային՝ Տաթեւինը, նաեւ Նորավանքի, Հերմոնի եւ այլ հռչակուած դպրոցները: Կառուցուեցան թանկագին յուշարձանները, վերանորոգուեցան հինները: Այդ շրջանէն մեզի հասած են Արփա գիւղի եկեղեցին ու կամուրջը, Եղէգիսի յուշարձանները, Սպիտակաւորի Ս. Աստուածածինը, Թանահատի վանքը, Մարտիրոս գիւղի վիմափոր եկեղեցին, Սեւիմի քարաւանատունը, հռչակաւոր Նորավանքը, զանազան կամուրջներ, բերդեր, իշխանական ապարանքներ, նրբակերտ խաչքարեր եւ այլ կառոյցներ:

Այդ յուշարձաններու հեղինակներն են կարգ մը ծանօթ ու անծանօթ ճարտարապետներ եւ քարագործ վարպետներ, որոնց մէջ իր յատուկ տեղը ունի Սիրանէս ճարտարապետը: Իր անունով մեզի հասած են հռչակաւոր երկու կառոյցներ:

Բնականաբար, ինչպէս միւս ճարտարապետներու եւ քարագործ վարպետներու, Սիրանէսի մասին եւս կենսագրական տեղեկութիւններ չեն պահպանուած: Ըստ հնագէտ եւ վիմագրագէտ Սեդրակ Բարխուդարեանի, Սիրանէս՝ Լիպարիտի որդի Տարայիճ Օրբելեանի օրով, եղած է արքունական ճարտարապետ, եւ իշխանը անոր պատուիրած է կառուցանել կարգ մը հռչակաւոր կառոյցներ: Անկա ինքնին կը վկայէ, թէ ճարտարապետը իր ժամանակին մեծ հեղինակութիւն ու հռչակ վայելած է: Եւ իրօք, անոր ձգած կոթողները իր ժամանակի ճարտարապետութեան լաւագոյն նմոյշներէն են:

Սիրանէսի անուան առաջին վկայութիւնը ժամանակին զտնուած է Արատէսի վանքի գաւիթի կամարներէն մէկէն ինկած բեկորի մը վրայ: Այդ բեկորը անցեալ դարուն տեսած է եւ կարճ արձանագրութիւնը «Արարատ» ամսագրի մէջ հրապարակած բժիշկ, սակայն եւ հայրենի հնութիւններու մեծ սիրահար ու մասնագէտ Քալբերեանի (Գաբրիէլ Ցուվհաննիսեան): Այդ քարին վրայ գրուած է. – «Աստուած ողորմի Սիրանէսին»: Պարզ է, որ ան այս գաւիթին ճարտարապետն էր:

Արատէսի վանական համալիրի շինութիւններու հնագոյն խումբը կը վերաբերի տակաւին Է. դարուն: Ապա հոս նոր եկեղեցիներ կառուցուած են թէ՛ Ժ. եւ թէ՛ ԺԲ. – ԺԳ. դարերուն: ԺԳ. դարուն կատարուած են վերջին աշխատանքները, որոնց մասին, բարեբախտաբար, մեզի հասած է վանքի առաջնորդ Հայրապետի արձանագրութիւնը: Ըստ այդ արձանագրութեան, վանահայրը 1270 թուականին ոչ միայն կառուցանել տուած է գաւիթը, այլեւ վերանորոգած է վանական շինութիւնները ընդհանրապէս: Այդ արձանագրութեան մէջ, որ կը վերաբերի 1270 թուականին, ըսուած է. «Ի տէրութեան փառաւոր իշխան Սմպատայ եւ հարազատին իւրոյ Տարսայիճին, ես նվաստ աբեզա Հայրապետ անուն, սպասաւոր բանի, կրկին շինեցի զվանքս եւ նորոգեցի պեկեղեցիքս, շինեցի զգաւիթս եւ ինչ որ երեւին...»:

Այդ կը հաստատէ նաեւ անոր տապանաքարի արձանագրութիւնը. «Զերջանիկ բարեպատեան Հայրապետ, նորոգող այժմ ուխտի, յիշեցէք» եւ թուագրուած է 1290 թուականին:

Ինչպէս ըսինք, այս արձանագրութեան մէջ յիշատակուած գաւիթի ճարտարապետը եղած է Սիրանէս: Եւ ինչպէս կը վկայէ Սեդրակ Բարխուդարեան. «Այս գաւիթը իր ճարտարապետական առանձնայատկութիւններով ոչ միայն Արատէսի վանքի զարդն է, այլեւ հայ ճարտարապետութեան մէջ յատուկ եւ հռչակաւոր տեղ գրաւող խաչաւորուղղ կամարներով կառուցուած չէնքերու լաւագոյն օրինակներէն մին»:

Արատէսի վանքը կարեւոր համալիր եղած է ԺԳ. դարու վերջաւորութեան, երբ Սիւնեաց տան եպիսկոպոսն էր ծանօթ պատմիչ Ստեփանոս Օրբելեան: Ան իր չուրջ համախմբելով ժամանակի լուսամիտ ու հայրենասէր ուժերը, իր նստավայրը կ'ընտրէ Նորավանքը եւ կը դարձնէ նաեւ մշակութային կեդրոն: Սակայն նկատի առնելով այս վայրի տաք եղանակը, կը վճռէ միաբաններու ամառանոց դարձնել զովասուն Արատէսը: Եւ բարեկարգելով ու կառուցապատելով վանքը, նաեւ անոր կը նուիրէ հայրենական իր կալուածներէն: Այս մասին վկայութիւն կայ անոր «Պատմութիւն նահանգին Սիւնեաց» աշխատութեան մէջ. «...քանի որ Նորավանքի տեղը տօթ էր, եւ եպիսկոպոսներն ու սպասաւորները ամառ ժամանակ չէին կարողանում այնտեղ ապրել, որոշեցինք (օգտագործել) Արատէսի վանքը, որը Եղէգիքից վերեւ է: Վանքն իր բոլոր շինութիւններով եւ հողերամբ ին տրուած կալուածքներով, գիւղն իր չրջակայ բոլոր սահմաններով յանձնեցինք սուրբ Նորավանքին, որ սրա միաբանները այն սերնդէ սերունդ անօրինեն, վայելեն, բայց տեղը չէն եւ եկեղեցին լուսաւոր պահելու համար ամենայն ջանադրութեամբ պիտի հոգ տանեն...»:

Ահա այս Արատէս վանքին մէջ կը զբաղուէր Սիրանէս ճարտարապետի կառուցած գաւիթը իր խաչաձեւ կամարներով: Հայկական այս ոճի մշակման մէջ իր ակնառու բաժինը ունի նաեւ Սիրանէս ճարտարապետ:

Նորավանքը այդ չրջանին արդէն եպիսկոպոսանիստ կեդրոն էր, ուր կը գտնուէր Օրբելեան տոհմի հանգստարանը: Հոս՝ Ս. կարապետ եկեղեցւոյ առջեւ թաղուած էին Օրբելեաններու նախնիները եւ անոնց չերիմներուն վրայ ալ 1261ին իշխանաց իշխան Սմբատ Օրբելեան մեծ ու փոքր գաւիթներ կառուցանել տուած էր:

Սմբատ իշխան, զոր կը կոչէին նաեւ արքայ, երկու անգամ մոնկոլ խաներու մօտ երթալով եւ մեծ պատիւներու արժանանալով, Սիւնեաց աշխարհի համար ապահով որոշ վիճակ մը առեղծեց: Ան իր ժամանակի զարգացած մարդոցմէ էր եւ, ինչպէս Ստեփանոս Օրբելեան կը վկայէ, հինգ լեզու գիտէր. հայերէն, վրացերէն, ուղղուերէն, պարսկերէն ու մոնկոլերէն: Ան ալ, ըստ պատմիչին, ձեռնարկած է չինարարական բազմաթիւ աշխատանքներու՝ վանքեր ու եկեղեցիներ կառուցած: Մեռած է 1273–ին Թաւրիզ, իսկ աճիւնը փոխադրուած ու թաղուած է հոս: Տոհմի աւագ մնացած Տարսայիճը՝ Ստեփանոս Օրբելեանի հայրը, որոշած է եղբօր յիշատակին նոր տապանաւան կառուցանել: Այդ կառոյցը յանձնարարուեցաւ Սիրանէսի: Այս տապանաւանի կամ դամբարանատան կառուցումը աւարտեցաւ 1275–ին, ինչպէս կը վկայէ արեւմտեան մուտքի ճակատի արձանագրութիւնը. «Ես Տարսաիճ իշխանաց իշխան չինեցի զդամբարանս յաղագս եղբաւր իմոյ Սմբատ արքային, վասն որս ապաչեմ յիշել»: Այս տապանաւանը վանքի վիմական արձանագրութիւններուն մէջ կը կոչուի Ս. Գրիգոր Եկեղեցի: Աւոր կառուցման մասին յիշատակութիւն ունի նաեւ Ստեփանոս Օրբելեան իր մատեանին մէջ. «Իր եղբայր Տարսայիճը Սմբատի համար կառուցում է դամբարանատուն՝ սուրբ Գրիգորի անունով եկեղեցին, այնուհետ է փոխադրում եղբօր աճիւնը (յաւերժական) հանգստեան»: Իսկ թէ այս դամբարանատան ճարտարապետը Սիրանէսն է եւ անոր կառուցման համար վարձատրուած է բաւական առատօրէն, որ գինք պնահատելու ապացոյց է, կը վկայէ հիւսիսային ամբողջ պատի երկայնքին կատարուած չորս տողնոց զեղազիր արձանագրութիւնը:

Ըստ այս յուշարձանը ուսումնասիրած վիմագրագէտ Սեդրակ Բարխուդարեանի, ինք՝ Սիրանէս ճարտարապետն է արձանագրութեան վիմագրիչը:

Դամբարանատունը միանաւ բազիլիք կառուցուածք է, թաղակապ ու երկթեք տանիքով եւ հիւսիսային կողմէ կը յարի գաւիթին: Հոս կը գտնուի Սմբատ մեծ իշխանի տապանաքարը հետեւեալ արձանագրութեամբ. «Սմբատ արքային է տապան, յիշեցէք: ՉԻԸ (1273)»: Տապանաքարերէն մէկուն վրայ ներկայացուած է առիւծակերպ մարդ մը: Աւելի Տարսայիճ իշխանաց իշխանի էլիկում որդին է. «Թվին ՉՄԹ (1300) զղեղեցկատիպն էլիկում, որդի մեծի Տարսայիճին, առիւծօրէն մռնչէր ընդդէմ այլասեռ գնդին: Ազաչեմ յիշել ազօթս»: Հոս թաղուած են նաեւ Բուրթել Օրբելեանի Բուղդա զոհուած եղբայրը եւ ուրիշներ: Իսկ կողքի գաւիթին մէջ կը գտնուի հռչակաւոր պատմիչ, «Պատմութիւն նահանգին Սիւնեաց» մեծարժէք երկի հեղինակ Ստեփանոս Օրբելեանի չերիմը, որուն վրայ արձանագրուած է. «Թվին ՉԾԲ (1303): Այս է չերիմ հանգստեան մեծի մետրոպոլիտին Սիւնեաց Ստեփանոսի»: Ներկայիս ալ դամբարանատունը կը գտնուի անոնց յիշատակին կանգնած մեծարուեստ խաչքարեր, որոնցմէ մին կերտած է Մոմիկ ճարտարապետ:

Մինչեւ Սիրանէս ու անոր ժամանակները կային տապանաւաններ, սակայն անոնք մեծ մասամբ կ'ըլլային առանց դմբեթի՝ սիւնազարդ կամ առանց սիւներու չինութիւններ: Եւ գաւիթի ձեւ կ'ունենային: Սիրանէսի ըերած նորութիւնը այն էր, որ կառոյց եկեղեցի – տապանաւան, որ կը վայլի ոչ միայն մտայղացումով, այլեւ կատարման վարպետութեամբ:

Սիրանէս ճարտարապետ, ինչպէս նաեւ իրեն յաջորդած Մոմիկ, հոգեւորական չեն եղած: Այլ արձանագրութեան մը մէջ, զոր յայտնաբերած է Սեդրակ Բարխուդարեան Հալիճոր եւ Շնհէր գիւղերու սահմանագծին վրայ, Սիրանէս կոչուած է քարագործ:

Ի հարկէ, Սիրանէս ըլլալով իշխանական տան ծանօթ ճարտարապետ, բնականաբար, չէր կրնար միայն այս երկու յուշարձանները կառուցանել: Մանաւանդ որ պանոնք կառուցած է հինգ տարուան ընթացքին՝ 1270 – 75 թուականներուն: Բնական է, որ քանքարաւոր ճարտարապետը կառուցած է նաեւ այլ յուշարձաններ ու կերտած խաչքարեր: Սակայն, դժբախտաբար, անոնք մեզի չեն հասած:

Բայց այս երկու յուշարձաններն ալ բաւարար են վկայելու, որ ան իր ուրոյն ոճը եւ կառուցողական արուեստը կը բերէր զարաւոր հայկական ճարտարապետութեան: Սիրանէս, ինչպէս նաեւ իր նախորդներն ու յաջորդները, մեծ չուք ու փայլ տուին ճարտարապետութեան Սիւնեաց գպրոցի ակնառու նուաճումներուն, իրենց կարեւոր ասնդը մուծելով հայրենի ճարտարապետութեան գանձարանը:

ԳԷՈՐԳ ԴԵՒՐԻԿԵԱՆ

«ՏԿԱՐՆԵՐՈՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ» ՀԱՏՈՐԷՆ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՃԻՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ

Ամբողջ ժողովուրդ մը ընակչելու արժեսար հին է մարդկութեան պատմութեան չափ: Իր եղբայրը՝ Աբէլը սպաննող Կայէնի պատմութիւնը արդէն ցեղասպանութեան պարագայ մըն է, ինչպէս յունական դիցարանութեան մէջ, Զեւսի կողմէ Հսկաներու ընակչնջումը: Յարմեական-ներու առաջին զործն է կտաւրել իրենց թշնամիին ամենայարին անհատը:

Քրիստոնէութիւնը դէմ է սպաննելու գաղափարին. «Մի՛ սպաններ» կ'ըսէ պատուիրաններէն մէկը: Սպաննելը արդարացուցիչ մըն է, քանի որ սպաննողը Աստուծոյ մէկ արարածն է, անոր պատկերը:

Ամերիկեան ցամաքամասին գաղթավարութիւնը պատճառ դարձած է Ամերիկացիներու կոտորածին Սպանացիներու, Փորթուկալցիներու, Ֆրանսացիներու եւ Անգլիս Սաքսոններու կողմէ. նոյն բանը եղաւ նաեւ Աւստրալիա: Ափրիկէի եւ Ասիոյ մեծ մասին գրաւումն ալ թէեւ աւելի պատերազմներով եղած է, եւ հետակառակ որ ձեռնարկող երկիրները նման մտադրութիւն չեն ունեցած, սակայն երկար ժամանակի վրայ արդիւնքը նոյն եղրակացութեան յանգած է:

Այսուհանդերձ, միջազգային քաղաքական խիղճը չատ ալ վրդոված ըլլալ չէր թուեր այս ոճիրին պատճառով: Ոչ մէկ միջազգային Համաձայնագիր կը դատապարտէր զանգուածային սպանութիւնը: Պատերազմական օրէնքները կ'արդիլին պարզապէս քնակչութեան կեդրոններու ռմբակոծումը: Պէտք եղաւ որ տեղի ունենայ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը որպէսզի մարդկութիւնը զիտակցի այս ահարկու ոճիրին, եւ որպէսզի ՄԱԿ-ը Դեկտեմբեր 9, 1948–ին ընդունի ցեղասպանութեան Համաձայնագիրը:

×

ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

«Ցեղասպանութիւն» բառը կազմուած է «ցեղ» եւ «սպաններ» բառերէն: Առաջին անգամ գործածուած է Ռաֆայէլ Լէմքինի կողմէ 1944–ին հրատարակուած գործի մը մէջ:

1948–ի Համաձայնագիրը հետեւեալ ձեւով կը սահմանէ ցեղասպանութեան ոճիրը.

Ա. – Խմբակցութեան անդամներու ըսպանութիւն.

Բ. – Ծանր հարուած անդամներու ֆիզիկական կամ մտային ամբողջութեան.

Գ. – Նպատակաւոր հպատակեցում որեւէ խմբակցութեան, մտանակի ու ամբողջական քնակչնջումի հետանկարով.

Դ. – Խմբակցութեան մէջ ծնունդները դէմ արդելիչ միջոցներ.

Ե. – Խմբակցութեան զաւակները բռնութեամբ տալ այլ խմբակցութեան մը:

×

ՅՕԴՈՒԱԾ Բ.

Ներկայ Համաձայնագրին մէջ ցեղասպանութիւն կը նշանակէ հետեւեալ արարքներէն ոեւէ մէկը, որու նպատակն է մասամբ կամ ամբողջովին ոչնչացնել ազգային, ցեղային, կամ կրօնական խմբակցութիւն մը, հետեւեալ ձեւերով. –

Ա. – Խմբակցութեան անդամներու ըսպանութիւն.

Բ. – Ծանր հարուած անդամներու ֆիզիկական կամ մտային ամբողջութեան.

Գ. – Նպատակաւոր հպատակեցում արտաքին խմբակցութեան, մտանակի ու ամբողջական քնակչնջումի հետանկարով.

Դ. – Խմբակցութեան մէջ ծնունդներու դէմ արդելիչ միջոցներ.

Ե. – Խմբակցութեան զաւակները բռնութեամբ տալ այլ խմբակցութեան մը:

×

ՅՕԴՈՒԱԾ Գ.

Պիտի պատժուին հետեւեալ արարքները՝

Ա. – Ցեղասպանութիւն,

բ. – Ցեղասպանութեան ճղտում,

գ. – Ցեղասպանութեան մղում,

դ. – Ցեղասպանութեան փորձ,

ե. – Ցեղասպանութեան մեղսակցութիւն:

Նշենք, թէ ցեղասպանութեան այս Համաձայնագիրը չեն ստորագրած հետեւեալ պետութիւնները. Հարաւային – Աֆրիկէ, Պուրունտի, ԱՄՆ, Հասարակածային Կինէ, Նիժերիա, Ուկանտա, Փարա – կուէյ, Սուտան:

×

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՉԵՒԵՐԸ

1948-ի Համաձայնագիրը բոլորովին յատակ չէ. ցեղասպանութեան արարքը սահմանելու համար պահանջուած յատուկ նպատակի մը պարագան, Մարդկային Իրաւանց Միջազգային Լիկային նման կազմակերպութիւններու կողմէ ամբաստանուած կառավարութիւններու թոյլ կուտայ, որ անոնք ապաստանին իրաւական պատճառաբանութիւններու ետին: Այս տեսակի առարկութիւններու դէմ յանդիման ցեղասպանութեան օրինակ են Հետեւեալները. արդի շրջան – ներու առաջին ցեղասպանութիւնները, որոնք գործադրուեցան զպզթավարական նպատակներով Ամերիկայի, Աւստրալիոյ բնիկներուն, Աֆրիկէի ու Ասիոյ ժողովուրդներու վրայ:

Երկրորդ շարք մը ցեղասպանութեան, կը յայտնուի ապազպզթաւորացումի չորժումներու ընթացքին. ինչպէս՝ 1967 – 1968-ի Պիաֆրայի Ջարդերը, Պէնկալկիներու Ջարդը եւայլն:

Բոլորովին տարբեր է 1915-ին Թուրքերու կողմէ կատարուած Հայերու ցեղասպանութիւնը, կամ նացիականը՝ 1939 – 1945-ին: Այս օրինակներուն մէջ բնակչութիւնը ոչ մէկ ներկայացներ իշխանութեան. այսինքն՝ Օսմանեան կայսրութեան կամ Գ. Ռայխի: Անոնք բնակչութեան զպզթավարական պատճառներով, պզտարիւնով, եւ Պետական վարչամեքենային օժանդակութեամբ:

Ցեղասպանութեան չորրորդ տեսակ մը, որ տեղ չէ գրաւած 1948-ի Համաձայնագրին մէջ, այն է, ուր քաղաքական խմբակցութիւններու դէմ գործի դրուած կանոնաւոր իշխանութիւնը հատուածական տեղահանութեան կամ սպանութեան կը դիմէ: Այս վերջինին օրինակ են Սթալինեան շրջանի Խորհրդային Միութեան պարագան, Ինտոնէզիոյ համայնաւարներու ջարդը – 1965, –, կայ Ուկանտայի մէջ Ամին Տատայի շրջանին պատահածները:

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՄՈՒՐԱՏ – ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
150-ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ՇՐՋԱԳԻԾԻՆ ՄԷՋ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԴԱՇՆԱՄՈՒՐԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

———×———

Շաբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 6-ին, Մերձաւոր – Արեւելքի եւ Վենետիկի փոխ – յարաբերութիւններու նուիրուած ուսումնասիրութեան առիթով, Վենետիկի Նահանգային վարչութեան գործակցութեամբ եւ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի մասնակցութեամբ, «Ամէնէօ Վենետօ» սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ երաժիշտ դեկավար եւ դաշնակահար Աղեքսանդր Սիրանոսեանի ելոյթը առանձին դաշնակի վրայ, երկու ժամ տեւող նուագահանդէսով մը:

Օրուան յայտագիրը նուիրուած էր ամբողջութեամբ հայ երաժիշտներու եւ յատկապէս անոնց գործը դաշնակին հանդէպ եւ անոր օգտագործումը ստեղծագործական տեսակէտով, փոխանցելու համար անով ամբողջ ներաշխարհ մը, որ անհատական ապրումներէ մեկնելով կը դառնայ ժողովուրդի մը իմացական ու զգացական կեանքի դաշնաւոր խօսքը:

Արդարեւ երեկոյթը խորհրդանշող բառնաձեւը «դաշնակի հայկական արկածա – խընդրութիւնը» մեկնելով կարլ Միքուլիէն (Կարապետ Պիճիկեան, 1821 – 1897), Ստեփան Էլմաս (1862 – 1937), Կոմիտաս Վարդապետ (1869 – 1935), Արամ Խաչատրեան (1903 – 1978) եւ Առնօ Բաբաջանեան (1921 – 1983), յաջող կերպով կը համապատասխանէր ներկայացուած կտորներու նկարագրին եւ մեր երաժիշտներու ստեղծագործ ուղիներու յաջորդական հանդրուաններու նշած յառաջխաղացումին, ուր յայտնի կը դառնար դաշնակի գործիական հնարաւորութիւններու կողքին նաեւ հաչտ երեւոյթը անոր արտայայտչական կարելիութիւններուն, որոնք հետզհետէ կը բիւրեղացնէին հայ մեղեդին իր ձայնաստիճաններու յատկանիշով եւ երաժշտական նախադասութեան իւրայատուկ յղացքով, որ զգլխիչ հմայքով կը յայտնուէր Կոմիտասով եւ կը ստանար այլազանութիւն ու տարբեր փայլ Խաչատրեանի եւ Բաբաջանեանի մօտ, որոնք կ'այժմէականացնէին նաեւ հայ երաժշտութեան արտայայտչականութիւնը թելնը թեքնիքի տեսակէտով կատարուած նորանոր նուաճումներու ընդգրկումով:

Սրահը լեցուն էր, առաւելապէս ոչ հայ հասարակութեամբ. ասով հանդերձ Վենետիկի եւ շրջակայ հայ զաղութը թէեւ փոքր իր թիւով, հոն էր, հպարտ երաժշտական իր արժէքներով, որոնց կատարեալ ու զրաւիչ մեկնաբանն էր Աղեքսանդր Սիրանոսեանը: Հանդիսականները լրջօրէն հետեւեցան օրուան յայտագրին նաեւ չնորհիւ Աղեքսանդր Սիրանոսեանի տուած համառօտ բացատրութիւններուն, ներկայացուած հեղինակներուն եւ առաջարկուած կտորներու մասին:

Ներկայ երաժիշտ ու երաժշտասէր հասարակութիւնը ոչ միայն ըմբռնեց Աղեքսանդր Սիրանոսեանի ճկուն ու հեզասահ նուագը կոմիտասեան գունաւոր բումիններով կամ խրոխտ ու կրքոտ Խաչատրեանի Թոքքաթայի փոթորկումները որոնք կը փշրուէին Բաբաջանեանի Սայաթ Նովայեական եղերերգութեան հովտական թախծոտ քաղցրութեան մէջ, այլ նաեւ վայելքի այդ պահը առաջնորդեց ունկնդիր հասարակութիւնը արժեւորելու դաշնակի հայ ստեղծագործները կատարելով բազմատեսակ մերձեցումներ, այլ տաղանդաւոր երաժիշտներու հետ, գետեղելով հայ երաժշտութիւնը միջազգային բեմի վրայ, պերճ իր եզականութեամբ եւ համամարդկային իր հարազատութեամբ: Այդ օրը, Մուրատ – Փափայէլեան վարժարանը ծանօթացընելով հայազգի տաղանդաւոր դաշնակահարն ու հայ երաժիշտները օտարին, Արեւելքն Արեւմուտքին մօտեցնող իր մշակութային հարազատ կոչումին մէջն էր, ինչպէս զպրոցական ու կրթական իր 150 տարիներու տոկուն ու տեւական աշխատանքով կերտեց հայ պատանիներ Արեւմուտքի լոյսով՝ իբր հաստատուն կռուաններ ապիւռքեան մեր ներկան չաղախող հայակերտ բարձունքներով:

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

գերմանիոյ թուրքիոյ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԱՅԵՐ
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԿՂ ԳՐԷ

——— o ———

Վերջերս Գերմանիոյ Կաթողիկէներու Կեդրոնական Խորհուրդէն ստացանք չափական հաղորդագրութիւն մը, զոր ստորեւ կուտանք ամբողջութեամբ. –

×

Թուրքիայէն ստացուած տեղեկութիւնները, ըստ որոնց երկրին քրիստոնեայ ազգակերանները կը տարիպուին մահմետական կրօնքի դասերուն մասնակցիլ, Գերմանիոյ Կաթողիկէներու Կեդրոնական Խորհուրդի նախագահ փրոֆէսէօր Մայեր – (երկրին ծանօթ դէմքերէն մին՝ մինչեւ վերջերս Մշակոյթի նախարարը Պաւարիոյ, – Յ. Կ.) նամակով մը Թուրքիոյ Պոնի դեսպանին ուշադրութեան յանձնած է: Քրիստոնեայ աշակերտները հակառակ իրենց եւ իրենց ծնողաց բողոքներուն կը պարտադրուին մասնակցիլ սոյն դասերուն: Նախարարութիւնը անտեսելով մարտահոզ ծնողքներուն բազմիցս կրկնուած խնդրանքները չէ չեզած այս կարգադրութենէն: Մահմետական կրօնքի ժամէն խոյս տալու պարագային աշակերտը ամբողջ օրը զպրոցէն բացակայած կը սեպուի: Միայն Գուրանը եւ մահմետական աղօթքները զոց պէտք չէ սորվիլ այլեւս, զրուած է նամակին մէջ:

Կեդրոնական Խորհուրդը – ըստ անոր նախագահին – ծնողքներու՝ իրենց զաւակներու կրօնական դաստիարակման իրաւունքի սահմանափակումը կ'որակէ իբրեւ ծանրակչիռ մէկ խախտումը մարդկային իրաւունքներու՝ կրօնքի ազատութեան զծով եւ իբրեւ խտրականութիւն բոլոր ոչ – մահմետականներու: Արեւմտեան – Գերմանիոյ մէջ անկարելի է երեւակայել մահմետական աշակերտներու քրիստոնէութեան կրօնքի դասերուն՝ պարտադրաբար մասնակցիլը եւ կամ սոյն դասերէ բացակայութին աննպաստ հետեւանքներու տեղի տալը, կը գրէ Փրոֆ. Մայեր:

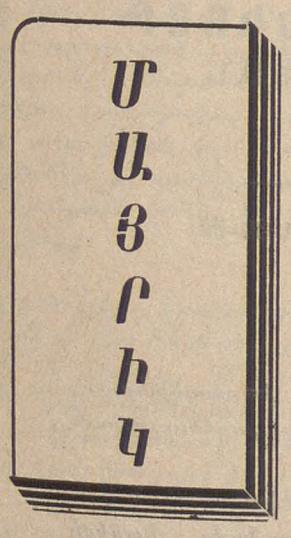
Նամակին մէջ Թուրքիոյ դեսպանէն կը խնդրուի Կեդրոնական Խորհուրդի մտահոգութիւնները հաղորդել իր կառավարութեան: Կեդրոնական Խորհուրդը կը յուսայ որ վերոյիշեալ կարգադրութիւնները չուտով վերջ կը դնեն:

Յատկապէս Թուրքիոյ բարեկամները կը փափաքին որ այդ երկիրը մարդկային իրաւունքները եւ ազատութիւնները յարգող երկիր մը նկատուի՝ բոլորին կողմէ:

Մեր կողմէ ոչինչ կայ աւելցնելիք վերի տողերուն՝ բացի յայտնի զարճուածքէն: Ցարգէ՛ որ յարգուիս: Ա՛ս բոլորը անչուշ՝ հասկցողին:

Յ. ԿԱՄԻՒԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Կոյուղիներու աշխատանքները կը կատարուէին եւ բացուած փոսերուն չուրջ վանդան մեծ ուժգնութեամբ քարեր ու խիճեր ցրուած էին: Քիթը մխրճած իր սրբազան գրութիւններուն մէջ, որոնք այնքան մանրատառ կ'ըլլային, որ զոյգն դանդաչում մը անկարելի կը զարձընէր ընթերցումը, Ֆ. արբայ քարքարուտ զօտիին մէջ կը յառաջանար, առանց ամենափոքր քար մը իսկ տեղափոխելու: Ան կը թուէր իր ընթերցումին մէջ խորասուզուած ըլլալ ու վերացած՝ կենդանի աշխարհէն, եւ սակայն իր ոտքերը վարպետութեամբ կը տեղափոխուէին ու կը պահէին արգելքներէ խուսափելու ճիշդ ուղղութիւնը:

Ցետագային, երբ զպրոցի նրբանցքներուն մէջ կը տեսնէի զինքը, գլխահակ՝ իր աղօթագրքին վրայ, չէի կրնար չյիշել իր ճամբուն վրայէն խոյս տուող քարերուն փոքրիկ հրաչքը:

Կրօնքի առաջին դասէն իսկ, ակներեւ կերպով զգալի էր Ֆ. արբային ոխը, հանդէպ՝ «բարբարոս հերետիկոս»ին, որ ես էի:

Երկարօրէն քննելէ ետք մեզ, իւրաքանչիւրիս տեղ մը որոշեց:

Առաջին տեղերը զրաւուեցան իր նախասիրած տղոց կողմէ, քանի որ ամէն անգամուն կեղծ ժպիտով մը անոնց սիրելի ծնողներուն որպիսութիւնը կը հարցնէր:

Տարօրինակ էր այդ ժպիտը: Շատ նուրբ իր չրթունքները այնպէս կը թուէր թէ զսպանակի մը մեքենականութեամբ կը հեռանային իրարմէ, երեւան հանելով իր լինտերն ու կարճ ակռաներու չարք մը: Բայց պատեհաւորներու աչքերուն նմանող իր աչքերը որոնք կարծես գայլիկոնով մը բացուած ըլլային, կը մնային մարած, առանց մասնակցելու ուրախ կամ երջանիկ այն հոդեվիճակին, զոր ինք արտայայտել կը ձեւացնէր:

Ու այս զէմքին վրայ ուր բերան ու աչքեր համաձայն չէին իրարու, մարդ կրնար հարց տալ, թէ ո՛ւր կը վերջանար ժպիտը եւ ո՛ւր կը սկսէր ծամածռութիւնը:

Երբ տեղ զրաւելու կարգը ինծի եկաւ, արժանացայ կապարային ու սառն արտայայտութեան մը: Ան ինծի վերջին նստարանը ցոյց տուաւ եւ հրամայեց որ միշտ նոյն տեղը զրաւեմ: Այսպէսով դատապարտուած էի անձնական փոքր զժոխքի մը, որ դասարանին մնացեալ մասէն անջատուած էր պարապ նստարաններու երկու կամ երեք չարքով: Այս մենութիւնը որ ի վերջոյ հպարտութիւն պատճառեց ինծի, զժուար տանելի կը դառնար յանկարծ բարոյական այն մեկուսացման մէջ, որ զիս միւսներէն կը բաժնէր, ակներեւ կղզիացումի մը մղելով:

Իր առջեւէն անցնելով, վերջին անգամ մը մօտէն տեսայ զինքը, դասարանին խորը տեղս զրաւելէ առաջ: Նայուածքը ինծի կը պատմէր այն նուաստացումը, զոր ան կը զգար կաթողիկէ Աստուծոյ այս զաւակներուն մէջ իմ վրդովիչ ներկայութեամբս:

Կրօնքի դասը աւելի յիշողութեան օժանդակողի հանդամանք ունէր. հաստատումներու ամբողջութիւն մըն էր, զոր պէտք էր զոց սորվիլ: Մէկ կողմը կար զժոխքը, միւս կողմը՝ զրախտը, ուր միայն կաթողիկէ կրօնքը կրնար առաջնորդել, քաւարանին մէջ կարճատեւ կայքէ մը ետք, որ վերջին պահուն ղղջացողներու համար յատատուած հանդրուան մըն էր:

Ֆ. արբայի քարոզներուն մէջ երբեք տեղ չէր ունենար «քրիստոնեայ» եղբը, որ իրենին չատ մօտ այլ եկեղեցիներ ալ կ'ընդգրկէր: «Գրեթէ իրեն պէս»ը ձեզ ուղղակի կը դասէր հերետիկոսներու չարքին:

Անկասկած, կը վախնար որ աղանդաւոր իր վարդապետութիւնը կը քայքայուէր, եթէ անկէ ամենափոքրիկ մասնիկ մը իսկ անջատուէր:

Կ. արբան, չատ աւելի երիտասարդ, աւելի մարդկային թուեցաւ ինծի: Ակնքան ատեն որ վարժարանը մնացի, միչտ անպիտանալ ձեւացուց այն պարագան, թէ ի ծնէ կաթողիկէ չէի: Երբեք չմօտեցաւ այդ հարցին: Նախընտրեց խուսափիլ անկէ. այդ մասին չէր խօսուեր: Անոր պարտականութիւնն էր երդչախումբը զեկավարել ու կ'ընտրէր տարրերը:

(Շար. 41)

Այբի Տիկին
Պետոս Կիւմիւշանգատեան,
Տէր եւ Տիկին
Ագնատոր Կիւմիւշանգատեան,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Աւետիսեան
եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, պապին՝

ԳԱՌՆԻԿ ԿԻՒՄԻՒՇԱՆԶԱՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 11–ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի Փետր. 16, ժամը 10·45–ին, Աբգուվիլի Վարպետ Ս. Խաչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սարսէլի պերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Leçons de clarinette et de solfège

Քլարինէթի եւ սոլֆէժի դասեր, ամէն տարիքի անձերու համար:

Հեռաձայնել. –
42 – 06 – 24 – 66

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ միջոցաւ հետեւեալ նուէրները եղած են. –

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օհանեան ՍԻՔԱՄ–ին 200 Ֆ., Ճորաատեան ընտանիք ՍԻՔԱՄ–ին 200 Ֆ., Տիկին Վերժին Կուլուտէրի Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալէքսանդր Ենովքեան Եկեղեցւոյ 200, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Ենովքեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թուղլեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարապետեան (Սէն – Ռաֆայէլ) Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սիսակեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տիկին Մատըլէն Եավէր Եկեղեցւոյ 200, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սարգիսեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Սանասարեան ընտանիք (Պանտոլ) Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան Եկեղեցւոյ 200, Տիկին Շաքէ Գրիգորեան Եկեղեցւոյ 200, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գէորգեան 200 Ֆ., Արիս Դաւիթեան ընտանիք Եկեղեցւոյ 200, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Մակարեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վռամ Սիմէոնեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տիկին Անժէլ Թաշճեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Պր. Անարէ Գասապեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Պր. Ժապի Վէլի Սահակ – Մեսրոպ Երդչախումբին 200 Ֆ., Եկեղեցւոյ դպրոցի ուսուցչաց կազմը Սահակ – Մեսրոպ Երդչախումբին 200 Ֆ., Պր. Ժիրօ Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէրեւ Տիկին Մխիթար Գույումճեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Լուի Մաթոսեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Զորպաճեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Պր. Ռաֆֆի Նազարեան Եկեղեցւոյ 200, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Սայապալեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տէր – Պետրոսեան Եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Անթուան Զամանդեան Եկեղեցւոյ 100, Տէր և Տիկին Հայկ Մկրտիչեան Եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Նեվչէհիրլեան ընտանիք Եկեղեցւոյ 100 Ֆ. Պր. Խոսրով Տէրտէրեան Եկեղեցւոյ 100 Ֆ.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ – ԺԷՈՄԻ վարչութիւնը Փետրուար 14–ին Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Թաղիս Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՏԷՄԻՆ. – Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաբէլեան 150 Ֆ.:

ԼԻՈՆ. – Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Փափազեան 100 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կիւլպէնկ Գարապալիճեանի կսկծալի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Ժիլպէռ Թէմէժեան 250 Ֆ. կը նուիրեն Դպրոցասէրին, Տէր եւ Տիկին Առաքել Թէմէժեան 400 Ֆ. (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը միասնաբար կը փութան իրենց ցաւակցութիւնները յայտնել քաղաքապետարանիս խորհրդատու՝ Օրիորդ Էլիան Գազանճեանի, իր քրոջ Տիկին Ժագլին Գանապի (ծնեալ՝ Գազանճեան)ի մահուան առիթով ու փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն Համազգային վարժարանին 400 Ֆ.: Նին 400 Ֆ.:

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Միսաք Մանուշեանի խումբի նահատակութեան 43–րդ տարելիցին ազանդական ոգեկոչում կազմակերպութեամբ՝ ԱՆԱՔՒԻ եւ ԻՒԺԵՎՒի, բարձր հովանաւորութեամբ նախկին Նախարարներու ենթանախարարին:

Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութիւնը կը հրաւիրէ խուռներամ մասնակցիլ Մ. ՄԱՆՈՒՇԵԱՆի խումբի նահատակութեանց 43–րդ տարելիցի ոգեկոչման արարողութեան, կիրակի, Փետրուար 22, ժամը 11–ին իվրիի դերեզմանատունը:

Ժամադրավայրը մետրօ Փորթ որ Շուազի–ի ելքին, ուրկէ թափօրը կը մեկնի ժամը 10·45–ին:

- ANTENNE 2 -
LE GRAND ECHIQUIER

Շորեքշաբթի, Փետրուար 18, հեռատեսիլի Անթէն 2–ի երեկոյեան (ժամը 20·30–էն) յայտագրին, ժաք Շանսէլի հիւրերն են բժիշկ Ժիւաէ եւ բժիշկ Վիլէն:

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնը բերելու հրաւիրուած է՝
ՆԱԻԱՍԱՐԴ
պարախումբը, որ հատուածաբար վիպակումը կատարէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահագդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Մկնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ.ՎԷ.Ա. (տե՛ս վիպակածի մէջ ընդհ. դումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

DEMANDE D'EMPLOI

Jeune femme sérieuse et courageuse accepterait tout travail de ménage, garde d'enfants ou de personnes âgées.
Tél. : le matin 47 - 57 - 92 - 77
le soir après 20 h 47 - 58 - 86 - 56

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Փետրուար 14, ժամը 16–ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ – Պէօ, մետրօ Քատէ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՌՕՆ – ԱԼՓ
ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

Ընդունելութիւն, ի պատիւ Ֆրանսայի Շրջ. յանձնաժողովի անդամներու, կիրակի, Փետրուար 15, ժամը 16–ին Աբովեան Մշակ. Տան մէջ – Վիէն – :

Գեղարուեստական բաժին:

Մասնակցութեամբ՝ Հ. Բ. Գ. Ը. Միութեան երիտասարդներուն՝ նուագով եւ Վիէնի մէօրեայ պարոցի աշակերտութեան՝ երգերով եւ արտասանութիւններով:

Հիւրասիրութիւն – մուտքը ազատ է:

Սիրալիր հրաւէր բոլորին:

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
16 AVRIL	01 MAI
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia **COUMRYANTZ**
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan **SARKISSIAN**
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon **BAGHDASSARIAN**
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques **CHELELEKIAN**
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique
métro : Invalides

պատրաստուած եւ մասնակցութեամբ Միութեան խմբապետերուն, խմբապետուհիներուն, թեւիկներուն, դայլիկներուն, արենուչներուն եւ սկաուտներուն կողմէ:

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց պետերը եւ սկաուտական խումբը, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբեր

եւ

Հայ Արիներու Միութեան 4 Շրջանները

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Շրջանային ներկայացում, ուղերձ եւ ողջոյններ
Զաւեշտ մը՝ (հայերէն) խմբապետերուն կողմէ
Ներկայացումներ, զաւեշտներ, հայկական պարեր
Արտասանութիւններ: Բոլորովին նոր յայտագիր:

ՄՈՒՏՔ՝ 50 Ֆրանք

Միջնարարին
հիւրասիրութիւն եւ ցուցադրութիւն

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
17
MARDI
17 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.424
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.424

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԷՕԶԱԼ ՍԻՐՏԸ ՀԱՑՈՒ ՄԸ ՆՇԴՐԱԿԻՆ ՅԱՆՁՆԵՐ Է

—×—

Թուրքիոյ վարչապետը բաց սրտի դռծողութեան մը ենթարկուած է Միացեալ Նահանգներու Եուսթըն հիւանդանոցը: Ըստ Միլլիյէթի, Թուրկութ Իոզալի դռծողութիւնը կատարած է աշխարհահռչակ Մայքըլ Տըպէք, որու բուն անունը Տիպէքեան է եւ Ամերիկա գաղթած է Լիբանանէն իր ընտանիքին հետ: Այսօր, ութսունամեայ, սրտաբան բժիշկը աշխարհի ամէնէն ճարտար վիրաբոյժներէն մէկը կը նկատուի եւ հակառակ իր տարիքին կը գործէ անսպառ կորովով եւ կենսունակութեամբ: Գործողութիւնը երեք ժամ տեւած է եւ անցած է ակնկալուածէն աւելի լաւ, բայց եւ այնպէս երեք ամսուան բացարձակ հանգիստ յանձնարարուած է վարչապետին:

«ՅԱՌԱՋ 60»

—×—

ՅԱՌԱՋԻ 60–ամեակին առթիւ մեզի հրամցուող 512 էջերէ բաղկացեալ հատորը, իրական ծաղկաքաղ մըն է, սփիւռքահայ օրաթերթի մը տասնամեայ պատմութենէն (1975 – 1985):

Թերթին անօրէնուհի–խմբագիրը, (քանի որ ինք չուզեր խմբագրապետ տիտղոսը գործածուի իր հասցէին) եւ աշխատակիցները արդարօրէն կրնան ինքզինքին հպարտ զգալ:

Շնորհաւորելի է նաեւ գաղափարը, ինչպէս գրութիւններու ընտրութիւնը, որոնք այսօր ալ կարելի է հետաքրքրութեամբ եւ հաճոյքով կարդալ, քանի դեռ կը պահեն իրենց արժէքութիւնը:

Աչքառու է նաեւ միատառ Շ–էն մինչեւ երկտառ Ա· Մ· (Արփիկ Միսաքեան) ուղեգիծը, որ պահուած է հատատքով:

Առանց չափազանցութեան կարելի է ըսել թէ Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյց»էն վերջ, առաջին նմանօրինակ հատորն է որ թղթատեցինք նոյնքան հետաքրքրութեամբ:

Վերջաբանէն կատարուած՝ սա կարճ մէջբերումը, կը կարծենք թէ բուսական ճչգրիտ պատկերացում մը կու տայ հատորին մասին:

«Ով որ ինչ շատ գաղափար ունի մամուլի, այն ալ հայ մամուլի պայմաններուն մասին, չի կրնար չգիտակցիլ թէ տոկալու համար՝ հարկ է ճիգ, անշահախնդրութիւն, շրջահայեացութիւն եւ մանաւանդ հաւատք: Մենք ըրինք՝ ինչ որ կրցանք, բայց ըրինք այդ ոգիով»:

Այլեւս ամէն տեսակի բացատրութիւն եւ մեկնաբանութիւն աւելորդ պիտի ըլլայ:

Պ· Շ·

«Աշխարհ», Փետ· 14

ՎԱՂԸ՝ ԹԵՐԵԻՍ ՈՒԺ Կ'ԸԼԼԱՑ

Տոկալ, պայքարիլ եւ միշտ վառ պահել ջահը ազգային դիտակցութեան, հըրամայական անհրաժեշտութիւն մըն է, հայ ընտանիքներուն, հայ անհատներուն համար մեծածաւալ Սփիւռքի ամէն մէկ անկիւնը:

Մէկէ աւելի դէպքեր եւ իրազարծութիւններ ցոյց տուին թէ մենք ունինք աքանչելի երիտասարդներ, որոնք վազուան Հայերը պիտի ըլլան, վազուան դեկավար տարրերը, հայկական գատի դիտակից, անշիջող եւ յանձնառու գինուրագրեալները: Անոնց մէջ հայկական ոգին զօրաւոր պիտի ըլլայ, բայց նոյն ատեն մաղթելի է որ հայասիրութենէն քայլ մը անդին անցնին եւ գինուին հայախօսութեամբ, բոլոր ճակատներու վրայ: Իրենց ժողովուրդին պատմութիւնը, քաղաքակրթութիւնը, արուեստը սորված, սիրած, պաշտպանած առեն նաեւ խօսին մեսրոպաչունչ հայրենի բարբառը:

Հայութիւնը արժեւորել, վաստել անցեալի մեծութեան մը գեղեցկութիւնը զբաղական – գեղարուեստականօրէն միայն, տէր կանգնիլ ազգային ու պատմական իրաւունքներու քաղաքականօրէն միայն եւ հեռու մնալ հայ ընտանեկան օճախի, միջավայրի ջերմութենէն՝ կրաւորական եւ թերի հայութիւն մը ապրիլ է:

Սրտերը պէտք է տաքնան: Եւ սրտերը կը տաքնան երբ լեզուն կը մօտեցնէ հայրենի խօսքին, երգերուն, հէքեաթներուն, ճշմարիտ աղբիւրներուն իրենց հարազատ ձեւով, մաքուր ու սիրուն եզանակներով եւ բառերով:

Հայախօսութիւնը կենդանութիւն է: Գործնապէս ապրիլ է իր հայութիւնը: Հայախօսութիւնը անուցիչ աւիշն է որ պէտք է ոռոգէ մարտնչող միտքն ու բազուկը: Սփիւռքի անսահման տարածութեան վրայ զարգացնելով հայախօսութիւնը, զօրացուցած կ'ըլլանք մեր մտաւորականները եւ իմաստաւորած կ'ըլլանք մեր բոլոր մտաւորական, գեղարուեստական, քաղաքական կամ մարտական աշխատանքներն ու գործունէութիւնները որոնք կը միտին պահել մեր հայրենի ըսպասումները:

Ձգեր ծանութիւնք կրաւորական եւ թերի հայութեան մը: Գործածենք լեզուն որպէսզի ան չդառնայ թանգարանի ապրանք կամ մատենադարաններու լռութեանը մէջ անհետանայ: Եթէ մեր շրթներուն վրայ ժանգոտի խօսքը հայկական, յետոյ մեր սրտերուն մէջ ալ պիտի ցամքին զգացումները հայկազեան:

Հայախօսութիւնը ամէնէն առաջ պէտք է ծնունդ առնէ, խարիսխ նետէ ընտանիքին, ապա չարունակուի դպրոցը եւ ընդլայնուի հանրային կեանքին մէջ:

Մենք պատգամ չունինք· բայց առօրեային մեկնելով, հայ կեանքը ապրելով ամէն օր, կ'ուզենք ահազանգը հնչեցնել, զգաստութեան հրաւիրել, եւ մանաւանդ ըսել թէ՝ վաղը թերեւս ուշ կ'ըլլայ:

Կ· Ց·

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ Շան – Սինէ Թատրոնը հրոյ ճարակ դարձած է, անցեալ չաբթու, Թաղին բնակիչներն ալ խուճապի մատնուած են: Թատրոնին բեմը, տանիքը քանդուած են ու դիւերասպահն ալ մեռած: Ներկայացումէն ետք է, որ հրդեհը ծագած է եւ հաւանական կը նկատուէր նոյնիսկ թէ արկածի հետեւանք չըլլայ: Շէնքը սեփականութիւնն է Ս· Յակոր անկելանոցի հոգաբարձութեան եւ խնամակալութիւնը, առ ի նախազգուշութիւն այլ վայրեր փոխադրած է հիւանդները, քանի որ Թատրոնը նոյն Թաղին մէջ է: Նախանարական արարքի մը վարկածները ծագած են, որովհետեւ, վերջերս Թատրոնը վարձուած էր ընկերութեան մը կողմէ եւ կը ներկայացուէր երաժշտական յանդուգն զուարճախաղ մը՝ «Մուզըը միւզիքալ», որ դայթակղութիւն իսկ պատճառեր է հանդիսատեսներուն: Ըստ հրշէջներու, խափանարարութիւն չկայ, բայց, Թեհրանի ճայնասփիւռը կը պնդէ որ Շան Թատրոնի հրդեհը ծագած է իր «վնասակար» ներկայացումին պատճառով եւ թէ ոճրափորձը գործած են «իսլամ յեղաշրջականները», աւելցնելով թէ այս չարժումին գործունէութիւնը ալ աւելի պիտի ծաւալի Թուրքիոյ մէջ:

ԿՈՐՔԱՋՈՎ մեղադրեց մամուլը, որ չատ կը քննադատէ կուսակցութիւնն ու իր ղեկավարները: Մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ արտասանած իր երկար ճառին մէջ է, որ խորհրդային թիւ մէկը ըսած է ի մէջ այլոց· «Դժբախտաբար, 27–րդ համագումարէն տարի մը ետք, յաճախ դեռ հին ձեւով կը գրէք: Եթէ տեղ մը դամեր պակսին, քաղաքին կուսակցական կազմն է պատասխանատուն: Ճամբուն վրայ չըմոսս մը՝ կուսակցութեան չրջանային կազմն է պատասխանատուն: Փոխադրութեանց միջոցներուն մէջ թերիներ կան, ո՞ւր կը դառնան նայուածքները: Դէպի Հանրապետութեան կուսակցութեան կեդր· կոմիտէն: Ամէն բան պէտք չէ կուսակցութեան հովանաւորով ծածկել: ... Քննադատութիւնը վերակառուցման արդիւնաւէտ գործիք մը կրնայ ըլլայ միայն, երբ հիմնուած է ամբողջական ճշմարտութեան մը վրայ»: Ըստ դէտերու, Կորբաչովի այս ելոյթը կը ճգտի հանդարտեցնել կուսակցութեան մեքենային պատասխանատուները:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի Արբատ փողոցի յոյցերը բաւական բուռն հանգամանք առած են եւ ըստ տեղւոյն օտար թղթակիցներուն, բազմաթիւ միջադէպեր «կազմակերպուած էին» իշխանութեանց կողմէ իսկ: Առանց համազգեստի ոստիկանները դըրդռւթիւններ բրած են արեւմտեան թղթակիցներուն, կոտրել թափելով նկարահանման գործիքները, ոմանք նոյնիսկ հարցաքննութեան տարուած են: Ցետոյ, յանկարծ բոլորովին ուրիշ պատկեր մը կը պարզուի, մինչ Մոսկուայի մէջ կը բացուէր «Խաղաղութեան Ֆորում» մը, որու կը մասնակցին 900 հոգի, ի մասնաւորի արտասահմանէն ժամանած բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, գրական թէ գեղարուեստական աշխարհին պատկանող: Հաւաքոյթին «հերոսն» է՝ Սախարով: Կորբաչով կիրակի օր նոր անակնկալ մը կ'ընէր Արեւմուտքի, ազատ արձակելով հրեայ հանրածանօթ արգելափակուած «ռեֆուզնիք» մը՝ Եոսիֆ Պեկուն:

ՄԱՏՐԻՏի մէջ, Ուրբաթ օր, լիակի ուսանողները չկրցան առաջքն առնելով բաւական ծանր բախումներու ապահովութեան ուժերուն հետ, որովհետեւ անխուսափելի դրդռիչները կարելի չեղաւ զինաթափ ընել: Երկաթէ ձողեր, չիչեր, «քոքթէյլ մոլոտով»ներ խառնակութիւններ առեղծեցին: Կարմիր լաթերով իրենց գլուխները ծածկած, խռովարարները փորձած են պատնէշներ ալ բարձրացնել: Վիրաւորներ կան:

ՄԱՄՈՒԼի ԹՈՒՂԹի արհեստակցական Ընկերութիւնը այլեւս նոյն դիմագիծը պիտի չունենայ: Հիմնուած 1947–ին, նպատակն էր զարկ տալ Ֆրանսական մամուլին, մատակարարելով թուղթի բաչխուած բոլոր թերթերուն, հաւասարութեան վրայ հիմնուած դրութեամբ մը: 1986–ին 480 հազար թոն թուղթ բաչխած է: Այսօրուան կացութիւնը հետեւանք է փոխադարձ յանձնառութեանց խախտումին: Ընկերութիւնը իր թուղթին կէսը պարտէր գնել ազգային չուկային հայթայթիչներէ, որոնք իրենց կարգին երբեք գործ պիտի չունենային Ֆրանսացի յաճախորդներու հետ, ուղղակի: Պարտէր նաեւ ապահովութեան պահեստ մը ունենալ: Այս յանձնառութիւնները ժամանակի ընթացքին դադրած են յարգուելէ: Հետեւանքն այն է, որ Փետ· 11–ին, վարչական Խորհուրդը որոշեց վերջ դնել իր պաչտօնին եւ նոր կառոյց մը տալ, որ տեսակ մը «դնման կեդրոն»ի բնոյթ կ'ունենայ:

ՀՌՈՄի մէջ երկու ոստիկաններ սպանուած են Շաբաթ օր, երրորդ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է: Արարքին տէր եղած է խումբ մը, որ ինքզինքը մկրտած է·–«Համայնավար կուսակցութիւն – կարմիր ռազմիկ չոկատներ»· այս ոճրափորձը կը յիչեցնէ Իտալիոյ սեւ օրերը (Մորոյի առեւանգում, 1978), որոնք վերջնապէս հեռացած կը կարծուէին եւ այս «վերադարձը» դէչ նչան է: Ոստիկանները կ'ընկերանային կառքի մը որ դրամ կը փոխադրէր, բաչխուելիք թղթատարական դանազան դրամանիչներ:

ՄԻԱՑԵԱԼ–ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յետքայլ մը ըրին ի տես Եւրոպայի միասնական դիրքին եւ փոխադարձութեան վճռականութեան էջ–պիւանները դէմ իրենց տուած ժխտական որոչումին առթիւ: Փարիզէն Թուլուզ, բայց նաեւ՝ Լոնտոն եւ Պոն այսպիսի քայլ մը բարձրացաւ որ Ուաչինկթըն պարտաւորուեցաւ փոխել իր դիրքը: Ծանօթ է որ էջ–պիւսի յայտութիւնը տարիներէ ի վեր կը խանգարէ Ամերիկան, մանաւանդ առեւտրական գետնի վրայ:

«ՔԼՈՒԹիՂՏԱ» մրրիկը աւեր գործելէ ետք Ուէիւնիոն սկսած է հեռանալ: Հինգչաբթի օր է, որ մրրիկը կղզին վրայ հասած էր: Ըստ առաջին հաչուեկչռի մը, եօթը մեռեալ կայ, հազարաւոր անապատուած ընտանիքներ: Հետաքրքրական է, թերեւս, ուսումնասիրել թէ ինչո՞ւ («ով»ը փնտռելու հարկ չկայ) կանացի քնքուչ անուններով կը մկրտուին այս փորձանքները...:

ԱՆՆԸՍԻի ՖՆԱՒի առջեւ ռումբ մը դանուած է, Շաբաթ իրիկուն, զոր կարելի եղած է անմիջապէս խայծառել, թէեւ ընդդէ թեթեւօրէն վիրաւորուած է: Պէյրութէն հասած վերջին սպառնալիքները (ձիհատ թէ ԱՄԱԼԱ) որոնք կը բարդուին Աքսիոն – Տիրէքթի սպառնալիքներուն վրայ, կրկին ահաբեկումի ծանր մթնոլորտ մը ստեղծած են, մանաւանդ Փարիզ, ուր փոխադրուած են հազարէ աւելի ոստիկաններ եւ ՍԷ – էՒ – էՄներ, Ապտալլահի դատավարութեան նախօրեակին: Ծանօթ է, որ «Լիբանանեան յեղափոխական գինեալ խմբակներու» ենթադրեալ պետին դատը կը բացուի Երկուշաբթի օր, Փարիզի ոճրային ատեանին առջեւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» ՏԵՐՄԻՆԻ ՕՐԻՆԱԶԱՓՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԵՈՐԳ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Հայ ցեղասպանութիւնը մարդկութեան նոր պատմութեան մէջ առաջին լայնածաւալ միջազգային յանցագործութիւնն է, որը կատարուած է քաղաքական նկատառումներով՝ մի ամբողջ ժողովուրդ ոչընչացնելու համար: Նախապէս մշակուած ծրագրի համապատասխան, ամբողջ հայ ազգաբնակչութիւնը առանց տարիքի ու սեռի տարբերութեան կանխամտածուած ձեւով բնաջնջման ենթարկուեց իր պատմական հայրենիքի 9/10 մասում: Անօրինակ մի դաժանութեամբ, որի համեմատութեամբ ժժգունում են մարդկային պաթոլոգիայի պատմութեան մէջ յայտնի զանգուածային սպանութիւնների բոլոր յայտնի դէպքերը, կանխամտածուած կերպով ջարդուեց աւելի քան 1·5 միլիոն հայ եւ չուրջ 800 հազար հոգի էլ փախաւ այն երկրից, որը մի քանի հազարամեակ բնակեցնում էին իրենց նախնիները: Այսօր այդ փախստականների սերունդները՝ 2 միլիոն 225 հազար սփիւռքահայ, «պանդուխտ ժողովրդ»ի վիճակում ցրուած են աշխարհի 84 երկրներում եւ մինչեւ հիմա էլ կրում են այդ հրէշաւոր յանցագործութեան հետեւանքները:

Այդ յանցագործութեան կազմակերպիչը Թուրքական կառավարութիւնն էր: Յանցագործութիւնը իրականացուեց բանակի, ոստիկանութեան, ժանդարմերիայի եւ «Միութիւն եւ Առաջադիմութիւն» կառավարող կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի ու ռազմական գերատեսչութեան նախաձեռնութեամբ այդ իսկ նպատակով ստեղծուած «Յատուկ կազմակերպութեան» կողմից:

Թուրքական կառավարութեան դործողութիւնները, որոնք արտացոլուած են անհաւատ ու անվիճելի փաստերի մէջ եւ հաստատուած են անառարկելի փաստաթղթերով ու վկայութիւններով, լիովին համապատասխանում են «Ցեղասպանութիւն» յանցագործութեանը եւ ենթարկըւում են միջազգային իրաւունքի կողմից ընդունուած բնորոշմանը, որը տրուած է ցեղասպանութեան յանցագործութեան կանխարգիլման եւ այն պատժելու Կոնվենցիայում:

Թէեւ հայկական ցեղասպանութիւնը ամբողջ աշխարհում եւ լիակատար հիմունքով դիտուում է որպէս «դասական», սակայն նրանք, ովքեր հանդէս են գալիս այդ յանցագործութեան կազմակերպիչներին եւ իրականացնողներին պաշտպանողների դերում, բոլորին յայտնի պատճառներով փորձում են ժխտել կամ աղաւաղել առարկայական ու հանրայայտ փաստերը, չխղնելով պատմութեան կոպիտ ու բացայայտ կեղծարարութիւնից, առաջադրելով ամենահակասական, իրերամերժ մեկնաբանութիւններ: Այսպէս օրինակ, Փ. Վիտալ – Նաքէն ընդդծում է, որ այս հարցի վերաբերեալ Թուրքիայի պաշտօնական «պետական ճշմարտութիւնը» արտայայտում է հետեւեալ ալոդիզմով՝ «Հայկական ցեղասպանութիւն չի եղել: Այդ ցեղասպանութիւնը լիակատար հիմնաւորուածութիւն է ունեցել: Հայերն իրենք են իրենց կոտորել: Հայերն են կոտորել Թուրքերին»:

Աչխարհից թաքցնել հնագոյն ժողովուրդներից մէկի ֆիզիքական ոչնչացման փաստը, ժողովուրդ, որը խոշոր ատնող է ունեցել համամարդկային քաղաքակրթութեան զարգացման մէջ, անշուշտ, դժուար խնդիր է: Առանց Հայերի Հայաստանը՝ ցեղասպանութեան ինքնին անառարկելի ապացոյցն է: Նոյնքան նուազ հետանկարային են յանցաւոր գործողութիւնները «պետական ապահովութեան» եւ «ինքնապահպանական իրաւունք»ի մասին յորջորջումներով արդարացնելու փորձերը, որպիսիք ձեռնարկել են յանցագործութեան կազմակերպիչներն ու իրականացնողները: Այդ փորձերը յստակօրէն ու միանշանակ կերպով հերքուում են միջազգային իրաւունքով:

Ի հարկէ, հանկանալով «պատմական» փաստարկների ամբողջ անանկութիւնը, հայկական ցեղասպանութեան կազմակերպիչների ու իրագործողների ժամանակակից պաշտպանները իրենց անյուսալի ու երերուն վերջին դիրքերից նահանջում են դուռ ձեւական բնոյթի «իրաւական փաստարկներ»ի ծածկոյթի տակ: Նրանք պնդում են, թէ Հայերի ֆիզիքական բնաջնջումը չի կարող որակաւորուել որպէս ցեղասպանութեան յանցագործութիւն, քանի որ նման հասկացողութիւն այն ժամանակ չի եղել: Նմանօրինակ դործողութիւնները որպէս մարդկութեան նկատմամբ կատարուած յանցագործութիւն, հետեւաբար, նաեւ դրանց պատժելիութիւնը սահմանուել են վերոյիշեալ Կոնվենցիայով, որն ընդունուել է 1948 թուականին եւ ուժի մէջ է մտել 1955 Յունուարի 12–ին: Հիմնուելով «Օրէնքը հակադարձ ուժ չունի» յայտնի սկզբունքի վրայ եւ պնդելով, թէ Կոնվենցիան չի կարող տարածուել ցեղասպանութեան աւելի վաղ կատարուած փաստերի վրայ, նրանք փորձում են բացառել հայ ազգաբնակչութեան ֆիզիքական բնաջնջումը որպէս ցեղասպանութիւն՝ միջազգային – իրաւական գնահատման հնարաւորութիւնը:

Ժխտելով իրենց իշխանութեան տակ դտնուող Արեւմտեան Հայաստանի հայ ազգաբնակչութեանը 1876 – 1923–ի թուրքական Պետութեան կողմից ֆիզիքական բնաջնջման ենթարկելը որպէս ցեղասպանութիւն որակաւորելու իրաւաբանական օրինաչափութիւնը, դրանով իսկ նրանք ժխտում են նաեւ ազգային խմբերի զանգուածային կոտորածների բոլոր միւս դէպքերը, որոնք տեղի են ունեցել այդ Կոնվենցիան ուժի մէջ մտնելու տարիքից առաջ, որակաւորել որպէս միջազգային յանցագործութիւն, որպիսին ցեղասպանութիւնն է: Այլ կերպ ասած, եթէ ցեղասպանութեան յանցակազմի տակ ընկնող գործողութիւնների որակաւորումը պայմանաւորուած լինէր բուն իսկ տերմինի ընդունմամբ, ապա անկարելի կը լինէր ցեղասպանութիւն համարել նաեւ ցեղասպանութիւնների բոլոր միւս դէպքերը, որոնք, ինչպէս եւ Հայերի ցեղասպանութիւնը, տեղի են ունեցել մինչ այդ տարիքը: Սա լիակատար կերպով կարող է վերաբերել նաեւ 12 միլիոն սլաւոնների ու Հրեաների կոտորածի փաստին, որն իրականացրել է Ֆաշիստական Գերմանիան Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Արեւելեան – Եւրոպայի նուաճած տարածքում: Կարո՞ղ է վերաբերել, քանի որ այն ժամանակ, երբ իրականացւում էին ցեղասպանութեան դործողութիւնները, բուն տերմինը դեռեւս չկար, եւ Գերմանիայի, ինչպէս նաեւ իր ժամանակին՝ Թուրքիայի, համապատասխան դործողութիւնները, երեւոյթի նկարագրութեամբ, բնորոշւում էին որպէս «զանգուածային կոտորածներ» կամ «ջարդեր»:

Միջազգային բնոյթի առաջին փաստաթուղթը, որտեղ կիրառուում է «ցեղասպանութիւն» տերմինը, եղել է Նիւրնպէրգեան ռազմական դատական առեանի առաջ կանգնած պատերազմի դլխաւոր յանցագործների մասին կազմուած 1945 Հոկտեմբերի 18–ի մեղադրականը: Բայց այդ մեղադրականը եւս տերմինը օգտադործել է փոսք փաքթում. Պատերազմի դլխաւոր յանցագործներին դատելու համար կազմուած միջազգային ռազմական առեանի Կանոնադրութեան մէջ, ինչպէս նաեւ 1946 Հոկտեմբերի 1–ի դատավճռում «ցեղասպանութիւն» բառը ընդհանրապէս չկայ:

Այսպիսով, Կանոնադրութիւնը դեռեւս չի կիրառում «ցեղասպանութիւն» տերմինը, թէեւ նկատի ունէի հէնց այդ ոճիրը. 6–րդ յոդուածի «Գ» կէտը նշում է. – «Պատերազմից առաջ եւ պատերազմի ժամանակ քաղաքացիական ազգաբնակչութեան նկատմամբ քաղաքական, ցեղային կամ կրօնական նկատառումներով կատարուած սպանութիւնները, կոտորածները, սարկացումը, աքսորը եւ այլ դաժանութիւններ կամ հալածանքներ...»:

Եթէ ցեղասպանութեան դործողութիւնը որակաւորելը պայմանաւորուած լինէր տերմինի պայմանագրային ընդունման ձեւականութեամբ, ապա նման որակաւորում տալու հնարաւորութիւնը ամիսներ առաջ կը լինէինք սահմանափակել ոչ միայն ցեղասպանութիւնը որպէս այդպիսին կանխելու կոնվենցիայի որոշումը ընդունելուց յետոյ, այլեւ այն պետութիւնների ընդունակում, որոնք ստորագրել եւ վաւերացրել են այն: Այսպիսի ենթադրութեան իրաւաբանական եւ քաղաքական անհեթեթութիւնը բացայայտ է:

Թէեւ «ցեղասպանութիւն» տերմինը իրաւաբանութեան դոկտոր, լեհ Ռաֆայել Լեմքինը առաջարկել էր այն բանից յետոյ, երբ արդէն տեղի էր ունեցել հայ ազգաբնակչութեան բնաջնջումը ամբողջ Արեւմտեան եւ մասամբ էլ Արեւելեան – Հայաստանի տարածքում, այնուհան – դերձ, ինչպէս տերմինը, նոյնպէս եւ այդ ոճիրի յանցակազմը որոշելը ուղղակիօրէն առընչւում է մասնաւորապէս հայկական ցեղասպանութեանը:

Լեմքինը, անշուշտ, մի նոր ոճիր չէր յայտնաբերել, այլ միայն ընդարել էր աւանդապահն ճշմարիտ մի տերմին՝ բնորոշելու համար միջազգային իրաւունքի յանցագործ խախտման արդէն իսկ դոյութիւն ունեցող հասկացութիւնը: Ինչպէս նշուած է ՄԱԿ–ի յատուկ հետազոտութեան մէջ, որը կատարուել է այդ հարցի առիթով, «ցեղասպանութիւն» բառը յայտնուել է համեմատաբար վերջերս՝ որպէս հին յանցագործութիւնը բնորոշող նէոլոլիզմ»: Տարրական արամաբանութիւնը յուշում է, որ ոչ թէ նոյնիսկ չատ յաճող տերմինն է առեղծում ոճիրը, այլ ոճիրներն են հարկադրում դտնել համապատասխան տերմին: «Ցեղասպանութիւն» տերմինը, անտարակոյս, կարելի էր յայտնուել այն բանից յետոյ միայն, երբ արդէն կատարուել էին նման ոճիրներ: Հէնց այդ պատճառով էլ արդէն 1933 թ., այսինքն Հայերի ցեղասպանութիւնից ընդամէնը 10 տարի անց, երբ այդ յանցագործութեան սարսափները դեռեւս ապրում էին մարդկութեան յիշողութեան մէջ Լեմքինը դեռեւս համապատասխան տերմին չունենալով, նկարագրեց յանցագործութեան տարրերը: 1933 Հոկտեմբերի 14 – 20–ին Մադրիտում կայացած միջազգային քրէական իրաւունքի միասնականացման հինդերորդ քոնֆերանսին ներկայացրած յատուկ զեկուցման մէջ Լեմքինը առաջարկեց ցեղային, կրօնական կամ սոցիալական խմբերը ոչնչացնելու յանցաւոր գործողութիւնները միջազգային իրաւունքի մէջ յայտարարել delicta juris gentium:

Զեկուցման հեղինակը համարում էր, որ նման գործողութիւնների նկատմամբ պէտք է մեղադրանք ներկայացնել որպէս երկու իրաւախախտման փաստի: Որովհետեւ, նախ վերոյիշեալ խմբերը ոչընչացնելու համար կիրառւում են բարբարոսական միջոցներ՝ կոտորում են մարդկանց եւ ոչնչացնում տուեալ խմբերի անհետեւական հիմքերը: Այնուհետեւ՝ վանդալական գործողութիւններով ոչընչացնում են մշակութային արժէքները: Այսինքն՝ մի խմբի երեխաներին յանձնում են մէկ ուրիշ խմբի, տուեալ խմբին բնորոշ մշակութային տարրերը արմատախիլ են արւում սոիալոգապէս եւ հետեւողականօրէն, նոյնիսկ անձնական յարաբերութիւնների ժամանակ արգելւում է օգտագործել մայրենի լեզուն, ոչնչացւող խմբի լեզուով հրատարակուած դրքերը, թանգարանները, դպրոցները, պատմական յուշարձանները, պաշտամունքի ու մշակութային կենտրոնները վերացնում են, աւերում կամ արգելում են օգտագործել: Լեմքինը հանդէս եկաւ նաեւ այսօրինակ գործողութիւնները պատժելու եւ դրանք կանխելու մասին միջազգային Կոնվենցիա կնքելու առաջարկութեամբ:

Միակ խոչորածաւալ յանցագործութիւնը, որը 1938–ին կարող էր որպէս փաստական հիմք ընդունուել առաջարկուած բնորոշման համար, եւ որը պատրուակում էր ցեղասպանութեան յանցակազմ, Թուրքիայի կողմից դրաւած Հայաստանի տարածքում հայ ազգաբնակչութեան ջարդերն էին: Երբ Գերմանիայում Ֆաշիստները անցան իշխանութեան դլուխ, մարդկութիւնը, վերյիշեց նրանց նախորդների՝ երիտթուրքերի արիւնոտ գործերը: Ակներեւ դարձաւ, որ եթէ մարդկութիւնը համապատասխան եղրակացութիւններ չկատարի եւ կանխարգելման անհրաժեշտ միջոցներ չձեռնարկի, ապա հայկական ցեղասպանութեանը կը հետեւին ցեղասպանութիւնների նորանոր գործողութիւններ:

Ինչ վերաբերում է «ցեղասպանութիւն» տերմինին, ապա այն Լեմքինը գտել է աւելի ուշ՝ 1944 Թուականին, այսինքն յանցագործութիւնը նկարագրելուց գրեթէ տասը տարի անց: Ինչպէս նկարագրութիւնը, նոյնպէս եւ համազօր տերմինի ընտրութիւնը սերտօրէն կապուած էր Թուրքական Պետութեան կողմից Հայերի ֆիզիքական ոչնչացման փաստին: Այն բանից դեռ չատ առաջ, երբ Լեմքինը առաջարկեց Génocide տերմինը (յունարէն «genos», տոհմ, ազգ, ցեղ եւ լատիներէն «cide» սպաննել բառերից), որը Հայերէն թարգմանւում է «ցեղասպանութիւն», ամբողջ աշխարհը Հայերի նկատմամբ Թուրքական կառավարութեան բարբարոսական ու վանդալային դործողութիւնները միահամուռ որակաւորում էր որպէս «ամբողջ ազգի կանխամտածուած սպանութիւն», որպէս «ամբողջ ժողովրդի բնաջնջում», որպէս «հայկական ջարդեր ու կոտորածներ»: Այս որակաւորումներն են բովանդակում իրենց բնոյթով ու ազգային պատկանելիութեամբ ամենատարբեր աղբիւրները, որոնք մի դէպքում մամուլի հաղորդագրութիւններն են, ականատեսների մանուսր նամակները, միւս դէպքերում՝ հետախուզութեան տուեալները, հասարակական ու քաղաքական դործիչների յայտարարութիւնները, պետական արձանագրութիւնները: Այս հանդամանքը ընդդծում են Թուրքիայի հակառակորդները եւ խոստովանում են նրա դաշնակիցները: Այս հանդամանքը խոստովանում են, աւելի ճիշդ՝ խոստովանում էին իրենք՝ Թուրքական կառավարողները, Թուրքական դատարանը, Թուրքական մամուլը եւ այլն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՒՐԻԱՒԱՅ ԱՒԱՆԱԿԱՆԻ

ՍԵՐՈ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ
ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊ. – («Յառաջ»). –

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 29–ին, Գահիրէ – Աղեքսանդրիա ճամբով Հալէպ ժամանեց հայրենի դրող, պատմավիպագիր Սերօ Խանզադեան, երեք չաբաթեայ այցելութեան մը համար: Հայրենի հիւրը, Մերձաւոր – Արեւելքի հայ դպրոցասիրութեամբ տուած իր այս այցելութեամբ, ծանօթացաւ յետ – եղեռնեան հայ դաղութներու համայնական ընթացիկ կեանքին, միաժամանակ հանդիպումներ ունենալով տեղացի արար դրողներու հետ՝ հայ – արաբական մշակութային կապերու փոխադարձ ամրապնդման ի խնդիր:

Հ. Ե. Ընկերակցութիւնը, Սերօ Խանզադեանի այցելութենէն լաւագոյնս օգտուելու միտումով, Կիրակի, Յունուար 4–ին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի հանդիսասրահին մէջ կազմակերպեց հրապարակային երեկոյթ մը, ի պատիւ տաղանդաւոր վիպագրին:

Հանդիսութեան բացումը կատարելով, բժիշկ Ռոպէր Սիւլահեան արտերէն լեզուով ներկայացուց Խանզադեանի ամփոփ կենսագրութիւնը, թուեց հեղինակին լայն տարածում գտած վիպային երկերը, աւելցնելով, թէ անոնց մէջ ի յայտ կուգայ Խանզադեանի անսահման սէրը թէ՛ մարդկութեան եւ թէ՛ հայրենի հողին նկատմամբ:

Հայերէն լեզուով իր բացման խօսքին մէջ, հանդիսավարը՝ բժիշկ Թորոս Թորանեան անդրադարձաւ հայրենի մտաւորականներու բարերեր այցելութեան, յատկապէս ընդդծելով, թէ «Հայրենի կռուանիներու այցելութեամբ նո՛ր ուիչ կը տառնանք, կը հաստատենք մեր ինքնութիւնը, կը կապուինք մեր արմատներուն»:

Օրուան բանախօսուհին՝ Տիկին Ենովպ Պետեան, ներկայացուց Սերօ Խանզադեանի դրականութիւնը: Նախ անդրադարձաւ դրողին ծննդավայրը եղող Գորիսի բնութեան, Սիւնիքի լեռնաշխարհիկ ժողովուրդի ազատատենչ ոգիին ու հերոսական մարտերուն: Ապա առանձին ակնարկներով ներկայացուց Խանզադեանի պատմավէպերը՝ «Մեր դնդի մարդիկ», «Ղոդը», «Մխիթար Սպարապետ», «Մատեան եղեռնեան», «Ծօսէ՛ք, Հայաստանի լեռներ» եւայլն, որոնց մէջ ի յայտ կուգայ դրողին սէրը հայրենի հողին նկատմամբ: Անդրադառնալով «Թադուհին Հայոց» վէպի բովանդակութեան, Տիկին Պետեան ընդդծեց, թէ այդ գիրքով Խանզադեան վերակենդանացուց մեր երկրի նախնեաց պատկառելի չրջանը, հիմնաւորելով թէ Հայը եկուոր չէ հայկական բարձրաւանդակին վրայ, այլ՝ բնիկ:

Բանախօսութեան աւարտին դործակցութիւնը սերտօրէն կապուած էր Թուրքական Պետութեան կողմից Հայերի ֆիզիքական ոչնչացման փաստին: Այն բանից դեռ չատ առաջ, երբ Լեմքինը առաջարկեց Génocide տերմինը (յունարէն «genos», տոհմ, ազգ, ցեղ եւ լատիներէն «cide» սպաննել բառերից), որը Հայերէն թարգմանւում է «ցեղասպանութիւն», ամբողջ աշխարհը Հայերի նկատմամբ Թուրքական կառավարութեան բարբարոսական ու վանդալային դործողութիւնները միահամուռ որակաւորում էր որպէս «ամբողջ ազգի կանխամտածուած սպանութիւն», որպէս «ամբողջ ժողովրդի բնաջնջում», որպէս «հայկական ջարդեր ու կոտորածներ»: Այս որակաւորումներն են բովանդակում իրենց բնոյթով ու ազգային պատկանելիութեամբ ամենատարբեր աղբիւրները, որոնք մի դէպքում մամուլի հաղորդագրութիւններն են, ականատեսների մանուսր նամակները, միւս դէպքերում՝ հետախուզութեան տուեալները, հասարակական ու քաղաքական դործիչների յայտարարութիւնները, պետական արձանագրութիւնները: Այս հանդամանքը ընդդծում են Թուրքիայի հակառակորդները եւ խոստովանում են նրա դաշնակիցները: Այս հանդամանքը խոստովանում են, աւելի ճիշդ՝ խոստովանում էին իրենք՝ Թուրքական կառավարողները, Թուրքական դատարանը, Թուրքական մամուլը եւ այլն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ըլլեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Կորիւն Օրլեանեան (արաբերէն) եւ Անի Միքայէլեան (հայերէն) կարդացին Խանզադեանի գործերէն: Ապա ելոյթ ունեցան հայրենի արուեստագէտներ, որոնք օր մը առաջ Հալէպ ժամանած էին ընփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէի մամլոյ բաժնի պատասխանատու Ռոմէն Կոզմոյեանի գեկավարութեամբ: Այսպէս, Զեֆիրա Բարսեղեան, Սուսաննա Մարտիրոսեան եւ Արթիւր Ութմազեան, մին դաշնամուրի վրայ, միւսը մեներգով, իսկ երրորդը՝ ասմունքով խանդավառեցին ներկաները:

Հուսկ բեմ բարձրացաւ Սերօ Խանզադեան, որ պատմավիպագրի իր հանգամանքով անդրադարձաւ հայ – արաբ կապերու զարաւոր արմատներուն, մէջբերելով մի քանի գրիչներու նկատումները այդ մասին: Ապա անդրադառնալով հայ գրականութեան նոր զարաշրջանին, յիշեցուց, թէ մեր նոր գրականութիւնը ունի մի քանի ազգային հնչեղութիւն «որովհետեւ ան կը ներկայացնէ թէ՛ մեր ազգին ցաւերը, թէ՛ համամարդկային հոգսերը»: Իր խօսքի աւարտին, Սերօ Խանզադեան ակնարկելով մեր ժողովուրդի արդար իրաւունքներու ձեռքբերման, ըսաւ. – «Երբեք մի մոռանաք Արեւմտահայաստանի համբան»:

Սուրիոյ մէջ իր կեցութեան ընթացքին, «Մխիթար Սպարապետ»ի հեղինակը յատուկ չիրատներ ունեցաւ Հալէպի արար մտաւորական տարբին հետ, միաժամանակ այցելելով Դամասկոսի Արար Միութեան Կեդրոնը (Յունուար 10–ին): Խանզադեան, Սուրիոյ հայ գաղութէն հրաժեշտ առաւ Յունուար 17–ին:

ՀԱԼԷՊ – ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԴՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Արաբական տեղական թերթերէն կ'իմանանք, թէ Հալէպի համալսարանի դործադիր խորհուրդը, Յունուար 13–ին դումարուած իր նիստին մէջ վաւերացուցած է Երեւանի Պետական Համալսարանին հետ կնքուած համաձայնագիրը՝ երկու համալսարաններու փոխադարձ դործակցութեան վերաբերեալ: Ցիշեալ համաձայնագիրը կը միտի մշակութային ու գիտական փոխ – յարաբերութիւններու լայն կարելիութիւններ առեղծել՝ ուսուցչական կազմերու փոխանակութեան ու մասնագիտական ուսումնասիրութեան դուռը բանալով:

Կ'արժէ յիշել, որ այս առընչութեամբ, անցեալ տարուան Մայիսին Երեւանէն Հալէպ ժամանած էր հայկական պատուիրակութիւն մը, բարձրագոյն կրթութեան նախարարի տեղակալ Վահէ Գաբուճեանի գլխաւորութեամբ:

ԹԵՆԻսԻ ՍՈՒՐԻՈՅ ԱՒՈՅԵԱՆՆԵՐԸ՝ ԵՐԵՔ ՀԱՅԵՐ

Վերջերս Հալէպի մէջ կայացաւ Թենիսի Սուրիոյ ախոյեանութեան հնգօրեայ մրցաշարքը, որուն մասնակցող վեց մարզիկներէն երեքը Հայեր էին (Դաւիթ Դաւիթեան, Հրաչ Մակարեան եւ Շիւքրի Սրուբեան): Յունուար 30–ին վերջ դտած յիշեալ մրցաշարքին, ախոյեան հանդիսացաւ Դաւիթ Դաւիթեան: Ուրախալի է նաեւ, որ Հրաչ Մակարեան գրաւեց երկրորդ տեղը, իսկ Շիւքրի Սրուբեան հանդիսացաւ երրորդ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՊԱՄԲՈՒԿՊՈԼ

ՆԻՍ «ՓՐԿ ԷՔՍՊԼԱՆՍ» ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՆ ՄԷՋ

Նիսի Համ Մարզական Միութիւնը դաղթին յարատեւօրէն գործունեայ եւ սիրուած կազմակերպութիւններէն մէկն է ասկէ ալ քան կէս դարէ ի վեր: Կը զբաղէր մանաւանդ Ֆութպոլով, բայց վերջին երկու տարիներուն ընթացքին վերակենդանացած պասքէթպոլի կազմն ալ ցոյց կուտայ խոստումնալից գործնէութիւն մը:

Կը յիշուի որ անցեալ Նոյեմբերին կազմակերպեց Ֆրանսահայ խումբերու միջեւ Թուրնուա մը՝ որ վերջ դտաւ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ. – Ֆրանսի յաղթանակով: Նիս երկրորդ էր:

Քանի մը շաբաթներէ ի վեր, Նիսի Հ. Մ. Ը. կը պայքարի նահանգային ախոյեանութիւն «Փրէ – Էքսփլանս» դասակարգին մէջ: Պր. Զարեհ Մարտիրոսեան՝ որ ակումբին վարիչներէն մէկն է, տուաւ մեզի խումբին կազմը: Ահաւասիկ 9 մարզիկներու անուններ. – Նուրհան Պալուզեան (խմբապետ), Մարզար Կարապետեան, Տիգրան Կորտնեան, Հայկազ Էրմիչ, Մայք Պէզճեան, Արէթ Քէչիչեան, Ժան – Փոլ Թիմուրճեան, Թիէրի Փիքոլիէ, եւ Օննիկ Կարապետեան:

Ընդհանրապէս բարձրահասակ մարզիկներ: Պէզճեան եւ Թիմուրճեան կը մօտենան 1·90 մէթրի:

Ախոյենական գծով բերուած արդիւնքները, առանց ըլլալու ամբողջովին փայլուն, կը մնան քաջալերական: Երկու յաղթանակ, սկիզբը, Թրինիթէի եւ Օլիմփիէի կազմերուն դէմ, առաջինը 72 – 38, երկրորդը՝ աւելի սեղմ, 79 – 72, դժուար մրցումներ, յետոյ, Վիլֆրանշի եւ համալսարանական ակումբին դէմ: Ասոնք վերջացած են պարտութիւններով:

Անցեալ մրցաշրջանին, Նիսի Հայ Մարզականը իր դասակարգին լաւագոյններէն էր: Այս տարի, աւելի փորձառու մրցակիցներու դէմ, թերեւս անխոհեմ ըլլայ վերելք նախատեսել, բայց մրցաշրջանը տակաւին միայն կէսին է հասած եւ հայ մարզիկները կրնան դեռ առիթ – ներ ունենալ հաճոյք պատճառելու իրենց համակիրներուն:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ «Յուսաբեր» ակումբի սրահին մէջ, Յունուար 17–ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած Սայաթ Նովայի կեանքին ու գործին: Բաֆֆի Շանլաքեան (Լիբանանէն) մեկնաբանած է երգեր Սայաթ Նովայէն. Շաքէ Յովակիմեան եւ Անի Միքայէլեան կարդացած են Սայաթ Նովայի կարգ մը երգերու բառերը, իսկ Թովմաս Կորկիսեան ներկայացուցած է աշուղին կեանքը:

×

ԳՈՔԻՆԻՈՑ (Ամէնք) հայկական ծերանոցի սրահին մէջ, Յունուար 26–ին, տեղի ունեցած է ամանորի հաւաքոյթ մը, որու պեղարուեստական բաժնին մասնակցած է Համազգայինի «Յակոբ Փափազեան» երգչախումբը, գեկավարութեամբ Վարուժան Նիկոլեանի: Բացումը կատարած է ծերանոցի խնամակալ մարմնի ատենապետ Կարօ Մինասեան, անդրադառնալով զուլեցերացի հայասէրներու առաքելութեան, ծերանոցին հիմնադրութեան եւ հաստատութեան ներկայ վիճակին: Յանուն Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին գնահատանքի խօսքեր արտասանած է Գրիգոր Պզտիկեան: Ծերանոցին անօրէնուհին՝ Օրիորդ Ալբը, անդրադառնալէ եւք հաստատութեան հիմնադրութեան ծնունդ տուող պատճառներուն, չէ յապած է թէ ինչ զոհողութիւններով եւ նուիրումով իր նախորդները կրցած են պահել ծերանոցը, որ ներկայիս փոխանցուած է Ազգ. Առաջնորդարանին: Խօսք առած է նաեւ Վարանդ քահանայ Ամիրալեան:

×

ԳԱՀԻՐԷի Ամերիկեան Համալսարանի ընդարձակ սրահին մէջ, Յունուար 6–ին, տեղի ունեցած է Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան 27–րդ փառատօնը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Բացումը կատարած է Արեգ Եափուճեան: Յայտագիրը վարած է տօքթ. Գէորգ Երզընկացեան: Երգ, արտասանութիւն, պար ստեղծած են ջերմ մթնոլորտ մը: Կատարուած է լուսապատկերներու ցուցադրութիւն մը՝ «Պատմական Հայաստանի տահմանները» նիւթին չուրջ, խօսքի ու երաժշտութեան ընկերակցութեամբ: Բանախօսած է Երեւանի Համալսարանի արեւելագիտութեան ամպիոնի դասախօս Դաւիթ Յովհաննիսեան: Յայտագրի Բ. բաժնին ահնդէս եկած է «Կռունկ» երգչախումբը եւ Ջութիակահարուհի Նայիրի Քրէտեան – Փուչիկեան: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Զաւէն Արք. Զինչինեան:

ՈՒԵԿՈՂՈՒՄԻ ԵՐԵԿՈՑԹ ԼԻԶՊՈՆԻ ՏՂՈՑ

—×—

Փետրուար 6, Ուրբաթ, ուեկոչումի երեկոյթ մը կազմակերպուած էր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ, Լիզպոնի հինդ նահատակներուն համար: Փարիզի Մշակոյթի Տան սրահը լեցուն էր հանդիսականներով, որոնք եկած էին յարդելու հինդ տղոց յիշատակը:

Նախ ցոյց տրուեցաւ տեսոյցի ժապաւէն մը, որ պատրաստուած էր Լիզպոն իրենց մեկնումէն առաջ. Հոն Վ. Տաշլեան, Ս. Աբրահամեան, Ս. Եահնիեան, Ս. Ա.ճէմեան եւ Ա. Քէրճիլեան կ'արտայայտուէին իրենց կատարելիք գործողութեան եւ մեր ազգային գատին մասին իրենց անուցած գաղափարներուն մասին: Անոնք համոզուած էին, թէ առանց զէնքի չկար փրկութիւն, քանի որ աշխարհ չէր ուզեր ականջ տալ խաղաղասէր կոչերու: Փափաք կը յայտնէին նաեւ, որ ներկայ երիտասարդ սերունդը թօթափէ անտարբերութեան բեռը, ու դիտակցի, թէ ինչ կը սպասէ իրմէ ազգին ապագան: Իրենք մահու գնով իսկ կը դիմէին ազատ հայրենիքի գաղափարականին, քանի որ կեանքի բոլոր հաճոյքներն ու վայելքները չէին կրնար փոխարինել ի՛ր հողին վրայ ապրելու երջանկութիւնը: Լիզպոնի հինդ տղաքը գիտակից էին, թէ կրնայ նաեւ մահով վերջանալ իրենց առաքելութիւնը: Սակայն կ'ըսէին թէ այդ ոչինչ կը փոխէ իրենց հաստատամտութեան մէջ, եւ թէ պէտք չէ նոյնիսկ ողբալ իրենց մահը, այլ մտածել միայն մեր նպատակներու իրագործումին մասին:

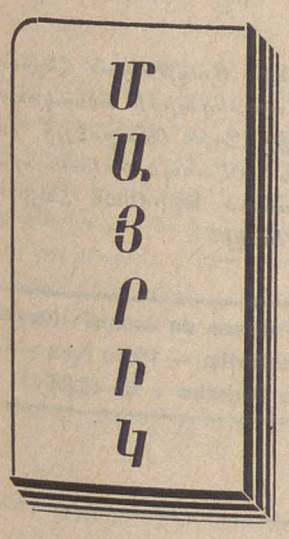
Տեսոյցով ցոյց տրուեցաւ նաեւ հինդ տղոց մարմինները Պէյրութ փոխադրուելէ եւք կատարուած յուղարկաւորութեան արարողութիւնը, ու նաեւ անոնց ընտանեկան անդամներուն արտայայտութիւնները:

Երեկոյթին երկրորդ մասին մէջ կազմակերպիչներու եւ ներկաներու միջեւ տեղի ունեցաւ հարց – պատասխաններ, կարծիքի փոխանակումներ, որոնք կեդրոնացան առաւելաբար ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւող երեւոյթներու վրայ: Անոնցմէ մէկն էր մխանութեան անհրաժեշտութիւնը ի սէր մեր գատին ու ազգային, իսկ միւսը, արեւելքի ու ընդհանրապէս արեւմուտքի հայ գաղութներուն պարգած հակոռնեայ պատկերը: Առաջիններուն քով մինչ ուշագրաւ էր ազգային նպատակներու եռանդագին հետապնդում մը, երկրորդները առհասարակ աչքի կը զարնէին իրենց անտարբերը կեցուածքով:

Ցիշատակի ոգեկոչումի երեկոյթ մը, որ յարգանքի տուրքի մը, խղճի պարտականութեան մը հետ, առիթը ընծայեց նաեւ արտայայտելու ներկայի մտահոգութիւններ, ցաւ պատճառող երեւոյթներ:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Բոլոր դասարանները երգեցիկ ձայներու փորձի համար հինգական հոգինոց խումբերով մատուռ կանչուեցան: Պէտք էր երգէոնին ընկերակցութեամբ, միակ վանկի մը վրայ, թաւէն դէպի բարձր, ձայներու չարք մը արտաբերել: Ձայնալարերուս թրթռացումները կը թուէին գինքը գոհացուցած ըլլալ: Ոչ մէկ մասնաւոր զովասանք ըրաւ ինծի, սակայն իր ուսին վրայէն կամացուկ մը հակելով տեսայ, թէ իմ էջիս վրայ մէյ մէկ խաչանիշ կը դնէր հետեւեալ տուեալներուն դիմաց. «ճիշդ կ'երգէ», «տեղին ձայն», «դրոշմի տէր», «ջինջ», «երգեցիկ» եւայլն:

Հարցուց թէ երգի դաս առա՞ծ էի: Ժխտական պատասխան տուի, առանց չեչտելու անչուշտ, թէ ամէն կիրակի կ'երգէի Սթանիսլաս – Թորան փողոցի հայկական մեր փոքրիկ մատուռին մէջ: Դասարանէս միակ ընդունուածը եղայ երգեցիկ ընտրանիի խումբին: Տասը հոգիի չափ էինք, բոլորուած՝ Կ. արբայի երգէոնին չուրջ, մատուռին խորը նեղ ամիւոնի մը վրայ: Իսկ Ֆ. արբայ երբեք չդիտցաւ թէ ես ալ կայի իր «Խաղաղութիւն ամենեցուն»ներուն եւ «Ընդ հոգւոյդ քումբ»ներուն պատասխանողներուն մէջէն:

Երկու օրհներգի միջեւ ակնարկս աշակերտներով լեցուն նստարաններուն ուղղելով չատ զարմացայ դինուորական կոպտութիւն մը նշմարելով անոնց ակամայ չարժումներուն մէջ:

Ականջներուս մէջ կը հնչէր չաչուկի մը արձագանգած բազմապատկուած չոր ազմուկը, որ կատարեալ միատնութեան մը մէջ մեզի ոտքի ելլելու, նստելու, ծնրադրելու ազդանչանը կուտար: Զգաճգոբէն չարժած զանգակ մը գլուխները կը խոնարհեցնէր, անոր ընդհատ հնչիւններով մեր գլուխը գետին կը հակէինք, յետոյ չարունակական հնչումը կրկին կը բարձրացնէր գլուխները:

Պալէի մը ճշդապահութեամբ կարգաւորուած ծիսակատարութեան մը մէջ ջերմեռանդութիւն ու պարտադիր կարգապահութիւն մը անորոչ համեմատութեամբ կը խառնուէին իրարու, քանի որ այդ, Աստուծոյ հետ իր յարաբերութիւններու մարզին մէջ, ամէնուն իր պիտանի բանն էր:

Երբ չարժումը կ'ըլլայ բնազդաբար, բնական ու պարզ, կը վկայէ խորապէս ազդուած հոգիի մը դոյութեան, որ անհամբեր է արտայայտուելու:

Ցուցադրական, ծէսի մը համաճայն նախապէս որոշուած չարժուձեւեր, արբազան մարմնամարզի մը կը վերածուին, որ կը կատարուի որոշեալ ժամու մը, եւ մարդ կրնայ հարց տալ ինքն իրեն, թէ ինչ տեսակի անձնական խօսակցութիւն մը կրցած է ունենալ Աստուծոյ հետ:

Ինծի թուած էր – թերեւս անարդարօրէն – թէ պատարագը պարզապէս մաս կը կազմէր դպրոցական ծրագրին, եւ մատուռէն ելքիս կրկին կը գտնէի ամբողջ իմ աչխարհս, առաջուընէ ո՛չ աւելի լաւ, ո՛չ ալ աւելի գէշ:

– 18 –

Առաջին հաղորդութեան հարցը չատ կը զբաղեցնէր Ֆ. արբան, որովհետեւ այդ մեծ օրուան համար ան ապահոված էր գերապայծառ եպիսկոպոսին ներկայութիւնը: Այս իրագարձութիւնը յատկապէս մեր դասարանը կը չահագրգռէր, որ խորհուրդը ստանալու տարիքին մէջ էր: Եթէ ընդհանուր իրարանցումին մէջ որոչ տեղ մը ունէր կրօնական կեանքի այս հանդրուանը, չատ կը խօսուէր նաեւ սպիտակ թեւկապով նոր հագուստի մը, կնքամօր նուիրած ոսկեզօծ եղերքով ժամագիրքին, յատկապէս ընտրուած արբազան նկարի մը՝ որու եռին տպուած պիտի ըլլար հաղորդուողին անունն ու արարողութեան թուականը, մեծ մայրիկին արձաթէ վարդարանին եւ մանաւանդ ոսկիէ այն առաջին ժամացոյցին մասին, զոր հայրիկն ու մայրիկը պիտի նուիրէին անպայման: Ու Աստուած այս առթիւ որպէս մայիսեան կանդուկ պապա պիտի ծպտուէր քիչ մը:

Ֆ. արբայ միայն հոգիներով կը զբաղէր, անդադար կրօնական հարցումներ ուղղելով: Դասարանին խորէն կը տեսնէի որ մատներ կը բարձրանային, կը չաչէին անհամբերութեամբ, երգեցիկ ձայնով մը արտասանելու համար գոց սորվուած բանաձեւեր:

(Շար. 42)

Պ. Կարապետ Պահչէհեան,
Տէր եւ Տիկին Սիրական Պայրամեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արշակ Բազումեան եւ զաւակները,
Պ. Պետոն Պահչէհեան եւ զաւակները,
Տիկին Մարի Պալտիկեան եւ զաւակները,
Տիկին Սոնա Պահչէհեան եւ զաւակը,
Պ. Տիգրան Թորոսեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, քրոջ, հարսին եւ ազգականին՝

ՖԻԼՈՄԷՆ ՊԱՀՉԷՀԵԱՆԻ
(ծնեալ Բազումեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փարիզի Սալվէթրիէր հիւանդանոցը, փետ. 14–ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, փետ. 18, ժամը 13·45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէօ–Փարիզիենի գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին:

×

«ՅԱՒԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Պահչէհեանի, Տէր եւ Տիկին Արշակ Բազումեանի եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շիրինեան – Տակառեան ընտանիքը ցաւով եւ յոպաղումով իմացաւ իր սիրելի մօր՝ Ագնիւ Տէրոյեանի (մշեցի) մահը, որ պատահած է փետ. 5–ին, 92 տարեկանին: Թաղումը կատարուած է փետ. 9–ին եւ մարմինը ամփոփուած է իր ամուսնոյն՝ Տիգրան Տէրոյեանի դամբարանը, Պանէօ – Քոմիւնալի գերեզմանատունը: Այս տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԵՒ
ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ
ՓԷՐ ԼԱՇԻՋԻ
ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— o —

Նուիրատուներու Գ. ՑԱՆԿ

	Ֆրանք
Նախորդ գումար՝	6350
Իսէ Լէ Մուլինոյի եկեղեցի	500 Ֆ.,
Պր. Ամիրխանեան	500,
Պ. Պ. Պէյաքճեան (Եզմարք)	500,
Տէր եւ Տիկին Միքէվէլեան	500,
Պր. Յակոբ Գուլումճեան	300,
Պր. Զաւիկ Աւետեան	200 Ֆ.,
Պր. Մարտիրոս Օհանեան (Հանդուցեալ)	100,
Պր. Յաչիկ Յանդամուրեան	100,
Պր. Ս. Սրապեան	100,
Տիկին Զ. Քէշիշեան	100,
Երեւանցի (գրօսաշրջիկ)	Տէր եւ Տիկին Թաշճեան 100,
Տիկին Հրանոյշ Գիւլբայ	100,
Քոյրեր Լենա եւ Լինտա Կէօզլուեան	100 Ֆ.,
փոքրիկն Քրիստափոր Մենէր	100 Ֆ.,
փոքրիկն Լեռնա Ամիրխանեան	100,
Պր. Շմաւոնեան	100,
բժիշկ Պր. Խրիմեան	100,
Պր. Էթեկմէկեան	100,
Պր. Գուլումճեան	50,
Պր. Յարութիւն Ապաճեան	50,
Պր. Մխիթճան Շիրվանեան	50 Ֆ.:
Ընդհ. գումար՝	10·200 Ֆր.:

Նուիրատուները կրնան իրենց դրամադիրները (չէքերը) հետեւեալ հասցէով ղրկել. –

A.A.A.S. (Sépulture)
B. P. 425 09
75424 Paris Cedex 09

կամ՝

U.G.A.B. (Sépulture)
11, square Alboni
75016 Paris

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ալբի Տիկին Էօրտէքեան, զաւակներն ու թոռները կ'ողբան իրենց սիրելի եւ թանկագին զարմիկին, մեծ–մօրեղբօր՝ Արեգ Տիրազանի կակծալի մահը ու այս առթիւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն 200 ֆրանք:

×

Տէր եւ Տիկին Ա. Մ. Ասլանեան եւ զաւակները իրենց սիրելի խնամիին՝ Արեգ Տիրազանի մահուան առթիւ 250 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Նուարդ Պատմաճեան իր սիրելի տագրոջ յիշատակին 250 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

5–ՐԴ ԵԻ ՎԵՐՋԻՆ ՑԱՆԿ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ միջոցաւ հետեւեալ նուէրները եղած են. –

Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Զերչեան եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Խաչիկեան եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Լա Սիոթաի Ս. Կարապետ եկեղեցին եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Պր. Հայկազ Մարտիրոսեան եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Տիկին Մարիամ Պօղոսեան եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Պր. Բարսեղեան եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Տիկին Էլիզապէթ Ծառուկեան Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբին 100 Ֆ., Պր. Ալպէր Մարուգեան Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին 100 Ֆ., Տիկին Ժագլին Արզումանեան Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին 100 Ֆ., Պր. Ժիրայր Փափազեան եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սէմէրճեան Պոլսոյ Հայ Մշակոյթի Միութեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մինաս Աճէմեան եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Տիկին Արշալոյս Հաճի Վարդանեան եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Անրի Զիլէքեան եկեղեցւոյ 100, Տէր եւ Տիկին Ժագ Շէլէլէքեան Հ.Բ.Ը. Միութեան 100 Ֆ., Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին 100 Ֆ., Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին 100 Ֆ., եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաշճեան Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին 100, Տիկին Խոյեան եկեղեցւոյ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Մտեփանեան եկեղեցւոյ 150 Ֆ., Տիկին Մարի Սանթուրեան եկեղեցւոյ 150 Ֆ., Նատին Աճէմեան եկեղեցւոյ 50 Ֆ., Պր. Ազատեան եկեղեցւոյ 50, «Աչխարհ» թերթին 50 Ֆ., Կ. Ճնկըլարեան (Լիոն) եկեղեցւոյ 1·000, Ս. Թադէոս եկեղեցի (Գամբաներ Բերիէ) 1·000 Ֆ., Մի ոմն 2·000 Ֆ.:

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆԳ. ՏԷՏԷԵԱՆԻ

Ձեռնադրութեան եւ եկեղեցիին ներս քահանայագործութեան 25ամեակին առթիւ.

Հովանաւորութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
Նախագահութեամբ՝
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՓԻԼԻՊ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

կիրակի, փետրուար 22–ին, առաւօտեան հանդիսաւոր պատարագ. Գուսան երգչախումբի մասնակցութեամբ՝ եւ ղեկավարութեամբ՝ Ժիւլիէթ Երմակեանի:

Կը պատարագէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆԳ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Խաչքարի զետեղում եւ օծում. նուէր՝ Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի:

– Կէսօրին, ժամը 13–ին, ճաշ, ի պատիւ մեծարեալ քահանայ Հօր, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան սրահներուն մէջ:

Սեղանները նախապէս ապահովել թաղականութեան կամ կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամներուն մօտ, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն. –

Գ. ՓԻՐԱՆԵԱՆ 91 – 71 – 59 – 88
Մ. ՊԱՊՈՒՇԵԱՆ 91 – 44 – 63 – 75
Մ. ՏՕՐՈՒՄԵԱՆ 91 – 34 – 37 – 54
Տ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ 91 – 93 – 36 – 19
Ռ. ԹԻՐԻՔԵԱՆ 91 – 44 – 95 – 18 եւ 91 – 41 – 74 – 89

ANTENNE 2

UNE EMISSION DE LA TELEVISION FRANCAISE
SUR LA COMMUNAUTE ARMENIENNE DE SUISSE

Dimanche 22 Février
09H30 — 10H00, sur Antenne 2

Dans la série «Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux» produite depuis vingt-cinq ans pour la Télévision Française, par Gérard Stephanasco, l'émission du dimanche 22 février, diffusée de 09H30 à 10H00, sur Antenne 2, sera consacrée à la Communauté Arménienne de Suisse. Elle se déroule pour l'essentiel à l'Egilse Apostolique Sourp Hagop, (St.-Jacques), de Troinex / Genève, avec un fragment de la messe célébrée par le Père Viken Aykazian, curé titulaire et délégué du Catholicos d'Etchmiadzine au Comité Central du Conseil Œcuménique des Eglises.

Divers aspects de la vie communautaire arménienne en Suisse sont présentés dans une série d'entretiens avec Messieurs Vahé Gabrache, Président de l'Union Arménienne de Suisse, Eugène Papasian, Président du Conseil de l'Eglise, Noubar Sdakian, architecte du Centre culturel arménien de Genève, en construction à côté de l'église, et Madame Liva Lagger - Pashayan, qui présente les communautés de Suisse allemande et du Tessin.

TELEVISION SUISSE ROMANDE

«BONSOIR» CHARLES AZNAVOUR

Un jour après la Télévision française, c'est la Télévision Suisse Romande qui honore les Arméniens, vivant en Suisse.

En effet, lundi 23 février, à 19H, sera diffusée la première émission de la Télévision Suisse Romande, intitulée «Bonsoir» présentée par Thierry Masselot qui en est un des co-producteurs.

L'hôte d'honneur de cette première émission sera Charles Aznavour, qui évoquera ses origines et son enfance, avec un accompagnement musical de la Chorale de l'Eglise Arménienne de Genève, sous la direction d'Ara Simsar et avec le pianiste Kevork Emiyan.

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR LES ONDES DE RADIO ASK
ANNEE 1987

— FEVRIER
SAMEDI 21 FEV. A 11H15
CONS. D'ADM.

— MARS
SAMEDI 7 MARS A 11H15
SAMEDI 21 MARS A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ARNOUVILLE

— AVRIL
SAMEDI 4 AVRIL A 11H15
SAMEDI 18 AVRIL A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. SEVRAN

— MAI
SAMEDI 2 MAI A 11H15
SAMEDI 18 MAI A 11H15
CONS. D'ADM. SECTION CHAVILLE

— JUIN
SAMEDI 6 JUIN A 11H15
SAMEDI 20 JUIN A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ISSY

RECHERCHE
photographies

En vue de reproduction dans un livre, recherche photographies anciennes relatives à la Cilicie (Sis, Zeïtoun, Hadjin, chateaux...)

CLAUDE MUTAFIAN
61, rue Monge — 75005 Paris
Tél. : 47 - 07 - 76 - 43
43 - 25 - 78 - 60

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ՅԱՋԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը փետ. 21, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անզամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

ՄԱՆՈՒԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Մխաք Մանուչեանի խումբի նահատակութեան 43–րդ տարելիցին առնդանական ոգեկոչում կազմակերպութեամբ՝ ԱՆԱՔՈՒԻ եւ ԻՒԺԵՎՒՒ, բարձր հովանաւորութեամբ նախկին Ռազմիկներու Միութեանախարարին:

Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութիւնը կը հրաւիրէ խուռներամ մասնակցիլ Մ. ՄԱՆՈՒԵԱՆԻ խումբի նահատակութեանց 43–րդ տարելիցի ոգեկոչման արարողութեան, կիրակի, փետրուար 22, ժամը 11–ին Իվրիի գերեզմանատունը:

Ժամադրավայր մեթրօ Փորթ տը Շատիլիոն ելքին, ուրկէ թափօրը կը մեկնի ժամը 10·45–ին:

- ANTENNE 2 -
LE GRAND ECHIQUIER

Շաբաթ, փետրուար 18, հեռատեսիլի Անթէն 2–ի երեկոյեան (ժամը 20·30–էն) յայտագրին, ժաք Շանսէլ հիւրերն են բժիշկ Ժիւտէ եւ բժիշկ Վիլչէ:

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնը բերելու հրաւիրուած է՝
ՆԱԻԱՍԱՐԴ
պարախումբը, որ հաւանաբար վախումը կատարէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԱԼ

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարեկան պարահանդէսը՝
ՄԱՐՏ 28–ԻՆ
Փարիզի Նիքօ պանդոկի սրահները:

×

Վասպուրականի Շաղթական Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 12–ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41 +
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
18
MERCREDI
18 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.425 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.425

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Ա. ՍԱՆԱՐՈՎ խօսք առաւ Մոսկուայի միջազգային Ֆորումին, որ, ինչպէս ըսինք, համախմբած է մօտ 1.000 հոգի եւ գլխաւորաբար համաշխարհային դէմքեր, գրական թէ գեղարուեստական մարդերու, ամերիկացի ծանօթ դերասաններ, եւն., եւն., այս ժողովին օրակարգն է հիւլէական զէնքերու վերջնական ջնջումը, տարիներու ընթացքին: Ապա, Սախարով ձախողած Կորբաչովը, որու ելոյթը մանաւոր ուշադրութիւն կը գրաւէր: Ան յայտնեց թէ «ճգաձափոխական բնոյթ ունեցող փոփոխութիւններ» պիտի կատարուին, յատկապէս մարդկային իրաւանց մարզին մէջ: Մեծ նորութիւններ չըսաւ, բայց ոճը վճռական էր եւ մանաւանդ խորհրդային թիւ մէկը մեխաքիթ անձնաւորութիւն մը դարձած է, խորապէս դիտակցելով անոնց կարեւորութեան: Առաջարկեց մեծ պետութեանց զինուորական արտասահմանեան բոլոր խարխանները ջնջումը, ինչ որ միակ նորութիւնը կը նկատուի:

ԺԱՔ ԼԱՆԿ, որ հիւրն էր Եւրոպա մէկ կայանի մամուլի ակումբին, բուռն կերպով ձաղկեց Հեռատեսիլի 5-րդ կայանի վաճառքը Հերսանի, որ քաղաքական դէմք մըն է եւ երեսփոխան: Ընդունելով հանդերձ, որ ձախաւեր գործեր եւ սխալներ գործուած են, երբ իր կառավարութիւնը ստեղծեց 2 ոչ-պետական կայաններ (5-րդը ձախելով Պերլուսքոնիի), ինչ որ չարդարացներ, կ'ըսէ մշակոյթի նախկին նախարարը, որ գօրաւոր անձի մը յանձնուի քարոզչութեան կայան մը: Լանկ քննադատեց նաեւ փարիզեան արժեթուղթերու վաճառքին խաբէութիւնը, որովհետեւ մեծաքանակ ծախուած են «մեծ»երուն, ապա ըսուած է փոքրերուն թէ 5 հատ անգամ չեն կրնար գնել, անձ գլուխ:

ԻՐԱՆի եւ ԱՐԵՒՄՏեԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ յարաբերութիւնները չատ դէշ վիճակի մէջ են, իրրեւ հետեւանք Հեռատեսիլի յայտադրի մը, պատրաստուած Հոլանտացիներու հետ եւ որու ընթացքին իրանցի բազմութիւններ ցոյց կը տըրտւին, որոնք կանացի ճերմակեղէն նուէր կու տային Խոմէյնիի, յեղափոխութեան 8-րդ տարեդարձին առթիւ: Այս նախաձինքը բազմաթիւ հետեւանքներ ունի: Ոչ միայն դեսպանին բողոքը եւ հիւպատոսներու մեկնումը, այլեւ «Իրան Էօ»ի գործադուլը Գերմանիոյ օդակայաններուն նկատմամբ, ցնոր տնօրինութիւն: Կատակն ալ պէտք չէ անհամ ըլլայ:

ԱՄԻՆ ՃԵՄԱՑԻԼ, Լիբանանի նախագահը, փարիզ ժամանեց երեքշաբթի օր, 48 ժամուան այցելութեան մը համար: Ճեմայէլ պիտի խօսի Պէյրութի վերամիացման մասին եւ կ'ըսուի թէ այդ առընչութեամբ կ'ուզէ Սուրիոյ եւ Յորդանանի օժանդակութիւնը ապահովել: Միւս կողմէ, Ճումպլաթ, կ'ուզէ որ ծայրայեղ չինները ազատ արձակեն Թերի Ուէյթը, մինչ փողոցներու մէջ, Ամալի չիիները ծանր բախումներ ունեցած են Ճումպլաթի տիւրզի յառաջդիմականներու եւ համալիավար կուսակցութեան անդամներու մէջեւ, որոնց հետեւանքով 5 մեռեալ եւ 29 վիրաւոր կայ:

«TRIBUNE JUIVE»

L'épopée arménienne

L'HISTOIRE D'UNE COMMUNAUTE CHRETIENNE A JERUSALEM

Փետ. 13–ի մեր թիւով ակնարկած էինք այս չահեկան յօդուածին, որ լոյս տեսած է Թրիպիւն Ժիւիվ Ճունուար 9 / 15 թիւին մէջ Ժան – Ժորժ Քանի ստորագրութեան ներքեւ:

Մեկնելով հին Երուսաղէմէն, բաժնուած չորս թաղամասերու՝ հրէական, մահմետական, քրիստոնեայ եւ հայկական, յօդուածագիրը նախ հարց կու տայ թէ ինչո՞ւ Հայերը, որոնք իրենք ալ քրիստոնեայ են, առանձին թաղի մը իրաւունք ունին, ու պատասխանը կը գտնէ անոնց երկար պատմութեան մէջ, որու չնորհիւ յաւուրկ տեղ մը ունին Սուրբ քաղաքին մէջ: Հոն ներկայ են քրիստոնէութեան ծագումէն իսկ, կ'ըսէ Քան, բայց իրենց հայրենիքը այլուր է:

Ապա, կ'անդրադառնայ Հայոց Պատմութեան: Ցիշելէ ետք անոնց հնդեւրոպական ընտանիքին պատկանիլը, աշխարհագրական դիրքը, կը գրէ, ի մէջ այլոց. –

...«Pendant de longues périodes, l'Arménie fut le territoire de royaumes indépendants et prospères. Un de ses rois, Tigrane, a même conquis la Syrie et le nord du pays d'Israël; il est arrivé jusqu'à Akko, en l'an 74 avant l'ère chrétienne. Mais pendant bien des siècles l'Arménie fut la victime des grands empires qui se partagèrent à tour de rôle cette partie du monde : Perses, Grecs, Romains, Arabes, Mongols et Turcs. Il y eut une «Grande Arménie» et une «Petite Arménie», alliée des Français pendant les Croisades. Une vue cavalière de l'histoire des Arméniens donne une impression assez pénible de souffrances interminables entrecoupées de quelques rares accalmies.

«Par contre, du point de vue religieux et culturel, l'image de l'Arménie est particulièrement brillante. Ce fut le premier royaume indépendant qui adopta le christianisme (301). Les arts et les lettres ont fleuri dans ce pays en dépit des revers politique et des persécutions. Les Arméniens ont littéralement sauvé un certain nombre de trésors de la littérature antique. En effet, les textes les plus importants de la philosophie grecque et de la littérature judéo-chrétienne ont été traduits en arménien au début du Moyen-Age. Un certain nombre des originaux de ces textes sont perdus, notamment plusieurs traités de Philon d'Alexandrie. De nos jours, nous n'aurions plus accès à ces textes sans la traduction arménienne. Plusieurs érudits israéliens ont spécialement étudié la langue arménienne à seule fin de ramener au bercail ces trésors perdus de notre littérature. En ce qui concerne l'apport original des Arméniens à la culture universelle, il faut surtout signaler de magnifiques églises et des miniatures qui ornent de précieux manuscrits».

...«Depuis une centaine d'années, le sort des Arméniens a pris une tournure qui rappelle d'une maniàre frappante le destin des Juifs. En effet, les Turcs ont toujours considéré les Arméniens comme des «allogènes». Leur méfiance, et, dans une certaine mesure, leur jalousie - car les Arméniens réussissaient souvent très bien, à titre individuel, dans des domaines comme le commerce et la médecine- tourne à la persécution sanglante dès la fin du 19e siècle. Pendant la Première Guerre mondiale, ce fut une terrible catastrophe, véritable prélude à l'Holocauste nazi. Un million et demi d'Arméniens furent systématiquement assassinés, alors que les autres nations, engagées dans leurs propres opérations militaires, se voilaient la face. L'intention déclarée des Turcs, tout comme celle des nazis à l'égard des Juifs, était bien de régler une fois pour toutes la «question arménienne».

«Richard G. Hovanissian, spécialiste américain des affaires arméniennes, établit d'une manière saisissante les traits communs des deux catastrophes. Ces génocides ont eu lieu sous le couvert de conflits mondiaux majeurs, mais ne doivent en aucune façon être considérés comme des batailles particulières de ces guerres. Cependant, le conflit général empêchait l'intervention de puissances extérieures. Le plan de ces génocides était prévu d'avance par des régimes politiques monolithiques et mégalomanes.

«Tout se passa dans une ambiance idéologique exaspérée, particulirement chauvine, raciste et intolérante. Les victimes désignées étant considérées comme réfractaires à toute assimilation dans la patrie idéalisée. Le parti qui perpétra le massacre était dans les deux cas rigoureusement structuré et soumis à une discipline de fer. La préparation du génocide s'est faite chaque fois dans le plus grand secret. Le «bras séculier» qui a accomplli ce forfait était une formation paramilitaire spéciale qui n'était soumise à aucune loi en dehors des ordres du «grand chef».

...«Où en sommes-nous de nos jours? En Turquie, c'est le désert. Ezra Kahn, qui a parcouru ce pays en août 1986, raconte que le vide humain dans ces régions rappelle la situation du quartier juif de Jérusalem de 1948 à 1967. Le paysage naturel est magnifique, surtout le lac de Van et le mont Ararat (5 165 m) qui domine toute la contrée. Mais les villages abandonnés et les églises en ruine en disent plus long que tous les livres. Le nom même des Arméniens est un sujet tabou et nul n'ose en parler. On songe à l'expression allemande *judenrein* et aux récits de voyageurs qui ont visité, en Pologne et en Russie, le site d'anciennes communautés juives.

«De l'autre côté de la frontière, c'est un monde tout différent. Elia Kahwadjeian est un photographe arménien de Jérusalem. Dans son studio, sis Via Dolorosa, se retrouvent des archéologues, des historiens, des archivistes israéliens qui ont recours à ses services. C'est un homme grisonnant, qui se souvient encore des réfugiés qui affluèrent à Jérusalem après les massacres de 1915. Elia a passé l'été 86 en Arménie soviétique. Il est rentré enchanté de son voyage. Le pays semble prospère et la population heureuse. Certes, les limitations aux droits de l'homme qui sont la norme dans l'ensemble de l'URSS sont également en vigueur dans cette république vassale de «l'ours russe». Les salaires sont bas et le niveau de vie reste modeste. Mais dans l'ensemble d'après Elia, l'atmosphère est très détendue. La culture originale arménienne est encouragée et l'on ne constate aucune entrave à la liberté du culte. Il est plus facile de se procurer une Bible en traduction arménienne à Erevan qu'en traduction russe à Moscou, sans parler de l'original hébreu qui n'est nulle part en vente libre sur tout le territoire de l'URSS. L'afflux des touristes occidentaux en Arménie soviétique est un phénomène impressionnant. Des milliers d'Arméniens qui ont vécu longtemps dans la diaspora en Occident sont revenus s'installer dans leur antique patrie malgré son intégration dans la mouvence soviétique».

J. J. KAHN

ԵՐԵՒՈՒՄ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՒԹԱՑՈՒԹ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2 – 5)

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան մեծ սրահին մէջ նչուած է Պարոյր Սեւակի ծննդեան 63–րդ տարեդարձը: Խօսք առնելով Նորայր Ազալեան ի մէջ այլոց ըսած է. «Անցած տասնեւհինգ տարիներին մեր գրականութիւնը ապրում է առանց Պարոյր Սեւակի, բայց առանց նրա ֆիզիքական գոյութեան եւ ոչ հոգեւոր ուղեղն: Այս տարիներին դժուար է յիշել որեւէ գրական համագումար ու խորհրդակցութիւն – քննարկում, բանավէճ ու ասուլիս, քիչ թէ չատ կարեւոր որեւէ յօդուած, դիտական – քննադատական ուսումնասիրութիւն, որտեղ Պարոյր Սեւակը չլինի առաջին դէմքն ու առաջին դերակատարը: Նա չարունակում է ապրել, սովորեցնել, դատաստանել, յուզել, մատուցնել, անհանգստացնել իր մահից յետոյ էլ: Դա պատահում է միայն մեծերի հետ, իսկ մեծերի մէջ՝ չատ քչերի»: Երեկոյթի ընթացքին ծանօթ արուեստագէտներ արտասանած են Պարոյր Սեւակէն առաւելաբար սիրային բանաստեղծութիւններ:

×

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐեԱՆի «ԽԱՇԽԱՇ» ՎԷՊԸ

Երեւանի «Արեւիկ» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Հայկ Խաչատրեանի «Խաչխաչ» վէպը, որ սահմանուած է բարձր դասարաններու աշակերտներուն: Իր բնոյթով հակապատերազմական գիրք մըն է, ուղղուած բոլոր տեսակի բռնութիւններու եւ ահաբեկիչներու դէմ, եւ հեղինակը կը ներբողէ խաղաղ ու ստեղծարար աշխատանքը: Հայկ Խաչատրեան հեղինակն է նաեւ «Տիգրան Մեծ», «Էրեբունի», «Արտաւազդ», «Արտաշէս», «Քերթողահայրը» եւ այլ գիրքերու:

×

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐեԱՆի ԳՈՐԾԵՐը ԹԻՖԼԻՍի ՄԷՋ

Թիֆլիսի արուեստի պետական թանգարանին մէջ բացուած է Մարտիրոս Սարեանի գործերու ցուցահանդէսը: Ներկայ եղած են կուսակցութեան Ա. քարտուղար Ջ. Պատիաշվիլի, կուսակցական եւ պետական զեկավար այլ դէմքեր: Խօսք առած են Վրաստանի մշակոյթի նախարար Վ. Ասաթիանի եւ Հայաստանի մշակոյթի նախարար Եուրի Մելիք – Օհանջանեան: Ցուցադրուած են 120 գործեր:

×

ՀԱՅԿԱՆՈՑՇ ԴԱՆիԷԼեԱՆի ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՇի ԵՐԵԿՈՑԹ

Երեւանի Դերասաններու Տունը տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած օպերայի երգչուհի Հայկանոյշ Դանիէլեանի: Խօսք առնելով Արթքեայ Սարեան անդրադարձած է Հայկանոյշ Դանիէլեանի արուեստին: Ցուշեր պատմած են Թ. Գրիգորեան, Վ. Վարդանեան եւ Մ. Ցարութիւնեան: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Հայկանոյշ Դանիէլեանի աղջիկը՝ Կամիտաս Երաժշտանոցի դասախօս Մարիաննա Ցարութիւնեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» ՏԵՐՄԻՆԻ ՕՐԻՆԱԶԱՓՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԷՈՐԳ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

(Ր. եւ վերջ)

Այսպէս օրինակ, դեռեւս 1915 թ. Մեծն Բրիտանիայի պաշտօնական պատմաբան եւ արեւմտեան պատմագրութեան առաւել հեղինակաւոր ներկայացուցիչներից մէկը Ա. Թոյնպին Հայաստանում տեղի ունեցող արիւնալի իրազարձութիւնները՝ որպէս ականատես, օգտագործելով նաեւ փաստական սկզբնաղբիւրներ, նկարագրել է չափազանց արտայայտիչ ու տպաւորիչ խորագիր ունեցող «Ազգի սպանութիւնը» գրքում: Նոյն այդ ժամանակ, Լորաերի պատասում հանդէս գալով, լորտ Պրայսը ասում էր.– «Գրեթէ մի ամբողջ ազգ ոչնչացուած է, եւ կարծում եմ, որ Թամերլանի ժամանակներից ի վեր պատմութեանը յայտնի չեն նման ուրիշ դէպքեր»: Անգլիական հետախուզական ծառայութեան թիւ 1 գործակալի՝ 1915 Օգոստոսի 11–ի զաղտնի զեկուցագրի եզրակացութեան մէջ հաղորդւում է. «Թուրքերը կոպտօրէն ու մեթոտաբար իրականացնում են ամբողջ հայ ցեղի բնաջնջումը»:

Այս ոդբերգութեան Ֆրանսիացի ժամանակակից Ուրնէ Փինոն 1916 թ. Թուրքական կառավարութեան գործողութիւնները բնորոշել է որպէս «Հայերի բնաջնջում»: Ֆրանսիացի մեծ գրող Ա. Ֆրանսը «մի ամբողջ ժողովուրդ խեղդամահ անել» էր համարում այն, ինչ կատարում էր Սուլթան Աբդիւլ Համիտի կառավարութիւնը Հայերի նկատմամբ եւ «մի ամբողջ ժողովրդի բնաջնջում», այն, ինչ Առաջին Աշխարհամարտի տարիներին իրականացրեց երիտթուրքական կառավարութիւնը: Ցեղափոխութեան բռնաչունչ առենախօս Սերկէյ Կիրովը նշատակեց «ամբողջ հայ ազգաբնակչութիւնը բնաջնջելու» Թուրքերի ծրագիրը:

Իրազարձութիւնների այդպիսի գնահատումը բաժանում էր նաեւ համաչխարհային մամուլը: Այսպէս, 1915 թ. Սեպտեմբերին «Ժուրնալ տը Ժընեւ» լրագիրն իր խմբագրականում նշում էր, որ «տեղի է ունենում մի ամբողջ ժողովրդի կոպիտ հետեւողական բնաջնջում»: Այսօր խօսքը Օսմանեան կայսրութեան ամբողջ տարածքում մի ամբողջ ժողովրդի բնաջնջման մասին է, որը կատարւում է ամէնուրեք, որտեղ էլ ապրելիս լինեն նրա ներկայացուցիչները»: Զուիցերական մէկ ուրիշ լրագիր՝ «Պաղէր Նախրիխէն»ը Թուրքական կառավարութեան գործողութիւնները որակեց որպէս «մի ամբողջ ժողովրդի ծրագրուած բնաջնջում», որի իրականացումը կատարւում էր այդ նպատակի համար ստեղծուած «բնաջնջման առարեւ գաժան համակարգով»:

Հայերի նկատմամբ Թուրքական Պետութեան գործողութիւնների նոյնպիսի բնորոշում է տրուած նաեւ պաշտօնական մի շարք արձանագրութիւններում: Այսպէս օրինակ, Ֆրանսիայի Նախարարաթեան եւ Արտաքին գործերի Նախարարը 1916 թ. Հոկտեմբերի 14–ին ծերակուտական Լուի Մարէնին յղած նամակում պաշտօնապէս հաստատել է, թէ «Ֆրանսիական կառավարութիւնը դատապարտել է երիտթուրքերի յանցագործութիւնները եւ մարդկային խղճի զատին է յանձնել մի ամբողջ ժողովրդի բնաջնջման նրանց հրէշաւոր ծրագիրը, ժողովրդի, որը նրանց աչքին մեղաւոր էր այնքանով, որքանով սիրում էր առաջդիմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն»:

Այսպիսի օրինակները կարելի է անվերջ շարունակել, բայց յիշատակուածն էլ բաւական է համոզուելու համար, որ այդ համընդհանուր գնահատականներում որոշակիօրէն արտայայտուել են որակումների հիմնական տարրերը՝ «մի ամբողջ ազգային խմբի սպանութիւն»: Եւ բաւական է այդ որակաւորումների համեմատութիւնը Ռ. Լեմքինի առաջարկած «ցեղասպանութիւն» տերմինի հետ, որպէսզի համոզուենք, թէ այն իրենից ներկայացնում է Թուրքերի, այնուհետեւ, քսան տարի անց, նրանց աշակերտների՝ գերմանական նացիստների կատարած յանցագործութեան համընդհանուր բնորոշումի սոսկ յունա – լատիներէն պատճէնը: Ուստի եւ լիակատար կերպով կարելի է պնդել, թէ Թուրքիայի տարածքում հայ ազգի բնաջնջումը որպէս 20–րդ դարում առաջին խոշորածաւալ ցեղասպանութիւն, անմիջականօրէն իրական հիմք է դարձել այդ տերմինի յայտնուելու եւ հաստատուելու, ինչպէս նաեւ բուն յանցագործութեան յանցակազմը բնորոշելու համար:

Այս մասին ուշագրաւօրէն, առանց կասկածի տեղ թողնելու, ասում է ինքը՝ տոքթ. Լեմքինը, ինքնակենսագրականում. «1915 թուականին Գերմանացիները ներխուժեցին Վարշաւա եւ նուաճեցին ամբողջ շրջանը: Ժամանակն անցկացնում էի պատմութիւնը ուսումնասիրելով: Հետեւում էի, թէ արդեօ՞ք չեն ոչնչանում ազգային, կրօնական կամ ցեղային խմբերը: Ճշմարտութիւնը մեզ հասաւ միայն պատերազմից յետոյ (ինչպէս յայտնի է, պատերազմի ժամանակ Գերմանիան Թուրքիայի զաշնակիցն էր եւ գերմանական նուաճողական իշխանութիւնները խստագոյնս զրաքննութեան էին ենթարկում Հայաստանում տեղի ունեցող արիւնալի իրազարձութիւնների մասին լուրերը: Գերմանական կառավարութեան պաշտօնական փաստաթղթերը հրատարակուեցին միայն պատերազմի աւարտից յետոյ: – Գ. Բ.): Թուրքիայում 1.200.000 հայ սպանուել էին միայն այն պատճառով, որ եղել են քրիստոնեաներ»: Լեմքինը խոստովանում է, որ ինքը ցնցուած է եղել արդարադատութեան կատարեալ բացակայութեամբ, այդ յանցագործութեան լիակատար անպատժելիութեամբ: «Պատերազմի աւարտից յետոյ պատերազմի չուրջ 150 թուրք յանցագործներ ձերբակալուել ու բրիտանական կառավարութեան կողմից ներկայուել են Մալթա կղզում: Հայերը պատգամաւորութիւն են ուղարկել Վէրսալի խաղաղութեան կոնֆերանսին: Նրանք պահանջել են արդարադատութիւն, բայց մի օր էլ պատգամաւորները լրագրերում կարդացել են, թէ բոլոր թուրք պատերազմական յանցագործները ազատ են արձակուել: Ես ցնցուած էի: Ազգը ոչնչացուել էր, իսկ յանցագործները ազատուած էին: Ինչո՞ւ են պատժում անհատին, երբ մէկը սպանում է միւս մարդուն: Ինչո՞ւ միլիոն հոգու սպանութիւնը պէտք է լինի աւելի նուազ յանցագործութիւն, քան մէկ մարդու սպանութիւնը»:

Լեմքինը բացայայտօրէն գրում է, որ յատկապէս հայկական ցեղասպանութիւնն է դրդել՝ իր կեանքը նուիրաբերելու ցեղասպանութեան յանցագործութեան դէմ մարտնչելու համար: Դարձեալ գառնանք ինքնակենսագրութեան. «Ես աւելի ու աւելի էի ներգաղնակւում այն զոհերի տառապանքներին, որոնց թիւը աճում էր՝ պատմութիւնը ուսումնասիրելուս զուգահեռ: Ես ըմբռնեցի, որ յիշողութեան Ֆունկցիան ոչ միայն այն է, որ դաս – դասի անցեալի դէպքերը, այլեւ մարդկային խղճի խթանումը: Շուտ – չուտով ի յայտ եկան ցեղասպանութեան ժամանակակից տեսակները, որոնք նոյնն էին, ինչ Հայերի 1915 թ. ջարդերը: Ինձ համար պարզ էր, որ տարբեր ազգերի, կրօնական եւ ցեղային խմբերի զոյատեւումը անհրաժեշտ է քաղաքակրթութեանը, քանի որ այդ խմբերից իւրաքանչիւրը պէտք է իրականացնի իր առաքելութիւնը եւ իր աւանդն ունենայ մշակոյթի զարգացման մէջ ... Ես վճռեցի դառնալ իրաւաբան ու սկսեցի աշխատել այն ուղղութեամբ, որպէսզի ցեղասպանութիւնը համարուի օրէնքից դուրս, եւ որպէսզի Պետութիւններն էլ համագործակցին կանխարգելման մարզում»:

Աւելին, Կոնվենցիան մշակելու եւ ընդունելու առընչութեամբ, Ռ. Լեմքինը իր առջեւ դրեց չատ յստակ մի նպատակ՝ հասնել այն բանին, որ Թուրքիան առաջիններից մէկը վաւերացնի միջազգային համաձայնագիրը ցեղասպանութեան կանխարգելման եւ ցեղասպանութեան յանցագործութիւնը պատժելու մասին: Թէեւ դիտակցում էր, թէ ի՛նչ դժուարութիւնների պէտք է ընդհարուի. «Իմ դիտակցութեան մէջ հասունացաւ մի համարձակ ծրագիր: Ինդիրն այն էր, որ Թուրքիան վաւերացնի Կոնվենցիան՝ սկզբնական քսան մասնակիցների թուում: Դա կը լինէր հայկական ցեղասպանութեան դիմաց մեղքի քաւութիւն: Բայց ինչպէ՞ս հասնել այդ ծրագրի իրականացմանը ... Թուրքերը հպարտանում են իրենց կառավարման հանրապետական ձեւով եւ առաջադիմական դաղափարներով, որոնք նրանց նպաստել են Օսմանեան կայսրութեան կառավարութեան դլուխ անցնել: Ցեղասպանութեան մասին Կոնվենցիան պէտք է դրուի սոցիալական ու միջազգային առաջադիմութեան չրջանակների մէջ: Բայց դիտէի, որ նման մի զրոյցի ընթացքում երկու կողմերն էլ պէտք է խուսափեն մի բանի մասին յիշատակութիւնից, որը, սակայն, միշտ լինելու է նրանց դիտակցութեան մէջ՝ Հայերը»:

Ու թէեւ երկրորդ Համաչխարհային պատերազմի տարիներին Ռ. Լեմքինը ինքն էլ դարձաւ ցեղասպանութեան զոհ եւ կորցրեց ընտանիքի 49 անդամներին, այդ ողբերգութիւնը, սակայն, նրա դիտակցութեան մէջ չխուլացրեց հայկական ցեղասպանութեան տարասիները: Այսպէս, 1950 թ. Յուլիսի 26–ին Թ. Սթիւենսին յղած նամակում նա գրել է.– «Այդ Կոնվենցիան խզմի խնդիրը է, եւ չարիքի նկատմամբ մեր անձնական վերաբերմունքի փորձութիւն: Ես դիտեմ, որ Յուլիս – Օգոստոսին չատ չոգ է աշխատելու համար, բայց չուզենալով լինել խիստ զգայական կամ խուսափելով զեզեցկասութիւնից, այնուամենայնիւ կ'ասեմ՝ եկէք չմոռանանք, որ այս օրերի չոգը այնքան էլ ծանր չէ մեզ համար, որքան Աուշուիցի եւ Տախաուի վառարանների տապը եւ կամ Հալէպի անապատի սպանիչ չոգը, որը մոխրացրեց հարիւր հազարաւոր հայ քրիստոնեաների՝ 1915 Թուականի ցեղասպանութեան զոհերի մարմինները»:

Շրջանառութեան մէջ դնելով «ցեղասպանութիւն» տերմինը Ռ. Լեմքինը նկատի ունէր թէ՛ Օսմանեան կայսրութեան մէջ հայկական ցեղասպանութիւնը, եւ թէ՛ Եւրոպայի նուաճուած երկրներում սլաւոն ու հրեայ ազգաբնակչութեան ցեղասպանութիւնը:

«Ցեղասպանութեան սկզբնաւորութիւնը» յօդուածում Ճոզէֆ Կուտմանը գրում է, որ այդ յանցագործութեան արմատները հասնում են մինչեւ հայկական ցեղասպանութեանը: «Ցեղասպանութիւն» յատուկ դիտական տերմինը ստեղծուեց այն պատճառով, որպէսզի բնորոշուի մի ամբողջ էթնիկական խմբի կազմակերպուած բնաջնջման փորձը: Ոմանք հակուած են կարծելու, թէ նոր ժամանակներում նման յանցագործութիւն դեռեւս չի եղել: Բայց դա սխալ կարծիք է: Նացիստները զանգուածային սպանութիւններ էին կազմակերպում անհետեւակայելի ծաւալներով ու աննախադէպ «դիտական» գաժանութեամբ, սակայն դրանից առաջ էլ մեր «լուսաւորեալ» դարը մի ամբողջ ազգ բնաջնջելու վիթխարի փորձեր էր ունեցել: Եւ այդ տեղի էր ունեցել եթէ ոչ Եւրոպայում, ապա նրա դարպասի չեմին, իսկ զոհերը եղել էին ոչ թէ «վայրենի ցեղերի» անդամներ, այլ քաղաքակիրթ քրիստոնեայ մի ժողովուրդ:

Եթէ բնաջնջման մեթոտները նացիստների «դիտական» արդիւնաւէտութեան հետ համեմատած թուում են բաւականին պարզունակ (կազային խցերը դարասկիզբին դեռ չէին յայտնագործուել), այնուհանդերձ մենք այնտեղ տեսնում ենք այն բոլոր տարրերը, որոնք աւելի ուշ «կատարելագործուեցին» նացիստների կողմից: Նախ՝ զործողութիւնների ծրագիրը պատրաստուած էր կատարեալ կերպով, կուսակցական մեքենայի ուժեղ իշխանութեամբ թելադրւում էր պետական վարչութեան բոլոր գործողութիւնների քօղարկումը, այնուհետեւ՝ Պետութեան կողմից բռնութիւններ կատարելու էր իրախուսւում ամբոխը: Կոտորուել էին բոլոր այն տղամարդիկ, ովքեր կարող էին դիմադրութիւն ցոյց տալ, քայքայուած էին ընտանիքները, եւ տղամարդիկ բաժանուած էին կանանցից, իսկ երեխաները՝ ծնողներից: Զանգուածային տեղահանութիւններ էին կատարւում այնպիսի պայմաններում, որ աքսորեալները կոտորուեն ճանապարհին, առանձին շրջանների համակենտրոնացման ճամբարներում կամ «մահուան ճամբարներում» ողջ մնացածներին ոչնչացնում էին...: Ընթերցողներից ոմանք երեւի արդէն կռահեցին, որ նկատի ունեմ Հայերի նկատմամբ Թուրքական զազանութիւնները՝ երեսուն տարի առաջ», – չարունակում է Կուտմանը:

Վերջապէս յատկանշական է նաեւ այն, որ միջազգային բոլոր արձանագրութիւնները, որոնք չրջանառութեան մէջ են մտցրել «ցեղասպանութիւն» տերմինը, անմիջականօրէն նշում են, որ այդ բնորոշումը կիրառելի է ազգային խմբեր ոչնչացնելու բոլոր յայտնի դէպքերի նկատմամբ: Այսպէս ՄԱԿ–ի գլխաւոր ասամբլեան 1946 թ. Դեկտեմբեր 11–ի առաջին նստաշրջանում ընդունած 91 (1) որոշման մէջ նշելով, թէ «ցեղասպանութիւնը նշանակում է մարդկային ամբողջական խմբերի գոյութեան իրաւունքի ընդունելուց հրաժարուել ճիշդ այնպէս, ինչպէս մարդասպանութիւնն է նշանակում մարդկային առանձին էակների ապրելու իրաւունքն ընդունելուց հրաժարուել», եւ հաստատելով, թէ «միջազգային իրաւունքի տեսանկիւնից «ցեղասպանութիւնը» հանդիսանում է մի այնպիսի յանցագործութիւն, որը դատապարտում է քաղաքակիրթ աշխարհը, եւ որը իրականացնելու համար գլխաւոր մեղաւորներն ու մեղսակիցները պատժի են ենթակայ անկախ այն բանից, թէ հանդիսանում են արդեօք մասնաւոր անձինք, պետական պաշտօնատար անձինք կամ պետական գործիչներ, եւ անկախ այն բանից, թէ յանցագործութիւնը կատարուած է կրօնական, ցեղային, քաղաքական կամ մի որեւէ այլ դրդապատճառով», ուղղակի ու չատ որոշակի միջազգային յանցագործութիւնների դասին է վերագրւում նաեւ բոլոր նախընթաց դէպքերը: «Կարելի է նշել, – ասւում է որոշման մէջ, – ցեղասպանութեան բազմաթիւ յանցագործութիւնները, երբ լիակատար կամ մասնակի ոչնչացման են ենթարկուել ցեղային, կրօնական, քաղաքական կամ այլ խմբեր»:

Կոնվենցիան իր ներածականում նշելով, թէ «պատմութեան ամբողջ ընթացքում ցեղասպանութիւնը մեծ կորուստներ է պատճառել մարդկութեանը», հաստատում է բոլոր այն գործողութիւնները որպէս «ցեղասպանութիւն» որակաւորելու օրինաչափականութիւնը, որոնք ընկնում են տուեալ յանցակազմի տակ: Այն հանգամանքը որ մինչեւ Կոնվենցիան ընդունելը եւ իրաւական ուժ ստանալը ցեղասպանութիւնը դիտուել է որպէս միջազգային իրաւունքի չրջանակում դատելու յանցագործութիւն՝ դրանից բխող բոլոր հետեւանքներով, հետեւում է միջազգային այդ պայմանագրում արտայայտած յստակ ձեւակերպումից: Կոնվենցիայի Առաջին յօդուածում կողմերը (որոնց թուում է նաեւ ինքը՝ Թուրքիան) «հաստատում են» (եւ ոչ թէ «ստմանում են»), որ ցեղասպանութիւն «հանդիսանում է այնպիսի յանցագործութիւն, որը խախտում է միջազգային իրաւունքի նորմերը, եւ որի դէմ նրանք պարտաւորում են ձեռնարկել կանխարգելման միջոցներ եւ պատժել այդ յանցանքի համար»:

Թէ՛ դիւանագիտական գործունէութեան եւ թէ՛ դիտական գրականութեան մէջ այսօր «ցեղասպանութիւն» տերմինով որակաւորում է ոչ միայն Հայերի բնաջնջումը, այլ ցեղասպանութեան միւս բոլոր յայտնի դէպքերը, որոնք տեղի են ունեցել մինչեւ տերմինը ընդունելը:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դժուար է եւ դառն իմանալ մահուան դոյժը մէկուն, որ քանի մը օր առաջ կը հեռաձայնէ ձեզի թէ հիւանդատար կառքին կը սպասէ երթալու հիւանդանոց քննութիւններէ անցնելու համար:

«Սրտաբան բժիշկը տուն եկաւ քիչ առաջ եւ ըսաւ թէ սիրտդ բան չունի: Քիչ եաք ելայ դեղարան գացի: Քիմիական անալիզէ մը եաք դեղագործը ըսաւ թէ անմիջապէս հիւանդանոց Լաբխպուպիէռ պէտք է մտնես»:

«Ինդրեմ իմացուր ծանօթներուս թէ հիւանդանոցն եմ»:

Ահա իր վերջին հեռաձայնը եւ երեք օր եաք իմացիր մահուան դոյժը...

Կեանքը իր ճամբով, մահը իր ճամբով բաւ է փութասասէրը: Երկու հակադիր ճամբաներ: Որքա՜ն սիրելի եւ ցանկալի է կեանքի ճամբան, թէեւ երբեմն տատասկոտ, նոյնքան, տհաճ եւ սարսռագղեցիկ է մահուան ճամբան: Բայց կեանքի այս անխուսափ ճամբէն, ոչ մէկ չնչող, ոչ մէկ մարդկային էակ կրնայ խուսափիլ:

Սիրելի Արշալոյս քու անակնկալ մահդ դառնօրէն ցնցեց ծանօթներդ ու կապուտ Աչի ընկերուհիներդ: Դեռ երէկ աշխոյժ եւ հաճոյակատար, այսօր ա՛չ եւս եա...

Արշալոյս աւարտած է Պէյհիկթաչի Մաքրուհեան վարժարանը, որ Պոլսոյ հին եւ

չընչացնելու բոլոր յայտնի դէպքերի նկատմամբ: Այսպէս ՄԱԿ–ի գլխաւոր ասամբլեան 1946 թ. Դեկտեմբեր 11–ի առաջին նստաշրջանում ընդունած 91 (1) որոշման մէջ նշելով, թէ «ցեղասպանութիւնը նշանակում է մարդկային ամբողջական խմբերի գոյութեան իրաւունքի ընդունելուց հրաժարուել ճիշդ այնպէս, ինչպէս մարդասպանութիւնն է նշանակում մարդկային առանձին էակների ապրելու իրաւունքն ընդունելուց հրաժարուել», եւ հաստատելով, թէ «միջազգային իրաւունքի տեսանկիւնից «ցեղասպանութիւնը» հանդիսանում է մի այնպիսի յանցագործութիւն, որը դատապարտում է քաղաքակիրթ աշխարհը, եւ որը իրականացնելու համար գլխաւոր մեղաւորներն ու մեղսակիցները պատժի են ենթակայ անկախ այն բանից, թէ հանդիսանում են արդեօք մասնաւոր անձինք, պետական պաշտօնատար անձինք կամ պետական գործիչներ, եւ անկախ այն բանից, թէ յանցագործութիւնը կատարուած է կրօնական, ցեղային, քաղաքական կամ մի որեւէ այլ դրդապատճառով», ուղղակի ու չատ որոշակի միջազգային յանցագործութիւնների դասին է վերագրւում նաեւ բոլոր նախընթաց դէպքերը: «Կարելի է նշել, – ասւում է որոշման մէջ, – ցեղասպանութեան բազմաթիւ յանցագործութիւնները, երբ լիակատար կամ մասնակի ոչնչացման են ենթարկուել ցեղային, կրօնական, քաղաքական կամ այլ խմբեր»:

Կոնվենցիան իր ներածականում նշելով, թէ «պատմութեան ամբողջ ընթացքում ցեղասպանութիւնը մեծ կորուստներ է պատճառել մարդկութեանը», հաստատում է բոլոր այն գործողութիւնները որպէս «ցեղասպանութիւն» որակաւորելու օրինաչափականութիւնը, որոնք ընկնում են տուեալ յանցակազմի տակ: Այն հանգամանքը որ մինչեւ Կոնվենցիան ընդունելը եւ իրաւական ուժ ստանալը ցեղասպանութիւնը դիտուել է որպէս միջազգային իրաւունքի չրջանակում դատելու յանցագործութիւն՝ դրանից բխող բոլոր հետեւանքներով, հետեւում է միջազգային այդ պայմանագրում արտայայտած յստակ ձեւակերպումից: Կոնվենցիայի Առաջին յօդուածում կողմերը (որոնց թուում է նաեւ ինքը՝ Թուրքիան) «հաստատում են» (եւ ոչ թէ «ստմանում են»), որ ցեղասպանութիւն «հանդիսանում է այնպիսի յանցագործութիւն, որը խախտում է միջազգային իրաւունքի նորմերը, եւ որի դէմ նրանք պարտաւորում են ձեռնարկել կանխարգելման միջոցներ եւ պատժել այդ յանցանքի համար»:

Թէ՛ դիւանագիտական գործունէութեան եւ թէ՛ դիտական գրականութեան մէջ այսօր «ցեղասպանութիւն» տերմինով որակաւորում է ոչ միայն Հայերի բնաջնջումը, այլ ցեղասպանութեան միւս բոլոր յայտնի դէպքերը, որոնք տեղի են ունեցել մինչեւ տերմինը ընդունելը:

յայտնի կրթարաններէն մէկն է: Հոն յաճախած են Զօպանեաններ, Երուխաններ եւ ուրիշ մտաւորականներ: Մարսէյլի ընկերուհի Քիպրիթճեանը հպարտութեամբ կը յիշէր թէ դպրոցակից եղած է Արշակ Զօպանեանի հետ Պէշիկթաշի Մաքրուհեան վարժարանը, ուրկէ դուրս կուգային մտաւոր պաշարով լեցուն եւ մաքուր հայերէնով:

Հանրային գործունէութեան զօրաւոր ջիղ ունէր Արշալոյս եւ երբ Պոլսէն եկան հաստատուիլ Փարիզ, ան իսկոյն փարեցաւ կապոյտ Ռաչէն ստանձնելով զորձօն գերեր – եղաւ քանի անգամ Փարիզի մանաճխւղին վարչութեան անդամ, քանի անգամ անդամ Շրջ. Վարչութեան նախագահ կամ քարտուղար պատգամաւոր – բանակ ժողովներու եւ ըրաւ այցելուներ գաւառի մանաճխւղերու: Ահա խիստ բեղուն գործունէութիւն մը:

Իր կեանքի ընկեր Ռուբէն Թադէոսեանի հետ թէյագրութիւններով եւ գործօն մասնակցութեամբ գլուխ գալ Պելֆոն – թէնի կապոյտ Ռաչէ օգափոխութեան կասնը: Փուռայի լեռնային օգաստն այդ վայրին մէջ նախկին ապարակ մը վերածեցաւ կայանի, յատելեալ նոր չէնքով մը: Այս վերջինը շնորհիւ եւ որոշումով Շրջ. Վարչութեան եւ մասնաճիւղերուն երբ կապոյտ Ռաչէ նախագահուհին էր ընկերուհի Աստղիկ Առաքելեան:

Տարւոյ երկու ամառնային ամիսները Յուլիսին եւ Օգոստոսին հոն կ'անցընեն իրենց արձակուրդը Ֆրանսահայ մանուկներ (երկու տարիէ ի վեր լիբանանահայ մանուկներ եւս) օգտուելով լեռնային օդէն եւ սորվելով քիչ մը հայերէն, երգ ու պար, եւ գիտակցելով թէ հայորդիներ են:

Անցեալին երբ հայ գաղթականները այնքան կը հիմնաւորուէին Ֆրանսայի մէջ եւ կը կազմուէր Սփիւռք, մտածեցին թատերական կեանք ալ ստեղծել: Արշալոյս կը մասնակցէր այս թատերասէրներու խումբին:

Ռօսակցութեանց ընթացքին, հայապահպանման ազդակներէն գլխաւորները կը նկատէր Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ դպրոցը եւ երբ Մարսէյլի մէջ բացուեցաւ Համազգայինի ամէնօրեայ վարժարանը, առաջիններէն եղաւ քաջալերող դրկելով տասը հազար ֆրանք, նպատակ ունէր նաեւ որդեդրել սան մը:

Երկար տարեն դժալի պիտի ըլլայ, Արշալոյսի բացակայութիւնը ընկերական շրջանակի մէջ: Կապոյտ Ռաչէի դործը կը շարունակուի նոր երիտասարդ ուժերով եւ նոր ձեռնարկներով: Նորերը աշխատին եւ յաջողեցան կառավարութեան ճանչցնել տալ կապոյտ Ռաչը իբրեւ հանրային օգտակար հաստատութիւն: Բայց հիներու փորձառական թելադրանքներն ալ նոյնքան կարեւոր են գործը յաւպոյս յառաջ տանելու:

Արշալոյս այցելեց Հայաստան եւ վերադարձաւ խիստ խանդավառ: Թող յաւիտենական հանգիստ գտնես, Արշալոյս, հայրենիքի տաք չունչով:

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԳԱՏԼԳԻՒՂԸ՝ ԱՐԱՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՈՎ

ԵՒ ԿԱՐԳ ՄԸ ՀՈԳԵՐՈՎ

Պոլսոյ Գատլգիւղ թաղամասի թաղական խորհուրդը, բազմաթիւ թաղերու ներկայացուցիչներէն բաղկացած յանձնախումբ մը կեանքի կոչած է, յաջողցնելու համար Մարտ 28–ին իր կազմակերպած ճաշ – պարահանդէսը, որու եկամուտը պիտի նպաստէ Արամեան վարժարանի օգտին առնուելիք քայլերուն:

Այս առթիւ, «Մարմարա»ի խմբագրատուն այցելած են թաղական խորհուրդի առենապետ Թադուր Ա.Ճէմօղլու եւ Արամեան վարժարանի տեսուչ Կարապետ Մըխալեան, պարզելու համար իրենց ապագայ ծրագիրները, ինչպէս նաեւ Գատլգիւղի կարգ մը դժուարութիւններն ու հոգերը: Անոնք դիտել տուած են, որ թաղամասը ներկայիս սկսած է տառապիլ թաղեցիներու անտարբերութենէն: Այս անտարբերութիւնը կուգայ թաղին հետզհետէ մեծնալէն եւ դէպի հեռաւոր սահմաններ տարածուելէն: Հեռաւորութիւնը եւ կարգ մը այլ ազդակներ պատճառ դարձած են որ Գատլգիւղ բնակողները արժանի կարեւորութիւնը չտան իրենց թաղին հոգերուն, մանաւանդ Արամեան վարժարանին, որ եղած է պոլսոյ մեր դաղութի ոսկեայ դպրոցներէն մին:

Թաղական Խորհուրդը որոշած է թաղին մէջ չարժում ստեղծել եւ թաղեցիները հրաւիրել հրջապատելու թաղական խորհուրդն ու վարժարանը: «Որքան ալ լաւ դիրքի մէջ գտնուի վարժարանը, նշած է առենապետը, դժբախտաբար բազմաթիւ ընտանիքներ իրենց զաւակները կը նախընտրեն արձանագրել քանի մը ոչ – հայկական նորելուկ վարժարաններ, որոնց համար երբեմն միլիոններ կը վճարեն: Այս փախուստը որեւէ կերպով չարդարանար, որովհետեւ Արամեանը լաւ մակարդակ ունի: Թերեւս միակ անպատեհութիւնը այն է, որ լիսէ չունի, ուսմի պատասխանատուները կը խորհին անհրաժեշտ բոլոր միջոցներուն դիմել, լիսէի բաժին մըն ալ հաստատելու համար Արամեանէն ներս: Թէեւ, նոյնիսկ եթէ այդ արտօնութիւնը ստացուի, պիտանէի չատ մեծ նոր բեռ մը պիտի աւելնայ թաղական խորհուրդի ուսերուն վրայ, բայց եւ այնպէս լիսէն թերեւս արդելք պիտի ըլլայ նախակրթարանէ հետ նկատուած փախուստներու»:

Բազմաթիւ նորութիւններ մտածուած են Արամեանի մասին: Ներկայիս ֆոմփիւթրերը կանոնաւոր դաս դարձած է վարժարանին մէջ: Մօտ օրէն բացումը կը կատարուի եօթը նոր ֆոմփիւթրերու: Ասկէ զատ, թափ կը տրուի անդլերէն լեզուի ուսուցման, Դ. եւ Ե. դասարաններէն սկսեալ շաբաթը չորս ժամ: Թաղական նոր խորհուրդը, որ երկու ամիսէ ի վեր կը գործէ, սկսած է նաեւ մատչելի պայմաններով սէլֆ – սորվիս ճաշ մատակարարել աշակերտութեան համար, որմէ կ'օգտուին նաեւ ձրի աշակերտները: Այս ճաշէն կ'օգտուին 230 աշակերտներ:

Արամեան վարժարանի Սանուց Միութիւնն ալ սկսած է ձեռնարկել նոր աշխատանքներու, ցուցահանդէսներու եւ բանախօսութիւններու կազմակերպումով:

ուրիշներ գրածի

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆԻ «ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ»Ը՝ ԱՐԱԲԵՐԷՆՈՎ

Ամերիկայի հայագէտ դրող Մայքըլ վրայ հաստատուած Թուրք վաչկատուն Արլէն Կրասերի «Դէպի Արարատ» դիրքը վերջերս արաբերէնի թարգմանուելով, հրատարակուեցաւ Սուրիոյ մէջ, նշանակալից առատր մը հանդիսանալով հայ ժողովուրդի մշակոյթը, անցեալն ու քաղաքակրթութիւնը արաբ ընթերցողներուն ծանօթացնելու խիստ օգտաշատ աշխատանքին:

Գրքին թարգմանիչը՝ Խալիլ Հանունիք, Արլէնի նման ինք ալ ծագումով հայ (Ռուբէն Յովհաննէսեան), դիրքը թարգմանած է անդլերէնէ բնագրէն:

Համազգայինի Հալէպի մասնաճիւղը, «Դէպի Արարատ»ի արաբերէն հրատարակութեան առիթով, Զորեքշաբթի Փետրուար 4–ին, մխիթեան «Ն. Ադրալեան» Մշակ. Տան մէջ կազմակերպեց դիրքին արժեւորման ու գնահատման նուիրուած երեկոյ մը, ներկայութեամբը հայազդի թարգմանչին, ինչպէս նաեւ հայ թէ օտար խուռներամ բազմութեան մը:

Երեկոյթին բացումը կատարելով, Մանուկ Սէրայտարեան բեմ հրաւիրեց օրուան առաջին բանախօսուհին՝ Տիկին Մարի Ապահունի, ներկայացնելու համար դրքին բովանդակութիւնը: Բանախօսուհին նախ անդրադարձաւ Մայքըլ Արլէնի Կրասերի «Աքսորեալներ» եւ «Տարագիր» անուն ինքնակենսագրական գործերուն, չեչտելու համար, թէ այդ հատորները չգտան համաժողովրդային նոյն արագ եւ ուժգին ազդեցութիւնը մեր մօտ, ինչ որ ունեցաւ «Դէպի Արարատ»ը՝ իր հրատարակութեան առաջին օրէն: Հոն Հայութիւնն է որ կ'արտացոլայ իր բովանդակ պատմութեամբ: Գրական մեծ գործ մըն է այս մատեանը, աւելցուց ան, ուր հեղինակը կը պատմէ, թէ ինչպէ՛ս իր հայրը, Տիգրան Գուլումճեան, 1920–ական թուականներուն իր անունը կը փոխէ Մայքըլ Արլէնի ու գրական մեծ յաջողութիւն արձանագրելէ ետք կը փորձէ ծածկել հայկական ինքնութիւնը՝ ապա – տնելով բարձր դասակարգէ սերած անգլիացիի մը դիմակին: Տիկին Ապահունի յիշեցուց, թէ ինքնակենսագրական այս հատորին մէջ, Արլէն կ'անդրադառնայ նաեւ հայ ժողովուրդի ծագման, անցեալին կը նկարագրէ Հայաստանի հողին վրայ հաստատուած թուրք վաչկատուն ցեղերը, դառնութեամբ կը յիշատակէ 1915–ի եղեռնը՝ հասնելու համար պատմութիւնը կեղծելու թրքական մերօրեայ արշաւին: Իր այս դիրքով, եզրակացուցած, Մ. Արլէն ցոյց կուտայ խմաստուն ու խոնարհ ակնածանք մը իր ժողովուրդին հանդէպ ու կը հաւատայ անոր դոյատեւման:

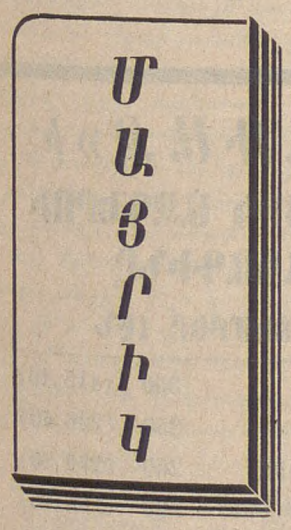
Օրուան երկրորդ բանախօսը՝ Հալէպի մէջ լոյս տեսնող «Ալ – Տատ» պարբերականի խմբագիր Րիատ Ալտալլա Հալլաք, անդրադարձաւ արմատախիլ դրաղէտին ինքնութիւնը որոնելու ջանքերուն, յատկապէս ընդգծելով, թէ այդ դիրքով վերազարթնած Հայը՝ Մ. Արլէն, մարդկութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց 20–րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան վրայ, «որուն զոհ դացին մեր հայ եղբայրները, 1915 թուականին, թուրք բարբարոսներու կողմէ»: Ան «Անմեղ Արեան Դիրքը» որակեց նոր լոյս տեսած հատորը, ներկաներուն յիշեցնելով, թէ «Ալ – Տատ» թերթի մամուլի տակ գըտնուղ վերջին թիւը ամբողջութեամբ նուիրուած է հայ դրականութեան:

Վեր. Հաննա Սարմազեան, փոխանցեց իր կարծիքը «Դէպի Արարատ»ի արաբերէն թարգմանութեան առիթով: Ցիշեցնելէ ետք, թէ այս հատորով Մայքըլ Արլէն Կրասեր յաջողած է խառնել Հայոց պատմութեան դրեթէ բոլոր յատկանշական դրուագները, վերապատուելին չեչտը դրաւ այն իրողութեան վրայ, թէ ճանչցուելու, ծանօթացնելու եւ հաղորդակցելու ազդու կամրջումով մը, թարգմանիչը՝ Խալիլ Հանունիք անփոխարինելի նպաստ մը բերած է Հայ Դատին:

Վերջին բանախօսը՝ Հալէպի արաբ դբոցներէն Վալիա Իխլասի, փոխանցեց դիրքէն քաղած իր տպաւորութիւնները, մանաւանդ ներբողելով Մայքըլ Արլէնի արմատներու որոնումը, դանելու համար մինչ այդ իրեն համար «կորսուած» իր ժողովուրդը եւ խորհրդածելու համար ապրումներ՝ու մասին՝ որոնք իրը եղած են անցեալին ու ի՛րն են ներկայիս:

Հուսկ բեմ հրաւիրուեցաւ Բերիոյ թեմին առաջնորդը՝ Սուրէն Արք. Գաթա – րոյեան, որ գնահատելէ ետք հայ – արաբ դրական կապերու զծով տարուած աշխատանքները, կարեւորութեամբ չեչտեց այն իրողութիւնը, թէ Խորէն Ծովհաննէսեան (թարգմանիչը) «Իր ծնած հայրենիքին լեզուով փորձեց հասնիլ իր արմատներուն ու այն խորախորհուրդ գաղափարին, որ իր մէջ կը խտացնէ ՀԱՅ անունը»: Իր խօսքի աւարտին, Սուրէն Արք., Համազգայինի վարչութեան կողմէ խորհրդանշական նուէրով մը պատուեց թարգմանիչը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Թէեւ վստահ էի թէ երբեք պիտի չմոռնակցիմ երջանիկ ընկերներուս այդ պատմութեան, սակայն ապահով ըլլալու համար, կէտ առ կէտ գոց սորված էի այդ բոլորը, բայց երբեք ինծի չհարցուեցաւ: Եւ այսուհանդերձ, վիճակացոյցիս մէջ ամէն եռամսեայ 20–ի վրայ խորհրդաւոր 8 մը կը գտնէի, որ հոն էր յաւիտեան, «կրօնքի դաս»ին դիմացը:

Կրօնքի այս դասերէն մէկուն ընթացքին էր որ պատահեցայ մի–ջադէպը:

Հարցաքննուելու անհամբերութեամբ վեր բարձրացած ցուցամատներու անտառէն մէկուն խօսք տուաւ արբան:

– Պարոն արբայ, ինչո՞ւ Մալաքեան առաջին հաղորդութիւն չառներ:

Բոլոր գլուխները միանարար կարծես մատուռի չաչուկին հետեւելով, դարձան ինծի:

Դասարանին խորքի գրասեղանիս ետին կծկուած, ինչպէս բարձր խոտերու ետին պահուրտած ճագար մը, զգացի թէ երկինքը գըլխուս կը փլէր:

×

Ես մկրտուած էի Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցիին մէջ, որու արմատները կ'երկարէին մինչեւ առաքեալներու չրջանը: Գաղտնօրէն քրիստոնեայ, ան պետական կրօնք դարձած էր 301 թուականին, Հռոմէն 13 տարի, իսկ Եւրոպայէն հինդ դար առաջ. հազարաւոր մարտիրոսներու թնկած վայրը, հեթանոսական տաճարներու աւերակներուն վրայ Գրիգոր Լուսաւորիչ կառուցանած էր Էջմիածինը՝ աշխարհի առաջին քրիստոնէական տաճարը, որու անունը կը հնչէ ալէլուի մը նման եւ կը նշանակէ «իջաւ Աստուծոյ որդին»:

Այս եկեղեցիին մէջ էր որ Դ. դարու վերջաւորութեան Սահակ Ա. կաթողիկոս եւ Մեսրոպ անուն վանական մը հնարեցին հայկական հիանալի այբուբենը իր 36 տառերով որոնք ինչպէս Աբեւմուտքի մէջ, ձախէն աջ կը կարդացուին: Այսպէսով, հազարամեայ այս լեզուն, զոր սոխպուած էին յունարէն, լատիներէն կամասորերէն գրել, ունեցաւ իր հարազատ ու սեփական գիրը, հին կտակարանը թարգմանելու, սրբազան ծիսակատարութիւնները, պատարագը, սաղմոսները չարադրելու համար, մինչ ոսկեդարու իր չրջանին կը ծաղկէր հայկական հոյակապ դրականութիւն մը:

Այդ ժամանակէն ի վեր ոչինչ կրցած է Հայը զսպնել իր եկեղեցիէն՝ որ կոչուած է հաւատքի, արուեստներու եւ մշակոյթի ծառայութեան:

Իր այս եկեղեցիներու ամէնէն համեստներէն մէկուն մէջ էր, որ քահանայ մը գիս մկրտարանին վրայ բռնելով երեք անգամ ըրած էր աւանդական հարցումը.

– Երախան ի՞նչ խնդրէ:

Ու իրեն պատասխանած էին.

– Հաւատք, յոյս, սէր եւ մկրտութիւն:

Այն առեն քահանան երախային մարմինը երեք անգամ մխրճած էր սրբագործող ջուրին մէջ, ինչպէս առաքեալներու չրջանին, յետոյ, Ս. Միւռոնի մէջ թաթխուած իր բթամատով խաչանիշեր դըրոշմած էր ճակատին, բերնին, աչքերուն եւ ականջներուն վրայ, այսպէսով օրհնելով միտքը, խօսքը, տեսողութիւնը եւ լսողութիւնը: Եւ մինչ կոչնակները կը զօղանջէին աւետելու համար փոքրիկ քրիստոնեայի մը ծնունդը, ան արտասանած էր վերջին սա խօսքը.

– Քեզ կը մկրտեմ յանուն Հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ:

×

Երեք անձնաւորութեամբ մարմնաւորուած Աստուծոյ մը խորհուրդով կնքուած քրիստոնեայի այս անձնաթուղթիս վաւերականութիւնը այնպէս կը թուէր թէ այդ օրը ժամանակավրէպ կը թուէր արբայ Ֆ.ի. ան հոն կը գտնէր «հարկ եղածին չափ կրօնք՝ տեղւոյ համար, բայց ոչ բաւարար չափով՝ սիրելու համար»:

– Ըսէք, պարոն արբայ ինչո՞ւ Մալաքեանը առաջին հաղորդութիւն չառներ»:

(Շար. 43)

Ա Լ Ֆ Օ Ր Վ Իլ

Պ. Ցարուքիւն Արթինեան,
Տէր եւ Տիկին Արման Արթինեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Լէոն Արթինեան եւ զաւակները,
Տոքթ. եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արմէն Ուզունեան եւ զաւակները,
Պ. Մինաս Գարակէօզեան,
Այրի Տիկին Մարկրիթ Մարգարեան,
Տիկին Էլիզ Եակոբեան
Արման, Տիրան, Կարպիս Ցարուքիւնեան ընտանիքները

յաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հարսին՝

ԿԻՒՆԷՇ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Գարակէօզեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փետ. 14-ին, 77 տարեկանին:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Փետ. 19, ժամը 10-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրները՝ Ալֆորվիլի եկեղեցիին կամ Ս. Մեսրոպ կրթարանին:

×

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեանի եւ Արթինեան ընտանիքներուն:

Վ Ի Լ Ի Օ Ր Պ Ա Ն

Այրի Տիկին Փառանձեմ Մուրատեան,
Տիկին Եսթեր Մուրատեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան Մուրատեան
ինչպէս նաեւ Պօղոսեան, Թէրզեան, Զիլինկիրեան, Զարդարեան, Մաքսուեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ պզտիկանին՝

ԴԱՒԻԹ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Փետ. 14-ին, 87 տարեկանին:

Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Փետ. 17-ին, Լիոնի Ս. Ցաղորդ եկեղեցին:

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. 1987

11-րդ Նաւասարդեան
Համաշխարհային

Փառատօն

Ժընեւի մէջ – Ապրիլ 17-էն 19

մասնակցութեամբ՝ Միջին – Արեւելքի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու, Եւրոպայի, Աւստրալիոյ մարզիկներու եւ անդամներու:

Պասքէթ – պոլ, վոլէյպոլ, Մինի – ֆութպոլ, փինկ – փոնկ եւ արտասահմանեան մրցում:

Ընկերակցողներու համար պանդոկի եւ կեցութեան կարգադրութիւն նպաստաւոր պայմաններով:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի 11, Սքուար Ալպոնի Փարիզ, 16-րդ:

Հեռ. – 45 – 20 – 03 – 18

ԿՈՉ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒՆ

Կը վախաքինք հաղորդակցութեան մէջ մտնել աշխարհով մէկ ցրուած Դպրոցասէրի նախկին սան – տանուհիներուն հետ՝ կազմելու անոնց ամբողջական ցանկը ու զանոնք տեղեակ պահելու վարժարանի կեանքին մասին:

Արդ պիտի խնդրէինք Դպրոցասէրի նախկին սան – տանուհիներէն որ մեզի ուղարկէին իրենց ներկայ հասցէները՝ ինքնակենսագրական քանի մը տողի ընկերակցութեամբ:

Նամակները յղել հետեւեալ հասցէին.–
ECOLE PRIVEE TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord — 93340 Le Raincy
FRANCE

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Սոնա Պալեանի եւ Աբեգ Տիրազանի մահերուն առթիւ, Պ. Գլակ Ղազարեան փոխան ծաղկեպսակի 250ական Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ Մուրատեան վրժ.ին (բանալ «Ցառաջ»էն):

×

Տիկին Սոնա Պալեանի (ծնեալ Անտոնեան) մահուան առթիւ, Տիկին Էքիզեան 250 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վրժ.ին (տանալ «Ցառաջ»էն):

×

Հայրենակից Տիգրան Տէրտէրեանի (Տարօնցի) մահուան առթիւ (12-2-1987) Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան վարչութիւնը եւ իր բոլոր անդամները, իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր այրիին, զաւակներուն եւ թոռներուն եւ այս առթիւ կը նուիրեն 150 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւթով, վարչութիւնս փոխան ծաղկեպսակի հայր. ժագօ պօսթանէճ տասացած է 100 Ֆ.:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Ազնիւ Սարգիսեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Մարգարի (Տարօնցի) մահուան 36րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆԻ

Զեռնադրութեան եւ եկեղեցիին ներս քահանայագործութեան 25ամեակին առթիւ.

Հովանաւորութեամբ՝

ՑԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ՝

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՓԻԼԻՊ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Կիրակի, Փետրուար 22-ին, առաւօտեան հանդիսաւոր պատարագ. Գուսան երգչախումբի մասնակցութեամբ՝ եւ ղեկավարութեամբ՝ Ժիւլիէթ Երլմազեանի:

Կը պատարագէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՑԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Խաչքարի պետեզում եւ օծում. նուէր՝ Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսէ:

– Կէսօրին, ժամը 13-ին, ճաշ, ի պատիւ մեծարեալ քահանայ Հօր, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան սրահներուն մէջ:

Սեղանները նախապէս ապահովել թաղականութեան կամ կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամներուն մօտ, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն. –

Գ. ՓԻՐԱՆԵԱՆ 91 – 71 – 59 – 88
Մ. ՊԱՊՈՒՇԵԱՆ 91 – 44 – 63 – 75
Մ. ՏՕՐՈՒՄԵԱՆ 91 – 34 – 37 – 54
Տ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ 91 – 93 – 36 – 19
Ռ. ԹԻՐԻՓԵԱՆ 91 – 44 – 95 – 18 եւ 91 – 41 – 74 – 89

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22,
Զ. ԿԻՐԱԿԻՆ Է ԶԿՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ:

ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ յառաջիկայ ուրբաթ առթիւ, այսօր, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԼԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԾԱՌԱՅՈՒՄ ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ համար:

Պատարագէն ետք՝ ժամը 13-ին, Փէտ Լաչէզի գերեզմանատան Եւրոպահայոց Առաքինորդներու Դամբանին առջեւ, մասնաւոր աղօթք կ'ըլլայ Վռամշապուհ Արքեպս. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արքեպիսկոպոս Սիւրմէեանի եւ Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեանի հոգիներուն համար:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Հոգեհանգստեան այս պատարագին եւ աղօթելու՝ բազում տարիներ իր եկեղեցւոյն եւ ժողովուրդին ծառայած հոգեւորականներուն համար:

Փարիզի եւ շրջաններուն մէջ ծառայած հանգուցեալ Առաքինորդներն ու Հոգեւորականները եղած են. .

Վռամշապուհ Արքեպիսկ. Քիպարեան, Արտաւազդ Արքեպիսկ. Սիւրմէեան, Սերովբէ Արքեպիսկոպոս Մանուկեան, Գէորգ Արքեպիսկ. Իւթիւճեան, Գրիգոր Եպիսկ. Պալաքեան, Կոմիտաս վրդ. Սողոմոնեան, Սուքիաս վրդ. Պարոնեան, Համազասպ Վարդապետ Պաղտասարեան, Յովհաննէս քհնյ. Հիւնքէրլէկեան, Սահակ քհնյ. Իւթիւճեան, Կոմիտաս Քհնյ. Սկպեան, Բառնաբաս քհնյ. Խըսամեան, Աբիսողոմ քհնյ. Թորոսեան, Մեսրոպ քհնյ. Մեսրոպեան, Վահան քհնյ. Յոյեան, Բարթող քհնյ. Թաղմազեան, Գէորգ քհնյ. Դաւիթեան, Լեւոն քհնյ. Արսլանեան, Գարեգին քհնյ. Տէօվլէթեան, Մկրտիչ քհնյ. Արսլանեան, Գէորգ քհնյ. Նիզամեան, Ներսէս քհնյ. Գանճեան, Գրիգոր քհնյ. Ճէպէճեան, Յուսիկ քհնյ. Աղամեան, Վարդան քհնյ. Պաղտասարեան, Ցարուքիւն քհնյ. Ճօրթուլեան, Աղտէ քհնյ. Փայլակեան, Եսայի քհնյ. Ալթունեան, Թովմաս քհնյ. Մինասեան, Մաշտոց քհնյ. Թուֆէնկճեան:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը աղօթելու բազում տարիներ իր եկեղեցւոյն ծառայած Հոգեւորականներուն՝ եւ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ բարգաւաճման համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique
métro : Invalides

պատրաստուած եւ մասնակցութեամբ Միութեան խմբապետերուն, խմբապետուհիներուն, թեւիկներուն, գայլիկներուն, արենուշներուն եւ սկաուտներուն կողմէ:

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց պետերը եւ սկաուտական խումբը, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբեր

եւ

Հայ Արիներու Միութեան 4 Շրջանները

ՑԱՑՏԱԳԻՐ

Շրջանային ներկայացում, ուղերձ եւ ողջոյններ
Զաւեշտ մը՝ (հայերէն) խմբապետերուն կողմէ
Ներկայացումներ, զաւեշտներ, հայկական պարեր
Արտասանութիւններ: Բոլորովին նոր յայտագիր:

ՄՈՒՏՔ՝ 50 Ֆրանք *Միջնարարին*
հիւրասիրութիւն եւ ցուցադրութիւն

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR LES ONDES DE RADIO ASK
ANNEE 1987

— FEVRIER
SAMEDI 21 FEV. A 11H15
CONS. D'ADM.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա-Քոլոմպ եւ Աւժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները երկուշաբթի, Փետրուար 23, ժամը 20.30-ին՝
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

×

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը Փետ. 21, Շաբաթ օր, ժամը 15-ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԸ

Միսաք Մանուշեանի խումբի նահատակութեան 43-րդ տարելիցին ուրբաթ ոգեկոչում կազմակերպութեամբ՝ ԱՆԱՓՈՒԻ եւ ԻԻԺԵՎՈՒ, բարձր հովանաւորութեամբ նախկին Ռազմիկներու Նախանախարարին:

Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութիւնը կը հրաւիրէ խուռներամ մասնակցիլ Մ. ՄԱՆՈՒՇԵԱՆի խումբի նահատակութեանց 43-րդ տարելիցի ոգեկոչման արարողութեան, կիրակի, Փետրուար 22, ժամը 11-ին Իվրիի գերեզմանատունը:

Ժամադրավայր մեթրօ Փորթ տը Շուալ-ի ելքին, ուրկէ թափօրը կը մեկնի ժամը 10.45-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑՈՂ

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարեկան պարահանդէսը՝

ՄԱՐՏ 28-ԻՆ

Փարիզի Նիքօ պանդոկի սրահները:

×

Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 72-րդ տարեդարձի ոճնակատարութիւնը Ապրիլ 12-ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80-ամեակին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահագդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Մնուցդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ.ՎԷ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
19

JEUDI
19 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.426 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.426

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՞ՒՐ Է ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Մեր համայնքի կեանքի ներկայ տըրամախնէրէն մեկնող ախտաճանաչումի ամէն փորձ որ սրահի մը մէջ քով քովի կը բերէ ազգային դէմքեր, հոն անպայման մեծ տեղ մը կու տայ նաեւ անտեսանելի ներկայի մը· անոր, որուն թեւերուս բացակայութիւնն է որ աչքի կը զարկէ ամէնէն աւելի: Ժողովուրդն է այս մէկը, որ կ'ամբաստանուի չափազանց իր անտարբերութեամբ, որու կը դիմեն սակայն հանգանակութեան մեր կոչերը, որ գրեթէ միշտ լուռ կը կրէ «զեկավար» կամ «պատասխանատու» կոչուած տարրին ապիկարութեան բեռը· ժողովուրդը՝ որ իբրեւ թէ երբեմն ալ կ'ըլլայ մեր մտահոգութեան առարկան, որու թէեւ մեր մերձեցումը կը հիմնուի չափազանց թերի ճանաչումի մը ու ոչ-իրատպաշտ գնահատումներու վրայ:

Վերջերս տեղի ունեցաւ նման երեկոյթ մը, ընդհանուր բնոյթի քննարկումներէ, հաստատումներէ եաք խօսքը չանգեցաւ անտարբերութեան թափանցած վէրքին: Անտարբերութիւնը, որ սկսած էր նոյնիսկ չուքի մէջ ճըզդել մեր անմիաբանութիւնը:

Կրկնուեցաւ որ անտարբերութեան ամէնէն ցայտուն չափանիշը կու տային Ապրիլ 24-ի ցոյցերը· թափօրները փոխանակ տարուէ տարի աւելի ստուարանալու, կը նօսրանային· կարծէք օրէ օր աւելի՛ ու աւելի անամէջ ճառերու, քարոզներու հետ խոտոր համեմատական դիրք մը պահելով յամառօրէն:

Կացութիւնը պարզուելէ, տուեալներու չարայարումէն եաք կարդը եկաւ հարցումներու· ինչո՞ւ այս վհատեցնող երեւոյթը· ինչո՞ւ ձեռնթափ ըլլալ յուսարեկ, երբ ամէնէն աւելի պէտք կար ձեռք ձեռքի տալու, նո՛յն լեզուով խօսելու:

Ակռէ անդին, ընդհանրապէս դոյութիւն ունեցող ողջմտութիւնն ալ կամացուկ մը կը հեռանար սրահէն, ու պատճառներու փնտռտուքը կը յանդէր միակողմանի ամբաստանութիւններու· ամբաստանող արտայայտութիւններ, ուր նախապաշարմունքներ միշտ «անունք»ով կը սկսին, ու այս մասին մէջ ակնարկութիւններ կ'ըլլային ժողովներու, հանդիսումներու որոնք տեղի կ'ունենային փակ դռներու ետին: Գաղտնիք մը չէ, թէ եթէ նոյնիսկ չափազանց հոն կը խօսուի, վէճեր կ'ըլլան յանուն զանգուածին, յանուն միշտ «զօրութեամբ ենթակայ»ին –ժողովուրդին– սակայն պատերէն դուրս հանուածն ու հրամցուածը փոխանակ իրականութեան, աւելի պատշաճի կապարներով ղրկի առնուած ոչինչ ըսող զեկոյցներ, հրապարակումներ կ'ըլլան:

Ուրեմն, այնքան ալ դժուար չէր որոշել բռնուելիք ճամբան: Ժողովուրդը միջոցը չունէր այս անտեսումին դէմ բողքի այլ միջոց դանելու, քան անտարբեր կեցուածքը: Այս կացութեան առջեւ կարելի չէ՞ր արդեօք «պատերը փլցնել»· կարելի չէ՞ր օրինակի համար որ Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումի կազմակերպիչ մարմինն ժողովներուն, հանդիսումներուն հետեւէր ժողովուրդը, դիտնալու համար, թէ ո՛վ ինչ կ'ըսէ: Հայկ· ռատիօկայանը կրնար ժողովուրդին զօրութեամբ միայն ներկայութիւնը վերածել գործօն հետաքրքրութեան մը:

Սակայն կ'երեւի այս հանդիսումին կազմակերպիչ պատասխանատուներուն քով խակ աւելի ծանր կը կշռէր «բան մը ըրած ըլալու», կամ այդպէս երեւելու մտահոգութիւնը, որ այս առաջարկը մըցաց իր ստեղծած անակնկալին, զարմանքին հետ պլուխ պլխի, մինչ ժողովուրդը քիչ մը եւս կը լքուէր անտարբերութեան ծոցը, ու արտայայտութիւններ, կանչերը, կոչերը կը մնային քիչ մը աւելի անիմաստ ու անհարկի:

Ա. Թ.

ԻՐԱՆ – ԻՐԱՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

ՀԱՑ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ ԶՈՀ

Իրաքեան ուժերու կողմէ Թաւրիզի ռմբակոծումները խլած են նոր զոհեր, ուրոնց մէջ նաեւ հանգստեան կոչուած հայ ուսուցիչ մը՝ Թադէոս Սայեադեան: Արդարեւ, ռմբակոծումը տեղի ունեցած է Փետրուար 6-ի գիշերը՝ Պարոն Աւագ Թաղմասը, եւ քանդած Հայերու եւ մահմետականներու պատկանող չուրջ 15 բնակարաններ ու կարգ մը խանութներ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Խորհրդային 50-րդ յօթեւթնեական մըրցաշարքի նախօրեակին, Գագրայի մէջ իր ուսումնական – մարզական պատրաստութիւնները տեսնող Երեւանի «Արարատ»ը քննական հանդիպում մը ունեցած է Խարկովի «Մետալիստ»ի հետ: Խաղը վերջ գտած է 3 – 0 արդիւնքով, Երեւանցիներու պարտութեամբ:

×

Միւս կողմէ, Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը Խարթում գացած է կարգ մը հանդիպումներ ունենալու համար Սուտանի խումբերու հետ: Առաջին հանդիպումը՝ «Աբասիա» խումբին հետ, վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (1 – 1):

×

Խորհ. Միութեան Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը Բ. դասակարգէն հանդէս եկող խումբերու ցանկին մէջ կատարած է կարգ մը փոփոխութիւններ: Մարզական ցած ցուցանիշներու համար ցանկէն դուրս հանուած են քանի մը խումբեր, որոնց կարգին նաեւ Լենինականի «Շիրակ»ը, որուն փոխարէն հանդէս կու գայ Կիրովականի «Լոռի»ն:

×

Աբովեանի «Կոտայք»ը եւս իր մարզումները կ'ունենայ Սեւ Ծովու ափին: Էշերայի մէջ քննական հանդիպում մը տեղի ունեցած է «Կոտայք»ի եւ Պաքուի «Նեֆթչի»ի միջեւ: Խաղը վերջ գտած է Աբովեանցիներու յաղթանակով (1 – 0): Կոլը նշանակած է Գ. Կարապետեան:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ
ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԸՄԲԻՇՆԵՐՈՒ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած են ազատ ըմբշամարտի մրցումներ՝ Միացեալ Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան մարզիկներու միջեւ: Աւանդական մրցաշարքին Հայաստանը ներկայացուցած է Սեւփան Սարգսեան (62 քիլօ): Մոսկուայի կողմէ մասնակցած է Սանասար Յովհաննիսեան (90 քիլօ): Հայ երկու ըմբիշները յաղթական հանդիսացած են իրենց ծանրութեան դասակարգին մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2 – 5)

ՍՓԻՒՌՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԳԻՐՔ ՄԸ

Երեւանի պետական Համալսարանի հրատարակչականը լոյս ընծայած է Յովհաննէս Մելիքսէթեանի մենագրութիւնը, նուիրուած Սփիւռքի պատմութեան, Հայերու ներգաղթին՝ իրենց նախնիներու ծննդավայրը: «Հայրենիք – Սփիւռք փոխադարձ կապը եւ հայրենադարձութիւնը (1920 – 1980 թ. թ.)» խորագիրը կրող դիրքին մէջ հեղինակը դիւաններէն, մամուլէն, զանազան գրական աղբիւրներէն քաղուած հարուստ նիւթերու հիման վրայ ներկայացուցած է գաղթական Հայերու ընկերային – տնտեսական կեանքը, ներգաղթի առընչութեամբ Սփիւռքի քաղաքական կուսակցութիւններու, ազդային եւ հանրային այլ կազմակերպութիւններու դիրքն ու գործունէութիւնը: Հեղինակը անդրադարձած է նաեւ 1964ին ստեղծուած Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՏԿԱՐ ԵԼՈՑԹՆԵՐ

Երկար դադարէ մը եաք, երբ խումբերը վերատին մրցակցութեան մէջ կը մտնեն, կը պատահին, աւելի յաճախ կը պատահին անակնկալ արդիւնքներ: Առնցմէ է Վալանսի Հայ Մարզականին պարտութիւնը Թավոյի մէջ (1 – 0): Վալանս առաջատար էր այս դարձի մրցումներու նախօրեակին, կը մնայ առաջատար, բայց ուրիշ մրցակիցներ եկած հասած են իր մակարդակին: Ցիշենք որ Վալանս կը պայքարի Ֆրանսայի ախոյեանութեան մէջ, չորրորդ դասակարգ:

Վալանսէ զատ, մեր միւս խումբերն ալ, ընդհանրապէս, տկար ելոյթներ ունեցած են: Միջերկրականի պատուոյ դասակարգին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ եւ Սէն Թ'Անթուան կը մնան դասաւորումին վարի աստիճաններուն վրայ: Սէն Թ'Անթուան յաղթուած է Փըմմիէ Քանթոնէ (1 – 0) եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ն ալ՝ Վալօրիսի մէջ (2 – 0), կոլերէն մէկը՝ արդիւնք փէնալթիի:

Նիս ալ դժուարութեան մէջ է արդիւնաւոր կերպով պայքարելու Քոթ տ'Ազիւրի իր դասակարգի առաջնութեան մէջ: Նոր անյաջողութիւն մը Սէն Թ'Անտրէյի առջեւ (1 – 0)· Նիսի Հ. Մ.ին պահեստին է որ կը չարունակէ փայլել առաջին կազմէն երկու աստիճան վար դասակարգի մը մէջ: Ցաղթանակ մը՝ 5 – 0ով: Ուրիշ յաջողութիւն մը Փարիզի շրջանին մէջ, ուր Իսիի Հայ Մարզական Ընկերակցութիւնը յաղթած է Վիլնէօվի՝ 1 – 0: Լաւ յառաջընթաց մեր ակումբին համար: Ալֆորվիլի մրցումը յետաձգուած է:

Վ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կրկին յետ-քայլ մը ըրաւ, այս անգամ դեղերու հատուցման մարզին մէջ: Անցեալ Նոյեմբերին, ընկերային հարցերու նախարարը՝ Ֆիլիփ Սըկէն կ'որոշէր երկարատեւ հիւանդութիւններէ տառապողներու ստանձնել տալ որոշ դեղերու 60%–ը, այսինքն՝ ընկերային ապահովութիւնը, միայն 40%ը պիտի վճարէր: Այդ թուականէն ի վեր, բաւական աղմուկ բարձրացած էր, քանի որ այդ ծանր հիւանդները, յաճախ տարիքոտ եւ եկամուտէ զուրկ անձեր են: Նախարարը վերաքննեց կացութիւնը յատուկ յանձնախումբի մը թելադրութեամբ եւ 28 դեղերու հատուցումը բարձրացուց 40–էն 70%–ի: Աւիկա կը տեսնէ վարուելակերպը, որ 200 միլիոն վճարէ ընկերային ապահովութեան, հատուցանելու համար, որուն որոշումին ստեղծած հետեւանքները:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ, մահմետական քաղաքացիները կը չարունակեն կռուիլ, բուռն կերպով: Ճակատամարտները եւ Ամալի չիիներու բախումներէն 18 հոգի եւս մեռած են: Նախագահ Ճեմայէլ Փարիզ ժամանեց, երեքշաբթի օր, ուր, ինչպէս ըսինք զանազան տեսակցութիւններ պիտի ունենար:

ԴԻՄԻՏՐԻ ԿԱԲԱԼԵՎՍԿի, խորհրդային յօրինողը մեռաւ 82 տարեկանին: Ծանօթ երաժշտագէտը հեղինակ է չորս համանուագի, երկու լարային քառեակի եւ հինգ օփերայի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼի ծանօթ թղթակիցը՝ Վ. Վռաման, որ ներկայիս Հռոմ էր (73–էն ի վեր) յանկարծամահ եղաւ 51 տարեկանին: Նախապէս Մոսկուա էր, նոյն պաշտօնով: Ծնած էր Փարիզ, ռուս գաղթականներու զաւակ էր:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի մէջ, ընկերային տագնապը չէ վերջնաւոր եւ այս չաբթու 2 միլիոնի հասած էր բանթողներու թիւը: Երկրին տնտեսական կեանքը բոլորովին անդամալոյծ է: Ընկերվարական կառավարութեան խստակեցութեան քաղաքականութիւնն է, որ դժգոհութիւն պատճառած է, բայց տնտեսութեան նախաբարը որոշած է տեղի չտալ:

ՖՐԱՆՔՖԻԹՐՔԱԿԱՆ յարաբերութիւնները օրէ օր կը ջերմանան: Ներկայիս Հալեֆօղլուի այցելութիւնն է որ մեծ դեր կը խաղայ այս սերտացման մէջ: Ֆիկառօ չի ծածկեր իր գոհունակութիւնը, յիշեցնելով թէ վաստիարացումը ծնած էր նախ Ժիսքարի հելլէնասիրութենէն եւ կատարած վճռական դերէն Յունաստանի անդամակցութեան ի նպաստ (Հատարակց Շուկայիին), ապա ընկերվարական կարգ մը նախարարներու «Հայկական հատիկրութիւնները, մինչ թուրք դիւանագէտներ կ'իյնային ԱՍԱԼԱ–ի գնդակնետրուն տակ, անհանդուրժելի էին Անգարայի իշխանութեանց համար»:

ՍԻՏԱ–ի մասին, լրատուութեան աշխատանք պիտի տարուի զղրոցը, 3–րդ դասարանէն սկսեալ: Անգլիա իր երկրին մուտքը արգիլեց բոլոր անոնց, որոնք վարակուած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ

Հայ ժողովուրդը իր պատմական զարգացման ընթացքին լայնօրէն կազմակերպած է աւանդական, ամէնամեայ ժողովրդական տօնախմբութիւնները, որոնց մէկ մասը սկիզբ կ'առնէ հեթանոսական ժամանակաշրջանէն:

Ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, որ տարուան ընթացքին հին Հայաստանի մէջ տեղի կ'ունենային տասնեակ մը աւելի տօներ, որոնց մեծ մասը ներկայիս մոռցած է, իսկ քանի մը հատն ալ որոշ փոփոխութիւններով կը գոյատեւէ մինչեւ հիմա: Ֆիզիքական վարժութիւններու եւ մարզական խաղերու կազմակերպման տեսանկիւնէն առաւել ուշադրութեան արժանի են Վարդավառ, Բարեկենդան եւ Նաւասարդ տօնախմբութիւնները, որոնց ընթացքին երիտասարդները՝ ցուցադրելով իրենց Ֆիզիքական կարողութիւնները եւ գեղագիտական պատրաստականութիւնը, կը մասնակցէին տարբեր մարզախաղերու եւ մրցումներու, հանդէս գալով երգերով ու պարերով:

«Վարդավառ» տօնահանդէսի պատմութիւնը, ինչպէս յիշեցինք, կը սկսի հեթանոսական ժամանակաշրջանէն: Այդ մասին կը վկայեն պատմահայր Մովսէս Խորենացի, Փաւստոս Բիւզանդ, աւելի ետք՝ Երուանդ Լալայեան եւ ուրիշներ:

Տօնախմբութեան ժամանակ կը կազմակերպուէին երգի, պարի, երաժշտական գործիքներու վրայ նուագելու մրցումներ, արհեստաւորները կը ցուցադրէին իրենց գործերը, իսկ երիտասարդները կը մրցէին զանազան մարզախաղերու մէջ: Կը կազմակերպուէին նաեւ գինախաղեր, մենամարտեր՝ մարդը մարդուն հետ, իսկ երբեմն նաեւ մարդ՝ գազանի կամ կատաղած ցուլի մը հետ: Հեծեալները կը մրցէին ձիասլաժութիւններու մէջ, իսկ վազորդները՝ իրարու, երբեմն ալ՝ եղնիկներու հետ: Ցաղթականները կը պարգեւատրուէին վարդէ պսակներով, որոնցմով զարդարած էր սիրոյ աստուածուհի Աստղիկի տաճարը: Հետաքրքրական է նշել, որ տօնահանդէսի անուանումն ալ անմիջական կապ ունի վարդերով զարդարուած տաճարի անունին հետ: Ան յառաջացած է վարդ եւ վառ բառերու արմատներու միացումէն:

Հին Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան տարածումէն ետք եկեղեցին, անկարող ըլլալով արմատախիլ ընել այդ սովորութիւնը, զայն վերագրեց Քրիստոսի: Հայ եկեղեցին մինչեւ այսօր ալ այդ տօնը կը կոչէ «Պայծառակերպութիւն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի»: «Վարդավառ» տօնահանդէսը մանրամասնօրէն նկարագրած է Ե. Լալայեան՝ իր «Ազգային հանդէս» հատորին մէջ:

Ուսումնասիրութիւնները կը վկայեն, որ մինչեւ այսօր ալ Հայաստանի բազմաթիւ շրջաններու մէջ, յատկապէս գիւղերը, Վարդավառի օրը՝ որ կը նշուի Յուլիս ամսուն, բացի զեղարուեստական ելոյթներէ, զանազան զուարճութիւններէ, այդ կարգին նաեւ իրարու վրայ ջուր շաղ տալէ, լարախաղացութենէ եւայլն, կը կազմակերպուին նաեւ մարզական խաղեր, մրցումներ՝ ըմբշամարտ, ձիավարութիւն, մականախաղ եւայլն: Եզրակացութիւնը նոյնն է՝ պարերէ ի վեր «Վարդավառ» տօնախմբութեան ժամանակ կազմակերպուած են նաեւ մրցումներ՝ ըմբշամարտի, մականախաղի, ձիավարութեան, նետաձգութեան, գինախաղերու (վահանախաղ, թրամարտ, նիզակախաղ եւայլն), արագավազքի (այդ կարգին նաեւ վազք կնդանիներու հետ), մենամարտերու (այդ կարգին նաեւ վայրի կենդանիներու հետ) եւայլն:

«Նաւասարդ»ի տօնախմբութիւնը եւս սկիզբ առած է հեթանոսական դարերէն: Այդ մասին յիշատակութիւններ կան մեր բազմաթիւ պատմիչներու մօտ: «Նաւասարդ»ի մասին գրած է նաեւ Մովսէս Խորենացի իր «Հայոց Պատմութիւն» աշխատութեան մէջ: Ագաթանգեղոսի վկայութեամբ այդ տօնը նուիրուած էր ամանորին:

Հին Հայաստանի մէջ Նաւասարդ կամ Սեպտեմբեր ամիսով կը սկսէր Նոր Տարին:

Աւելի ուշ «Նաւասարդ»ի տօնախմբութիւնը լաւ նկարագրած է Ե. Լալայեան իր «Զանգեզուրի պատառ», «Գանձակի պատառ», «Բորչալու պատառ» եւ այլ գիրքերու մէջ, ուր հանդամանօրէն արուած են «Նաւասարդ»ի տօնախմբութեան օրէրուն հայ ժողովուրդի սովորութիւններն ու աւանդութիւնները:

Արդար Մովսիսեան հին Հայաստանի մէջ Նաւասարդի տօնախմբութեան մասին կը գրէ, որ ինչպէս հին Յոյները Լրենց ողիմպիականներուն մէջ Ֆիզիքական կարգ մը վարժութիւններու, մրցումներու միջոցով կ'որոշէին ուժը, ճարպիկութիւն ու զէնքին լաւ գործածելը, կը կազմակերպէին արուեստի մարզի բազմաթիւ մրցումներ, այդպէս ալ Հայերը մրցումներ կը կազմակերպէին «Նաւասարդ»ի տօնախմբութեան օրերուն: Երիտասարդները, հանդէս գալով մրցումներու մէջ, կը ցուցադրէին իրենց մկաններու մարզուած վիճակը, ուժն ու ճարպիկութիւնը ձիավարժութեան, սրամարտի, ինչպէս նաեւ բանաստեղծութիւններ գրելու, պարեր, երգեր մեկնաբանելու մէջ:

«Նաւասարդ»ի տօնախմբութիւնը կարգ մը տեղեր պահպանուած է մինչեւ մեր օրերը: Այսպէս՝ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի Հադրութ գիւղին մէջ ներկայիս ալ «Նաւասարդ»ը կը դիմաւորեն որպէս Նոր Տարի եւ կը կազմակերպեն զանազան խաղեր ու զուարճութիւններ:

Պատմական աղբիւրներէ մեկնելով՝ կարելի է ենթադրել, որ Նաւասարդեան տօնախմբութեան ժամանակ կազմակերպուած են մրցումներ՝ նիզակախաղի, պարսատիկի արձակման, ձիավարութեան, մականախաղի (հետիոտն կամ հեծեալ), կռւխմարարի, գօտեմարտի եւ այլն: Իսկ պատանիները այդ օր կը խաղային ճան, թմնոցի, գունդ, հոլ, անիւ եւայլն:

«Բարեկենդան»ի տօնախմբութիւնը ըստ երեւոյթին Դ. դարուն է: Ե. Լալայեան իր «Վարանդա» գիրքին մէջ կը նկարագրէ, թէ ինչպէս տօնուած է Բարեկենդանը Շուշի գաւառը: Այդ օր գիւղացիները, բաժնուելով քանի մը խումբերու, կ'ուրախանային, երախաները ճան կը խաղային, աղջիկները կը ճօճուէին ճօճանակներու վրայ, երիտասարդները լախտ կը խաղային, կը մասնակցէին ըմբշամարտի, հրաձգութեան մրցումներու եւայլն: «Բարեկենդան»ի տօնախմբութեան մասին հիանալի գրած է Աչառուր Աբովեան իր «Վէրք Հայաստանի» վէպին մէջ: Մանրամասն նկարագրելով «Բարեկենդան»ի տօնախմբութիւնը Ֆանաքեռի մէջ՝ ան կը գրէ. «Խաեղ գուռնէն էր փչում, էնտեղ ճգալախտի էին խաղում, միւս տեղի վահրևանները էին կոխ պրծնում, մանր տղերքն էլ՝ եա ճնաթռիի էին խաղում, եա աչքակապուկ, եա սադլաթի պէս կուում»: Այնուհետեւ հեղինակը, խօսելով վէպի հերոս Ազաթի Փիզիքական պատրաստականութեան ճարպիկութեան եւ զերազանց ձիավարութեան մասին, կը գրէ. «Շատ անգամ Չիրիդը հեռու տեղից չպրտում, ձին չափ էր գցում, ու դեռնիցը ծուլ րելիս ձիու վրիցը բռնում էր, էլ եղ քցում: Շատ անգամ հէնց էնպէս գուղ չպրտում էր, ու կրակի պէս եաեւիցը հասնում, կալնում, էլ եղ ծուլ անում: Գետնին վէր ընկած տեղիցն էլ՝ էնպէս էր տամքի մի-Չիցը կռանում, բարձրացնում, որ Չիրիդն գողում էր: Ընկերատնց վրայ էլ որ վախտ վախտ Չիրիդ չէր քցում, էնպէս էր նչանում, որ գղակների ծէրին էր դիպչում, կամ գղակը հետը տանում, որ իմանան՝ թէ նա նրանց գիմիչ չի անում: Շատ անգամ թամքի միջին Չուխտ ոտի վրայ կանգնում, էնպէս էր ձին չափ քցում»:

Վերոյիշեալ եւ այլ աղբիւրներու ուսումնասիրութենէն պարզ կ'երեւայ, որ «Բարեկենդան»ի տօնախմբութեան ժամանակ, որ տեղի կ'ունենար Փետրուար ամսուն, կը կազմակերպուէին ըմբշամարտի, ձիավարութեան, հրաձգութեան, նիզականետութեան, նետաձգութեան, «Չիրիդ»ի մրցումներ, իսկ երախաները կը խաղային աչքակապուկ, ճնագունդ, ճան, ձլորթի, ճժալախտի խաղերը եւայլն:

Այսպէսով, հայկական ժողովրդական տօնախմբութիւնները, որոնք սկիզբ առած են հեթանոսական դարերէն, մեծ դեր խաղացած են հայ ժողովուրդի մշակոյթի, մասնաւորաբար՝ Ֆիզիքական մշակոյթի զարգացման մէջ, եւ անոնց վերականգնումի գործը կարեւոր, համաժողովրդական նշանակութիւն ունի:

Ուրախալի է, որ Հայաստանի կառավարութիւնը ներկայիս գործնական միջոցներ կը ձեռնարկէ հայկական ազգային աւանդական այդ խաղերու վերահաստատման ու ժողովրդականացման ուղղութեամբ:

Մ. ԻՍՊԻՐԵԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՅԵՐԷՆ

Անպատճառ նիւթ կը թուի ըլլալ հայերէն լեզուն մեր մամուլին եւ «ղրոյց»ներուն համար:

Բնականաբար, ժողովուրդի մը կեանքին ընթացքին լեզուն միշտ ալ գուրգուրանքի առարկայ է. անոր փոփոխութիւններն ու զարգացումները մտաւորականութեան անմիջական հոգածութիւնը կը վայելեն ու ժողովուրդին ուշադրութեան կը ներկայացուին քննադատութիւններով, առաջարկներով, վերլուծումներով եւայլն: Բայց ափիւնքահայ մամուլին մէջ, դժբախտաբար այս յաւերժական նիւթին դեռ շատ կ'ուզէ նման երանելի հրապարակումներով միայն հանդէս գալու, դեռեւս մեր մամուլին բաժինն է կրկնել ու կրկնել հայերէն լեզուի գործածութեան անհրաժեշտութիւնը:

Այո, գործածութիւնն է դեռ մեր նիւթը, եւ խոստովանինք, որ ձանձրացանք այլեւս այդ հարցով անդօր զրկել, անդադար լսել անոր կարեւորութիւնը ջրոյ ուսանդական պատճառաբանութիւնները, նոյն պնդումները, ախուվախներն ու ղազական հիւանդոտ ախտանիշները:

Ըլլա՛յ լռելեայն, ըլլա՛յ բացայայտ պոռթկումով, բոլորս պարտուած՝ կը նկատենք թէ հայերէն լեզուն Սփիւռքի մէջ տեղքայլ կ'արձանագրէ եւ արդէն վճռուած դասատանի պէս՝ անոր ժամանակավրիպութեան պատմուճան կը հագցնենք: Իրրեւ հետեւանք՝ լեզուն պահպանելու պայքարը զոր տանիլ կը կարծենք, արդէն իսկ զարճած է ձեւական եւ կը ծառայէ մեր համոզումին բացակայութիւնը մատնանշելու:

Եթէ լեզուն իսկապէս կենսական չէ, ինչո՞ւ է ուրեմն այս ձեւականութիւնը, կեղծ մարտնչումը յանուն լեզուապահպանման, որուն ուժին եւ հարատեւութեան վրայ մեծ վստահութիւն չունինք եւ անկէ շահ չենք գտներ մեր առօրեային մէջ: Սակայն չուշանանք պնդելու, որ լեզուն պահպանելու մեր պատճառները անոր աւանդական ժառանգ մը ըլլալէն աւելի խոր են. լեզուն՝ մշակութային համբաւութիւն մը ըլլալէ աւելի՛ մեծ արժէք կը բովանդակէ:

Յստակ է, որ Սփիւռքի առաջնակարգ նպատակը գոյատեւումն է. ամէն հեռանկար կը հետեւի ասոր: Սփիւռքի մէջ ի՛նչ նուաճում ալ արձանագրուի. ըլլայ ան մշակութային վերելք, ըլլայ անհատական յաջողութիւն, կամ ազգային հզորացման հաստնացում, առաջին հերթին եւ ամէնէն շատ կը նպաստէ սփիւռքահայութեան գոյատեւման ամրապընդումին:

Իսկ զանազան գաղութներու մէջ ցրուած ժողովուրդ մը, ի՞նչ ձեւով կրնայ իրրեւ մէ՛կ ժողովուրդ, իրրեւ Հա՛յ շարունակուիլ սերունդներով: Չէ՞ որ իւրաքանչիւր երկիր իր ծոցին մէջ ապրող հայկական զօրաւոր կամ տկար գաղութին վրայ ունի իր ազդեցութեան անխուսափելի կնիքը, որ ժամանակի ամենաշօր բերումով կարող է չէզոքացնել փոքրամասնութենէն պարզ կ'երեւայ, որ տեղի կ'ունենար Փետրուար ամսուն, կը կազմակերպուէին ըմբշամարտի, ձիավարութեան, հրաձգութեան, նիզականետութեան, նետաձգութեան, «Չիրիդ»ի մրցումներ, իսկ երախաները կը խաղային աչքակապուկ, ճնագունդ, ճան, ձլորթի, ճժալախտի խաղերը եւայլն:

Այսպէսով, հայկական ժողովրդական տօնախմբութիւնները, որոնք սկիզբ առած են հեթանոսական դարերէն, մեծ դեր խաղացած են հայ ժողովուրդի մշակոյթի, մասնաւորաբար՝ Ֆիզիքական մշակոյթի զարգացման մէջ, եւ անոնց վերականգնումի գործը կարեւոր, համաժողովրդական նշանակութիւն ունի:

Ուրախալի է, որ Հայաստանի կառավարութիւնը ներկայիս գործնական միջոցներ կը ձեռնարկէ հայկական ազգային աւանդական այդ խաղերու վերահաստատման ու ժողովրդականացման ուղղութեամբ:

Մ. ԻՍՊԻՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ

Հայ ժողովուրդը իր պատմական զարգացման ընթացքին լայնօրէն կազմակերպած է աւանդական, ամէնամեայ ժողովրդական տօնախմբութիւնները, որոնց մէկ մասը սկիզբ կ'առնէ հեթանոսական ժամանակաշրջանէն:

Ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, որ տարուան ընթացքին հին Հայաստանի մէջ տեղի կ'ունենային տասնեակ մը աւելի տօներ, որոնց մեծ մասը ներկայիս մոռցած է, իսկ քանի մը հատն ալ որոշ փոփոխութիւններով կը գոյատեւէ մինչեւ հիմա: Ֆիզիքական վարժութիւններու եւ մարզական խաղերու կազմակերպման տեսանկիւնէն առաւել ուշադրութեան արժանի են Վարդավառ, Բարեկենդան եւ Նաւասարդ տօնախմբութիւնները, որոնց ընթացքին երիտասարդները՝ ցուցադրելով իրենց Ֆիզիքական կարողութիւնները եւ գեղագիտական պատրաստականութիւնը, կը մասնակցէին տարբեր մարզախաղերու եւ մրցումներու, այդպէս ալ Հայերը մրցումներ կը կազմակերպէին «Նաւասարդ»ի տօնախմբութեան օրերուն: Երիտասարդները, հանդէս գալով մրցումներու մէջ, կը ցուցադրէին իրենց մկաններու մարզուած վիճակը, ուժն ու ճարպիկութիւնը ձիավարժութեան, սրամարտի, ինչպէս նաեւ բանաստեղծութիւններ գրելու, պարեր, երգեր մեկնաբանելու մէջ:

«Նաւասարդ»ի տօնախմբութիւնը կարգ մը տեղեր պահպանուած է մինչեւ մեր օրերը: Այսպէս՝ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի Հադրութ գիւղին մէջ ներկայիս ալ «Նաւասարդ»ը կը դիմաւորեն որպէս Նոր Տարի եւ կը կազմակերպեն զանազան խաղեր ու զուարճութիւններ:

Պատմական աղբիւրներէ մեկնելով՝ կարելի է ենթադրել, որ Նաւասարդեան տօնախմբութեան ժամանակ կազմակերպուած են մրցումներ՝ նիզակախաղի, պարսատիկի արձակման, ձիավարութեան, մականախաղի (հետիոտն կամ հեծեալ), կռւխմարարի, գօտեմարտի եւ այլն: Իսկ պատանիները այդ օր կը խաղային ճան, թմնոցի, գունդ, հոլ, անիւ եւայլն:

«Բարեկենդան»ի տօնախմբութիւնը ըստ երեւոյթին Դ. դարուն է: Ե. Լալայեան իր «Վարանդա» գիրքին մէջ կը նկարագրէ, թէ ինչպէս տօնուած է Բարեկենդանը Շուշի գաւառը: Այդ օր գիւղացիները, բաժնուելով քանի մը խումբերու, կ'ուրախանային, երախաները ճան կը խաղային, աղջիկները կը ճօճուէին ճօճանակներու վրայ, երիտասարդները լախտ կը խաղային, կը մասնակցէին ըմբշամարտի, հրաձգութեան մրցումներու եւայլն: «Բարեկենդան»ի տօնախմբութեան մասին հիանալի գրած է Աչառուր Աբովեան իր «Վէրք Հայաստանի» վէպին մէջ: Մանրամասն նկարագրելով «Բարեկենդան»ի տօնախմբութիւնը Ֆանաքեռի մէջ՝ ան կը գրէ. «Խաեղ գուռնէն էր փչում, էնտեղ ճգալախտի էին խաղում, միւս տեղի վահրևաններն էին կոխ պրծնում, մանր տղերքն էլ՝ եա ճնաթռիի էին խաղում, եա աչքակապուկ, եա սադլաթի պէս կուում»: Այնուհետեւ հեղինակը, խօսելով վէպի հերոս Ազաթի Փիզիքական պատրաստականութեան ճարպիկութեան եւ զերազանց ձիավարութեան մասին, կը գրէ. «Շատ անգամ Չիրիդը հեռու տեղից չպրտում, ձին չափ էր գցում, ու դեռնիցը ծուլ րելիս ձիու վրիցը բռնում էր, էլ եղ քցում: Շատ անգամ հէնց էնպէս գուղ չպրտում էր, ու կրակի պէս եաեւիցը հասնում, կալնում, էլ եղ ծուլ անում: Գետնին վէր ընկած տեղիցն էլ՝ էնպէս էր տամքի միՉիցը կռանում, բարձրացնում, որ Չիրիդն գողում էր: Ընկերատնց վրայ էլ որ վախտ վախտ Չիրիդ չէր քցում, էնպէս էր նչանում, որ գղակների ծէրին էր դիպչում, կամ գղակը հետը տանում, որ իմանան՝ թէ նա նրանց գիմիչ չի անում: Շատ անգամ թամքի միջին Չուխտ ոտի վրայ կանգնում, էնպէս էր ձին չափ քցում»:

Վերոյիշեալ եւ այլ աղբիւրներու ուսումնասիրութենէն պարզ կ'երեւայ, որ «Բարեկենդան»ի տօնախմբութեան ժամանակ, որ տեղի կ'ունենար Փետրուար ամսուն, կը կազմակերպուէին ըմբշամարտի, ձիավարութեան, հրաձգութեան, նիզականետութեան, նետաձգութեան, «Չիրիդ»ի մրցումներ, իսկ երախաները կը խաղային աչքակապուկ, ճնագունդ, ճան, ձլորթի, ճժալախտի խաղերը եւայլն:

Այսպէսով, հայկական ժողովրդական տօնախմբութիւնները, որոնք սկիզբ առած են հեթանոսական դարերէն, մեծ դեր խաղացած են հայ ժողովուրդի մշակոյթի, մասնաւորաբար՝ Ֆիզիքական մշակոյթի զարգացման մէջ, եւ անոնց վերականգնումի գործը կարեւոր, համաժողովրդական նշանակութիւն ունի:

Ուրախալի է, որ Հայաստանի կառավարութիւնը ներկայիս գործնական միջոցներ կը ձեռնարկէ հայկական ազգային աւանդական այդ խաղերու վերահաստատման ու ժողովրդականացման ուղղութեամբ:

Մ. ԻՍՊԻՐԵԱՆ

Ազնիւ նպատակներու իրագործման համար անհրաժեշտ է ունենալ ուժեղ կամք, հաստատակամութիւն, ինքնավստահութիւն, ինչպէս նաեւ ֆիզիքական ուժ եւ առողջ մարմին: Ահա թէ ինչու ամէն մարդ, որ կ'ուզէ ապրիլ ազնիւ կեանքով, պէտք է զբաղի մարմնամարզութեամբ, մարզանքներով, որոնք կ'ամրացնեն մարդկային մարմինը, կը զարգացնեն անոր մկանները, կը զարգացնեն մարդկային կամքը, կը դաստիարակեն մարդը:

Մարմնամարզութեան դերի շուրջ խօսած են շատ մեծ մարդիկ: Արեւմուտքը՝ դէպի ուր փախստականութեան հոսանքը կ'ընթանայ պարբերաբար, կը սիրէ իր երկիրներուն մէջ նոյնութիւնն պահել, եւ անոնք պակի ու խորամանկ չատ միջոցներ ունի հասնելու իր փափաքին:

Այսպիսի կացութեան մը մէջ, պզդն իսկ բազմաթիւ ժողովուրդներու պզեցութիւններով իրարմէ զատորոշուող մեր գաղութները ի՞նչ չօշափելի նոյնութեամբ կը կապուին իրարու: Ունի՞նք արդեօք բարոյական կամ նիւթական ապացոյցներ այնպիսի յատկութիւն մը, որ արեւմտահայ կեցուածքը ժողովուրդի մը մեծագոյն առաքինութիւնն է, որմէ զրկուած ենք առայժմ եւ այդ՝ ներկայի մեր մեծագոյն ցաւն է:

Ազգութիւն դէմ կրօնքը անհասկնալի պատնէշ եղած է անցեալին, բայց հիմա փոխուած են ժամանակները եւ նախկին ներշնչումներու այդ յորդահոս աղբիւրը կորնչացած է իր խորհուրդը թէ՛ կրօնական հաւատքի տարացումով եւ թէ՛ դէպի քրիստոնեայ երկիրներ տեղափոխութեամբ օժտուած կազմակերպիչներու աշխատանքով:

Ի՞նչ բան, ուրեմն, «Սփիւռքահայ»ն «Հայ»ը պիտի չեչտէ: Ազգային մեր ո՞ր պիծը «Սփիւռք»ը փոխարինող երկիրներուն անուններն են երկրորդական պիտի ուղղարկէ: Հաստատական գործունեութիւնները եւ մասնակցութիւնները միանգամայն ո՞ր կուգքին պիտի երկրպագեն ներկայօրէն, ինչպիսի՞ բան՝ ուժ եւ հզօր պատուհասի պիտի ներշնչէ մարդօրէն, հայօրէն զաւակներ դաստիարակելու: Մեր յոյսը կ'երթայ դէպի լեզուն: Հայերէն լեզուն: Ան կը պատկանի ժողովուրդին իրաքանչիւր անդամին, որ զայն օգտագործելով կը վերստեղծէ ամէն օր, անդրդուարձ, ինքզինք նորոգելով եւ իր գալարքը, չարունակականութիւնը ապահովելով, մինչեւ հայերէն խօսելով հայօրէն կը դիտէ երեւոյթները, հայերէն խօսելով հայօրէն կ'արարէ, եւ կը մտածէ հայօրէն, հայերէն խօսելով: Գիտնականներ պատեցին լեզուին ունեցած զերիչխանութիւ-

նը անձին մտածելակերպին վրայ: Այս առեալէն մեկնելով, հայրենի հայապետ Թաֆայէլ Իշխանեան բազմից հրապարակ եկաւ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ Սփիւռքի մամուլին մէջ, չեչտելու մայրենի լեզուին կարեւորութիւնը, աւելին՝ կենսական դերը հայապահպանման հարցով:

Այս է բացայայտ ճշմարտութիւնը. ո՛վ որ Հայ մնալ կ'ուզէ, պէտք է հայերէն խօսի: Զենք ըսեր՝ գիտնայ, այլ՝ խօսի, օգտագործէ, մայրենի լեզո՛վ մտածէ:

Գիտնալը՝ իրրեւ մխիթարութիւն կըրնայ խիղճը օրօրել: Որեւէ տեն, որեւէ լեզու կրնանք սորվիլ եւ վարժութեամբ՝ լաւ խօսիլ, բայց մեր ուղեղը կը չարուի նակ մայրենի՛ լեզուով մտածել. այնինքն այն լեզուով որ աշխարհը դիտել սկսած ենք ու մեր փորձառութիւնները անով վերլուծած:

Կարգ մը դպրութներ խիստ բաւարարած կը թուին իրենց միօրեայ հայկական վարժարաններով ուր երախային հայերէն դրել – կարդալ կը սորվեցնեն, Հայոց Պատմութենէն մի քանի դէպքեր, թուականներ, անուններ, անդիր ընել կուտան... եւ պարտականութիւնը աւարտած է: Ի՞նչ հայերէն, երբ մայրենի լեզուն չէ տակիա, մանաւանդ երբ կ'ապրինք պատմական այնպիսի ժամանակ մը, ուր հայապահպանութիւնը լեզուապահպանութեամբ կ'իրականանայ: Եւ կ'ըլլա՛յ, հաւատացէ՛ք. երբ այսքան թերահաւատութեամբ ու պարտաւած չ«պայքարինք»:

Բոլոր ժողովուրդներու մէջ ձուլում կայ. այս թող չարդարացնէ մեր այլասերումը, քանի որ իր կառավարութեան հովանիին տակ, իր սեփական երկրին մէջ հաւաքուած ժողովուրդ մը որքա՛ն ալ ուրք տայ ձուլումին եւ թիւ կորսնցնէ, չախչախիչ մեծամասնութիւնը անոր՝ կը չարունակէ իր սեփական վերելքին համար քրտինք թափել: Գալով մեզի, մենք սիրաւած ենք հաշուել իւրաքանչիւրէն աշխարհ գալիք զաւակներուն թիւը. օտարին նուէր տալու մարդուժ չունինք, մինչ անտարբերօրէն, անհեռանկար կը նուիրուինք օտարներուն:

Լեզո՛ւն պիտի պահէ մեզ, մեր ցրուած խմբաւորումները իր մէջ պիտի միաւորէ: Լեզուն հարստութիւն մըն է, փրկութեան կարելիութիւն մը, որ ունի՛նք, պէտք չէ ձեռքէ փախցնել զայն, որպէսզի յետոյ՝ ինչպէս մեր բարի սովորութիւնն է՝ ծունկ չեծենք ու չափսոսանք չվերադառնալիք պատճառութեանց համար:

Հայապահպանութեան ուրիշ կարելիութիւններ հաւանականութիւններ են միայն, բայց լեզուն նոր փորձարկումներ չի վերցներ:

Փորձուածին վրայ կասկածիլը... ժողովուրդի մը համար դէշ նշան է:

Ըսե՞նք անպատման թէ ինչ է:

ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԵՒՀԱՆՆԷՍԲՈՒՐԳԻ ՓՈՔՐԻԿ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

———×———

Զանազան պայմաններու բերումով տարբեր երկիրներէ գաղթած Հայեր, կոկիկ փոքրիկ գաղութ մը կազմած են Եոհաննէսպուրգի մէջ:

Եոհաննէսպուրգի հազիւ 35 ընտանիք հաչուող փոքրիկ հայ գաղութը եւ Հարաւային Ափրիկէի Հայկական Ընկերակցութիւնը 20 տարիներէ ի վեր կը ջանան պահպանել հայ լեզուն եւ հայկական ժառանգութիւնը, սատարելով նոյն տեղի հայ մշակոյթը Հարաւային Ափրիկէի մէջ օտարներուն ծանօթացնելու գործին:

Հարաւային Ափրիկէի Հայկական Ընկերակցութեան ուշնայան աշխատանքին շնորհիւ, կը կազմակերպուին բանախօսութիւններ, բացօթեայ խրախճանքներ, կը տօնուի հայկական Ծնունդը, Զատիկը, Վարդանանցը եւ տակաւ բացառութեան ամէն տարի պատարագ կը մատուցուի մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգիներուն համար եւ նոյն գիշեր կը գործադրուի ոգեկոչման ապատորիչ յայտագիր մը:

Դարձեալ այս տարի, Յունուար 6–ին, կէսօրէ վերջ ժամը 6·30–ին, Փարք Թաունի Ս. Գէորգ անկլիքան եկեղեցւոյ մէջ, Ծննդեան առթիւ մատուցուեցաւ պատարագ, ապա եկեղեցւոյ սրահին մէջ գործադրուեցաւ փոքրիկ յայտագիր մը: Շատ գնահատելի էր տեսնել Եոհաննէսպուրգի հայ գաղութի միասնականութեան ոգին եւ անխախտ հաւատքը:

Բացման խօսքը կատարեց վարչութեան տեղապետ՝ Պ. Թօլան Գարագաշեանը: Տօքթ. Մարի Կիւրիմեան զգացումով արտասանեց Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին հայկական»ը եւ փոքրիկն Յարութիւն Բարոյեան արտասանեց «Իր դասագիրքը»:

Ապա, վարչութեան փոխ–տեղապետ Պ. Մկրտիչ Բարոյեան օրուան յատուկ իր խօսքը ըսաւ չեչտելով Հայկական Ծնունդի նշանակութիւնը:

Ան իր խօսքին մէջ ըսաւ. «Հպարտութեամբ կը տօնենք մեր փրկիչին Ծնունդը, որովհետեւ գիտենք թէ մենք եղած ենք առաջին քրիստոնեայ ազգը եւ ընդունելով քրիստոնէութիւնը, ոչ թէ միայն արժանացած ենք յաւիտենական կեանքի, բայց նմանապէս պահած ենք մեր ազգութիւնը: Հայկական եկեղեցին էր որ մեզ պաշտպան կեցաւ դարերէ ի վեր: Ո՛չ Պարսիկը եւ ոչ ալ վատ Թուրքը կրցան

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԹԷՑԱՍԵՂԱՆԸ

———×———

Կապոյտ Խաչի Մարմկյլի Լոյա Սատուեան մտնտճիւղի խաչուհիները, ամանորի եւ Ծնունդի առթիւ կազմակերպած էին թէյասեղան մը, որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունուար 11–ին, Թաղիս եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Հակառակ ցուրտին, հայ ընտանիքներ եկած էին քաջալերելու Կապոյտ Խաչը: Ընկերուհի Սարգիսեան բարի գալուստ մաղթելով ներկաներուն չնորհաւորեց նոր տարին եւ Ծնունդը: Օրհնութեան խօսք արտասանեց Հոգեւոր Հովիւ Նշան քհնյ. Գուլումճեան: Ներկայ էին Թաղական խորհուրդի անդամները, ինչպէս նաեւ Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Հովիւ Շահան խչկր. քհնյ. Տէտէեան:

Գեղարուեստական բաժնին եղան երգեր, արտասանութիւններ մանուկներու եւ հայ կանանց կողմէ, առեղծելով հայկական ջերմ մթնոլորտ մը: Առատօրէն զարդարուած սեղաններու բարիքներէն օգտուեցան ներկաները, գնահատելով խաչուհիներու տարած աշխատանքը: Եզան արտարուբս նուէրներ, որոնցմէ գոյացաւ 2600 Ֆրանքի դումար մը:

ԽԱՉՈՒՀԻ

×

ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ ՀԱՑ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ

———×———

Կարտանի ու չրջակայքի Հայ Երիտասարդաց Բարեկամական Միութիւնը այս տարի եւս պեղեցիկ մտածումը ունեցաւ հրաւիրելու Կարտանի, Պիվէրի եւ Մէյրիօլի հայ տարեցները՝ սեղանի մը չուրջ: Ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Փետր. 8, ժամը 15–ին, Կարտանի քաղաքապետարանին կողմէ տրամադրուած ճաչասրահի մը մէջ: Ներկայ էին աւելի քան 60 մարմիկներ ու պապիկներ, ինչպէս նաեւ 40է աւելի երիտասարդներ, որոնք ստանձնած էին սպասարկութիւնը: Սեղանները բեռնաւորուած էին անուշեղէններով եւ խմիչքներով:

Ցաւալի է որ տարուէ տարի կը պակսի հիներուն համբանքը. ամոնք հեռանալով այս աշխարհէն իրենց հետ կը տանին իրենց ծննդավայրի լաւագոյն յիշատակները. չատեր եկած հաստատուած էին 65 տարի առաջ, գործած գործատան բանուոր, աշխատած հանքերու մէջ: Ապա ամուսնանալով Հայուհիներու հետ ունեցան զաւակներ, թոռներ, դառնալով պապիկներ ու մամիկներ օտար հողի վրայ:

Հաւաքոյթին ընթացքին դպրոցին աշակերտները՝ ղեկավարութեամբ ուսուցիչ Մեսրոպ Առաքելեանի, երգեցին, պարեցին, արտասանեցին. երիտասարդ տղաք ու աղջիկներ հանդէս եկան հայկական եւ օտար պարերով, Երամեան եղբայրներու նուագախումբի հնչիւններով: Ասք առնելով տիկին Դեղանիկ Ղուկասեան յանուն տարեցներուն չնորհակալութիւն յայտնեց Երիտասարդաց Միութեան, մաղթելով յաջողութիւն եւ կորով: Ապա երգեց նաեւ հայկական քանի մը երգեր:

Ուշ ատեն վերջ դառաւ հաւաքոյթը, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով ներկաներուն:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԼԻՆԵԱՆ

Հարցումը դուրկ էր այն միամիտ հետաքրքրութենէն, որ քիչ մը կը մեղմէ ձախաւերութիւնը: Ինձի ուղղուած ամբաստանող մատը, ցոյց կուտար «Աստուծոյ արդիլեալ» մը. յաչադիտ էր ձայնին չեչտը ու քիչ մը «մատնութիւն» կար մատդրութեան մէջ, դէմքը պատրաստ էր յարգելու ապագայ աղուոր անապատի մը բոլոր խոստումները:

Մանկական հարցումները երբեք անմեղ չեն: Այս մէկը կ'արտայայտէր նեղմտութեան հետեւներէ հասնող ժառանգութիւն մը հանդէպ բոլոր անոնց, որոնք իրենց ծննդավայրին աշխարհագրական դիրքին դիպուածով Աստուծոյ առաջնորդող քիչ մը տարբեր ճամբայ մը բռնած էին:

Հաւատաքննական փոքրիկ ատեանիս, ու անոր մոխրագոյն դէմքով արբայրին դիմաց աչքերս յառած էի իր դլխուն վերեւ պատկն կախուած խաչելութեան:

Որպէս թէ նոյն վաճառորդէն առնուած ըլլային, անոր ճիշդ նոյնը տեսած էի կիրակնօրեայ մեր եկեղեցիին մէջ: Այն ատեն չանկարծ աչքիս առջեւ եկաւ այլ պատկեր մը. հայրս ձեռքէս բռնած, ամառնային տօթակէզ օր մը զիս կ'առաջնորդէր այդ մատուռը:

Բոցավառ խարոյկն ու ամրան տօթը ծերունի քահանային դէմքին վրայ քրտինքի մեծ կաթիլներ կազմած էին, որոնք խորշոմներու մէջէն հոսելով կ'երթային կ'անհետանային իր սպիտակ մօրուքին տակ:

Արհեստաւորի դործ իր նչխարքը, որուն չրջանակը չատ անկատար էր եւ պատրաստութիւնը չատ նախնական, խանձած անկիւններով, ոչ մէկ նմանութիւն ունէր այն ճիմնասպիտակ նչխարքներուն հետ, զորս անհոգի մեքենայ մը կը պատրաստէր, անթերի կլորութեամբ մը կտրելով, եւ պիսքիւիներու նման ալ ծրարելով:

Բոլորին համար պատրաստուած այս միակ նչխարքին անկատարութենէն կ'արտարուէր նախնական եկեղեցիին խորհուրդը եւ ձեռային աշխատանքին ազնուութիւնը. այն ձեռքին, որ պիտի օրհնէր նչխարքը եւ անով հաղորդէր հաւատացեալները:

Յաջորդ առաուն, Կիրակի մը, ընկերանալով Մայրիկիս, Աննա եւ Գայեանէ մօրաքոյրներուս եւ հօրս այդ մատուռին մէջ առաջին անդամ ըլլալով ես այդ նչխարքէն մասնիկ մը առած էի... առանց ոսկի եղերքով ժամադիրքի, առանց արծաթէ վարդարանի եւ առանց ոսկի ժամացոյցի:

×

Որքան ծանր թուեցաւ ինծի այդ օրը նախահայրերուս հին եկեղեցին կրել քանի մը երկվայրկեան, այդ փոքրիկ հաւատաքննիչին դիմաց, որ կաթողիկէ քրիստոնեայի իմ դատաստանական վկայագիրս կը պահանջէր:

Կղակս տեսրակներուս յենած, որպէսզի եղածէս աւելի փոքր երեւիմ, աւր զղայխաբութեամբ մը, լռութիւնս ուրացում թուեցաւ ինծի:

(Շար. 44)

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Տօնիկեան, Նուրիճանեան, Հանչերեան, Կոստանեան եւ Պօղոսեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՅԲՐ ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՏԻԳՐԱՆ ՏԻՐՈՑԵԱՆԻ

(ծնեալ 1895ին Տարօնի Ջրիկ գիւղը)

մահը, որ պատահեցաւ խոր ծերութեան, յետ հիւանդութեան:

Թաղման կարգը կատարուեցաւ Պանեէօ-յի ընտանեկան դամբարանը, ընտանեկան մօտիկ պարագաներու ներկայութեան:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սրտի անհուն հրճուանքով կը յայտարարենք, որ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, որ սկիզբէն իսկ իր գլխաւոր նպատակը կը համարի հայ լեզուի եւ մշակոյթի ճառագայթումը՝ նոր յաջողութիւն մը եւս արձանագրեց:

Արդարեւ, 1986 – 87 տարեշրջանի սկիզբը, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Քրեթէյլ – Վերսայլ – Փարիզի ակադեմիայէն խնդրած էր ապագայ պաքալորէայի ուսանողներուն, որոնք հայերէն լեզուն կ'ընտրեն իբր առաջին կամ ընտրովի լեզու, հարկ եղած նիշը տալու իրաւունքը:

Այսօր այս գնահատանքը կատարելու իրաւունքը ստացած ենք:

Յետ այսորիկ, Փարիզեան չրջանը գլխաւորող հայերէնի ուսուցման Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի երեք կեդրոնները իրաւասութիւնը ունին քննութեան օրը քննիչ մարմնին ներկայացուելիք գնահատանքը կատարելու:

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Pour plus de renseignements
s'adresser à :

PARIS :
C.B.A.F.
17, rue Bleue - 75009 Paris

ISSY-LES-MOULINEAUX :
Mlle BENGIAN CHAKE
14 bis, rue du Progrès — 92360 Meudon

SEVRAN :
Mme PAPAZIAN M.
19, rue de l'Ile de France
93 Livry Gargan

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԹԱՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Ի գիտութիւն մեր յարգոյ հասարակութեան կը փութանք տեղեկացնել, թէ Թաղ. Խորհուրդս իր վերջին հերթական նիստին մէջ, ընդունած է հրաժարականը Արժ. Տ. Գրիգորիս քհնյ. Քէշիշեանի եւ վերջնականապէս ազատ կացուցած է զայն իր պաշտօնէն, ու անոր տեղ ձեռնադրեցոյց հովիւ նշանակած է Արժ. Տ. ՄՈՎՍԷՍ ԱՒԱԳ ԽՁԿՐ. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆը, որ սիրով ընդառաջելով խորհրդոյս հրաւէրին, պիտի ձեռնարկէ իր այս նոր պաշտօնին Փետ. 22, կիրակի օրէն սկսեալ:

Վստահ ըլլալով, թէ նորընծիր հովիւը պիտի կարողանայ ստեղծել հոգեւոր խանդ ու եռանդ մեր Թաղի եկեղեցական չրջանակին մէջ:

ԹԱՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՊՕՄՈՆԻ

×

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳ

Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցանէ, թէ, այս կիրակի, Փետ. 22, հանդիսաւոր պաշտամունք տեղի կ'ունենայ:

Իր ուխտի պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ եկեղեցւոյս նորընծիր հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԱՒԱԳ ԽՁԿՐ. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնը՝ եկեղեցւոյս Դպրաց Դասին կողմէ, գեկավարութեամբ Կ. Պաամաճեանի եւ ընկերակցութեամբ Երգէոնի:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ իրենց քրոջ՝ Զապէլ Գուլյումճեանի, Տէր եւ Տիկին Շահան Վահանեան 2.000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Հաճի Յովսէփ Սահակեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պզիկեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

ՎԻԼՖՐԱՆՇ.–

Այրի Տիկին Ազատի Չէօմլէքճեան հեռաւեալ նուէրները կ'ընէ ի յիշատակ իր սիրելի զաւկին՝ Գէորգի ինչպէս նաեւ իր սիրելի ամուսնոյն կարապետ Չէօմլէճեանի՝ 200 Ֆ. Փարիզի եկեղեցիին, 200 Ազգապահպանմանն, 200 Ֆ. Կապոյտ Խաչին, 200 Ֆ. Կարմիր Խաչին, 200 Ֆ. Որբերու Օգն. Մարմնին եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

(Տառնալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Խաեան Բարեկամական Միութիւնը իր անդամուհիներէն Տիկին Սոնա Պալեանի մահուան առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրէ Դըպրոցասէրին (տառնալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷԼ.–

Սէն ԹԱՆԹուանի Սուրբ Կարապետ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Մակար Եպիս. քհնյ. Նահապետեան եւ վարչական խորհուրդը իրենց սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ֆերնան – Յարութիւն Ժամկոչեանի եւ զաւակներուն, իրենց զաւկին եւ եղբօր Ֆապրիս – Նշանի վազահաս կսկծալի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱՒԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլի Լոլա Սասունի մանուճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է իր թէյասեղանին առթիւ.–

Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ 500, Ընկերուհի Գուլյումճեան, Տէր-Մանուկեան 100ական, Երէցկին Տէտէեան, Տէր եւ Տիկին Գոճաեան 200 Ֆ., Երէցկին Գուլյումճեան, Դաւիթեան ընտանիք, Փափազեան ընտանիք, Տիկին Մերկեր Սուքիասեան, Տիկին Արաքսի, Գալայճեան ընտանիք, Խանամիրեան ընտանիք, Սարգիսեան ընտանիք 100ական, Տէր եւ Տիկին Կարպոեան 200, Տէր եւ Տիկին Տէր-Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան, Պր. Մուրատեան, Մանասիրեան Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Ինճէեան 100ական:

ՍԵՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՇԱՀԱՆ ԽՁԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆԻ

Զեռնադրութեան եւ եկեղեցիին նոր քահանայապետութեան 25ամեակին առթիւ.

Հովանաւորութեամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ՝

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՓԻԼՕ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Կիրակի, Փետրուար 22–ին, առաւօտեան հանդիսաւոր պատարագ. Գուսան Երգչախումբի մասնակցութեամբ՝ եւ գեկավարութեամբ՝ Ժիւլիէթ Ելմազեանի:

Կը պատարագէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽՁԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Խաչքարի գետեղում եւ օծում. Նուէր՝ Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի:

– Կէսօրին, ժամը 13–ին, ճաշ, ի պատիւ մեծարեալ քահանայ Հօր, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան սրահներուն մէջ:

Սեղանները նախապէս ապահովել թղակատութեան կամ կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամներուն մօտ, հետեւեալ թիւերուն. –

Գ. ՓԻՐԱՆԵԱՆ 91 – 71 – 59 – 88
Մ. ՊԱՊՈՒՇԵԱՆ 91 – 44 – 63 – 75
Մ. ՏՕՐՈՒՄԵԱՆ 91 – 34 – 37 – 54
Տ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ 91 – 93 – 36 – 19
Ռ. ԹԻՐԻՖԵԱՆ 91 – 44 – 95 – 18 եւ 91 – 41 – 74 – 89

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՓԵՏ. 24, ՏՕՆ Ի ՍԸՐԲՈՑ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ:

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆՑ. ՍՄՄՈՒՆՃԵԱՆ

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22, Ջ. ԿԻՐԱԿԻՆ Է ՋԿՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ:

ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ յառաջիկայ ոտնին առթիւով, այսօր, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Վ.Ր.Դ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի ՓԱՌԻՋԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԾԱՌԱՅԱԾ ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ համար:

Պատարագէն ետք՝ ժամը 13.ին, Փէռ Լաչէզի գերեզմանատան Եւրոպահայոց Առաջնորդներու Դամբանին առջեւ, մասնաւոր աղօթք կ'ըլլայ Վեռամշապուհ Արքեպս. Փիլպարեանի, Արտաւազդ Արքեպիսկոպոս Սիւրմէեանի եւ Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեանի հոգիներուն համար:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Հոգեհանգստեան այս պատարագին եւ աղօթելու՝ բազում տարիներ իր եկեղեցւոյն եւ ժողովուրդին ծառայած Հոգեւորականներուն համար:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը աղօթելու բազում տարիներ իր եկեղեցւոյն ծառայած Հոգեւորականներուն՝ եւ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ բարգաւաճման համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR LES ONDES DE RADIO ASK
ANNEE 1987

— FEVRIER
SAMEDI 21 FEV. A 11H15
CONS. D'ADM.

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԸ

Միսաք Մանուչեանի խումբի նահատակութեան 43–րդ տարելիցին ուանդական ոգեկոչում կազմակերպութեամբ՝ ԱՆԱՔՈՒՌ եւ ԻՒԺԵՎՒՌ, բարձր հովանաւորութեամբ նախկին Ռազմիկներու ենթանախարարին:

Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութիւնը կը հրաւիրէ խուռներամ մասնակցիլ Մ. ՄԱՆՈՒՇԵԱՆի խումբի նահատակութեանց 43–րդ տարելիցի ոգեկոչման արարողութեան, կիրակի, Փետրուար 22, ժամը 11–ին Իվրիի գերեզմանատունը:

Ժամադրավայր մեթրօ Փորթ որ Շատիլիոն ելքին, ուրկէ թափօրը կը մեկնի ժամը 10.45–ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա-Քոլոմպ եւ Աւժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Փետրուար 23, ժամը 20.30–ին՝

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը Փետ. 21, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին, անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
16 AVRIL	01 MAI
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia **COUMRYANTZ**
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan **SARKISSIAN**
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon **BAGHDASSARIAN**
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques **CHELELEKIAN**
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
20
VENDREDI
20 FÉVRIER
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.427
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.427

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵԻԹՐՔԱԿԱՆ
ՆՈՐ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՅԻՇԵԼ՝ ՄԱՆԱՒԸ ՄՈՌՆԱԼ՝ ՅՈՅՆ, ԿԻՊՐԱՑԻ, ՀԱՅ, ՔԻՒՐՏ...

—×—

Վահէ Հալեֆօղլու ընդունուեցաւ Շիրաքի, ապա նախագահ Միթերանի կողմէ: Վեց տարի է, առաջին անգամն է որ արտաքին թուրք նախարար մը Փարիզ կ'այցելէ: Եւ հակառակ «փոքրիկ ամպերու» (տես քիչ անդին՝ Թուրք մամուլը) Անդարայի կառավարութիւնը կրնայ գոհ ըլլալ այս այցելութենէն, որ չատ դրական է Թուրքիոյ համար: Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ յայտարարած է այս առթիւ. «Ֆրանսա եւ Թուրքիա բոլոր պատճառներն ունին զիրար հասկնալու: Միայն Անգարայի մէջ չէ որ զոհունակութիւն կը տիրէ յարաբերութեանց բնականոն ընթացքին վերահաստատումէն, այլեւ՝ Փարիզի մէջ»:

Այս սիրաբանութեան վերահաստատումը տնտեսական նպատակներ ալ ունի եւ այս այցելութեան առթիւ Ֆրանքեւերքրքական խառն յանձնախումբ մը կեանքի կոչուած է, դիւրացնելու համար մեծ պայմանագրութիւններու բանակցութիւնը: Ֆրանսա վերջերս լքած էր Թրքական շուկան, անցնելով երկրորդ դիրքէն ետ, ներորդին, իբրեւ հայթայթող: Թուրք բանակն ալ դէնքի պէտք ունի եւ Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրին գլխաւոր նիւթն է զինամթերքը: Ամէն պարագայի մէջ, կը յիշուի որ երկու երկիրներու յարաբերութեանց բարելաւման ճամբան բացուած է ոչ թէ Շիրաքի օրով, այլ՝ 1984–ին, Միթերանի իսկ կողմէ, երբ Էթիէն Մանաքը ղրկած էր Անգարա: Հինգշաբթի առտու, Ժորժ Պորթոլի Ֆըրանս – Լինթէօ ճայնասփիւռի կայանէն ամէնօրեայ իր ակնարկը կը յատկացնէր այս բարելաւման, յիշելով թէ Ֆրանսայի հայանպաստ դիրքը (զոր «կ'արդարացնէր» Հայերու մեծ թիւով Ֆրանսայի մէջ) դէպ աչքով դիտուած էր Անգարայի կողմէ, բայց հիմա, ամէն ինչ կարգադրելու վրայ է: Ըսենք այս առթիւ, որ «կիպրացի ժողովուրդին իրաւունքներու պաշտպանութեան մարմինը» որուն նախագահն է փրոֆ· Միլիէզ, բաց նամակով մը Շիրաքի, կ'ուզէ որ որեւէ խօսակցութենէ առաջ Հալեֆօղլուի հետ, յիշեցուի անոր Թուրքիոյ մենաշնորհութիւնը եւ բացեցուցած ճնշումը՝ Քիւրտերու, Հայերու վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ քննադատեց Շիրաքի կառավարութեան քալեռնեան քաղաքականութիւնը եւ հրապարակաւ յայտնեց իր ամբողջական տարակարծութիւնը, նախարարաց Խորհուրդի հերթական նիստին ընթացքին, երբ Պերնար Փոնս կը ներկայացնէր ինքնավարութեան հանրաքուէի իր ծրագիրը: Միթերան կ'առարկէ որ.– «Նոր Քալեռնիոյ հարցը սահմանափակել ընտրական հակամարտութեան մը, պատմական սխալ մը կ'ըլլայ: Հարցը այնքան հանրաքուէն չէ, ցորչափ քաղաքականութիւնը, որ հոն կը տանի»:

ԱԼՄԱ – ԱԹԱՑԻ խռովութիւններուն մասին նոր տեղեկութիւններ հասած են: Ղազախստանի նախարարապետը հաղորդած է որ 2 հոգի մեռած է եւ 200 հոգի ալ վիրաւորուած են, Դեկտեմբերի ցոյցերուն առթիւ: Արեւմտեան առաջին թղթակիցներուն, որոնք արտօնուեցան – թիւն ստացած են Ալմա – Աթա երթալու, յայտնած է նաեւ թէ 3000 հոգի մահնակացած են այդ ցոյցերուն:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԷՅՐՈՒԹի կռիւները Ամալի լիճերու եւ Ճումպլաթի տիրոյթներու միջեւ չարունակուած են աւելի մեծ սաստկութեամբ: Հինգշաբթի առտու, կը հաղորդուէր թէ 1975–էն ի վեր, այսքան բուռն բախումներ տեղի չէին ունեցած: Անկարելի չի նկատուիր որ չիի քաղաքազօրքերը վռնտուին Արեւմտեան Պէյրութէն, քանի որ Ճումպլաթի դեկավարած ճախ ուժերը ծանր կորուստներ պատճառած են իրենց: Միւս կողմէ, «անծանօթներ» մոտած են 77ամեայ Համայնավար դրադէտ՝ Հիւսէյն Մրուէի բնակարանը եւ սպաննած են զայն:

ՍԷ – Ի – Ա–ի նոր տնօրէնը յայտարարած է «սխալ մը գործած է» ամերիկեան այս գաղտնի սպասարկութիւնը Քոնկրէսի (խորհրդարան) լուր չտալով թէ դէնք ծախուած է Իրանի: Ինք կը փորձէ դործակցութեան մթնոլորտ մը վերահաստատել Խորհրդարանին հետ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի մէջ, բաւական չփոթութիւն կայ, ինչ կը վերաբերի «խզճի բանտարկեալներուն» ազատ արձակման մասին տրուած լուրերուն: Ըստ երեւոյթին եւ հակառակ եղած յայտարարութեան, Եոսիֆ Պեկուն ազատ չէ արձակուած: Ուրիշներու մասին ալ հակասական լուրեր կը չրջին,

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆի մէջ 500 դիմադրականները մեռած կ'ըլլան Ճունուար 15–էն ի վեր, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ խաղաղութեան ծրագիրը ձախողած է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄՊԵՐ՝
ՖՐԱՆՔԵԻԹՐՔԱԿԱՆ ԿԱՊՈՒՏՑԱՆ
ԵՐԿՆՔԻՆ ՄԷՋ···

ՈՐՈՎՀԵՏԵԻ ՖՐԱՆՍԱ ՉԷ ՀԱՍԿՑԱԾ ԹԷ ՔԻՒՐՏ ԸՍՈՒԱԾ ՄԱՐԴ ՉԿԱՑ

Միլլիյէթ է, որ Փետ· 18–ի իր թիւով արձագանգ կը հանդիսանայ այս «դիւանագիտական գայթակղութեան···»:

×

Թուրքիոյ արտաքին նախարար Վ· Հալեֆօղլուի Ֆրանսա այցելութեան առթիւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան կողմէ պատրաստուած դրքոյկ մը պատճառ դարձած է դիւանագիտական դաթախզուեան մը: Գրքոյկը հրատարակուած է Թուրքիան ծանօթացնելու նպատակով, ու Թուրքիոյ բնակչութեան ու գործածուած լեզուներու յատկացուած բաժնին մէջ զատ զատ նչուած են Թուրքերն ու Քիւրտերը: Հոն կ'ըսուի թէ բնակչութեան 44 միլիոնը կը բաղկանայ Թուրքերէ, իսկ 8 միլիոնը՝ Քիւրտերէ:

Ասկէ զատ, որպէս Թուրքիոյ գլխաւոր ընդդիմադիր կուսակցութիւն յիշուած է «Հալքչը» կուսակցութիւնը, որ ներկայիս գոյութիւն չունի, միացած ըլլալով իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան՝ ԱՆԱՓ–ի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԵՐԻԶ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 13 / 16)

«ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳ ՈՒ ԲԱՆ» ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ Գ· ՀԱՏՈՐԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Հրատարակչականը արուեստի եւ հնագիտութեան ու ազգագրութեան հիմնարկներու դիտական խորհուրդներու որոշումով լոյս ընծայած է երաժշտագէտ, ազգագրագէտ, բանահաւաք Միհրան Թումաճանի «Հայրենի երգ ու բան» աշխատութեան Գ· հատորը: Առաջինը, որ լոյս տեսած էր տարիներ առաջ, հեղինակին ողջութեան, կը բովանդակէր Բիւթանիոյ եւ Իզմիրի ժողովրդական երաժշտական ժառանգութիւնը, որուն իրրեւ յաւելուած տրուած էր բանահիւսական նիւթեր: Երկրորդ դիրքը կը բովանդակէր պատմական Հայաստանի՝ Փոքր Հայքի, Կիլիկիոյ, Եդեսիոյ, Մալաթիոյ եւ Խարբերդի չրջանները: Հաւաքուած բանահիւսական – ազգագրական նիւթը այնքան լիարժէք էր, որ, ի տարբերութիւն Ա· հատորի, առանձին բաժին կը կազմէր: Ներկայ հատորն, որուն կազմողն է Զաւէն Թադեւոսեան, իսկ խմբագիրը՝ փրոֆ· Ռոբեր Ամբարեան, կը բովանդակէ Բալուի, Տիգրանակերտի, Մուշ – Տարօնի, Կարինի, Սուրմալուի, Բաղէշ–Պիթլիսի եւ Շատախի չրջաններու երգեր եւ բանահիւսական նմոյշներ:

Բալուի ու Տիգրանակերտի երգերը, ինչպէս նաեւ Տիգրանակերտի, Մուշ – Տարօնի, Շատախի բանահիւսական նիւթերը դասաւորուած են ըստ սեռի – թեմայի յատկանիշներու՝ օրօրներ, հարսանեկան, պանդուխտի, տոնական – ծիսական երգեր, տաղեր, պարերգներ, պատմական դէպքերու վրայ հիւսուած երգեր եւայլն՝ իրենց ճայնանիշային պատկերներով: Առանձին բաժին կը կազմեն օտար լեզուով երգերը (թարգմանութիւնը կատարած են քրտագէտ Մաքսիմ Խամոյեան եւ Թրքագէտ Արսէն Ջանեան): Բանահիւսական – ազգագրական բաժնին մէջ տեղ գտած են նչուած չրջանները բանաւոր խօսքի նմոյշները՝ վիճակի, հաւատալիքի երգեր, մանկական խաղեր, ասոյթներ: Իսկ Մուշ – Տարօնի, Սուրմալուի, Բաղէշ – Պիթլիսի եւ Շատախի երգերը, սակաւաթիւ ըլլալու պատճառաւ, խմբաւորուած են «Երգեր ու պարերգներ» ընդհանուր խորագրի ներքեւ: Կարնոյ չրջանի երգերը խմբաւորուած են ըստ երգասացներու, ինչպէս նախատեսած էր հեղինակը:

Ակնյայտ է այն հսկայ աշխատանքը, զոր տարած են ներկայ հաւաքածոյի կազմողն ու խմբագիրը (Ռ· Ամբարեան, Արտաշէս Նազինեանի հետ խմբագրած է նաեւ աշխատութեան նախորդ հատորը): Գիրքը հրատարակելու համար անհրաժեշտ եղած է յաղթահարել չատ մը դժուարութիւններ, քանի որ Մ· Թումաճան, տարուած բանահաւաքումի իր զործունէութեամբ, չէ զրաղած հարուստ նիւթը համակարգելու, հրատարակութեան պատրաստելու չատ մը այլ հարցերով:

Ծրագրուած է իրականացնել աշխատութեան Դ· հատորի հրատարակութիւնը, որ կը բովանդակէ Ալաթի չրջանի եւ Վանի ժողովրդական ստեղծագործական ժանրերու նմոյշները:

Հայ երգարուեստի նուիրեալ Միհրան Թումաճան, կոմիտասի աշակերտներէն մին, մեր ժողովուրդին բաժին ինկած ճակատագրի դառն բաժակը ցմրուր ըմպած այն բեկորներէն է, որոնք դարուս սկիզբը Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, ապա Եւրոպա եւ Միացեալ Նահանգներ կրեցին տարագիր, հայրենազուրկ մարդու բոլոր ցրկանքներն ու տառապանքները: Բայց այդ բոլորը արգելք չեղան, որպէսզի հայ մշակոյթին անտակարկ նուիրեալ այս դէմքը՝ օտար ափերուն ցրուած Հայու բեկորներէն հաւաքէ, գրի առնէ, նոթագրէ հայրենի երգն ու բանը, ազգագրական տոհմիկ արժէքները եւ իր կեանքի մայրամուտին Հայաստան վերադառնալով երախտագէտ սերունդներուն յանձնէ իր ցրկած մասունքները:

×

ԳԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐՈՎ ՅԱՂԹԵՑ ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ

Ճատրակի աչխարհի ախոյեան Գարիկ Գասպարով յաղթեց «Համպուրկ» խումբին, որ կը բաղկանար 8 վարպետներէ, Արդիւնքը եղած է 7 – 1: Գասպարով ոչ մէկ խաղ կորնչուցած է, միայն երկու հաւասարութիւն արձանագրած է 17տարեայ Օլիվէր Շուլթէի եւ Ֆրանք Պերհորչթի հետ: Ի դէպ, անցեալ տարի Գասպարով նոյն խումբին պարտուած էր 3,5 – 4,5 արդիւնքով:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆի ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎՐԱՍՏԱՆի ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Վրաստանի կարգ մը չրջաններու մէջ տարերային աղէտները խոր յուզում պատճառած են Հայաստանի աչխատաւորներուն, որոնք յաւելեալ ճիգերով եւ անձնական նախաձեռնութեամբ ժամանակէն առաջ պատրաստած են եւ առաքած բոլոր պատուէրները, առաւելաբար մթերքները: Վրաստան ղրկուած են չարժական ելեկտրակայաններ, չինանիւթեր, ժէնէրաթէօռներ, հրաբխային խարամ, աւազ, խիճ եւայլն: Հայաստանի ճեռնարկութիւնները օգնութեան ճեռք երկարած են ղրացի երկրի աղէտեալներուն, որոնց համար դրամ ալ հանգանակուած է: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա· հեռագիր մը ղրկած է Վրաստանի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ կաթողիկոս – Պատրիարք Իլիա Բ·ի, յայտնելով որ էջմիածնի Կաթողիկոսարանը 100 հազար ռուբլի կը յատկացնէ աղէտեալներու օգնութեան Փոնտին:

ԲԻԶԱՆԴԻՈՆԻ ՀԻՆ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Դժուար բան է կազմել հայ գաղութները՝ ըստ դիրք–ծննդոցը: Անոր համար նախ որ մեզ ազգերը կը պակսին գտնելու համար առաջին Հայերու հետքը զանազան գաղութներու մէջ: Եւ յետոյ մինչեւ այսօր ալ պարզ չէ մեզմէ շատերուն համար թէ ինչ պէտք է հասկնալ գաղութ ըսելով: Գաղո՞ւթ պէտք է հաշուել, օրինակ, Հայերու որեւէ համախմբութիւն օտար երկիրնքի մը տակ: Կը թուի թէ յաճախ շփոթութեան կ'երթանք գաղութ անունը տալով զանազան երկիրներու մէջ մարմին առած մեծ թէ փոքր առհասարակ բոլոր հայ կորիզներուն: Սխալ պիտի ըլլար անոնց բոլորն ալ գաղութ սեպել, քանի պատմութեան չեն ներկայացնար անոնք արդէն կազմուած իրր համայնք, առաւել կամ նուազ հայ դիմագրծութեամբ: Նման համայնքներ հին օրերուն կրնային տակաւին ստեղծուիլ առաւելապէս եկեղեցիներու չուրջ: Մեզի ծանօթ հայ գաղութներու ամբողջ շրջանին եկեղեցին էր որ միակ կապը կը մնար ցիրուցան Հայութեան մէջեւ, հայ դիմագիծ տալով զանազան տիերու վրայ գոյութիւն առնող այդ համայնքներուն, ու անոնց մէջ դիմացնելով հայրենի ստանդութիւնները, սովորութիւնները, ինչպէս եւ լեզուն: Եկեղեցին էր գործեալ որ կապուած կը պահէր զանոնք մայր դանդուածին հետ, ու կամուրջ կը դառնար գաղութէ գաղութ:

Ձիշդ է որ աշխարհի քարտէսին վրայ շատ յաճախ կազմուած են հայ բնիկներ որոնց պակսած է հայ ազօթատեղին, ինչպէս էին՝ օրինակ՝ հալածանքներէ փախելով օտար երկիրներ ապաստանող հայ բազմութիւնները, որոնք համախումբ ապրած են ի սկզբան ու պահպանած են որոշ ատեն իրենց հայ դիմագիծը, կամ այն առեւտրական կայանները զոր ըստեղծած են հայ վաճառականները աշխարհի զանազան կէտերուն մէջ՝ իրենց հոգեկան կապերը առանց խզելու մայր ժողովուրդին հետ, եւ փորձելով հայ կեանք ստեղծել եւ իրենց չուրջը: Բայց անոնցմէ ոչ մէկը չնչեց երկար: Ոմանք խառնուեցան չուտով տեղական ժողովուրդներուն, ձուլուեցան, հա – տան: Ուրիշներ կայան փախեցին, ցրուեցան, տարբրալուծուելու համար իրենց կարգին բնիկ տարրին մէջ: Տակացին միայն անոնք որոնք հնարաւորութիւն ունեցան իրենց հոգին կապուած պահելու մայր գանդուածին հետ, ու դիմացնել իրենց ստանդութիւնները: Ու Հայ Եկեղեցին էր գործեալ որ մեծ դեր կատարեց այդտեղ:

Պոլիս մէկն էր այն հայ գաղութներէն, որոնք կրցան դիմանալ:

×

Պոլիս գաղութ մը չէր՝ բառին սովորական իմաստով: Գաղութ էր այն հաստատուածքին համար միայն որ հայ գանգուած մըն էր հայրենի երկրէն հեռու: Այլապէս ան գաղութէ աւելի բան մըն էր, տեսակ մը հայ աշխարհ հայ հոգին հեռու, որ բազկերակը պիտի դառնար պահ մը հայ կեանքին երբ ամէն ինչ խամրէր հայ հոգին վրայ: Ճշմարիտ մը պիտի դառնար պահ մը ան՝ ուր պիտի գային բոլոր հայ գաւառները իրենց բարքերը բերել, իրենց ստանդութիւնները, հետքեր իրենց ընտանեկան սովորութիւններէն, իրենց բարբառէն: Վոսփորի ափերուն վրայ Հայաստանի մը մանրանկարը պիտի ստեղծուէր այսպէս, ուր անընդհատ աւիշ պիտի դար հոսէր գաւառէն, եւ որ միշտ պիտի ազատագրուէր ու միշտ պիտի թարմանար:

Պոլիսը պիտի չկրնար սակայն կատարել դերը զոր իրապէս կատարեց, եթէ ան մայրաքաղաքը չըլլար Թուրքիոյ: Գաւառի համար Պոլիսը պիտի դառնար տեսակ մը ապաւէն, ուր պիտի խուժէին բոլոր կարիքները զարմանի գտնելու չափ, բոլոր ցաւերը, բոլոր յոյսերը: Պանդուխտներով պիտի լեցուէին Պոլսոյ խաները, ու հայ առուտրականը պիտի դար ցուցադրուէր եկեղեցիներու բակին մէջ: Գաւառը Պոլիս պիտի խուժէր որպէսզի բախտ ալ փորձէր, ու դիրք շինէր իրեն տակաւ: Պոլիս այս կերպով մայրաքաղաք դարձաւ Հայուն ալ: Հայը ինքն ալ ունեցաւ հոն իր աւազանին, – իր ամիրաները, որոնք կռթնած մէկ մէկ փաչայի՝ իրենց կարգին իրենք ալ մէկ մէկ արքունիք ստեղծեցին ու արբանեակներու իրենց բանակը, որ կը տեւէր որքան ամիրան, իսկ ամիրան կը տեւէր՝ որքան տեւէր իր փաչան:

Պոլիս սակայն իր կատարած այդ դերը առաւելապէս կը պարտի Պատրիարքական Աթոռին զոր պարագաները ստեղծեցին հոն: Այդ Աթոռը կապը պիտի հանդիսանար պետութեան եւ իր հայ հպատակներուն միջեւ, ու ամբողջ հինդ դար իրեն պիտի կապէր Հայ ժողովուրդը իրբեւ: Ան պիտի դառնար ոչ միայն հոգեւոր կեդրոնը Օսմանեան Կայսրութեան բոլոր Հայերուն, այլեւ պիտի փորձէր վարել նաեւ Հայ ժողովուրդի ճակատագիրը, արհամարհանքով նայելով յաճախ Հայ Եկեղեցւոյ նուիրապետութեան վրայ, եւ չանալով նոյնիսկ իր ազդեցութեան տակ պահել զայն: Քիչ չէ պատահած որ Պոլսոյ Աթոռը իշխէ էջմիածնին, իրեն ենթարկէ Երուսաղէմը, ստուերի մէջ թողու Կիլիկիան, իսկ Աղթամարը հաշուի իսկ չառնէ: Օսմանեան դահը դահ ըրած եւ իրենց՝ Պոլսոյ պատրիարքները յաճախ են փորձած բացահիկ դիրք տալ իրենց Աթոռին որուն տիրանալու կամ իրարմէ խլելու համար մղուած կռիւները հատորներ կրնան լեցնել:

Պոլիս իր փառքը կարեւոր չափով մը պարտական է նաեւ դիրքին զոր կը զբաւէր ցամաքներու եւ ծովերու հանդիպման զմայլելի այդ կէտին վրայ: Երբոր ցամքեցան առեւտրական բոլոր միւս ճանապարհները որոնք Արեւելքը կը կապէին Արեւմուտքին եւ փոխադարձաբար, Պոլիս հանդիսացաւ առեւտուրի մեծագոյն կայանը հսկայ կայսրութեան մը համար, ու իր ծոցը համախմբեց ինչպէս առեւտուրի մարդիկը՝ նոյնպէս եւ բոլոր անոնք որոնք իրենց բախտը փորձելու ասպարէզ կը փնտռէին: Այդպէս էր որ հայ առեւտրականներու եւս ցանց մը պիտի կազմուէր Պոլսոյ մէջ, մեծառուններու ամբողջ փաղանգ մը որ իր կարգին տակաւ ծնունդ պիտի տար քաղքենիներու դասի մը, որ, Ասիայէն բըխած, Եւրոպայէն չափիկ պիտի փոխ առնէր, մինչ քանի մը քայլ անդին բովանդակ գաւառ մը պիտի հեծէր թշուառութեան մէջ: Հարստացաւ Պոլիսը ու ամբարտաւանացաւ, ինչպէս քիչ մը անդին պիտի ուռճանար ու սոնքար Զմիւռնիան եւս, չնորհիւ Յոնիականին, ինչպէս պիտի պարարտանար Սալոնիկ եւ յոխորտային, աւելի անդին, հայկական Թիֆլիսն ու Բագուն, իրենց հին արեւներէր պահ մը մոռցած բոլորն ալ, ու քամահրելով ցընցոտիները զոր դեռ կը հագնէին մարդիկ դիւղին մէջ:

Եւ սակայն նոյն այդ Պոլիսը, իր բիծերուն ու մեղքերուն հակառակ, հայ կեանքի մէջ բացառիկ դեր կատարեց ամբողջ հինդ դար: Ի հեճուկս կռիւներուն որոնք խաղաղ չձգեցին երբեք Պատրիարքական Աթոռը, դատնական վէճերուն որոնք սեւցուցին այդ հինդ դարերու պատմութեան շատ մը էջերը, ի հեճուկս նաեւ ամիրաներուն, աղաներուն ու էֆենտիներուն՝ որոնք փոխնիփոխ իրենց ամբարտաւանութիւնը փռեցին հայ եկեղեցւոյ բակին մէջ, Պոլիսը միշտ ունեցաւ նաեւ խաւ մը որ տէր մնաց հայ ստանդութիւններուն, նոյնացաւ Հայ ժողովուրդի յուզումներուն հետ, ու փորձեց զարթօնքի այն մեծ ճիգը, որ պիտի դար հորիզոն բանալ Հայուն, բարձունք առեղծել հայ մշակոյթի լոյսը մարդերուն վրայ, հայ գաղափարը ի սպաս դնել քանի մը սերունդ:

Պէտք չէ որ այդ Պոլիսը մոռցուի:

×

Պոլսոյ հայ կեանքին հինդ դարերուն դնուելիան անցնելէ առաջ անհրաժեշտ էր կանգ առնել պահ մը Պոլսոյ հայ գաղութին ծագման վրայ, նկատի որ մինչեւ օրս ալ գժբախտաբար չէ լուսաբանուած լրիւ, չնայելով որ առանց այդ սկզբնական շրջանի պարզաբանութեան՝ անկարելի էր ըմբռնել կեանքը գաղութի մը որ ամբողջ հինգ հազարամեակ Հայ ժողովուրդի հոգեւոր ու ազգային կեդրոն է հանդիսացեր, խանճարուրն է եղեր առեւտրահայ աշխարհաքաղաքին ու անով չունչ առած գրականութեան:

Մաղաքիա Օրմանեան անգամ, որ, իբրեւ Պոլսոյ նախկին պատրիարք, պէտք էր շատ մանրակրկիտ ուսումնասիրած ըլլար Պոլսոյ հայ գաղութին եւ մանաւանդ բարեր Պոլսոյ Հայ Պատրիարքութեան առեղծման պարագաները, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Ֆաթիհ սուլթանի եւ անոր յաջորդներուն կողմէ Հայոց Պատրիարքութեան արուած առանձնաշնորհումներուն, գժբախտաբար շատ հարեւանցի եւ չփոթ է այդ դէպքերուն նուիրած իր հատուածներուն մէջ եւ ինչ որ կու տայ այդ առթիւ պարզապէս քաղ մըն է հին տղբիւրներու, որոնք չեն ճըշդրտուած տակաւին վաւերագրերու յոյսին տակ: Այնպէս որ պատկառելի իր երկը՝ «Ազգապատում»ը՝ ուր հայ պատմութեան այնքան շրջաններ ու ատոնց հետ կապուած այնքան դէպքեր մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան առարկայ են եղած, ոչինչ նոր բան կ'ըսէ Պոլսոյ հայ գաղութի ծագման մասին:

Հրանդ Ասատուր եւս իր «Կ. Պոլսոյ Հայերը եւ իրենց պատրիարքները» խտացած աշխատութեան մէջ գժբախտաբար շատ հարեւանցի կ'անցնի այս հարցին վրայէն: Աւելի շատ հապճեպ նօթեր են ինչ որ կ'արձանագրէ հոն, տեսակ մը կմախք որ թուական ու անուն կու տայ լիառատ, բայց չի խօսեցներ դէպքերը, – կմախք որ բաւական չէ մարդոց ու անոնց գործերուն հետեւելու համար, երբ մանաւանդ, զրի առնուած եւ տպուած համիտեան դրաքննութեան պայմաններուն տակ, ցատքած է բազմաթիւ «անհաճոյ» դէպքերու վրայէն ու կանգ առած անցեալ դարու կէսերուն՝ ուրկէ սկսող դէպքերը կրնային աւելի եւս անհաճոյ դառնալ:

Պոլսոյ գաղութին ծագման հարցը ուրիշ շատերն ալ զբաղեցուցած է անշուշտ, առանց սակայն լիովին պարզաբանուած ըլլալու: Շրջան մըն է Հայոց Պատմութեան մէջ՝ որուն մասին մեզ հասած տղբիւրները ժլատ եւ մէնեակոյն առեն չփոթ են. հայ տղբիւրներ գրեթէ չունինք՝ բացի ինչ ինչ ձեռագիրներու յիշատակարաններէն, իսկ ցարդ յայտնուած օտար տղբիւրները լեցուն են հակասութիւններով, ու աւելի եւս կը չփոթեցնեն մեզ:

Բարդէն Կաթոզիկոս, որ յաճախ զբաղած է ինքն ալ Պոլսոյ հայ գաղութին անցեալով, շատ իրաւունք ունէր ըսելու.

«Ստուգիւ որոշ կերպով չենք գիտեր թէ Հայերը առաջին անգամ ե՞րբ հաստատեցան Կ. Պոլսոյ մէջ: (Ինդիրը գանգուածային գաղթի վրայ է անշուշտ: Վասնզի, սկիզբէն ի վեր հայ ուսանողներ գտնուած են Կ. Պոլսոյ մէջ, ինչպէս նաեւ հայ իշխաններ եւ դիւանագործներ՝ արքունիքին հետ իրենց ունեցած յարաբերութեանց պատճառով): Այս մասին ինչ տեղեկութիւն որ կայ մեր ազգային պատմութեան մէջ, շատ հին թուականներու չի վերաբերիր: Աակէ գատ ճոխ ու մանրամասն չեն այդ տեղեկութիւնները եւ հայ դաղթականութեան պատմութիւնը կը դառնայ Ժ. դարուն չուրջը»:

Առաջին ինդիրը ուրեմն զոր անհրաժեշտ է ճշդել հայ տարրին հնութեան պարագան է Պոլսոյ մէջ: Անհրաժեշտ՝ որովհետեւ առանց ճշդելու սկզբնական կորիզը, անկարելի է ըմբռնել դերը վտանգներուն որոնք անընդհատ հոսեցան այնտեղ, ամէն մէկը նոր աւիշ մը բերելով, ամէն մէկը հետք մը ձգելով: Անհրաժեշտ՝ ըմբռնելու համար մանաւանդ ժամանակի ընթացքին միշտ կերպարանք ու դիմագիծ փոխած այն տարօրինակ գանգուածը որ Պոլսոյ գաղութ կը կոչուի:

Ընդհանրապէս Պոլսոյ հայ գաղութին ծագումը ցարդ կը կապէին Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի կողմէ Պոլսոյ գրաւման հետ: Ոչինչ աւելի անհիմն է քան այս ենթադրութիւնը, որ մեզ կը զրկէր Ֆաթիհի կողմէ Հայոց ընծայուած դիրքը ըմբռնելու հնարաւորութենէն, եւ յետոյ գային Պոլսոյ գաղութին դերը կը բացատրէր բացառապէս օսմանեան բարեհաճութեամբ: Հիմա արդէն բոլոր աւելորդները կան հայ գանգուած փնտռելու եւ գտնելու օսմանցիներէն ալ առաջ:

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

«Պոլիս եւ իր դերը» հատորէն, 1965:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի 50 ԱՄԵԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 9–ին կը սկսին խորհրդային 50–րդ ախոյեանութեան խաղերը: «Արարատ» դաշտ կ'իջնէ յաջորդ օրը, Խարկովի «Մետալիստ»ի դէմ: Այս տարուան մրցաշարքը յատուկ հանդամանք մը ունի, քանի որ կը զուգադիպի ախոյեանութեան 50–րդ տարեդարձին: Ձիսուն տարի առաջ Հայաստանի մէջ կազմուեցան վարպետ խումբեր եւ հայկական Փութպոլը եղաւ համամիութենական մրցարեմ: Հայաստանի գօրաւոր խումբերը կէս դար հանդէս եկան Խորհ. Միութեան ախոյեանութիւններուն մէջ: «Արարատ» դարձաւ Խորհ. Միութեան ախոյեան եւ երկու անգամ բաժակակիր: Տարիներու ընթացքին բազմիցս փոխուեցաւ Հայաստանի գլխաւոր խումբին կազմը, խաղաոճը, նոյնիսկ անունը, սակայն սէրն ու համակրանքը անոր նկատմամբ միշտ մնաց անփոփոխ: Հայ մարզասէրները յուզումի եւ ուրախութեան պահեր ապրեցան «Արարատ»ի գեղեցիկ եւ ինքնատիպ խաղով: Անոր հետ ճաշակեցին յաղթանակի քաղցրութիւնը, կիսեցին պարտութեան դառնութիւնը եւ միշտ հաւատքով նայեցան խումբի ապագային:

Հայկական Փութպոլի յիսնամեակին առթիւ կ'արժէ տալ «Արարատ»ի պատմութիւնը (քսան տասնամեակներու):

×

1937 – 1947Ի ԵՐՋԱՆ

Փութպոլի առաջին խումբերը՝ «Ինքնաձո», «Սպարտակ», «Պիչչեւիկ», «Կարմիր Դրօշ», «Կառուցող» եւայլն, Հայաստանի մէջ կազմուած են 1920–ական թուականներուն: Անոնք հանդիպումներ կ'ունենային ոչ միայն իրարու, այլեւ Խորհ. Միութեան կարգ մը քաղաքներու խումբերու հետ եւ կը մասնակցէին պատգան մրցումներու: 1930–ին Երեւանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կազմակերպուած է միջպետական բարեկամական հանդիպում՝ Հայաստանի եւ Գերմանիոյ բանուորական մարզական միութեան խումբերուն միջեւ: Խաղը տեղի ունեցած է Սեպ. 21–ին եւ վերջ գտած Գերմանացիներու յաղթանակով (3 – 1): Հայաստանի խումբի հաշուոյն միակ կոլը նշանակած է լենինականցի Պարոյր Հարոյեան:

1936–ին տեղի ունեցաւ խորհրդային բաժակի անդրանիկ խաղարկութիւնը: Այդ մրցումներուն Հայաստանը ներկայացուց Ալավերդիի պղինձի ձուլարանի խումբը, որ Յուլիս 18–ին Պաթումի մէջ հանդիպեցաւ տեղւոյն «Դինամօ»ի հետ: Խաղը վերջ գտաւ դինամօյականներու չափազանց յաղթանակով (7 – 1): Հայկական խումբի հաշուոյն միակ կոլը նշանակեց Գէորգի Ռուսով:

Նոյն տարին տեղի ունեցաւ նաեւ Հայաստանի Փութպոլի անդրանիկ ախոյեանութիւնը, որուն մասնակցեցան մարզական ընկերութիւններու եւ ձեռնարկութիւններու խումբերը: Ախոյեան հանդիսացաւ Երեւանի «Դինամօ»ն: Քննարկելով մրցաշարքին արդիւնքները, Հայաստանի մարզական կոմիտէն՝ նկատի առնելով մասնակցող խումբերու ցուցաբերած ամբողջ կամքը՝ որոշեց հայկական ներկայացուցիչ ուղարկել Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի կոմկէ Պոլսոյ գրաւման հետ: Ոչինչ աւելի անհիմն է քան այս ենթադրութիւնը, որ մեզ կը զրկէր Ֆաթիհի կողմէ Հայոց ընծայուած դիրքը ըմբռնելու հնարաւորութենէն, եւ յետոյ գային Պոլսոյ գաղութին դերը կը բացատրէր բացառապէս օսմանեան բարեհաճութեամբ: Հիմա արդէն բոլոր աւելորդները կան հայ գանգուած փնտռելու եւ գտնելու օսմանցիներէն ալ առաջ:

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

«Պոլիս եւ իր դերը» հատորէն, 1965:

րած վարպետութիւնը, որոշեց եւ 1937 Մայիս 15–ին հեռագրով դիմեց մարզանքի միութենական կոմիտէին, որպէսզի եբեւանի «Դինամօ» եւ «Սպարտակ» խումբերը դասուին համամիութենական խոյհոնութեան մասնակցողներու շարքին: Կոմիտէն ընդառաջեց խնդրանքին եւ եբեւանի «Սպարտակ»ը մաս կազմեց Գ., իսկ «Դինամօ»ն՝ Դ. խմբակին:

Պաշտօնական առաջին հանդիպումը «Սպարտակ» ունեցաւ 1937 Յուլիս 18ին, Տաշքենդի մէջ, տեղւոյն «Դինամօ»ի հետ եւ պարտուեցաւ 5 – 0 արդիւնքով: Իսկ երեւանի մէջ առաջին խաղը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 18–ին, «Դինամօ» մարզադաշտին մէջ (ներկայի «Սպարտակ»ը): Այդ օրը երեւանի «Դինամօ»ն 4 – 1 արդիւնքով պարտուեցաւ Ստալինգրադի «Տրակտոր»էն: Հայկական խումբի հաշուոյն միակ կոլը նշանակեց Յակոբ Յակոբեան:

Ամբողջ մրցաշարքին «Սպարտակ» մի-այն մէկ խաղ կրցաւ աւարտել հաւասարութեամբ (Դնեպրոպետրովսկի «Մտալ»ի հետ), իսկ միւս բոլոր հանդիպումներուն կրեց պարտութիւններ եւ զրաւեց դասաւորման 12–րդ տեղը: «Սպարտակ»ի կազմը կը բաղկանար հետեւեալ մարդիկներէ՝ Ղազարոս Թէքէչեան (բերդապահ), Բաղդասար Մովսիսեան, Սմբատ Աբաջեան, Գրիգոր Եփերեան, Աւետիս Ղազարեան, Արամ Բաբախեան, Գէորգի Կուլիջանեան (յետապահներ), Յակոբ Յակոբեան, Երուանդ Թադեւոսեան, Պարոյր Հարոյեան, Պօղոս Բուռնազեան, Մանուկ Մինասեան, Գալուստ Մարտիրոսեան, Իվան Յանկօ, Սուրէն Աթանէսեան, Վարդան Վարդանեան, Սարգիս Ամիրխանեան եւ Աւետիս Ճմազեան (յարձակողներ):

Երեւանի «Դինամօ»ն՝ Դ. խմբակին մէջ, յարաբերաբար աւելի յաջող արդիւնքներ ձեռք ձգեց: Ունեցած 13 հանդիպումներուն մէջ արձանագրեց 6 յաղթանակ, 4 հաւասարութիւն եւ 3 պարտութիւն, գրաւելով դասաւորման 3րդ տեղը: Խումբը բաղկացած էր հետեւեալներէ՝ Վիկտոր Օվչարենկօ եւ Ալեքսանդր Ջաւրոդնի (բերդապահներ), Դմիտրի Բոբրիչ, Վիկտոր Բոյկօ, Կոնստանտին Մելիք-Օսիպով, Բաղրատ Յունանեան (յետապահներ), Միխայիլ Բուռնիկ, Վիկտոր Բերեժնոյ, Բագրատ Հայկեան, Գուրգէն Գրիգորեան, Յովակ Մարտիրոսեան, Վալենտին Բեխտենեւ, Անուշաւան Ստեփանեան, Սուրէն Շահնազարեան եւ Հայկ Յարութիւնեան (յառաջապահներ եւ յարձակողներ):

Հայաստանի խումբերու մուտքը միութենական մրցումներու ասպարէզ կարելի չէ յաջող նկատել: Արդէն մեծ բան չէր ակնկալուեր, կարեւորը այն էր որ անոնք առաջին անգամ ըլլալով հայկական ֆութպոլը կը ներկայացնէին համամիութենական մակարդակի վրայ: Յետագայ տարիներուն եւս երեւանցիները մասնաւոր յաջողութիւններու չհասան եւ միայն 1948–ին է որ, անոնք իրաւունք ունեցան

ՉԵԿՈՑՑ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
1987 – 88 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐ

———×———

1.– Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը 1987 – 88 ուսումնական տարեշրջանին համար, վերանորոգելի կրթաթոշակներէն զատ, պիտի յատկացնէ նաեւ որոշ թիւով նոր կրթաթոշակներ արժանաւոր ուսանողներուն:

2.– Հիմնարկութեան ներկայ ծրագիրը կը վերաբերի միմիայն ա՛յն ուսանողներուն՝ որոնք համալսարանական լրիւ մակարդակ ունեցող ուսումնական հաստատութեան մը մէջ կը փափաքին կանոնաւորաբար հետեւիլ մասնագիտութեան մը: Գիշերային, մասնակի կամ ոչ–ակադեմական դասընթացքներ մաս չեն կազմեր ներկայ ծրագրին:

3.– Կրթաթոշակներու յատկացումը կը կատարուի ընտրութեամբ, հայկական ծագում ունեցող ուսանողներու՝ որոնք բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար զուրկ են նիւթական անհրաժեշտ միջոցներէն: Սկզբունքով Հիմնարկութիւնը չի քաջալերեր ուսանողներ որոնք իրենց ուսման կ'ուզեն հետեւիլ իրենց բնակավայրէն դուրս գտնուող համալսարաններու մէջ:

4.– Թեկնածուները պարտին ունենալ ուսումնական բարձր մակարդակ, լրացնել անհրաժեշտ բոլոր պայմանները եւ ընդունուած ըլլալ նուազագոյն «Մոթոր» դասարանը ամերիկեան համալսարաններու մէջ՝ կամ համապատասխան դասարան մը այլ համալսարաններու պարագային:

5.– Ներկայացող թեկնածուներէն կ'ընտրուին Հիմնարկութեան դասաղրամը թեամբ արժանաւորագոյն նկատուածները միայն: Միեւնոյն ընտանիքին պատկանող երկու թեկնածուներ միաժամանակ չեն կրնար օգտուիլ Հիմնարկութեան ներկայ ծրագրէն: Նախընտրութիւնը կը տրուի արժանաւոր ա՛յն ուսանողներուն որոնց ընտանեկան անմիջական պարագաներուն մէջ օգտուող չէ եղած անցեալին Հիմնարկութեան համալսարանական կրթաթոշակներէն:

6.– Բոլոր թեկնածուները, ուր ալ բնակին անոնք, իրենց ծրագիր դիմումնագիրը պէտք է ներկայացուցած ըլլան ստորեւ նշանակուած հասցէին Մարտ 1–էն ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 31 1987: (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն՝ մինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականները պիտի ըլլան Սեպտեմբեր 15–էն՝ Դեկտեմբեր 15, 1987):

Calouste Gulbenkian Foundation
Department of Armenian Affairs
Avenida de Berna 45—A
1093 — Lisbon Codex / PORTUGAL

Ի պատասխան՝ թեկնածուներուն կը դրկուին հարկ եղած տեղեկութիւններն ու հարցաթերթիկները:

7.– Այն պարագային երբ ուսումնաշրջանի տեւողութիւնը կ'ընդգրկէ հինգէն աւելի տարիներ, ուսանող մը Հիմնարկութեան կրթաթոշակներէն կրնայ օգտուիլ առաւելագոյն հինգ տարի միայն:

8.– Շփոթութիւններ կանխելու համար, դիմողները պարտին իրենց անունն ու մականունը թղթակցութեանց եւ հարցաթերթիկներու մէջ գրել նոյնօրինակ ձեւով, այնպէս ինչպէս կ'երեւին անոնք ենթակային ինքնութեան թուղթին կամ անցագրին մէջ:

9.– Հիմնարկութիւնը չատ սահմանափակ թիւով կրթաթոշակներու համար նկատի պիտի ունենայ նաեւ դիմումներ թեկնածուներէ՝ որոնք արդէն տիրացած են համալսարանական վկայականի մը եւ կը փափաքին կատարելագործել իրենց ուսումը իրենց բնական երկրին կամ արտասահմանի ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւններէն մէկուն մէջ: Դիմումները պէտք է կատարուին վերոյիշեալ ձեւով դարձեալ, նկատի ունենալով նոյն պայմանաժամերը:

10.– Ներկայացուած բոլոր թղթածրարները ի վերջոյ կը կեդրոնացուին Լիզպոն՝ ուր արժանաւոր թեկնածուներուն ընտրութիւնը կը կատարուի Օգոստոս ամսուան ընթացքին (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ պարագային Փետրուարի վերջը): Որոշումները թեկնածուներուն կը հաղորդուին ուղղակի Վիզպոնի կեդրոնէն:

11.– Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներ իրենց կրթաթոշակները 1987 – 88 տարեշրջանին վերանորոգել տալու համար պարտին իրենց դիմումները յղել ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին՝ Մարտ 1–էն մինչեւ Մայիս 31, 1987 (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար՝ Սեպտեմբեր 15–էն մինչեւ Դեկտեմբեր 15, 1987) ստանալու համար հարկ եղած հարցաթղթիկները: Նշանակուած պայմանաժամերը չյարգող ուսանողներու դիմումները նկատի չեն առնուիր:

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, Փետրուար 8, 1987

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
«ԷԼԻԶ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ – ԱՅՎԱԶԵԱՆ
ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ի ՄԱՍԻՆ

«Էլիզ Գալուստեան – Այվազեան Գրական մրցանակ»ի դատական կազմը, 1986 տարեշրջանի ընթացքին, մրցումի համար ներկայացած հատորները քննելէ վերջ, հետեւեալ որոշումին յանգեցաւ.

Բացառիկ յիշատակութեան կ'արժանանայ Ծակոր Կարապետեանի «Ամերիկեան Նուրջպար» պատմուածքներու հատորը. սակայն նկատելով որ նոյն հեղինակը 1985ի տարեշրջանի մրցումին Ա. մրցանակի արժանացած էր «Ադամի Գիրքը» վէպով, դատական կազմը որոշեց 1986ի առաջին մրցանակը յատկացնել Անդրանիկ Սարեանի (Թեհրան) պատմուածքներու զոյգ հատորներուն: Ցիշեալ մրցանակը (3·000 Ֆ.) պիտի յանձնուի Ընկերակցութեան տարեկան ճաշկերոյթի ընթացքին, որուն թուականը առանձնապէս պիտի հաղորդուի հանրութեան:

1987–ի մրցանակի պայմանները կը մնան նոյնը:

Հասցէի փոփոխութեան հետեւանքով, նամակատուփի նոր թիւը պիտի յայտարարուի մամուլով յառաջիկային:

«ԷԼԻԶ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ–ԱՅՎԱԶԵԱՆ
ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ի
ԴԱՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄ

Սփիւռքի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Այդպէս էր: Ես ուղղակի կը դաւաճանէի իմ քաջարի, խոնարհ ու լայնախոհ եկեղեցիս, որ կանգուն մնացած էր հակառակ եղեռնին. ժպտադէմ այն եկեղեցին՝ ուր այնքան կը տաքնայի ամէն երեքշաբթու: Այնքան պիտի ուզէի այդտարիքիս – երբ կը հաւատայի տակաւին – անցնիլ մէկ մատուռէն միւսը ու ինքզինքս միշտ նոյն տեղը զգալ, քանի որ մէկուն մէջ հայերէն լսուածը նոյն բանն էր, ինչ որ միւսին մէջ լատիներէն կ'լսուէր: Եւ երկու խորաններէն ալ ես սիրով պիտի ընդունէի նչխարքը. սակայն Ֆ. աբբային համար ես «նկատի առնելիք պարագայ» մըն էի ու հոն տեղ պիտի կրնայի ունենալ միայն չեզոքացնել նկատելով առաջին մկրտութիւնս, վերամկրտուելու համար յանուն կաթոլիկէ Հօր եւ Որդւոյն եւ Հոգւոյն սրբոյ:

Ոտքի ելայ:

Ո՛հ, ոչ թէ տալու համար պատասխան մը, որ յետադային երկար առեն պիտի յիշուէր: Տասը տարեկան էի եւ չատ կանուխ էր, որպէսզի պատասխանս կարուկ, խոցող եւ զգեստող ըլլար:

Այդ «ինչո՞ւ Մալաքեանը առաջին հաղորդութիւն չառներ» հարցումին պատասխանեցի.

– Առաջին հաղորդութիւնս արդէն առած եմ ես, բայց իմ եկեղեցիս մէջ հաղորդութիւնը չեն թուարկեր: Իսկ դուն, դուն...

Բառ մը կը փնտռէի, կարելի եղածին չափ բիրտ, ընդվզումս արտայայտելու համար, բայց ընտրութեան ժամանակս ընդհատուեցաւ աբբային կաղկանձող ձայնով.

– Դո՛ւք, փոքրիկ հայ, դուք...

Ան ալ ի՛ր բառը կը փնտռէր, եւ ունէր զայն, բայց որովհետեւ աբբայ էր վերջացուց.

– Դուք կը նեղէք մեզ, լռեցէ՛ք, նստեցէ՛ք:

Լռեցի, բայց չնստայ: Ելայ տեղէս եւ դէպի դուռը ուղղուեցայ: Երբ հասայ աբբային առջեւ, թատերական մեծ չարժումով խոնարհութիւն մը ըրի: Ապա դուրս եկայ առջի պլուխս վեր առի ու ըսի իրեն.

– Պարոն աբբայ, կը խոնարհիմ ձեր սքեմին առջեւ:

Անչուշտ ինծի չէր պատկաներ յարգանքի նենգամիտ այս ակնարկութիւնը, որ կ'ուղղուէր զգեստին, բացառելով անոր մէջ սահած անձը:

Հօրս իր ընկերներուն պատմած պատմութիւններէն մէկէն առնուած նախազգուշութիւն մըն էր ան:

Չէի յիշեր մանրամասները, ոչ ալ այն պարագաները, որոնց մէջ եղած էր այդ ակնարկութիւնը, սակայն չատ սիրած էի զայն եւ յիշողութեանս մէջ պահած առանց անդրադառնալու ըսածիս ծանրութեան:

Աբբային դէմքը կասկարմիր կարեցաւ: Այն տեսն դերասանի մը նման, որ իր դերը արտասանելով կը թողու բեմը, դուրս ելայ դասարանէն:

Դպրոցին սամայի նրբանցքներուն մէջ սկսաւ դլխուս մէջ դառնալ զործած յանդգնութիւնս. արդէն կը նախատեսէի անմիջական վտարումս: Արդեօք ընդմիշտ «ընդդիմախօս»ի կնի՞ք մը պիտի կրէի, որ կրթական միւս բոլոր հաստատութիւններուն դուռները պիտի փակէր առջեւս: Կ'երեւակայէի ընտանիքիս անդամներուն վշտակիր չորս դէմքերը: Հարիւր անգամ ես ինծի կրկնեցի վերջին նահատակութիւնս, համոզելու համար, թէ հոն անարգական ոչինչ կար: Եւ սակայն պէտք էր ընդունիլ պատահածը, բարոյապէս մերկացուցած էի աբբան, որ մերկ կնցած էր իր զրասեղանին եւրին, մինչ ես կը խոնարհէի միայն իր սքեմին առջեւ: Այս սրբապղծութիւնը երբեք պիտի չներէին:

Ամբողջ օրը ակնարկս դասարանի դրան յառած, սպասեցի ճաշատրական պահուն.

– Մալաքեան, պարոն Մէլիզանի դրասենեակը երթաք:

Ոչինչ պատահեցաւ:

Ո՛չ այդ օրը, ոչ ալ յաջորդական օրերուն:

Արդեօք մինչդէպը տեղեկացուցած էին աւելի բա՛րձր տեղեր: Երբեք չգիտցայ: Մինչեւ արձակուրդ տակաւին եռամսեայ մը եւս ունէինք եւ տասնեակ մը դասեր Ֆ. աբբային հետ... մեր հոգիները յղկելու եւ վայելեցնելու համար:

(Շար. 45)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Արշամ Պապայեան,

Տիկին Անի Պապայեան–Տրվոս եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժեռար Պապայեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժան–Շառլ Պապայեան եւ զաւակները,

եւ համայն ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, Գիւտ եպիսկ. Նազարեանին, Յակոբ եպիսկ. Վարդանեանին, Նորվան եպիսկ. Զաքարեանին, Մարսէյլի բոլոր եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներուն, Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութեան, Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբին, «Յառաջ»ին, միութիւններու եւ կրօնական ընկերակցութիւններու ներկայացուցիչ – ներուն, որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով, մամուլով, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մասնակցեցան իրենց սուգին՝ իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր, մեծ–հօր եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկերուհի Արշալոյս Թադէոսեանի մահուան առթիւ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը՝ Սօսէ Մայրիկ, Լօլա Սասունի, Զաւօ Շանթ եւ Նայիրի, իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Շրջ. Վարչութեան եւ պղպատեալին հարազատներուն եւ 1.000 Ֆ. կը նուիրեն Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին։

×

Նոյն առիթով եւ նոյն նպատակին՝ ընկերուհի Մ. Գորգիկեան 500 Ֆ.։

×

Ողբացեալ ընկ. Ա. Թադէոսեանի փափաքին ընդառաջելով, հարազատները ողբացեալին կողմէ կը նուիրեն 1.000 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան, 1.000 Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա–Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Փետրուար 23, ժամը՝ 20·30–ին՝

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Թաղթական Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 12–ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ա. Զատիկեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Արեգ Տիրազանի մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Կիւլէղ Արքիմեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պետոյեան 2500 Ֆ. կը նուիրեն Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (տառնալ «Յառաջ»էն)։

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳ

Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցանէ, թէ, այս Կիրակի, Փետ. 22, հանդիսաւոր պաշտամունք տեղի կ'ունենայ։

Իր ուխտի պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ եկեղեցւոյս նորընտիր հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԱՒԱԳ ԽՁԿՐ. ՔՀՆՑ. ԴԱԼԼԷՆՏԻՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնը՝ եկեղեցւոյս Դպրաց Դասին կողմէ, ղեկավարութեամբ Կ. Պատմաճեանի եւ ընկերակցութեամբ երգէոնի։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀԱՆՐԱԳՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սրտի անհուն հրճուանքով կը յայտարարենք, որ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, որ սկիզբէն իսկ իր գլխաւոր նպատակը կը համարի հայ լեզուի եւ մշակոյթի ճառագայթումը՝ նոր յաջողութիւն մը եւս արձանագրեց։

Արդարեւ, 1986 – 87 տարեշրջանի սկիզբը, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Քրեթէյլ – Վերսայլ – Փարիզի ակադեմիայէն խնդրած էր ապագայ պաքալորէայի ուսանողներուն, որոնք հայերէն լեզուն կ'ընտրեն իբր առաջին կամ ընտրովի լեզու, հարկ եղած նիշը տալու իրաւունքը։

Այսօր այս գնահատանքը կատարելու իրաւունքը ստացած ենք։

Յետ այսորիկ, Փարիզեան շրջանը գլխաւորող հայերէնի ուսուցման Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի երեք կեդրոնները իրաւասութիւնը ունին քննութեան օրը քննիչ մարմնին ներկայացուելիք գնահատանքը կատարելու։

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Pour plus de renseignements
s'adresser à :

PARIS :
C.B.A.F.
17, rue Bleue - 75009 Paris

ISSY-LES-MOULINEAUX :
Mlle BENGIAN CHAKE
14 bis, rue du Progrès — 92360 Meudon

SEVRAN :
Mme PAPAZIAN M.
19, rue de l'Ile de France
93 Livry Gargan

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը պէլֆոնթէյնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ ախօրէկներ։

Վկայեալ ախօրէն Շրջուն կայանի համար։

Վարիչներ։

Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին։ –

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի տարեկան պարահանդէսը՝

ՄԱՐՏ 28–ԻՆ

Փարիզի Նիքօ պանդոկի սրահները։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՓԵՏ. 24, ՏՕՆ Ի ՍԲՐԲՈՑ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ։

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յակ.–Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆՑ. ՍՄՄՈՒՆՃԵԱՆ

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Միսաք Մանուչեանի խումբի նահատակութեան 43–րդ տարելիցին ամենպատշաճ ոգեկոչում կազմակերպութեամբ՝ ԱՆԱՔՈՒԻ եւ ԻՒԺԵՎՒԻ, բարձր հովանաւորութեամբ նախկին Ռազմիկներու Հանրանախարարին։

Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութիւնը կը հրաւիրէ խումբերամ մասնակցիլ Մ. ՄԱՆՈՒՇԵԱՆի խումբի նահատակութեանց 43–րդ տարելիցի ոգեկոչման արարողութեան, կիրակի, Փետրուար 22, ժամը 11–ին Իվրիի գերեզմանատունը։

Ժամադրավայրը մեթրօ Փորթ ու Շուալի–ի ելքին, ուրկէ թափօրը կը մեկնի ժամը 10·45–ին։

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՐ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 70–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

կը կազմակերպէ ԱՊՐԻԼ 24–ԻՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ — ՀԱՅՃԱՍՏԱՆ —

— Բացառիկ Գին — *— Առաջնակարգ պայմաններ —*

Արձանագրութիւններու եւ տեղեկութիւններու համար դիմել՝

OPTIMA TOURS : 12, rue Vignon — 75009 PARIS
Mr. RAFFI : Tél. 47 - 42 - 10 - 35
Mr. BAKERDJIAN : Tél. 47 - 70 - 07 - 25
Mr. TCHAKARIAN : Tél. 46 - 81 - 44 - 54
Mr. VOSGUERITCHIAN : Tél. 45 - 54 - 84 - 65
Mr. AGOPOF : Tél. 47 - 03 - 43 - 44

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գներ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA–ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49
3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
— CUISINE SOIGNEE —
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
21-22
SAMEDI-DIMANCHE
21-22 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.428
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.428

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ յայտնած է վ. Հալեֆօղլուի, որ կը մտահոգէ երկու երկիրներու երկկողմանի յարաբերու-թեանց վերազարթնումը՝ չբլանչ մը եաք, ուր հազուադէպ զարճած էին: Նուրջ ժամ մը խօսած են, Ֆրանսայի նախագա-հը եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը: Միթերան ըսած է նաեւ.— «Ֆրանսա լաւ յարաբերութեան մէջ է Յունաստանի հետ, պատճառ չկայ որ նոյնը չըլլայ Թուրքիոյ հետ»: Միւս կողմէ, Հալեֆօղ-լու մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ըսած է, որ ի մօտոյ Թուրքիա անդամակցու-թեան դիմում պիտի կատարէ Հասարա-կաց Շուկային եւ ապահովութիւն ստա-ցած է նախագահէն եւ Միրաքէն, որ Ֆրանսա խոչընդոտ մը պիտի չըլլայ: Գալով Յունաստանի, Հալեֆօղլու կ'ը-սէ որ իրաւունքը պէտք չէ ունենայ ար-գելք ըլլալու: Ըստ Թուրք Թերթերուն, Հալեֆօղլու հայկ. ահաբեկչութեան մա-սին ալ խօսած է Միրաքի հետ, սերտ գործակցութիւն մը առաջարկելով եւ Մի-րաք համամիտ դտնուած է ու ըսած որ փանտրօ կրնայ Անդարա երթալ, տեղւոյն վրայ բանակցելու համար այդ առընչու-թեամբ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ամբողջ հողամասին վրայ, պաշարման վիճակը պիտի չնչուի Մար-տին, յայտարարած է պետական նախա-րար՝ Գեազըմ Օքսայ: Հաստատուած 1980 Սեպ. 12-ին, պաշարման վիճակը ի զօրու կը մնար արեւելեան Անատոլուի 5 գա-ւառներուն մէջ:

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ, մինչ 150 դիակները փողոցները փուռած են, հրադադար մը դոյացած է ութրզիներու եւ չիիներու միջեւ, Սուրիոյ պարտադրանքով: Բայց, հաւանաբար նման դադար մը միայն չունչ առնելու եւ դիակները ժողովելու պիտի ծառայէ, քանի որ Ճումպլաթի քաղա-քացիներն ու դէնքի միւս ընկերները վըճ-ռած են բոլոր չիինները զուրս ընել արեւ-մըտեան Պէյրութէն: Նոր մէկ երեան է Լիբանանեան չատ «տարօրինակ» պատե-րազմին, որու ընթացքին 12 տարի է, բո-լոր հոսանքները կողք կողքի եւ մէկը միւ-սին դէմ կռուեցաւ: Ճումպլաթ նախկին պինակիցն է Ամալի, այսօր հակա-չիի խաչակրութեան զլուխն անցած է, իրեն հետ ունենալով Պաղեստինցի, քրիստոն-եայ եւ ձախ կուսակիցներ:

ԱՆԱՏՈԼԻ ԿՈՐԻԱԿԻՆ, խորհրդային այ-լախոհը ազատ արձակուեցաւ առջի օր եւ հաղորդուեցաւ նաեւ որ Եուսիֆ Պե-կուն ազատ պիտի արձակուէր Ուր-բաթ օր:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆի լուսաւորութեան նա-խարարը պաշտօնազրկուեցաւ, իբրեւ հե-տեւանք Դեկտեմբերին տեղի ունեցած ուսանողական ցոյցերուն: Կը մեղադրուի կաշառակերութեամբ եւ «ինամիական» կարզադրութիւններու համար կրթական ղրութեան մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ 33 նա-հանգներու մէջ, 15 օր բանտարկութեան կրնան դատապարտուիլ անոնք, որոնք կը ծխեն հանրային վայրերուն մէջ: Հա-կածխախոտ մեծ արշաւ մը ծայր առած է եւ բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր, մանաւանդ խորհրդարանականներ նեղը մնացած են, որովհետեւ չատ իրենց հարստութիւնը կը պարտին ծխիկի վա-ճառականի մը դովքին, ինչպէս Ռեկըն՝ Զէսթըֆիլտի:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 13 / 16)

ՊՈՒՇԿԻՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 150ԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի օփերային մէջ, Փետրուար 3-ին, նշուած է Պուշկինի մահուան 150ամեակը: Ներկայ եղած է Հայաստանի կու-սակցական եւ պետական ուսագանին: Բա-ցումը կատարած է Մշակոյթի նախարար եւ յորելենական յանձնախումբի նախա-դահ Եուրի Մելիք-Օհանջանեան: Պուշկի-նի դրականութեան եւ դերին մասին խո-սած են Հրաչեայ Յովհաննիսեան, Էդ-դար Յովհաննիսեան, ակադ. Եգուարդ Ջրբաչեան եւ ուրիշներ: Հանդիսութիւնը վերջ դտած է համերգով:

×

ՇԻՆՈՒՀԱՅՐ ԳԻՒՂԻ ԱԿՈՒՄԲ–ՍՐՃԱՐԱՆԸ

Գորիսի չրջանի Շինուհայր գիւղին մէջ բացուած ակումբ–սրճարանը, ուր կը յաճախեն ուսանող եւ աշխատող երի-տասարդները, կառուցուած է չրջանի խըմ-բական եւ պետական ձեռնարկութիւններու, ձեռնարկութիւններու ընկերային – մչա-կութային միջոցներու հաշուոյն: Ամէն տարի այդ միջոցները կը կազմեն 550 – 600 հազար ռուբլի, կարելիութիւն տեղ-ծելով կառուցանելու անհրաժեշտ դասա-դան վայրեր՝ մարզական չէնքեր, հրա-պարակներ, խաղավայրեր եւայլն: Մշակ-ւած է լայն ծրագիր մը, ըստ որուն, մին-չեւ ընթացիկ հնգամեակի վերջը չըր-ջանի բոլոր գիւղերուն մէջ կը կառուցուին նման համադրոյթներ: Այդ նպատակով ալ Գորիսի պետական դրամատան մէջ բացուած է յատուկ հաշիւ մը, ուր կը փոխանցուի գանագան ձեռնարկներէ գո-յացած եկամուտներու մէկ մասը: Մրզէն իսկ դումարներ տրամադրած են Շինու-հայրի, Աւարանցի, Տաթեւի, Կոռնիձորի անտեսութիւններու, ռեմինէ կօչկեղէնի գործատունը:

×

ՍԻՍԻԱՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ձարտարապետական հիանալի լուծում-ներով կ'իրականացուի Որոտան գետի ալ ափին իր թեւերը տարածող փոքր չըր-ջանի չինարարութիւնը: Օր ըստ օրէ վեր կը խոյանան բարձրայարկ չէնքեր, լու-պամանններ կը ստեղծուին մարդոց աչ-խատանքի, հանգստի եւ ապրելակերպի համար: Սկսած են կառուցուիլ չարժա-նրկարի սրահ, դպրոց, հիւանդանոց, մր-սուր, մանկապարտէզ, մշակոյթի տուն եւ այլ չինութիւններ: Առնցմէ զատ կը կառուցուին նաեւ արտադրական երկու մեծ ձեռնարկութիւններ՝ հիւսուածեղէ-նի գործատուն եւ թժչկական թեքնիքի գործատուն, ուր կ'աչխատին աւելի քան 2 հազար բանուոր – աչխատաւորներ: Ֆա-դաքը ունի եզակի տեսարժան վայրեր, որոնցմէ մին է հացի Թանդարանը՝ կա-ռուցուած աղջային ուրոյն ոճով, հացի պաշտամունքի հետ կապուած զարդա-քանդակներով. քարաղարանը՝ ուր հա-ւաքուած են տարբեր դարերէ մնացած, տարբեր նախչերով եւ արճանագրու-թիւններով մեծ ու փոքր քարեր: Անոնք չատ բան կը պատմեն հայ ժողովուրդի դարաւոր մչակոյթի ու ճարտարապետու-թեան արուեստին մասին: Ընթացիկ հրն-դամեակին Սիսիանի չինարարութիւնն ալ աւելի մեծ թափ ստացած է: Հին օդա-նաւակայանին տեղը, որ կը դտնուի քա-դաքին կեդրոնը եւ կը դրաւէ քանի մը հեկտար տարածութիւն, սկսած է բնակելի նոր թաղամասի մը չինարարութիւնը:

ՏՈՄՍԵՐ

«ՎԱՐ ԿԸ ԲԵՐԵՆ ԵՐԿԻՆՔՆԵՐԻՑ ԱՐԵԳԱԿՆԵՐ...»

Ե. ՉԱՐԵՆՑ

———×———

Երբ ազգային մը խորհրդածութիւն մը հրապարակեց այս թերթին մէջ (*), ան-գամ մըն ալ հարց տուի ինքզինքիս, թէ բոլորին պէս մենք ալ ունի՞նք *հանրային կարծիք* կոչուած այդ ուժը: Բոլորին պէս ունենալով *լուռ մեծամասնութիւն*՝ պա-տահա՞ծ է որ մենք ալ այլազան միջոց-ներով ենշում բանեցնենք մեր կազմա-կերպութիւններուն վրայ:

Ազգայինին խորհրդածութիւնը կը վե-րաբերէր Ապրիլ 24-ի ոգեկոչութիւններուն ու այդ առթիւ կազմակերպուած ցոյցերուն:

Բնական է, որ ժողովուրդի մը մէջ գտնուին հոսանքներ, գտնուին աջեր ու ձախեր, ձախին ձախն ու կեդրոնին աջը, գտնուին ծայրայեղ աջն ու կեդրոնին ձա-խը, ծայրայեղ ձախը կամ ձախին կեդրոնը: Բնական է որ նման ուղղութիւններ գրտ-նըւին նաեւ մեր մէջ, բայց կան պարա-գաներ, երբ կը մոռցուին այս բոլորը, պէտք է մոռցուին այս բոլորը:

Որո՞ւ կը պատկանի *Անծանօթ Զինուո-րին* դամբարանը. աջի՞ն, ձախի՞ն, կեդ-րոնի՞ն:

Որո՞ւ կը պատկանին մեր նահատակնե-րը. աջի՞ն, ձախի՞ն, կեդրոնի՞ն:

Որեւէ ազգ նուազագոյնս մըն է ու բը-նական է որ նուազագոյնսին անդամնե-րը ունենան իրենց անհատական գործու-նէութիւնը, պատասխանեն մասնաւոր հը-րաւէրներու: Բայց երեւակայելի՞ է որ խմբական նուազահանդէսին, իւրաքան-չիւր նուազածու արհամարհէ դեկավա-րը ու նուազէ իր ուզած կտորը ցանկացած կշռոյթով:

Մեր դիմացը ունինք աւելի ցայտուն, աւելի կենդանի օրինակ մը:

Ֆրանսայի մէջ, որոշ ժամանակ է կը կիրարկուի *համակեցութիւն* կոչուած դը-րութիւնը, որ կը պարտադրուի Սահման-ադրութեան կողմէ: Ոչ ոք կրնայ ըսել, թէ կատարեալ է անոր գործադրութիւնը կամ ալ զայն գործադրողներուն հասա-գործակցութիւնը, բայց ա՛յդ կը պահան-ջէ սրբազան Սահմանադրութիւնը, հետե-ւաբար ձախ նախագահ մը եւ աջ վարչա-պետ մը, մեծամասնութիւն կամ փոքրա-մասնութիւն կը ջանան յարգել զայն:

Ճիշդ է որ մենք չունինք Սահմանադր-ութիւն, չունինք խորհրդարան, հետե-ւաբար չունինք կարելիութիւնը յօդուած-ներ բուէարկելու, հսկելու կատարուած աշխատանքներուն վրայ կամ ներկայա-ցընելու օրէնքներու նախագծեր:

Բայց արդեօք չունի՞նք չգրուած Սահ-մանադրութիւն մը, որ կրնայ աւելի ու-ժեղ ըլլալ, առաւել հաւաքող եւ որ կը սահմանուի ֆանի մը բառով՝ *ազգային զերագոյն չահեր*:

Ոչինչ, ոչինչ կ'ընենք Սփիւռքը կազ-մակերպելու առընչութեամբ ու չենք փորձեր ուժի վերածել մեր գրուած վի-ճակը: Գոնէ հոս չունինք իրաւունքը ճա-կատագրապաշտ ըլլալու:

«...Եթէ ուզեն արեւներուն նոր տեմպ կը տան ու նոր ուզի...
... Ինչէ՛ր միայն չեն կատարի ամբոխները խելագարուած...»

Եթէ Սփիւռքի մէջ չունինք կարելիու-թիւնը խելագարուած ամբոխներ ունե-նալու, ունինք նոյն կարելիութիւնը իմա-ցական գետնի վրայ ու այդ ամբոխները կրնան յառաջանալ մեր մտայնութիւննե-րուն մէջ եւ առաջ բերել նոր գիտակցու-թիւն մը, առանց որու կարելի չէ գրաւել ոչ մէկ «կայսրան»:

Նոյն Զարենցը չէ՞ որ ըսած է, թէ մեր փրկութիւնը միայն մեր հաւաքական ու-ժին մէջ կը գտնուի:

Մեր հանդէսները միշտ ալ ունեցած են *միքրոյի* հարց: Գիտութեան ամէնէն կա-տարելագործուած կազմածները երբ կը մտնեն մեր սրահներէն ներս, կը խան-գարուին անպայման, կը սկսին անտե-ղիօրէն սուլել ու ներկաները չեն կրնար հետեւիլ բեմէն ըսուածին եւ ընդունիլ պատգամը իր ամբողջութեան մէջ:

Ի՞նչպէս ընել, որ գոնէ տարին ֆանի մը անգամ չխանգարուին անոնք ու սրա-հին մէջ հաստատուած *միքրո*ները բա-նին անսայթաք ու գոնէ հիմնական հրա-մայականները լսենք բոլորս ալ ու գոր-ծադրենք անվարան:

Ազգային մը հրապարակեց իր խորհրդ-ածութիւնները:

Կը կատարեմ *միքրո*ներէն մէկուն դերը՝ ակնկալելով որ նոյնը ընեն նաեւ ուրիշ-ներ, մինչեւ որ այս մասին լսեն բոլորը ու առնուին գործնական քայլեր:

Կարելի չէ՞ խմբագրել կոչ մը ու այդ կոչին համար ապահովել ստորագրու-թիւնը բոլոր անոնց, որոնք կը մտածեն այդ ազգայինին պէս:

Չի բաւեր ունենալ կարծիք, մտածում կամ գաղափար, կարեւորագոյնը խմբա-կան մտածողութիւն, *հանրային կարծիք* ունենալն է:

Մինչ այդ, կը նախանձիմ բոլոր այն բազմութիւններուն, որոնք փողոց կ'իջ-նեն ու կը պահանջեն օրէնքի մը ջնջու-մը կամ բազաբակաւութեան մը փոփո-խութիւնը: Ու նախանձս գոհունակու-թեան կը խառնուի, երբ անոնք *«վար կը բերեն երկինքներից արեգակներ...»*:

Մ. ՊԶՈՒՔԱՆԵԱՆ

(*) Տես՝ «Յառաջ» Յունուար 27, «Ապ-րիլ 24ը կը մօտենայ», Գէորգ Պագըր-եան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՍԽԱԼ ԳՈՐԾ ՄԸ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ...

Եւրոպայի Ժորհրդարանի քաղաքական յանձնախումբը Փետ. 24-ին պիտի քուէ-արկէ «Հայկ. տեղեկագիրը»: Թուրքիոյ ԱՆԱՓ կուսակցութեան փոխ-նախագա-հը աւելցնելու համար իր երկրին ի նը-պաստ քուէներու թիւը, զարկ տուած է քարոզչութեան մը, յատկապէս Թուր-քիոյ համակիր Ժորհրդարանի անդամ-ներուն մէջեւ: Սակայն երբ Թուրք մա-մուլը հրապարակած է «Թրքահէր» նկատ-ուած խորհրդարանականներու ցանկը, այդ մարդիկը չփոթած ու զայրացած, սկսած են բողոքի հեռաձայններ տեղացնել Պրու-սէլի Թուրք ներկայացուցչական կեդրո-նը: Այնոնք հայկ. սպառնալիքներ պատ-րըւակելով կ'ըսեն, թէ պիտի չքուէարկեն ի նպաստ Թուրքիոյ, ու պիտի չկանան յե-տաձգել տալ, կամ չմասնակցիլ քուէար-կութեան:

Թուրք մամուլը կը դրէ, թէ հակառակ մեծ դաղտնապահութեան, այդ ցանկին հրապարակումը ի դերեւ հանած է սիրա-չահելու չանքերը ու Թրքական այս կափը ծառացած է Հայերու գործին:

ԲԻԶԱՆԴԻՈՆԻ ՀԻՆ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Բ. եւ վերջ)

Հայեր վաղուց է կային Բիւզանդիոնի մէջ, յաճախ նաեւ հոծ թիւով: Ու չատ բնական էր այդ: Կայսրութիւն մը որուն հետ չիւմ ունեցած էին Հայերը անոր հիմնադրութեան օրերէն սկսեալ եւ ուր, զանազան չրջաններու, բացառիկ ալ դեր էին կատարած, չէր կրնար Հայեր համախմբած չըլլալ իր մայրաքաղաքին մէջ:

Այնպէս որ Բիւզանդիոն չատ կանուխէն ճանչցած է Հայը: Սկսեալ այն օրերէն երբ Հռոմ Արեւելքի մէջ իր դերը փոխանցեց Բիւզանդիոնին, այս վերջինն էր որ ժառանգեց անոր յատկանութիւնները եւս Հայաստանի վրայ, ինչպէս որ Սասանեանք յաջորդելով Պարթեւներուն՝ անոնց դերը պիտի ստանձնէին Հայ ժողովուրդի ճակատագրին մէջ: Հռոմէական – Պարթեւական մրցակցութեան տեղ Հայ հողին վրայ՝ մարմին պիտի առնէր բիւզանդա – պարսկականը, մանաւանդ 384էն յետոյ երբ Հայ ժողովուրդի երկու ահաւոր հարեւանները իրենց միջեւ պիտի բաժնէին Հայաստանը:

Այդ օրէն կը սկսէր Հայ ժողովուրդի դարաւոր կապը Բիւզանդիոնի հետ:

Բազմաթիւ էին կապերը զոր Հայ ժողովուրդը ունեցաւ Բիւզանդիոնի հետ: Մեզ չատ հեռուները կը տանէր անոնց մանրամասնումը: Բաւնք միայն որ քաղաքական եւ զինուորական յարաբերու – թեանց կողքին՝ զոր Բիւզանդիոն բնականաբար պիտի ունենար չրջանի մը հետ, որուն վրայ կը տարածէր իր ազդեցութիւնը, Հայերն ու Յոյները մշակութային կապեր ունեցան դարեր չարունակ, առանց յիշելու երկու ժողովուրդներու յարաբերութիւնները կրօնական եւ դաւանական դեռնի վրայ, որոնք նոյնպէս դարեր տեւեցին:

Բայց թէ Բիւզանդիոնի մէջ մնայուն դաղութ ունէ՞ր Հայ ժողովուրդը, դժուար է այդ հարցին դրական պատասխան տալ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի յարաբերութեանց սկզբնական չրջանին, եթէ դաղութ չսեպենք ուսանողներու հոծ թիւր զոր Ե. դարէն սկսեալ Հայերը ունէին Բիւզանդիոնի մէջ՝ ինչպէս ունէին, թէեւ աւելի նուազ թիւով, մասաւոր ուրիչ կեդրոններու մէջ եւս:

Պարագան կը փոխուի երբ կը հասնինք այն դարերուն, երբ Հայերը իրենք սկսան դեր ունենալ Բիւզանդիոնի կեանքին մէջ, զործօն մասնակցութիւն բերելով կայսրութեան քաղաքական եւ զինուորական կեանքին:

Արդարեւ մայրաքաղաքի մը մէջ ուր հայ ծագումով ասպնեակ մը կայսրեր բազմեցան ու չատ մը կայսրուհիներ, եւ որուն բանակներուն մէջ Հայեր բացառիկ դիրք ու դեր ունեցան դարերով, անչուչտ որ պիտի ունենար մնայուն հայ բնակչութիւն մը իր պատերէն ներս: Կարկառուն այդ դէմքերուն հետ որոնք կու գային դեր ստանձնել կայսրութեան ճակատագրին մէջ, անհնար էր որ Վոսփորի ափերուն վրայ չդային զետեղուիլ իրենց մօտաւոր ու հեռաւոր պարագաները, ինչպէս եւ ազգակիցներու առաւել կամ նուազ հոծ թիւ մը՝ ի.հարկին կառուն դաւնալու համար իրենց:

Շրջան մը եղաւ ասկայն երբ Հայու հետքը չքացաւ կարծես Բիւզանդիոնէն: Այդ այն չրջանն էր երբ Հայերը իրենց քաղաքական ու զինուորական ազդեցութիւնը այլեւս չունէին Բիւզանդական կայսրութեան մէջ: Տրամաբանական է ենթադրել որ այդ չրջանին Հայերը ոչ կարիք ոչ ալ հնարաւորութիւն ունէին կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ համախմբուելու, մանաւանդ երբ այդ չրջանը կը զուգադիպէր այն դարերուն ուր Բիւզանդիոն բացառական դեր սկսած էր ստանձնել Հայ ժողովուրդի ճակատագրերին մէջ՝ ըլլայ իր զգուելի փորձերով Հայ եկեղեցին քարչ տալու համար Ορթոտոքս եկեղեցւոյ հովանիին տակ, ըլլայ իր դաւերով Հայ Պետութեան դէմ:

Եւ սակայն ինչ ալ եղած ըլլայ Հայերու թիւը հայեբիւզանդական յարաբերու – թեանց այդ բովանդակ չրջանին՝ չէր կրնար ուրոյն համայնք մը կազմած ըլլալ ան: Բիւզանդիոնի անզիջող ոգին ազգային տարրերու հանդէպ, եւ օրթոտոքս մոլեռանդութիւնը պիտի չհանդուրժէին որ Հայ համայնքը ազգային դիմագիծ պահէր կայսրութեան սահմաններէն ներս, կամ ի վիճակի ըլլար իր ծէսը պահպանելու:

1302–ին Սերաստիա զրուած Յայսմաւուրք մը, զոր վերջերս ստացած է Վիէննայի Մխիթարեան զրադարանը, ընդօրինակուած է յունարէն Յայսմաւուրքի մը Հայ Թարգմանութենէն կատարուած 992 թուականին Պոլսոյ մէջ, Յովսէփ Կոստանդնուպոլսեցիի ձեռքով, որ զրած է իր կատարած Թարգմանութեան յիշատակարանին մէջ.

«Ես անարժանս ու ապչաս եւ մեղաւոր Թարգմանիչս Յովսէփ, ծնեալ եւ անեալ եւ ծերացեալ յաստուածապահ քաղաքիս Կոստանդնուպոլիս, եւ զհայրենի լեզու եւ զգիր ի տեղիս ուսեալ, ի միոյ հռոմ Տօնացոյցէ Թարգմանեցի զձառս կարճառօտի ի թորգոմական բարբառ ի Ն. եւ Ի. Թուականութեան Հայոց. եւ էր յԱդամայ ՋՈՇ անցեալ ամաց (991–992)»:

Սոյն Յայսմաւուրքը առիթ կու տայ Ակինեանի հաւատալու որ «թէեւ չունինք որեւէ վկայութիւն թէ Կ. Պոլիս հայկական դպրոց գոյութիւն ունեցած ըլլայ Ժ. դարու առաջին կէսին, բայց դիտենք թէ կար հոն հայ զաղութ մը ազդեցիկ ուժով եւ մտաւոր կարողութեամբ»: Արդարեւ ծանօթ է այս չրջանէն Թուխտայէլ զրիչ, որ օրինակած է 909–ին Աչոտ իշխանի համար հայերէն Աւետարան, որուն յիշատակարանն է. «ՅԺԸ Թուականութեանն Հայոց հրամանաւ տեառն Աչոտայ զրեցաւ Ս. Աւետարանս ի Կոստանդնուպոլիս ի ձեռն Թուխտայէլի ծառայի ծառային Քրիստոսի՝ տեառն Աչոտայ»: Ակինեան կ'եզրակացնէ թէ «Յովսէփ ունեցած ըլլալու է հմուտ հայերէնագէտ մը իրեն ուսուցիչ, որ սորվեցուցած է իրեն հայրենի լեզուն եւ յորդորած է հետեւող ըլլալ դասական զրականութեան, քան կարի խորչելով հելլենական դպրոցի նորարանութիւններէ»:

×

Բիւզանդիոնի մէջ իսկական հայ զաղութ գոնելու համար պէտք է աւելի նոր օրերու զալ, այսինքն դէպի չրջան մը երբ Բիւզանդիոն այլեւս ի վիճակի չէր դիմացնելու իր երբեմնի ամբարտաւանութիւնը որեւէ ազգային կորիզ չքայտարելու համար իր հողին վրայ:

Այդ օրերէն հայ զաղութի մը հետքերը մեզ կը բերեն հին պատմիչները, չմոռնալով արձանագրել միեւնոյն տեղն հաստատուած հայ զաղթականները որոնց թիւրան չարունակեց պահել զանոնք յունական մոլեռանդութիւնը:

ԺԱ. դարու կէսերուն, 1044 Մարտ 9ին, Պոլսոյ մէջ կը յիշատակուի, օրինակ, ժողովրդական յեղափոխութիւն մը՝ որուն հետեւանքով ազգու միջոցներ ձեռք կ'առնուին եւ օտարներ, ինչպէս Հրեաները, իսլամները եւ Հայերը Պոլսէն դուրս կը հանուին:

«Այդ Հայերը օրթոտոքսացած չէին կրնար ըլլալ, քանի որ հրեաներուն եւ իսլամներուն հետ կը յիշուին իրբեւ օտար կամ աւելի ճիշդ այլակրօններ: Ասիկա նշան մըն էր թէ Բիւզանդական կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ Հայերու կրնաւոր դաղութ մը կար»:

Միքայէլ Ասորի պատմիչը յիշելով Հայոց զաղթերը Մեծ Հայքէն, ինչպէս նաեւ Կապադովկիոյ չրջանէն՝ նախ Վասիլ Բ. կայսեր օրով (976 – 1025) երբ Սեբաստիոյ Արծրունին անոր զիջեցաւ իր երկիրը, եւ յետոյ Միքայէլ Դ. կայսեր (1034 – 1041) ժամանակ՝ երբ Բիւզանդացիք Արաբներու ձեռքէն քաղաքներ առին Կապադովկիոյ, Կիլիկեան Հայաստանի եւ Ասորիքի մէջ, կ'ըսէ թէ «Մեծ Հայքէն քաչեցին բերին չատ մը ժողովուրդ, որոնցմէ ոմանք հաստատուեցան այս կողմերը եւ բազմացան. ոմանք գացին Կ. Պոլիսէն անդին. ոմանք ալ Եգիպտոս գացին»:

Բարգէն Եպիսկոպոս վեր հանելէ յետոյ Միքայէլ Ասորիի այս եւ յետագայ տեղեկութեանց կարեւորութիւնը Կ. Պոլսոյ Հայ զաղութի անցեալին մասին, նկատել կու տայ թէ անոնք առհասարակ համաձայն են մեր ազգային պատմիչներուն:

Բիւզանդիոնի Ալեքսիս Ա. Կոմնենոս (1081 – 1118) կայսեր օրով Կ. Պոլսոյ Հայոց եւ Ասորւոց դէմ մղուած հալածանքին մասին խօսելով Միքայէլ Ասորի պատմիչը (Անտիոքի պատրիարք 1166 – 1199) կը գրէ.

«Այս միջոցին Կ. Պոլսոյ պատրիարքը (Նիկողայոս Գ., 1084 – 1111) հրամայեց (Կ. Պոլսէն) արտաքսել մեր (Ասորւոց) եւ Հայոց ժողովուրդը, որոնք չէին ընդուներ անոնց (Յունաց) հերետիկոսութիւնը (քաղկեդոնականութիւնը): Եւ ոմովհետեւ ան կը պնդէր եւ ասոնք ալ չէին ուզեր ընդունիլ, պատրիարքի հրամանին վրայ բերին դիրքերը, Սուրբ Խորհուրդը, եւ ինչ որ կար Ասորւոց եկեղեցւոյն մէջ եւ այրեցին հրապարակի վրայ: Միեւնոյն բանը ըրին եւ Հայոց, որոնց Հաղորդութիւնը եւ Ս. Միւռոնը թափեցին գետին եւ ոտնակոխ ըրին»:

Ասորի պատմիչը յիշելէ յետոյ թէ Ասորւոց եւ Հայոց դէմ Կ. Պոլսոյ մէջ ըրկուած այս հալածանքը տարածուեցաւ ամբողջ Բիւզանդական կայսրութեան մէջ, կ'աւելցնէ թէ «երբ քրիստոնեայք կը հալածուէին Թուրքերու կողմէ աւերներով եւ աւարներով, ներսը չատ աւելի կը նեղուէին Քաղկեդոնիկներու կողմէ»:

Կիլիկեան չրջանին պահ մը դարձեալ աշխուժացած էին Հայոց կապերը Բիւզանդիոնի հետ: Կ'ակնարկենք միաբանական այն փորձերուն, որոնք պահ մը ընդհատուած մնալէ յետոյ, վերսին թափ ստացած էին, չիման մէջ դնելով կայսրերն ու պատրիարքները Հայոց կաթոլիկոսներուն հետ:

Եւ սակայն նոյնիսկ այդ օրերուն Բիւզանդիոն չէր հրաժարած օտարազգեան քրիստոնեաները հալածելու իր քաղաքականութենէն, առաջին հերթին Հայերը զարձնելով իր սրտնեղութեանց նչանակ:

Արդարեւ հայազգեան Հայոց դէմ կրօնական ուրիչ հալածանք մը կը յիշուի Իսահակ Անգելոս կայսեր օրով (1185 – 1195):

«Իսկ ի վերայ Յունաց թագաւորեաց Փիսիին որ եւ Սահակ, եւ յարոյց հալածանս եւ չարչարանս հայազգեան ազգաց, զի զարձցին յաղանդ նոցա. վասն որոյ զրէ առ նա ազգերապետ պարտրիարքն Գրիգոր խազանալ ընդ ժողովրդեանն Ասորւոյ. եւ ոչ լուաւ նմա, այլ զյոլովս զարձոյց ի կրօնս իւր, եւ զայլս հալածականս արար»:

Ժ.Բ. դարու վերջերուն տեղի ունեցած այդ հալածանքը վերջիններէն եղած ըլլալ կը թուի:

«Կոստանդնուպոլս հայ բնակիչներ ունեցած է Բիւզանդական Կայսրութեան առաջին տառնեներէն, կը զրէ Հրանդ Ասատուր: Առանք յունական ծէսին հետեւելով իրր առանձին հասարակութիւն չէին նկատուեր: Բայց Ժբ. դարուն Կ. Պոլսոյ մէջ կային արդէն Հայ Եկեղեցւոյ զաւակ բազմաթիւ Հայեր, որոնք սկսեր էին իրր առանձին մարմին նկատուիլ, այնպէս որ երբ 1197–ին Ծառազաւիկ պատահեցաւ եւ Հայերը Յոյներէն չարաթ մը եաքը ստնեցին Ս. Զատիկը, Յոյները որոնք արդէն կը հալածէին յունածէս չեղող Հայերը, սկսան նեղել զանոնք եւ բռնադատել որ Յունաց տօները եւ ծէսերը ընդունին: Գրիգոր Ապիրատ Կաթողիկոսը նոյն տարին Պոլիս զրկեց Ներսէս Լամբրոնացին, սակայն չկրցաւ այդ կրօնական հալածանքը վերջացնել տալ. չատ Հայեր յունածէս եղան, եւ չատեր ալ հարկադրուեցան հեռանալ: Իսկ երբ Պալէոլոգները բիւզանդական մայրաքաղաքը 1261–ին վերսին առին Լատիններուն ձեռքէն, որոնք զրաւած էին զայն 1204–ին, ա՛լ չէարունակեցին կրօնական հալածանքը Հայոց դէմ, եւ Ժդ. դարուն սկիզբները Կ. Պոլսոյ մէջ կար արդէն Հայ պատրիարքութիւն մը, եպիսկոպոս մը ունենալու չափ կարեւոր»:

Լատիններու Կ. Պոլսոյ կայսրութեան սիրած չրջանին (1204 – 1261), Հայերը խտացան մասնաւորապէս Կ. Պոլսոյ մէջ, մինչդեռ Բիւզանդական կայսրութեան բեկորներուն, ի մասնաւորի Նիկիական կայսրութեան մէջ, Հայ պատրիարքը կը հիւծէին եւ իրենցմէ աննչան հետքեր մնայն կը մնային:

Վիլլեամ տը Ռուբրիք՝ որ 1253–ին, այսինքն լատին սիրապետութեան միջոցին Կ. Պոլիս այցելած է՝ իր ուղեզրութեան մէջ կը պատմէ որ Հայերու հանդիպած է հոն:

Երբ Պալէոլոգները Լատիններուն ձեռքէն Կ. Պոլիսը առին 1261–ին, Բիւզանդական կայսրութիւնը ճարճատիլ սկսած էր արդէն: Անատոլուի եւ Բալքանի չատ մը վայրերը ելած էին իր ձեռքէն, բիւզանդական բանակը զանցառելի ուժ մը կը ներկայացնէր միայն, իսկ ձեռնոտացիները տուն–տեղ եղած էին Բիւզանդիոնի քիթին տակ՝ Զալաթիոյ եւ Բերայի մէջ:

Այնպէս որ վերսին հաստատուելէ յետոյ Բիւզանդիոնի մէջ՝ Պալէոլոգները այլեւս կը զգայեցնէին հալածանքը եւ Հայերը վերսին կը սկսէին ստուարանալ հոն:

Պալէոլոգներու չրջանին Հայերու կապը Բիւզանդիոնի հետ նոր թափ կը ստանայ երբոր Միքայէլ Թ. կայսրը (1295 – 1320) դահակալութենէն առաջ մը յետոյ իրեն կնութեան կ'առնէր Հեթում Թագաւորին քոյրը Ռիթան, թէեւ որեւէ ազդեցիկ մեզ լուսաբանուած չէ Հայոց դերը այդ պատուն Կ. Պոլսոյ մէջ:

Պոլսոյ զրաւումը նախորդող քանի մը դարերու ընթացքին Հայերը կարծես թէ կրկին կ'աչխուժանան Բիւզանդիոնի մէջ: Եւ այս չատ բնական էր: Բիւզանդիոնի «մէջքը կտրած» էր որպէսզի չարունակէր հին թշնամութիւնը Հայագաւան Հայերուն հանդէպ եւ չհանդուրժէր զանոնք իր մայրաքաղաքին մէջ:

Ալպօյաճեան ակնարկելով այն չորս դարերուն որոնք սկսան Սելճուքներու Հայաստան մուտքով եւ տասն մինչեւ Պոլսոյ զրաւումը Թուրքերուն կողմէ եւ որոնց ընթացքին Հայութեան ստուար թիւ մը դէպի Արեւմուտք խուժեց, կ'ըսէ թէ Հայ զաղթականութիւնը ի սկզբան դէպի բիւզանդական հողերը կը խուժէր, բայց յետոյ կանդ առաւ թափը, երբ «չատ մը հոզմաստեր որոնց մէջ Հայերը ամէնէն չատ խտացած էին, զաղրեցան բիւզանդական ստացուածք ըլլալէ» եւ «այն պզտիկ տարածութեան մէջ որ այս չրջանին վերջերը ունէր Բիւզանդիոն, Հայերու մեծ թիւ մը կարելի չէր ունենալ»: Հայերու դերը, ըստ Ալպօյաճեանի, անչքացաւ նաեւ անոր համար որ մինչ ի սկզբան Հայերը կը փայլէին առաւելապէս զինուորական ասպարէզի վրայ՝ տակաւ զրաւեցան արհեստականութեան եւ պալատական ծառայութեան մէջ: «Երկրին անապահով դրութիւնը եւ տնտեսական չատ անկեալ կացութիւնը եւս աւելցնելով այս խեղճ վիճակին վրայ, պիտի կարենանք լիուլի համոզում զոյացնել թէ Հայերը՝ ինչպէս նախընթաց չրջաններուն՝ նոյնպէս եւ այս չրջանի սկիզբը, որչափ որ ոչ եւրոպական երկիրներ ապաստանած են, այնքան ալ այս չրջանի վերջերը, անկէ հեռացած եւ հեռաւոր աչխարհներ զաղթած են», մանաւանդ երբ Հայոց կացութիւնը դժնդակ կը զարձնէին կրօնական հալածանքները «զորս Բիւզանդացիք ընդհանուր կերպով կը զործադրէին ոչ–քաղկեդոնականներու կամ մխարնակիներու դէմ»:

Մոլեռանդութեան ալիքը որով համակուած էր Բիւզանդիոն, կասած էր սակայն կայսրութեան վերջին չրջանին: Ասոր վառնդին առջեւ՝ զոր կը ներկայացնէր Թրքական արշաւանքը՝ Բիւզանդիոն աչքերը ստիպուած էր Արեւմուտք յառել: Բիւզանդիոնի կայսեր եւ Յունաց պատրիարքին համակերպութիւնը եկեղեցական Դ. Պապին միարանական փորձերուն՝ առաւելապէս կաթոլիկէ եկեղեցւոյ եւ առնոր միջոցով կաթոլիկ Եւրոպային մօտենալու սիրոյն էր Թրքական վառնդին առջեւ: Նման մթնոլորտի մը մէջ բնականաբար հայ զաղթ մը հին օրերու չիմութեան նշանակ պիտի չըլլար այլեւս Բիւզանդիոնի պատերէն ներս, եւ հետեւապէս հայ զաղթ մը պիտի գանէր հոն ծաթիս՝ երբ բռնի բանար քաղաքին դռները:

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱԽՈՑԵԱՆՆԵՐ՝ ՀԱՑ ՄԻԱՑՆ ՀՕՐ ԿԱՄ ՄՕՐ ԿՈՂՄԷ

—×—

Կարելի է Հայ ըլլալ միայն մօր կամ հօր կողմէ, մոռնալ այդ եւ չմօտենալ երբեք հայկական միջավայրի: Ահա է պատճառն Ալէն Փրոսթի: Գոնէ անոնց համար՝ որոնք, դուրսէն, կը հետեւին իր մարզական ասպարէզին, այդպէս է. երեւութապէս:

Կարելի է ալ, ամէն առթիւ, յիշել թէ կիսով հայածնունդ է: Այդ ալ ժաք Թափոլի պարագան է: Երկուքն ալ աշխարհի ախոյեաններ են: Պաշտօնական, անվիճելի տիտղոսներու տէր:

Անշուշտ, ամէնէն աւելի ծանօթը եւ հռչակաւորը Ալէն Փրոսթն է: Ինքնաշարժի վարորդ, երկու տարիէ ի վեր աշխարհի ախոյեան Ֆորմիւլ 1–ի դասակարգին մէջ՝ ուր կը մրցին ամէնէն արագավազ կառքերը:

Տեսականօրէն երկրագունդի ամէնէն արագ վարորդն է Փրոսթ . ամէնէն ճարպիկը՝ գործնականապէս եւ անկասկած՝ մինչեւ հիմա, ամէնէն բախտաւորը: Ու բախտը անհրաժեշտ է այդ չատ վտանգաւոր ասպարէզին մէջ՝ ուր մարդուժին վրայ, ամէն ակնթարթ, վարորդը կրնայ դէմ յանդիման գտնուիլ մահուան հետ...

Շնորհիւ հեռատեսիլին, Ալէն Փրոսթի դէմքը մտած է չատ յարկերէ ներս, աշխարհի քիչ մը ամէն կողմը: Դէմք մը՝ որուն իր մայրը –ծնեալ Գարաջեան– տրւած է հայկական աչքեր, գանգուր մազեր եւ փառաւոր քիթ մը... համակրելի, ծիծաղկոտ դէմք մը՝ որ Հայ կը հոտի:

Նշենք, անցողակի, որ Ալէն Փրոսթի մայրը ունեցած է ելոյթներ հեռատեսիլէն. չենք լսած կամ կարդացած երբեք որ որեւէ ակնարկութիւն ըրած ըլլայ իր հայութեանը:

Ի՞նչպէս պիտենք ուրեմն թէ ախոյեանին մայրը Հայուհի մըն է: Անձնապէս՝ շնորհիւ Տիկին Արշալոյս Գըլըճեանի (Ալէն Թ'էթիէն): 1980 Փետրուարին, փոքրիկ գրութիւն մը ղրկած էր այդ մասին «Յառաջ»ի: Ան ժամանակ, Փրոսթ նոր էր մտած Ֆորմիւլ 1–ի ասպարէզին մէջ: Սկսնակ էր:

Ալէն Փրոսթ ծնած է Ալէն Շոմոն: Փետրուար 24–ին պիտի ոտնէ իր 32րդ տարեդարձը: 1980, Օգոստոս 1–ին, միշտ Ալէն Շոմոնի մէջ, ամուսնացած է Անն – Մարի Պարժի հետ՝ որ ուսուցչուհի էր: Ունին զաւակ մը: Ներկայիս կը բնակին Ալէնթ Քրուա, Ժրնեւի մօտ: Ի՞նչու Զուիցերիա: Պարագան եզակի չէ: Ժան–Քլօտ Քիլի, Շարլ Ագնուտուր, Անրի Լրքոնթ (թէ–նիս) եւ ուրիշ ախոյեաններ կայք հաստատած են Ժընեւի չուրջերը: Ֆրանսայի մէջ ծանր են տուրքերը... չնորհիւ իր աշխատասիրութեան, իր խելօք վտանգաւոր ոգեհատին, չնորհիւ իր համբաւին եւ գործի մարդու իր յատկութիւններուն Ալէն Փրոսթ մարզական աշխարհի այն ասպղերէնն է՝ որոնք հսկայական գումարներ կը չահին: Աւժանի վարձք իրենց տալանդին:

×

Այս տեսակէտով, եկամուտի տեսակէտով, անկասկած, որեւէ բազդատութեան եղր չկայ ժաք Թափոլի հետ: Աւոր մասնագիտութիւնն է քարաթէն: Ծայրագոյն Արեւելքէն եկած մարզաձեւ մը՝ որ, տասնրեակ մը տարիներէ ի վեր, տարածում ունեցաւ Ֆրանսայի մէջ ալ:

1986–ին Ֆրանսա ունեցաւ աշխարհի երկու ախոյեանները՝ լիոնցի Թիէրի Մասի (կէս–միջակ ծանրութիւն) եւ Փարիզէն ժաք Թափոլ (կէս–ծանր): Երկուքն ալ երկրագունդի ախոյեան հռչակուեցան, քանի մը չաբաթներ առաջ, Աւստրալիոյ մէջ տեղի ունեցած մրցումներուն ընթացքին:

Ժաքի մայրը, ծնեալ Մալեան, յաջողած է իր զաւակը պահել Հայութեան մօտիկ: Եթէ ճիշդ են մեր տեղեկութիւնները, ժաք Թափոլ պիտի ամուսնանայ Հայուհիի մը հետ: Թերեւս ալ ամուսնացած է արդէն:

Բնականաբար, Թափոլ նորեկ մը չէ քարաթէի մարզաձեւին մէջ: Քանի մը անգամներ եղած է Ֆրանսայի ախոյեան: Մասնակցած է առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ զանազան միջազգային հանդիպումներու: Աւելի չաբաթ, նորէն մըրցորդ էր Ֆրանսա – Ճափոն հանդիպման մէջ՝ զոր չահեցան Ֆրանսացիները: Իր յաջողութիւններու չարքը երկար է: Ժաք Թափոլ 32 տարեկան է: Քարաթէի ուսուցիչ՝ արհեստով, Փարիզ:

×

Ֆրանսական մարզաչխարհին մէջ կան ներկայիս ուրիշ երիտասարդներ ալ, քանի մը կարող մարզիկներ, Հայ՝ հօր կողմէ միայն: Մեր գրութիւնը չատ պիտի երկարի եթէ յիշենք բոլորն ալ: Աւսօր տեղ կու տանք միայն երկուքին, ուրիշ անգամ մը կը գրենք միւսներուն մասին:

Նշենք, նախ, Էրիք Աւատուրեանը՝ որ այս տարի մաս կը կազմէ Թուլուզի Ֆութպոլի արհեստավարժ խումբին: Հակառակ որ իր ակումբին մէջ աւելի չաճախ կը մնայ պահեստիներու նստարանին վրայ, քան թէ դաշտին մէջ, Աւստուրեան մասնակցած է արդէն Ֆրանսայի ազգային խումբին էպիռւար կազմին: Անցեալ Նոյեմբերին, խաղաց Արեւելեան Գերմանիոյ դէմ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ մասնագէտներէն դնահատուած են իր կարողութիւնները: Մանաւանդ որ այդ մըրցման՝ որ տեղի ունեցաւ Հալի մէջ (Գերմանիա), Աւստուրեան լաւագոյն խաղացողներէն մէկը նկատուած էր:

Էրիք Աւստուրեան ծնած է Սէն Մօրիսի մէջ (Վալ–դը–Մարն) Սեպ. 24, 1966–ին: Ճաճախած է Ֆութպոլի ազգային Հիմնարկը, Վ.իշի եւ 1986–ին Թուլուզի ակումբին մէջ առնուած է իրրեւ սթաժիէր: Իր հայրն ալ ժամանակին խաղացող եղած է Ալֆորվիլի Հայկական Ակումբին մէջ: Էրիքի մեծ հայրը եւ մեծ մայրը Էսքիշէհիրցի են, Անգարայի եւ Պոլսոյ միջեւ կարեւոր քաղաք մը:

Հիմա որ Աւստուրեան ոտքը դրած է բարձր աստիճանի ակումբի մը մէջ, անկասկած պիտի կարենայ տակաւին յառաջդիմել եւ անուն մը չինել Ֆրանսական Ֆութպոլին մէջ, պայմանաւ որ չզադրի աշխատելէ բարելաւելու համար իր կարողութիւնները եւ եթէ բախտն ալ չբռնակէ ժպտիլ իրեն...:

×

Ուրիշ մարզաձեւի մը մէջ, ռըկպիի մէջ, կան նաեւ «հան»ներ: Նշենք անոնցմէ մէկը՝ Ֆրէտէրիք Թորոսեանը: Ան ալ միւս հօր կողմէ Հայ: Ֆրէտէրիք ծնած է Մարտ 15, 1966ին Օչի մէջ: Զաւակն է իր ժամանակին ծանօթ ռըկպի խաղացողի մը՝ Անդրանիկ Թորոսեանի, ներկայիս 43 տարեկան: Հայրը՝ Օրտուսի, մայրը՝ Գարահիսարցի:

Անդրանիկ Թորոսեան խաղացած է Օչի եւ Պանեէրի ակումբներուն մէջ իրրեւ թալոնէօր եւ անդամակցած է Ֆրանսայի ազգային երկրորդ կազմին:

Իր զաւակն ալ, Ֆրէտէրիք հասած է արդէն նոյն մակարդակին: Անցեալ տարի, Լենինգրադի մէջ, խաղաց Խորհ. Միութեան դէմ: Էնթէրնասիոնալ Պէ. ուրեմն:

Ֆրէտէրիք ներկայիս անդամ է Լուրտի ակումբին: Անցեալ մրցաշրջանին կը պատկանէր Պէզիէի: Երկու ակումբներն ալ հռչակաւոր, առաջնակարգ ակումբներ են ռըկպիի մարզաձեւին մէջ: Թորոսեանի պաշտօնն է տըմի–տը–մէյէ:

Երիտասարդ մարզիկը դժգոհ չի թուիր ըլլալ հայութենէն: «Կը տեսնեմ որ Հայերը գլխարկ կը բռնեն» կը գրէ մեզի: Իսկ թէ միշտ ճիշդ ըլլայ տղուն բառը...:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«ՈՋՆԻ» Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՈՒԶՈՒՄ ԵՄ ԸՆԴՄԻՇՏ ՄՆԱԼ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՈՒՄ

ԻՍԿ ԱՅԺՄ ԽՕՍՔԸ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԵՐԳԻՉԱՒԱՆԻՆ Է

ԷԴՈՒԱՐԴ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԱՂԵՐՍԱԳԻՐ՝ Մ/ԹՈՒՀԵՐԱՑՈՒ ԱՆՈՒԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ԴԼԽԱՒՈՐ ԲԺԻՇԿԻՆ

Յարգելի ընկ. դլխաւոր բժիշկ:

Հինց նոր խմացայ, որ ինձ դուրս էք դնում հիւանդանոցից: Ես, ի հարկէ, չընորհակալ եմ առողջութիւնս վերականգնելու համար, բայց տուեալ դէպքում կարեւորը ոչ թէ առողջութիւնն է, այլ ընտանիքը:

Մինչ այստեղ գալս իմ ընտանիքի վիճակը մեզմ ասած, վիճակ չէր, որովհետեւ քիչ աշխատում էի, չատ խմում: Ինձ կինս անհամբեր սպասում էր հերթական չզի դատարկուելուն: Յանճնում էր, կոպէկ–կոպէկ հաւաքում եւ տարեկան երկու–երեք անգամ տաք ճաշ եփում:

Երբ պառկեցի, պարաք էր անում, որ ինձ համար ուտելիք բերի: Լաւ էր, ազգականներ ու բարեկամներ սկսեցին դալ տեսութեան: Օրական 10–15 տեսակ ճաշ էի ստանում, չհաչուած խորոված, բեպապը, պաստուրման, տոլրակներով ընտիր մրգերը, արկղներով մանկոյի հիւթը, անանասի անուշը, մուրապաները, շոճոլաթը: Բա ծաղիկնե՞րը: Ատում էի՝ ժողովուրդ, ծաղիկներ ինչո՞ւ էք բերում, դեռ կենդանի եմ, գոնէ սառնարա՛ն բերէք: Ես բերեցին: Վարձոյթի սրահից: Ճիշդ է, չէր աշխատում, բայց մեծ էր, բաւականին ապրանք տեղաւորուեց:

Յոռի տուեցի ուտելուն, որ ճաշերն ու խորտիկները չփճանան, ինքս փճացայ. ստամոքսս խանգարուեց, լեարդս ուռեց, սիրտս ճարպակալեց... Ինձ փրկելու համար կինս եւ երեխաներս օրական երեք անգամ գալիս էին հիւանդանոց, ճաշերն ուտում, մրգերն անուշ անում, հիւթերը խմում ու գնում: Ցետոյ կինս ճաւը գտաւ. այդ ամէնը տանում է՝ տանն են ուտում եւ խմում, հարեւաններին հիւրասիրում, ծնունդ–մնունդ անում: Էլ չեմ ասում, որ ծաղկեփնջերի չընորհիւ բոլոր երեխաներս դարձել են ուսման առաջատար:

Յօսքը մեր մէջ, աւելացած մրգերն ու ծաղիկները կինս վաճառում է: Պարտքերը տուել է, երեխաներին ոտից – գլուխ հագցրել, իր համար այնպիսի մուչտակ է առել, որ ես երազո՛ւմս անգամ չէի կարող նուիրել: Հիմա էլ հերթագրուել է, որ «Ժիկուլի» աւտոմեքենայ ստանայ:

Իսկ դուք, յարգելի ընկ. դլխաւոր բժիշկ, ուզում էք ինձ ուղղարկել տուն: Ինչո՞ւ, ո՞ր մեղքիս համար: Կարգադրէք, թող մահճակալս հանեն միջանցք, դուրս բերեն բակ, իջեցնեն նկուղ, բարձրացնեն տանիք, խցկեն խորդանոց կամ աւելի անյարմար տեղ, միայն թէ մի՛ դրէք դուրս հիւանդանոցից, մի՛ կործանէք ընտանիքս, մի՛ դժբախտացրէք ինձ:

Աղաչում եմ:

ԵՐՋ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Ոչ ոք նկատեց, թէ կանոնաւոր կերպով կը բացակայէի այդ դասէն, ուր մեզի «սիրոյ նմանակ» վեղեցիկն ու տարբերութիւնները յարդել կ'ուսուցանէին: Վարժարանին բոլոր արտաքնոցները ապատան կու տային ինծի, փրկելով դիս նրբանցքներու մէջ նեղացուցիչ վեղերումներէ:

Միշտ, տեղ մը կայ փրկուելիք երեւոյթ մը: Այդպէս եղաւ ինծի համար ալ: Շնորհիւ բոլորին «այնպէս ձեւացնելուն» թէ առացած էի առաքինութեան վկայագիրս, վճռակացոյցս չարունակեց պահել անխուսափելի այն կտածումը որ 20–ի վրայ 8 ցոյց կու տար կրօնքի դասին համար, եւ որ կը հաստատէր, թէ միջակ յարաբերութիւններ մշակած էի Աստուծոյ հետ:

Ցետոյ յամրօրէն Ֆ. աբբային պատկերը ջնջուեցաւ յիշողութենէս:

Շատ աւելի ուշ, Պէրնանոսի մօտ կարդացի «միջակ քահանան տըղեղ մէկն է»:

Անշուշտ կային չատ վեղեցիկներ:

Ես անոնց հանդիպելու երջանկութիւնը չէի ունեցած:

Փախստականի եւ անձկութեան այդ պահերուս, ես ինծի խոստացայ, որ «օր մը երբ մեծնամ» – ինչպէս կ'ըսեն մանուկները – ամենադէտ զիրքերու մէջ պիտի փնտռեմ «Աստուծոյ կը հաւատամ»ի բազմաթիւ տարբերակներուն մէկ բացատրութիւնը:

— 19 —

Մայրս ապրեցաւ բոլորին համար միակ Յիսուս Նազովրեցիի մը բացարձակ վստահութեամբ, զոր ինք մեծարեց առաքելական իր փոքրիկ եկեղեցիին ճամբով, քանի որ մարդիկ կորնչացուցած էին ընդհանրական մեծ եկեղեցին, ու ամէն մարդ համոզուած էր իր եկեղեցւոյ ընդհանրականութեան:

Դարերու ընթացքին փճացած էր մեծ յոյսը, մտաւորական բանավէճերով եւ վարդապետական սին պայքարներով, որոնք նախ պառակտած, ապա բազմապատկած էին եկեղեցիները, արիւնալի աղանդամոլութիւններ ստեղծելով, որոնք հաւատացեալները կը խմբէին հակառակորդ պիտակներու տակ:

Եւ չարգերով, հրաչէկ խարոյկներով կռուած էին իրարու հետ, Քրիստոսի մարդկային ու աստուածային զոյգ բնութիւնները սահմանելու համար:

Պէ՞տք էր զոհնէք երկու կատարեալ բնութիւն նկատել, որոնք երբեք չեն ձուլուիր, ներդաշնակ միութիւն մը պահպանելով հանդերձ:

Թէ՞ այս երկու բնութիւնները միաւորուած ըլլալով հանդերձ կը պահէին իրենց առանձնայատկութիւնները:

Եւ բառ առ բառ միատեսակ «Աստուծոյ կը հաւատամ»ներ կը պատակուէին, կը հանէին մինչեւ խզում, որովհետեւ մէկուն մէջ Ս. Հոգին կը բխէր «Հօրմէ եւ Որդիէն», մինչ միւսին մէջ՝ «օրէնքներէ, մարգարէներէ եւ Աւետարանէն»:

Այս Քրիստոսի մահէն 1854 տարի ետք տակաւին կը վիճէին Մարիամ կոյսի մը մասին որ անարատ յղութիւն մը ունեցած էր, դերծ ակզբնական մեղքէն, քանի որ յետադային ծնունդ պիտի տար Աստուածորդիին: Եւ տիեզերական ժողովէ տիեզերական ժողով (Դ. դարէն սկսեալ) ուր յաճախ հոգեւոր մասը պատրուակ կը ծառայէր քաղաքական հեղինակութեան մը թիկունք կանգնելու, պարտադրուեցան կամայական մեկնաբանութիւններ, որոնցմէ բոլորովին բացառած չէին իշխելու ոեւէր եւ անդրդուելի վստահութիւնը:

Այսօր, ո՞վ կրնայ ուրանալ, որ այս մեծ խրամատին մէջ տեղի ունեցան անձնական կիրքեր եւ առաջնութեան վէճեր, վարդապետութեան մարդին մէջ իրաւարարի դերակայութեան մը յանգելու համար Քրիստոսի մը սիրոյն, որ այնքան քիչ վարդապետական էր:

Այսպէսով, նոր չունչով աշխարհին մեծ կերտիչը բանտուեցաւ բնազանցական ապարդիւն վէճերու մէջ եւ քարոզուած պարզ խօսքը հետզհետէ կորնչուց իր բնական իմաստը, որովհետեւ յիսուսեան պիտութիւններու վարդապետներ սկսան անյայտացած Աստուծոյ բացատրել թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզէր ինք:

(Շար. 46)

Ալբի Տիկին Արմենուհի Մարզարեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մարզարեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Մինաս Մարզարեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Վրէժ Մարզարեան եւ աղջիկը

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները յայտով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետ· 18–ին, 76 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Փետ· 23, ժամը 15·30ին, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պետրոսեան ընտանիքը ու Արմենակ Գնեազեան իրենց ընկերուհի Փիլոմէն Պահչէեճեանի յիշատակին վրան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 300 Ֆ· Փարիզի Կապոյտ Խաչին ու 300 Ֆ· «Ծառաջ»ի բարեսիրութեան։

(Տառանալ «Ծառաջ»ին)։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մովսէս Պէշքճեան իր ուսուցչին՝ Արեգ Տիրազուհի յիշատակին 250 Ֆ· կը նուիրէ «Ծառաջ»ին։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿ· ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 16–ին
CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Օրուան խորհուրդը կը պարզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ· ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
Փարիզի Ս· Յովհ·–Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ

— Գեղարուեստական բաժին —
մասնակցութեամբ՝
Մկրտիչ Պամպաճեանի
եւ Հ·Բ·Ը·Մ·ի Միօրեայ Դպրոցի աշակերտութեան։

— Մուտքը ազատ է —

Տիկին Սիրանոյշ Պամպա,
Պ· Ժայր Պամպա,
Օրիորդ Ժէնիա Պամպա,
Պ· Ժիլ Պամպա,
Պամպա եւ Պալեան ընտանիքները

յայտով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ պապականին՝

ՄԵՍՐՈՊ – ՄՕՐԻՍ ՊԱՄՊԱ–Ի

մահը, որ պատահեցաւ Փետ· 16ին, 62 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Իսիի Հայ Առաքելական Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին՝

6, avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

Շաբթի, Փետրուար 25 առաւօտեան ժամը 11–ին, եւ մարմինը կ'ամփոփուի Իսիի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ՝

156, ave. Henri Barbusse — Clamart

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

sera à

EXPOLANGUES

5ème Salon des Langues et
de la Communication internationale
Bâtiment 3.1 — Porte de Versailles
Paris Stand A 25

du 27 au 31 mars

M.C.A. — 9, rue de Madrid,
94140 Alfortville - Tél. 43 - 76 - 55 - 80

ՊՕՄՈՆԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳ

Թաղ· Խորհուրդը կը ծանուցանէ, թէ, այս Կիրակի, Փետ· 22, հանդիսաւոր պաշտամունք տեղի կ'ունենայ։

Իր ուխտի պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ եկեղեցւոյս նորընծաի հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԱՒԱԳ ԽՁԿՐ· ՔՀՆԱ·
ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնը՝ եկեղեցւոյս Դպրաց Դասին կողմէ, ղեկավարութեամբ Կ· Պամպաճեանի եւ ընկերակցութեամբ երգէոնի։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

- ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ -

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Փետրուար 26–ին, Տօն է Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մեծի, հազար երեսուն եւ վեց վկայից, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին – 451 թուականին –։

Այսօր աւուրս տօնի է նաեւ՝ վազգէն Ա· Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց։

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ողեկոչուի Վարդանանց յիշատակը։

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆԱ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԳԱ· ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Մեր ժողովուրդին կարեւորութեամբ կը յիշեցնենք թէ՝ «Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը –դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ– կրնան այսօր բացակայիլ իրենց պրպտումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»։

×

ՄԱՐՍԷՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՏ 1–ԻՆ

Կիրակի, Մարտ 1ին, Մարսէյլի Ս· Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Մշակութային Տան սրահին մէջ կէսօրէ յետոյ ժամը 15·30–էն սկսեալ մասնաւոր հանդիսութեամբ կը նշուի Վարդանանց տօնը, մասնակցութեամբ քաղաքիս հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցներու։

Իսկ Հինգշաբթի, Փետրուար 26ին, առաւօտեան, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Վարդանանց տօնին առթիւ մասնակցութեամբ դարձեալ դպրոցական աշակերտներու, Հայոց Առաքելական Եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներով։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ 8·30
Պատարագ՝ 10·00

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կեզը· Սանուց Միութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ· Քրմպոճան ընտանիքէն, Տիկին Սոնա Պալեանի (Աւտոնեան) մահուան առթիւ, ուսանողաց Ֆոնտին համար։

LE CLUB FRANCO-ARMENIEN D'ANTONY

Կը կազմակերպէ պարահանդէս – ճաշ մը, Փետրուար 28, երեկոյեան ժամը 20·30–ին։

Նախագահութեամբ՝
երեսփոխան – քաղաքապետ
ՓԱՒԼՈՒԻՔ ՏԻՎԻԷՃԵԱՆԻ

Théâtre Firmin Gémier
Place du Marché — ANTONY

Կը մասնակցին ՅԱՂԹԱՆԱԿ նուագախումբը և երգիչ՝ Երուանդ Նամարեան

Տոմսերուն համար դիմել՝ Անթոնիի մէջ· –
Հեռաձայն· –
Պր· Արմենակ Մովսէսեան
46 – 68 – 31 – 13
Պր· Միշել Գէօլէկեան
42 – 37 – 43 – 87
Պր· Խոլ Աւետիսեան
46 – 66 – 45 – 90
Տիկին Անահիտ Մոմճեան
46 – 66 – 09 – 75
Երեւան նպաստավճառ (Քլամար) 46 – 38 – 20 – 20

Տոմսերը սահմանափակ են։ Տեղւոյն վրայ վաճառում չկայ։

Փոքրիկներուն մուտքը տոմսով։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Ճաղթական Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 12–ին «Մարթէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին։

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS

— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
16 AVRIL	01 MAI
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique
métro : Invalides

պատրաստուած եւ մասնակցութեամբ Միութեան խմբապետերուն, խմբապետուհիներուն, թեւիկներուն, գայլիկներուն, արենուշներուն եւ սկաուտներուն կողմէ։

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց պետերը եւ սկաուտական խումբը, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբեր

եւ

Հայ Արիներու Միութեան 4 Շրջանները

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Շրջանային ներկայացում, ուղերձ եւ ողջոյններ
Ջաւեշտ մը՝ (հայերէն) խմբապետերուն կողմէ
Ներկայացումներ, զաւեշաններ, հայկական պարեր
Արտասանութիւններ։ Բոլորովին նոր յայտագիր։

ՄՈՒՏՔ՝ 50 Ֆրանք

Միջնաբարին
հիւրասիրութիւն եւ ցուցադրութիւն

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
24
MARDI
24 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.429
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.429

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՔՍԻՈՆ ՏԻՒԷՔԹԻ ՁՈՐՍ ՂԵԿԱՎԱՐ ԴԷՄՔԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

———×———

Շիրաք չնորհաւորեց Փաքուան, Միթերան չնորհաւորեց Շիրաքը: Արդարեւ ֆրանսական ոստիկանութիւնը չատ մեծ յաջողութիւն մը արձանագրեց Շաբաթ իրիկուն, ձերբակալելով Աքսիոն Տիւէքթի չորս ծանօթ դէմքեր, որոնք «պատմական» ղեկավարները կը նկատուին չարժումին: Լուսադէմ նահանգին ամայի ապարակի մը մէջ է, որ ոստիկանները ձեռք դրած են ոչ միայն չորս ղեկավարներու վրայ, այլեւ բազմաթիւ փաստաթուղթերու, դիւաններու, որոնց մէջ կը պարզուէր թէ նոր ծրագիրներ կան սպանութիւններու եւ առեւանգումներու: Ցաջորդ զոհերն էին՝ Հերսան եւ Շիրաքի գրասենեակին պետը:

Այս չորս ղեկավարներն են.— Ժան – Մարք Ռուլան, Նաթալի Մենիկոն, Փոլ Օպրոն եւ Ժորժ Սիփրիանի: Հաւանաբար աւելի քան 3 տարի է, որ խումբը հոս ապաստանած էր եւ հանդարտ կեանք մը կ'ապրէր: Ագարակին մէկ սենեակը պատրաստուած էր պատանդի մը համար: Այ թէ ձախ գոհ են այս կարեւոր ձերբակալութենէն եւ ներկայ ընդդիմութիւնը չի կրնար տեղին պատասխան մը տալ, երբ կ'առարկուի, թէ առնուազն երկու կեանք (մէկը՝ Ռընոյի տնօրէնը) փրկուած կ'ըլլային, եթէ ժան-Մարք Ռուլան ներման արժանացած չըլլար 1981-ի ամրան: Բայց, ճիշդ է, որ «եթէ»ներով չատ բան կ'ըլլայ:

Այսօր 40 անդամ կայ Աքսիոն Տիւէքթի, որոնք բանտն են: Դեռ դուրսը կը մնայ Մաքս Ֆոռեռօ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՈՒԱՒ

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿի կարեւոր ուժը Արեւմտեան – Պէյրութ մասն, վերահաստատելու համար հանդարտութինը, «խօսք հակցնելով» Սուրիոյ իսկ զինակիցներուն: Երկուշաբթի առաւօտ, չատ հանդարտած չէր քաղաքը, հակառակ 3000 զինուորներու, մինչ Միացեալ Նահանգներն ու Իսրայէլ կը բողոքեն:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻԻՐՏԻՍՏԱՆի մէջ, Թուրք մը եւ Գերմանացի մը առեւանգուած են «Քիւրտ Հայրենասէր Կուսակցութեան» կողմէ: Երկուքն ալ ճարտարագէտներ են, մասնագէտ հանրային աշխատանքներու: Քիւրտ կուսակցութիւնը կը պահանջէ Թուրքիայէն երկու հարիւր քիւրտ եւ Թուրք քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակումը, իսկ Գերմանիայէն կը պահանջէ որ Թեհրան կամ Պաղտատ դադրեցնէ գերման դիւանագէտ մը «Քիւրտիստանի ազատագրուած գօտիները» երթայ:

ԵՕԹԸ ամէնէն հարուստ երկիրներէն վեցը Փարիզի մէջ կարգ մը որոշումներ տուին, Կիրակի օր, կայունացնելու համար դրամները: Իտալիա մերժեց մասնակցիլ, որովհետեւ Շաբաթ օր նախապատրաստական նիստ մը գումարուած էր, ուր «մոռցած» էին զինքը հրաւիրելու:

ՖՐԱՆՍԱ մտնելու համար վիզան պարտաւորիչ կը մնայ այն քաղաքացիներուն համար, որոնք չեն պատկաներ Հասարակաց Շուկայի երկիրներուն, ինչպէս նաեւ Զուիցերիոյ եւ Լիխթընչթայնի: Ծանօթ է որ որոշումը տրուած էր Սեպ. 15-ին վեց ամսուան ժամանակաշրջանի մը համար, բայց կառավարութիւնը Փետ. 20-ի ղեկոյցով մը, կը հաղորդէ որ կացութիւնը կը պարտադրէ որոշումին պահպանումը: Այդ վիզաները կը շնորհուին երեք ամսուան համար միայն, ինչ որ կը ստիպէ անոնք, որոնք աւելի երկար մնալ կ'ուզեն նոր դիմումներ ընել, նոր վճարումներով:

ԱՂՃԱՑԻ մայրը ընդունուած է պապին կողմէ: Իտալական դատական ազբիւրներու համաձայն, տիկին Աղճա մարտիր է իր տղուն համար ներում ուզել Հանրապետութեան նախագահէն: Աղճա ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է Յուվե. – Պօղոս Բ.ի դէմ գործած մահափորձին ֆամար: Պապը իրեն այցելած էր 1983, Դեկ. 27-ին:

ՊՈՍԹՐՆի մէջ, հետազօտող պիտանիներ յայտարարած են Հինգշաբթի օր, թէ երեւան հանած են ժառանգական փճացած քջիջ մը, որ չատ հաւանական պատճառն է Ալցհայմըրի հիւանդութեան, որ կը յատկանշուի յիշողութեան կանխահաս կորուստով, ապա՝ տրամաբանութիւնը, խմացականութիւնը, ուղղութիւնը, հուսկ հասնելու համար խեղաթարութեան: Բժ. Շելանկի, Փոլումպիա համալսարանէն, ըսած է թէ գլուխնէլէ եւրք ուղղակի ճամբան, որ կը տանի Ալցհայմերի հիւանդութեան, երկրորդ հանգրուանն է՝ ի հարկին բուժումն ալ գտնել:

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Աւելի քան չաբաթ մըն է, որ «Ցառաջ» լոյս կը տեսնէ չատ դժուար պայմաններու մէջ, իբրեւ հետեւանք տոզաչար գոյգ մեքենաներու հալոցներու միաժամանակ ծանր խանգարման:

Նորոգութեան յապաղումը աւելի տագնապալի դարձուց կացութիւնը եւ այսօր ապահովելու համար թերթին հրատարակութիւնը, դիմեցինք բարեկամ տպարանի մը, յուսալով որ մինչեւ 48 ժամ, ամէն ինչ կարգի կը մտնէ: Մինչ այդ, կը խնդրենք մեր ընթերցողներէն, որ ներողամիտ ըլլան բոլոր տեսակի անկանոնութեանց համար:

———×———

4000ԱՄԵԱՅ ԳԻԻՂի՝
ԳԱՒՌՆԻԻ Վ. ԵՐԱԺՇՈՒՆԴԸ

Երեւանէն 25 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ Գեղամայ լեռնաշղթայի բարորտը, Ազատ գետի ալ ափին տարածուած է 4000ամեայ պատմութիւն ունեցող Գառնի գիւղը: Վկայակոչելով աւանդութիւնները, քերթողահայր Մովսէս Խորենացին անոր հիմնադրութիւնը կը վերագրէ Հայկ Նահապետի ծոռ Գեղամի, որու թոռան՝ Գառնիկի անունով կը կոչուի գիւղը: Հայաստանի ու անոր ժողովուրդի ճակատագրին յար եւ նման է գիւղին ճակատագիրը: Հրաշագեղ բնութեան գրկին մէջ ծուարած անմատչելի ամրոցի, թագաւորական ամարանոցի ու զօրանոցի մօտ յաճախ բախումներ ունեցած են Հռոմէացիներ ու Պարսիկներ, Արաբներ ու Մոնկոլներ, Թաթարներ ու Թուրքեր: Օտար հորդաներ աւերած են ու հողին հաւասարեցուցած գիւղը, կործանած ամրոցն ու հեթանոսական եզակի տաճարը, կոտորած՝ ժողովուրդը: Օգտուելով կռիւներու յաջորդած կարճ միջոցներէն, մարդիկ քանդուածը վերաշինած են, մչակած դաշտերն ու այգիները, չարունակած են դոյատեւել: Ցետոյ եկաւ Ժէ. դարու սկիզբը: Արիւնարբու Շահ Աբասի անողորմ կամքով բնակիչներու մեծ մասը սուրի քաշուեցաւ, ողջ մնացածները գերի տարուեցան, պակուեցան իրենց բնօրրանէն ու քշուեցան Պարսկաստանի խորերը: Այնուհետեւ վրայ հասաւ 1679-ի երկրաշարժը, որ հիմնայատակ կործանեց, ամայացուց գիւղը:

Արեւելեան Հայաստանը Ռուսիոյ կըցուելէ ետք 1828-1830 թուականներուն Մակու քաղաքէն ու անոր չրջակայքէն ներգաղթած Հայերը վերաբնակեցան հոս, դարձեալ չէնցուցին, կենդանացուցին գիւղը: Դարուս սկիզբը Գառնի փոչոտ, ծուռ ու մուռ փողոցներով, հողէ տուներով, աղքատ ու խեղճուկրակ բնակա-

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 13 / 16)

ՆԱԽՆԻՆԵՐՈՒ ԱՍՏՂԱԲԱՇԽԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԸ

Հայկական լեռնաչխարհի բնակիչները քաղաքակրթութեան արշալոյին իսկ ծանօթ էին աստղային երկինքին, արեւի եւ լուսնի չարժման օրէնքներուն: Այդ մասին կը վկայեն նաեւ գիտնականներու վերծանած ժայռապատկերները, որոնք 3-էն 7 հազար տարեկան են: Անոնք յայտնաբերուած են Հայաստանի լեռներուն մէջ: Ժայռերուն վրայ փորագրուած երկնային համաստեղութիւնները զարմանալի կերպով կը համապատասխանեն Ժէ. դարու լեհ աստղագէտ Եան Հեվելիուսի գրքին մէջ նկարագրուած պատկերներուն: Հայաստանի հնօրեայ բնակիչները ստեղծած են «Լուսնա – արեգակնային» օրացոյցներ: Այդ քարազիր օրացոյցները բաղկացած են երկնային մարմիններու նշող պատկերներէ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը համապատասխանէ օրուան, չաբթուան, ամսուան, տարուան տարբեր տեւողութեան: Ցիշեալ փաստերը կը հաստատեն այն իրողութիւնը, որ Հայաստան եղած է այն երկիրներէն մին, ուր հեռու անցեալին սկսած ու զարգացած է աստղագիտութիւնը: Այս մասին կը վկայեն նաեւ Վարդենիսի լեռնաչղթային մէջ՝ Սեւ սար լերան լանջին մօտ յայտնաբերուած աստղադիտարանի մնացորդները:

×

4000ԱՄԵԱՅ ԳԻԻՂի՝
ԳԱՒՌՆԻԻ Վ. ԵՐԱԺՇՈՒՆԴԸ

Երեւանէն 25 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ Գեղամայ լեռնաչղթայի բարորտը, Ազատ գետի ալ ափին տարածուած է 4000ամեայ պատմութիւն ունեցող Գառնի գիւղը: Վկայակոչելով աւանդութիւնները, քերթողահայր Մովսէս Խորենացին անոր հիմնադրութիւնը կը վերագրէ Հայկ Նահապետի ծոռ Գեղամի, որու թոռան՝ Գառնիկի անունով կը կոչուի գիւղը: Հայաստանի ու անոր ժողովուրդի ճակատագրին յար եւ նման է գիւղին ճակատագիրը: Հրաշագեղ բնութեան գրկին մէջ ծուարած անմատչելի ամրոցի, թագաւորական ամարանոցի ու զօրանոցի մօտ յաճախ բախումներ ունեցած են Հռոմէացիներ ու Պարսիկներ, Արաբներ ու Մոնկոլներ, Թաթարներ ու Թուրքեր: Օտար հորդաներ աւերած են ու հողին հաւասարեցուցած գիւղը, կործանած ամրոցն ու հեթանոսական եզակի տաճարը, կոտորած՝ ժողովուրդը: Օգտուելով կռիւներու յաջորդած կարճ միջոցներէն, մարդիկ քանդուածը վերաշինած են, մչակած դաշտերն ու այգիները, չարունակած են դոյատեւել: Ցետոյ եկաւ Ժէ. դարու սկիզբը: Արիւնարբու Շահ Աբասի անողորմ կամքով բնակիչներու մեծ մասը սուրի քաշուեցաւ, ողջ մնացածները գերի տարուեցան, պակուեցան իրենց բնօրրանէն ու քշուեցան Պարսկաստանի խորերը: Այնուհետեւ վրայ հասաւ 1679-ի երկրաշարժը, որ հիմնայատակ կործանեց, ամայացուց գիւղը:

Արեւելեան Հայաստանը Ռուսիոյ կըցուելէ ետք 1828-1830 թուականներուն Մակու քաղաքէն ու անոր չրջակայքէն ներգաղթած Հայերը վերաբնակեցան հոս, դարձեալ չէնցուցին, կենդանացուցին գիւղը: Դարուս սկիզբը Գառնի փոչոտ, ծուռ ու մուռ փողոցներով, հողէ տուներով, աղքատ ու խեղճուկրակ բնակա-

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՐՊԵՏԻՆ ԱՊԻԿԱՐ ԱՇԿԵՐՏԸ

———×———

Մամուլէն կը կարդանք.

«Երուսաղէմի յոյն օրթոտոքս եկեղեցիին պատրիարքը Յորդանանի սահմանագլխուն վրայ ձերբակալուած է իսրայէլեան ոստիկանութեան կողմէ, երբ կը ջանար ոսկի եւ փախստական ապրանք անցընել մաքսէն»:

Մամուլին տուած այս լուրէն աւելի հետաքրքրական է գիտնալ, թէ ոյոն մարզին մեր «մեծ վարպետ»ը ինչ պատիժ տուած է իր ապիկար այս աշկերտին ձախող բնութեան:

Թ. ԱՐՓԻ

վայր մըն էր: Հինաւուրց գիւղը վերածընդունած ապրեցաւ Բ. Աչխարհամարտէն ետք. բացուեցան ուղիղ ու լայն փողոցներ, ձեւաւորուեցան գեղեցիկ հրապարակներ, տարուեցան չինարարական ու բարեկարգման աշխատանքներ: Կառուցուեցան մշակոյթի տուներ, դպրոցական ու նախադպրոցական չէնքեր, առեւտրական եւ այլ սպասարկման ճեռնարկութիւններ, երկարկանի եւ եռայարկ առանձնատուներ եւայլն: Մօտակայ կիրճէն եւ Գողթի աղբիւրներէն բերուած սառնորակ ջուրը հոսեցաւ իւրաքանչիւր յարկի տակ: Ցողովակաշարքերով գիւղ հասաւ Ազատ գետի վտակը, գոհացում տրուեցաւ ոռոգելի ջուրի պահանջին: Միջոցներ գործադրուեցան հնագիտական յուշարձաններու վերահաստատման համար: Անուանի ճարտարապետ Ա. Լեթքանդը Սահինեանի ղեկավարութեամբ վերահաստատուեցաւ Գառնիի հեթանոսական եզակի տաճարը՝ հայ ժողովուրդի չինարարական հանճարի փայլատակումներէն մին: Վերահաստատուեցան նաեւ բազիլիք, Մաշտոց Հայրապետ եկեղեցիները, կարգ մը այլ պատմական յուշարձաններ:

Այսօր Գառնի Հայաստանի գեղեցիկ ու բարեկարգ բնակավայրերէն մին է:

×

«ԷԹԻԷՏՆԵՐՈՒ ԱՐՔԱՅ»
ՀԵՆՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ
ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Ճատրակի էթիւտներու վարպետ Հենրիկ Գասպարեանի պարդեւներու հաւաքածոն հարստացած է երկու նոր մրցանակներով եւս, զորս ան չահած է Ֆորտ. Միութիւն եւ արտասահման տեղի ունեցած մրցումներուն: «ՍՍՀՄ ճատրակի կեդրոնական ակումբի տեղեկագիր»ի կողմէ 1982 – 1984 թուականներուն յայտարարուած չարադրանքի մրցումին Հենրիկ Գասպարեան առաջին – երկրորդ մրցանակները բաժնած է Մոսկուացի Օ. Պերվակովի հետ: Գասպարեանի միւս էթիւտը, որ ներկայացուած է Ռումանիոյ «Ռեվիստա Ռոմանա տէ չախ» հանդէսի մրցումին, Բ. մրցանակ չահած է: Ցայժմ, «էթիւտներու արքայ» Հենրիկ Գասպարեանի 300 գործերէն 80ը արժանացած են Ա. մրցանակներու: Մօտ աւելնէն «Հայաստան» հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ վարպետին նոր մէկ աշխատութիւնը՝ էթիւտներու եւ խաղերու հաւաքածոն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

– ԴԱՐԵՐՈՒ ՓՈՇԻՆ ԹՕԹԱՓԱԾ –

ԵՂԻԱ ԿԱՐՆԵԳԻԻ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Ընթերցողի տեղանին վրայ է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչութեան լոյս ընծայած Ժէ. դարու Ա. կէսի հայ նշանաւոր բանաստեղծ Եղիա Մուշեղեան Կարնեցիի (1689–1750՞) «Թուրքերէն հայերէն բառարան»ը՝ բանասէր–արեւելագէտ Բարկէն Զուզասպեանի աշխատասիրութեամբ: Հրատարակուած աշխատանքը կ'ընդգրկէ ոչ միայն յիշեալ բառարանը, այլ նաեւ աշխատասիրողին հետազօտութիւնը: Գիրքին հիմնական մասը բուն բառարանն է որով կը լրանայ Ե. Կարնեցիի մինչեւ հիմա հրատարակուած ժառանգութիւնը (ի դէպ, այդ քնաքաւարին մէջ մեծ վաստակ ունի յատկապէս հանգուցեալ փրոֆ. Ա. Գ. Աբրահամեան), իսկ միւս մասը Բ. Զուզասպեանի կատարած բանասիրական–բառաքննական ուսումնասիրութիւնն է, որ վառ պատկերացում մը կու տայ Կարնեցիի բառարանագրական աշխատանքին մասին եւ աւելի ակներեւ կը դարձնէ անոր ինչպէս բառարանագրական, այնպէս եւ գիտական–լեզուաբանական արժէքն ու նշանակութիւնը:

Աւելի քան 260 տարի առաջ կազմուած այս բառարանը, որու քնագիրը բառատանկերու ձեւով կը պահուի Մոսկուայի Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականութեան արխիւին «Հայաստանի հետ Ռուսաստանի յարաբերութիւններ»ու ֆոնտին մէջ, իւրատեսակ թարգմանական – բացատրական բառարան է, ուր սիւնակի մը մէջ կը տրուի օտար բառը՝ հայերէն տառերով, իսկ միւս սիւնակին մէջ բացատրութիւնը՝ մէկ կամ մէկէ աւելի հոմանիշներով:

«Դարերու փոշիէն» լոյս ալիքարհ հանելով շուրջ 2000 բառ ու արտայայտութիւն, ինչպէս նաեւ մէկ քանի տեղատունիներ պարունակող բառարանը, Բ. Զուզասպեան ոչ միայն ընդօրինակած է բնագիրը ըստ հայերէնի այբբենական կարգի ու վերադասաւորած «արխիւին մէջ իառն կերպով արձանագրուած թերթերը», այլեւ թրքերէն իմաստները նոյնոց բառերու վերլուծումը կատարած է եւ տուած անոնց նկարագիրը:

Ա յպէս՝ ան կը նշէ, որ բառարանը կ'ընդգրկէ ԺԸ. դարու մերձաւոր արեւելեան առեւտրական միջավայրին մէջ առաւել գործնական բառերը եւ կը պարունակէ կարգ մը արար–պարսկերէն եւ թրքերէն բառեր, որոնք ժամանակին գործածուած են խօսակցական հայերէնի մէջ եւ զգալի մասով գործածական կը մնան նաեւ այսօր բարբառներու մէջ:

Կամ՝ չարք մը բառարաններու տուեալներու համադրումով Զուզասպեան կը հաւաստէ, որ Ե. Կարնեցիի բառարանի մէջ կան շատ բառեր, որոնք ընդհանրապէս բացակայ են հայերէնի բառարաններէն: Անոնք մեծ մասով արեւելեան լեզուներէ կատարուած փոխառութիւններ են:

Կարնեցիի բառարանին մէջ կան նաեւ բուն հայերէն, բաւական յաճող կազմութիւններ, ինչպէս՝ զոդմեզու–բոռ, որնգաս–քթաս, տոկոսակեր– տոկոսը իւրացնող, բամպակագիզ – բամպակ զգոյ՝ զգրար, ժամաչէն կամ պահաչէն – ժամադործ, չուղացոյց – կոդմնացոյց, որոնք, աշխատասիրողին կարծիքով, ան կամ ժողովուրդին խօսակցական լեզուէն առած է, կամ ուղղակի ինքը կազմած:

Ցոյց տալով բառարանին մէջ պահուող նորը, առանձնակի նշելով բառարաններու մէջ արձանագրուելու բախտին չարժանացած բառերը, կատարելով որոշ բառաքաղութիւններ եւ առաքաբանա – կան, իմաստաբանական ճշգրտումներ, Զուզասպեան կարնեցիի բառարանագրական աշխատանքը կը քննէ – կը գնահատէ անոր ծաւալած ընդհանուր գործունէութեան կապուած, եւ կը դիտէ զայն իբրեւ անոր բաղկացուցիչ մէկ մասը:

Ե. Կարնեցի ըլլալով արեւելահպատկական ընկերութեան Թաւրիզի մասնաճիւղի ծառայող ու դիւանապետ, միաժամանակ զբաղած, մտահոգուած է հայ ժողովուրդի կեանքին բարելաւման խնդրով, թուրք–պարսկական տիրապետութեան լուծէն զայն ազատագրելու երազանքը ունեցած է եւ Իսրայէլ Օրիի նման (որու հետ հանդիպում ունեցած է ժամանակին) այն համոզումին հասած, որ միայն Ռուսաստանը կրնայ փրկել հայ ժողովուրդը եւ անոր համար ալ մտլթած է Պետրոս Առաջինէն, որ «ամենայն յաջողութեամբ գայ եւ ազատէ զմեր ազգն տառապեալ...»:

Ինչպէս ցոյց կու տան փաստերը, կարնեցի նամակագրական եւ զանազան դրացրերական կապեր ունեցած է ոչ միայն հայ, այլեւ կարգ մը օտար (ֆրանսացի, պարսիկ, ռուս, լեհ) գործիչներու հետ: Երբ հարկ եղած է անոնց ուղղուած նամակները, գրութիւնները, վաւերագրերը եւլն. թարգմանել օտար լեզուի, անշուշտ, որոշ դժուարութիւններ յարուցած են արեւելեան լեզուներէ խօսակցական հայերէնին անցած բառերը: Պէտք է ըսել, որ առաջին հերթին ճիշդ այդ հանգամանքէն մղուած, ան զբաղած է բառարանագրական աշխատանքով եւ կազմած կարգ մը երկլեզու բառացանկեր՝ պարսկերէն–հայերէն, ֆրանսերէն–հայերէն, թրքերէն–հայերէն, լեհերէն–հայերէն, որոնք կը վկայեն իր հետապնդած գործնական նպատակներուն եւ լեզուական պիտէլիքներուն ու լեզուաչինարարական աշխատանք կատարելու կարողութեան մասին:

Անվիճելի է, որ Կարնեցի իր կազմած «Թուրքերէն – հայերէն բառարան»ին մէջ տեղ տուած է թրքերէնէն կամ պարսկերէնէն, արաբերէնէն թրքերէնին անցած այնպիսի բառերու, որոնք գործածական եղած են ժամանակի խօսակցական հայերէնին մէջ եւ լայն տեղ ունին նաեւ անոր գործերուն մէջ: Բառարանի օտար բառերու շարքին մէջ տեղ գտած են նաեւ որոշ հայերէն բառեր (օրինակ՝ փողրակ, սահման, քուրայ, սամոյր եւլն.), որոնք նոյնպէս թարգմանական կարեւորութիւն ներկայացուցած են: Պէտք է ըսել, որ յիշեալ հանգամանքը բաւարար չափով նկատի չէ առած Բ. Զուզասպեան իր աշխատասիրութեան մէջ, եւ թերեւս այդ պատճառով, իբրեւ կարեւոր ազբիւր այդտեղ չէ յիշատակուած Հ. Աճառեանի «Թուրքերէնէ փոխառեալ բառեր Հարենէի մէջ» աշխատութիւնը, ուր այլ բառարանագիրներէ առաջ թրքերէն շատ բառերու ծագումը բացատրուած է: Այդպէս ալ իբրեւ ազբիւր չեն օգտագործուած նման այլ բառարանագիտական ուսումնասիրութիւններ:

Զուզասպեանի կատարած այս չնորհակալ գործը միաժամանակ կը թելադրէ Ե. Կարնեցիի հարուստ ժառանգութեան ամբողջական հրատարակութեան խնդիրը, հաստատելով որ ան բաւական արժէքաւոր նիւթեր կը պարունակէ նաեւ Հայոց լեզուի պատմութեան, հայ բառագիտութեան, հայ բառարանագրութեան եւ հայ լեզուաբանութեան համար ընդհանրապէս:

ԱԼ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Բանասիրական գիտութիւններու դոկտոր, փրոֆ.

ԲԱՆԱՒՕՍՈՒԹԻԻՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵԻ ԱՅՍՕՐ

Նիս («Յառաջ»).– Մշակութային կեանքի կարեւոր արտայայտութիւններէն մէկն ալ թատրոնն է անշուշտ եւ այդ մարդին մէջ Պոլսահայոց ցոյց տուած բեղուն գործունէութիւնը չատ յատկանշական եղած է: Նիսի Հայ Մշակութային Միութեան հերթական բանախօսութեանց փետ. 13ի նիստին էր ուրեմն Պոլսահայ թատրոնի պատմութիւնը, զոր բացատրելու պարտականութիւնը ստանձնած էին Տիկին Սիւզան եւ Պ. Պերճ Գալճեան:

Մեկնարանութիւններ ընելէ եւ եզրակացութիւններ հանելէ առաջ բանախօսները նախ տուին պատմական չափնական տեղեկութիւններ, երկխօսութեան մը ձեւին տակ, ինչ որ ինքնատիպ նորութիւն մըն էր եւ մտանուրը հրապոյր մը աւելցուց խօսքին:

Այսպէս ուրեմն, իմացանք թէ Միխթարեան վարդապետ Հայր Մինաս Բժշկեան 1808ին Պոլիս գալով, Բերայի մէջ կը բանայ վարժարան մը, ուր 1810ին իր աշակերտներուն միջոցաւ, զրաբար լեզուով ներկայացնել կու տայ բարոյացուցիչ թատերախաղ մը, զոր ինք կը հեղինակէ, եւ որուն նիստը կ'ըլլայ «Արատաչիր թատաւորի կեանքը»: Ասիկա կ'ըլլայ հետեւաբար Պոլսահայ թատրոնի առաջին քայլը:

Ուրիշ վկայութեան մը համաձայն, 1815–ին, Տիւգեան Ամիրայի Գուրու – Չէշմէի ապարանքին մէջ ողբերգութիւններ եւ զաւեշտներ կը ներկայացուին, այս անգամ աշխարհաբար լեզուով, եւ զարձեալ հեղինակութեամբ՝ Հ. Մինաս Բժշկեանի եւ ղերասանութեամբ՝ զպրոցական պատանիներու:

Կը տեսնուի ուրեմն, որ Պոլսահայ թատրոնը ծնունդ կ'առնէ կաթողիկէ ղերջանակի մէկ, նախաձեռնութեամբ Միխթարեաններու, որոնց թատրոնի հետ ծանօթութիւնը կու գար անշուշտ, վենետիկ քաղաքէն: Այլապէս, այդ ղերջանին Պոլսոյ մէկ թատրոն չկար, բացի եւրոպացիներու դեսպանատուներու մէջ, լոկ դիւանագիտական մարմնի անդամներուն համար երբեմն կազմակերպուած ներկայացումներէ:

1828–ին, Գրիգոր Վարժապետ Փեշտիմալճեանի հեղինակութեամբ, Գումգապուի Պեզճեան վարժարանին մէջ կը բեմադրուին կրօնաշունչ թատերգութիւններ, եւ նոյնիսկ իտալացի բանաստեղծ Մետաստազիոյի «Ողիմպիատա» մելոդրամը՝ թարգմանաբար:

Թատերասիրութիւնը կը ծաւալի Պոլսահայոց մէջ, բայց իբր գործունէութիւն դեռ չի կրնար դուրս գալ դպրոցական սրահներէ ու ամիրայական ապարանքներէ, եւ միայն 1846–ին է որ Հայերը կը ստեղծեն արհեստավարժ թատրոն մը, «Աբամեան Թատրոն» անուն տակ: Տեսակ մը կրկէս–թատրոն, որ իր յայտագրին մէջ ունի նաեւ մընջուհատակ, ճոպարարութիւն եւ խեղկատակութիւն: Կը գործէ քանի տարի, ներկայացումներ սարքելով նոյնիսկ Անդրկովկասի եւ Պարսկաստանի մէջ:

Ցիսունական թուականներէն սկսեալ թատերախումբերը կը բազմանան: Օրթաղիւղի մէջ խումբ մը երիտասարդներ, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի առաջնորդութեամբ, ներկայացումներ կը սարքեն նա՛խ տուներու, եւ ապա՛ թաղին հայ կաթողիկէ վարժարանին մէջ, բեմադրելով նոյնինքն Պէշիկթաշլեանի հեղինակած ազգերգութիւնները՝ ազգային պատմութենէն առնուած, ինչպէս նաեւ թատերախաղեր, թարգմանուած՝ Ալֆիէրիէ, Վոլթեռէ, Գոռնէյէ, Ռասինէ, Մեհաստազիոյէ եւ նոյնիսկ՝ Սոփոկլեսէ եւ Եւրիպիդեսէ:

Նոյն չրջանին Սրապիոն Հէքիմեանի դիւանագործութեամբ կը կազմուի «Աբեւելեան Թատերախումբ»ը, որուն մէջ կը փայլին Սահեան Էքզէկեան, Մարիամ Մնակեան, Պետրոս Մազաքեան, Թովմաս Ֆասուլեաճեան, Սերովբէ Պենկլեան, եւ առաջին հայ դերասանուհիները՝ Սրուսեակ եւ Պայծառ Փափազեան քոյրերը:

Ազգային Սահմանադրութեան (1862) յաջորդող չրջանը կ'ըլլայ չափազանց ոգեւոր: Հայ գրականութիւնը կ'օպղուի ազգ. պատմութենէ քաղուած թատերգութիւններով, որոնց հեղինակները կ'ըլլան Մ. Պէշիկթաշլեան, Մ. Հեքիմեան, Թովմաս Թերզեան, Պետրոս Դուրեան եւ ուրիշներ: Այդ չրջանին տակաւին հնարաւոր էր ազգային պատմական նիւթեր օգտագործել, նկատելով որ Հայաստանը, իբր նուաճուած երկիր, կ'երեւէր Օսմանեան Կայսրութեան քարտէսին վրայ, եւ հայ ժողովուրդն ալ կը նկատուէր կայսրութեան բազկացուցիչ մէկ տարրը, իբր հպատակ, հաւատարիմ ժողովուրդ (Միլլէթի էրմէնեան, Միլլէթի Սադըքա):

Յաջորդաբար կը կազմուին ուրիչ բազմաթիւ թատերախումբեր ալ, զեկավարութեամբ Յակոբ Վարդովեանի, Թովմաս Ֆասուլեաճեանի, Մարտիրոս Մնակեանի, Տիգրան Զուհրաճեանի, Սերովբէ Պենկլեանի, եւլն., եւլն.:

Կ'ունենան ճոխ խաղացանկ, առնուած՝ որքան ազգ. պատմութենէն, նոյնքան ալ եւրոպական թատրոնէն, որուն կը չնորհ քայլ յարմարցնել: Շէյքսփիրի, Վիկտոր Հիւկոյի, Ալ. Տիւմայի եւ Էմմոն Ռոստանի գործերը կը գտնեն իրենց հայ մեկնաբանները: Այսպէս, Պետրոս Ադամեան կը փայլի Մաքպէթի, Համլէթի եւ Օթէլլոյի գերերով: Հետեւողութեամբ Սառա – Պեռնարի, Տիկին Սիրանոյշ կը մարմնաւորէ Համլէթն ու Ռոստանի «Արծուիկը» մեծ յաջողութեամբ: Անոնք կ'երթան յետոյ իրենց բարձրորակ ուսեալով զարմացնել Անդրկովկասի Հայութիւնն ալ: Իսկ Ադամեանի ասպղը կը փայլի նոյնիսկ Մոսկուայի եւ Ս. Պետերբուրգի բեմերուն վրայ:

Պոլսահայ թատրոնը կ'ունենայ ասկայն անչուք չրջաններ ալ, երբ զրաքննութիւնը անհնար գրեթէ կը գարձնէ հայերէն լեզուով ներկայացումները, ստիպելով որ հայ դերասանները միայն թրքերէնով արտայայտուին:

1908–էն 1914–ի միջեւ Պոլսահայ թատրոնը թէեւ կրկին կ'ապրի փայլուն չրջան մը (երբ Վահրամ Փափազեան կը գրաւէ հայ բեմը) բայց միաժամանակ կը կորնցնէ Թուրքիոյ թատերական չարժումին մենաչնորհը, քանի որ Թուրքերն ալ կը սկսին թատրոնով զբաղիլ, բեմ ելլել եւ նոյնիսկ ստեղծել թատերական վարժարան մը (Տարչել Պէտայի):

1914–էն 1918 Պոլսահայ թատրոնի խօսքը չըլլար անշուշտ: 1919–էն 1923 վերապրեցումի կարճ չրջան մը չուտով վերջ կը գտնէ հաստատմամբ հանրապետական կարգերու, որով փոքրամանութեանց կ'արգիլուի թատրոն, քանախօսութիւն կամ հրապարակային որեւէ ելոյթ: 1946–ին, երբ կրկին արտօնութիւն կը չնորհուի, Աչոտ Մատաթեանի կը վիճակի կազմել յետպատերազմեան առաջին թատերախումբը, որ կը ներկայացնէ Ցարուք Նաֆրզ Զամլըպէլի «Գազան»ը հայերէն լեզուով:

Կը կազմուի նաեւ «Երիտասարդաց Թատերախումբ»ը, որ գլխաւորութեամբ Եդուարդ Երիցեանի, իր չուրջ կը տաւաքէ օրուան լաւագոյն դերասանները, ներկայացնելու համար «Հին Աստուածներ», «Պատուի Համար», «Օթէլլօ», «Համլէթ», «Դերասան Քին», Անրի Պէրնշթայնի «Սամսոն»ը եւլն.:

Աչոտ Մատաթեան կը կազմէ այս անգամ «Սթիւտիօ» թատերախումբը, ներկայացնելու համար «Արշին Մալ Ալան», «Պատուի Համար», «Նամուս», «Զարպի» եւլն.: Իսկ Արշամ Ճիզմէճեան կը կազմէ օփերէթի խումբ մը, որուն խաղացանկը կը բաղկանայ Տ. Զուհրաճեանի գործերէն՝ «Լէպլէպիճի Հօրհօր Աղա», «Քէօսէ Քէհէա», «Արիֆին Հիլէսի»:

Կ'արժէ յիշել նաեւ «Արփի Թատերախումբը» ինչպէս նաեւ սանուց միութիւններու ծիրին մէջ գործող բազմաթիւ թատերախումբեր, «Կեդրոնական», «Միխթարեան», «Լսաեան», «Արամեան», «Ռահկեան» եւլն., որոնք կը գործեն մինչեւ 1980: Ասոնք վերջ թատերական ներկայացումները կը չարունակուին միայն թրքերէն լեզուով:

×

Տուինք միայն գլխաւոր գիծերը այս չահեկան բանախօսութեան, որ արդիւնք էր լուրջ ուսումնասիրութեան, եւ որ համեմատեցաւ մշտ ընդ մշտ պատմուած գարձալի անեկդոտներով ալ:

Բանախօսութեան չաջորդեց ոգեւոր հարցապրոյց մը, որովհետեւ հարցումները բազմաթիւ էին եւ հետաքրքրութիւնն ալ՝ լարուած:

Նախ հարց տրուեցաւ թէ ինչո՞ւ համար ա՛յդքան մեծ եղած է թիւը Պոլսահայ թատրոնի դերասանուհիներուն, մինչ տղամարդ դերասանները քիչ են: Պատասխանուեցաւ թէ ասիկա կը պատկանի Արեւելքի ընդհանուր երեւոյթին, ուր կնոջ դերը կը կատարէ տղամարդ, ինչպէս Չինաստանի մէջ, ուր Մէյ Լան Ֆան ամենամեծ դերասանն է:

Ապա հարց տրուեցաւ թէ ինչո՞ւ Պոլսահայ թատրոնը չի կրցաւ ստեղծել իր ոճը, իր դպրոցը, ինչպէս Ռուսաստանի մէջ: Պատասխանուեցաւ թէ ասիկա կը պատկանի Արեւելքի ընդհանուր երեւոյթին, ուր ոճ չկայ, ինչպէս Չինաստանի մէջ, ուր Մէյ Լան Ֆան ամենամեծ դերասանն է:

հայ թատերախումբերուն: Այն պարզ պատճառով որ Հայոց ազգութիւնն է բաժանուելով բազմանալ, փոխանակ ուժերը համախմբելու:

Հարց արուեցաւ նաեւ թէ քանակական այս ճոխութեան կողքին ի՛նչ եղած է գեղարուեստական որակը այդ թատերախումբերուն: Բանախօսները, իրը լաւատեղեակ հարցնին (նկատելով որ իրենք ալ բեմական գործունէութիւն ունեցած են Պոլսոյ մէջ) ըսին թէ այդ մասին ստոյգ վկայութիւններ չկան ձեռքնին, բայց պէտք չէ մոռնալ որ հայ գերասանները բոլորն ալ եղած են ինքնուսոյց ամաթէօռներ եւ հնարաւորութիւնը չեն ունեցած թատերական վարժարաններու մէջ ձեռք ձգելու իրենց արուեստը: Հետեւաբար իրենք իսկ ստեղծած են իրենց արուեստը, որ երբեմն եղած է իրապէ՛ս բարձրարակ, համաճայն ենթակային, բնածին տաղանդին, բայց չատ անգամ ալ եղած է կըրկնութինը հին վարպետներուն ըրածին:

Իսկ պատասխանելով այն հարցումին թէ, ինչո՞ւ համար Հայերը Թուրքիոյ թատերական չարժումին իսկական հիմնադիրները ըլլալով հանդերձ, փայլուն չըլլանք մը վերջ տեղքայլ ըրած եւ ի վերջոյ բոլորովին ետ մնացած են Թրքական խումբերէն, Պր. Գալճեան ճշդեց թէ Թուրք թատրոնը, իրը պաշտօնական հաստատութիւն, լայնօրէն օգտուեցաւ պետական հովանաւորութենէ, մինչ մեր ազգակիցները զրկուած ամէն նիւթական միջոցներէ, չատ անգամ ստիպուեցան առեւտուրի մէջ իրենց չահած ստակը ծախսելու, թատրոնը ոտքի կարենալ պահելու համար: Իսկ ներկայիս, Թուրք մեծահարուստներու զաւակներն են որ կ'երթան Եւրոպա ու Ամերիկա կատարելագործելու իրենց արուեստը, վերադարձին գտնելով նիւթական ամէն դիւրութիւն: Հետեւաբար մրցակցութիւնը անհնար է:

Իսկ Թրքական չրջանակները ի՞նչ կը խորհին հայ թատրոնի մասին, եւ միթէ կ'ընդունի՞ն Հայոց կատարած դերը այդ մարզին մէջ: Պր. Գալճեան հաւաստեց թէ, թատրոնը հաւանաբար միակ մարզն է, որուն մէջ Թուրքերը անաչառօրէն կ'ընդունին Հայոց կատարած հիմնական դերը, եւ իրը ապացոյց յիշեց թատրոնի պատմութեան մասին գրուած Թրքերէն գիրքեր, որոնց մէջ մանրամասնօրէն խօսուած է հայ թատերախումբերու մասին: «Ես արդէն, աւելցուց Պր. Գալճեան, Թրքական աղբիւրներու մօտ աւելի հետաքրքրական տեղեկութիւններ գտանք հայ թատրոնի մասին, քան թէ՝ հայ հեղինակներու մօտ»:

×

Բանախօսութիւններու չարքը կը չարունակուի պարբերաբար: Մարտ 6–ին, Պր. Ժիրայր Միրիճեան պիտի խօսի հեռաւոր նիւթին չուրջ. «Հայաստանի արձակ գրականութիւնը վերջին տասնամեակին»:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ...

——×——

Կա՞յ արդեօք հանրային բացառիկ դէմք մը պատուելու աւելի փառաւոր ձեւ մը, քան այդ անձին մահէն վերջ անոր անունով մկրտել փողոց մը, հրապարակ մը, հանրային չէնք մը: Ընկալուած սովորութիւն է: Երբ կը մեռնի բացառիկ մարդ մը, անոր անունը կը քանդակուի փողոցի մը ճակատը, հրապարակի մը անկիւնը: Ահա երախտապարտութիւն յայտնելու եւ անձ մը անմահ դարձնելու աքանչելի միջոց մը: Այդ օրէն անդին, միլիոնաւոր մարդիկ պիտի անցնին այդ անունին առջեւէն եւ պիտի արտասանեն զայն: Միլիոնաւոր մարդիկ զոց պիտի սորվին եւ զայն պիտի ապրեցնեն մէկ սերունդէն միւսը:

Բայց յետոյ ի՞նչ պիտի ըլլայ...

Այդ անունը ի՞նչ պիտի նշանակէ զայլեւ սերունդներու համար:

×

1970–ին, երբ զբօսաշրջիկներու խումբով կը պտըտէինք Երեւանի փողոցներուն մէջ, մեզ առաջնորդող օրիորդը կ'ըսէր.

– Հիմա մենք թեքւում ենք Սայաթ Նովայի անուան փողոցը: Սա մեր ամենագեղեցիկ փողոցներից մէկն է:

Ցետոյ կը նայէր մեր օթօպիւսը լեցնող բազմութեան, մեծին ու պզտիկին, խանդավառ երիտասարդին ու ծերունազարդ մարդուն, զարդացածին եւ անուսին, կնոջ կամ այրին, եւ կը ստիպուէր աւելցնել:

– Դուք ի հարկէ լսած կը լինէք Սայաթ Նովայի անունը: Նա, լինչպէս պիտէք, ստեղծագործել է եւ երգել է երեք լեզուներով...

Կու տար կենսագրական ծանօթութիւններ, մինչ օթօպիւսը կը քալէր դէպի նորանոր ուղղութիւններ, անցնելով Տէրեանի անուան փողոցէն, Աբովեանի անուան պողոտայէն, Սունդուկեանի անուան թատրոնէն, Շահումեանի անուան հրապարակէն: Իւրաքանչիւր անուն կարճատեւ մը կը թրթռացնէր հոգիիս խորը, մէկ կողմէ կը նայէի պարզուած տեսարաններուն, միւս կողմէ տեսակ մը երախտապիտութեամբ կ'ողեկոչէի հիմա փողոց, հրապարակ, չէնք դարձած այդ անուններուն անմահ տէրերը: Բայց կը յիշեմ որ մտածում մը յանկարծ հարցման սեւ նշան մը ստեղծեց այդ պահուն. օթօպիւս մը, փողոց մը, թաղամաս մը լեցնող մարդոց քանի՞ տոկոսը լրիւ գիտէր թէ ո՞վ էր եւ ի՞նչ ըրած էր Սայաթ Նովա մը, քանի՞ տոկոսը լրիւ կը ճանչնար Աբովեանը կամ դաղափար ունէր «Վէրք Հայաստանի» մասին, քանի՞ տոկոսը լրիւ կը ճանչնար Սունդուկեանը: Տէրեան փողոցի բնակիչ մը, որ, հասցէ առնել կամ տալու առիթով, օրը թերեւս տասն անգամ կը դրէր ու կ'արտասանէր այդ անունը, լրիւ կը ճանչնա՞ր Տէրեան բանաստեղծը, գոնէ երկու բանաստեղծութիւն կարդացա՞ծ էր անկէ:

×

Բոլորս ալ կ'ապրինք քաղաքներու մէջ, որոնք իրենց ամէն մէկ անկիւնէն կը հնչեցնեն անմահներու անունները: Բայց այդ անունները ի՞նչ կը խօսին մեզի: Իմ բնակարանս կը գտնուի փոքրիկ անել փողոցի մը մէջ, որ կը կրէ Թրքուհիի մը անունը: Ո՞վ է չեմ գիտեր, եւ եթէ հետաքրքրութիմ թէ ով է ան, որո՞ւ պէտք է հարցնել, այդ ալ չեմ գիտեր: Այսօր Ներշանթաչ՝ Ապտի Իփէքճի փողոցին բնակչները թէեւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ գիտեն թէ ով էր Ապտի Իփէքճին, բայց երեսուն տարի վերջ այդ փողոցին մէջ բնակելիք անձին համար ի՞նչ պիտի նշանակէ տարաբախտ եւ տաղանդաւոր լրագրողին անունը:

×

Քանի մը ամիս առաջ, երբ մտայ խանութէ մը ներս ուրիկ յաճախ առեւտուր կ'ընեմ, Թուրք խանութպանը ժպտեցաւ ինծի եւ ըսաւ.

– Լսեցի որ դուք ծանօթ դրող մըն էք եղեր:

Զարմացայ,

– Ո՞ւրկէ լսեցիր, հարցուցի:

– Հայ յաճախորդներէս մէկը անցեալ օր ճանչցեր է ձեզ, ձեր մեկնումէն վերջ ըսաւ:

Չեմ կրնար պահել որ նախ զոհունակութիւն մը զգացի, բայց յետոյ մտածեցի. ոչինչ կը նշանակէ: Ինչի՞ կը ծառայէ իրը դրող ոգիանուել մէկու մը կողմէ որ քու գրածդ չի կրնար կարդալ, կամ չի կարդար: Հազար անգամ նախ – ընտրելի է գործով ծանօթ ըլլալ, քան թէ անունով:

×

Այո՛, քաղաքներու մէջ հազարաւոր, տասնեակ հազարաւոր անուններ կան եւ բեւեռի մարդոց, ազգային հերոսներու, նահատակներու, բանաստեղծներու, եւ դեռ ո՛վ գիտէ լինչպիսի հանրային դէմքերու, որոնք չրթներու վրայ կը պտըտկին եւ որոնք սակայն տարիներու ընթացքին կը ժժգունին, անբովանդակ կը դառնան: Անուններ՝ որոնք ժամանակով կ'անչքատուին իրենց բուն տէրերէն եւ կը վերածուին միմիայն անարձագանգ բառերու, միմիայն առարկաներու:

Անկարելի՛ անմահութիւն...:

Ռ. Հ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳԱՀԻՐԷի «Կոմհուրիէ» սրահին մէջ, Յունուար 23–ին, տեղի ունեցած է նուագահանդէս մը, որու ընթացքին Ջութակահարուհի Նայիրի Քրէտեան – Փուչիկեան հանդէս եկած է՝ պետական ակնֆոնիք նուագախումբին ընկերակցութեամբ մեկնարանելով Մոցարթէն քոնչերթօ մը: Նուագախումբին առաջին ջութակահարն է Իկոր Ալչպապեան:

×

ԱԹԷՆԻ «Պարնասոս» սրահին մէջ, Յունուար 22–ին, երեկոյթ մը տուած է կիթառահար Յակոբ Գոլանեան, մեկնաբանելով օտար երաժիշտներէ գործեր: Արուեստագէտը յայտագրէ դուրս նուագած է հայկական կտոր մը:

×

ԳԱՀԻՐԷի Նոր Խթ Հայկական Ակումբի սրահին մէջ, Յունուար 25–ին, տեղի ունեցած է արտասանութեան երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է Ասպետ Արթինեան:

Հայ բանաստեղծներէ գործեր արտասանած են հինգ երիտասարդներ:

×

ԹԵՀՐԱՆի «Կոմիտաս» սրահին մէջ, Փետրուար 1–ին, տեղի ունեցած է մեծաքանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Օր. Անժել Օհանեանի, կրթական գործունէութեան 30ամեակին: Երեկոյթը կազմակերպած են Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Նուարդ Կիւլպէնկեան» եւ «Մարի Մանուկեան» դպրոցներու նախկին ծնողական խորհուրդները եւ խումբ մը հայ ուսուցիչներ, որպէս երախտապիտութիւն՝ նոյն դպրոցներու տեսչուհիին: Խօսք առնողներ չեչտած են մեծարեալին դերը նոր սերունդի դաստիարակութեան մէջ. կարդացուած են ողջոյնի եւ չնորհաւորանքի դիրքեր: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան խօսած է հայ դպրոցի եւ ուսուցչի կարեւոր դերին մասին, գնահատելով Օր. Օհանեանի տասը աչխատանքը: Չնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

Հայ թատերախումբերուն: Այն պարզ պատճառով որ Հայոց ազգութիւնն է բաժանուելով բազմանալ, փոխանակ ուժերը համախմբելու:

Հարց արուեցաւ նաեւ թէ քանակական այս ճոխութեան կողքին ի՛նչ եղած է գեղարուեստական որակը այդ թատերախումբերուն: Բանախօսները, իրը լաւատեղեակ հարցնին (նկատելով որ իրենք ալ բեմական գործունէութիւն ունեցած են Պոլսոյ մէջ) ըսին թէ այդ մասին ստոյգ վկայութիւններ չկան ձեռքնին, բայց պէտք չէ մոռնալ որ հայ գերասանները բոլորն ալ եղած են ինքնուսոյց ամաթէօռներ եւ հնարաւորութիւնը չեն ունեցած թատերական վարժարաններու մէջ ձեռք ձգելու իրենց արուեստը: Հետեւաբար իրենք իսկ ստեղծած են իրենց արուեստը, որ երբեմն եղած է իրապէ՛ս բարձրարակ, համաճայն ենթակային, բնածին տաղանդին, բայց չատ անգամ ալ եղած է կըրկնութինը հին վարպետներուն ըրածին:

Իսկ պատասխանելով այն հարցումին թէ, ինչո՞ւ համար Հայերը Թուրքիոյ թատերական չարժումին իսկական հիմնադիրները ըլլալով հանդերձ, փայլուն չըլլանք մը վերջ տեղքայլ ըրած եւ ի վերջոյ բոլորովին ետ մնացած են Թրքական խումբերէն, Պր. Գալճեան ճշդեց թէ Թուրք թատրոնը, իրը պաշտօնական հաստատութիւն, լայնօրէն օգտուեցաւ պետական հովանաւորութենէ, մինչ մեր ազգակիցները զրկուած ամէն նիւթական միջոցներէ, չատ անգամ ստիպուեցան առեւտուրի մէջ իրենց չահած ստակը ծախսելու, թատրոնը ոտքի կարենալ պահելու համար: Իսկ ներկայիս, Թուրք մեծահարուստներու զաւակներն են որ կ'երթան Եւրոպա ու Ամերիկա կատարելագործելու իրենց արուեստը, վերադարձին գտնելով նիւթական ամէն դիւրութիւն: Հետեւաբար մրցակցութիւնը անհնար է:

Իսկ Թրքական չրջանակները ի՞նչ կը խորհին հայ թատրոնի մասին, եւ միթէ կ'ընդունի՞ն Հայոց կատարած դերը այդ մարզին մէջ: Պր. Գալճեան հաւաստեց թէ, թատրոնը հաւանաբար միակ մարզն է, որուն մէջ Թուրքերը անաչառօրէն կ'ընդունին Հայոց կատարած հիմնական դերը, եւ իրը ապացոյց յիշեց թատրոնի պատմութեան մասին գրուած Թրքերէն գիրքեր, որոնց մէջ մանրամասնօրէն խօսուած է հայ թատերախումբերու մասին: «Ես արդէն, աւելցուց Պր. Գալճեան, Թրքական աղբիւրներու մօտ աւելի հետաքրքրական տեղեկութիւններ գտանք հայ թատրոնի մասին, քան թէ՝ հայ հեղինակներու մօտ»:

×

Բանախօսութիւններու չարքը կը չարունակուի պարբերաբար: Մարտ 6–ին, Պր. Ժիրայր Միրիճեան պիտի խօսի հեռաւոր նիւթին չուրջ. «Հայաստանի արձակ գրականութիւնը վերջին տասնամեակին»:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ...

——×——

Կա՞յ արդեօք հանրային բացառիկ դէմք մը պատուելու աւելի փառաւոր ձեւ մը, քան այդ անձին մահէն վերջ անոր անունով մկրտել փողոց մը, հրապարակ մը, հանրային չէնք մը: Ընկալուած սովորութիւն է: Երբ կը մեռնի բացառիկ մարդ մը, անոր անունը կը քանդակուի փողոցի մը ճակատը, հրապարակի մը անկիւնը: Ահա երախտապիտութիւն յայտնելու եւ անձ մը անմահ դարձնելու աքանչելի միջոց մը: Այդ օրէն անդին, միլիոնաւոր մարդիկ պիտի անցնին այդ անունին առջեւէն եւ պիտի արտասանեն զայն: Միլիոնաւոր մարդիկ զոց պիտի սորվին եւ զայն պիտի ապրեցնեն մէկ սերունդէն միւսը:

Բայց յետոյ ի՞նչ պիտի ըլլայ...

Այդ անունը ի՞նչ պիտի նշանակէ զայլեւ սերունդներու համար:

×

1970–ին, երբ զբօսաշրջիկներու խումբով կը պտըտէինք Երեւանի փողոցներուն մէջ, մեզ առաջնորդող օրիորդը կ'ըսէր.

– Հիմա մենք թեքւում ենք Սայաթ Նովայի անուան փողոցը: Սա մեր ամենագեղեցիկ փողոցներից մէկն է:

Ցետոյ կը նայէր մեր օթօպիւսը լեցնող բազմութեան, մեծին ու պզտիկին, խանդավառ երիտասարդին ու ծերունազարդ մարդուն, զարդացածին եւ անուսին, կնոջ կամ այրին, եւ կը ստիպուէր աւելցնել:

– Դուք ի հարկէ լսած կը լինէք Սայաթ Նովայի անունը: Նա, լինչպէս պիտէք, ստեղծագործել է եւ երգել է երեք լեզուներով...

Կու տար կենսագրական ծանօթութիւններ, մինչ օթօպիւսը կը քալէր դէպի նորանոր ուղղութիւններ, անցնելով Տէրեանի անուան փողոցէն, Աբովեանի անուան պողոտայէն, Սունդուկեանի անուան թատրոնէն, Շահումեանի անուան հրապարակէն: Իւրաքանչիւր անուն կարճատեւ մը կը թրթռացնէր հոգիիս խորը, մէկ կողմէ կը նայէի պարզուած տեսարաններուն, միւս կողմէ տեսակ մը երախտապիտութեամբ կ'ողեկոչէի հիմա փողոց, հրապարակ, չէնք դարձած այդ անուններուն անմահ տէրերը: Բայց կը յիշեմ որ մտածում մը յանկարծ հարցման սեւ նշան մը ստեղծեց այդ պահուն. օթօպիւս մը, փողոց մը, թաղամաս մը լեցնող մարդոց քանի՞ տոկոսը լրիւ գիտէր թէ ո՞վ էր եւ ի՞նչ ըրած էր Սայաթ Նովա մը, քանի՞ տոկոսը լրիւ կը ճանչնար Աբովեանը կամ դաղափար ունէր «Վէրք Հայաստանի» մասին, քանի՞ տոկոսը լրիւ կը ճանչնար Սունդուկեանը: Տէրեան փողոցի բնակիչ մը, որ, հասցէ առնել կամ տալու առիթով, օրը թերեւս տասն անգամ կը դրէր ու կ'արտասանէր այդ անունը, լրիւ կը ճանչնա՞ր Տէրեան բանաստեղծը, գոնէ երկու բանաստեղծութիւն կարդացա՞ծ էր անկէ:

×

Բոլորս ալ կ'ապրինք քաղաքներու մէջ, որոնք իրենց ամէն մէկ անկիւնէն կը հնչեցնեն անմահներու անունները: Բայց այդ անունները ի՞նչ կը խօսին մեզի: Իմ բնակարանս կը գտնուի փոքրիկ անել փողոցի մը մէջ, որ կը կրէ Թրքուհիի մը անունը: Ո՞վ է չեմ գիտեր, եւ եթէ հետաքրքրութիմ թէ ով է ան, որո՞ւ պէտք է հարցնել, այդ ալ չեմ գիտեր: Այսօր Ներշանթաչ՝ Ապտի Իփէքճի փողոցին բնակիչները թէեւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ գիտեն թէ ով էր Ապտի Իփէքճին, բայց երեսուն տարի վերջ այդ փողոցին մէջ բնակելիք անձին համար ի՞նչ պիտի նշանակէ տարաբախտ եւ տաղանդաւոր լրագրողին անունը:

×

Քանի մը ամիս առաջ, երբ մտայ խանութէ մը ներս ուրիկ յաճախ առեւտուր կ'ընեմ, Թուրք խանութպանը ժպտեցաւ ինծի եւ ըսաւ.

– Լսեցի որ դուք ծանօթ դրող մըն էք եղեր:

Զարմացայ,

– Ո՞ւրկէ լսեցիր, հարցուցի:

– Հայ յաճախորդներէս մէկը անցեալ օր ճանչցեր է ձեզ, ձեր մեկնումէն վերջ ըսաւ:

Չեմ կրնար պահել որ նախ զոհունակութիւն մը զգացի, բայց յետոյ մտածեցի. ոչինչ կը նշանակէ: Ինչի՞ կը ծառայէ իրը դրող ոգիանուել մէկու մը կողմէ որ քու գրածդ չի կրնար կարդալ, կամ չի կարդար: Հազար անգամ նախ – ընտրելի է գործով ծանօթ ըլլալ, քան թէ անունով:

×

Այո՛, քաղաքներու մէջ հազարաւոր, տասնեակ հազարաւոր անուններ կան եւ բեւեռի մարդոց, ազգային հերոսներու, նահատակներու, բանաստեղծներու, եւ դեռ ո՛վ գիտէ լինչպիսի հանրային դէմքերու, որոնք չրթներու վրայ կը պտըտկին եւ որոնք սակայն տարիներու ընթացքին կը ժժգունին, անբովանդակ կը դառնան: Անուններ՝ որոնք ժամանակով կ'անչքատուին իրենց բուն տէրերէն եւ կը վերածուին միմիայն անարձագանգ բառերու, միմիայն առարկաներու:

Անկարելի՛ անմահութիւն...:

Ռ. Հ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳԱՀԻՐԷի «Կոմհուրիէ» սրահին մէջ, Յունուար 23–ին, տեղի ունեցած է նուագահանդէս մը, որու ընթացքին Ջութակահարուհի Նայիրի Քրէտեան – Փուչիկեան հանդէս եկած է՝ պետական ակնֆոնիք նուագախումբին ընկերակցութեամբ մեկնարանելով Մոցարթէն քոնչերթօ մը: Նուագախումբին առաջին ջութակահարն է Իկոր Ալչպապեան:

×

ԱԹԷՆԻ «Պարնասոս» սրահին մէջ, Յունուար 22–ին, երեկոյթ մը տուած է կիթառահար Յակոբ Գոլանեան, մեկնաբանելով օտար երաժիշտներէ գործեր: Արուեստագէտը յայտագրէ դուրս նուագած է հայկական կտոր մը:

×

ԳԱՀԻՐԷի Նոր Խթ Հայկական Ակումբի սրահին մէջ, Յունուար 25–ին, տեղի ունեցած է արտասանութեան երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է Ասպետ Արթինեան:

Հայ բանաստեղծներէ գործեր արտասանած են հինգ երիտասարդներ:

×

ԹԵՀՐԱՆի «Կոմիտաս» սրահին մէջ, Փետրուար 1–ին, տեղի ունեցած է մեծաքանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Օր. Անժել Օհանեանի, կրթական գործունէութեան 30ամեակին: Երեկոյթը կազմակերպած են Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Նուարդ Կիւլպէնկեան» եւ «Մարի Մանուկեան» դպրոցներու նախկին ծնողական խորհուրդները եւ խումբ մը հայ ուսուցիչներ, որպէս երախտապիտութիւն՝ նոյն դպրոցներու տեսչուհիին: Խօսք առնողներ չեչտած են մեծարեալին դերը նոր սերունդի դաստիարակութեան մէջ. կարդացուած են ողջոյնի եւ չնորհաւորանքի դիրքեր: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան խօսած է հայ դպրոցի եւ ուսուցչի կարեւոր դերին մասին, գնահատելով Օր. Օհանեանի տասը աչխատանքը: Չնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

Այս խենթ տարիներուն դառնահամ եղաւ Հայերու հացը, յուսահատական առօրեայի մը զրկանքներով լեցուն դարձաւ: Կահաւորուած զաղրելի բնակարաններու եւ հին պանդոկի սենեակներու մէջ խռնուած, զրկուած ամէն իրավիճակէ, հիւրընկալող ընկերութեան լուսանցքին վրայ, անոնք կ'ապաւինէին հայրենակցական միութիւններու, կամ իրենց փոքրիկ մատուռներուն, յաւերժացնելու համար իրենց նախնիներուն մշակոյթն ու հաւատքը:

Հրկիզած էին անոնց տաճարները:

Ու անոնք եկեղեցիներ կառուցանեցին իրենց ապաստան գտած հողին վրայ:

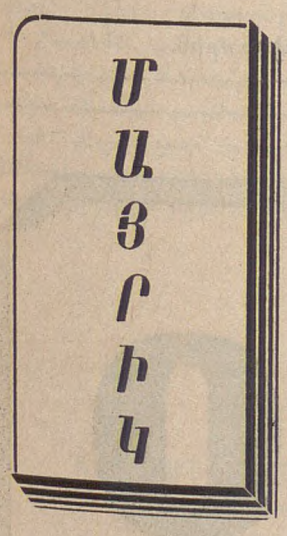
Հանգիստի օրերը (արձակուրդները չկային տակաւին) կը տեսնէի զանոնք, քարերու հետ մաքառելէ իրենց եղունգները կոտրտած, չաղախ ու ծեփիչ ի ձեռին, երբ գերմարդկային եռանդով մը կը կառուցանէին իրենց համեստ տնակը, վատառողջ թաղերէ հեռու:

Ո՛չ աստուածները, ո՛չ ալ սուրբեր էին. իրենց ցեղին ընդերքէն եկած բոլոր առաքինութիւններուն վրայ պէտք էր աւելցնել մարդկային տկարութիւնները: Սակայն պերապոյն հանճարով մը անոնք գիտցան այդ տկարութիւնները զաղանի պահել հիւրընկալ երկրէն: Իրենց թերութիւնները, տկարութիւնները, պառակտումները, խռովութիւնները կը վերապահէին ներքին գործածութեան համար, «Հայերու միջեւ»: Աւելի քան կէս դար այս զաղթականներէն ոչ մէկուն անունը զործ ունեցաւ պատժական օրինագիրքին հետ:

Գալով Ֆրանսացիներուն, դէմ առ դէմ իրենց հակոտնեայ այս հայելիներուն՝ տարօրինակ անուններով, սեւ մազերով, արծուային քիթերով, սպիտակ ցեղէն թխամորթ այս արարածներուն չատ յամբօրէն վարժուեցան վերջապէս: Ի վերջոյ, անոնցը մորթի այն գոյնն էր, զոր տեղացին կ'երթար իւղերու եւ օծանելիքներու օգնութեամբ փնտռելու ծովափներուն վրայ, արուեստական ու վազանցուկ պրոնզագոյն մը ունենալու համար:

(Շար. 47)

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Ծնունդներու դիպուածով մարդ կ'ունենայ սա կամ նա կրօնքը. հանգիստ մը կը տեղաւորուի մօտաւոր համոզումներու մէջ, ինքզինքը ապահով զգալով դժոխքի վախին կամ դրախտի մը յոյսին երաշխիքով, ուրիկ ոչ ոք վերադարձած է:

Կրկին կը տեսնեմ յոյսերով ողողուած, պայծառ դէմքը մօրս, երբ Պօղոս Զ. քահանայապետ կ'ողջագուրուի Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հետ, որ իրեն կը նուիրէ Հայ Եկեղեցիին հիմնադիր Բարթողիմէոս առաքեալին մնացուկները, եւ այսպէս զոհունակութեամբ ընդունելով թէ ան առաքելական էր:

Սակայն, հաչտութեան այս մեծ ճամբուն վրայ կան տակաւին բազմաթիւ Ֆ. արբաներ, որոնք կոյր մոլեռանդութենէ մը ներչնչուած, կը դիմեն մինչեւ զոհաբերումը... ուրիչներու: Անոնք աստուածարանական աւելութեամբ լեցուած իրենց պինդ դլուխներով կը հրսկեն դանփակ եկեղեցիներուն առջեւ:

— 20 —

1930... կամ 20ական թուականներու վերջը:

Ցետապային գիտցայ թէ 39 միլիոն Ֆրանսացիներու այս չրջանը պատմութիւնը կոչած էր «խենթ տարիները»:

Այդ չրջանին տեղի ունեցան նաեւ Հայերու զաղթերը:

Ցաղթական մեծ տէրութիւնները լծուեցան թրքական ջարդերէ այս փրկուածները, լրացնելու համար Ա. Աչխարհամարտի վաղորդայնին գոյացած ենթապրոլետար խաւի մը բացը: Վերապրելու առիթ ընծայելով անոնց, որոնք մնացած էին երկկուան «այս կարիճ դաչնակից»էն, ինչպէս կը կոչէր զայն հանրապետութեան նախագահ մը, կար նաեւ միւսները՝ մոռցնելու չյարդուած խոստումներ, ծաղրուած դաչնագրեր, ուրացուած յանձնառութիւններ եւ պետական չահերու սիրոյն գործուած քանի մը վատութիւն:

Այս բոլորը գիտէին վերինները:

Վարն է, որ, ժողովուրդները ծանօթ չեն այլ տեղերէ եկած մարդոց պատմութեան:

Այս խենթ տարիներուն դառնահամ եղաւ Հայերու հացը, յուսահատական առօրեայի մը զրկանքներով լեցուն դարձաւ: Կահաւորուած զաղրելի բնակարաններու եւ հին պանդոկի սենեակներու մէջ խռնուած, զրկուած ամէն իրավիճակէ, հիւրընկալող ընկերութեան լուսանցքին վրայ, անոնք կ'ապաւինէին հայրենակցական միութիւններու, կամ իրենց փոքրիկ մատուռներուն, յաւերժացնելու համար իրենց նախնիներուն մշակոյթն ու հաւատքը:

Հրկիզած էին անոնց տաճարները:

Ու անոնք եկեղեցիներ կառուցանեցին իրենց ապաստան գտած հողին վրայ:

Հանգիստի օրերը (արձակուրդները չկային տակաւին) կը տեսնէի զանոնք, քարերու հետ մաքառելէ իրենց եղունգները կոտրտած, չաղախ ու ծեփիչ ի ձեռին, երբ գերմարդկային եռանդով մը կը կառուցանէին իրենց համեստ տնակը, վատառողջ թաղերէ հեռու:

Ո՛չ աստուածները, ո՛չ ալ սուրբեր էին. իրենց ցեղին ընդերքէն եկած բոլոր առաքինութիւններուն վրայ պէտք էր աւելցնել մարդկային տկարութիւնները: Սակայն պերապոյն հանճարով մը անոնք գիտցան այդ տկարութիւնները զաղանի պահել հիւրընկալ երկրէն: Իրենց թերութիւնները, տկարութիւնները, պառակտումները, խռովութիւնները կը վերապահէին ներքին գործածութեան համար, «Հայերու միջեւ»: Աւելի քան կէս դար այս զաղթականներէն ոչ մէկուն անունը զործ ունեցաւ պատժական օրինագիրքին հետ:

Գալով Ֆրանսացիներուն, դէմ առ դէմ իրենց հակոտնեայ այս հայելիներուն՝ տարօրինակ անուններով, սեւ մազերով, արծուային քիթերով, սպիտակ ցեղէն թխամորթ այս արարածներուն չատ յամբօրէն վարժուեցան վերջապէս: Ի վերջոյ, անոնցը մորթի այն գոյնն էր, զոր տեղացին կ'երթար իւղերու եւ օծանելիքներու օգնութեամբ փնտռելու ծովափներուն վրայ, արուեստական ու վազանցուկ պրոնզագոյն մը ունենալու համար:

(Շար. 47)

Տիկին Սիրանույշ Պասմա,
Պ. Ժայռ Պասմա,
Օրիորդ Ժէնիա Պասմա,
Պ. Ժիր Պասմա,
Պասմա եւ Պալեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ աղգականին՝

ՄԵՍՐՈՊ – ՄՕՐԻՍ ՊԱՍՄԱ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Փետ. 16ին, 62 տարեկանին։

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Իսիի Հայ Առաքելական Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին՝
6, avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux
Շորեքշաբթի, Փետրուար 25 առաւօտեան ժամը 11–ին, եւ մարմինը կ'ամփոփուի Իսիի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ՝
156, ave. Henri Barbusse — Clamart
Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՑԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Զարեհ Մինասեան մէկ տարեկան «Ցառաջ» կը նուիրէ Պ. Ց. Պօղոսեանի, (Փիւթօ)։

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վարչութեան անդամ ընկերուհի Ֆիլոմէն Պահչէճեանի մահը եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընկերուհիները 1000 Ֆ. կը նուիրեն Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին եւ 1000 Ֆ. Փարիզի Մշակոյթի Տան իրենց երկու վեթերան ընկերուհիներուն Ա. Թադէոսեանի եւ Ֆ. Պահչէճեանի մահերուն առթիւ։

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մարտ 1, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՐԻՍԼԻ.– Տիկին Աւագեան 100 Ֆ.։

ՓԱՐԻԶ.– Տիկին Տէլէքեան 150 Ֆ.։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ֆ. Պահչէճեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Սիրվարդ Պալեան եւ Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան 300ական Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին եւ «Ցառաջ»ին։

×

Տիկին Շահան Պիւրթէկ իր եղբօր՝ Կարապետեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ 500 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

×

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ԵՒ ԼԱ ՍԻՈԹԱ.– Պարոն Ժաք Կարապետեան եւ իր զաւակը Տավիտ իրենց կնոջ եւ մօր Ժոզիան Կարապետեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ 1·000 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ի բարգաւաճման։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 16–ին
CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Օրուան խորհուրդը կը պարզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ

— Գեղարուեստական բաժին —
մասնակցութեամբ՝
Մկրտիչ Պասմաճեանի
եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Միօրեայ Դպրոցի աշակերտութեան։

— Մուտքը ազատ է —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Ցազթական Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 12–ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին։

- ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ -

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Փետրուար 26–ին, Տօն Է Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն Մեհրոյ, հազար երեսուն եւ վեց վկայից, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին – 451 թուականին –։

Այսօր աւուրս տօնն է նաեւ՝ Վազգէն Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց։

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ոգեկոչուի Վարդանանց յիշատակը։
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԲՀՆԳ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲՂԳ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Մեր ժողովուրդին կարեւորութեամբ կը յիշեցնենք թէ՝ «Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը –զպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ– կրնան այսօր բացակայիլ իրենց զրաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»։

×

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՏ 1–ԻՆ

Կիրակի, Մարտ 1ին, Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Մշակութային Տան սրահին մէջ կէսօրէ յետոյ ժամը 15·30–էն սկսեալ մասնաւոր հանդիսութեամբ կը նշուի Վարդանանց տօնը, մասնակցութեամբ քաղաքիս հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցներու։

Իսկ Հինգշաբթի, Փետրուար 26ին, առաւօտեան, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Վարդանանց տօնին առթիւ մասնակցութեամբ դարձեալ դպրոցական աշակերտներու, Հայոց Առաքելական Եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներով։

Սկիզբ ժամերգութեան՝	8·30
Պատարագ՝	10·00

Փարիզի Նիքօ պանդոկի սրահները։

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երեքշաբթի, Փետ. 24, Սրբոց Վեստեանց քահանայից տօնին առթիւ ժամը 9·30–ին, ժամերգութիւն։ Ցաւարտ արարողութեան հոգեհանգիստ Լիոնի եւ շրջանի եկեղեցիներու մէջ ծառայած հոգեւորականներու յիշատակին։

Հինգշաբթի, Վարդանանք պատարագ ժամը՝ 10–ին։

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆ

Վարդանանցի օր, Հինգշաբթի, Փետ. 26, առաւօտ պատարագ կը մատուցուի քաղաքիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Կը հաղորդուի Դաւիթեան վարժարանի ամբողջ աշակերտութիւնը։

Արարողութենէ վերջ, Բարեգործական Միութեան բարի սովորութեան համեմատ, ճաշ մը կը տրուի աշակերտութեան Միութեան սրահին մէջ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր–ընկերուհիները Շորեքշաբթի, Փետ. 25, երեկոյեան ժամը 8–ին, Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարեկան պարահանդէսը՝

ՄԱՐՏ 28–ԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ
Մինի Իտալիայի Մեծ Սրահին մէջ
Շաբաթ, Մարտ 7, ժամը 21–էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ «Հայ Հորիզոն» ներազգոյն ընտանիքի

56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique
métro : Invalides

պատրաստուած եւ մասնակցութեամբ Միութեան խմբապետերուն, խմբապետուհիներուն, թեւիկներուն, զայլիկներուն, արենուշներուն եւ սկաուտներուն կողմէ։

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց պետերը եւ սկաուտական խումբը, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբեր

եւ

Հայ Արիներու Միութեան 4 Շրջանները

ՑԱՑՏԱԳԻՐ

Շրջանային ներկայացում, ուղերձ եւ ողջոյններ
Ջաւեշտ մը՝ (հայերէն) խմբապետերուն կողմէ
Ներկայացումներ, զաւեշտներ, հայկական պարեր
Ակտասանութիւններ։ Բոլորովին նոր յայտագիր։

ՄՈՒՏՔ՝ 50 Ֆրանք *Միջնարարին*
հիւրասիրութիւն եւ ցուցադրութիւն

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՑԱՌԱՋ 60

ԾԱՂԿԱՒԱԶԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԻՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

512 Էջ

Ներդիրով մը (անխտիր)՝ ՀԱՐԹ ԷՆ
ուղարկուած «Ցառաջ»ի վաքսունամեակին

Գինն՝ 130 Ֆր. – Թղթատարի ծախքով՝ 150 Ֆր.։
Դիմել՝ «Ցառաջ»ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՐԱՏՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՐԱՏՉ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F

C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ՔԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.

Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
25

MERCREDI
25 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.430

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

62e ANNÉE — No 16.430

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՊՏԱԼԼԱՀ ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ ԸՍԱՒ ՈՒ ՉԳԵՑ ԳՆԱՑ

ԴԱՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԺորԺ Իպրահիմ Ապտալլահի դատավարութիւնը սկսաւ երկուշաբթի օր, աննախընթաց պայմաններու մէջ, այսինքն՝ առանց ժողովրդական երդուեալներու: «Լիբանանեան յեղափոխական գինեալ խմբակ»ներու ենթադրեալ պետը նախ եւ առաջ ֆրանսերէն յայտարարութիւն մը կարդացած է (նախապէս լոյս տեսած Նուվել – Օպսերվաթէօր մէջ) ուր կ'ըսէ.– «Արաբ մարտիկ մըն եմ» ի պատասխան եղած ընթացիկ հարցումին՝ «մականուն, անուն, տարիք, արհեստ, ընտանեան»: Ըսելիքը՝ գոց կ'ըսէ, լաւ ֆրանսերէնով, գրեթէ առանց չեչտի: Բնական կը գտնէ որ արաբ մարտիկ մը դատուի արեւմուտքի յատուկ տեսանի մը կողմէ, որ ան ոճրագործ եւ չարագործ որակուի, այդ ալ նորութիւն չէ իրեն համար: Բայց ի՞նչպէս կրնան զինքը դատել հանդարտութեամբ, անկախութեամբ, երբ՝ «մեր ժողովուրդին դէմ մղուած աչխարհակալ յարձակումին դահիճը հոս է, որպէս տուժող կողմ եւ զոհ՝ ձեր աչքին»: Կը վերջնայ սպառնալիքով մը՝ «կա՛մ խաղաղութիւն կ'ըլլայ մեր ամբողջ արաբ ժողովուրդին համար եւ ամբողջ արաբ հողամասին վրայ, կա՛մ ալ ոչ ոքի համար եւ ոչ մէկ տեղ խաղաղութիւն կ'ըլլայ»:

Վկաները կամ չեն գտնուած կամ հիւանդ են, պիտի չգան (Ֆապիւս, Տիւմա, Ժոքս, Ժ. Ֆ. Միթերան) ու մէթր Վէրժէս հեգնական է «կը խորհիմ թէ անդամոյծ չեն»: Փաստաբանները կու տան – կ'առնեն, բուն դերակատարը կը մեկնի: Քրէժման (տուժող կողմի փաստաբանը) «եանքի գործակալ» է, եւ ըստ հետեւ Ապտալլահ «սովորութիւն չունի Ամերիկացի մտիկ ընելու», կը ձդէ հերթայ, ինչպէս իրաւունքն ունի:

×

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՆՐԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

—×—

Աղբէյ Սախարով եւ կինը՝ Էլէնա Պոննէր, կիրակի օր, մամուլի փոքրիկ ասուլիս մը տուած են իրենց բնակարանը եւ յայտնած իրենց կարգ մը մտահոգութիւնները, ինչ կը վերաբերի դեռ ազատ չարձակուած քաղաքական բանտարկեալներու: Ասոնց մէջ է Հէնրիկ Ալթունեան, որովհետեւ մերժած կ'ըլլայ, ուրիշներու հետ, ստորագրել յանձնառութիւն մը, ուր կ'ըսուի թէ այլեւս կը դադրեցնեն «հակախորհրդային իրենց գործունէութիւնները»: Հ. Ալթունեանի տղան՝ Ալեքսանդր Ալթունեան, որ Սախարովներու տունը գտնուած է, ճշդած է որ հայրը դատապարտուած 1981–ին եօթը տարի արգելափակման եւ 5 տարի աքսորի, վճռաբեր է, ամիս մը առաջ, Բարաչեւոյէն (Մոլդաւիա, Ռուսաստանի կեդրոնը) Խարքով (Ուկրանիա): Ակնկալուած է որ, Փետ. 20–ին գացած տեսած է հանրային նախարարութեան պատասխանատու մը, որ բացատրած է իրեն թէ ներկայ միջոցները պատուի վերահաստատման կամ ներման միջոցներ չեն, թէ հայրը ոճրագործ մը կը մնայ եւ կանխահաս ազատ արձակում մը վայելելու համար, պէտք է յանձն առնէ դադրեցնել «հակախորհրդային իր գործունէութիւնը»: Յաջորդ օրը Ալթունեան ընտանիքը նամակ մը ստացած է Հէնրիկ Ալթունեանէն, ուր կը յայտնէր թէ դիմած էր Մոր. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին: Չուզեր ստորագրել յանձնառութիւն մը դադրեցնելու համար «իր հակախորհրդային եւ հակընկերային գործունէութիւնները», որովհետեւ երբեք չէ ունեցած նման գործունէութիւն եւ թէ «հակընկերային» տարազը չատ անորոշ է: Ըստ Տիկին Էլէնա Պոնէրի Անտոլի Կորիակինի եւ Եոսիֆ Պեկունի նման այլախոհներ ազատ արձակուած են, համակառակ անոր որ չեն ստորագրած յանձնառութիւններ, որովհետեւ երկար ատեն է արտագաղթելու դիմում կատարած են, մինչ ուրիշ երկու այլախոհներ ալ կան բանտը, Ալթունեանի պարագային մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ դիմագիծ կը փոխէ: Ինչպէս կ'ակնկալուէր 5–րդ կայանը Հերսանի չնորհուեցաւ (Պերլուսքոնիի հետ, քանի որ նախկին վարչակարգը անոր ծախած էր), ինչ որ կը չարունակէ վրդովել ընդդիմութիւնը, նկատի ունենալով Հերսանի անձը, որպէս ֆըրանսական մամուլի մեծ «տանուտէր մը» ու միաժամանակ քաղաքական դէմք մը, որ երեսփոխան է: Ինք՝ յանձն կ'առնէ բաղմազանութեան սկզբունքը, ու քանի մը տող կը ստորագրէ Ֆիկարօ–ի մէջ, որպէս՝ (կարճ) խմբագրական: «Կեանքին բաները» խորագրին տակ, կը գրէ.– «Պէտք էր ներկայանայի ժողովրդական դատարանի մը առջեւ Ռուբանի նախագահութեան տակ: Նուազ 5: Հիմա, ներկայացայ մշակութային դատարանի մը առջեւ: Սպաւել 5: Կեանքը այսպէս կ'ընթանայ»: 6–րդ կայանն ալ տրուեցաւ Մեթրոփոլ Թէ – Վէ–ի: Այս վերջինը ցարդ երիտասարդներու երաժչտական կայանն էր, երկուքին ալ պայմանագրութիւնները վերջ կը գտնէին, այս ամիս: Կը մնայ Ա. կայանը, որու դնման թեկնածուներու պայմանաժամը վերջ կը գտնէր Երկուշաբթի օրը, կէս գիշերին: Երեք թեկնածու կայ՝ Պուիկ, Հաչէթ եւ մեծատաներորդ ժամուն՝ Թէք ա թէք ընկերութիւնը:

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ զօրավար մը՝ Գրիգորենկօ, որ կռուելէ ետք Բ. աչխարհամարտի ընթացքին, մեծ պաշտպան մը դարձած էր մարդկային իրաւանց եւ չընորհազրկուած խորհրդային քաղաքացիութենէն, մեռած է Նիւ–Եորք, 79 տարեկանին: Քանիցս բանտարկուած էր Մոր. Միութիւն, վերոյիչեալ իր գործունէութեան համար, ապա 1979–ին, կրցած էր Ամերիկա դաղթել:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ բառերը չծամծմեց, երկուշաբթի օր, «տեղը դնելու» համար մեծամասնութեան կարդ մը պարզուխներ, որոնց յայտարարութիւնները անվայել գտած էր: Ժ. Թուպոն մեղադրած էր Միթերանը, Աքսիոն Տիւէքթի անդամներու չնորհած ներումին համար (1981), ուեցնելով թէ այլապէս Պէս սպանուած չէր ըլլար: Միթերան կը ճշդէ որ երբեք ներում չէ չընորհած ահաբեկիչներու, եւ այն ատեն ոճիր չէին գործած: Վարչապետարանը չուզեր բանավէճի վերածել պատահածը, ընդհակառակն կը ջանայ՝ կարճ կապել:

ԿՈՒՆԹԸՐ ՎԱԼՐԱՖ, որ ծպտուած իբրեւ թուրք բանուոր, աչխատած էր ըմանական ճարտարարուեստի մէջ, յետպային ծանր ամրատանդիրք մը հրատարակելու համար գերման գործատիրութեան դէմ, դատապարտուեցաւ Տիւսէլտորֆի դատարանին կողմէ, գիրքէն երկու հատուածներ փոխելու: Երկաթգործութեան Թիսէն ընկերութիւնը եօթը հատուածի չնչում ուզած էր: Վալրաֆ վերաքննութեան դիմած է: Ծանօթ է, որ իր նչանաւոր «Թէթ տը Թիրք»ը ֆիլմի ալ վերածուեցաւ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՑ թաչախէչն դիւղը Քիւրաերը յարձակում մը գործած են եւ 14 հոգի սպաննած, մեծ մասը՝ կիներ եւ երախայ եւ 9 հոգի ալ վիրաւորած: Լիպերասիոն կը գրէ թէ ամէնէն արիւնալի ջարդն է, զոր քիւրտ կեռիլեան գործած է երեք տարիէ ի վեր:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԻՑՐՈՒԹի մէջ, համառակ տուրիական բանակի ներկայութեան, կռիւները կը չարունակուին:

ՏԻՓԵՐԱՆ դեղահատը որ հակացաւ զօրաւոր բաղադրութիւն մըն է հրապարակէն վերցուեցաւ, որովհետեւ պարզուեցաւ որ երկար գործածութիւնը (տասը օրէն աւելի) լեարդի ծանր, նոյնիսկ մահացու, հեփաթիթ կը պատճառէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18 / 20)

ՀԱՅ ԿՈՓԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՑ ՄԷՋ

Կաունաս (Լիթուանիա) տեղի ունեցած կոփամարտի խորհրդային ախոյենութեան մրցաչարքին Հայաստանի մարզիկները չահած են երկուական ոսկէ եւ արծաթէ, չորս պրոնզէ մետալներ: Առաջին ոսկէ մետալի արժանացած է երեւանցի Նշան Մունչեան (48 քիլօ): Ասպետականին իր մրցակիցը եղած է Դաչնակցային Ռուսիոյ ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Մահմուտով, ասկէ առաջ ալ հինգ անգամ հանդիպած էին իրարու եւ երեք անգամ Մահմուտով յաղթած էր, երկու անգամ Մունչեան: Այս անգամ՝ ան Մունչեանի յաղթանակը իրեն կ'ապահովէ նաեւ մասնակցութեան տոմս մը՝ Մայիսին, Թորինօ տեղի ունենալիք Եւրոպայի ախոյենութեան մրցումներուն:

Ախոյեանի պատուանդանին բարձրացած է նաեւ լենինականցի Մեխակ Ղազարեան (57 քիլօ): Հայ կոփամարտիկը մասնագէտներու ուչադրութիւնը կեդրոնացուցած է իր վրայ 1985–ի վերջերը Երեւան տեղի ունեցած խորհրդային ախոյենութեան ընթացքին: Ասպետականին Ղազարեանի մրցակիցը եղած է Մոր. Միութեան ախոյեան լենինգրադցի Ա. Լեքսանդր Այրիտեմեւ: Մենամարտը անցած է պայքարի բուռն մթնոլորտի մը մէջ եւ հայ մարզիկին յաղթանակով վերջ գտած է:

Մասնագէտներու միահամուռ կարծիքով ամէնէն հետաքրքրական աւարտական մենամարտը տեղի ունեցած է 67 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ: Դէմ դիմաց ելած են աչխարհի ախոյեան Վասիլի Շիլով եւ Եւրոպայի ախոյեան Իւրայէլ Յակոբկոխեան: Գեղեցիկ պայքար մը մղած են կողմերը: Քիչ մը աւելի արագ եղած է աչխարհի ախոյեանը, որ յաղթական հռչակուած է: Մինչեւ 71 քիլօ ծանրութեան դասակարգին Հայաստանը աւարտականին ներկայացուցած է Մոր. Միութեան կրկնակի ախոյեան, աչխարհի ախոյենութեան պրոնզէ մետալակիր Մանուէլ Աւետիսեան: Այս անգամ, սակայն, հայ կոփամարտիկը հանդէս եկած է իր ուժերէն վար մակարդակով մը եւ պարտուած է: Ախոյեան դարձած է Դաչնակցային Ռուսիոյ ներկայացուցիչ Վլադիմիր Եգորով:

Հայաստանի խումբէն պրոնզէ մետալներու արժանացած են Գալուստ Սաֆարեան, Արմէն Քարամեան, Սամսոն Խաչատրեան եւ Յուսիկ Աբիտակէսեան: Կաունասի ախոյենութեան օրերուն լրացած է Հայաստանի խումբի աւագ մարզիչ, Մոր. Միութեան մարզանքի վարպետ Եդուարդ Աբիտակէսեանի ծննդեան 60ամեակը, զոր չնորհաւորած են թէ՛ կոփամարտիկները, թէ՛ հազարաւոր հանդիսականները:

Մրցաչարքէն անմիջապէս ետք Հայաստանի կոփամարտիկները մեկնած են Ալժէ, բարեկամական քանի մը հանդիպումներ ունենալու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱԽԱՆՁԱԽՆԴԻՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂԸ

—×—

Կ'երեւի Փարիզի թղթատարական պաշտօնէութիւնը մօտէն կը հետեւի «Յառաջ»ին ու կը կարդայ հոն գրուածները: Անոնք կը թուի թէ բաւական նախանձախընդիր ալ են: «Կարդացէ՛ք, բայց մի՛ տարածէք թերթը» թելադրանքին յաջորդ օրն իսկ գործնական ապացոյցը ունեցանք թէ թղթատարութիւնը զօրավիգ է «Յառաջ»ի խմբագրութեան: Առտուան բաշխումը կատարող ցրուիչը երկու տըրցակ թերթ բերաւ խմբագրատուն. առաջոդ ընկերութեան երիզին մէջ երեխական թերթ թխմուած երկու տրցակ, որոնք փոխանակ երիզին վրայ ձեռքով գրուած երկրորդ հասցէներու տէրերուն, վերադարձան իրենց մենկնակէտը՝ խմբագրատուն:

Այսքանը՝ գոհ ենք անշուշտ սիրելի ընթերցողներ, որ –թէեւ ձեր հասկցած ձեւով– կը ջանաք աւելցնել թերթ կարդացողներու թիւը. սակայն, անգամ մը եւս պարտաւոր ենք կրկնելու, թէ ձեր այս ջանքերը դատապարտուած են ամուլ մընալու, քանի որ թղթատարութիւնը ներման ծրարները –ինչպէս ըսի–, ետ, խմբագրատուն կը բերէ: Այնպէս որ Փարիզի 9–րդ թաղամասէն Յունուար 27 – 28 – 29ի թիւերով ղրկուած թերթերը չեն հասած իրենց տեղը, ոչ ալ այն տրցակը, որ կը պարունակէր Փետրուար 7 – 8ի եւ 10ի թերթերը եւ Մէօտոնէն ղրկուած էր Փարիզի 19րդ թաղամասը: Եւ այս երկրորդը, հակառակ նաեւ երիզին վրայ փակցուած 50 սանթիմնոց դրոշմաթուղթերու...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՅԱԿՈԲ ՄԵՂԱՊԱՐՏ

Գրեց՝ Ռ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Վենետիկի Հանրապետութիւնը 15–րդ դարի վերջերին եւ 16–ի սկիզբներին իր ծաղկման գագաթնակէտին էր գտնուում: Այնտեղ Եւրոպայի կաթոլիկական միւս երկիրների համեմատ բաւական ազատութիւններ կային: Հանրապետութեան մայրաքաղաքը՝ Վենետիկը, արդէն Ադրիատիկի գեղեցկուհին էր. ձեւաւորուել էր նրա ճարտարապետական ներաժանեակ կերպարանքը: Իտալական վերածննդի ճարտարապետութեան հրաշալի կոթողները մրցում էին միմիանց հետ, զարդարում քաղաքը վերից վար հատող Մեծ Ջրանցքը: Վեր էր խոյանում Սուրբ Մարկոսի հնգապմբէթ տաճարը համանուն հրապարակում: Քաղաքի անկրկնելի զարդերն էին նաեւ Սուրբ Յովհաննէսի եւ Պօղոսի տաճարն ու հրապարակը, Դոժեբի հռչակաւոր պալատը եւայլն: Դա այն ժամանակն էր, երբ Վենետիկում հանճարեղ Ճորճոնէն իր լաւագոյն գեղանկարներն էր ստեղծում, իսկ նրա ամենանըշանաւոր աշակերտը՝ Թիցիանը արդէն ճանաչում էր դանում ամբողջ Իտալիայում:

Վենետիկը զարձել էր նաեւ աշխարհի տպագրական ամենախոշոր կենտրոնը՝ իր երկու հարիւր չիսուն տպարաններով:

Ահա ճիշդ այդ տարիներին էր, որ Վենետիկի Ջրանցք – փողոցների զոնդոլներում / նաւակներում / եւ հրապարակների վրայ տեղացիների մէջ երեւում էր նաեւ մի համեստ հայ քահանայ՝ Տէր Յակոբ անունով: Նա մատաղ էր:

Այդ ժամանակ Վենետիկում հայ ուխտաւորները, վաճառականները հազուագէպ այցելուներ չէին: Քաղաքում կար Մարկո Պիանիի կտակով հիմնուած հայկական տունը, որտեղ միշտ կարող էին տպաստանել հայ պանդուխտները: Վենետիկում կար նաեւ հայկական ոչ մեծ համայնք: Առհասարակ այս քաղաքում Հայերը համարում ունէին: Դեռեւս պահպանում էին Հայոց Կիլիկեան Թագաւորութեան եւ Վենետիկի Հանրապետութեան վաղեմի բարեկամական կապերի աւանդները:

1490–ական թուականների վերջում Վենետիկցի Դեմոկրիտօ Տէրթաչինան որոշում է սկսել արեւելեան մի քանի լեզուներով՝ արաբերէն, սուրերէն, հնդկերէն եւ հայերէն գրքերի տպագրութիւն: Իտալական արխիւներից մէկում պահպանուած մի փաստաթղթի համաձայն, 1498 թուականին Տէրթաչինան դիմել է Վենետիկի դոժին՝ խնդրելով արտօնութիւն այդ գործն սկսելու համար եւ նոյն թուականի Յուլիսի 15–ին ստացել է այդ արտօնութիւնն ու մենաշնորհը:

Տէրթաչինան այն ժամանակ արդէն գործակցում էր հայազգի քահանայ Յակոբի հետ: Իտալացի գործատիրոջը պէտք էր հայերէն գրքերի տպագրութիւնը գլուխ բերելու համար հայերէն լաւ իմացող մի անձ: Հաւանական է, որ հէնց տէր Յակոբն էր Տէրթաչինային գլխի գցել հայերէն գրքեր տպագրելու հնարաւորութիւնը: Իտալացի գործատիրոջը չհէն էր հետաքրքրում, իսկ Յակոբին գրքերը տպագրական նոր արուեստով բազմացընելու խնդիրը: Այդ ժամանակ Հայաստանում լրջօրէն վտանգուած էր ընդհանրինակութեամբ հայ գրքի ու գրականութեան պահպանումը:

Դեմոկրիտօ Տէրթաչինայի ձեռնարկած գործի համար հայերէն ձեռագիր մատեաններն էլ էր Յակոբը հայթայթել, աւելի ճիշդ՝ իր հետ բերել էր Հայաստանից: Այդ ձեռագրերի մասին Տէրթաչինայի խնդրագրում ասուած էր. «այնքան հեռաւոր երկրներից են բերուել այս Վենետիկ քաղաքը»:

Մի այլ փաստաթղթից իմանում ենք, որ Դեմոկրիտօ Տէրթաչինան վախճանուել է «այս կեանքից փոխադրուել առանց գործին որեւէ սկզբնաւորութիւն տալու»: Նա չի հասցրել տպարան հիմնել ու որեւէ գիրք տպագրել:

Յակոբը չի յուսահատուում: Նա որոշում է գործել միայնակ եւ անպայման իրականացնել իր նպատակը: Նրա թոզած յիշատակարանը ու տպագրած գրքերի որոշ յատկանիշներ վկայում են, որ այդ հայ հոգեւորականը եղել է ժամանակի զրագէտ, կիրթ մարդկանցից մէկը: Ըստ բանասէր Կ. Բամաջեանի բերած որոշ տուեալների, Յակոբը զարձած է եղել Վենետիկեան Հանրապետութեան քաղաքացի Յոհաննի ազգանունով / հայերէն՝ Յովհաննէսեան/: Թէ երբ է նա Հայաստանից Վենետիկ եկել, յայտնի չէ, բայց Վենետիկում օտար լեզուով, տըբեալ դէպքում՝ հայերէն գրքեր հրատարակելու համար Յակոբին իրօք չատ էր անհրաժեշտ վենետիկեան քաղաքացիութիւնը:

Տէրթաչինայի մահից յետոյ Յակոբը Հռոմի պապից եւ Վենետիկի այդ ժամանակուայ դոժ Լէօնարդօ Լորեդանոյից հայերէն գրքեր տպագրելու իրաւունք է առնում: Ապա դրամական որոշ օգնութիւն ստանալով հայ վաճառականներից՝ նա իտալացի գրաճուլիչ մի վարպետի պատւիրում է հայերէն տպատառեր՝ ըստ իր տուած նմոյշների: Յակոբը լաւ գիտէր, որ այն ժամանակ Հայոց մէջ տպագրութիւնն անսովոր երեւոյթ էր: Դարեր շարունակ Հայերը սովոր էին ձեռագիր գրքեր կարդալ: Հայերէն տպագիր գիրքը կարող էր վատ ընդունուել կամ նոյնիսկ մերժուել շատ հայ ընթերցողների կողմից: Եւ Յակոբը որոշում է այնպէս անել, որ իր հրատարակելիք գրքերը ամէն ինչով նմանուեն ձեռագիր մատեանների:

Այդ է պատճառը, որ գրաճուլիչ վարպետին Յակոբը տալիս է ձեռագրերի չատ նմանուող տառերի նմոյշներ՝ համեմատաբար խոշոր չափի: Բացի դրանից, նա միեւնոյն տառի մի քանի նմոյշ է պատւիրում, որպէսզի չարուածքի մէջ միեւնոյն տառերի գծագրութիւնները տարբեր լինեն, ինչպէս ձեռագրում է լինում: Այնուհետեւ, Յակոբը պատւիրում է նաեւ գլխատառ զարդապրեր, չորս քառանկիւնի զարդերի եւ 24 զարդ – չրջանակների տպատախտակներ: Իտալական մի տպարանից գնում է մի քանի պատկերների տպատախտակներ: Ջեռք է բերում տպագրական ձեռքի մամուլ, երկու տեսակ՝ սեւ ու կարմիր ներկ, թուղթ ու այլ պարագաներ եւ սկսում է տպագրութիւնը: Դա արդէն 1512 թուականի վերջերն էր:

Առաջինը Յակոբն սկսում է Ուրբաթագիրք կոչուող մի գրչագրի տպագրութիւնը: Ուրբաթագիրքը միջնադարեան ապաքինութեան մատեաններ էին, որ տարածուած էին Հայաստանի մէջ: Նրանցում կային աղօթքներ, մաղթանքներ, հատուածներ Աւետարաններից:

Եւ ահա Յակոբն առաջին անգամ սկսում է չարել մեսրոպեան նորաձոյլ մետաղեայ տառերը՝ Աննուն գրոցս է սուրբ Ուրբաթագիրք, սա վերնագիրն է, ապա առաջին էջի սկիզբը՝ Ուրբաթ օր կամ Զորեքշաբթի տանին գիւանդն... Այսպէս, առհասարակ չարուում են բոլոր էջերը: Այնուհետեւ, Յակոբը երկդոյն ներկում է չարուած ու կապուած տպատառերը եւ ձեռքի մամուլի տակ էջ առ էջ տպագրում ամբողջ գրքի մը քանի հարիւր օրինակների մամուլները: Տպուած թերթերը դասաւորում են, ծալւում եւ կազմարարը դնում է կաչուէ զրոշմազարդ կազմեր: Առաջին հայերէն տպագիր գիրքի օրինակները աշխարհ է գալիս:

Գրքում կան նկարներ, որոնցից առաջինում պատկերուած են երեք հոգեւորականներ, որոնք այցելել են պատկած հիւանդին: Հոգեւորականներից առաջինը հայկական վեղար է կրում եւ մօրուք ունի: Պարզւում է, որ դա Յակոբ արտպագրիչի ձեռքի աշխատանքն է: Նկարի տպատախտակը նա գնել էր իտալական մի տպարանից: Նրանում պատկերուած են եղել երեք կաթոլիկ հոգեւորականներ՝ անմօրուք եւ գլխարաց: Յակոբը առաջինի գլխին համօրէն վեղար է աւելցրել, դէմքին ընչացք եւ մօրուք, ու այդպէս հոգեւորականը «հայացել է» եւ ամբողջ պատկերն էլ հայկական երանգ է ստացել:

Հայերէն առաջին տպագիր գրքում դրուած է նաեւ Հռոմի պապի պատկերը: Դա խորհրդանշում է այն, որ Յակոբը հայերէն գրքեր տպագրելու թոյլատուութիւն է ստացել Վատիկանից:

Ուրբաթագրքում տպագրուած է խոշորագոյն հայ բանաստեղծ Գրիգոր Նարեկացու «Մատեան ողբերգութեան» 41–րդ բանը: Դրանով Նարեկացին դարձաւ առաջին հայ բանաստեղծը, որի ստեղծագործութիւնը արժանացել է տպագրութեան: Ահա մի կտոր տպագրուածից.

Փարատի մռայլն, սպառի աղջամուղջն,
Վերաձայ մուքն, գնայ գիշերն,
Տարագրի տագնապն, չեռանայ չարիքն,
Հալածին յուսահատութիւնք,
Եւ թագաւորէ ձեռն Քո ամենակալ:

Ուրբաթագրքի վերջում դրուած է Յակոբի տպարանի խաչաձեւ նշանը՝ լատինական չորս տառերով՝ D. I. Z. A., որոնք վերծանւում են այսպէս. Dei servus /Աստծոյ ծառայ/, Iacobus /Յակոբ/, Zanni /Յիսանի – Յովհաննիսեան/, Armenius /հայ/: Այնուհետեւ, այս տպարանիչը Յակոբը դնում է նաեւ իր միւս հրատարակութիւնների վերջում:

1513 թ. սկզբներին Յակոբ տպագրիչը լոյս է ընծայում Հայոց եկեղեցու Պատարագատետրը: Անուանաթերթի զարձերեսին դրուած է պատարագող քահանայի պատկերը, իսկ գրքի վերջում կայ տպագրիչի հակիրճ յիշատակարանը: Դա հայ տպագրութեան սկզբնաւորողի թոզած մի չատ թանկագին մասունք է՝ կարեւոր տեղեկութիւններով: Ահա այն աշխարհաբարի վերածած. «Այս սուրբ տառերը գրուեցին 1513–ին Վենետ աստուածապահ քաղաքում, որ Վենետիկն է, Ֆրանկաստան, մեղապարտ Յակոբի ձեռքով: Ով որ կարդայ, Քոյ մեղքերիս թողութիւն խնդրէ Աստծուց»:

Այսքան զուսպ ու համեստ է իր մասին գրել հայ տպագրութեան ռահվիրան: Նա յայտնել է ամենաանհրաժեշտը՝ երբ, որտեղ եւ ում կողմից է տպագրուել գիրքը: Իրեն էլ, միջնադարեան հայ գրիչների նման, համարել է մեղապարտ: Այս բառը յետագայում դարձաւ հայ առաջին տպագրիչի մականունը:

Ուշագրաւ է նաեւ, որ Յակոբ Մեղապարտի հրատարակած Տպարանի երկերը մեծ մասամբ դրուած են միջին հայերէնով, որն այն ժամանակուայ աշխարհաբարն էր, ժողովրդին հասկանալի:

Ահայ եղեւ պայծառ գարուն,
Ծաղկեաց այգին ու պաղչանին,
Դաշտ ու լերինք զարդարեցան,
Արօտ հանին ըզխիլանին:
Գոյնէն ծաղկին ու հետ կապին,
Անուշանայ հովն ու համին,
Ջագերն ձայն ածեն այգին,
Քաղցր կու գայ ձայն պլպուլին:

Սա Յովհաննէս Թլկուրանցուց՝ Տպարանում տպագրուած բանաստեղծութիւններից մէկի հատուածն է: 15րդ դարի այս բանաստեղծի չափածոյ գործերը Տպարանում ամէնից աւելի մեծ ծաւալով են ներկայացուած:

Տպարանը Յակոբ Մեղապարտի բոլոր գրքերից ամէնից աւելի չքեղ է հրատարակուած. 150 էջանոց այս փոքրաչափ գրքում քառանկիւնի գեղեցիկ զարդերը սեւ ու կարմիր գոյներով զրոշմուած են 28 անգամ, վերնախորագրային չրջանակզարդերը՝ 146 անգամ, գրուած են 29 զարդագրեր: Վերնագրերն ու չատ տողեր, բազմաթիւ սկզբնատառեր կարմիր են տպուած: Այս ամէնը Տպարանին հնարաւոր չափ հրապուրիչ զարձընելու համար:

Առաջին հայ տպագրիչը սկզբնաւորեց նաեւ տպագիր գրքի ձեւաւորման արուեստը Հայոց մէջ եւ հայ գրքային գծանկարչութիւնը:

Յակոբ Մեղապարտը ոչ միայն առաջին հայ տպագրիչն էր ու Հայոց անդրանիկ տպարանի ստեղծողը, այլ նաեւ հայ տպագրութեան, հրատարակչական գործի հիմնադիրը: Հայաստանի համար չատ ծանր այն տարիներին Յակոբ տպագրիչը նոր փառքով պսակեց մաշտոցեան տառերը՝ զարձնելով զրանք տպագրական, որպէսզի հայ սերունդների այդ տառերով կարդան, գրեն, տպագրեն:

Մխիթարեան ականաւոր գիտնականներից Գաբրիէլ Մենեվիշեանը թերթելով Յակոբ Մեղապարտի գրքերը գրել է. «Առաջին... թէեւ ոչ այնչափ մաքուր, բայց, իւր դեղին երեսներովը՝ բոված-դակ Հայութիւնն սպիտակ–երես կը հանէ գիտութեան եւ մարդկութեան առջեւ, քանի որ 62 տարի ետքը միայն Կիպրոսի առաջին տպարանին փառացը մանակից կ'ընէ Հայութեանն՝ իրը իսաուն վկայ, մեծաձայն հնչեցնելով՝ թէ գիտցած են Հայք օգտակարն ու պիտանին նոյնիսկ հեռաւոր տաղնապալից ուղեկցութեամբ ձեռք անցընել»:

Իսկ նշանաւոր բանասէր Թէոդիկը մեզնից 70 տարի առաջ այսպիսի տողեր է գրել. «Ա՛հ քեզ, Մեղապարտ Յակոբ, կը վերընծայեմ իմ հիացումս ու պաշտումս՝ անփոխարինելի ծառայութեանդ համար, զոր չորս դար առաջ լռիկ – մնջիկ մատուցիր Հայկեան սերունդին, ի տար ալ խարհ կամովին պանդխտելով, հոն անուն եւ անհնան ապրելով եւ հայ տպագրութեան նախախայրիքը տալով մեզ, իրը մասունք նուիրական՝ մեր մատուռական տաճարին»:

Ռուս ականաւոր գրքագէտ, Խորհ. Միութեան Գ.Ա. Թղթակից անդամ Ալեքսէյ Սիդորովը գրում է. «Հայերը գիրք տպագրել սկսել են մեզնից առաջ... Վենետիկից հայկական գարգանկարը հասել է Մոսկուա՝ Իվան Ֆէդորովին»: Գիտնականի կարծիքով ռուս առաջին տպագրիչն իր գործունէութեան սկզբներում ձեռքի տակ է ունեցել Յակոբ Մեղապարտի հրատարակութիւնները եւ օգտուել նրանց տպագրական արուեստից:

Յակոբ Մեղապարտի ջանքերով է, որ Խորհրդային Միութեան բոլոր լեզուների մէջ հայերէնն առաջինն է գարձել տպագրութեան լեզու:

Տարբեր ժամանակ եւ տարբեր վայրերում մինչեւ այժմ տպագրուած հայերէն գրքերի քանակը աւելի քան 80 հազար անուն է, հայերէն պարբերականներինը՝ շուրջ 3500 անուն: Այդ գրականութիւնն է, որ այսօր ընդգրկում է հայ ժողովրդի ստեղծած գրաւոր մշակոյթի, գիտութեան հիմնական մասը: Եւ հայկական տպագրութեան աւելի քան 470 տարուայ երկար ու բեղմնաւոր ճանապարհի սկզբում կանգնած է հայ տպագիր գրքի առաջին նուիրեալն ու ռահվիրան՝ Յակոբ Մեղապարտը:

«ՏԿԱՐՆԵՐՈՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ»

ԹԻՒՆԵՐԸ

Արեւմտեան քարոզչութիւնը չիխակնութիւնը մեզի կը ներկայացնէ որպէս մահասփիւռ կրօնամոլութիւն մը, որ կը ղեկավարուի Թեհրանի կողմէ: Այս ներկայացումը երդիծանկար մըն է, պարզառանում մը ու նաեւ «սխալ տեղեկատուութիւն» մը: Շիիկանութիւն մը գոյութիւն չունի, այլ՝ չիի համայնքներ, որոնք իսլամական կրօնքը կ'ապրին իրենց հասկցած ձեւով: Անոնք եւս մխրճուած են չատ բարդ յօրինուածքով պատերազմի մը մէջ, որ չատ աւելի է, քան պարզ Իսրայէլ եւ պարբախտմ մը: Անոնց մէկ մասը կը դիմէ միջազգային ահաբեկչութեան գինքին, ինչ որ վախ կը պատճառէ Արեւմուտքին: Սակայն, բացի Իրանէ ու Փաքիստանէ ուր որ կ'ապրին, փոքրամասնութիւն կը կազմեն ու չատախօս ենթակայ են ճնշումի:

Աչխարհի վրայ մօտաւորապէս 800 միլիոն մահմեդական կայ: Մեծ մասը սիւննի են, այսինքն հաւատարիմ հետեւորդները մարգարէին խօսքին, գործին ու փարատի մռայլն, սպառի աղջամուղջն,
վերաձայ մուքն, գնայ գիշերն,
Տարագրի տագնապն, չեռանայ չարիքն,
Հալածին յուսահատութիւնք,
Եւ թագաւորէ ձեռն Քո ամենակալ:

Ուրբաթագրքի վերջում դրուած է Յակոբի տպարանի խաչաձեւ նշանը՝ լատինական չորս տառերով՝ D. I. Z. A., որոնք վերծանւում են այսպէս. Dei servus /Աստծոյ ծառայ/, Iacobus /Յակոբ/, Zanni /Յիսանի – Յովհաննիսեան/, Armenius /հայ/: Այնուհետեւ, այս տպարանիչը Յակոբը դնում է նաեւ իր միւս հրատարակութիւնների վերջում:

1513 թ. սկզբներին Յակոբ տպագրիչը լոյս է ընծայում Հայոց եկեղեցու Պատարագատետրը: Անուանաթերթի զարձերեսին դրուած է պատարագող քահանայի պատկերը, իսկ գրքի վերջում կայ տպագրիչի հակիրճ յիշատակարանը: Դա հայ տպագրութեան սկզբնաւորողի թոզած մի չատ թանկագին մասունք է՝ կարեւոր տեղեկութիւններով: Ահա այն աշխարհաբարի վերածած. «Այս սուրբ տառերը գրուեցին 1513–ին Վենետ աստուածապահ քաղաքում, որ Վենետիկն է, Ֆրանկաստան, մեղապարտ Յակոբի ձեռքով: Ով որ կարդայ, Քոյ մեղքերիս թողութիւն խնդրէ Աստծուց»:

Այսքան զուսպ ու համեստ է իր մասին գրել հայ տպագրութեան ռահվիրան: Նա յայտնել է ամենաանհրաժեշտը՝ երբ, որտեղ եւ ում կողմից է տպագրուել գիրքը: Իրեն էլ, միջնադարեան հայ գրիչների նման, համարել է մեղապարտ: Այս բառը յետագայում դարձաւ հայ առաջին տպագրիչի մականունը:

Ուշագրաւ է նաեւ, որ Յակոբ Մեղապարտի հրատարակած Տպարանի երկերը մեծ մասամբ դրուած են միջին հայերէնով, որն այն ժամանակուայ աշխարհաբարն էր, ժողովրդին հասկանալի:

Ահայ եղեւ պայծառ գարուն,
Ծաղկեաց այգին ու պաղչանին,
Դաշտ ու լերինք զարդարեցան,
Արօտ հանին ըզխիլանին:
Գոյնէն ծաղկին ու հետ կապին,
Անուշանայ հովն ու համին,
Ջագերն ձայն ածեն այգին,
Քաղցր կու գայ ձայն պլպուլին:

Սա Յովհաննէս Թլկուրանցուց՝ Տպարանում տպագրուած բանաստեղծութիւններից մէկի հատուածն է: 15րդ դարի այս բանաստեղծի չափածոյ գործերը Տպարանում ամէնից աւելի մեծ ծաւալով են ներկայացուած:

Տպարանը Յակոբ Մեղապարտի բոլոր գրքերից ամէնից աւելի չքեղ է հրատարակուած. 150 էջանոց այս փոքրաչափ գրքում քառանկիւնի գեղեցիկ զարդերը սեւ ու կարմիր գոյներով զրոշմուած են 28 անգամ, վերնախորագրային չրջանակզարդերը՝ 146 անգամ, գրուած են 29 զարդագրեր: Վերնագրերն ու չատ տողեր, բազմաթիւ սկզբնատառեր կարմիր են տպուած: Այս ամէնը Տպարանին հնարաւոր չափ հրապուրիչ զարձընելու համար:

Առաջին հայ տպագրիչը սկզբնաւորեց նաեւ տպագիր գրքի ձեւաւորման արուեստը Հայոց մէջ եւ հայ գրքային գծանկարչութիւնը:

Յակոբ Մեղապարտը ոչ միայն առաջին հայ տպագրիչն էր ու Հայոց անդրանիկ տպարանի ստեղծողը, այլ նաեւ հայ տպագրութեան, հրատարակչական գործի հիմնադիրը: Հայաստանի համար չատ ծանր այն տարիներին Յակոբ տպագրիչը նոր փառքով պսակեց մաշտոցեան տառերը՝ զարձնելով զրանք տպագրական, որպէսզի հայ սերունդների այդ տառերով կարդան, գրեն, տպագրեն:

Մխիթարեան ականաւոր գիտնականներից Գաբրիէլ Մենեվիշեանը թերթելով Յակոբ Մեղապարտի գրքերը գրել է. «Առաջին... թէեւ ոչ այնչափ մաքուր, բայց, իւր դեղին երեսներովը՝ բոված-դակ Հայութիւնն սպիտակ–երես կը հանէ գիտութեան եւ մարդկութեան առջեւ, քանի որ 62 տարի ետքը միայն Կիպրոսի առաջին տպարանին փառացը մանակից կ'ընէ Հայութեանն՝ իրը իսաուն վկայ, մեծաձայն հնչեցնելով՝ թէ գիտցած են Հայք օգտակարն ու պիտանին նոյնիսկ հեռաւոր տաղնապալից ուղեկցութեամբ ձեռք անցընել»:

Իսկ նշանաւոր բանասէր Թէոդիկը մեզնից 70 տարի առաջ այսպիսի տողեր է գրել. «Ա՛հ քեզ, Մեղապարտ Յակոբ, կը վերընծայեմ իմ հիացումս ու պաշտումս՝ անփոխարինելի ծառայութեանդ համար, զոր չորս դար առաջ լռիկ – մնջիկ մատուցիր Հայկեան սերունդին, ի տար ալխարհ կամովին պանդխտելով, հոն անուն եւ անհնան ապրելով եւ հայ տպագրութեան նախախայրիքը տալով մեզ, իրը մասունք նուիրական՝ մեր մատուռական տաճարին»:

Ռուս ականաւոր գրքագէտ, Խորհ. Միութեան Գ.Ա. Թղթակից անդամ Ալեքսէյ Սիդորովը գրում է. «Հայերը գիրք տպագրել սկսել են մեզնից առաջ... Վենետիկից հայկական գարգանկարը հասել է Մոսկուա՝ Իվան Ֆէդորովին»: Գիտնականի կարծիքով ռուս առաջին տպագրիչն իր գործունէութեան սկզբներում ձեռքի տակ է ունեցել Յակոբ Մեղապարտի հրատարակութիւնները եւ օգտուել նրանց տպագրական արուեստից:

Յակոբ Մեղապարտի չանքերով է, որ Խորհրդային Միութեան բոլոր լեզուների մէջ հայերէնն առաջինն է գարձել տպագրութեան լեզու:

Տարբեր ժամանակ եւ տարբեր վայրերում մինչեւ այժմ տպագրուած հայերէն գրքերի քանակը աւելի քան 80 հազար անուն է, հայերէն պարբերականներինը՝ շուրջ 3500 անուն: Այդ գրականութիւնն է, որ այսօր ընդգրկում է հայ ժողովրդի ստեղծած գրաւոր մշակոյթի, գիտութեան հիմնական մասը: Եւ հայկական տպագրութեան աւելի քան 470 տարուայ երկար ու բեղմնաւոր ճանապարհի սկզբում կանգնած է հայ տպագիր գրքի առաջին նուիրեալն ու ռահվիրան՝ Յակոբ Մեղապարտը:

դաղափարներուն. անոնք կը ներկայացնեն կրօնքին ուղղափառ հատուածը. սակայն այս ուղղափառութիւնը բողոք կ'արթընցնէ ընդդէմ ընդհանուր մօտ, որ իրենք զիրենք օրինաւոր հետեւորդները կը նկատեն մահմեդականութեան: Իրենց թիւը 80 միլիոնի չուրջ է. կէսը կ'ապրի Իրան, ուր ընդհանուր կրօնքը պետական կրօնք է:

Մուհամմէտ մարգարէն մեռնելէ առաջ իրեն յաջորդ (խալիֆա) կը նշանակէ իր աներհայրը՝ Ապու Պաքր, որպէսզի իր զարմիկին՝ Ալիի չանցնի այդ տիտղոսը: Սակայն կան Ալիի կողմնակից (շիի) մահմեդականները ալ: Ան 656–ին խալիֆա կ'ընտրուի, ու 661–ին կը սպաննուի:

Անոր մահով իր կողմնակիցները քաղաքականութեամբ ու վարդապետութեամբ կ'անջատուին միւս մահմեդականներէն, այսինքն՝ սիւննիներէն: Շիիները մարգարէի անձին մէջ կը տեսնեն կրօնապետը (իմամ), առաքիչը եւ մահմեդականութեան սուրբ մը:

Անոնք մարգարէին յաջորդները կը նկատեն Ալին ու անոկ ետքի տասնըմէկ իմամները, որոնց վերջինը «անյայտացած» է 874–ին ու կոչուած «վերածնութեան իմամ»ը: Ան պիտի գայ վերջին դատաստանի օրը:

Շիականութիւնը նախ հալածանքի ենթարկուած է սիւննի խալիֆաներու կողմէ. հանպիսա չունէ մը քաշած են միայն ԺԲ. դարուն Պարսկաստանի մէջ, երբ իրենց պետական կրօնք դարձած է:

Շիականութիւնը ծնունդ տուած է բազմաթիւ աղանդներու, որոնց գլխաւորներն են Իսմայէլականները, Զաիխները, Տիւրզիները եւ Ալաւիները:

Մինչեւ 1979, Շահին գահէն բաժնուած թուականը, Շիիները քիչ անգամ խօսիլ տուած են իրենց մասին Արեւմուտքի թերթերուն մէջ:

Յեղափոխութենէն ետք երբ իշխանութեան զեկը անցած է Խոմէյնիի ձեռքը, պարագաները փոխուած են: Շիիները դարձած են Խոմէյնիի գաղափարներուն գործօն տարածիչները. իրենց ծաւալած գործունէութիւնը կը միտի խանգարել Մերձաւոր Արեւելքի հաւասարակշռութիւնը:

Առնենք նախ Իրան – Իրաք բախումը. ճիշդ է որ պատճառը կրօնական չէ, բայց այս մէկին ալ դիւրաւ անտեսուելիք պարագայ մը ըլլալէ հեռու է: 1958–էն ի վեր Իրաքի քաղաքական իշխող տարրը Պաաս կուսակցութիւն մըն է. յաւելեալ, Իրաքի զինուորական պետերն ու վարիչները սիւննի փոքրամասնութեան կը պատկանին:

Կայ նաեւ Սուրիոյ օրինակը, հոս ալ նոյն կուսակցութիւնն է իշխանութեան գլուխ գտնուողը, սակայն անոնք ալաւի են: Դամասկոս կողմնակից է Շիիներու եւ թիկունք կը կանգնի Իրանի հակաիրաքեան քաղաքականութեան: Նշանակալից են այս առումով 1982–ի դէպքերը: Ջօր. Ասատ այդ թուականին դէմ յանդիման գտնուեցաւ դաւադրութեան մը հետ, զոր կազմակերպած էին 150 սիւննի սպաներ: Հակահարձակումը արիւնալի եղաւ, տասը – քանի հազար մահ պատճառեց, եւ քանի մը չորաթ ետք Սուրիա փակեց Իրաքի հետ իր սահմանը:

Շիականի խոովքը ծաւալած է մինչեւ Սաուտի Արաբիա, երբ հազարի չափ ծայրայեղականներ զրաւեցին Մէքքէյի սրբազան վայրերը: Սակայն ծանօթ է որ Շիիները ամէնէն աւելի գործօն են Լիբանանի մէջ:

Լիբանան երկիր մըն է, որ կը բաղկանայ քրիստոնեայ եւ մահմեդական կրօնական փոքրամասնութիւններէ: 1948–էն ի վեր կայ նաեւ պաղեստինեան փոքրամասնութիւն մը:

Գլխաւոր երեք կրօնական համայնքները՝ քրիստոնեայ Մարոնիները, Շիիները եւ Սիւննիները 1943–ին, Լիբանանի անկախութեան հռչակումէն ետք «ազգային ուխտ» մը ստորագրած են, որով ընդունուած է, որ Հանրապետութեան նախագահ ըլլայ Մարոնի մը, վարչապետ՝ Սիւննի մը, իսկ Ազգ. ժողովին նախագահ Շիի մը: Այն չրջանին ուր Լիբանանի Շիիները փոքրամասնութիւն էին, հետեւ մնացած էին գործադիր իշխանութենէն: 1965–էն սկսեալ անոնք սկսած են կազմակերպուիլ ու պահանջել Ազգ. Ուխտին վերաքննութիւնը:

1965–ին, Թէհրանի ալ նեցուկով, Իմանցի իմամ մը կը սկսի համախմբել Շիիները: Յետոյ Լիբիոյ ալ օժանդակութեամբ, Հարաւային Լիբանանի մէջ (ուր մեծամասնութիւն են) կէս–զինուորական «Ամալ» կազմակերպութիւնը կը հիմնեն: Այս քայլը ոչինչով անակնկալ կը նկատուէր, քանի որ լիբանանեան ամէն մէկ համայնք կը կազմէր պաշտպանութեան իր սեփական ուժը: Սակայն՝ Իմանցի այս իմամը Լիբիա այցելութեան մը ընթացքին անյայտացաւ չատ մութ պարագաներու տակ:

Ասով ոչինչ փոխուեցաւ, ընդհակառակըն, իր հաւատարիմները կերպով մը վերանորոգեցին թաքնուած իմամի ատանդութիւնը: Շիիներու նոր զեկավարը կ'ըլլայ երիտասարդ իրաւագէտ մը՝ Ն. Պէրրի: Ան պարտաւոր է եռակի պայքար մղելու, նախ մարոնի եւ սիւննի զեկավարներու դէմ, որպէսզի ձեռք ձգէ նախարարներու կազմին մէջ չիի ներկայացուցիչ մը ունենալու իրաւունքը. ապա Իսրայէլի դէմ՝ պաշտպանելով հարաւային Լիբանանի Շիիները, եւ վերջապէս ծայրայեղներու դէմ, որոնք կը պահանջեն որ Լիբանան իսլամական հանրապետութեան մը վերածուի, ինչպէս Խոմէյնիի Իրանը:

Ն. Պէրրի, որ յարաբերաբար չափաւոր մը կը նկատուի, կը պնդէ Ազգ. Ուխտի վերաքննութեան վրայ: Ան 1984–ին մտա կազմած է Քարամէի կառավարութեան:

Լիբանանի չիի փոքրամասնութիւնը ուշադրութեան առարկայ դարձած է, մէկ կողմէն Իսրայէլ եւ արաբ բախումով, իսկ միւս կողմէ Խոմէյնիի զօրակցութեամբ: Կը նմանի նաեւ կիպրական թուրք փոքրամասնութեան, որ անցաւ դարթօնքի հանդրուանէ մը: Սակայն կիպրոսի համար կարելի եղաւ հողերու բաժանումով լուծում մը գտնել, մինչդեռ հոս անկարելի է նման բան մը մտածել. Լիբանան տէր է բազմաթիւ համայնքներու, եւ ոչ կրնայ անոնցմէ մէկուն գերիշխանութիւնը ընդունիլ, ոչ ալ անջատ ազգութիւններու վերածուիլ: Եւ զինքերու ուժով ալ չէ որ պիտի կարգադրուի հարցը:

Ա. Թ. Թ.

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 40ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քառասուն տարիներ առաջ, 1947–ին, հոյլ մը տեսլապաշտ եւ արուեստասէր հայ երիտասարդներ, յաւերժացնելու համար «Բանաստեղծներու Իշխան» Վահան Թէքէեանի Հայու հոգին, հիմը դրին Թէքէեան Մշակ. Միութեան, Սփիւռքի բարախուն սիրտը հանդիսացող Պէյրութի մէջ: Իր հիմնադրութեան առաջին իսկ օրէն, Միութիւնը վայելեց Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան հովանաւորութիւնը:

Կարճ ժամանակէն Թէքէեան Մշակ. Միութիւնը լծուեցաւ կրթական, մշակութային, երիտասարդական եւ ընկերային ծառայութեան գործունէութեան, Պէյրութէն հեռու տարածուելով նաեւ Միջին Արեւելքի գանազան հայաչատ գաղթօճախներուն մէջ: Անցնող 25ամեակին, դէպի Արեւմուտք ու ծայրագոյն Արեւելք հայկական զանգուածային տեղափոխումներու բերմամբ ստեղծուած նոր պահանջներու իրեւ արդիւնք, Եւրոպայի, Ամերիկաներու եւ Աւստրալիոյ ցամաքամասերուն վրայ եւս հաստատուեցան Թէքէեան Մշակ. Միութեան մասնաճիւղեր, որոնցմէ ոմանք օժտուած են իրենց սեփական կեդրոնով, վարժարանով, մատուռով, գեղարուեստական խումբերով, եւայլն:

Միութեան առաքելութեան կիզակէտները դարձան մէկ կողմէ սատարել մեր նորահաստատ գաղութներու մշակութային պատշաճեցման, միւս կողմէ ամրացընելով մտաւոր ու հոգեւոր կապերը Մայր Հայրենիքի հետ, գաղափարական յստակ առաքելութեամբ մը:

Թէքէեան Մշակ. Միութեան հիմնադրման պանծալի 40ամեակը արժանաւորապէս նշելու համար, Թ.Մ.Մ.Ի Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի կեդրոնական Վարչութիւնը կազմած է յստակ Յանձնախումբ մը, որու ծրագիրները կը նախատեսեն հետեւեալ գործունէութիւնները.

1.– Ամբողջին ուխտադնացութիւն դէպի Մայր Հայրենիք, մասնակցելու Երեւանի մէջ Վահան Թէքէեանի անուամբ վերակոչուած վարժարանին չրջափակին մէջ բանաստեղծ Վ. Թէքէեանի կիսանդրիին հանդիսաւոր քօղագերծման, եւ Թ.Մ.Մ.Ի 40ամեակի հանդիսութեան: Այդ առթիւ կը ծրագրուի Երեւանի Վահան Թէքէեան Վարժարանին նուիրել ուսումնական պիտոյքներ, ինչպէս՝ լաւատեսղական, լուսապատճէններու, գիտաչխատանոցի եւ այլ սարքաւորումներ:

2.– Թ.Մ.Մ.Ի 40ամեակի հանդիսութիւններ զանազան քաղաքներու մէջ, մասնակցութեամբ հայրենի հռչակաւոր արուեստագէտներու, ինչպէս նաեւ գլխաւոր ձեռնարկի մը մէկ քաղաքի մէջ, մասնակցութեամբ միջազգային չափանիշով ծանօթ հայ արուեստագէտներու:

3.– Հրատարակութիւն Թ.Մ.Մ.Ի 40ամեայ ազդանուէր գործունէութիւնը ցոլացնող մատեանի մը:

4.– Յուցահանդէս լիբանահայ հռչակաւոր նկարիչ Փոլ Կիրակոսեանի ստեղծագործութիւններուն, զանազան քաղաքներու մէջ:

Վերոյիշեալ գործունէութիւններու մանրամասնութիւնները պիտի հաղորդուին մեր մամուլին միջոցաւ:

Վստահ ենք թէ Թէքէեան Մշակ. Միութեան ազգօգուտ գործունէութիւնները գնահատող ու քաջալերող մեր ժողովուրդը իր ամբողջական մասնակցութիւնը պիտի բերէ 40ամեակի ձեռնարկներուն, զօրացնելու համար Միութեան ազգապահպանմանն, մշակութային ու ազգային խթալներու իրագործումը հետապնդող նուիրեալներու եռանդը:

Թէքէեան Մշակ. Միութեան
Միացեալ Նահանգներու
եւ Գանատայի
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

LIVRES REÇUS

ARAM KHATCHATOURIAN
Musicien arménien
Par Edouard Hagopian
Ed. Nubar et Hratch Simonian
Le Caire, 1983.

×

DEUX FABULISTES ARMENIENS DU MOYEN AGE
Mkhitar Goch — Vardan Ayguektzi
Par Edouard Hagopian

Այդ տարիներուն նորոյթ չէին հակացեղասպաշտ ելոյթները: Նոյն դարուն մէջ երկրորդ ցեղասպանութեան մը սարսափին էր, որ վերջ տուաւ անտարբերութիւններուն, պաշտպան կանգնելու համար տարրերութեան իրաւունքի արդար դատին:

Սակայն ես տարիքի մը մէջ էի, ուր միայն մեծատառ խորագիրները կը կարդացուին, եւ թերեւս այդ չրջանին աչքէս վրիպեցաւ փոքրատառ գրուած քաջարի ձեռնարկներ:

×

Տասը տարեկանիս այդ Ֆրանսային մէջ թերթերը իրենց առաջին էջերուն վրայ կը ծանուցանէին կառավարութեան անկումները: Վարչապետը կանոնաւորաբար կը հրաժարէր, անմիջապէս նոր դահլիճ մը կազմելու պաշտօնը ստանձնելու համար: Փուանքարէի, Պրիանի եւ Հէրիոյի անունները իրարու կը յաջորդէին ու նախագահ Կաստոն Տումէրկ, զոր «Կաստոունէ» կը կոչէին, – որովհետեւ հպարտ չէ Հանրապետութիւնը– կ'երթար ծաղկեպսակներ դնելու Ցաղթութեան Կամարին տակ կնքուած սալի մը վրայ, ուր նոր նոր անծանօթ զինուորի մը դագաղը զետեղուած էր:

Շատ կը խօսուէր բնակարանի տագնապին՝ ժողովուրդներու այս քրոնիկ հիւանդութեան մասին: Բուժիչներ, կէտերով իրարմէ անջատուած երեք տառերով մոգական բանաձեւներ կը փորձէին: Ի. Լ. Մ.ներ (մատչելի վարձքով չէնքեր) կամ Հ. Պ. Մ.ներ (ժամն վարձքով բնակարաններ) կ'առաջարկէին, սակայն քաղաքը կը չարունակէր տառապիլ նոյն ախտով: Վարձակալներու տրուած առաւելութիւնները կը յուսահատեցնէին յանձնառուները, որոնք քարին դինով չէին կրնար չահ ընել: Երբ կառուցողը գոհանար, վարձքը այնքան սուղ կ'ըլլար, որ ապագայ բակիչը կը վերադառնար իր խուցը:

Գեղեցիկ տուները դուրսէն չէին նմանարուեր, սակայն գորշ կամ սեւ ճակատներու, կրկնակի վարագոյրներու եւին –ինչպէս տեսնողներ կ'ըսէին– կային չքեղ յարկաբաժիններ, ուր ամէն մարդ իր նըմնջասենեակը ունէր, կար ընդարձակ հիւրասենեակ մը, ուրիչ մը որ ճաշասենեակ էր եւ մարմնական արդուզարդի յատկացուած սրահ մը՝ մեծ լոզարանով մը, ուր մարդ կը մտնէր բոլորովին մերկ, փափաքած ջերմութեամբ ջուրին մէջ:

Կ'ըսուէր, որ այս յարկաբաժիններէն ոմանց մէջ կար գործիք մը, որով կարելի էր խօսիլ Ֆրանսայի որեւէ մէկ քաղաքը գտնուող մէկուն հետ, դիմումը արձանագրել տալէ հազիւ երեք ժամ ետք:

Առատութեան, բարօրութեան եւ անխռով կեանքի մը Ֆրանսային մարդ հազուադէպօրէն կը հանդիպէր փողոցին մէջ: Այդ Ֆրանսան իր կեդրոնները ունէր զորս ես իրենց անուամբ կամ բացիկներով կը ճանչնայի: Անոնք լեռնային չրջաններու մէջ կը կոչուէին Շամոնի, Մրժեւ, եւ Վիլար տը Լանս, Տօվիլ՝ պոմպէական իր բաղնիքներով, Ջուրերու դչխոն՝ Վիշի, մանուկներու ծովափովը՝ Պէրք եւ վերջապէս ծովեզերեայ Քաննը որ կը հիւրընկալէր Անգլիացիներն ու Ամերիկացիները, իրենց ճամպրուկէ խցիկներով: Այս վայրերուն մէջ էր, որ քաղաքներու առօրեայէն մեկուսացած որոշ ընկերութիւն մը կ'ապրէր իր ալեծփումները, մոլեգնութիւններն ու չափազանցութիւնները:

Երբեք վարակուած չեմ անզօրութեան այն հիւանդութենէն, այդ ծաղկախտէն որ կ'աւերէ մարդուս դէմքը. նախանձը՝ ուրիշներու յաջողութեան կամ վայելած չքեղութեան հանդէպ: Փողոցի մը անկիւնադարձին հիացած կը դիտէի Պուկաթի կոչուած պերճանքը, սակայն չուտով կը մոռնայի ուրուականը որ պահ մը կը յայտնուէր անոր գլխին եաին, դառնալու համար իմ սեփական վազորդայնեբուս:

(Շար. 48)

— «ՑԱՌԱԶ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

Անրի Վէրնէօթ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեան եւ զաւակները՝ Էլիզապէթ, Վրէժ, Կայծ եւ Աղնիւ,

Տէր եւ Տիկին Խոսրով Տոլմաճեան եւ աղջիկը՝ Ալեքսանդրա,

Այրի Տիկին Հրանդ Մինասեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Նուպար Մանուկեան եւ զաւակները,

Այրի Տիկին Բարսեղ Բարսեղեան եւ զաւակները,

Այրի Տիկին Կղեմէս Օհանեան եւ զաւակները,

Տիկին Հնազանդ Ցովակիմեան եւ զաւակը

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ – հօր, եղբօր, տապրոջ, քեռայրին, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետ. 23–ին:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փետ. 26, Հինգշաբթի օր, ժամը 16–ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբր այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ճապուրօֆ ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 1, Փարիզի Ս. Ցովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին

ՏԱՐԻԱ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԻ

(արձանագրած)

մահուան Ա. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ափի Ալֆորվիլի մանուհիները իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Յարութիւն Աբթինեանի, Տէր եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեանի եւ իրենց զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Արման Աբթինեանի եւ իրենց զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Աբթինեանի եւ իրենց զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Արմէն Ուզունեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ Աբթինեան ընտանիքի ազգականներուն՝ կիւնէշ Աբթինեանի մահուան առթիւ:

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մարտ 1, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԼԻՈՆ. – Պ. Զատիկ Համբարձումեան 400 Ֆ.:

Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տիւմէճեան 150 Ֆ.:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Տէր Գալուստեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին Արեգ Տիրագանի յիշատակին:

Ի ԳԻՏՈՒԹԻԻՆ ԻՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

Հերմինէ Միսքճեան (Նիս) փոխադրուած է հանգստեան տուն մը: Իր բարեկամները կամ ծանօթները կրնան իրեն գրել հետեւեալ հասցէին. –

Les Feuillantines
Route de la Grave de Peille
06440 L'ESCARENE

Հ. Ռ. Ը. Մ.

ՀԱՑԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 16–ին
CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Օրուան խորհուրդը կը պարզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
Փարիզի Ս. Ցովհ.–Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ

— Գեղարուեստական բաժին —
մասնակցութեամբ՝
Մկրտիչ Պասմաճեանի
եւ Հ.Ռ.Ը.Մ.ի Միօրեայ Դպրոցի աշակերտութեան:
— Մուտքը ազատ է —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

sera à

EXPOLANGUES

5ème Salon des Langues et de la Communication internationale
Bâtiment 3.1 — Porte de Versailles
Paris — Stand A 25

du 27 au 31 mars

M.C.A. — 9, rue de Madrid,
94140 Alfortville - Tél. 43 - 76 - 55 - 89

PÂQUES A JERUSALEM

DU 16 AU 23 AVRIL 1987

JERUSALEM ET CIRCUIT GALILÉE

DU 16 AU 21 AVRIL 1987

SÉJOUR A JERUSALEM

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

BAGHDASSARIAN-SABERATOURS : 31, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS - Tél. 42.61.51.13
SARKISSIAN-SEVAN VOYAGES : 48, cours de la Liberté - 69003 LYON - Tél. 78.60.13.66
CHELELEKIAN-ST ANTOINE VOYAGES : 214, rte Nle St Antoine - 13015 MARSEILLE - Tél. 91.96.01.06

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

- ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ -

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Փետրուար 26–ին, Տօն Է Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մերոյ, հազար երեսուն եւ վեց վկայից, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին – 451 թուականին –:

Այսօր աւուրս տօնն Է նաեւ՝ Վազգէն Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Ցովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ողեկոչուի Վարդանանց յիշատակը:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԲՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲՂՑ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Մեր ժողովուրդին կարեւորութեամբ կը յիշեցնենք թէ՝ «Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը –դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ– կրնան այսօր բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»:

×

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՏ 1–ԻՆ

Կիրակի, Մարտ 1ին, Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Մշակութային Տան սրահին մէջ կէսօրէ յետոյ ժամը 15·30–էն սկսեալ մասնաւոր հանդիսութեամբ կը նշուի Վարդանանց տօնը, մասնակցութեամբ քաղաքիս հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցներու:

Իսկ Հինգշաբթի, Փետրուար 26ին, առաւօտեան, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Վարդանանց տօնին առթիւ մասնակցութեամբ դարձեալ դպրոցական աշակերտներու, Հայոց Առաքելական Եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներով:

Սկիզբ ժամերգութեան՝	8·30
Պատարագ՝	10·00

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երեքշաբթի, Փետ. 24, Սրբոց Ղեւոնդեանց քահանայից տօնին առթիւ ժամը 9·30–ին, ժամերգութիւն: Ցաւարտ արարողութեան հոգեհանգիստ Լիոնի եւ շրջանի եկեղեցիներու մէջ ծառայած հոգեւորականներու յիշատակին:

Հինգշաբթի, Վարդանանք պատարագ ժամը՝ 10–ին:

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Վարդանանցի օր, Հինգշաբթի, Փետ. 26, առաւօտ պատարագ կը մատուցուի քաղաքիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Կը հաղորդուի Դասիքեան վարժարանի ամբողջ աշակերտութիւնը:

Արարողութենէ վերջ, Բարեգործական Միութեան բարի սովորութեան համեմատ, ճաշ մը կը տրուի աշակերտութեան միութեան սրահին մէջ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր–ընկերուհիները Շորեքշաբթի, Փետ. 25, երեկոյեան ժամը 8–ին, Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարեկան պարահանդէսը՝

ՄԱՐՏ 28–ԻՆ

Փարիզի Նիքօ պանդոկի սրահները:

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
16 AVRIL	01 MAI
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
26
JEUDI
26 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.431
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.431

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՌ ՊԱՀԵԼ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՕԳԻՆ

Հեռաւոր անցեալի խորերէն, Վարդանանց ջահը կը շարունակէ լուսաւորել մեր պատմութիւնը եւ ջերմ ու հպարտ զգացումներով լեցնել սիրտն ու հոգին ամէն մէկ Հայու :

451–ի Մայիս 26–ին իմացեալ մահով ինկաւ «Մեր հայրենեաց հոգի վարդանը» իր 1036 զինակիցներով ու Աւարայրը դարձաւ այն փորձաքարը որ արժեւորեց անկէ առաջ պատահած ու անկէ վերջ տեղի ունեցած դէպքերը : Վարդանանց յոյսին տակ նոր իմաստ ու նշանակութիւն, նոր դէմք առացան մեր պատմութեան հրամկանները, ազատատենչ Հայկ Նահապետէն, Արա Գեղեցիկէն մինչեւ Սասունցի Դաւիթ եւ մինչեւ մեր օրերը :

Վարդանանք միայն գերզգաստան մը չէին, տոհմ մը չէին, այլ ազգային ոգի ու չունչ : Այդ ոգին է, որ նոյնքան ուժգնութեամբ դիմադրեց ու պայքարեցաւ արաբական, սելճուք–թաթարական ներիշխանութիւններուն դէմ, նոյնքան վրանականութեամբ պատերազմեցաւ Թուրքին դէմ եւ Սարտարապատի յաղթանակով վերականգնեց հայկական Պետութիւնը : Եւ այսպէս, մեր պատմութեան մէջ, ամէն անգամ որ մեր թշնամին հուր եւ սուր դրած է մեր պարանոցին վրայ, ամէն անգամ որ «չի նզել ելէ ու ճար», «ինչի է՞լ լռենիք եղբարք» հարցումին հայ ժողովուրդը ոտքի ելած է մերժելով «ազատ կամքի բռնութիւն»ը :

Ուստի, մեր պատմութիւնը, երէկէն այսօր ուրիշ բան չէ եղած քան դիմադրական ճիգ մը : Այդ դիմադրական կռիւները դրեթէ միշտ եղած են անհաւասար, վերջացած են մեր ֆիզիքական, նիւթական պարտութեամբ եւ լոկ բարոյական յաղթանակով մը, եւ այսպէս մեր «զօրութեամբ տկար փոքր ածուն», դարէ դար աւելի նեղ սահմաններու մէջ զրուած է ինքզինքը, դրեթէ արիւնաքամ, բայց միշտ վերակենդանացող, յարութիւն առնող : Այլ խօսքով, պարտութեամբ չպարտուած ժողովուրդ մըն ենք : Վարդանանքը ըլլալով ամէնէն խօսուն եւ դեղեցիկ օրինակը :

Պատմութիւնը կեանքի ուսուցիչն է կ'ըսէին հին Հռոմէացիները : Կը մնայ մեզի դասեր քաղել եւ չարունակել մեր օրերու Վարդանանց պատերազմը, որ նոյնքան անհաւասար է, եւ նոյնքան զոհողութիւն կը պահանջէ : Պահել մեր ինքնութիւնը, մեր լեզուն ու մշակոյթը, պահել մեր հաւատքին ու եկեղեցին, մեր հողը կը պահանջէ մեզմէ ամէնօրեայ ճիգ եւ ապրում : Կազմակերպուած պահել մեր պաղտիճնդրը, զուրգուրալ մեր բոլոր մշակութային, ազգային արժէքներուն վրայ կը պահանջէ պիտակցութիւն եւ նուիրում : Հեռացնել մեր քաղաքական դատը նեղկայ ըլլալով միջազգային դիւանագիտութեան կրկէսին մէջ, կը պահանջէ յանձնառու եւ անկիջող կեցուածք, կը պահանջէ զոհողութիւն, մինչեւ իսկ կեանքի :

Որքան առեն որ Վարդանանց ոգին մնայ պիտի մնայ հայ ժողովուրդին մէջ, այնքան առեն մենք պէնք պիտի ունենանք, լիկուզ թէ բարոյական, տոկալու, պայքարելու եւ թերեւս օր մը ամբողջական յաղթանակը տանելու :

Կ. Յ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՍՈՒՐԻԱՅԻՔ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար արեւմտեան Պէյրութի մէջ, ծանր բախում մը ունեցան Հեզպոլլահի ծայրայեղներու կեդրոնավայրը պրաւելով : Ծանօթ է որ սուրիական բանակի եօթը հազար զինուորականներ մտած են արեւմտեան Պէյրութ եւ այս առաջին կռիւներու հետեւանքով 23 չիի սպաննուած են : Կարմ մը վկայութեանց համաձայն, այս պահականոցը ծառայած է պատանդներու արգելափակման : Սուրիացներու զեհնոցներ մէջ կան նաեւ երեք տիւրզիներ : Պասթայի թաղամասին մէջ է որ միջադէպը պատահած է եւ այս առաջին բախումէն ետք ալ, սուննիական գօրքը սաստկացուցած է իր հալածանքը ըմբոստ տարրերու դէմ :

ԱՊՏԱԼԼԱՀ միշտ կը մերժէ ներկայ ըլլալ իր դատավարութեան : Ճիշդ է որ այդ իրաւունքն ունի եւ ընդհանրապէս գայն կ'օգտագործեն քաղաքական ամբաստանեալները : Ուրեմն, ամէն օր, ժորժ Իպրահիմ Ապտալլահ Ֆլէօրի–Մերոժխի իր բանտէն կը բերուի Փարիզի արդարութեան պալատը : Եթէ ներկայ չէ դատավարութեան նիստի բացման, յանուն ոճրային առեանին, նախագահին նուիրակը կ'երթայ ազդարարելու ամբաստանեալին որ ներկայանայ, եթէ յամառի իր մերժումին մէջ, ինչպէս Ապտալլահ, նուիրակը հաստատէլէ ետք այլ ընթացքը, կ'երթայ ու կը հաղորդէ առեանին : Այս վերջինը կրնայ՝ կամ անտեսել կամ բռնի բերել տալ, ինչ որ, ընդհանրապէս, չի գործադրուիր : Փաստաբանը կը մասնակցի դատին : Նիստէն ետք, դիւանապետը կ'երթայ Ապտալլահի կը կարդայ առենադրութիւնը : Երեքշաբթի նիստին միակ յուզիչ պահը եղած է ամերիկացի պինտորական կցորդին այրիին վկայութիւնը : 43 տարեկան էր ամուսինը, երբ սպաննուած է կռնակէն : Անկէ ի վեր, կ'ըսէ տիկին Ռէյ, Միացեալ–Նահանգներու քաղաքականութիւնը իոթա մը չփոխուեցաւ, միայն ընտանիքի մը կեանքը վերջնապէս քայքայուեցաւ :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Վենետիկ գնաց ներկայ ըլլալու համար տոճերու քաղաքին աւանդական բարեկենդանին :

ՍԸՌԻՆԿՆԵՐՈՒ վաճառքը այլեւս պիտի կատարուի առանց դեղագրի, այսինքն դեղագործներու մօտ ազատօրէն կարելի պիտի ըլլայ դնել : Այս որոշումը, որ տարուան մը փորձի չրջանի մը համար է առայժմ, նպատակ ունի պայքարելու ՍԻՏԱ–ի դէմ, որովհետեւ թմրեցուցիչի մոլիները իրարու փոխ տալով գործածուածը, տարածած են հիւանդութիւնը : Այս կարգադրութիւնը եւ կանխարգելիչի գործածութեան ի նպաստ եղած քարոզչութիւնը մաս կը կազմեն առողջապահութեան նախարարուհիին բացած պայքարին :

ՊԱՐՊԻԻ դատավարութեան թուականը որոշուեցաւ եւ սկզբունքով կը բացուի Մայիս 11–ին, Ռոնի ոճրային առեանին առջեւ : 73 տարեկան, Քլաուս Պարպիէ Լիոնի կեսթափոյի պետն էր գրաման չրջանին : Ամբաստանուած է «մարդկութեան դէմ ոճիրներ» գործած ըլլալու յանցանքով : Պաշտպան փաստաբանն է՝ Վէրժէս :

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ գրաման մրցանիշը կոտրած են Զուիցերացիք, 100 քիլօ էմոյիճի վրայ ձեռք դնելով (1,6 միլիառ ֆրանսական Ֆր.) : Միջազգային ցանցի մը չորս անդամները –3 Թուրք, մէկ Իտալացի– ձերբակալուած են : Փարիզի մէջ ալ թրքական ցանց մը երեւան հանուած է, այս օրերս, 13·000 կամ թմրեցուցիչ գրաուած է եւ չուրջ քսան հոգի ալ հարցապնդուած :

ԷՖ – ՓՐԱՆՍԻ գլուխը նշանակուեցաւ ժաք Ֆրիման, Շիրաքի խորհրդատուն, որ կը փոխարինէ Մարսօ Լոնկը : 54 տարեկան, նախկին գասընկեր նախարարապետին ԷՆԱ եւ քաղաքական դիտութեան վարժարանը, ուր տարի (1974–էն 8?) անդրատլանեան ընդհ. ընկերութեան գլուխը եղած է :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

«ԼՈՒԻ» ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Յառաջ» Փետ. 19–ի մեր թիւով կը յայտնէինք, թէ Խորհ. Միութեան Փոլիտպիւրոյի Դաշնակցութիւնը Բ. գաղակարգէն հանդէս եկող կարգ մը խումբեր ցանկէն դուրս հանած է, մարզական ցած ցուցանիշներու համար : Այդ խումբերու չարքին էր Լենինականի «Շիրակ»ը, որուն փոխարէն առնուած է Կիրովականի «Լոռի»ն : Այսպէսով, Կիրովականցիները 12 տարուան բացակայութենէ մը ետք դարձեալ հրապարակ կ'ելլեն : Ֆութպոլը ամէնէն տարածուած եւ ժողովրդական մարզաձեւն է Կիրովականի մէջ, ուր կան աւելի քան երեք հազար մարզիկներ, որոնք կը մասնակցին քաղաքի ախոյենութեան, բաժակի եւ այլ մրցումներու :

Խումբը իր մարզումները սկսած է Վանաձորի մէջ : Շէչտը կը դրուի մարզիկներու ֆիզիքական ընդհանուր պատրաստութեան եւ անոնց կարողութիւններու բարելաւման վրայ : Խումբը ապա կը մեկնի Գագրա, ուր՝ մարզումներու կալքին, կ'ունենայ նաեւ քննական կարգ մը հանդիպումներ : «Լոռի»ի գլխաւոր մարզիչն է Լեւոն Վարդիկեան :

×

ՓՈՒԹՊՈԼ

Աբովեանի «Կոտայք»ը երեւան վերադառնալէ առաջ, Գագրայի մէջ ունեցած է քննական վերջին հանդիպում մը Եարոսլաւի «Շիննիկ»ի հետ : Յաղթ 28–րդ վայրկեանին Ադասեան նշանակած է կոլ մը, իսկ 60–րդ վայրկեանին Պետրոսեան յաջողած է նշանակել Աբովեանցիներու հաշուոյն երկրորդ կոլ մը : Խաղի վերջաւորութեան եարոսլաւցիները տիրապետելով դաշտին կրցած են երկու կոլ նշանակելով հաւասարեցնել հաշիւը :

×

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Օրջոնիկիձէի մէջ տեղի ունեցած ազատ ըմբշամարտի Խորհ. Միութեան երիտասարդական ախոյենութեան մրցաշարքին Հայաստանէն մասնակցած են 8 ներկայացուցիչներ : Ամէնէն տպաւորիչ ելոյթը ունեցած է զինուորական ծառայութեան մէջ եղող երեւանցի Վահան Ամէմեան, որ 62 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ տարած է հինգ յաղթանակ : Եզրափակիչէն հայ ըմբշամարտիկը պարտուած է մախաչկալացի Զալիբեկովէն եւ դրաւած 3–րդ տեղը :

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

— ԵՐԳ —

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

Պարտութեան թօշ ծաղիկներ
Գերեզմաններ զարդարեցիք ճակատներու փոխարէն
Վէս ճակատներ նոր ուխտի
Հայուն դաժան ճակատագրէն Տղմուտ ափով օծուեցաք
Համբոյրներու փոխարէն :

Զորս դին աւեր երկիրն աւար այրի մնաց սեւ բախտին
Զորս դին աւեր երկիրն Աւարայրի մնաց սեւ բախտին
Սիրտը բաց Վարդան փակեց աչքն ու սուրն իննկաւ վահանին
Սիրտը բաց վարդ ան փակեց աչքն ու սուրն իննկաւ Վահանին

Յաղթութեան վառ ծաղիկներ
Դարեր ամբողջ ընծիւղեցաք արիւններու ծովերէն
Սեպ ճակատներ հին տոհմի
Ձեր սարերու սրբամաքուր մարմարին պէս բարձրացաք
Արցունքներու ծովերէն :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՆԹԱՑԻՔ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18 / 23)

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ ՊՈՒԼԿԱՐԵՐԷՆ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ

Վառնայի «Գէորգի Բակալով» հրատարակչականը պուլկարերէն լոյս ընծայած է Սերօ Խանզադեանի «երեք տարի եւ 291 օր» գիրքը, Յակոբ Օրմանճեանի թարգմանութեամբ : Վէպին նիւթը կը կազմէն հեղինակին ռազմաճակատային օրագրերը : Գիրքը բազմիցս հրատարակուած է տարբեր լեզուներով : «Երեք տարի եւ 291 օր» գիրքը Խանզադեանի երկրորդ գործն է, որ կը տպագրուի Պուլկարիա. ասկէ առաջ լոյս տեսած էր իր «Քաջարան» վէպը :

×

ԺՈՐԺ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ՀԱՑԱՍԱՆ ԱՑՑԵԼԱԾ

Մոսկուայի Փորումին մասնակցած կարգ մը անճնաւորութիւններ այցելած են Հայաստան : Փետրուար 19–ին, հիւրերը՝ ժորժ Կառվարենց, տոքթ. Ռընէ Պրասքէ (Արժանթին), ամերիկացի լուսանկարիչ Ինկա Պէրկ Միլլըր ընդունուած են Հայաստանի փոխ–վարչապետ Եուրի Խոջամիրեանի կողմէ :

×

ՑԵՐԵԿՈՑՔ ՆՈՒԻՐՈՒԱՆ ՀԱՅՐԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Մարտունիի մշակոյթի տան մէջ տեղի ունեցած է ցերեկոյթ մը, նուիրուած երգիչ Հայրիկ Ղազարեանի : Զօրագիւղի ութամեայ վարժարանի հայերէն լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչ Հայրիկ Ղազարեան պատմա–հայրենասիրական թեմաներով գրուած բազմաթիւ երգերու հեղինակ է՝ «Մշոյ աղջիկ», «Հայեր», «Քէլէ լաօ» եւ այլն : Մանկավարժական գործունէութեան առընթեր Հայրիկ Ղազարեան տարիներէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ չրջանին վերաբերող պատմական, բանահիւսական նիւթերը : Ցերեկոյթին խօսք առած են Շ. Գրիգորեան եւ Տ. Գրիգորեան, անդրադառնալով Հայրիկ Ղազարեանի գործի արժէքին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ԺԹ. ԴԱՐՈՒ ՎԵՐՋԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿՆԵՐՈՒ ԵՐԵՒԱՆ ԳԱԼԸ ՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մեր ժողովուրդի ընկերային ու ազգային ազատագրումի ուղիներու որոնումներու հարցին մէջ ԺԹ. դարու 70–80–ական թուականներուն հայ երիտասարդութիւնը իր գաղափարական անունդը կրնար սառնալ եւրոպական, ռուսական եւ հայկական աղբիւրներէ։ Հիմնականին մէջ այդ ծանր բեռը ուսերուն առած էր մեր մտաւորականութեան մեծագոյն մասը, մասնաւորապէս ուսուցչութիւնը եւ ուսանողութիւնը։

Այդ ժամանակաշրջանի ուսանողական յեղափոխական շարժումի ձեւերը բազմազան էին։ Կային հայրենակցական միութեան անուան տակ գործող միութիւններ, որոնք հողի կը նախապատրաստէին օրինաւոր գործողութիւններու՝ դանդուածային ցոյցերու, հասարակական եւ քաղաքական կեանքին մասնակից ըլլալու համար։ Ընդհանուր առմամբ՝ այդ տարիներու ուսանողական շարժումները ունէին քաղաքական բնոյթ եւ ուղղուած էին ինքնակալութեան ընկերա-քաղաքական եւ ազգային ձեռնարկներու դէմ։

Կային նաեւ գիտական խմբակներ, որոնք չէզոք դիրք կը գրաւէին եւ կը խուսափէին որեւէ ձեւի քաղաքականութեան խառնուելէ։ Սակայն այդպիսի խմբակները որպէս չէին կազմեր եւ չէին կրնար եզական սահեցնել ուսանողութեան մէջ։ Ինքնապաշտպանութեան խմբակները մեծ մասով զբաղած էին մաթերիալիստ գրականութեան ուսումնասիրութեամբ եւ այդ գրականութեան ցուցակին մէջ կը մացնէին իւրոփիստ ընկերվարականներու, Պիւխնէրի, Ֆոյէրպախի, Գիրգէնի գործերը, «Սովրեմենիկ» եւ «Ռուսկայա Սլովա» պարբերականներուն մէջ տպագրուած հասարակական ու քաղաքական հարցեր չօշափող նիւթերը։ Միաժամանակ կը տարածէին գրականութիւն, եւ քաղաքական աշխատանք կը տանէին ժողովրդական զանգուածներու մէջ։ Ուսանողութիւնը չանք չէր խնայեր յեղափոխական խմորումներն ու շարժումները բուռն չրջանակէն դուրս բերելու, եւ այդ բանին կը յաջողէին մասամբ։

80–ական թուականներուն Ռուսաստանի ներքին կեանքը կը թեւակոխէր իր մինչ այդ ամէնէն եռուն չրջանը։ Նարոդովոլցիներու Ալեքսանդր Գ.–ի դէմ գործած մահափորձէն եօթ երկրին մէջ ծաւալեցաւ «սպիտակ» ահաբեկչութիւն, զօրացաւ ճնշումը գիւղութեան տաճարներուն մէջ, ազատախոհ փրոֆէսօրները հեռացուեցան բուհերէն, հսկողութիւնը ուժեղացաւ ուսանողութեան վրայ, սահմանափակուեցան եւ հալածանքի ենթարկուեցան մամուլն ու ազատ խօսքը, նախկին «բարեյոյս» նկատուած գիրքերը անբարեյոյս համարուեցան ու գրաքննութեան կողմէ հանուեցան։ Արգիլուած էին ոչ միայն հասարակական համախմբումները, այլեւ խոսիւ կը պատժուէին մասնաւոր բնակարաններու մէջ հաւաքուելու փորձերը։ Այն ուղղութիւնները, որ կը քարոզէին ահաբեկչական գործելակերպով քաղաքական յեղաշրջում կազմակերպել, փաստօրէն չախչախուած էին։ «Նարոդովոլցի»ներուն յաջորդող սոցիալ-դեմոկրատ ուղղութիւնը Ռուսաստանի մէջ նոր սկսած էր սաղմնաւորուիլ եւ ազդեցութիւն ձեռք բերել։ Դժուարացած էին բոլոր եղանակներով քարոզչութեան ձեւերը։ Գաղտնի ոստիկանութիւնը մուտք գործած էր նոյնիսկ յեղափոխական կազմակերպութիւններ։ Ուսանողութիւնը չատ ծանր պայմաններու մէջ կը պրոնուէր։ Ահա այդ դաժան տարիներուն ալ ծնունդ կ'առնէ Մոսկուայի հայ ուսանողներու անօրէն պայմաններու մէջ գործող «Հայրենասէրների Միութիւն» կազմակերպութիւնը։ 1882–ին ան եղած է գործօն կազմակերպութիւն եւ բեղուն աշխատանք կատարած հայ իրականութեան ցաւոտ հարցերը ճշդելու եւ գտնելու համար։ Ունեցած է իր տպագիր օրկանը՝ «Ազատութեան աւետաբեր»ը՝ հայերէն առաջին յեղափոխական թերթը։ Միութիւնը իր օրկանի ու հրապարակած թռուցիկներու միջոցով քանի մը տարի չարունակ ընկերային ու ազգային–ազատագրական պայքարի կոչ կ'ուղղէր Հայութեան։

«Ազատութեան աւետաբեր»ը միանգամայն նորութիւն էր հայ իրականութեան մէջ։ Մինչ այդ քաղաքական խնդիրները եւ համապատասխան տեսական հարցերը այդ ձեւով ու այդ մակարդակի վրայ չէն արծարծուած հայկական մամուլին մէջ։ Եւ ահա, խումբ մը հայ ուսանողներ, քաջութիւն ունեցան հրապարակ գալու եւ նոր հարցեր առաջադրելու, իրենց ուրոյն լուսաբանութեամբ։ Կարելի է ըսել, որ «Միութիւն»ը իր դաւանած դաղափարական, քաղաքական ուղղութեամբ ու մակարդակով չատ աւելի բարձր դիրք մը ունէր քան՝ տուեալ ժամանակաշրջանի միւս հայ ազատագրական խմբակները։

«Ազատութեան աւետաբեր»ը մեծ ընդունելութիւն գտաւ Ռուսաստանի եւ Անդրկովկասի հայաչատ վայրերուն մէջ, մինչեւ անգամ Թաւրիզեց Վան ու Տարօն։ Ամբագրութիւնը, իրմէ անկախ պատճառներով, ժամանակ առ ժամանակ դադրեցուց թերթի հրատարակութիւնը։

1884–ին, չարք մը հանգամանքներ կուտակուեցան եւ պատճառ դարձան Միութեան եւ անոր օրկանի կազմալուծման ու փակումին։ Որպէս պատճառ՝ հնարաւոր պէտք է համարիլ, որ ուսանողները ժամանակաւոր կերպով կ'ապրէին Մոսկուա եւ իրենց ուսումը աւարտելէ ետք կը գրուէին։ Բայց ամէնէն գլխաւոր պատճառը ցարական պահնորդական բաժնին հետապնդումն էր։

Հակառակ բոլոր փոչընդոտներուն եւ Միութեան ու անոր օրկանի կարճատեւ կեանքին, այդ խմբակը հսկայ ազդեցութիւն գործեց հայ հասարակական – քաղաքական մտքին վրայ։

Ուսանողական թռուցիկներու համար բնութագրականը այն է նաեւ, որ պետական դպրոցները կը ծառայէին ոչ այնքան մատաղ սերունդի մէջ գիտութիւն ու կրթութիւն տարածելու, որքան արատացնելու հպատակ ազգերու ուծացման հոլովոյթը։ Մեծ չանք կը թափուէր դպրոցականներու մէջէն արմատախիլ ընելու այն ամէնը, ինչ որ ազգային էր։ Բոլոր աշակերտներու ազգանունին «եան» կամ «եանց» վերջաւորութիւնը կը փոխուէր «ով»–ով։ Բազդազդ աշակերտները ստանց այլեւայլի կ'արտաքսուէին վարժարաններէն։

«Ռուսաստանի մէջ – կը գրէ Լենին, – բնակչութեան կէսէն աւելին, դրեթէ երեք հինգերորդը կ'ենթարկուէր ազգային ճնշումի, անոնք զուրկ էին նոյնիսկ մայրենի լեզուի ազատութենէն, գանոնք բռնի կերպով կը ռուսացնէին»։

Ընկերային ու ազգային –ազատագրական յեղափոխութիւնները ճնշելու եւ, ընդհանրապէս, անոր չարճիչ ուժերը արմատախիլ ընելու պետութեամբ ինքնակալութիւնն ալ աւելի ուժեղցուց պահպանած քաղաքականութիւնը։ Որպէս ազգային ինքնագիտակցութեան արթընցման օճախներ՝ փակուած էին ազգային դպրոցները։ Պետական հիմնարկութիւններէն այլազան պատրուակներով կը հեռացուէին ոչ ռուս պաշտօնեաները, նոյնիսկ ազգային չրջանակներուն մէջ կ'արգիլուէր մայրենի լեզուով դործավարութիւնը։ Անջատողականութեամբ ամբաստանելով Հայերը, ոչ միայն զանոնք կը հեռացնէին իրենց պաշտօններէն, այլեւ վանդալաբար կը համարէին եւ կ'արգիլէին անոնց ծառայութիւնը Անդրկովկասի հայաչատ վայրերուն մէջ։ Ամենափոքր ընդվզումները խեղդելու համար միջոցներու մէջ խտրութիւն չէր գրուեր։

Նոյնիսկ հայ–ռուսական բարեկամութեան անմահ վկայագիր՝ Պաչտաուր Ալրովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը առնուած էր արգիլուած գրականութեան ցանկին վրայ։ Ցարական չինովնիկներէն մէկը, Թիֆլիսի գրադարաններէն մէկուն մէջ տեսնելով այդ գիրքը, մէկ կողմ կը չպրտէ յայտարարելով. «Ռուսաստանի մէջ Հայաստան չկայ, այդ պատճառով չի կրնար վէրք ըլլալ»։

Ազգային ճնշումը որոշակի հակազդեցութիւն յառաջ կը բերէ։ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին, Երեւանի թեմական դպրոցին, Կարսի, Ալեքսանդրոպոլի եւ այլ վայրերու դպրոցներու մէջ կը ստեղծուին գաղտնի խմբակներ։ Բայց ցարական վարչակարգը անհնար կը դարձնէ այդ խմբակներու երկարատեւ գոյութիւնը։

1879 Դեկտեմբերին գրուած փաստաթուղթ մը ուր Թիֆլիսի նահանգական վարչութեան կողմէ տեղեկութիւններ կը որուին ժանտարմական պետին, կը տեղեկանանք սպառազէն յեղափոխական շարժման դէմ պայքարի եղանակներու մասին։ Ըստ այդ փաստաթուղթին՝ յեղափոխական տրամադրութեամբ խոհարարները (ընկերվարականներ, անիշխանականներ, ազգայնականներ) պայքար բանալով գոյութիւն ունեցող իշխանութեան դէմ եւ որոշ ծրագիր ունենալով, ժողովուրդի ընդդիմադիր խաւերուն մէջ խմորումներ կը պատրաստեն, օգտուելով ամէն տեսակի միջոցներէ, հասարակութեան մէջ դտնուած ներհակութեան ամէն մէկ արտայայտութենէ։ «Ապագայ անդորրութեան տեսակէտէն, – կը գրէ վարչութեան պետը, – կարելի չէ անտեսել նոյնիսկ ներկայ ազգայնական ձգտումները, որոնք Կովկասի մէջ կը մեկուսացնեն մատուրական Հայերը»։

Ցարական սատրապը, դգուչանալով չարժումներու յետագայ ծաւալումէն, կ'առաջարկէ իր վերադասին չուտափոյթ խեղդել դանդք իրենց բոյնին մէջ, քանի դեռ չեն կազմուած քաղաքական կուսակցութիւններ, որոնց գոյութիւնը կրնայ կատաղութիւնը «մեծ դժուարութեան առջեւ բերել»։

1891–ին Կովկասի ուսումնական կեդրոնի հոգաբարձուին կողմէ արտաքին գիմնազիայի տնօրէնին ուղղուած այլ գրութեան մը մէկ կ'բսուի. «Յեղափոխական համադործակցութիւնը կը ծնի այսպէս կոչուած ինքնագարգացման եւ ինքնակրթական խմբակներու մէջ։ Այդպիսի խմբակները սովորաբար կը ծառայեն որպէս տնկարաններ չար քարոզչութիւն կազմակերպելու, կամ բացատական ուղղութեան գործիչներ ձեւաւորելու համար»։ Աչխատելով կանխել ինքնակրթութեան խմբակներու գործունէութիւնը, հոգաբարձուն կը կչտամբէ տնօրէնը, որ «ուսումնական պետերու աչքէն պէտք չէ վրիպին նման դպրոցի խմբակները եւ, ուր որ ալ հանդիպ դան, պէտք է ճնշուին «սկիզբէն»։ Ան կը պահանջէ ընթերցումը արգիլել կարգ մը թերթերու, որոնք տուեալ ժամանակաչրջանին համար վտանգաւոր կը համարուէին։ Սատրապը ցաւ կը յայտնէ, որ մինչեւ լուսաւորութեան օրկաններու կողմէ անոնց նկատուիլը խմբակները կը յայտնաբերուին ներքին գործոց նախարարութեան կողմէ, եւ ցուցմունքներ կ'բլլան հնարաւոր բոլոր միջոցները օգտագործելու, եւ ինքնագարգացման ու ինքնակրթական խմբակները մէջտեղէն վերցնելու համար։ Նոր սերունդին դէմ ցարականութեան բռնած այդ դիրքը տեսնելով յառաջադէմ երիտասարդութիւնը առաւել թշնամանքով կը լեցուի տիրող կարգերու դէմ, կը զօրացնէ իր հետաքրքրութիւնը եւ հակումը դէպի քաղաքական, հասարակական կեանքը, դէպի յեղափոխական չարժումները։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 56ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յառաջիկայ Մարտ 1–ին, Կիրակի կէսօրէ ետք Հայ Արիներու Միութիւնը կը ներկայացնէ իր տարեկան հանդէսը. 56–րդը որ կը յաջորդէ նախորդներուն, սեռնդները եւ տարիքները փոխուած, բայց Միութեան ոգին միշտ կենսունակ յառաջես եւ յարատեւող։

Սովորութիւն դարձած է կարելիութեան սահմաններուն մէջ, Մարտ ամսուան առաջին Կիրակին ընել հանդէսը։ Մեր ծնողաց եւ համակիրներուն համար աւանդական դարձած է այս թուականը, ինչպէս նաեւ նախկին հայ արիներուն, որոնց համար յատկապէս առիթն է ներկայ ըլլալու հայ արիներու հանդիսին, տեսնել նախկին եւ նոր արիները, արեւոյգները, քաջալերել զանոնք եւ յիշել իրենց անցուցած եղբայրական օրերը, սիսուական չարժումին մէջ։

Այս տարի եւս, հակառակ ձմեռուան բացառիկ գժուարութեանց, մեր արիները եւ արեւոյգները չատ մը կիրակիներ անցուցին հանդէսը կազմակերպելու, փորձերը կատարելու եւ հետաքրքրական յայտագիր մը պատրաստելու համար։

×

Այս տարի ալ Լիոնի եւ Մարսէյլի չրջաններէն հայ արիներու պետերը եւ խմբապետուհիները պիտի գան ներկայ ըլլալու Միութեան աւանդական հանդիսին։

Հրաւիրուած են նաեւ Ֆրանսական եւ օտար խումբերու պետերը եւ ներկայացուցիչները, ստեղծելու համար միջազգային եղբայրական մթնոլորտ մը։

Յայտագրին մէջ կան չատ մը հետաքրքրական ներկայացումներ, բոլոր խումբերն ալ՝ գայլիկ, թեւիկ, արեւոյզ եւ սկաուտ պիտի մասնակցին յայտագրին, պիտի ըլլան հայերէն փոքրիկ ներկայացումներ, արտասանութիւններ, քառատուական կեանքէն պատկերներ եւ յոլորովին նոր ներկայացում մը «Ձմեռնորդութիւն մը Հայաստան», որ պիտի աւարտի հայկական պարերով եւ ուրիշ չատ մը անակնկալներով։

Կը յուսանք նաեւ որ եւրոպական երկիրներէ ներկայացուցիչ պետեր ալ ներկայ ըլլան հանդէսին, ինչպէս նաեւ չատ մը համակիր անձնաւորութիւններ եւ բարեկամներ։

Մեր ծնողաց եւ հայրենակիցներուն համար վարչական չրջանի արիները եւ արեւոյգները պատրաստած են չատ գեղեցիկ եւ հրապուրիչ յայտագիր մը։ Կ'արժէ ներկայ ըլլալ Մարտ 1–ի հանդիսին, թէ՛ հաճելի ժամանց մը ունենալու, եւ թէ քաջալերելու Հայ Արիներու Միութիւնը եւ անոր յարատեւ գործունէութիւնը։

Հակառակ աննպաստ ձմեռնային օդերու եւ գպրոցական ու անձնական արձակուրդներու, կը յուսանք թէ Մարտ 1–ին, Կիրակի կէսօրէ ետք հայ արիները յաղթող հանդէս մը պիտի ներկայացնեն եւ այս անգամ եւս իրենց յարատեւ գործունէութիւնը մեծապէս պիտի գնահատուի բոլորէն։

Գ. Մ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

հայագիտական – բանասիրական – գրական հանդէս

3 / 4, 1985

Հրատարակութիւն Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, Ս. Ղազար, Իտալիա։

LIVRES REÇUS

AU DELA DE L'ESPERANCE

Jacques PARVANIAN

«L'engrenage» Tome II

Ed. Kirk

Collection Diasporas, Paris, 1987.

ԳԱՂԱՒԹԷ ԳԱՂԱՒԱԿ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային կեդրոն այցելած է Ֆրանսացի ծանօթ լրագրող Ժաք Տերոժի, հեղինակը՝ Օփերասիոն Նեմեսիս գիրքին։ Դրագէտը Յունուար 30–ի առաւօտուն այցելած է նաեւ Արմէն Քէպէք Ալեք Մանուկեան վարժարանը։ Տեղական մամուլը եւ ձայնասփիւռը հարցազրոյցներ ունեցած են Տերոժիի հետ եւ անոր գիրքին առընչութեամբ արծարծած են հայկական հարցը։

×

ԼՈՍ ԱՆՃԼԷՍԻ Ֆերահեան վարժարանի «Ազեհսեան» սրահին մէջ, Յունուար 29–ին, տեղի ունեցած է դասախոսութիւն մը նուիրուած հայկական ճարտարապետութեան։ Յանուն կազմակերպիչ Համազգայինի վարչութեան բացութիւն մը կատարելով Ազեկ Ապտուլեան ներկայացուցած է օրուան դասախոսը՝ ճարտ. եղուարդ Օրգուխանեան, անդրադառնալով անոր կեանքին ու գործերուն՝ Պարսկաստանէն Եւրոպա եւ Միացեալ Նահանգներ։ Դասախօսը ներկայացուցած է հայկական ճարտարապետութեան պատմութիւնը հին օրերէն մինչեւ արդի շրջան, չեշտելով հիներու արժէքը եւ նորերու՝ միայն ընդօրինակութիւն ըլլալու պարագան։ Յուցադրուած են նաեւ լուսապատկերներ։

×

ԼՈՍ ԱՆՃԼԷՍԻ մէջ, Յունուար 31ին, իր մահկանացուն կնքած է Թէքէեան Մշակ։ Միութեան բարերարուհի տիկին Նարգուհի Պէչիկօթիւրեան։ Ծնած էր 1912–ին՝ Կարին։ Փոքր տարիքէն գաղթած Միացեալ Նահանգներ, ուր օժանդակած է եկեղեցական կեանքին։ 1947–ին ամուսնացած է Վահան Պէչիկօթիւրեանի հետ։ Անդամ Հ. Բ. Ը. Մ.ի, Տէր եւ Տիկին Պէչիկօթիւրեան անցեալ տարի կատուցանել տուած էին Փասատինայի Թէքէեան երիտասարդական Պէչիկօթիւրեան կեդրոնը։

×

ՈՒՐՈՒԿՈՒՏԻ ֆութպոլի կարևորագոյն խումբերէն՝ «Նասիոնալ»ի մարզիչ նշանակուած է Սերխիո Մարպարեան։ Ան նախապէս մարզած է Մոնթէվիտէոյի «Տանուպիո» եւ «Ռիվըր Փլէյթ» խումբերը, որոնք յաղթած են իրենցմէ առաջ օրաւուր նկատուող խումբերու՝ Փեննարոլի եւ Նասիոնալի։ Մարզած է նաեւ Փարագուէյի կարեւոր խումբեր։

×

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅի Հայ կեդրոնին մէջ, Փետրուար 6–ին, տեղի ունեցած է Համրիկ Սասունեանի նկատմամբ համակրանքի երեկոյթ մը, որուն ներկայ եղած են 800 Հայեր։ Ընկնդրուած է Համրիկին խօսքը՝ ձայներիզի վրայ։ Եղած նուէրներէ գոյացած է 30 հազար տոլար։ Խօսք առած է յանուն Պաշտպան Յանձնախումբին Յասմիկ Տէրտէրեան։ Ցեղափոխական երգերու մեկնաբանութեամբ հանդէս եկած են Գառնիկ Սարգիսեան, Փօլ Պաղտասարեան, Յարութ Փամպուքճեան եւ Ձորճ Պաղտոյեան։

«Գառզու, լոյսերու ճկարիչ»

Ահա է խորագիրը այն փաստանկարին, որ ներկայացուեցաւ, Յորեքշաբթի, Փետ. 18–ին, Փարիզի Էնսթիթիւ ու Ֆրանսի մէջ։

Գեղարուեստից Ակադեմիայի եւ Գառզուի հրաւէրով Հիւսիս սրահը լեցուցած էին բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, գլխաւորաբար ծանօթ ակադեմականներ, նկարիչներ, արուեստի քննադատներ, հոն էր նաեւ Վանսի թանգարանին տնօրէնը, յատկապէս Փարիզ ժամանած այս առթիւ։

Փաստանկարին մասին, արձագանգ տրուած էինք Փետ. 4–ի մեր թիւով, հատուածներով ներկայացնելով նաեւ Նիս – Մաթէնի լոյս ընծայած յօդուածը։ Հետաքրքրական ժապաւէն մըն էր, որ առաւելաբար ցոյց կու տար Գառզուի պատառները և այլ ստեղծագործութիւնները, արուեստի տարրեր մարզերու պատկանող, ինչպէս բեմայարդարում, արձանագործութիւն, կաւագործութիւն եւ մանաւանդ՝ փորագրութիւն, քանի Գառզու դարուս մեծագոյն փորագրիչներէն մէկն է։ Պատկերներ իրարու կը յաջորդէին Փարիզի աշխատանոցը թէ Վանսի թանգարանը եւ յաճախակի լայթմոթիւի պէս, կը կրկնուէր բեռնատար կառքին նկարը, ուր կը դիտուէին Վանսի թանգարանին սահմանուած պատառները։ Ձափազանց միօրինակ երաժշտութիւն մը կ'ընկերանար այս ֆիլմին, որ հաւանաբար պիտի նպաստաւորուէր, քիչ մը աւելի խտացուելով եւ աւելի կարճ տեւելով (շուրջ ժամ մը կը տեւէ)։ Այսուհանդերձ, Գառզուի արուեստը գնահատողներու բազմութիւնը սիրով պիտի դիտէ այս ժապաւէնը, ուր Նան Գառզուի ներկայութիւնն ալ աւելի մտերիմ կեանքի մը ցոլացումը կու տայ։ Ֆիլմին հեղինակն է Քլօտ Վերնիք։

Ա. Մ.

LE COIN DU JURISTE

LES NOUVEAUX RAPPORTS LOCATAIRES - PROPRIETAIRES

La loi du 23 Décembre 1986, qui vient de paraître au Journal Officiel met un terme à l'ensemble des règles résultant de l'ancienne loi dite LOI QUILLOT, que contestaient aussi bien les locataires que les propriétaires. En effet, cette loi qui voulait affirmer le droit à l'habitat n'a pu atteindre son but par suite de la réglementation excessive qu'elle a instituée.

D'inspiration libérale la nouvelle Loi, restaure une liberté fondamentale, celle des loyers et la libre disposition des biens.

Le fondement même de la nouvelle loi instaure le libre principe de la négociation du loyer tant au moment de la signature du contrat que lors du renouvellement.

En second lieu, les propriétaires retrouvent la libre disposition de leurs biens contrairement à l'ancienne loi, sans droit au renouvellement au profit des locataires.

En contrepartie la situation des locataires est claire, la durée du bail est effectivement de TROIS ANS AU MOINS, sans que le propriétaire ait une possibilité de reprise en cours de bail.

Par ailleurs en fin de bail le congé du propriétaire doit être donné SIX mois avant l'expiration du bail, en respectant certaines règles édictées par la loi sous peine de nullité du congé.

Le locataire a, en ce qui le concerne, trois mois pour prendre parti sur les nouvelles conditions du bail.

Par ailleurs le loyer, librement fixé au départ est soumis à révision dans les mêmes conditions que la Loi Quillot, c'est-à-dire en fonction de la variation de l'indice du coût de la construction.

Par ailleurs, les autres dispositions sont plus ou moins semblables à l'ancienne Loi. Toutefois un locataire ou un propriétaire, soit pour donner congé soit pour conclure un bail devra être très informé car la loi actuelle comprend certaines finesses qui peuvent porter à conséquence pour la suite des rapports entre parties.

Il existe également le droit pour le propriétaire, de conclure un bail inférieur à UN AN quand ce bail est justifié par l'arrivée d'un événement prévu au contrat, et dont la réalisation entrainera la fin du bail.

Il est également prévu qu'en cas de travaux à effectuer dans les locaux loués le loyer pourra être modulé pendant un certain temps, pour reprendre sa valeur réelle par la suite, clause qui était impossible auparavant et qui incitait les propriétaires à ne rien faire, car les loyers étaient trop faibles pour couvrir les travaux.

Telles sont les principales innovations de la nouvelle loi qui sera plus connue sous le nom de LOI MEHAIGNERIE, du nom du ministre qui l'aura fait voter.

LEVON DJOLAKIAN

Marseille

«ՔԱՋ ՆԱՋԱՐ»Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Փետրուար 14, Շաբաթ, Մելանի էքզական սրահին մէջ ներկայացուեցաւ «Քաջ Նազար»ը նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Մշակ. Տան։

Սրահը լեցուն էր հայ եւ օտար ներկաներով, որոնց սրահի մուտքին բաժնուեցան յայտագիրները, ուր կար նաեւ թին ամփոփումը։

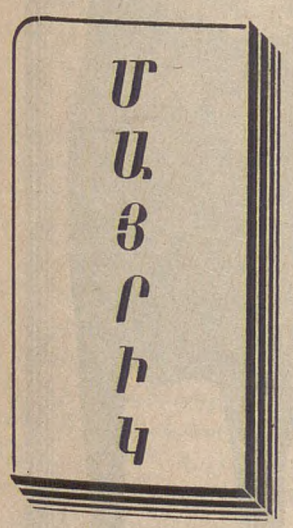
Նարեկ Տուրեան հիմնուելով ժողովրդական հէքեաթին, պատրաստած էր երգախառն կատակերգութիւն մը, որ մեծապէս գնահատուեցաւ։ Ան նաեւ իր ղերասանական բնատուր ձիրքով համայեց ներկաները։ Թատերախումբը կազմուած էր տարբեր երկիրներէ եկած երիտասարդներէ. բեմայարդարում եւ զգեստաւորում աւելի վայլ մը կու տային ներկայացման։ Իսկ նուագ, խմբերգներ եւ մեներգներ՝ նուագախումբի ընկերակցութեամբ, կը ստեղծէին խանդավառ մթնոլորտ մը։

Նարեկ Տուրեանի հետ չնորհաւորութեան արժանի են Ե. Բարունակեան (օժանդակ բեմադիր), Գ. Մխիթեան (բեմայարդարում, զգեստ), Շ. Զրբաշեան (զգեստներու պատրաստութիւն), Հ. Ադպիկեան (ձայնական վարիչ), ինչպէս նաեւ բոլոր դերակատարները, որոնց մասին արդէն զրուած է այս սիւնակներուն մէջ։ Երգչախումբին ու պարախումբին իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին նաեւ Կրընոպլի Մշակ. Տան աշակերտները։

Ներկայացումէն եւք ճաշ մը տրուեցաւ Մշակ. Տան մէջ, ուր եղան բաժակաճառեր, մեներգներ։ Նախագահ Կ. Ադամեան չնորհակալութիւն յայտնեց խումբին, որ հաճելի պահեր ստեղծեց. ան մաղթեց որ Կրընոպլի Հայութիւնը այլ առիթներ եւս ունենայ գիրենք վայելելու։

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Հօրս հետ չարաթ երեկոներու մեր պտոյտին ընթացքին կը պատահէր որ կանգ առնէինք լուսաւոր վերատեսութիւններով հատատուներու առջեւ, ուր փոքրիկ լամբերով կազմուած ամէն մէկ սառ, նոր բառի մը ծնունդը կ'աւետէր. «տանտինկ», «քոքթէյլ», «ճազ–պանտ»։ Գոյնզգոյն անասուններ, իրենց անունը կու տային այն վայրերուն, զորս սկսած էին կոչել «գիշերային զբօսավայր». սեւ կատու, սպիտակ փիղ, կարմիր վիշապ, վարդագոյն եղջերու... եւ էս–ի մը նախորդող ապաթարցներ, որոնք ամերիկեան հով մը կու տային. «ձիփսի'գ», «չէ Սլֆրէտ'գ» կամ «օ Սիրօ'գ»...։ Այս տարօրինակ վերատեսութիւնները մէկ, երկու կամ աւելի աւրուած լամբերու պատճառաւ ամէն անգամուն կը փոփոխէին անունները ու ա'լ աւելի տարօրինակ կը դարձնէին զանոնք։

Հաճոյքի այս տաճարներուն առջեւ ոակեճամուկ համազգեստով մարդիկ կ'երթեւեկէին, մինչ Ամիլքար, Հիսպանօ–Սուիզա, Սամսոն, Տըլայ կամ Շենար եւ Ուալքըր չարժավարներէ առաջնորդուած կու գային չարուիլ դրան առջեւ։ Մուտքի սպասաւորները կը փութային դուռները բանալ։ Սեւազգեստ, անդուստ լամբակներով պրոմներ կ'իջնէին այդ կառքերէն եւ անպէտ թեւ մը կ'երկարէին տիկիններուն որոնք ի վերջոյ կը յայտնուէին։

Իր տակ տափակցած ու կարճ մազեր ամփոփած սազաւարտի նմանող գլխարկ մը դրած, մարգարտակուռ չրջազգեստով, կոնակը մերկ, փէշը ծունկերուն վրայ կանգ առած, չրթունքները դարչելի կարմիրով մը սրտի ձեւով ներկուած, սրածայր եղունգները չրթունքներուն գոյնով ներկուած, վիզը, ականջները, դաստակն ու մատները զարդարող ադամանդներէն արձակուած հազարումէկ ճաճանչներուն մէջէն տիկինը կը յառաջանար մանրաքայլ, ծեքծեքուն, անգիտանալ ձեւացնելով զինք դիտող բազմութիւնը։ Դուռը ամէն բացուելուն, թանկոյի կամ չարլսթոնի պատառիկ մը կը լսէինք, թէ կը պարէին ներսը։

Ձեռքը ուսիս դրած, հայրս գլուխ կը տանէր դէպի Փրատոյի սոսինարով եզերուած երկար ծառուղին։ Երկար ատեն կը քալէինք դիւերուան մէջ... մինչեւ հոն՝ ուրկէ անդին երթալ կարելի չէր. մինչեւ ծովը։

×

Այն խեղճ տարիներուն միւզիք–հոլը, չարժանկարն ու թատրոնը մաս կը կազմէին աշխարհի մը, որ անմատչելի էր մեր ընտանիքին պիտանէին։

Այդ չրջանի աստղերը միայն իրենց դէմքը բնական մեծութեամբ ցոյց տուող արմնագրերէ կը ճանչնայի, զորս փակցուցած կ'ըլլային անոնց եղոյթ ունեցած սրահներու ճակատին։ Մօրիս Շեվալիէ, մէկ կողմին թեքած մակուկավարը, վարի շրթունքը սեղմուած, սառած ժպիտով մը ինծի կը նայէր, սակայն պիտէի որ ան այդ պիչեր բեմին վրայ պիտի երգէր «Փրոսիէր»ը, «Մա փոմ»ը, «Լուիզ»ը եւ «Վալանթին»ը։

Շրջանին փառքը՝ Ալիսէր, սպիտակ հագուած, վերէն ինծի երկարել կը թուէր գլակը, իր հրաժեչտի երգը երգելով պատառական վենետիկի մը։

Յետոյ, ժողովրդական Տրանէմը իր նեղ գլեստով ու Շարլոյէն առնուած իր փոքր գլխարկով քրքիջներ կը շղթայազերծէր։

Եւ ապա, կար Կրոքը՝ աշխարհի ամենամեծ հոպիտը եւ իր նշանաւոր «sans blague»ը Միլթոն եւ իր «sa rate qui s'dilate»ը եւ վերջապէս ինքը՝ Մխիթնկէթ, մէկ իրիկուան համար Մարսէյլ կու գար երգելու «Ça c'est Paris»ն։

Բոլոր այս երգերը ես կը լսէի փողոցի երգիչներէ, որոնք թեթեւ նուագախումբներու ընկերացած, օրուան երաժշտութեան ու խօսքերու փոքր պրակները կը ծախէին։

(Շար. 49)

ՄԱՐՍԷՑԼ· –
Պ· Ասատուր Քէօսէեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քէօսէեան եւ զաւակը,
Օր· Սեդա Քէօսէեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, մօրաքրոջ, ազգականին՝
ՏԻԿԻՆ ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ փետ· 24–ին, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, փետ· 26, ժամը 14·30–ին, Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լէ Ք'Օլիվի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»·– Մեր ցաւակցութիւնները Պ· Ասատուր Քէօսէեանի եւ զաւակներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վարսենիկ Քէօսէեանի մահուան առթիւ, Արփիկ Մխաքեան 500 Ֆ· կը նուիրէ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան (ատանալ «Յառաջ»էն):

ԱՌ Ի ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Օր· Գեղանոյշ Ազապէկեանի, Տիկին Լուիզ Լը Ռուա–Ազապէկեանի եւ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարիչ ժողովին համաձայն անցեալ Կիրակի Փետրուար 22, ժամը 11–ին Փարիզի Ս· Յովհ·–Մկրտիչ եկեղեցին հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուած է իրենց եղբայրներուն եւ Ընկերակցութեան վարչութեան վաղեմի անդամ Հայկ եւ Հրանդ Ազապէկեանի յիշատակին:

RECHERCHE
photographies

En vue de reproduction dans un livre, recherche photographies anciennes relatives à la Cilicie (Sis, Zeïtoun, Hadjin, chateaux...)

CLAUDE MUTAFIAN
61, rue Monge — 75005 Paris
Tél. : 47 - 07 - 76 - 43
43 - 25 - 78 - 60

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մարտ 1, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Թէրլէքի – Ուզունեանէ 500 Ֆ·: Ստացած է նաեւ Տէր եւ Տիկին Փիրայր Մուրատեանէ 1·000 փոխան ծաղկեպսակի, Հաճի Յովսէփ Սահակեանի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ, Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սահակեան ընտանիքի անդամներուն եւ ազգականներուն, ու Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեանի:

Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ նաեւ Պ· Յարութիւն Արթինեանի եւ իր զաւակներուն Կիւնէշ Արթինեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ափի Վիէնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր ղպրոցին.– Ամերիկա մահացած Տիկին Ազաւնի Թոմասեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ահարոն Սարգիսեան 300 Ֆ· եւ 200 Ֆ· Մշակոյթի Տան: Պ· Ասատուր Քէշէեան եւ Պ· Սողոմոն Թիլպեան 100ական Ֆ·:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ս· Պատմաճեան,
Տէր եւ Տիկին Թ· Պատմաճեան,
Այրի Տիկին Մ· Ղազարոսեան,
Այրի Տիկին Ն· Պատմաճեան
եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն.–
Դուէթ եպիսկ· Սահակեանի,
Ժիրայր վարդապետ Թաշճեանի
Աւետիս քհնյ· Պալըգեանի,
Դպրաց Դասուն, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռաձայնով, մամուլով, փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեամբ մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց սիրելի եղբօր
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՄԱՃԵԱՆԻ
(Արէգ Տիրագան)
մահուան առթիւ:

Իր եղբօր յիշատակին, Այրի Տիկին Մ· Ղազարոսեան կը նուիրէ.– 200 Ֆ· «Յառաջ»ին, 300 Ֆ· Մխիթարեան վրժ·ին, 200 Ֆ· Ռաֆիւ Ազդին:
(Ատանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ատեփս Մարգարեանի մահուան առթիւ, Շիրինեան – Տակառեան ընտանիքը փոխան ծաղկի 500 Ֆ· կը նուիրէ Ս· Մեսրոպ Կրթարանին (ատանալ «Յառաջ»էն):

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻԻՆ
ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԵՒ
ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ
ՓԷՐ ԼԱՇԷԶԻ
ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ Դ· ՑԱՆԿ
Նախորդ գումար՝ 10·200 Ֆ·

Ճարտարապետ Պ· Արիստակէս Ադամեան, Պ· Փորժ Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Գարաճեան, Տէր եւ Տիկին Թէրհանեան Հարրի 500ական, Պ· Օննիկ Պայրամեան, Տիկին Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Ալիս Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան, Պ· Յովհաննէս Ճէրանեան, Պ· Պաղտասարեան, Պ· Մ· Օհանեան, Տիկին Քէչիչեան 200ական Ֆ·, Պ· Միսաք Կիւլպէնկեան, Պ· Կարօ Շահպազեան, Պ· Գէորգ Ղազարեան, Պ· Սարդիս Պօղոսեան, Պ· Արթօ Թելեան, «Հայ Աբարատ», Պ· Յարութիւն Կոտաղեան, Պ· Խաչատուր Տուտակեան, Պ· Ռուբէն Օնան, Աբարատ Հաստատութիւն, Պ· Րաֆֆի Կիւզէլեան, Պ· Սիմոն Յարութիւնեան, Պ· Գուլումճեան, Պ· Պալեան, «Սանթր Օրիան», Տիկին Խաչատուրեան 100ական Ֆ·, Պ· Կարապետ Սհոնա 65 Ֆ·, Պ· Թարաքճեան 60 Ֆ·, Պ· Թաշճեան 50· Մի Ոմն (Քօքօ), Պ· Յովհաննէս Պարսամեան, Պ· Խոշճեան (Ժամագործ) 50ական, Պ· Սեդրակ 25, Մի Ոմն 20 Ֆ·:

Ընդհ· գումար՝ 15·770 Ֆ·

Նուիրատուները կրնան իրենց դրամադիրները (չէքերը) հետեւեալ հասցէով ղրկել·–

A.A.A.S. (Sépulture)
B. P. 425 09
75424 Paris Cedex 09
կամ՝
U.G.A.B. (Sépulture)
11, square Alboni
75016 Paris

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՓՈՆՏԻ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ Ա· ՑԱՆԿ

Վասպուրականի Հայր· Միութիւն 20·000
Պ· Սամուէլ Ներկարարեան (Մանօսկ) 10·000
Պ· Կարպիս Զրբաչեան (Փարիզ) 5·000 Ֆ·
Պ· Գուրգէն Գործունեան (Փարիզ) 5·000·
Պ· Վարդան Պանոիկեան 2·000 Ֆ·, Պ· Ալեքսան Պապաեան, Պ· Միսաք Աւտոեան, Պ· Սիմոն Աւտոեան, Պ· Ռուբէն Մանուկեան, Պ· Յակոբ Միրաքեան, Պ· Ֆերալ Հրաչեան 1·000ական Ֆ·, Տիկին Անահիտ Հրաչեան (Փարիզ), Տիկին Քնարիկ Պէզազեան (Փարիզ), Տիկին Մայրանոյշ Փանոսեան, Օր· Անահիտ Հայազործեան, Պ· Գառնիկ Պարէեան 500ական Ֆ·, Պ· Վարդգէս Աւիկեան, Պ· Երուանդ Խաչատերեան (Փարիզ) 250ական Ֆ·, Տիկին Նազիկ Բաբեզեանց (Վիէն) 200 Ֆ·, Պ· Գառնիկ Կարսեան (Լա Պոքա), Պ· Մկրտիչ Կարսեան (Լա Պոքա), Պ· Զ· Պէրպէրեան (Փարիզ) 100ական Ֆ·:

Շար·

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վարդանուշ Պետրոսեան մահուան առթիւ, Շիրինեան – Տակառեան ընտանիքը փոխան ծաղկի 500 Ֆ· կը նուիրէ Ս· Մեսրոպ Կրթարանին (ատանալ «Յառաջ»էն):

- ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ -

ՄԱՐՍԷՑԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՏ 1–ԻՆ

Կիրակի, Մարտ 1ին, Մարսէյլի Ս· Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Մշակութային Տան սրահին մէջ կէսօրէ յետոյ ժամը 15·30–էն սկսեալ մասնաւոր հանդիսութեամբ կը նշուի Վարդանանց տօնը, մասնակցութեամբ քաղաքիս հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցներու:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿ· ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 16–ին
CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Օրուան խօսնուրդը կը պարզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ· ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
Փարիզի Ս· Յովհ·–Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ

— Գեղարուեստական բաժին —
մասնակցութեամբ՝
Մկրտիչ Պատմաճեանի
եւ Հ·Բ·Ը·Մ·Ը Միօրեայ Դպրոցի աշակերտութեան:

— Մուտքը ազատ է —

56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique
métro : Invalides

պատրաստուած եւ մասնակցութեամբ Միութեան խմբապետերուն, խմբապետուհիներուն, թեւիկներուն, պայլիկներուն, արենուշներուն եւ սկաուտներուն կողմէ:

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց պետերը եւ սկաուտական խումբը, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբերը

եւ

Հայ Արիներու Միութեան 4 Շրջանները

ՑԱՅՏԱԳԻՐ

Շրջանային ներկայացում, ուղերձ եւ ողջոյններ
Ջաւեշտ մը՝ (հայերէն) խմբապետերուն կողմէ
Ներկայացումներ, զաւեշտներ, հայկական պարեր
Արտասանութիւններ: Բոլորովին նոր յայտագիր:

ՄՈՒՏՔ՝ 50 Ֆրանք — Միջնաբարին
Հիւրասիրութիւն եւ ցուցադրութիւն

Meubles
Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
27
VENDREDI
27 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.432
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.432

ՊՐԻՒՍԷԼ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ ԾԱՅՐԸ ԾԱՅՐԻՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԾՈՒԵԼՈՎ...

ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՉԷ ԲԱՅՑ ՊԱՐՏԻՆՔ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՆԿԱՏԵԼ ՏՈՒԵԱԼ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՈՐ ԱՄԷՆ ԻՆՁ ՎԵՐՋԱՅԱԾ ՉԷ

Յետադիմէ յետադիմ, ձգձգումէ՝ ձգձգում, սրբագրութենէ՝ սրբագրութիւն, սակարկութենէ՝ սակարկութիւն, ճնշումէ՝ ճնշում, սպառնալիքէ՝ սպառնալիք եւ դեռ կ'անցնինք այլ անցուդարձերու վրայէն, ի վերջոյ Զորեքշաբթի օր, փետ· 25–ին, Եւրոպական Խորհրդարանի քաղաքական Յանձնախումբը քուէարկեց ,փոքր մեծամասնութեամբ մը, այն բանաձեւը, զոր ներկայացուց Ժ· Վանհէօմէլպրուք, իբրեւ ամփոփում իր տեղեկագրին՝ «քաղաքական լուծումի մը համար հայկ· հարցին»: Բայց, այդ բանաձեւը, ինչպէս ծանօթ է, դնաց – եկաւ, անդամահատուեցաւ, զանազան փոփոխութիւններու, աւելի ճիշդ՝ սրբագրութիւններու (ամանտմաններ) ենթարկուեցաւ, սակարկութիւններու զոհ դնաց, նոյնիսկ մեռասաններորդ ժամուն, յանձնախումբին նախագահը՝ Ֆորմիկոնի «կիւտ մը» ըրաւ Յունիս 26ի նիստին, առարկելով թէ յանձնախումբը ձեռնհաս չէ զբաղելու այդ հարցով: Եւ քուէի կը դնէր այս հարցը որ կ'ընդունուէր 19–ի դէմ 20 ձայնով: Հոկ· 22–ին, Խորհրդարանի ընդլայնուած դիւանը (բուն դիւանին կը միանան խորհրդարանական խմբակցութեանց նախագահները) կը բեկանէր այդ որոշումը եւ կը կրկին քաղաքական յանձնախումբին կը յանձնէր տեղեկագիրը: Ֆորմիկոնի ձեռնթափ չէր ըլլար, կը չարունակէր խաղերը –չընելու համար՝ դաւերը– ու կը կրկին կը դիմէր դիւանին, որպէսզի հարցը յանձնուի կանոնագրային յանձնախումբին, հուսկ՝ Նոյ· 27–ին, Խորհրդարանի ընդլայնուած դիւանը վերջնապէս դէմ կ'արտայայտուէր, այն ատեան նախագահը՝ Ֆլիմլէն «ճախաւեր» կը դանէր Ֆորմիկոնի ընթացքը ու տեղեկագիրը կը վերադարձուէր քաղաքական յանձնախումբին:

Զորեքշաբթի, փետ· 25–ին է ուրեմն, որ քաղաքական յանձնախումբին օրակարգին վրայ էր այս բանաձեւին քուէարկութիւնը: Մինչ այդ թրքական ճնշումները, սպառնալիքները (Վանտրմէօլպրուքի) կը սաստկանային: Զորեքշաբթի օր, համաձայնաւոր երեսփոխան մը չէր վարաներ ըսելու թէ երբեք նման ճնշումներ չէին գործուած: Բայց, եթէ նոյնիսկ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, հարկ է իրատեսութեամբ հաստատել թէ, իր բովանդակութեամբ, յետ տեսակ–տեսակ սրբագրութիւններու, ան չի համապատասխաներ ակնկալուած բանաձեւին, եթէ նոյնիսկ կարգ մը հատուածներ կրկնան դրական նկատուիլ:

Ամէնէն ծանրակչիռն այն է, որ բանաձեւէն կը սրբուի՝ շնորհիւ դերման ընկերվարական Քլաուս Հէնչէի, յեղասպանութիւն որակումը եւ սրբագրուած պարբերութիւնը կ'ըլլայ.–

La Commission politique «déplore l'INJUSTICE dont a été victime le peuple arménien en 1915» et «appelle les Arméniens et les Turcs à la réconciliation».

Կը հաստատուի թէ հակաճառութիւն կայ յանձնախումբին անդամներուն մէջ, ոմանք կը պնդեն գեղասպանութիւն որակումին վրայ, բայց կ'աւելցուի.–

«L'attribution à ces événements du caractère de génocide n'aurait aujourd'hui aucun effet juridique».

Բայց, հայ ժողովուրդը հարուածած «ողբերգութիւնը» ցոյց տուած է յանձնախումբին հայ ժողովուրդի փափաքը «մասնայատուկ իմբութիւն մը զարգացընելու, փոխբամասնութեան իրաւունքներ վայելելու մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքներէ նպաստաւորուելու առանց խոչընդոտի թուրք Սահմանադրութեան շրջագիծին մէջ»:

Այս առընչութեամբ, խորհրդարանականները կը հրաւիրեն «Թուրքիան որ խղճահարութեամբ կիրարկէ ոչ–մահմետական փոխբամասնութեանց պաշտպանութեան դրութիւնը» (Լօզան, 1923): Այդ նպատակաւ յանձնախումբը կը նկատէ որ «Թուրքիոյ Հայերու կրօնական եւ արտարապետական հարստութեան պահպանումը անհրաժեշտ է»: Ուրեմն, եւրոպական հասարակապետութիւնը պէտք է.– «ընդլայնէ Թուրքիոյ հետ ընկերակցութեան համաձայնագիրը մշակութային մարզին, որպէսզի էրիստոնեայ կամ այլ էաղաբակրթութեանց հետքերը պահպանուին»: Անդրադառնալով նաեւ Իրանի եւ Խորհ· Միութեան, յանձնախումբը ցաւ կը յայտնէ որ սեղմումներ կան Իրան լեղուական գետնի վրայ եւ մարդկային իրաւանց բռնաբարում Խորհ· Միութեան մէջ:

Իր հիւթէն պարպուած այս բանաձեւին թեր քուէրկած են 25 հոգի, դէմ՝ 23, եւ 2 հոգի ձեռնպահ մնացած են: Թեր քուէարկողներու մէջ են.– 2 պելժ ընկերվարական, 2 իտալացի ընկերվարական, 2 վոլթուկալցի դեմոկրատ համամտքում, 2 ֆրանսացի ընկերվարական, մէկ յոյն համայնավար, մէկ իրլանտացի դեմոկրատ համամտքում, մէկ վոլթուկալցի ընկերվարական, երկու անգլիացի աշխատաւորական, մէկ լուքսանպուրկցի ընկերվարական, 2 ֆրանսացի համայնավար, 1 յոյն քրիստոնեայ դեմոկրատ, 2 գերման ընկերվարական, մէկ պելժ «կանանչ» (Վանտրմէօլպրուք), 2 յոյն ընկերվարական, մէկ չարձանագրուած պելժ, մէկ իտալացի համայնավար, մէկ գերման «կանանչ»:

Դէմ քուէրարկած են (թէեւ թեր քուէարկած էին սրբագրութիւններու հատուածներուն) 23 երեսփոխան, կամ նոյն կամ՝ աջ կուսակցութիւններու պատկանող ընդհանրապէս: Ձեռնպահ մնացած են նախագահը՝ էրչինի, իտալացի քրիստոնեայ դեմոկրատ եւ պելժ ազատական մը:

×

Այս ամբողջէն կը պարզուի աննախընթաց ճնշումներու եւ դանդաղ դաւերու պատկեր մը, որու մանրամասնութեանց մէջ մտնելը անտեղի կը համարինք, գոնէ առայժմ, քանի որ ամէն ինչ վերջացած չէ եւ հարկ է նոր եւ յարատեւ ճիգեր թափել, որպէսզի, երբ բանաձեւը ներկայացուի Խորհրդարանի լիակատար նիստին (Ապրիլին՝ Սթրազպուրգ) նոր սրբագրութիւններ կատարուին, վերահաստատելու համար ճշմարտութիւնները, այսինքն ցեղասպանութեան մը իրողութիւնը: Եւ եթէ, հակառակ մեր իրատեսութեան եւ պարտութիւնները յաղթանակի չվերածելու մեր սկզբունքին, յաջողութիւն կ'ուզենք համարիլ կատարուածը, պատճառն այն է, որ ամիսներէ ի վեր, Հայ Դատի Յանձնախումբի թէ Ֆրանքեւհայկական Սոլիտարութիւնի տղաք, զործ բան ձգած, յարատեւ եւ ոգնեայ աշխատանք մը տարած են ՄԻԱՍՆԱԲԱՐ եւ ԴՈՐԾԱԿՑԱԲԱՐ ներգաշնակ մթնոլորտի մը մէջ (յատկապէս կը չեշտենք, որովհետեւ ամէն օր չի պատահիր, դժբախտաբար) գոնէ այսքանը ձեռք ձգելու համար, քանի որ յստակ է թէ չանք չէր խնայուած վերջնապէս բարձի թող ընելու համար այս բանաձեւը, զայն թաղելու յանձնախումբին մէջ, որպէսզի երբեք չերթայ Խորհրդարանի լիակատար նիստին:

COMUNIMQUÉ CONJOINT
C. D. C. A. — S. F. A.

La Question arménienne en Assemblée plénière du Parlement européen

La Commission politique du Parlement européen, réuni le 25 février à Bruxelles, a décidé, par un vote de 25 pour, 23 contre et 2 abstentions, de porter le rapport de M. J. VANDEMEULEBROUCKE, «sur une solution politique de Question arménienne, en Assemblée plénière».

Malgré les pressions inadmissibles exercées par les représentants de la Turquie auprès des parlementaires européens pour «enterrer» la question arménienne et les menaces de mort proférées à l'encontre du rapporteur, le débat sera approfondi lors d'une session au printemps prochain.

Le Comité de Défense de la Cause arménienne et Solidarité Franco - Arménienne estiment que ce vote est positif.

Pour la première fois, la Commission Politique du Parlement européen a reconnu l'existence officielle du peuple arménien en Turquie.

En revanche, nous regrettons profondément que la résolution finale ne retienne pas le terme de génocide pour qualifier l'entreprise d'extermination du peuple arménien en 1915.

Le Comité de Défense de la Cause arménienne et l'association Solidarité Franco -Arménienne lancent un appel à tous les membres du Parlement européen pour réintroduire cette dénomination lors du vote final en plénière.

Forts du soutien résolu des parlementaires socialistes et communistes français, nous avons apprécié la position de Mr. COSTE-FLORET et nous demandons qu'à l'occasion du débat décisif qui s'annonce, le R .P. R. prenne enfin clairement position sur le génocide arménien.

Nous avons été stupéfaits de la position adoptée par les parlementaires de l'U.D.F. en contradiction avec les principes humanitaires qu'ils proclament.

Nous espérons vivement que les membres français du Parlement européen se retrouvent unanimes pour défendre le droit du peuple arménien à son histoire.

C. D. C. A. S. F. A.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԱՊՏԱԼԼԱՀԻ դատաւարութեան մեծ անակնկալ մը պատահեցաւ Զորեքշաբթի օր, երբ «Հոզամասին ապահովութեան անօրէնութեան» (ՏԷ – Էս – Թէ) ենթատրնօրէնը չատ տարօրինակ բաներ ըսաւ իր բերած վկայութեան ընթացքին, այսինքն պզտիկցուց Ապտալլահի դերը: Պետ մը չէ, ոչ իսկ փոքրիկ պետ մը, տեսակ մը օգնական սպայ է, այլ խօսքով, ՏԷ – Էս – Թէ–ի այս պատասխանատուին համար, զօրավար մը չէ, այլ՝ ոչ աւելի քան տասնապետ մը: Տուժող կողմի փաստաբանը կը ջղայնանայ, կը յիշեցնէ թէ նոյն սպասարկութեանց մէկ ուրիշ անդամին տեղեկագրին մէջ, հաստատուած է որ Ապտալլահ պետն է Լիբանանեան Զինեալ Խմբակներու եւ թէ ինք է կազմակերպիչը ոճրափորձերու: Հոս, անշուշտ մտավախութիւն մը կայ եւ կասկած մը: Ֆրանսական իշխանութիւնները թերեւս սակարկութիւններ ըրած են եւ որոշուած է թերեւս պատիժով մը հարցը «անոյշ կապել»: Քիչմանի, իր կարգին փաստաթուղթ մը հանած է, որու քննութիւնը կը պահանջէ: Հոն կը ստանձնուի Չեհիմանի մահափորձը 1981–ին, կը բաւէ հաստատել որ Ապտալլահի ձեռագիրն է: Բայց, Ատեանը անկարեւոր կը դանէ այդ փաստը եւ կը մերժէ:

ՄԱՌՇԷ, Անթէն 2–ի «Ճշմարտութեան ժամուն» խոստովանեցաւ կարգ մը ճշմարտութիւններ, եթէ նոյնիսկ, ըստ իր սովորութեան պատասխանեց չեղած հարցումներու եւ չպատասխանեց եղած հարցումներուն: Իր կուսակցութեան անկումը կը վերագրէ իրենց սխալներուն (դործակցութիւն ընկերվարականներու հետ, եւլն·): Ընդունիր որ տակնուվրայ կայ համայնավար կուսակցութեան ներսը: Արդէն այդ կուսակցութիւնը ամէնէն դեմոկրատն է, որ կայ···:

ՄԻԼԱՆՈՅԻ դատական իշխանութիւնը ձերբակալման հրամանագիր մը հանած է Ս· Աթոռի դրամատան նախագահին՝ դերպ· Մարսէնքիւսի դէմ, որ մինչեւ կը թուի ըլլալ Սմպրոզիանօ դրամատան անանկութեան մէջ: Դիւանագիտական անցագրի տէր ըլլալով, չի կրնար հետապընդուիլ:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԺԹ. ԴԱՐՈՒ ՎԵՐՋԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿՆԵՐՈՒ ԵՐԵՒԱՆ ԳԱԼԸ ՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այդ ժամանակաշրջանի ուսանող երիտասարդութեան եւ դեմոկրատական մտաւորականութեան քաղաքական տրամադրութիւններու եւ չարժումներու վրայ որոշակի լոյս կը սփռէ Երեւանի նահանգական վարչութեան կողմէ յայտնաբերուած «հայասէր–ազգասէր» գաղտնի խմբակին գործունէութեան մասին կազմուած արձանագրութիւնը: Հոս հայ գործիչները կը մեղադրուին Արեւելեան եւ Արեւմտեան Հայաստանի միաւորման, ջերմեռանդ հայրենասէրներ դաստիարակելու հակապետական յանցաւոր գործունէութեամբ:

«Հայասէր–ազգասէր» խմբակի անդամ Գ. Յովհաննիսեան հայրենասիրական երգերու պարապդիր ուսուցում մատուցած էր իր ենթակայութեան տակ գտնուող դպրոցին մէջ. երգեր, որոնց մէջ կը գովերգուէր հայ ժողովուրդի փառաւոր անցեալը, կը դատապարտուէր ինքնակալութիւնը եւ կոչ կ'ըլլար պայքարելու յանուն Հայաստանի վերածնունդին:

Երեւանի գիմնազիայի Հայոց լեզուի ուսուցիչ Բեկնազարեանը, հայրենասիրական երգեր սորվեցնելէ զատ, աշակերտները կը յուսադրէր լաւագոյն գալիքով. «Երգեցէք, ուրախացէք եւ ամրապընդուեցէք ձեր յոյսերուն մէջ»:

1883 Մարտ 19–ին Երեւանի քաղաքային դրօսապարտէզին մէջ նոյն վարժարանի աշակերտ Թովմաս Մհերեան որպէս պատասխան իր հասցէին նետուած «արմեաչկա» արտայայտութեան, կ'ապտակէ անօրէն Վ. Բրաժնիկովը:

Բրաժնիկով առիթը չի փախցներ իր հակահայկական տրամադրութիւնները ղըրսեւորելու համար: Մինչ այդ իր պահանջով Հայոց լեզուի ուսուցիչներէն մէկը՝ Ա. Բեկնազարեան հեռացուած էր վարժարանէն, որովհետեւ հրաժարած էր կրօնական երգեցողութիւնը ռուսերէն կատարել: Ան խորութիւն կը դնէր հայ եւ թաթար աշակերտներու մէջեւ՝ նախապատուութիւնը թաթարներուն տալով: Դպրոցէն հեռացուած էին այն աշակերտներն ու ուսուցիչները, որոնք յարգանք կը տածէին արեւմտահայ ազատագրական չարժումին:

Այդ մթնոլորտին յաջորդ օրը Թովմաս Մհերեան կը ձերբակալուի: Հարցաքննութեան ժամանակ կը հրապարակուի «Հայասէր–ազգասէր» կազմակերպութեան գաղտնիքը, եւ 36 հոգի դատարան կը տարուին: Շուտով ներքին գործերու եւ արդարադատութեան նախարարութիւն – ներէն հրահանգ կու գայ միայն եօթը դատել. Թ. Մհերեան, Հ. Մատնեան, Ռ. Զալալեան, Լ. Տիգրանեան, Գ. Յովհաննիսեան, Լ. Զաքարեան եւ Ս. Տէր Գրիգորեան: Կը հրահանգուի նաեւ մեծ ազմուկ չբարձրացնել, որպէսզի չարժումը նոր թափ չստանայ:

Հարցաքննութենէն կը պարզուի, որ Բրաժնիկովը հրապարակաւ ապտակելը կանխամտածուած է «Հայասէր–ազգասէր» խմբակին կողմէ, որպէսզի ան, գրիմի հայահալած քաղաքականութիւնը ողջունող այդ պաշտօնեան հեռացուի դպրոցի անօրէնութեան պաշտօնէն: Վերոյիշեալ խմբակը մատղրած էր ժողովուրդին ներգործելու ճամբով պատրաստել այնպիսի գործիչներ որոնք ընդունակ ըլլան աջակցելու ապագային անկախ Հայաստանի միաւորման, թէ հայ ժողովուրդի ազգային ու ընկերային ազատագրումին:

Ապրիլ 24–ին Երեւան կատարուած դանդուածային խուզարկութեան ժամանակ Ռ. Զալալեանի մօտ գտնուեցան Բաֆֆիի անոր ուղղուած 1879 Օգոստոս 16–ի նամակը եւ դրութիւնները: Ասոնք պատճառ կը դառնան «Մշակ» թերթի հրատարակիչ Գրիգոր Արծրունիի եւ թերթին թղթակից Բաֆֆիի բնակարաններու խուզարկութեան: «Մշակ» առժամապէս կը փակուի, իսկ Բաֆֆիի կ'արգիլուի աւունէն ելլել: Լուրջ մեղադրանք կը յարուցուի նաեւ Երեւան հրատարակուող «Պատկ» թերթի հասցէին, որ իր 1883–ի 7–րդ եւ 9–րդ թիւերուն մէջ Հայութեան ազատագրութեան համար գործօն մասնակցութեան կոչ կ'ուղղէ երիտասարդութեան: Երեւան կատարուած վերոյիշեալ անցքերու առթիւ Բաֆֆի կը գրէ... «Այժմ սկսել են սաստիկ ուշադրութիւն դարձնել Հայերի վրայ: Երեւանում 21 նշանաւոր երիտասարդների աներում խուզարկութիւն է կատարուել, չարժառիթները չնչին են, լուից ուղտ են չինում եւ գործերին քաղաքական կերպարանք տալիս: «Պատկ» լրագիրը խափանուած է»:

Ազգային – ազատագրական չարժումները ճնշելու նպատակով ինքնակալութիւնը դարաւերջին ա՛լ աւելի կը սաստկացնէ ազգահալած քաղաքականութիւնը: Հայերու ազգային ինքնագիտակցութիւնը խեղդելու համար կը դիմէ բազմապիսի միջոցներու: Հայերը մեղադրելով «քաղաքական ինքնուրոյնութեան ձգտումով, դանդաղ կը հեռացնէին իրենց պաշտօնէն եւ կ'արգիլէին «հայ բնակչութեամբ վայրերու մէջ դանդաղ ծառայութեան առնելու»: Բողոքի եւ ըմբոստացումի ամենափոքր արտայայտութիւնն անգամ ամենախիստ միջոցներով կը պատժուէր:

Լէօ «Պատմութիւն Երեւանի թեմական դպրոցի» աշխատութեան մէջ կը գրէ. «1883 թ. Երեւանում տեղի ունեցան մի չարք խուզարկութիւններ, որոնց հետեւանքով քաղաքի հայ ինտելիգենցիայի մի խումբ վարչական կարգով աքսորուեց Ռուսաստան: Դա առաջին քաղաքական գործն էր, որ ռուս բիւրոկրատիան յարուցում էր Հայերի դէմ, մեղադրելով նրանց, թէ իրենց առանձին ձգտումներով վրանդատուր են ռուս պետութեան համար»:

«Հայասէր – ազգասէր» խմբակէն զատ Երեւան կար այլ խմբակ մը եւս, որու անդամներու մեծամասնութիւնը ուսուցիչներ ու աշակերտներ էին: Խմբակը կապ կը պահէր Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի հետ եւ տեղեակ էր այն բոլոր անցուդարձերուն, որոնք տեղի կ'ունենային այդ քաղաքներու մէջ: Երբ 1882–ին Մոսկուա սկսաւ հրատարակել «Ազատութեան աւետարեր» յեղափոխական թերթը, խմբակը տարբեր ճամբաներով այդ թերթը կը ստանար ու կը տարածէր բնակչութեան մէջ: 1886 – 1887–ին խմբակը ցարական պահնորդական բաժնին կողմէ բացայայտուեցաւ ու անդամները դատապրտուեցան:

Բացի վերոյիշեալ խմբակներէն՝ 80–ական թուականներու սկիզբներուն թէ՛ Երեւան, թէ էջմիածին կը գործէին ա–չակերտական այլ խմբակներ, որոնք գըլխաւորապէս կը պրաղէին ինքնագարգացումով, կը ծանօթանային տարբեր ազգերու ընկերային ու ազգային – ազատագրական չարժումներու պատմութեան: Խմբակներու աշխատանքը կ'աշխուժանային տակտպէս ամրան. այդ չրջանին Ռուսաստանի համալսարանական քաղաքներէն եկած ուսանողները կը ջանային որոշակի ուղղութիւն տալ խմբակներու աշխատանքներուն: Անոնցմէ իր գործօնութեամբ աչքի կը գարնէր. Երեւանի արական գիմնազիայի եւ էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի աշակերտներէն կազմուած խմբակը:

Խմբակը կապ հաստատած էր նաեւ Մարսէյլ նոր հրատարակուող «Արմենիա»ի հետ: Խմբակի անդամները տարբեր ճամբաներով ձեռք կը ձգէին «Արմենիա»ն եւ կը տարածէին ժողովուրդին մէջ: Սակայն այդ եւս չէր վրիպեր ոստիկանութեան աչքէն: Պետերբուրգէն Երեւան ոստիկան ծածկագրեր, հեռագրեր տեղալ «պետական այդ մեծ դատապրութիւնը բանալու եւ մեզաւորները բանտ նետելու համար»: «Արմենիա»ի ստացումը գաղրեցաւ, սակայն խմբակը չդադրեցաւ, կարճ ժամանակ ետք կրցաւ կապուիլ նոր հրատարակուող «Հնչակ»ի հետ:

70 – 80ական թուականներուն մեծ թափ ստացան չարժումները՝ կապուած 1877 – 78–ի ռուս – թրքական պատերազմին հետ, իրենց ոլորտին մէջ առին ամբողջ կովկասահայութիւնը: Ինչպէս ամէն տեղ, Ղարաբաղի մէջ ալ գործօնք կ'ապրէր հայ ազատագրական միտքը: Շուչիի թեմական, քաղաքային, եւ այլ տեսակի ուսումնական հաստատութիւններուն մէջ ուսանող երիտասարդութիւնը եւս անտարբեր չմնաց: 80–ական թուականներու վերջին Շուչիի մէջ կազմուեցաւ «Ուժ» գաղտնի աշակերտական խմբակը, ուր հաւաքուած էր տեղի պետական եւ ազգային դպրոցներու բարձր դասարաններու աշակերտութիւնը:

Այս գաղտնի խմբակն ալ կը գրաղէր ինքնագարգացումով. արգիլուած գրականութիւն կը կարդային, յեղափոխական, ազատագրական բովանդակութեամբ դասախօսութիւններ մտիկ կ'ընէին, գրքոյկներ կ'ընէին Ռուսաստանի եւ Եւրոպայի իրավերէն հասած ուսանողները: Խմբակը հրատարակեց թռուցիկ մը: Որպէս ընտրան ընտրուած էր Միքայէլ Նալբանդեանի «Ազատն Աստուած» բանաստեղծութենէն քառեակ մը (Մենք մինչեւ մահ, կախազան...»):

Թուցիկը ազատագրական պայքարի կոչ կ'ընէր ամբողջ Հայութեան, օրինակ բերելով եւրոպական չատ ժողովուրդներու ազատագրութիւնը: «Մեր աչքերի առաջ, համարեա դեռնի տակից, – գրուած է հոն, – դուրս եկան Բուլղարացիք, Սերբերը, մի խումբ սեւ լեռնցիք... Իրենց ձեռքի ուժով խլեցին տաճկից իրենց ազատութիւնը, անգամ ազատ ապրելի չարքը եւ վայելում են ամբողջ Եւրոպայի չարքանքը: Ինչի միայն մենք պիտի տանենք սպասկի լուծը, թէ՞ մենք չենք կարող կռուել մեր ազատութեան համար, թէ՞ մեր երակների մէջ արիւն չի հոսում...»:

Պայքարի կոչելով մեծահասակները, կիները եւ ընկերային տարբեր դիրք ունեցող մարդիկը, ան յատուկ դեր կը յատկացնէր երիտասարդութեան: Թռուցիկը կ'եզրափակուէր հետեւեալ բառերով. «Վեր ելէք, հայ երիտասարդներ, մեզ սպասում է Հայաստանը իր սեւերակներով, իր հալումաշ ժողովրդով»:

1885–ին դպրոցի աշակերտական միութիւն կը ստեղծուի նաեւ Բաքուի ռէալական դպրոցի բարձր դասարանի աշակերտներու չրջանին մէջ: Խմբակին դլխաւոր հարցերէն մէկը եղած է ժողովուրդին ազատագրական ոգի ներչնչող հանրամատչելի դիրքերու հրատարակումը:

90–ական թուականներուն աշակերտական դպրոցի խմբակ ստեղծուած էր Թիֆլիսի արական գիմնազիային մէջ: Ան ինքնագարգացման բնոյթ ունէր՝ անչուչա նպատակ ունենալով հայ ժողովուրդի ազատագրութեան գերխնդիրը: Այդ խմբակը ունէր յատնի ընկերային – ժողովրդավար ուղղութիւն: Խմբակին մէջ ուսումնասիրուած գիրքերէն կարելի է յիշատակել Կ. Լիբկնեխտի «Մարդերն ու ճանճերը», Դիկչէյնի «Ով ինչ կ'ուզէ», Լասալի «Որամանի մեքենայութիւնն ու սահմանադրութեան էութիւնը», որոնք տպուած են Լոնտոն կամ Ժընեւ. Բողոքնովի «Քաղաքատնտեսութեան համառօտ դասընթացը» դասախօսութեան հրատարակութիւնը, Պլեխանովի «Սոցիալ – դեմոկրատ» հանդէսի թիւերը, «Մեր տարաձայնութիւնը» եւլն.: Խմբակի անդամները հանդէս կու գային ուեֆերատներով, որոնցմէ կարելի է նշել «պատմական մատերիալիզմ»ը, «Մարքսիատներու եւ նարոդնիկներու տարաձայնութիւնը», «Դարվինիզմի հիմունքները» եւլն.:

Եւ այսպէս, ինքնագարգացման, ինքնակրթական խմբակներն ու միութիւնները ծնան որպէս ցարիզմի մեծապետականի, գաղութային քաղաքականութեան հետեւանք եւ իրենց համեստ ներդրումը ունեցան հայ իրականութեան մէջ մատղ սերունդի քաղաքական հասունացման ու կոմունորոշումի ասպարէզին մէջ:

ԼԷՕ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻԼԼԻՒՔԵԱՆ

ՀԻՄՆԱՐԿ

860.000 ՓՐԱՆՔ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՀԱՅԿ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒ

Նափոլէոն Պիլլիւքեան ծնած էր Մալթիա 1905, Օգոստոս 7–ին: Գոնէ այդ էր անցագրին մէջ գրուած թուականը: Մահացաւ Լիոն, Ապրիլ 12, 1984–ին: Հակայ գործատէր մըն էր, գիպած էր հարստութիւն, ունէր ընկերային աչքառու դիրք մը, մեծապէս յարգուած էր հանրային եւ պետական չրջանակներէ: Ունէր բարեկամութիւններու եւ յարաբերութիւններու չարք մը՝ որ գինքը կը դասէր Լիոնի չրջանին ամէնէն կարեւոր անձնաւորութիւններու կարգին: Ասկէ զատ՝ «ազատ որմնադիր» էր (Ֆրան մասոն):

Իր ամբողջ հարստութիւնը ձգեց Ֆոնտասիոն տը Ֆրանսէ, պարտականութիւն տալով անոր կեանքի կոչել հիմնարկ մը Լէա եւ Նափոլէոն Պիլլիւքեան անունին տակ: Լէա իր կինն էր, Ֆրանսուն մը՝ մահացած երկու տարի առաջ:

Հիմնարկին նախագահն է փիլիս Մարթան, հանդուցեալին պատերազմի չրջանի հին բարեկամներէն մէկը, հանգուցեալ կոչուած վերարոյժ փրոֆէսէօր մը:

Հինգշաբթի, Փետրուար 19–ին, փիլիս Մարթան կազմակերպած էր «Մալմէզոնի մէջ – Պիլլիւքեանի բնակարան – ապրանքը– մամուլի առուլիս մը: Ներկայ էին, տեղական լրագրողներու կողքին, Ռատիօ–Արմէնիի, Ֆրանս–Արմէնի ամսաթերթին եւ «Յառաջ»ի ներկայացուցիչները:

Փրոֆէսէօր Մարթան յիշեց հիմնարկին նպատակները. չորս ուղղութիւն: Կատարած հարստութեան տարեկան հասոյթը յատկացնել՝ փոխադրելու թշկական հետազօտութիւնները, արուեստի ստեղծագործութիւնները, էջմիածնի եւ կեդեցիին պատկանող Հայերու ընկերային կազմակերպութիւնները, եւ նաեւ վառ պահել «Մալմէզոն»ը որ յարգարած է արդէն իրրեւ թանգարան եւ զատախօսութիւններու կեդրոն: Իւրաքանչիւրին բաժին պիտի իյնայ այս տարի 500.000 Ֆրանքի չափ մը:

Տեղին է անշուշտ ըզրայ որ Հայու հարստութիւն մը, անգամ մը եւս, խուսափած է հայկական հակակշռէ: Կը մնայ օգտակար մեզի տրամադրուած բաժինին:

×

«Էջմիածնի եկեղեցիին պատկանող Հայերու ընկերային կազմակերպութիւնները... Հաստատուած ամանք դատ են ազգ ու ազգ է եղած պատճառը, որ անցեալ տարի, կարելի չէ եղած բաժնել պատրաստուած գումարին ամբողջութիւնը: Տրամադրելի մնացած է 360.000 Ֆրանք:

Պատասխանելով մեր հարցումին, փրոֆէսէօր Մարթան ըսաւ. «Ուզեցինք որ Հայերը իրենք որոշեն թէ որու պէտք է օգնենք: Հայերը դիտեն ի վերջոյ համաձայնիլ... ատոր համար կազմուած է յանձնախումբ մը՝ որուն կ'անդամակցին, հաստատ թիւով, Բարեգործականի եւ էջմիածնոյ եկեղեցիին ներկայացուցիչները: Այդ յանձնախումբն է որ պիտի քննէ եկած խնդրագրերը եւ պիտի կատարէ գումարի տրամադրութիւնը: Վերջնական որոշումը կը պատկանի Հիմնարկին վարչական խորհուրդին»:

Ամփոփենք, այս տարի կայ տրամադրելի 860.000 Ֆրանքի գումար մը՝ հայկական նպատակներու համար: Ամէն հայկական միութիւն կրնայ ներկայացնել խնդրագիր մը, ճշդելով թէ ինչ նպատակի համար պէտք ունի նպաստի: Թղթածրարը որքան ճշդրիտ եւ որոշ ըլլայ, այնքան լաւ: Խնդրագրերը պէտք է հասնին Հիմնարկին կեդրոնը յառաջիկայ Ապրիլ 15–էն առաջ: Յատկացումները պիտի կատարուին Յունիս 20–ին:

Կը մնայ մեզի մտաքնել որ Հայերուն յատկացուցած գումարը լաւագոյն կերպով օգտագործուի եւ հայկական յանձնախումբն ալ (եկեղեցական – բարեգործական) անաչառօրէն քննէ բոլոր խնդրագիրները:

×

Այս օրերս, Լիոնի մէջ, ծանօթ լրագրող մը, փիլիս Մկրտիտոլ հրատարակեց գիրք մը՝ ուր կը գրէ քաղաքին եւ չրջանին մէջ տեղի ունեցած ոստրկական դէպքերու եւ անհետացող պէմքերուն մասին: Գլուխ մըն ալ յատկացուցած է Նափոլէոն Պիլլիւքեանի եւ իր

UN SOIR DE RECITAL : CONTRASTE A L'ARMENIENNE

Pour quoi avoir pris des billets pour ce récital de violon? Pourquoi avoir accepté de sortir ce soir là? Le sentiment qui domine en moi, en ce début de soirée, est un mélange de crainte et d'inquiétude.

Bien sûr, les programmes de télévision ne m'incitaient pas à rester chez moi. Bien sûr, la publicité avait été bien faite. Le programme était alléchant. La sonate en Fa majeur de BEETHOVEN, précédait un Poème-Sonate de A. HAROUTIOUNIAN, présenté comme une première européenne. Le choix de la sonate en La majeur de CESAR FRANCK flattait mon chauvinisme, alors que l'annonce d'œuvres des compositeurs arméniens KOMITAS et KHATCHATOURIAN excitait ma curiosité. Bien sûr, je suis très attaché par les liens du cœur et du mariage à la communauté arménienne. Je me sens pourtant pris au piège, victime du devoir. L'idée de subir à nouveau une soirée de patronage m'est d'autant plus insupportable que le froid, le vent et la neige ont transformé une ballade nocturne en aventure périlleuse.

Dans le hall de la salle Alfred CORTOT, quelque peu austère, c'est l'heure des embrassades, des mains qui se tendent, des «Comment ça va?». Oserais je répondre que cela va mal?

Je ne crains pas une trop grand affluence (les héros se font rares!) mais je préfère lâchement me précipiter dans la salle. Je suis alors saisi par l'ambiance douce et feutrée, presque religieuse qui y règne. Cette sorte d'austérité glaciale, déjà perçue dans le hall, qui se poursuit jusqu'à l'inconfort des fauteuils évoque irresistiblement pour moi l'image du couvent. D'ailleurs le piano, si noir, si grand sur cette scène étroite semble en deuil.

Afin d'éviter de sombrer dans le mysticisme, je me livre alors à des plaisirs plus prosaiques et je me sens flatté de reconnaître dans l'assistance d'éminentes personnalités. Monseigneur Kude Nakachian, Prélat des Arméniens de Paris, qui a baptisé mes enfants. Monsieur Gordzounian, Président du Conseil d'Administration, Messieurs Tchilinguirian, Sayrim et Hovagimian, Présidents des Ephories de Paris, Issy-les-Moulineaux et Alfortville. Mademoiselle Valérie Pasmanian, l'une de nos futures grandes créatrices de mode et dont la réputation a déjà franchi les Alpes.

Le plaisir me gagne peu à peu et il est accru par la présence d'enfants, témoignage qu'à l'ère de l'ordre informatique, certains ont compris que seule l'humaine culture enrichit une personnalité.

La salle est maintenant bien remplie et la présence de musicologues aussi avertis que Monsieur Moutafian et Monsieur Hampartzoumian me réconforte. La soirée peut commencer. Le piano, trop seul, la scène, la salle réclament la présence des interprètes.

Lui, Haroutune Bedelian, lauréat de nombreux concours, enseignant au Royal Academy of Music de Londres, aux qualités unanimement louées à la suite de ses récitals aux Etats Unis, au Canada, en Europe et au Moyen-Orient, semble déjà sûr de son talent.

Elle, Nariné Haroutiounian, enseignant aussi au Royal Academy of Music de Londres après avoir été l'élève de Yacoub Milstein au Conservatoire de Moscou, plus timide, s'installe rapidement au piano comme pour se retrouver très vite dans un univers familier.

Alors commence l'enchantement. Mes craintes s'envolent, emportées dans l'air silencieux par la musique. J'en oublie le programme. Seule compte la magie des notes, le dialogue du violon et du piano. Je m'émerveille du talent des interprètes, de leur virtuosité qui fait croire que tout leur est facile. Prodigieuse soirée!!! A mes inquiétudes a succédé un bonheur sans nuances. L'entr'acte ne me laisse que le temps de redescendre sur terre, de regretter l'absence de boissons (Ah! Ces Français) et féliciter les organisateurs.

Je me précipite dans la salle, mais cette fois mu par l'envie d'entendre à nouveau l'harmonie des notes, de voir les doigts de la pianiste courir en noir et blanc, d'écouter encore cet instrument diabolique et ensorcelant qu'est le violon. Les applaudissements et les rappels, à la fin du récital, traduisent notre envie de ne pas retrouver trop vite le froid, l'entr'acte de la vie, de continuer à être au-delà du plaisir et des mots pour le dire, de connaître à nouveau un tel bonheur. Je suis heureux. J'ai envie d'embrasser mes amis arméniens qui m'ont donné l'occasion d'une telle joie.

Et, comme rien ne me sera épargné ce soir-là, à l'apogée de mon plaisir je me sens d'un coup rempli de fureur... Rempli de fureur envers tous ceux qui ne sont pas venus. Ceux qui n'ont pas eu même un reflexe nationaliste pour venir applaudir des artistes arméniens. Ceux qui n'ont pas comme moi, couru le risque d'affronter le froid, les craintes d'un pensum. Ceux qui n'ont pas su discerner une organisation parfaite et rigoureuse, la présence d'interprètes au talent reconnu, le choix d'œuvres de grande qualité. Autant de choses qui auraient dû les inciter à prendre des risques et qui prouvaient encore une fois que les absents ont toujours tort.

Que l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris nous offre encore de tels soirs! Que mes amis arméniens y viennent alors très nombreux! Pour une soirée moins mouvementée et un bonheur total.

THIERRY CORNAVIN
Enseignant à la Faculté de Droit
de Paris II

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Փետրուար 15–ին, Լիոնի չրջանի Հայ Աբիները կազմակերպած էին իրենց տարեկան ցեներկոյթը, որ արդէն աւելի քան տասնեակ մը տարի կանոնաւորապէս տեղի կ'ունենայ Փետրուարի կիրակի մը, Մալիկո սրահին մէջ: Այս կազմակերպուած հանդէսին վիճակախաղը եւ պիւֆէն յանձն առած էին պատրաստել ծնողքները: Հանդիսասրահը լեցուն էր ամբողջութեամբ, ծնողքներով ու բարեկամներով: Ներկայ էին նաեւ Հայ Աբիներու Միութեան ընդհ. պետ Գուրգէն Մեծատուրեան, չրջ. նախկին պետ Մ. Աւագեանց եւ իր կինը նախկին գայլիկ խմբապետուհի Ռոզի Աւագեանց, Փարիզի չրջանային պետ Միշէլ Մեծատուրեան եւ խմբապետ Ջաւիկ Փանոսեան:

Վաթսունէ աւելի արենոյշներ, արիներ, գայլիկներ եւ թեւիկներ իրենց պետերու առաջնորդութեամբ չարաւած էին բեմին վրայ, բացումը կատարելին ու միութեան քայլերգով սկսաւ հանդէսը:

Բոլորին մասնակցութեամբ տեղի ունեցան զուարճալի փոքր ներկայացումներ, հայերէն դաւեշաններ, խմբերգներ եւ արտասանութիւններ: Արենոյշները պարեցին հայկական պարեր:

Հանդէսը կը ղեկավարէր չրջանային պետ Աւետիս Տօնապետեան որ իր բացման ճառին մէջ նախ չնորհակալութիւն յայտնեց ընդհ. պետին եւ Փարիզի ներկայացուցիչ խմբապետերուն, յետոյ նաեւ հանդիսականներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք տարիներէ ի վեր կու գան քաջալերելու Լիոնի Հայ Աբիները:

Ան մանրամասն տեղեկութիւն տուաւ տարեկան գործունէութեան, եւ անդրադարձաւ յատկապէս տարուան Ամառալիոյ համաշխարհային ճէմպորիին, որուն պիտի մասնակցին նաեւ Հայ Աբիները: «Դժուար են նիւթական պայմանները եւ պէտք է օգնենք Հայ Աբիներու Միութեան որ 1929–էն ի վեր մեծ յաջողութեամբ մասնակցած է ճէմպորիներու»:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընդհ. պետը, որ այս տարի ալ չնորհաւորեց Լիոնի չրջանը, իր ժրաջան գործունէութեան համար, նաեւ ճէմպորիներու եւ միջազգային բանակումներու իր մասնակցութեան. Շեշտեց իր երախտագիտութիւնն ու դնահատանքը չրջ. պետ Աւետիս Տօնապետեանի նուիրումին, եւ իր կնոջ՝ Շաքէ Տօնապետեանի այնքան կարեւոր եւ մշտական օժանդակութեան: Յաջողութիւն մաղթեց ճէմպորիի ծրագրին եւ կոչ ըրաւ հասարակութեան՝ «Բոլորն ալ հին նուիրեալ բարեկամները, որոնք միշտ պատրաստ են օգնելու Հայ Աբիներու»:

Միջնարարը պիւֆէին եւ վիճակախաղին համար էր, որ տեղի ունեցաւ ուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Յետոյ հանդէսին երկրորդ մասը սկսաւ հայերէն զաւեշտով մը, որ չատ յաջող էր ու զուարճացուց բոլորս:

Հանդէսը վերջացաւ «Հսկում»ով. բոլոր պետերը, սկաուտները, գայլիկները եւ թեւիկները բեմ ելան. չրջանային պետը նախ չնորհակալութիւն յայտնեց Փարիզի պատուիրակութեան եւ միութեան ընդհ. պետին, յետոյ ներկայացուց Լիոնի սկաուտական կազմին պետերը, եւ գայլիկներու չրջանային պետ՝ Անայիս Տէր Մարտիրոսեանը, որ նուիրումով կը գործէ տարիներէ ի վեր:

Հանդէսը աւարտեցաւ տէրունական պօֆքով, զոր երգեցին ժողովուրդը, տրիներն ու արենոյշները: Համեստ հանդէս մըն էր, ուր ուշադրաւ էր յայտարերին հայերէն պատրաստութիւնը, բոլորի աշխատանքին գոհացուցիչ արդիւնքը:

Սրտանց չնորհաւորելով բոլորը, նոր յաջողութիւններ կը մաղթենք Հայ Աբիներու Միութեան Լիոնի չրջանին:

Գ. Մ.

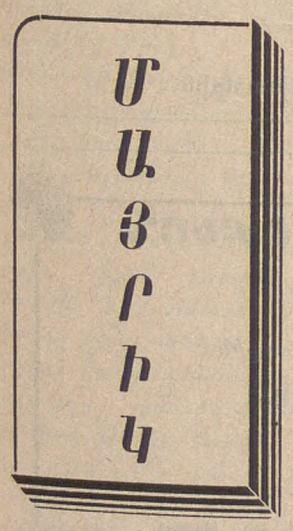
կտակին: Փիէր Մէրէնտոլ կը պրէ բաներ՝ որոնք կրնան մտածել տալ թէ կատակը կրնայ օրինաւոր եղած չըլլալ: Կը նշէ որ Պիւլլիւքեանի ազգականները բոլորովին դուրս ձգուած են Հիմնարկին կազմէն եւ յատկացումներէն:

Բնականաբար, Հինգշաբթի օր, «Մալմէզոն»ի մէջ հաւաքուած լրագրողները հարցուփորձեցին փրոֆէսէօր Մարիոնը այդ դրքին առընչութեամբ: Ըսաւ. «Ճեռ մահու այդ վիճաբանութիւնները իմաստ չունին: Մեր վարչութիւնը ժողով ունի Մարտ 13–ին: Այդ ժողովին մէջ կըրնանք որոշել թէ ինչ դիրք պիտի բռնենք այս հրատարակութեան հանդէպ»:

Ձղճենք որ Հիմնարկին վարչական խորհուրդին մաս կը կազմեն երկու Հայեր՝ Պատրիկ Պաղտասարեան եւ Մէթր Շ. Սեյմնքեան, որ կը ներկայացնէ Հ. Բ. Ը. Մ.ը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Ժիմնազ թատրոնը երբեմն Փարիզէն արուեստագէտներ կու գային երկու կամ երեք ներկայացումի համար, սակայն հիմնական խաղերը կը մնային «Գորնըվիլի զանգերը», «Ժպիտին երկիրը», «Հրաշանակիրները՝ վանքին մէջ» կամ «Տիկին Անկոյի աղջիկը»: Մուտքին ծանուցուած գիները՝ – օրքէսթրը՝ 28 Ֆ., երկրորդ պատշգամբը՝ 10 Ֆ., ինծի համար համազօր էին մուտքի արգելքի մը:

Գրաւիչ որմազրեր կը հրաւիրէին մեզ մութ սրահներու մէջ երկու ժապաւէն ու ելոյթ մը դիտելու. Թշուառներ, Ֆանթոմաս, երեք հրացանակիրները եւ Գաղտնիք Փարիզու կը ներկայացուէին հոն: Սակայն մենք ընտանեօք համաձայն էինք, թէ մեծ յոյսեր անուցանող տղեկի մը համար լուրջ բան չէր չարժանկարը:

— 21 —

Այդ տարուան Ցունուար ամիսն էր, կը ձիւնէր Մարսէյլի վրայ: Սակայն բամպակեայ, սպիտակ փաթիլները կարծես ներողութիւն խնդրելով արդիւնաւ կլիմայէն ներս իրենց մուտքին համար, հապիւ դետին հասած կը հալէին: Չակառակ համայնապատկերի մը, որ կը մերժէր ծածկուիլ դասական ճերմակ վերարկուով, Մերիտիոնալ՝ վարժուած իր միակտուր կապոյտ երկնքին, կը ծանուցանէր, թէ ձմեռը դաժան ու սաստիկ պիտի ըլլար:

Այդ օրը պահապան հրեշտակս Գայեանէ մօրաքոյրս էր, որ եկած էր միս դպրոցէն առնելու: Ան ճամբուն համար ինծի յատկապէս ըրզեղէն մը բերած էր, զոր կը մերժէի հագուիլ:

– Վտահ եղիր, յուրտ չէ ընաւ:

– Ցուրտը զգալէդ առաջ կը թափանցէ ոսկորներէդ ներս, եւ դան զգացած պահուդ արդէն չատ ուշ կ'ըլլայ:

Քանի՛ անգամ այս երկխօսութիւնը ունեցած ենք երեք մայրերուս հետ, օդի ամէնէն աննշան փոփոխութեան մը համար. ամէնէն դիւրին համոզուողը միշտ Գայեանէն կ'ըլլար, որուն ամբողջ դիմադրութիւնը կը նահանջէր վայելչութեան իմ փոքր քմայքներուս առջեւ:

Այս անգամ իր պնդումը աւելի վերէն կու գար. քոյրը՝ Աննան իրեն ըսած պէտք էր ըլլար. «Մանուանդ դուրս ելլելէ առաջ լաւ հագուեցուր զինքը»:

Այս մէկ բուրդն ալ արդէն ունեցածիս վրայ՞ն պիտի հագուէի: Այս էր հրատապ հարցը, որու մասին հայերէն, գած ճայնով կը վիճէինք սպասման սրահին մէկ անկիւնը, երբ «չատ ներկայանալի» տիկին մը, –ինչպէս Գայեանէ պատմեց յետոյ տունը–, մօտեցաւ մեզի:

Գլխարկ մը կը ծածկէը իր դէմքին կէսը: Գոշ – արծաթագոյն ադուէսի հոյակապ մուշտակ մը անխութօրէն կ'եզերէը իր վերարկուն: Կենդանիին ցից ականջներով եռանկիւն գլուխը կը հասնէր հասակիս բարձրութեան, եւ անթեղուած կրակի գոյն ապակեայ երկու դնդիկներ, որոնք կը թուէր թէ դամուած էին աչքերու տեղ, անբարեացակամ նայուածքով մը, ինծի յառած կը մնային:

– Ներեցէք տիկին, դուք այս մանչուկին մայրն էք հաւանաբար:

Ան բերնին սրտի մը ճեւը կու տար, չգայնելու համար հարաւցիի իր չեչոը եւ աւելի փարիզեան դարձնելու համար զայն: Մարդատային հագուստով մը ան կրնար մէկէն ըլլալ այն տիկիններէն, որոնց «ճագպանա» պարապարահը մանելը տեսած էի: Ու կը թնակէը հաւանաբար այն փառաւոր տուներէն մէկուն մէջ, որոնց մասին այնքան խօսած էին ինծի:

Ցուսահատութեան չանթ մը անցաւ մօրաքրոջս ակնարկէն. Փըրանսերէն չէր խօսեր ան: Գիչեր – ցերեկ իր մեքենային առջեւ զամուած, ան ուրիշ Հայերու տրուած հագուստներէ այցելութիւններու ճամբուն չափով կը ճանչնար Փրանսան:

Բնազդաբար ես պատասխանեցի անոր տեղ.

– Մայրս չէ, տիկին:

Բերանը միշտ հաւու յետոյտքի նման, տիկինը փոքրիկ «օ՛հ» մը արձակեց ու հեռացաւ:

Չաւելցնելով պատասխանիս՝ «մօրաքոյրս է, սակայն նոյն բանն է» թերացած էի կեանքի այն երկու–երեք բաներուն մէկէն, որոնք ոչ ակարութեան, ոչ ալ դոյդոյն ցածութեան կը հանդուրժեն, եթէ կ'ուզես առանց կորանալու քալել համբէդ:

(Շար. 50)

(Շար. Ա. էջէն)

ՖՐԱՆՍԱՑԻ անհատական պատկերը մռայլ է։ Ցունուարին գրամահատութիւնը 0,9 %–ի յաւելում մը կրած է, գործադուրկութիւնն ալ աւելցած է, Ցունուարին 38·600 նոր քանիոզ կայ։ Կառավարութիւնը պարտի վերաքննել իր հեռանկարները։

ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ Հիմնարկին եւ Գալուստ Կիւլպէնկեանի մասին չահեկան գրութիւն մը լոյս տեսած է Փետ. 26 թուակիր Մոնթի մէջ, Փորթուգալի նուիրուած յաւելուածականին առթիւ։

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ԵՒ ՍԷՆ ԹՕՆԹՈՒԱՆ ՅԱՋՈՂ

Մարսէյլի մեր երկու ակումբները կը պայքարէին իրարու դէմ։ Տէրպի ի հաշիւ Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգի ախոյենութեան։ Նոաւզ թիւով հանդիսատես կան կը նախատեսէինք. 300 հոգի, վերիվարոյ, Սէնաֆրիքայի մէջ՝ որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սովորական խաղավայրն է։ Հոն, Արծիւ քիչ անգամ յաղթած է իր ազգակից հակառակորդին։ Այս անգամ ալ, Սէն ԹՕՆԹուան յաջողած է տիրապետել խաղին ու Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ պարտուած է (3 – 0)։ կոլերէն մէկը՝ փէնալթիի արդիւնք։ Սէն ԹՕՆԹուան կը բարելաւէ քիչ մը իր դիրքը, բայց երկու ակումբներն ալ իջնելու վտանգի տակ են միշտ։

Տեղին է յիշել որ Հ. Մ. Ը. Մ.՝ որուն մարզիչն է Ֆէրատեան, քանի մը չաբաթներէ ի վեր չի կրնար խաղալ, զբաղած ըլլալով հետեւանքով, կը չարունակէ դաշտ հանել հայածնունդ խաղացողներ։ Սէն ԹՕՆԹուանի կազմին մէջ կային մխայն Դերձաղեան, Համբարձումեան եւ Նազարէթեան։

Կիրակի, Մարտ 1–ին, Արծիւ, իր դաշտին վրայ կը խաղայ Տիների դէմ եւ Սէն ԹՕՆԹուան ալ կ'ընդունի Նիսի խումբը։ կարելի է ակնկալել գոնէ հաւասար արդիւնքներ։

Ֆրանսայի առաջնութեան մէջ, Վալանսի Հայ Մարզականը մոռցնել տուած է իր նախորդ Կիրակի օրուան պարտութիւնը, յաղթելով Լէօ Փիւյի 1 – 0–ով։ Դարձի մրցումն էր այս. երթին՝ 1 – 1· խաղը անցած է հայանուն խումբին տիրապետութեան տակ։ Վալանս չէ յաջողած փէնալթի մը կոլի վերածել։

Ռոն–Ալփ լիկի պատուոյ դասակարգին ի հաշիւ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին, մօտ երկու ամսուան անդործութենէ յետոյ, վերատին կը մտնէր մրցակցութեան մէջ, ընդունելով Թոնոն քաղաքի արհեստավարժ ակումբին պահեստի խումբը։ Արդիւնք՝ 1 – 1, դժուարին խաղէ մը վերջ։ Այս տարի եւս Լիոն – Տէսին պիտի դոհանայ հաւանաբար միջակ դասաւորումով մը լիկի այս բարձրադոյն դասակարգին մէջ։

Երկու դասակարգ վար, Վալանսի պահեստին կը չարունակէ իր յաղթական երթը. դիւրաւ յաղթած է Անննէյրոնի (4–1)։ Միշտ առաջատար է։ Առաջատար է նաեւ Վալանսի երրորդ խումբը նահանգային երկրորդ բաժանումին մէջ։ Յաղթած է Սէն Ժանի (3 – 0)։

Յառաջիկայ Կիրակի, ընդմիջում ախոյենութեան։ Մրցումներ՝ լիկի բաժակին համար։ Հ. Մ. Ը. Մ., Տէսինի մէջ կը խաղայ Լիմոնէյի դէմ. պէտք է յաղթէ։ Աւելի դժուար մրցակից մը Վալանսի պահեստին ահմար՝ որ կ'ընդունի Ռոմանի ակումբը, պատուոյ դասակարգի խումբ մը։

Լուարի առաջնութեան մէջ, երրորդ դասակարգ, Սէն Շամոնի Արարատը յաղթուած է (3–2) Սէնթ Բռուայի մէջ։ Յաղթականը կը դէմաւորէ դասաւորումին տախտակը։ Արարատ երկու կէտով միայն ետ է առաջատարէն։

Նիսի Հայ Մարզականը կը պայքարի միշտ դժուար պայմաններու տակ. յաղթուած է քաղաքին Իւվէնթուս ակումբէն (1 – 0)· երկրորդ կազմը, հաւասար արդիւնք՝ 1 – 1։

Շատոնց է չենք գրած Վալանսի Հ. Մ. Ը. Մ.ին մասին։ Կը չարունակէ մրցիլ Տրոմ – Արաէյի երրորդ դասակարգին մէջ։ Կիրակի, յաղթած է Սէն Մարսէյլի (1 – 0)։ Ախոյենութեան կիսուն, դիրք ունի դասաւորման մէջտեղի աստիճաններուն վրայ։ Ունի երկրորդ կազմ մը՝ որ կը պայքարի երկու դասակարգ վար առաջնութեան մէջ։

Վ. Մ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ճիպիլեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Սահակեան, տոքթ. Շահան Սահակեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպատկով, փոխան ծաղկեպատկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՀԱՃԻ ՑՈՎՍԷՓ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը չընորհակալութեամբ ստացած է 150 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրիմէ փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Էլիզա Գարագաշեանի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սահակ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Աւետիսեան ընտանիքներուն, իրենց մօր, Տիկին Մարիամ Պօղոսեանի մահուան առթիւ։

- ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ -

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՏ 1–ԻՆ

Կիրակի, Մարտ 1ին, Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Մշակութային Տան սրահին մէջ կէսօրէ յետոյ ժամը 15·30–էն սկսեալ մանուկը հանդիսութեամբ կը նշուի Վարդանանց տօնը, մասնակցութեամբ քաղաքիս հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցներու։

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամրողջ շրջանին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Զորեքշաբթի իրիկունները ժամը ճիշդ 6–ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.–

Զորեքշաբթի, Մարտ 4՝
Քարոզիչ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՎԱՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 11՝
Քարոզիչ՝ ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴ. ԳԼՎԸԳԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 18՝
Քարոզիչ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԼԾ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 25, Միջնոփին՝
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 1՝
Քարոզիչ՝
ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆԾ. ՍՈՄՈՒՆՃԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 8՝
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԾ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Ս. Թադէոս մատրան հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պետեան 50 Ֆ. Զատիկ Աճեմեանի մահուան առթիւ։ Այրի Տիկին Սիմա Զագալոզեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Օ. Աֆարեան եւ Վարդուհի Զաքալոզեան 200 Ֆ. Ալպէր Պետոյեանի մահուան առթիւ, Ս. Ղարիպեան ընտ. 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժ. Ղարիպեան 100 Ֆ., Ժիլպէր եւ Գրիգոր Գրիգորեան 50 (եւ 50 դպրոցին)։ Միհրան Զէօրտիւքեանի մահուան առթիւ.– Ժ. Քէշիշեան 500 Ֆ., Վ. Զորտիքեան 200, Թաչան 100, Ճաչիկ Գաբրիէլեան, Աւագ Գաբրիէլեան, Սիմոն Զէօրտիւքեան 50ական Ֆ.։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Զօհրապ եւ Ժիրայր Մուրատեան 1·000 Ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ին Աւետիս Մարգարեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ագնիւ Ելմազեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ «Գարուն»Մանկանց երգչախումբը 200 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

ԱԷՆ – ԹՐԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մարտ 1, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 16–ին
CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Օրուան խորհուրդը կը պարզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ
Մայր եկեղեցւոյ

— Գեղարուեստական բաժին —
մասնակցութեամբ՝
Մկրտիչ Պասմաճեանի
եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Միօրեայ Դպրոցի
աշակերտութեան։

— Մուտքը ազատ է —

56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique
métro : Invalides

պատրաստուած եւ մասնակցութեամբ Միութեան խմբապետերուն, խմբապետուհիներուն, թեւիկներուն, դայլիկներուն, արենուշներուն եւ սկաուտներուն կողմէ։

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց պետերը եւ սկաուտական խումբը, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբեր

եւ

Հայ Արիներու Միութեան 4 Շրջանները

ՑԱՑՏԱԳԻՐ

Շրջանային ներկայացում, ուղերձ եւ ողջոյններ
Զաւեշտ մը՝ (հայերէն) խմբապետերուն կողմէ
Ներկայացումներ, զաւեշտներ, հայկական պարեր
Արտասանութիւններ։ Բոլորովին նոր յայտագիր։

ՄՈՒՏՔ՝ 50 Ֆրանք — *Մի կնաբարերին հիւրասիրութիւն եւ յուցադրութիւն*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ
Մինի Իտալիայի Մեծ Սրահին մէջ
ՔԱՓՐԻՈԼԵՏ – ՊԵՐԿԱՄՕ
Շաբաթ, Մարտ 7, ժամը 21–էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ «Հայ Հորիզոն» ճուտագախումբին

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA–ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49
3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
— CUISINE SOIGNEE —
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
28

SAMEDI
28 FÉVRIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.433 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.433

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՅԱՆԴՉՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ՝

ԹՈՒՐՔԵՐՆ ԱԼ ԳՈՀ ՉԵՆ

ՄԱՆԱՒԱՆԴ «ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ» ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷՆ

«ՁՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ»Ի ՀԱՄԱՐ
ԹԷԵՒ «ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՁԱՐԻՒ Է»

Ուրբաթ օրուան թուակիր (Փետ. 27) *Գերմանիա հրատարակուող Թրքերէն Թերթերը դառնութեամբ կ'արձագանգեն Պրիւսէլի քաղաքական յանձնախումբի քուէարկութեան, զայն նկատելով հայանպաստ, նոյնիսկ եթէ ցեղասպանութիւն բառն փոխարինուած է: Արտաքին նախարարութիւնն ալ, դառնապէս – ած է կատարուածը, չեշտելով թէ եղածը «չի կրնար նպաստել Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն Եւրոպայի հետ»:*

Փետ. 27–ի «Ճումհուրիյէթ»ը թէև «նըւազագոյն չարիք» կը նկատէր կատարուածը եւ կը գրէր թէ իրար անցնելիք բան չկայ:

Բայց ընդհանրապէս, յատկանշական կէտն այն է, որ Անգարա առաւելաբար ջղայրդուած է փոքրամասնութիւններու իրաւունքներու մասին եղած ակնարկութիւններէն, քանի որ՝ Թուրքիա ծայրայեղ բծախնդիր է այդ առընչութեամբ եւ «պատմութեան ընթացքին փաստած է թէ կը յարգէ բոլոր կրօնքները ու մշակոյթի կոթողները»...: Ընելիք կը մնա՞յ, ո՛չ: Ստորեւ այլ հակազդեցութիւններ:

×

Անգարա խստիւ հակազդած է Եւրոպայի Խորհրդարանին քաղաքական յանձնախումբին կողմէ կատարուած քուէարկութեան. «Հայկական ցեղասպանութիւն» բացատրութեան «անարդարութեան» վերածումն իսկ չի հոգացներ Թուրքերը, որովհետեւ «միակողմանի եւ Հայերու դատացում տալու միտում» քայլ մը կը նկատուի:

Թուրքիոյ արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցով մը կ'ըսէ.

«Վճիռը կը խօսի Լօզանի դաշնագրին մէջ յիշուած փոքրամասնութիւններու մասին, ուր կան նաեւ Հայերը. այս մասին մէջ ըսուածները եթէ անկիրութեան արդիւնք չեն, պէտք է յանուկ նկատում մը տեսնել: Ամէն մարդ գիտէ, թէ Թուրքիա որքան բծախնդիր է Լօզանի դաշնագրին փոքրամասնութիւններու վերաբերեալ յօդուածները կիրարկելու մէջ: Թուրքիոյ Հանրապետութիւնն ու Թուրք ժողովուրդը պատմութեան ընթացքին վաստած է թէ կը յարգէ բոլոր կրօնքներն ու մշակոյթի կոթողները: Այս պատճառով, այս մասին կատարուած արտայայտութիւնները լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն»:

Իսկ զալով «անարդարութեան» վերաբերուած ցեղասպանութեան հարցին, նոյն զեկոյցը կ'ըսէ.

«Մեծ սխալ մը գործած է քաղաքական յանձնախումբը, պատմաբանի մը նման դառնալով 70 տարի առաջ պատահած դէպքերը, ու նման վճիռ մը արձակելով: Այս վճիռը իրականութիւնը չի կրնար փոխել: Արդէն, հակառակ ճնշումներու եւ սպառնալիքներու, յանձնախումբին դրեթէ կէսը դէմ արտայայտուած է: Պէտք է յիշել նաեւ թէ նոյն յանձնախումբը անցեալ Յունիս ամսուն օրակարգէն բոլորովին դուրս ձգած էր հարցը: Եթէ այս պարագաները որպէս ամբողջութիւն մը նկատի առնուին, բացայայտ կը դառնայ, թէ վերջին վճիռը որքան հեռու է համոզիչ ըլլալէ»:

Հայկ. բանաձեւին քուէարկումը ծանր քննադատութիւններու ենթարկուած է նաեւ քաղաքական զանազան դէմքերու կողմէ.

Լ. ԻՆՋՕՆԻՒ.– (ՄՀՓ կուսակցութեան նախագահ)– «Զենք կրնար ընդունիլ ոչ այս որոշումը, որ անարդար ու վտանգաւոր մեկնաբանութիւններու առիթ կուտայ, ոչ ալ անկէ ներշնչուած որեւէ տեղեկագիր»:

Ճ. ՔԱՐԱՔԱՇ.– (ՏՍՓ կուսակցութեան համաքական նախագահ)– Մեծ սխալ է ներկայի Թուրք Հանրապետութեան բեռցնել 70 տարի առաջուան պատահածները, որոնց ճշդրտութիւնն ալ տոուղուած չէ: Այս տեղեկագրին քուէարկումը պիտի խրախուսէ հայկ. կազմակերպութիւնները, որոնք զօրավիգ են ահաբեկչութեան:

Ս. ՏՒՄԻՐԼԻ.– (նախկին ԱՓ կուսակցութեան նախագահ)– «Վճիռը Թուրքիոյ արժանապատուութիւնը պիտի վիրաւորէ: Անարդար որոշում մըն է. տեսակ մը թշնամութիւն է այս: Շատ յուզուած եմ»:

Ք. ԻՆԱՆ.– (ԱՆԱՓ–ի երեսփոխան)– «Վճիռը ոչ մէկ արժէք ունի, սակայն մեր ազգը կարեւորութիւն կ'ընծայէ անոր: Ու յետոյ, երբ նման արդիւնքներ երեւան գան, կը յուզուինք»:

Ա. ՋԱՔԸՐՕՂՈՒԼԼԱՐԸ.– (ԱՆԱՓ–ի երեսփոխան)– «Կը սպասենք, որ Եւրոպայի Խորհրդարանին լիակատար նիստը առաջին դումարումին իսկ սրբագրէ այս սխալը: Եւրոպայի Խորհրդարանը չի կրնար ահաբեկչութեան զօրավիգ կանգնիլ»:

Ի. Ս. ՋԱՂԼԱՅԱՆԿԻԼ.– «Այս վճիռը պէտք է դառ մը ըլլայ բոլոր անոնց, որոնք կ'ըսեն. «արտաքին աշխարհին մէջ երբեք այսքան յարգանք վայելած չենք»:

ԱՆԱՓ կուսակցութեան նախագահական դիւանն ալ երկու ժամուան նիստ մը դումարած է նոյն հարցին մասին, ու ընդհ. նախագահի տեղակալ Մ. Քէչէճիլէր ըսած է, թէ կը բաժնէ այն կարծիքը, որու համաձայն «Հայկական ահաբեկչութեան եաին կայ Խորհ. Միութիւնը»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Փետ. 27–ին, Իւմանիթէ առաքելօրէն կ'արձագանգէ բանաձեւին քուէարկութեան եւ չի ծածկեր իր դառն խորհրդը–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻՒՆ

Տարիներ ետք, երբ անգամ մըն ալ կարդացի Շուշանեանի «*Ձերմակ վարսեհիկ*»ը ու կանգ առի այն մտածումին վրայ, թէ «վարէն վեր բարձրանաս թէ վերէն իջնես վար, կեանքի աւազուտին վրայ, կը հանդիպիս ուշ կամ կանուխ նոյն դարաւակալ թշնամիին, – սիրոյ», չարացայ ինչ մը ու անոր հակադրեցի այն միտքը, թէ կրնաս ապրիլ բանի մը կեանք, կըրնաս յաւիտեան ապրիլ ու թէեւ չհանդիպիլ այդ պաշտելի թշնամիին, այլեւս անպայման կ'իյնաս *հեռատեսիլ* կոչուած պատուհասին հմայքին տակ:

Մթնոլորտն է: Ոչինչ կայ բացարձակ ու ամէն մտածում պէտք ունի ուրիշի մը գնահատելու կամ արժեւորելու համար: Հետեւաբար, դժուար չէ նկատել, որ կեանքը հանդիսացող մեր ժամանակին վրայ ազդեցիներու նման կը սաւառնին մարդիկ ու կ'ըսեն իրենց կարելին առաւելագոյն բաժինը վերցնելու անկէ, մեր մտածողութիւնը ենթարկելու իրենց՝ պարզապէս մեզի օգտակար ըլլալու, մեզ զարգացնելու կամ զուարճացնելու պատճառաբանութեամբ:

Այլապէս ի՞նչպէս բացատրել այս իրարանցումը, վաճառքի հանուած հեռատեսիլի կայաններուն վրայ ցանց նետող մարդոց անապարանքը, կիրքը: Ու այս բոլորը մշակոյթին ծառայելու անուանով, երբ գիտցողները գիտեն, թէ նոյն մարդոց նպատակն է դրամ շահիլ ու մանաւանդ՝ անուղղակի միջոցներով մարդոց երակներուն մէջ սրսկել որոշ մտածումներ՝ ընտրութիւններուն իրենց թեկնածուներուն յաջողութիւնը ապահովելու համար:

Իսկ այս բոլորը ի հաշիւ մեր ժամանակին, ուրեմն մեր կեանքին:

Անխուսափելի է սա հեռատեսիլը ու եթէ ոմանք կը նստին անոր դիմաց պահ մը գլուխ պարպելու, ուրիշներ կը նստին անոր դիմաց իրենց գլուխը պարապ պահելու՝ միշտ կարծելով որ կարելի է բան սորվիլ անկէ, զարգանալ, մշակոյթ ամբարել:

Նայիլ՝ տեսնել չի նշանակեր, ինչպէս տեսնելն ալ միշտ չէ որ ստեղծագործական աշխատանքին մասնակցութիւն կ'ենթադրէ: Իսկ երբ հեռատեսիլին տուածը ըլլայ միայն միջակութիւն ու թեթեւ յայտագիրներ, իսկական վայելքին ճանապարհը արդէն խափանուած կ'ըլլայ:

Վերջին շաբաթներուն, բառ մը յանախ երեւցաւ թերթերուն մէջ ու պաշտօնական շրջաններու վրայ: *Թափանցիկն* է անմեղութեամբ այդ բառը, որ անշուշտ չէր վերաբերեր Ֆիկարոյի շաբաթական յաւելուածին մէջ բազմած կիսամուտներուն: Ան կը վերաբերէր վաճառքի հանուած հեռատեսիլի կայաններուն թեկնածու ներկայացողներու ընտրութեան: Բոլորս ալ յստակօրէն պիտի իմանայինք անոնց բացատրութիւնները ու պիտի տեսնէինք, թէ ինչպէս պատասխանատու մարմինը պիտի ըլլար արդար ու իր ընտրութիւնը պիտի կեդրոնացընէր միայն այն թեկնածուներուն վրայ, որոնք առաւելագոյն *որակ* կը խոստանային:

Հիմա արդէն գիտենք, թէ որոնք են յարմարագոյնները եւ տէրերը այդ կայաններուն, իսկ այդ *Թափանցիկը*, համպըրկըրն պէս, ներածուած էր Միացեալ Նահանգներէն:

Երբ Փոլաճի յայտագիրը վտանգուեցաւ բազմիցս, նոյնիսկ այն օրերուն երբ օտարներ ալ մրցանակ տուին իրեն, երբ *Ռեզիսթանսի* Լանկլուան փոխարինուեցաւ անդիմագիծ խօսնակով մը, երբ իբր թէ դրամի չգոյութեան պատրուակով ջնջուեցաւ Ալֆոնսիի *Թաքսի* անուանուած պատուաբեր յայտագիրը, չեմ գիտեր, թէ անխուսափելի սա հեռատեսիլը ի՞նչ հեռանկարներ կրնայ ունենալ, մանաւանդ երբ պատասխանատուներ իրենց աչքերը տեւականօրէն ուղղած են դէպի Միացեալ Նահանգները ու ասիկա իմանալէ ետք կարծիքը Սալինճըրի, որ առանց երկմտանքի կ'ըսէր, թէ իր երկիրը չունի ֆրանսայի մշակոյթն ու աւանդութիւնները, եւ թէ անկարելի է երեւակայել որ Փիվոյի գիրքերու յայտագիրը կարելի ըլլայ, իր երկրին մէջ, ափռել նման ժամու մը:

Անընդունելի է, որ գաղափարներու օրրան այս երկիրը իյնայ կապկումի անձերելի մեղքին մէջ ու ոճիրներ գործէ ազատականութեան անունով:

Ըսել որ ժողովուրդը կ'ընտրէ իր երես–փոխանները որոշ ծրագրի մը հիման վրայ ապա անոնց կու տայ ազատութիւնը իրագործելու այդ ծրագրին տրամադրութիւնները, ինքնախաբէութիւն է պարզապէս: Ընտրողներուն ո՞ր համեմատութիւնը ծանօթ է այդ ծրագրի մանրամասնութիւններուն կամ ալ ո՞ր համեմատութիւնը ժամանակ տրամադրած է խորապէս ուսումնասիրելու այդ ծրագիրը:

Ժողովրդավարութիւնը տակաւին ճամբայ ունի կտրելիք ու մնացեալ այդ փոքր միջոցը նուաճելու համար աւելի ճիգ պէտք է ու առաւել պատրաստակամութիւն:

Այս էջի մուտքին կ'ըսէի, թէ կարելի է ֆանի մը կեանք ապրիլ ու չհանդիպիլ *սէր* կոչուած «թշնամի»ին: Ցիմար մտածում մըն էր անշուշտ, որովհետեւ ես ալ Ֆամիլի հետ կը հաւատամ որ *երջանկութիւնն ալ անխուսափելի է*:

Մ. ՊԱԶԱՐՃԵԱՆ

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (114) թիւը ամբողջութեամբ նուիրուած հայկ. ճարտարապետութեան եւ հնախօսութեան մեծ մասնագէտ՝ տոքթ. Ժան–Միշէլ Թիէրիի:

Բացառաբար միայն Ֆրանսերէն, այս թիւին բովանդակութիւնն է.–

J.-M. Thierry ou
la sauvegarde «monumentale»
du Vaspouragan et du Chirag
G. DEDEYAN

De la médecine à l'Arménien classique
J.-P. MAHE

Le Couvent des Supplices
de Saint Grégoire
J.-M. THIERRY

Entretien avec J.-M. Thierry
A. T.

Ronald Grigor Suny (Ed.)*

TRANSCAUCASIA
Nationalism and Social Chance

Վերոյիշեալ դիրքը եզակի է դոնէ Ամերիկահայ համար: 1980, Ապրիլ 24–25ին Ուաշինկթընի մէջ «Քէնընըն Ինսթիթիութ ֆոր Խովանսա Ռաչըն Սաթիզ»ի կողմէ կազմակերպուած դիտաժողովին ներկայացուած բանախօսութիւնները մեծամասնութեամբ ամփոփուած են հոն, որուն տպաւորութեան ծախքերը ստանձնած է՝ ուրիշներու կարգին նաեւ Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնարկը: Գիտաժողովին նիւթը եղած է «Ազգայնականութիւնը եւ ընկերային փոփոխութիւնները Անդրկովկասի մէջ»: Վերը «ելակէտ» ածականը գործածեցինք, որովհետեւ դիրքը գոնէ Ամերիկայի մէջ լոյս տեսած անդրանիկ դիրքն է ուր Անդրկովկաս իր ամբողջութեան մէջ կը քննուի՝ ի մի բերելով Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբէյճանի մասնագէտները, որոնք ընդհանրապէս չեն զործակցիր: Երկրորդ եւ նոյնքան կարեւորը ընդգրկուած նիւթերուն բազմազանութիւնն է: Ալեք մը նեղնենք հատորին գլուխներուն. Ա. Կովկասեան մշակոյթը եւ ռուսական ընդհարումը, Բ. ազգայնականութիւնը եւ ընկերային փոփոխութիւնները ցարական վարչութեան օրով, Գ. Ցեղափոխութիւնը եւ խորհրդայնացումը, Դ. Անդրկովկասը այսօր. եզրակացութեան փորձ մը:

Ընդամէնը տասնըեօթը յօդուածներ կը գտնենք հատորին մէջ, կը բացակային լոկ Մէրի Մաթոսեանի, (Մէրիլենտի համալսարան) եւ Շանթալ Լըմերսիէ–Քելքըժէյ (Սանթը տ'Էթիւտ սիւը լ'Իւ–էր–էմ–էմ) զրուխները, տեղի անբաւարարութեան պատճառաւ՝ ինչպէս կը զրէ խմբագիրը յառաջարանին մէջ:

Գրախօսական մը լաւագոյն պարագային ընթերցողին հետաքրքրութիւնը կը բերայ արթնցնել: Մենք հոս այդ ընել պիտի փորձենք: Պիտի չյիշատակենք բոլոր հեղինակները և անոնց ուսումնասիրութիւները, որոնք ընդհանրապէս չեն գործակցիր: Երկրորդ եւ նոյնքան կարեւորը ընդգրկուած նիւթերուն բազմազանութիւնն է: Ալեք մը նեղնենք հատորին գլուխներուն. Ա.

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Ֆլորիտայի նորակազմ հայ համայնքի հոգեւոր հովիւ նշանակուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան երիտասարդ միաբաններէն Շահէ վրդ. Փանոսեան, որ արդէն իսկ ստանձնած է իր պաշտօնը: Նիւ Եորքի մէջ, յանուն «Հայբենիք» օրաթերթին, Հէնրիկ Բուդաղեան հարցազրոյց մը ունեցած է Շահէ վարդապետի հետ, իրագեկ դառնալու համար Սելանիկի հայ գաղութի կեանքին, գաղութ մը՝ որուն հովիւը եղած է 1982–էն 1986–ի Նոյեմբերը:

Մասնաւ՝ վարդապետին տեղեկութիւնները Սելանիկի հայ գաղութի պատմական հոլովոյթին, անոր եկեղեցական, մշակութային, կրթական, մարզական եւ հանրային ներկայ կեանքին մասին:

×

Սելանիկ Ցունաստանի երկրորդ մեծ քաղաքն է եւ Մակեդոնիոյ ու Թրակիոյ չրջանի, այսինքն ամբողջ հիւսիսային Ցունաստանի մայրաքաղաքը, մէկ միլիոն հաշուող իր բնակչութեամբ: Անցեալին եղած է վաճառականութեան եւ ճարտարարուեստի մեծ կեդրոն մը:

Խօսելով Սելանիկէն ներս Հայութեան հետքերու մասին, կարելի է նոյնիսկ տարածուիլ դարերու վրայ: Սակայն պարզապէս նկատի ունենանք ժամանակակից չրջանը, աւելի ճիշդ 1880ական Թուականը, երբ այլեւս Սելանիկի մէջ ոչ միայն կը հանդիպինք անջատ Հայերու, այլեւ գաղութը կը սկսի կազմակերպուիլ եկեղեցական եւ ազգային մարզերէ ներս: Մինչեւ այսօր եկեղեցիէն ներս խնամքով կը պահուին մկրտութեան, ամուսնութեան եւ թաղման հին տոմարները, սկսեալ 1880ական Թուականներէն: Յատակօրէն չենք գիտեր, թէ այդ Թուականներուն քանի հայ ընտանիքներ հաստատած էին չրջանէն ներս: Սակայն վստահ պիտենք թէ չրջանի Հայութիւնը ունէր իր առանձին մատուռը, Ս. Թորոսի անունով, ունէր իր մնայուն հոգեւոր հովիւը եւ առանձին գերեզմանատունը, որ մինչեւ օրս պահպանուած է քաղաքի պարիսպներուն մօտ:

Սելանիկի գաղութին մասին տեղեկութիւնները աւելի կը յստականան 1900 թուականներէն սկսեալ: Այսպէս, 1903–ին Օսմանեան Կայսերական հրովարտակով գաղութը թոյլատուութիւն կը ստանայ ու կը ձեռնարկէ իր միակ եկեղեցւոյ շինութեան, Ս. Աստուածածին անունով: Եկեղեցւոյ ճակատին մինչեւ օրս կը կարդայուի. «Կառուցաւ եկեղեցիս, չանիւքն Թեսաղոնիկիի Հայութեան, յամի Տեառն 1903–ին»:

Այս Թուականին գաղութին բնակչութիւնը կը հաշուէր չուրջ 30 ընտանիքներ, մեծ մասամբ Օսմանեան կայսրութեան պետական մեքենայէն ներս պաշտօն անձերէ, կամ անուանի վաճառականներէ: Գաղութը յիշատակելի թուական փոփոխութիւններու չենթարկուիլը այնուհետեւ, մինչեւ 1920–ական Թուականները, երբ քէմալական չարժումէն եւք ստանեակ հազարաւոր Հայեր Թուրքիայէն իրենց փախուստի ճամբուն վրայ, որպէս անցման կէտ, կ'անցնին Սելանիկէն, հաստատուելու համար յունական ընդհանուր սահմաններէն ներս կամ այլուր:

Թէեւ այս չրջանին կատարուած են մարզահամարները, սակայն, զարձեալ Թուականօրէն կարելի չէ ճշդել Հայութեան թիւը: 1946–ին եւ 1947–ին, դէպի Հայրենիք ներգաղթի օրերուն, Սելանիկէն չուրջ 5000 Հայեր միացած են ներգաղթող քարաւաններուն եւ այնուհետեւ ճշդելու համար գաղութին թիւը, 1948–ին կատարուած մարդահամարին որպէս արդիւնք կը տեսնուի թէ դէպի եւրոպական այլ երկիրներ, Հարաւային Ամերիկա եւ Միջին Արեւելք գաղթողներու եւ Հայրենիք վերադարձողներու թիւէն զատ տեղւոյն վրայ կը մնան աւելի քան 2000 Հայեր: Նոյնն է պատկերը եւ այսօր:

1920–ական Թուականներուն է որ գաղութը կ'ապրի վերելք մը՝ յատկապէս կրթական, մշակութային, կազմակերպչական մարզերէ ներս: Կը բացուին ազգային դպրոցներ, կը հրատարակուին օրաթերթեր, պարբերաթերթեր, ինչպէս նաեւ գաղութը կ'ունենայ կազմակերպչական ազգային իր մեքենան:

Սելանիկ եղած է նաեւ հիւսիսային Ցունաստանի եպիսկոպոսանիստ Առաջնորդարանը, այսինքն իր թեմէն ներս ունեցած է հեռաւոր Տիտիմոթիքայի, Ալեքսանդրապոլսոյ, Գաւալայի, Քսանթիի եւ Դոմաթինիի հայ համայնքները՝ ուր տակաւին մինչեւ այսօր Հայութիւն մը կը չարունակէ իր կեանքը, փորձելով քայլ պահել մեր ազգային կեանքին հետ, մշակութային, եկեղեցական, կրթական եւ հանրային իր գործունէութեամբ:

Ներկայիս Սելանիկ հոգեւոր հովուութիւն է, որպէս կեդրոն ունենալով Աթէնքի Ցունահայոց Առաջնորդարանը: Անկախ եկեղեցական գործունէութենէն, եկեղեցին իր չուրջ կը համախմբէ գաղութի մշակութային, կրթական, հանրային եւ այլ տեսակի չարժումները:

Սելանիկի մէջ կը գործէ՝ Համազգայինի անունին տակ, Մշակութային Միութիւն մը, որ իրեն նպատակ դարձուցած է ո՛չ միայն հայ մշակոյթը ծանօթացնել մեր նոր սերունդին, այլեւ հայ մշակոյթի ճամբով մեր ժողովուրդը իր ստեղծագործական կարողութիւններով ծանօթացնել օտար չրջանակներուն, երաժշտական ելոյթներով, դասախօսական, արտասանական եւ այլ տեսակի բոլոր կարելի արդի միջոցներով:

Համազգային Մշակութային Միութիւնը կը հովանաւորէ նաեւ «Կոմիտաս» անունով երգչախումբ մը, 40 անդամներով: Ունմբը՝ անկախ իր երաժշտական հրապարակային ելոյթներէն, կը կատարէ նաեւ պատարագի եկմալեան երգեցողութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի կրթական կեանքին, անցեալին նախակրթարանի մակարդակով գաղութը ունեցած է ազգային երեք վարժարաններ, որոնք 1947–էն ետք հետզհետէ դադրած են գործելէ: Ներկայիս, դժբախտաբար, գաղութը չունի ամէնօրեայ ազգային իր վարժարանը: Այնուամենայնիւ չրջանէն ներս «Մաղկոց» անունով չաբաթօրեայ վարժարան մը կը գործէ, որ տասնամեակներէ ի վեր մեր նոր սերունդին կը փորձէ փոխանցել մայրենի լեզուի դիտութիւնը, իսկ մնացեալ պակասը կ'ամբողջացնէ Հայ Տունը՝ իր հայախօսութեամբ, իր ազգային սովորութիւններու եւ աւանդութեանց սերունդէ սերունդ փոխանցումովը:

«Մաղկոց» վարժարանը կը պահուի եկեղեցւոյ, ժողովուրդի, բայց մանաւանդ Հայ Գիտութեան Խաչի Շրջ. Վարչութեան նիւթաբարոյական աջակցութեամբ ու նուիրեալ ուսուցիչներու զոհողութեամբ: Հայ Գիտութեան Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը Հ. Օ. Մ.ի ընտանիքին մէկ անդամն է, որ անկախ Աթէնք գործող Հայ Կապոյտ Խաչէն, ունի իր առանձին գործունէութիւնը ու կը պահէ իր մասնաճիւղը Սելանիկ, ինչպէս նաեւ Հիւսիսային Ցունաստանի բոլոր փոքր քաղաքներուն մէջ:

Խօսելով Հայ Գիտութեան Խաչի ներկայի գործունէութեան մասին, հարկ է անդրադառնալ յատկապէս ամարանոց քէմփի կառուցման, որ պիտի իրագործուի Հ. Գ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան, իր մասնաճիւղերուն, ժողովուրդի, բայց մանաւանդ Հ. Օ. Մ.ի կեդր. Վարչութեան նիւթական միջոցներով: Քէմփի նպատակն է Խալքիտիքի կոչուող ծովափնեայ ամարանոցի չրջանին մէջ, ամառնային օրերուն, Սփիւռքի զանազան գաղութներէն իրարու մօտ հաւաքել նոր սերունդի ներկայացուցիչներ ու անոնց չամբել ազգային դաստիարակութիւն:

Սելանիկի մէջ կը գործէ նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը, որ կը պահէ պասքէթպոլի առաջնակարգ խումբ մը: Միութիւնը ամբողջացնելու վրայ է իր դաշտի շինութեան աշխատանքները:

Թէեւ երիտասարդութեան թիւը սահմանափակ է, սակայն Սելանիկի մէջ կը գործէ Սողոմոն Թէհլիրեան անունով երիտասարդական խումբ մը, որ աչխոյժ գործունէութիւն ունի, քայլ պահելով Ցունաստանի քաղաքական երիտասարդութեանց բոլոր խումբերուն հետ: Երիտասարդականը ունի իր պարախումբը, ինչպէս նաեւ կը հովանաւորէ Լեւոն Շանթ Պատանեկան Միութիւնը:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Ցունուար 18–ին, տեղի ունեցած է արտասանութեան երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Բացումը կատարած է Գալուստ Պապեան: Սոնա Յովհաննէսեան արտասանած է Զարիֆեանէն, Վարուժանէն, Մեծարենցէն, Սիամանթոյէն, Մ. Իշխանէն, Ժազ Ցակոբեանէն, Խրախունիէն, Սիպիլէն եւ Վեհանոյշ Թէքեանէն քերթուածներ: Ցայտաղերի երկրորդ բաժինը ամբողջութեամբ յատկացուած է Թումանեանի:

×

ՊՈՒՍՈՑ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Ֆէրիդիւղի Մէրճամէթճեան վարժարանի նախկին տնօրէն Վահան Կոստանեան: Իրրեւ ուսուցչութեան ուսուցիչ ողբացեալը տարիներ պաշտօնավարած է նաեւ Կեդրոնականի մէջ:

×

ԱՐԺԱՆԹԻՆի «Լա Փրենսա» օրաթերթը Փետ. 8–ի իր թիւով լոյս ընծայած է յօդուած մը, ստորագրուած տոքթ. Փասքուալ Օհանեանի կողմէ եւ խորագրուած՝ «Սուրբ Ղազար՝ Վենետիկի Մխիթարեան կղզին»: Յօդուածագիրը համառօտ ներածականէ մը եւք՝ ուր անդրադարձած է Վենետիկի եւ Հայերու կապերուն, խօսած է Մխիթարեան միաբանութեան պատմութեան մասին, վեր առնելով անոր դիտական եւ դաստիարակչական առաքելութիւնը: Տոքթ. Օհանեան ներկայացուցած է Ս. Ղազարի հարուստ ձեռագրատունը, թանգարանն ու գրադարանը, տպարանը: Հուսկ՝ անդրադարձած է Միաբանութեան ծանօթ տպագործին եւ կոչ ուղղած «փրկելու մարդու ոգեկան արժէքներու անկըրկնելի գանձարանը»:

×

ԴԱՀԻՐԻի Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան «Թէքէեան» սրահին մէջ, Ցունուար 29–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը: Դասախօսած է Վարդ Սիլեքսանեան՝ «Առողջապահական պայմաններ» նիւթին չուրջ:

Փրկած էի երեւոյթները, կարծել տալով թէ սպասուհի մը, կամ խոհարարը եկած էր գիս առնելու, ինչպէս կ'ըլլար յաճախ բազմաթիւ ծառաներու տէր ընտանիքներու մէջ:

Դէպի ելքի դուռը կը քաչէի մօրաքոյրս:

Անդիտակից իմ ներքին փոքր ոգեղ արարքիս, ան ժպտադէմ լինծի կը հետեւէր քանի մը քայլ հեռուէն, ինչպէս կ'ընէին ողոց խնամատարները: Առանց եռիս դառնալու կը յառաջանայի դլխահակ, արագ քայլերով, մինչեւ փողոցին անկիւնը:

Արծաթագոյն աղուէսի մուշտակով տիկնոջ մը համար, լմնութիններ եւ չարժավարներ ունեցող տղաքը կապկելու համար, խուսափելու համար պաղպաւակ կատակներով վաղորդայնէ մը, դաւաճանած էի կորիճ դինուորիս, իմ Գայեանէիս, որ, զրկուած էր կեանքի հաճոյքներէն, իր գոյութիւնը մոռնալու աստիճան:

Հիմա քովէս կը քալէր ան, վախթռուած իր նեղ վերարկուին, որու վրայ Աննա մօրաքոյրս օճիքի տեղ կեղծ մուշտակի կտոր մը կարած էր: Թուղթի դոյն իր դէմքին վրայ, ուր ոչ մէկ չպար կար ընդելու համար դիչերային հսկումները, միշտ կը ծփար սիրոյ արտայայտութեան իր ժպիտը:

Ամբողջ ճամբու ընթացքին գողունի կը դիտէի այդ հանդարտ ու վստահութիւն ներչնչող ժպիտը, որ յամրօրէն կը վերածուէր անհանդուրժելի բանի մը, ապա դառնալու համար ժպիտ–ապտակ մը, ու ապերախտութեանս բեռան տակ լալ սկսայ:

Չիւնի խոշոր փաթիլները, որոնք կը հալէին դէմքիս վրայ, ծածկեցին առաջին արցունքներս:

Յանկարծ կանգ առի, իրեն հետ խօսելու անդիմադրելի փափաքով մը: Պիտի ըսէի իրեն, թէ կը սիրէի դինքը, թէ տկարութեան վայրկեան մըն էր ունեցածս, թէ վատ մը չէի ես, թէ ուրացումին դիմադրած էի Ֆ. աբբային առջեւ... թէ յողնած էի «մատնանչող» այդ նայուածքներէն, թէ այլեւս երբեք...

Երբ ան դարձաւ լինծի, խանդաղատանքով ու սիրով լեցուն իր աչքերուն առջեւ, որոնք չէին հաւատար չարին գոյութեան, բառերը խեղդուեցան կոկորդիս մէջ: Իրմէ ներողութիւն խնդրելու համար պէտք էր նախ պատճառը բացատրէի: Պատճառը՝ բոլոր սուտերուս, գործ դարձած էի տարիներու ընթացքին, իրենց երազներուն չարմար փոքր աչխարհ մը կերտելու համար անոնց:

Պահ մը եւս դիտեցի մօրաքոյրս:

Սատափի փոչիի նման տեղացող ձիւնը կը ճերմկցնէր մազերը: Թեւին վրայ էր բուրդը զոր մերժած էի հագուիլ: Այն ատեն ձեռքս այդ անպէտ, տաքուկ հագուելիքին երկարելով ըսի.

– Կարծեմ դո՛ւն իրաւունք ունէիր... քիչ մը կը մսիմ:

Երկար տարիներ չմոռցայ այդ չարութիւնս: Գայեանէ մօրաքրոջս իւրաքանչիւր ըրկանքին դէմ, որով փոքր երջանկութիւն մը կը պարդեւէր ինծի, ամէն անգամուն արծաթեայ ազուէսի մուշտակով տիկնոջ ուրուականը անդթօրէն կը ցցուէր աչքերուս առջեւ:

×

Յաջորդ երեկոյ մայրս եկաւ առնելու զիս: Նկատեցի, թէ կիրակնօրեայ զգեստները հագուած էր: Գայեանէ ազուէսի մուշտակով տիկնոջ միջադէպը հետեւեալ ձեւով պատմած էր. «տիկինի մը հանդիպեցանք, որ հետզ խօսիլ կ'ուզէր»:

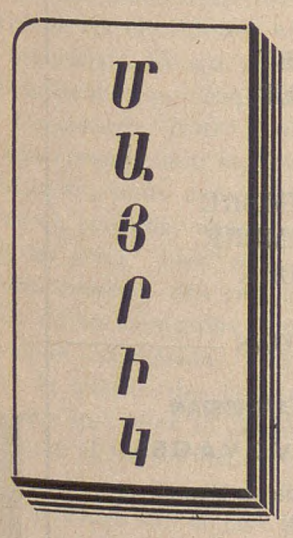
Մայրս մտահոգ էր: Արդեօք վիրաւորիչ բա՞ն մը ըսած էի ընկերոջ մը, որ մօրը միջամտութեանը դիմած էր:

– Ջանա՛ յիչել: Վստա՞հ ես որ բան մը չես ըրած:

Այս մասին կրնայի բոլորովին ապահովցնել զինքը: Այդ սիրուն քերովբէներուն հետ միակ չփումս պրօսանքներն էին, որոնցմէ կամովին զրկած էի ինքզինքս:

(Շար. 51)

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris*, 1985

(Շար. Ա. էջէն)

դաժանութիւնները: Սորեւ համայնավար պաշտօնաթերթին դրածը.–

«Եւրոպական խորհրդարանին ֆաղաքական յանձնախումբը, Զորեխշաբթի օր ֆուէարկեց տեղեկագիր մը «Հայկ. հարց»ին վերաբերող, երկար ամիսներ տեւող դժնդակ պայքարէ մը ետք: Թուրք կառավարութիւնը բազմապատկած էր ընդհշումները երեսփոխանութիւններուն վրայ, արգելք հանդիսանալու համար 1915–ի ցեղասպանութեան ճանաչման: Այլ երեսփոխանները շարունակեցին անոնց ընդդիմութիւնը: Ի վերջոյ, շատ տժգունած բնագիր մըն է (ցեղասպանութիւն բառն իսկ չկայ այլեւս...) որ ֆուէարկուեցաւ ծայրը ծայրին եւ որ պիտի ծեծուի խորհրդարանի լիակատար ընտին, Ապրիլին: Համայնավար երեսփոխանները ֆուէարկեցին տեղեկագիրը հակառակ անոր տրկարութիւններուն, բայց ինչպէս ըսաւ Ռոպէր Փիէ, սրբագրութիւններ առաջարկելու մտադրութեամբ վերջնական վիճաբանութեան ընթացքին, Ապրիլին, որպէսզի ցեղասպանութիւնը ճանչցուի առանց երկդիմութեան»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՄԵԹՐՕ – ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ տնօրէնու – թիւնը, Մարտ 2–էն սկսեալ խիստ պայքար կը բանայ բոլոր անոնց դէմ, որոնք կը ջանան ճամբորդել առանց տոմսակի կամ ոչ ի զօրու տոմսակով, այսինքն՝ խաբեբայութեամբ, ինչպէս նաեւ նատրանները թէ այլ վայրերը փճացնողներու: Տեղւոյն վրայ պիտի դանձուին տուգանքները: Եթէ քաղքին կտրօնին վրայ թիւը չէ գրուած տուգանքները հետեւեալ սակերն ունին.– տեղւոյն վրայ՝ 70 Ֆ., մինչեւ չորս ամիս՝ 170 Ֆ., չորս ամիսէն վերջ (դանձուած Հանրային Գանձատան կողմէ) 1.200 Ֆ.: Բնաւ տոմսակ չունենալու պարագային.– տեղւոյն վրայ՝ 100 Ֆ., ապա՝ 250 Ֆ. եւ 1200 Ֆ.: Կառախումբին մէջ ծխողներուն՝ 200 Ֆ., 400 եւ 2000 Ֆ.: Ոտքերով ազատուել նպատարանները՝ 200, 400 եւ 2000 Ֆ.: Մուտքի դռնակին վրայէն ցատքել՝ 200, 400 եւ 2000 Ֆ.:

ԼՄՆԸՍԹի ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԱԼի համաձայն երեք հարիւր երախաներ եւ պատանիներ չարչարանքի կ'ենթարկուին իրաքի մէջ եւ մարդասիրական կազմակերպութիւնը կոչ կ'ընէ Պաղտատի իշխանութեանց, որպէսզի վերջ տրուի այս կացութեան: Այս երախաները ձերբակալուած են իրենց ծնողքին գործունէութեան համար, որպէս փոխ վրէժ: Զարչարանքէ եաք, ոմանք սպաննուած ալ են: Լմնըսթի կ'ըսէ թէ ցանկն ունի 29 հոգիի 17–էն 23 տարեկան, որոնք սպաննուած են այս ամիս:

ԻՏԱԼԻՈՑ վարչապետը՝ Պեթթինօ Քրաքսի պիտի հրաժարի դալ չաբթու, ըստ՝ փոխն ի փոխ երկիրը ղեկավարելու համաձայնութեան, որ գոյացած է դեմոքրիսթիանիներուն հետ: Վեց ամսուան համար ընկերվարական նախարարապետը իր աթոռը պիտի տայ, մեծամասնութեան միւս կարեւոր հոսանքին՝ դեմոկրատ – քրիստոնեաներու:

RECHERCHE
photographies

En vue de reproduction dans un livre, recherche photographies anciennes relatives à la Cilicie (Sis, Zeïtoun, Hadjin, chateaux...)

CLAUDE MUTAFIAN
61, rue Monge — 75005 Paris
Tél. : 47 - 07 - 76 - 43
43 - 25 - 78 - 60

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հոխիսիմ Միհրան Թելալեան եւ տէր եւ Տիկին Գառնիկ Պասմա 300 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին Մեսրոպ – Մօրիս Պասմայի յիշատակին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պալուստ Միհնասեանի մահուան առթիւ Տիկին Նուարդ Պասմաճեան իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին ու 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Ո. Ա. Կուսակցութիւն պատասխանելով Գիւտ Եպիսկ. Նազլըչեանի կոչին՝ 40.000 Ֆ., Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան, որպէս քաջալերանք տարուած աշխատանքին եւ ի յարգանք հիմնադիրներու յիշատակին 10.000 Ֆ., Պ. Սարգիս Պեռայեան 3.500 Ֆ., Պ. Գուրգէն Գործունեան 3.000 Ֆ., Պ. Ժ. Նիկողոսեան 600 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ազմաճեան, Տիկին Թաժոյեան եւ Տէր եւ Տիկին Տեմիրճեան 200ական Ֆ., Պ. Ժեռաբ Սապունճեան 1.000 Ֆ., Տիկին Շարապխանեան 500 Ֆ., Օր. Գազանճեան 100 Ֆ., Պ. Դաստուրեան 300, Օրիորդ Լ. Իչքալայեան 500 Ֆ., Կեդրոնական Սանուց Միութիւն, որպէս կրթաթոշակ 6.000 Ֆ.:

- ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ -

կազմակերպութեամբ՝

ԻՍԻԻ ՀԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՊԱՅԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ

Կիրակի օր, Մարտ 8–ին, ժամը 15–ին Եկեղեցւոյ Նուրհան Փրէնկեան մշակութային սրահին մէջ
6, avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

Կը դասախօսէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
–երգ, երաժշտութիւն, արտասանութիւն–

Օրուան խորհուրդին պատշաճ: Կարկանդակներ եւ զովացուցիչներ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ

կը ներկայացնէ
Ամերիկահայ նկարիչ–քանդակագործ–դրագէտ

ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆի
Արուեստի Աչխարհը

Նկարչական Ցուցահանդէս

Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Մարտ 5–էն մինչեւ Մարտ 14
(ժամը 17էն 21)

Բացում՝ Հինգշաբթի, Մարտ 5 ժամը 18.30–ին

Լուսարձակով պիտի ցուցադրուին արուեստագէտին կարեւոր գործերը:

– Մուտքը ազատ է –

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալները կը նուիրեն.– Պ. Յարութիւն Բէքմէզեան 500 Ֆ.:

Քեւար Թէրզեանի մահուան քառասունքին առթիւ Մարսէյլէն, Ֆիլիփ եւ Նուպար Փափազեան եղբայրները 1.000 Ֆ.:

Անժէլ Աղաճանեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ Պեճճուհի Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Տէվէլեթեան 100ական Ֆ.:

×

Տիկին Սոնիա Գործակատարեան 200:

Ռիյէօ Լա Փափէն, Տիկին Մարկրիտ Փաշալեան Փետրուար ամսուան մէջ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան ճաշ մը տուած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Կարապետ Պահչէճեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Բազումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիրական Պայրամեան եւ զաւակը իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք մասնակցեցան իրենց սուգին՝

ՏԻԿԻՆ ՖԻԼՈՄԷՆ ՊԱՀՉԻՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ ղրկուր:

Այս ախուր առթիւ ողբացեալին յիշատակին կը նուիրեն.– Ամուսինը՝ Կարապետ Պահչէճեան 1.000 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին եւ 500 Ֆ. իր սիրելի «Ցառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Սիրական Պայրամեան 500 Ֆ., Պարոն Պէնոն Պահչէճեան 300, Այրի Տիկին Մարի Պաղտիկեան 200, Տիկին Վահանոյշ Պայրամեան 200 Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին:

(Ստանալ «Ցառաջ»էն):

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈՂ

Ս. ԾՈՒՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ չրջանին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Զորեքշաբթի իրիկունները ժամը ճիշդ 6–ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.–

Զորեքշաբթի, Մարտ 4՝
Քարոզիչ՝ ԺԻՐԱՅՐ Վ.Րդ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 11՝
Քարոզիչ՝ ՄԻՒՌՈՆ Վ.Րդ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 18՝
Քարոզիչ՝
ԱՄՈՂԻԿ Ա.ԲՂՇ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 25, Միջնեփին՝
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 1՝
Քարոզիչ՝
ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆՑ. ՍՄՄՈՒՆՃԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 8՝
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ
Մինի Իտալիայի Մեծ Սրահին մէջ
ՔԱՓՐԻԱԹԷ – ՊԵՐԿԱՄՕ
Շաբաթ, Մարտ 7, ժամը 21–էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ «Հայ Հորիզոն» նուագախումբին

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
16 AVRIL	01 MAI
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935